

Maksim Gorkiy • Klim Samgin'in Yaşamı - 4



Maksim Gorkiy

Klim Samgin'in Yaşamı 40 Yıl

Çevirenler: Melaike Hüseyin
Ö. Aydın Süer

4. Cilt
Roman



EVRENSEL
BASIM
YAYIN



EVRENSEL
BASIM YAYIN

Maksim Gorkiy

KLİM SAMGİN'İN YAŞAMI
40 YIL

Dördüncü Cilt

Rusça Aslından Çevirenler
Melaïke Hüseyin - Ö. Aydın Süer

Roman

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Bulvarı
Kamerhatun Mah.
Alhatun Sk. Emek Apt.
No: 25/1 Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın-317

Klim Samgin'in Yaşamı 40 Yıl
Maksim Gorkiy

Çevirenler
Melaike Hüseyin - Ö. Aydın Süer

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Kapak Uygulama
Bahar Eroğlu, Fırat Çaralan

Birinci Basım: Şubat 2007

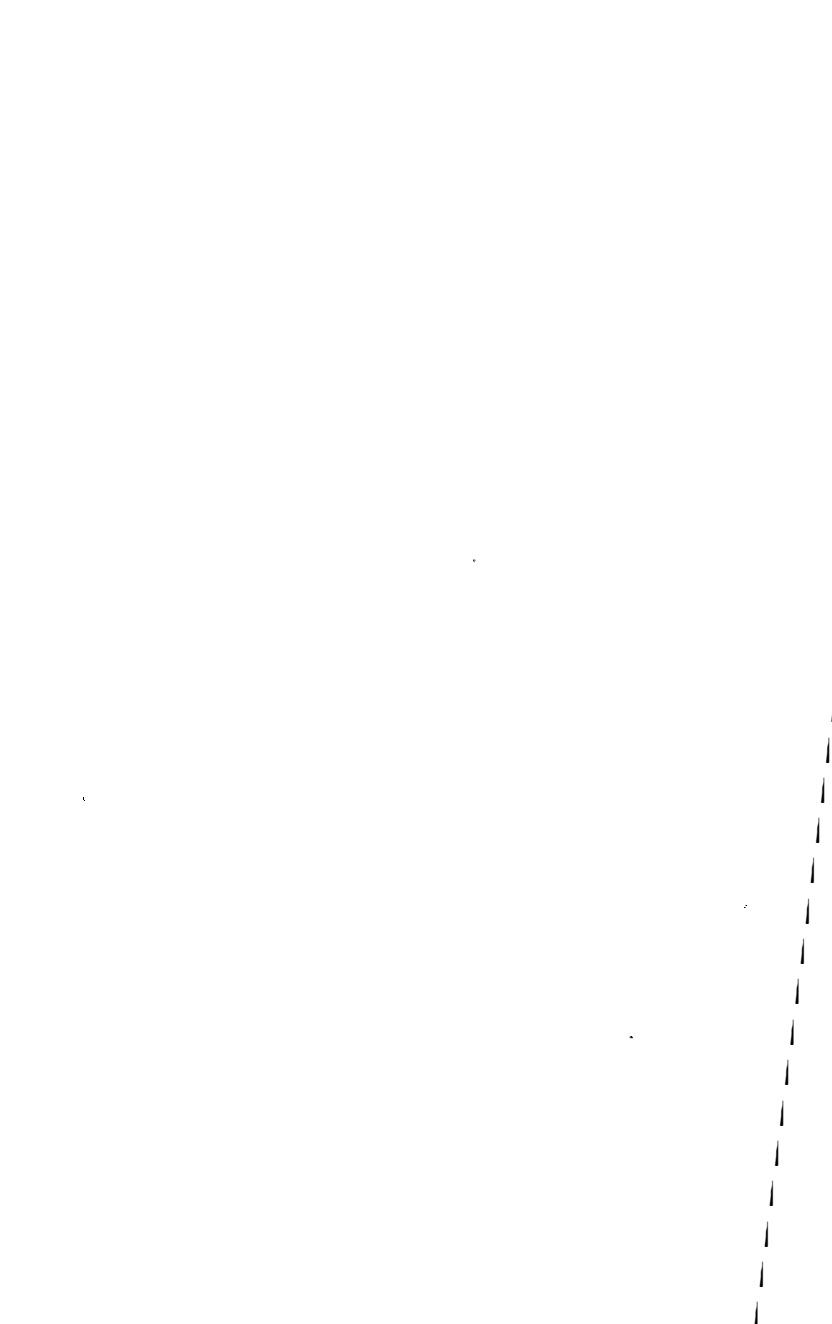
ISBN 978-975-6106-44-0 (TK)
ISBN 978-975-6106-48-8 (C 4)

Baskı

Ezgi Matbaası

(Emintaş Kazımınçöl Sit. No: 81/229 Davutpaşa - Topkapı 0212 501 93 75)

KLİM SAMGİN'İN YAŞAMI
40 YIL



KLİM SAMGİN'İN YAŞAMI

40 YIL

Berlin onu hiç de konuksever bir biçimde karşılamamıştı: Petersburg'dan alışkın olduğu grimsi, hafif bir yağmur çiseliyor, garın hamalları grev yapıyordu. Klim iki ağır valizi kendi başına taşımak, yeraltı geçitlerinden öfkeli insanların arasında yürümek, onlarla birlikte merdivenleri tırmanmak zorunda kalmıştı. Çoğunlukla uzun boylu ve şişman olan insanlar, söyleniyor, homurdanıyor, umursamadan birbirlerine yükleriyle çarparak ve görüldüğü kadarıyla özür bile dilemeden yollarına devam ediyorlardı. Samgin'in önünde, askeri eğitim almış gibi görünen, avcı giysili, yuvarlak şapkalarının kurdeleleri arasına birer kuş tüyü takılmış iki adam onu engelleyerek yürüyordu. Başlarında tüylü şapka bulunan bu adamlar, hamalların grevine kızmış olan insanları güldürmek istercesine, sopaya geçirilmiş küçük bir sepeti taşıırken yükleri çok ağırmış gibi numara yapıyorlardı. Ancak gülen bir kişi vardı; o da omuzlarından dizlerine kadar uzanan çeşit çeşit torbalar yüklenmiş, bir elinde valiz, diğerinde makyaj çantası taşıyan sıksa bir kadındı. Kadın tiz bir sesle, nezaket icabı ve gergin bir biçimde gülüyordu; büyük bir zorlukla ilerleyebiliyor, insanlar onu başkalarından daha çok itekliyor ve kadın gülüşüne ara vererek, şakacılara endişeyle:

“Aman Tanrım! Orada cam eşya vardı! Ah, Richard, orada vazo var...” diye bağıırıyordu.

Garın önündeki meydanda tek bir arabacı bile yoktu. Kaldırımın ıslak taşlarından, yağmurun sıklaşmış damlaları altında, karamsar tavırlı, suskun ve iyi giyimli insanlar geçiyordu. Yağmur biraz yumuşak gibiydi; taşlara hiç ses çıkarmadan düşüyor, ancak yağmur suyu borularındaki tekdüze ses ve adımların öfkeli şapırtıları çok net duyulabiliyordu. Hantal binaların, sık sıraları yükseliyor, rutubet bu yapıların neredeyse hepsini tek renge, paslı de-

mir rengine boyanmış gibi gösteriyordu. Soğuk bir umutsuzluğun giysilerini ve derisini aşarak, içini yavaşça kaplamaya başladığını sezen Samgin, valizleri yere bıraktı, şapkasını çıkardı, terli alnını sildi ve kendi kendine:

‘Her durumda bir çıkış yolu vardır,’ diye anımsattı.

Kır bıyıklı, yapılı, deri kasketli, dizlerine kadar inen lacivert bol giysili, göğsünde madeni bir madalyon, ayaklarında ise kocaman kunduralar bulunan bir adam, Samgin’in arkasında belirdi.

“En yakın otele kadar iki mark öderim,” diye önerdi, Samgin.

Hamal, Samgin’in yüzüne bile bakmadan: “Hayır,” diye yanıtladı, sonra omzu ile onu geri itiyormuş gibi bir hareket yaptı.

‘İşçi dayanışması ya da arkadaşlarının tepkisiyle karşılaşmaktan korkuyor,’ diye alaycı bir tavırla düşündü Samgin; hamal ise Klim’e yan gözle baktı ve çenesiyle ileride bulunan birkaç binadan birini işaret ederek, yüksek sesle:

“Balz pansiyon,” dedi.

Teşekkür etmeyi unutan Samgin valizlerini kaldırdı ve yağmur altında yürümeye başladı; bir saat kadar sonra artık banyosunu yapmış, kahvesini içmişti ve küçük odanın penceresi önünde oturmuş, pansiyonun sahibesiyle tanışmasını belleğinde canlandırıyor. Şişman, yusuvarlak, koyu kırmızı renk giysili ve gri önlüklü, şişkin kırmızı yanaklarının arasına sıkışmış burnunun üzerinde gözlükleri olan bu kadın öncelikle:

“Siz Musevi değilsiniz, değil mi?” diye sormuştu.

Pansiyon sahibesi banyo küvetini çabucak ve ustalıkla hazırladı ve kahve getirdikten sonra, bir grevcinin yeğeni olan hizmetçi kızı işten çıkartmak zorunda kaldığını anlattı. Sonra gözlüğünün camları ardından gözlerini Klim’e küstahça dikerek, Rusya’da neler olup bittiğini sordu. Samgin, Almanca bilgisini sınavarak, kısa ancak istekle yanıt veriyor, sınırı aştıktan sonra, en azından kısa süreliğine, ana yurdun yorucu kargaşasının sesini duymamak için, arkasındaki kapıyı sıkıca kapatabilmeyi ve hatta ülkesini unutmayı bile istiyordu. Pansiyon sahibesi ise yüksek sesle, kararlı bir tavırla, tek bir kişi için değil de, birçok kişi için konuşuyormuşçasına:

“Bebel’in yeri Reichstag değil, daha önce kaldığı cezaevidir. Onun bir Musevi olmadığını söyleseler de, o yine de bir sosyalisttir,” diyordu.

Samgin, gülümseyerek: “Tüm Museviler sosyalist ve aynı zamanda da zengin mi?” diye sordu...

“Ah, evet!” diye öfkeli bir biçimde bağırdı kadın. “Johannes Richter’in söylevlerini okuyunuz. Sosyalistler, Almanya’dan bu ülkenin kanuni sahiplerinin elindekileri alarak ülkeden kovmak isteyenlerdir; bunu ancak Yahudiler isteyebilir. Evet, evet, Richter’i okuyunuz, o sağduyulu bir Alman aklını temsil eder.”

Kadın, boğazında hırıltılarla, aynı zamanda da tavuğun kanat çırpması gibi dirseklerini hiddetle hareket ettirerek konuşmasını sürdürüyordu:

“Almanya, devrimin gerçekleşmesine izin vermeyecek, kendisine bahtsız Rusya’nızı örnek almayacaktır. Almanya’nın kendisi Avrupa için örnek oluşturur. Bizim Kayzerimiz, tıpkı Büyük Friedrich gibi dâhidir; tarihin çoktandır beklediği bir imparatordur. Eşim, Moris Balz, bana hep şunu telkin etmiştir: “Lizbet, tüm Avrupa’yı Almanların önünde diz çöktüren bir imparatorun zamanında yaşadığın için şükretmelisin...”

Bu kadın öylesine şişman ve yumuşaktı ki, otururken poposunun sağ yanı sandalyeden tıpkı bir balon gibi sarkıyor, göğüsleri ve karnı aynı biçimde balon gibi şişkin görünüyordu. Kadın ayağa kalktığında ise bu balonlar yok olmuş, neredeyse şekli hiç bozulmamış tek bir balona dönüşmüştü. Bu balonun tepesinde kımızı, küçük çatlak gibi bir şey oluşmuş ve bu çatlaktan sözcükler akmaya başlamıştı. Kadının sevimsiz dış görünümünün ardında, Samgin önemli bir özelliğini keşfetmiş ve pansiyon sahibesi odadan yuvarlanırcasına çıktığında:

‘Böyle bir mesleğe sahip bir Rus kadın, bu tür sorunları konuşmaz...’ diye düşünmüştü.

Yağmur dinmiş, sokak grimsi bir sisle kaplanmıştı; lokomotifler geçerken düdüklerini çalıyor, demirin uğultulu sesleri yayılıyor ve gürültüden pencerenin camları tiz bir ses çıkararak titreşiyordu. Dört katlı binanın önüne dikilmiş inşaat direklerini, tekdüze

görünümde bedene sahip, lacivert gömlekli ve komik kırmızı başlıklı işçiler indiriyordu; bu işçiler neredeyse eksiksiz olarak “Simplitsissimus”un çizdiği işçileri anımsatıyordu. Samgin, pencereden bakıyor, sigarasını içiyor ve uçarı düşüncelerin fısıltısına kulak verirken, lirik bir ruh haline bürünüyor.

‘Yaşantım bir tür monolog; bense diyaloglarla düşünüyorum ve sürekli birilerine bir şeyler kanıtlamaya çalışıyorum. İçimde âdeta yabancı, bana düşmanca duygular besleyen, her düşüncemi izleyen biri yaşıyor ve ben ondan korkuyorum. Acaba hiçbir şey söylemeden düşünebilen insanlar var mıdır? Belki de müzisyenler böyle düşünebilir... Yoruldum ben. Fazlasıyla duyarlı gözlemcilik yorucudur. Elinde olmadan, bayağı, gereksiz bir sürü şey algılayarak yutup duruyorsun,’ diye düşünüyordu Klim.

Samgin, gözlerini kapadı ve karanlıkta endamlı, çıplak bir kadının pembemsi bedeni gözlerinin önüne geldi.

‘Ona âşık olsaydım, o kadın içimdeki her türlü şeyi ortaya çıkarabilirdi... Nedir ki bu ‘her türlü şey’ dediğim? Beni iflah olmaz bir ukala olarak nitelendirerek, benim gibi insanların dünyanın hastalığı olduğunu söylemişti. Kuşkusuz bu doğru değil. Ben ne bir kitapseverim, ne bir dogmacı, ne de ahlak bekçisiyim. Çok bilirim, ancak ders vermeye kalkışmıyorum. Düşünce ve hayal gücünün özgür hareketini kısıtlayacak kuramlar falan da üretmem!’

İşte o anda, Klim’in üzerine, geçenlerde okumuş olduğu ve kime ait olduğunu anımsayamadığı sözler tıpkı sonbahar sinekleri gibi üşüştü: “Sınır tanımayan, son aşamasına varmış bir özgürlük...” “sözde her şeyi bilmenin trajizm...” “tıpkı Narsist gibi kendine bakmaya doyamayan bilgi saflığı...” Belleği giderek bu gibi sözleri dikte ediyor, Klim’e bu sözler kafasında değil de kendisinin dışında, odanın içinde hışırdayormuş gibi geliyordu.

Klim, valizden birkaç kitap çıkarttı, kitapların birinin önsözünde, gözü şöyle bir ifadeye takıldı: “Biz, dinlerin tamamını, her türlü mistik öğretiyi kabul ediyoruz, yeter ki gerçek yaşamda var olmasınlar.”

‘Bu bir poz değilse, umutsuzluktur,’ diye düşündü.

Yağmur yine cama vurmaya başlamıştı ve rüzgârın uğultusu

duyuluyordu. Samgin, Miropolskiy'nin şiirini okumaya başladı.

Edebi eserleri okuma alışkanlığı onun için tıpkı sigara içmek gibi, temel bir gereksinimdi. Kitaplar sözcük dağarcığını genişletiyordu; Klim, sözcük bileşimlerinin anlamını ve ses uyumlarını değerlendirme yeteneğine sahipti; aynı düşüncenin, farklı yazarlarda büründüğü biçimleri mest olurcasına izler ve özellikle de birbirlerine zıt görünen insanlarda ortak noktalar bulmaktan hoşlanırdı. Neredeyse hep hüznü bir kurt ulumasına dönüşen Leonid Andreyev'in kedi miyavlamasını andıran yazılarını okurken, Samgin, Gonçarov'un homurtusunu zevkle anımsadı:

“Vahşi ve devasa şeylerin ne anlamı var? Denizin mesela. Denizin görüntüsü insana yalnızca hüznü veriyor; ona bakarken insanın ağlayası geliyor. Dağ gibi dalgaların inlemesi ve vahşice saldırıları, zayıf kulağa hoş gelmez, bunlar dünyanın başlangıcından beri, karamsar içeriği çözülememiş bir şarkıyı yineleyip dururlar.”

Bu sözler, Tütçev'in endişe dolu: “Ne diye uğuldayıp duruyorsun ey gece rüzgârı,” sorusunu ve:

“Aman eski kargaşaları anlatan
O korkunç şarkıları söyleme...”

dizelerini anımsatıyordu.

Daha sonra yine Gonçarov aklına geliyordu; Klim: “Doğanın bu inleyişleri karşısında, bir hayvanın kükremesi güçsüz, insanın sesi bir hiçtir ve insanın kendisi de öylesine küçük ve acizdir ki...” sözlerini anımsıyordu.

Ardından belleği, yardım edercesine, Byron'un *Karanlık* eserini, Shelley'nin *Ozimpadio*'sunu ve Edgar Poe'nun, Musse'nin, Baudelaire'nin şiirlerini, Sologub'un *Ateş Çemberi*'ni anımsatıyor ve bu gibi bir zamanlar okunan ve bellekte, arada sesini duyurmak için korunan daha birçok şeyi aklına getiriyordu.

Ancak insanın doğanın acımasız güçleri karşısındaki acizliğine ilişkin sözler ve ölüm yasası Samgin'in moralini bozmuyordu; çünkü Klim bu sözlerin fiziksel açıdan sağlıklı olan yazarların yaşamını hiç engellemediğini biliyordu. Arthur Schopenhauer'in, 72 yıl yaşadıktan ve kötümserliğin dinsel düşüncelerin temelini oluş-

turduğunu kanıtladıktan sonra, dünyanın “beynin hayaleti” olduğuna ilişkin pek de iç açıcı olmayan felsefesinin XIX. yüzyılda verilmiş olan en iyi eser olduğu inancıyla öldüğünü biliyordu.

Dinsel-ruhsal durumlar ve fizik ötesi ile ilgili sorunlar Samgin’e hiçbir zaman heyecan vermemişti; üstelik o, Dostoyevskiy ve Lev Tolstoy’un din üzerine düşüncelerinin keskin anlamını hızla yitirerek, Merejkovski’nin boş laflarına indirgendiğini; yarı nihiлист olan Vladimir Solovyev’in soğuk sözcüklerinde tutkularından arındığını; duygusal Vasili Rozanov’un kurnaz zekâ ürünü sözcüklerinde çürüdüğünü; simbolistlerin yarattığı sisin içerisinde eriyip gittiğini görebiliyordu.

Klim, Dostoyevskiy’i bölüm bölüm, kendini biraz zorlayarak okur, özgün biçimde yazan bu sanatçının, insanları fazlasıyla bilinçli, kanıt göstererek ve bilgece aşağıladığını düşünürdü. Klim, Çehov’un acı ve boyun eğmiş bir biçimde yaşamın bayağılığıyla dalga geçişini de beğenirdi. Genellikle kitaplar ona, insanları acıması, yaşamın sıradan bocalamalarında yolunu şaşırmış, akılla duygu çelişkisine takılmış, bayağıca bir kendini beğenmişlik yarısına saplanmış bireylerin öykülerini anlatan nesnelermiş gibi gelirdi. Neticede edebi eserler, Klim’e, hiç de aptal olmayan, bazen çok ilginç ve sessizce tartışılabilir, sessizce alay edilebilecek ve inanılmayacak sohbet arkadaşları gibi geliyordu.

Dışarıda, binaların nemli duvarları üzerinde, güneşin sarımtırak lekeleri kayıyordu. Samgin, tuhaf kitabı masaya fırlattı, aceleyle giyindi, sokağa çıktı ve kendisine çok sert gelen kaldırımdayürürken, kısa süre sonra Berlin’in Petersburg’a benzediğini gördü; bu benzerlik, kentteki subay sayısının çokluğundan ortaya çıkıyordu; az sonra Klim buradaki subayların, Petersburg’dakilerden daha mağrur tavırlı olduklarını düşündü ve bunun birçok kez vurgulandığını anımsadı. Klim ticaret merkezinin caddelerinde, derin bir hendeğin dibindeymişçesine yürüyordu; ağır yapıları binaların iki sırası da ona doğru ilerliyor gibi görünüyordu, dükkânların açık kapılarından deri, yağ, tütün, et, baharat ve daha birçok şeyin kokusu geliyor ve her şey huzursuz edici bir biçimde tekdüze bir izlenim bırakıyordu. Klim, Lütov’un sözlerini anımsadı:

“Almanya öncelikle Prusya’dır. Sınırsız bira tüketicileri kültürünün yüceltilmesidir. Paris’te Notre Dame ve Eyfel Kulesi’ni karşılaştırırken tarihin ironisini, Moupassant’ın sıkıntılarını, Baudelaire’nin nefretini, Anatole France’ın zarif alaycılığını anlayabiliyorsun. Berlin’de ise hiçbir şeyi anlamak zorunda değilsin; her şey, Zafer Yolu ve Reichtag binasıyla çok net biçimde açıklanmıştır. Prusya’nın başkenti, kum üzerine inşa edilmiş bir kenttir. Almanya’nın böğründe bir ur, karaciğerinde bir taşdır...”

Grimsi bulutlar yeniden küçük yağmur damlalarını serpiştirmeye başladı. Samgin bir at arabasına binerek otele döndü. Akşam olduğunda Klim, Vedekind’in bir oyununu tiyatrodaki seyrederken sıkılıyor, ertesi gün ise sabahtan akşama kadar kent içinde etrafı seyreterek yürüyor ve arabayla dolaşıyor, bir sonraki gün ise Pots Dame gezisine tüm gününü ayırıyordu. Berlin’in bilindik olumsuz özelliklerine Klim kendinden katabileceği bir şey bulamamıştı. Evet, bu insanın üzerinde ağır bir etki yapan sıkıcı bir kentti ve bu kentin yapılarında ve insanların gerginlik yaratan, sıkıntı veren bir şeyler var gibiydi. İri yapılı taş yontma ve marangoz ustaları, sessizce, karamsar bir tavırla makine gibi çalışıyordu. Göğüsleri kabarık ve yüzleri de tıpkı subaylarınki gibi ifadesizdi. Çok fazla şişman insan vardı. Samgin, müzeleri gezmeyi ve daha sonra kentten ayrılmayı düşündü.

İşte şimdi güzel sanatlar müzesindeydi.

Sokakların ağır ve sıcak neminden sonra boş salonların serinliğinde dolaşmak güzeldi. Resim sanatı Samgin’in pek ilgisini çekmiyordu. Müze ve sergileri gezmeyi kültür sahibi bir insanda bulunması gereken bir alışkanlık olarak görüyor, bu gibi yerlere gitmeyi konuşmalar için konu yaratan bir olay olarak görüyordu. Klim, tabloları genellikle kitap okurcasına seyreliyor ve bu tavrının tabloların anlamını körelttiğini seziyordu.

Kadın bedenlerinin resmedildiği tabloların önünde birkaç saniyeliğine durduğu anlarda Klim, Marina’yı anımsayarak:

‘O daha güzel,’ diye düşünüyordu.

Nedense böyle anlarda Marina’yı anımsamak pek de hoş değildi. Bunun nedeni, belki de bu durumda, sanatın gerçeğin üzeri-

ne çıkamamasından dolayı canının sıkılmasıydı. Manzara resminde ise sanat neredeyse hep doğanın üzerine çıkabiliyordu. Samgin, sakin, iyi niyetli ve romantizm dolu bir biçimde güzelleştirilmiş doğa betimlemeleri tarzını yeğliyordu. Acaba kendisinin alışkın olmadığı hoş hüznün izlenimini yaratan bu tablolar değil miydi? Klim, büyük bir salonda bulunan kanepeye oturarak yorgun gözlerini kapattı ve şunu düşündü: Geçmişle ilgili birçok şeyi anımsatıyormuş gibi görünen bu renkli tablolar ne işe yarayabilirdi ki? Belleği Tütçev'in elejik şiirlerini anımsattı:

“... gölgelerin illüzyonu
Sessiz, aydınlık ve harikulade,
Ne şu fırtınalı saatlerin düşüncelerine
Ne sevincine ne de acısına ait olan...”

Klim kalktı ve içinden şiir dizelerini coşkuyla yineleyerek yürümeye başladı; üzerinde karmaşık figürlerin fantastik bir biçimde dağıldığı koyu renk bir tablonun karesi önünde durdu: İnsana ait biçimler burada kuş ve hayvan biçimleriyle bütünleşiyor, bir üçgene sıkıştırılmış bir yüzün görüntüsü iki ayak üzerinde bir yerlere yürüyormuş izlenimi yaratıyordu. Ressam, kural tanımaz bir biçimde, var olan bildik öğeleri parçalara ayırmış, daha sonra bu parçaları komik ve cüretkâr bir biçimde olanaksız ve çirkin şekillerle birleştirmişti. Samgin tablonun önünde üç dakika kadar durdu ve ansızın bu tablonun ressamın yaptığı işi yinelemek isteği uyandırdığını hissetti; bu istek figürleri parçalara bölerek onları yeniden birleştirmeye, ancak bunu artık Samgin'in isteğine göre yapmaya itiyordu. Bu isteğe karşı çıkan ve böyle etkilenmesine şaşırان Klim, arkasını döndü ve uzaklaşmaya başladı; ancak birden ressamın adını öğrenmek için geri döndü. Donuk bir metal parçası üzerindeki “Jheronimus Bosch” yazısını okuyabildi, sonra da daha küçük ama aynı tuhafılıkta iki tablo gördü. Bir koltuğa oturdu ve resim sanatı bilinciyle yapılmış gibi görünmeyen eseri seyrederken uzun süre ressam Bosch'un gerçeğin bölünmüş parçalarından bu gerçeküstü dünyayı yaratırken neler düşünmüş olabileceğini uzunca bir süre çözmeye çalıştı. Kuş, hayvan, geometrik figür gibi bir araya gelemeyecek biçimlerin oluşturduğu resme ba-

karken, içindeki tüm bu figürleri yıkma ve karamsar gerçeküstücülüğün ardında saklı olan anlamı bulma isteği giderek artıyordu. Jheronimus Bosch, güzel sanatlar tarihinde ona bir şey anımsatmıyordu ve Almanların başkentindeki en iyi müzede bu sinir bozucu tablonun yer alması tuhaftı.

Samgin, alt katta oturan katalog ve fotoğraf satıcısına indi. Sarı yüzlü, ipek şapkalı adam sağ gözünü gazetesinden ayırmadan Klim'e, Bosch'la ilgili bilgi içeren bir yazının kendisinde bulunmadığını, ancak kitapçılarda bulunabileceğini söyledi. Kitapçada Klim sanatçıya ait Fransızca bir monografi bulmuştu. Otelde banyan Balz, Klim'e kızarmış kaz eti, patates, salata ve sazan yedirdikten sonra Samgin sigarasını yaktı, kanepeye uzandı ve göğsünün üzerine ağır kitabı yerleştirerek reproduksiyonları incelemeye başladı.

Kanatlı maymunlar, hayvan başlı kuşlar, böcek, balık ve kuş görünümlü cinler, yarı yıkılmış bir kulübenin yanında, korku içerisinde büzülmüş Aziz Antonius vardı; kadın gibi görünen bir domuz, başında komik başlık olan bir maymun, üzerine doğru geliyordu; etrafta türlü sürüngenler dolaşıyordu ve nedeni belli olmadan bir çölün ortasında duran bir masanın altında, çıplak bir kadın saklanmıştı; çevrede cadılar uçuşuyor, hangi hayvana ait olduğu belli olmayan bir iskelet arp çalıyor; havada ya asılı duran ya da uçan bir çan görünüyordu; yaban domuzu başlı ve keçi boynuzlu olarak resmedilmiş bir kral yürüyordu. "İnsanın Yaradılışı" tablosunda ise, Safaof sakalsız bir genç olarak resmedilmişti; cennette bir değirmen vardı; her tabloda karamsar, ancak yine de komik çağdışlıklar göze çarpıyordu.

Samgin: 'Bu bir karabasan,' diye düşündü, sonra da bu sözleri aslında her insanın söyleyebileceğini fark etti.

Monografi yazısında, Bosch'un tablolarını İspanya'nın hırçın ve karamsar karakterli kralı, İkinci Phillip'in seve seve aldığı belirtiliyordu.

Samgin: 'Belki de yaban domuzu başlı kral, İkinci Phillip'in ta kendisidir,' diye düşündü. 'Şu Bosch gerçekte, tıpkı çocuğun oyuncakıyla oynaması gibi oynuyor, önce onu kırıyor, sonra da

parçaları istediği gibi birleştiriyor. Saçmalık. Bunlar bir taşra gazetesinde yermeli fıkralar yazan birine yakışan bir sanat eseri. Bosch konusunda Kutuzov ne söylerdi acaba?’

Klim’in yakmış olduğu sigara nemden etkilenmişti ve yavaş yanıyordu, dumanın da tadı yoktu.

‘Yurdumuzun dumanı bile bize tatlı ve hoş gelir,’ diye anımsadı Klim. Daha sonra yurdunun kötü koktuğunu düşündü. O ülkede çok sık ve çok fazla kan dökülüyor. ‘Cesurların deliliği... Zorunluluklar ülkesinden özgürlük ülkesine kaçma çabası...’ Benim gibi bir insana sosyalizm ne vaat ediyor acaba? Yine aynı yalnızlığı ve bu kez insanların bulunduğu bir çölde daha da yoğun hissedilen bir yalnızlığı... “Özgürlük krallığını” görecektik kadar yaşamayacağım kesin bir kere... Bir gün ölmek için yaşamak, kötü düşünülmüş bir şey.’

Düşüncelerin tadı acı olmakla birlikte hoş bir acıydı bu. Düşünceler, soğuk sonbahar yağmurunun ardı arkası kesilmeyen damlaları gibi akıp gidiyordu.

‘Ben yeteneksiz biri değilim. Başkalarının göremediğini görebilme yeteneğim var. Zekâmın sıra dışılığını daha çocukluğumda vurgulayanlar oldu...’ diye düşünüyordu, Klim.

İçinde yeni bir ruh halinin ortaya çıktığını seziyor, ancak tam olarak neyin yeni olduğunu anlayamıyordu. Düşünceler kendiliğinden açık sözlü biçimlere bürünüyor, bununla birlikte, kitaplarda sıkça rastladığı çoktandır bilinen düşünceleri de çağırıştırıyordu. Klim, dalmıştı, ancak bir türlü uyuyamıyor, tam olarak kavrayamadığı bir endişenin dürtüklemeleri onu uyanık tutuyordu.

Samgin: ‘İspanya Kralının Bosch’un tablolarında beğendiği şey neydi acaba?’ diye düşünüyordu.

Akşam olduğunda, Klim, Wintergarten’in ilginç mimarisi olan sarayındaydı ve kuşku dolu bakışlarla, sahnedeki iki eksantrik adamın olağan olanı yıkmaya yönelik komik çabalar içerisindeki kıvranımlarını izliyordu. Bu insanların çevik hareketleri ve yaptıkları hokkabazlıklarda çift anlamlı, imalı göndermeler seziyor, izleyenler gülmüyor ve insanların, sahnedeki iki adamın herkesin kabul ettiği olguları çarpıtma çabalarındaki ciddiyetlerinden dolayı neredeyse alındıkları izlenimi uyanıyordu.

Samgin: 'Bosch da bir eksantrikti,' diye düşündü.

Klim'in sağ ön tarafında gri giysili, bakımsız, dağınık saçlı bir adam oturuyor, elindeki gazeteyi sallıyor ve endişeyle çevresine bakınıyordu; yüzü uzun ve kemikliydi, sivri bir sakalı ve iri gözleri vardı.

Samgin: 'Rus. Onu bir yerlerde görmüş olmalıyım,' diye düşündü. Sonra da, adam başını her arkaya çevirişinde Klim, başını eğmeye başladı. Ancak ara verildiğinde adam Klim'in yanına geldi ve kalın, biraz hırıltılı bir sesle konuşmaya başladı:

"Samgin, değil mi? Ben Dolganov'um. Hatırladınız mı, Finlandiya'da, Viborg'da tanışmıştık? Gazeteleri okudunuz mu? Hayır mı?"

Samgin'i omzuyla duvara doğru iterek ve sesini hırıltılı bir fısıltıya çevirerek, aceleyle:

"Stolipin'in yazlığını havaya uçurmuşlar. Kendisi kurtulmuş. Yirmi kadar insan ölmüş. Tanıdık bir bayan arkadaş da şey olmuş..."

"Ne olmuş? Tutuklanmış mı?" diye irkilerek sordu Samgin.

"Öldürülmüş. Çocuğuyla birlikte."

"Lübimova mı?"

"Tanıyor muydunuz yoksa? Ben de tanırdım. Gençliğimde. Halkçıların mahkemesinde yargılanmıştı, Mark Natanson, Roman, Andrey Lejava da onunlaydı. Davranışları pek iyi değildi... Dinleyin, şu gösteri cehennemin dibine batsın! Bir birahaneye gidelim, oturalım. Olayları konuşuruz."

Dolganov, Samgin'i kolundan çekti, soluğu kesildi, sertçe öksürdü ve hırıldarcasına sesler çıkardı. Samgin o sırada, kim olduklarını bilmediği o kırmızı yüzlü, huzurlu insanların, kendisini ve Dolganov'u sabit bakışlarla teklifsizce incelediklerini fark etti ve çıkışa doğru yöneldi.

Samgin: 'Lübimova dediği... yoksa gerçekten o kadın mı?' diye düşündü.

Klim, ayrıntıları öğrenebilmeyi istiyor, ancak Dolganov soru sormasına fırsat vermeden uzun bacakları üzerinde sallanarak yürüyor, omzuyla çarpıyor ve kesik kesik, hırıltılı bir sesle konuşuyordu:

“Evet, işte size havai fişek gibi bir haber. Siyasi bir yanıltan başka bir şey değil. Geçici hükümetin olduğu sırada ortaya çıkmış bir terör. Adiler... Ben işçilerin yanındayım. Yasadışı şeyleri savunurum. Siz Esdek misiniz? Anlamıyorum. Lenin aklını kaçırmış olmalı. Bek’ler, Moskova ayaklanmasının önemini kavrayamadılar. Aklimızı başımıza toplamanın zamanı geldi artık. Sağduyulu düşünceye sahip insanların ödevi, demokrasinin yapılandırılmasıdır.”

Samgin küçük bir restoranın kapısını iterek açtı. Bilardo topu sesi gelen oda kapısının yanında, köşedeki masaya geçtiler.

“Ben siyah bira alacağım,” diye söylendi Dolganov. “Bira yararlıdır. Ben Davos’tan geliyorum. Tüberkülozum var. Pnömonoraksım da. Totma’da kaptım, sürgündeyken. Tıpkı Davos gibi Tanrı’nın unuttuğu bir yer. İnsanları özledim. Siz göç mü ettiniz?”

“Hayır. Seyahattem,” diye yanıtladı Klim.

“Ha. Sizce, genç subaylar şu adi Ekimcileri, monarşistleri ve diğerlerini dizginleyebilecekler mi? Aydınların tamamı onlar, yani genç subaylar tarafından örgütlenmiş durumda...”

Boğuk Almanca konuşmalarının yanında, Dolganov’un etkileyici olmayan sesi güç duyuluyor, kopuk sözleri pek anlaşılıyordu. Samgin, Dolganov’un yorulmasını bekliyordu. Dolganov ise susamışçasına birasını hırsla yudumlayarak içiyor, göğsünden hırıltılar geliyor, kısılı duran öfke dolu gözleri Klim’in yüzüne ıgneleyici bir tavırla bakıyordu. Bira köpüğü, Dolganov’un hüzünlü bir biçimde aşağı doğru sarkan bıyık ve sakalında takılıp kalıyor, böylelikle sözleri de köpürüyormuş izlenimi veriyordu. Bıyıklarının altında iki altın diş rahatsız edici bir biçimde parılıyordu. Dolganov konuştuğu konuşuyor, gözlerinin hastalıklı parıltısı ise giderek artıyordu. Birden, Samgin, karşısındakini ölü olarak hayal etti: Beyaz bir yastık üzerinde, toprak rengini andıran bir yüz, koyu çukurlar içerisinde sönmüş gözler, sivrileşmiş bir burun, ağız hafiften açık ve içinde şu iki altın diş görünüyor. Klim, Dolganov’un yanından bir an önce ayrılmak istedi.

Samgin, Dolganov’un soluğunun kesildiği bir anda: “Lübimova, kızlık soyadı mıydı?” diye sordu.

Dolganov, parmaklarıyla ıslak bıyıklarını düzelterek: “Kocasının soyadını aldı. Onun kızlık soyadı İstomina. Evet,” diye söylendi. “Karanlık bir kişilikti o kadın. Ama aslında, gerçeği kim bilebilir ki? Arkadaşım, Saveliy Lübimov, söylenenlere inanmıyordu ve ona acıdığı için evlendi. Kadının amacı soyadını değiştirmekti herhalde. Kendisini unutturmak için,” Dolganov o sırada masanın yanından geçmekte olan garsona: “Noch ein mal,”* diye emretti.

Samgin, Lübimova’nın nasıl biri olduğunu, kaç yaşında gösterdiğini sormak istedi, ancak Dolganov oturduğu koltuğun arkasına yaslandı, gözlerini kapattı ve bu hareketiyle Samgin’in çabucak ayağa fırlamasına neden oldu.

Klim, telaşla: “Gitmeliyim, sağlıcakla kalın!” dedi.

“Yarın ne yapıyorsunuz? Reichstag’a gidelim mi? Yarın toplantılar yapılmayacak mı? Bak şu keratalara! Siz nerede kalıyorsunuz?” diye sordu Dolganov.

Samgin, ertesi sabah Dresden’e gitmek zorunda olduğunu söyledi ve pek de nazik olmayan bir biçimde Dolganov’un nemli elinden parmaklarını kurtararak ayrıldı. Zayıf bir ışıkla aydınlatılmış ıssız sokaktan geçerken, Klim elini mendille sarmıştı; teselli edilmeye gereksinim duyduğunu ya da bir konuda kendisini haklı çıkarması gerektiğini seziyordu.

‘Lübimova...’ diye düşündü.

Bu kadın çoktandır, Klim’in belleğinden silinip gitmişti aslında. Şu veremli adam, onu âdeta yeniden diriltmiş gibiydi. Klim, bu kadının, göğüslerini korsesine yerleştirirken yaptığı yavaş hareketi, suskun şefkatini anımsadı. Anılarında, ondan geriye kalan daha başka ne vardı?.. Hiçbir şey.

Dolganov’a rastlamasının, bu kentte bulunduğu sırada kafasında yeni beliren, daha tam olgunlaşmamış, ancak çok büyük önem taşıyan düşünce akışını böldüğünü seziyordu. Klim, sinirli bir tavırla bastonunu kaldırımın taşlarına vurarak yürürken düşünüyordu:

‘Hali harap. Rusya’ya dönerken, tren vagonunda ölebilir. Al-

* Bir tane daha (Almanca).

manlar onu gömecekler, evraklarını düzenli bir biçimde Rus konsolosuna gönderecekler; konsolos ise bu evrakları Dolganov'un ülkesine yollayacak, orada ise bu adamın kimsesi yok. Hiç kimsesi.'

Klim irkildi, bastonunu koltuğunun altına alarak dirseklerini sıktı, daha sessiz bir biçimde yürümeye başladı; kendisini tehlikeli bir yere varmak üzereymiş gibi hissediyordu.

'İnsan doğar, uzun süre bir şeyler öğrenir, çok sayıda zorlukla baş eder, toplumsal sorunları çözer, çünkü yaşadığı ortam onun aleyhine bir yığın olguyla doludur; bunların yanı sıra bir kadınla manevi yakınlık kurmak için güç harcar ve bu da en kısır güç harcaması yoludur. Kırk yaşına gelince de bu insan yalnız kalır...'

Kendisini düşünmekte olduğunu fark edince, Samgin yeniden ama bu kez kızgın bir ruh hali içerisinde Dolganov ile ilgili düşüncelerine dönmek istedi.

'O, aslında bir hiç.'

Ancak düşüncelerini, yalnız insanın kaderinden uzaklaştırmak hiç de kolay değildi ve Klim otele bu düşünceler içinde geldi, onlarla birlikte uyumak için yatağına yattı ve uzun süre kendisini yaşamın değişik yollarında hayal ederek bir türlü uykuya dalamadı; otelin yanındaki gardan buharlı trenlerin ısıkları ve demir sesleri duyuluyordu. İri damlalı yağmur, pencerelerin camına on dakika kadar çarptıktan sonra, karanlık tarafından yutulmuşçasına birden kesildi.

Sabah olduğunda, Samgin bir gezginin sorumluluğunu isteksizce yerine getirircesine, elinde Bedeker'in kitapçığıyla her tarafı taş olan kentin sokaklarında yürüyor ve bu düzenli, rahatsızlık veren kent, içinde ağır bir sıkıntının oluşmasına neden oluyordu. Hafifçe nemli rüzgâr, insanların farklı yönlerde kaçışmalarına neden oluyor, kocaman, tüylü ayaklı atların nalları tıkırdıyor, askerler geçiyor, davul çalıyor, arada bir yoldan kayarcasına geçen file benzeyen otomobillerin korna sesi duyuluyor, Almanlar duruyor ve otomobile saygıyla yol vererek, arkasından sevecen gözlerle bakıyorlardı. Samgin bir meydana varmıştı; meydanın kenarında görkemli binalar düzenli bir biçimde inşa edilmişti, neredeyse her birinin üzerinde, grimsi bulutların arasından bir parça mavi

gökyüzü görünüyordu; bu binalar müzeydi. Samgin, hangi müzeye gideceğine karar veremeden şimşek çaktı ve bardaktan boşanırcasına yağmaya başlayan yağmur onu en yakın olan müzeye sığınmak zorunda bıraktı. Girdiği müzede silahlar sergileniyordu; duvarlar Avusturya-Prusya ve Fransa-Prusya savaşlarından kesitler gösteren renkli ve sıkıcı resimlerle boyanmıştı. Ayaklı askılarda değişik sistemlere sahip silahlar sıralanmıştı; yatağanlar, kılıçlar, meçler, mızraklar, kamalar vardı; zırhla kaplı at maketleri duruyor, atların üzerinde ise şövalyeler demir yığınları halinde yükseliyordu. Değişik biçimlerde işlenmiş olan demirden mide bulandırıcı bir yağ kokusu ve tuhaf bir soğukluk yayılıyordu. Samgin, tiksinererek bu silahlardan birçoğunun, askeri görevini yerine getirmek adına büyük olasılıkla, insanların kafalarını uçurduğunu, kollarını kestiğini, göğüslerini, karınlarını deştiğini ve böylelikle yeryüzünün toprak ve çamurunu insan kanıyla bolca sulamış olduklarını düşündü.

‘Tam bir budalalık’ diye karar verdi Samgin. ‘Kışın yazmaya başlayacağım. İnsanlara ilişkin şeyler. Öncelikle kişilik tanımlaması yapacağım. Lütov’dan başlarım.’

Lütov’u her düşündüğünde, Klim, var olmayan yayın balığını yakalama sahnesini anımsıyor ve değirmencinin onu kandırmış olmasına karşın yine de Lütov’un neden gülmüş olduğu sorusu ortaya çıkıyordu. Bu sahnede alegorik ve onur kırıcı bir şeyler vardı. Aslında Lütov hep kurnazlıklar yapan biriydi. Belki de kendiyle alay ediyordu. Ne istediğini anlamak olanaksızdı.

‘İnsanları gördüğüm gibi anlatacağım, dürüstçe yazacağım, antipati duygularıma yenilmeden.’ Sempatı besleyebileceğini de düşünerek, ‘sempati duygularıma da...’ diye ekledi.

Belleği birden Stepan Kutuzov’un figürünü ön plana çıkardı, ancak daha sonra bu insanı herkesin önüne koymanın anlamsızlığını fark ederek bu Bolşevik’i, karşı konulmaz bir hızla daha az antipati uyandıran insanlar dizisi arasına yerleştirdi. Dunayev, Poyarkov, İnokov, Yakov yoldaş, soğuk yüz ifadeli ve mavi gözlerinin sakın bakışlarıyla incecik Elizaveta Spivak. Sonra Stratonov, Tagilskiy, çömez, Diomidov, Bezbedov, kardeşi Dmitri... Lübaşa... Margarita, Marina...

Sevimli hiçbir şeyin bulunmadığı bu kişilikler geçidine son vermek için Samgin oldukça büyük çaba harcadı.

‘İnsanların çoğu, Jheronimus Bosch’un tablolarında olduğu gibi, ancak bir bütünün parçalarıdır.. Bir ressamın hayal gücünün parçaladığı dünyanın öğeleridir bunlar,’ diye düşündü ve insanlara karşı yaklaşımına açıklık getirecek bir şey bulduğunu sezerek iç geçirdi. Ardından Klim, sempatik insanların kimler olduğunu anımsamaya çalıştı ve bulduğunda da gülümsedi.

‘Anfimyeвна. Köle bir kadın. Azize bir köle. Yaşamının son günlerinde isyana karışsa da bunu yine de bir köle gibi yaptı...’

Pencereye güneş ışınları düştü, müzenin içerisindeki paslanmış alacakaranlık aydınlandı, sayısız süngü uçları daha da soğuk bir parıltı yaymaya başladı, şövalyelerin demir yığınlarının yaydığı soğukluk yoğunlaştı. Samgin “Rusya’da kahramanların nasıl yok olduğu” destanından şiirler anımsamaya çalıştı, ancak aklına an-sızın, onlarca, bir kalabalık oluşturacak sayıda Samgin’e ayrıştığını gördüğü karabasan gecesi geldi. Bu çok tatsız bir anıydı...

Klim, akşam Dresden’e gitti; oraya vardığında uzun süre Madonna’nın önünde oturarak zaman geçirdi ve bu eser konusunda Klim İvanoviç Samgin’in neler söyleyebileceğini düşündü. Özgün hiçbir şey aklına gelmemiş, sıradan olan şeylerin tamamı ise daha önce söylenmişti. München’de, Klim, Bavyeralıların, Prusyalılardan daha şişman oldukları izlenimini edindi; bu kentteki tablo sayısı Berlin’den daha az değildi; hava ise daha da kötüydü. Klim tablolarından, müzelerden sıkılmıştı ve Alman usulü bir ciddiyetin verdiği can sıkıntısından kurtulmak için İsviçre’ye gitmeye karar verdi; annesi orada yaşıyordu. “Anne” sözcüğü, onu bir şeylerle doldurma gereksinimini getirmişti.

‘Güzel bir kadındı; giyinmeyi bilirdi, erkeklerin hayranlığıyla şımartılmıştı. Kitap okumak gibi işlerle kendini pek yormazdı. Babasını doğru değerlendirebilmiş ve yeni dostunu çok iyi seçmişti; Varavka kentteki insanların en ilginç olanıydı. Ayrıca kolaylıkla “paraya para katabilen” bir adamdı...

Daha sonra Klim, kızıl saçlı bilge Tomilin’i, bahçede annesinin ayaklarına kapanmış bir halde anımsadı.

‘O adamın da kendine özgü düşünceleri vardı,’ diye düşündü Samgin, iç geçirerek. ‘Evet “bilgi edinme isteği, üçüncü içgüdüdür.” Bu düşünce meğerse insanı Tanrı’ya götürüyormuş... Sefilce. Sefaletten başka bir şey değil. Dürtyevi gerçek deneyimlerin kabul edilmesi bu gerçeğe ya hizmet etmeyi ya da onlara karşı gelmeyi talep eder; bu gerçeğin ise bir süre sonra yalan olduğu ortaya çıkar. İşte böyle, kısır bir döngü içerisinde zekâ uğraşıp durur ve bu süreç, zekânın her şeyin merkezinde Tanrı olarak adlandırılan bir sırrın varlığını keşfetmesine kadar sürer.’

Klim bu sözleri kimin söylemiş olduğunu anımsamak için belleğini zorlamaya başladı ve belleği Klim’in daha önce okumuş olduğu kitapları karıştırırken, bindiği tren bir tünele girerek kulakları sağır eden bir gürültüyle, aşılamayacakmış gibi gelen bir karanlığa doğru, uçurumdan yuvarlanırcasına, bayır aşağı yol alıyordu.

Sabah olduğunda Samgin Cenevre’ye gelmişti. Öğleye doğru annesiyle görüşmek üzere yola çıktı. Annesi gölün kenarında, dışı tıpkı bir pasta gibi aşırı derecede süslü küçük bir evde yaşıyordu. Bu küçük ev meyve ağaçlarının arasında güzelce saklanmış gibiydi. Güneş, elma ağaçlarının al yanaklı meyvelerini sevecen bir biçimde aydınlatıyor, bu ağaçlardan birinin altında, mermer bir bankın üzerinde, elinde bir kitap, gökyüzü rengindeki giysisiyle Vera Petrovna oturuyordu. Kadının duruşu oğluna Monso parkında Maupassant anısına dikilmiş olan heykeli anımsattı.

Annesi: “Ah canım benim, seni gördüğüm için öylesine sevinçliyim ki,” diye Fransızca konuşmaya başladı ve oğlunun kendisine sarılmasından, kendisinin de onu öpmesinden çekinircesine elini Klim’in yüzüne doğru uzattı. Oğlu parfüm kokan pürüzsüz ve soğuk elini öptü, annesinin yüzüne baktı, onaylarcasına:

‘Genç kalmış,’ diye düşündü.

Annesi, Rusça konuşmaya başlayarak: “Yürüyerek mi geldin?” diye sordu. “Burada kalalım, burası sevdiğim bir yer. Yarın saat sonra yemek yeriz, konuşmaya vaktimiz var.”

Annesi kalktı ve yanında yer açarak altına deri bir yastık yerleştirdikten sonra yine oturdu.

“Çok iyi görünüyorsun. Ancak saçın biraz beyazlamaya başlamış. Bu kadar erken...”

Samgin gülümseyerek ve omuz silkerek tek sözcükten oluşan tümcelerle yanıt veriyor, duruma uygun sözcükler bulmakta zorlanıyordu. Annesi kendine özgü olmayan kalın bir sesle daha yavaş ve eskiye nazaran kendinden daha az emin bir tavırla konuşuyordu. Yüzü çok yoğun pudralanmıştı, ancak pudranın altından bile morumsu cildi fark edilebiliyordu. Klim, annesinin ustaca uzatılmış kirpiklerinin ardına saklanan makyajlı gözlerinin ifadesini bir türlü yakalayamıyordu. Parlak dudaklarından ise durmadan, sıradan, gereksiz sözler dökülüyordu.

“Peki orada, Rusya’da neler oluyor? Hâlâ bombaları patlatıyorlar mı? Duma bu aşırılıkları neden yasaklamıyor ki? Bu olaylar nedeniyle ülkemizin Avrupa’nın gözündeki ne denli düştüğünü tahmin bile edemezsin! Bize artık para vermeyeceklerinden, yani kredi açmayacaklarından çok korkuyorum, anlıyor musun?”

Samgin gülümseyerek:

“Verirler,” dedi.

Klim annesinin sözlerinde bir tür endişe duyabiliyor ancak bunun kredi verilmeme endişesinden değil de başka bir şeyden kaynaklandığını seziyordu. Haklıydı da.

Annesi telaşla: “Birçok kimse Rusya’nın iflas edeceğini var sayıyor,” dedi, sonra da oğlunun eline dokunarak:

“Umarım öylesine gelmişsindir... İltica etmedin değil mi? Ah ne kadar da sevindim buna! Aslında sağduyulu hareketlerinden hep emindim.”

İç geçirerek daha sakin konuşmaya başladı:

“Tüm bunların ne anlama geldiğini anlamıyorum? Karşı çıktık, bize anayasa verdiler. İşte yine yurtdışına kaçanlar var ve bombalama olayları sürüyor. Dmitri de kuşkusuz muhalefet yanlısıdır, değil mi?”

“Sanmıyorum. Ama aslında bilmiyorum da. Bana çoktandır yazmadı.”

Kabarık bir biçimde yapılmış saçlarıyla başını onaylarcasına sallayan annesi:

“Ah, herhalde öyledir! Devrimi yeteneksiz ve... inatçı insanlar gerçekleştirir. O da onlardan birisi. Bu benim düşüncem değil, ancak yine de çok doğru. Öyle değil mi?” dedi.

Samgin bu düşünceyi onaylamayı istiyordu, ancak kendini tuttu. Annesinin tavırları bir tür acıma duygusu uyandırıyor ve bu hali Klim’in sessiz kalmasına neden oluyordu. Annesinin söylediği her şeyde Klim yapay bir gerginlik ve büyük olasılıkla annesini de huzursuz eden bir samimiyetsizlik seziyordu. Bir elma, dalından koparak çimlerin arasına düştü ve ansızın açmış bir pembe çiçek gibi orada kaldı.

“Burada çok sayıda Rus var ve tahmin et ne oldu! Geçenlerde galiba Alina’yı şu tüccarla birlikte gördüm. Ancak şu bitmek tükenmek bilmeyen Rusya konulu konuşmaları duymak istemiyorum. Ben şimdiye dek her şeyi bilen, buna karşın güzel yaşamayı beceremeyen bir sürü insan gördüm. Başarısız, hepsi başarısız. Bir de bu insanlar başarısız oldukları için kuşkusuz çok öfkeli. Haydi eve gidelim.”

Annesi oğlunu kılıflarla kaplanmış mobilyaların olduğu küçük bir odaya getirdi. Odanın iki penceresi gül rengi ince perdelerle kapatılmıştı; dışarıdaki ağaçların dalları odanın içerisindeki ışığı karartıyordu. Hafif alacakaranlık, elma çiçeği kokularıyla doluydu. Güneş ışını, bir şerit gibi havada asılı kalmıştı ve üzerinde kemikten ve mavi camdan yapılmış yedi fil figürünün bulunduğu küçük bir masada son buluyordu.

Vera Petrovna alçak sesle ve aceleci bir tavırla konuşuyordu:

“Bu evi çok ucuza almayı başardım. Evin yarısını doktor İppolit Donadier’e kiralyorum.”

Klim: “Bu bir tür Tanrı vergisi mi?” diye düşündü; o an annesinin yüzünü profilden görüyordu ve kulağının titrediğini fark eder gibi oldu.

“Çok kültürlü bir insan, müzikten iyi anlıyor ve güzel konuşma yeteneğine de sahip. Hijyen kurumu başkan yardımcısıdır. Kuşkusuz biliyordur, burada o kadar çok hasta insan var ki, sağlıklı insanların sağlığını korumak çok önemli.”

Samgin giderek ağır bir ruh hali içine giriyordu. Annesinin ya-

nında canı sıkılıyor ve bu sıkıntıdan ötürü de utanmayı andıran bir duygu içini kaplayacak gibi oluyordu. Bahçe kapısının eşiğinde, açık renk takım elbise giymiş bir adam belirdi ve elindeki panama şapkasını sallayarak kalın ve biraz kaba bir sesle konuşmaya başladı:

“İşte ma chere*, daha önce sana söylediğim ve seni ikna etmeye çalıştığım gibi...”

Konuğa sarılmak ya da odaya sokmamak için itmek istercesine Vera Petrovna kollarını yukarı doğru kaldırarak olağanüstü yüksek bir sesle:

“Oğlum, Klim,” diye açıkladı.

Doktor Donadier aşırı derecede sevindi, Samgin’in elini yakaladı, salladı ve peltek bir biçimde telaffuz edilen sözcüklere boğdu. Doktorun konuşmalarından yakalayabildiği tek tük söz ve sözcük bileşimlerinden, Klim, doktor için bir Rus ile tanışmanın kendisine daima zevk verdiğini, 1903’te Odessa’da bulunduğunu, bu kentin harika, neredeyse tam bir Avrupa kenti olduğunu düşündüğünü ve devrimin kenti yok edişini fazlasıyla üzücü bulduğunu anlayabildi. Doktor, belki de tam olarak her şeyi anlayamadığını, ancak yalnızca kendisinin değil, Fransızların tamamının da Rusya’daki devrimin zamansız olduğu düşüncesinde birleştiğini söylüyordu. Sonra da göz kırparak gülümsedi ve:

“Bu konuda Fransızlar bir şeyler anlıyorlar, öyle değil mi?” diye de ekledi.

Uzun boylu, zayıf, kavun biçimindeki sarı kafatasının tepesinde saçlarından geriye, görüldüğü kadarıyla sert, kıvrıkcık, beyazlaşmaya başlamış birkaç siyah tutam kalmış olan, sivri top sakallı, kemerli burunlu bu adam yorulmadan konuşuyor, konuşurken kalın kaşlarını oynatıyor, aynı şekilde kalın olan bıyıkları üst dudağını tamamen kapatarak, çok iri alt dudağının üzerinde hareket ediyordu; doktorun koyu renk gözleri parıldarken eriyor gibi görünüyordu. Oğlunun Fransızcaya pek de *hakim* olmadığını fark eden annesi, özenle oğluna söylemesi gereken sözleri anımsatıyor, deyimleri çeviriyor, böylelikle de Klim’in daha fazla sıkılmasına neden oluyordu.

* Canım (Fransızca).

“Dünya Fransa’dan esinleniyor,” diye anlatıyordu doktor, sol elini sallarken. Sağ eliyle yeleğinin cebinden bir saat çıkardı ve kadranını Vera Petrovna’ya gösterdi.

“Hemen,” diye yanıtladı kadıncağız. Kiracısı ve aynı zamanda dalkavuşu olan doktor ise Fransa’yı övmeyi sürdürüyor ve Vera Petrovna’ya, Turgenev’in Fransa’nın ünlü yazarlarıyla dost, Rus dekadanlarının Fransızların öğrencileri olduğunu ve Fransa’nın Rusya kadar başka hiçbir yerde sevilmediğini anımsamak zorunda bırakıyordu.

“Almanlar dışında bizi herkes sever; Türkler, Japonlar, herkes,” diye açıkladı doktor. “Türkler Farrer’e, Japonlar Lotti’ye bayılıyor. Francis Jamm’ın *Hayvanların Cenneti* eserini okumuş muydunuz? İşte gerçek bir eser!”

Donadier, kendisini dinleyip dinlemediklerini pek umursamıyor ve sıkça “öyle değil mi?” diye sormasına karşın, yanıt bekle-miyordu. Annesi onları masaya davet etti; doktor, Klim’e kolunu uzattı ve yürürken Avusturyalı bir tambur magior gibi sallanarak, duygulanmış bir tavırla:

“Ben iyimserim,” diye söylendi. “İnsanların tamamının, sanatçıların en büyüğü olan Tanrı’nın, az ya da çok, başarılı eserleri olduğuna inanıyorum.”

Samgin, içinde bir cinas yaratma isteğinin kabardığını sezerek: “Donadier,” diye içinden yineledi; annesi ise o sırada acımasız bir biçimde ona:

“Anladın mı?” diye sordu.

Yemek salonunda doktor daha az, ancak giderek akıl öğretircesine konuşmaya başladı.

Peceteyi sakalının altından yakasına tutturmaya çalışarak: “Ben bir estetikçiyim,” diye anlatıyordu. “Benim için devrim de bir sanattır; acı veren, az sayıdaki güçlülerin ve kahramanların sanatıdır. Alman sosyalistlerinin düşündüğünden farklı olarak, kitlelerin, ah, hayır, kitlelerin sanatı değil! Kitle, içinden kahramanların yaratıldığı bir maddedir, bir hammadde olsa da, elle tutulmayan bir maddedir!”

Ardından, Donadier, sağlam dişlerini göstererek, gözlerini

doymanın verdiği hazla kısarak, hoşnut bir biçimde iç geçirerek, hatları dokuz rakamına benzeyen kulaklarını hareket ettirerek, midesinden sesler çıkartarak yemeği mideye indirmeye koyuldu. Annesi, tıpkı doktor gibi, büyük bir zevkle yemeğini yiyor, doktorun sözlerini yalnızca başını sallayarak onaylıyordu.

Samgin: ‘Annem şu hijyen düşkünüyle paralarının tümünü yiyip tüketecek,’ diye düşündü ve annesine karşı duyduğu acıma duygusu ansızın bir soğukluğa dönüştü. Doktor ikram etmeyi sürdürüyordu:

“Şu şarabın tadına bakın. Provance’tan amcam gönderiyor bu şarapları. Bu güney güneşimizin saf kanıdır. Fransa’nın her şeyi var, hatta fazlası, yani Eyfel Kulesi bile. Bunu söyleyen Maupassant’tır. Zavallı! Venüs ona karşı acımasız davranmış.”

Öğle yemeğinden sonra Donadier olduğu yerde yayıldı, kahve içmek istemedi ve küçük bir sigara tüttürerek ağır ağır iç geçirdikten sonra:

“Ne yazık ki, bir saat sonra toplantım var. Ancak biz yine de kuşkusuz görüşeceğiz...” dedi.

Annesi: “Evet,” diye yanıtladı; ancak bunu öylesine tereddütlü söylemişti ki, Klim İvanoviç, annesinin aslında onun düşüncesini sorduğunu hemen anlayarak

“Ben, hemen bugün Paris’e gidiyorum,” diye belirtti.

Doktor birden canlandı, vedalaşıp gitti; annesi bir süre sustu, sonra kahvesinin içindeki şekeri karıştırırken merakla:

“Çok mu acelen var?” diye sordu.

“Evet, bir müşteri bekliyor.”

“İşlerin fena değil gibi, öyle mi?”

“Oldukça iyi. Gidersem, darılmazsın değil mi? Kenti görmek istiyorum. Sen de bu saatlerde dinleniyorsundur herhalde?”

Vera Petrovna kalktı. Klim, yüzüne bakarak: ‘Çenesi titriyor, gözleri ise acındırıcı bir biçimde bakıyor,’ diye içinden geçirdi. Annesinin bu hali Klim’i neredeyse korkutmuştu.

‘Şimdi açıklamalara girişecek,’ diye düşündü.

Annesi söze, “Anlıyor musun, Klim, dünyadaki her insan öylesine yalnız ki,” diye başladı. Samgin elini aldı, öptü ve elinden geldiğince şefkat dolu bir sesle konuşmaya başladı:

“O ise çok ilginç bir adam.”

Klim, içinden: “Seni soyabilir,” diye eklemek istiyordu ancak onun yerine:

“Sağlıcakla kal, anne! Çok güzel yerleşmişsin!” deyiverdi.

Vera Petrovna, yüzüne doğru dantelli mendili sallayarak susuyor ve başka yöne bakıyordu. Annesi, yine konuşmadan, Klim’i bahçe demirlerine kadar geçirdi. On adım kadar gittikten sonra Klim döndü ve arkasına baktı; annesi hâlâ demirlerin yanında duruyor, her iki eliyle demirleri tutuyor, yüzünü ellerinin arasından öne doğru uzatarak oğluna bakıyordu. Samgin göğsünde kötü bir sıkışma hissetti ve o ana kadar soluğunu tutmuş gibi derin bir nefes aldı. Yürümeye devam etti, içinden de:

‘Benimle ilgili neler düşünüyor, acaba?’ diye geçirdi.

Sonra birden kendine sitem etti:

‘Ona bir şeyler söylemeliydim... duygusal şeyler.’

Ancak bu sitem hemen annesine yöneldi.

‘Onun olanaklarıyla durumu bu denli... göstermelik olmayabilirdi. Donadier’miş! Alt tarafı bir veteriner.’

Klim, uzun süre, yoruluncaya dek kentin tertemiz sokaklarında yürüdü; dağınık düşünceler tıpkı gölge gibi peşinde sürüklenip duruyordu. Ancak bu düşünceler, saat dükkânlarının çokluğunu, sanki uzun ve huzurlu bir yaşamı amaçlayarak özellikle sıkıcı ve sade giyinmiş görünen yaşlıları fark etmesini engellemiyordu. Ülkesindeki yaşlıları, özellikle tarihçi Kozlov’u ve onun eskiden kalma: “Büyük bir çay tutkunu ve bu içeceği herhangi bir katkı olmaksızın içen biri olarak...” deyişi aklına geldi. Yine aynı Kozlov, monarşik bir yürüyüşün başındayken elinde sopası ve neredeyse kükreyen küçük ağızyla gözlerinin önüne geldi. Çömezi de anımsadı. Ak sakallı, halkçı köşe yazarı...

‘Tanıdığım yaşlı sayısı çok değil,’ diye düşündü.

Akşam olduğunda, Klim küçük bir restoranın terasında oturuyor, birasını bekliyor, sigara içiyor ve çevresine bakınıyordu. Sol tarafta yeşil bir vadinin ortasında Rona nehri parlıyor, sağ tarafta ise ayna gibi pürüzsüz gölün yüzeyinde, batmakta olan güneşin kızıl ateşi yansıyor. Dağlar mavimsi bir sisle örtülmüş ve bu ne-

denle de buğulu bir görüntü almıştı. Dan du Midi katedralinin tepesi bulutsuz gökyüzüne saplanmış gibi duruyordu. Küçük beyaz evler gölün çevresine özenle yapıştırılmış gibiydi; uzaklarda bu evler yoğunlaşarak küçük bir kent halini alıyordu; ancak, dağın tepeleri üzerine serpilmiş bazı evler kentin üzerinde asılı gibi duruyor ve dağların yamaçlarına, çıplak mavimsi tepelere ve gümüş gibi parlayan dağların sivri uçlarına kadar tırmanıyorlardı. Kentin sokaklarından gelen ve gölün üzerinde yayılan müzik, mavimsi sessizliği aşarak yüzercesine yayılıyor, uzaklık, boruların madeni inleyişlerini yumuşatarak, müziğe hayalci ve hüzünlü bir hava kazandırıyor. Müzik eşliğinde, gölün üzerinden çarpık kanatlı beyaz martılar uçuyor, ancak sudaki yansımaları pembemsi bir tonda görünüyordu. Kısacası, her şey fazlasıyla gösterişliydi ve doğa, eksiksiz bir biçimde, süslü kartpostalları yansıtıyor gibiydi.

‘Neredeyse bir tane sinek bile yok,’ diye not ediyordu kafasına Samgin. ‘Ve genel olarak, böceklerin sayısı da çok az. Peki şu kırık dökük, kambur dünyayı ben ne yapayım?’

Lezzetli ve yeterince soğuk birayı, geniş kalçalı, dolgun göğüs-lü, gözleri sevecen bakan, büyük ve al yanaklı yüzlü genç bir kadın getirmişti.

Genç kadının kalın dudakları şefkatle, belki de yorgun bir biçimde gülümsüyordu sanki. Bu yorgunluk, hiç düşünmeksizin, tertemiz, sakın bir ülkede yaşamının mutluluğundan ve evlenmenin getireceği kaçınılmaz mutluluk beklentisinden kaynaklanıyor olmalıydı...

‘Kadınlar yaşantıma pek az şey kattı,’ diye düşündü Klim.

Dört iri yarı insan, ölçülü tavırlarla bira içiyor ve birbirlerini içtikleri sigaraların dumanıyla örterek sakince sohbet ediyorlardı; görüldüğü kadarıyla, tartışmalı her türlü sorunu çözmüş olmalıydılar. Pencerenin kenarında birbirlerine kardeşten daha çok benzeyen iki yaşlı adam konuşmadan kâğıt oynuyordu. Buradaki insanlar manzaraya uygun olarak, yuvarlak hatlıydılar. Gülümserken çok beyaz dişleri görünüyor, ancak gülümsemeleri, ciddiyet donukluğuyla taşlaşmış yüz ifadelerini neredeyse değiştirmiyordu.

Klim İvanoviç Samgin alaycı bir tavırla: ‘Doğayla uyum içinde

ve tüberkülozlu yabancılar sayesinde yaşıyorlar işte,' diye düşündü; düşündükten sonra da nedense birisine kızdığını hissetti.

'Neden düşüncelerim, başkalarına ait, bayağı biçimler alıyor? Bunu sık fark etmeme karşın, neden bundan kaçınmayı beceremiyorum?'

Terasın yanından aceleyle iki adam geçiyordu, birisinin başında şapka yoktu ve elindeki portakalı soyuyordu. Öteki ise elindeki mendil ya da kâğıdı sallıyor ve Rusça:

"Plehanov haklı," diyordu.

Şapkasız adam: "Ne yani, genç subaylarla bir olup yürümek mi gerekiyor?" diye çok tiz bir sesle sordu; elindeki portakal kabuklarından bir tanesi kaydı ve yere düştü, adam kabuğu kaldırmak için eğildi, ancak tam o anda burnu üzerindeki gözlüğü düştü, hızlıca doğrularak gözlüğün ipini yakalayan adam, yerdeki kabuğu unuttu. Bunları yaptığı esnada, elinde kâğıdı olan adamın:

"Demokrasi olmaksızın sosyalizmin anlamı yok, demokrasi ise onların yanında," dediği duyuldu.

Uzaklaştılar. Onlardan on adım kadar ötede, peşlerinden uzun boylu yaşlı bir adam yürüyordu, gür beyaz bıyıklarını kibirli bir tavırla kaldırmış olan yaşlı adamcağız bastonuyla yerdeki portakal kabuğunu itekleyip duruyor, kabuk bastonun darbelerinden isyan edercesine sıyrılıyor, kaldırımdan yola düşüyor, ihtiyar onu yine kaldırıma çıkarıyordu; nihayet kabuğu bir su borusuna tıkarak, zafer kazanmışçasına bastonunu havada salladı.

Samgin: 'Otel sahibi olsa gerek,' diye düşündü.

Hava kararmaya başlamıştı, dağlardan mis kokulu serin bir esinti geldi; şurada burada ışıklar yanmaya başlamış, gölün siyah yüzeyinde bakırımsı çatlaklar belirmişti. Laciverte çalan sisli gökyüzü, yeryüzüne çok yaklaşmış gibi görünüyor, kehribar parçalarına benzeyen parıltısız yıldızlar gökyüzüne derinlik kazandırıyor. Samgin, ilk kez, gökyüzünün çok zavallı ve hüznü olabileceğini düşündü. Saatine baktığında, Paris'e kalkacak olan trenin hareket etmesine iki saatten daha uzun bir süre vardı. Klim, birasının parasını ödedi, gösterişli genç kadını bahşişle sevindirdi ve yaşlı adamla portakal kabuğunu düşünerek, acele etmeden otele yürümeye başladı:

‘Geniş tabiatlı Ruslar, genellikle Avrupa’nın günlük yaşam disipliniyle alay ederler, ancak...’

Ara sokaktan, damdan düşer gibi, bir kadın yuvarlanırcasına koşarak geldi, Klim’i hızlıca ittikten sonra duvara doğru zıpladı ve Rusça homurdandı:

“Kahretsin, affedersiniz...” dedikten sonra, hemen bir eliyle Klim’in omzuna, ötekiyle ise koluna yapıştı ve soluğu kesilerek konuşmaya başladı:

“Sen misin? Ah, gidelim, daha çabuk, Lütov kendini vurdu... Gidelim hadi! Ne oldu sana? Tanıyamadın mı?”

Samgin, genç kadının yüzüne, gözyaşlarıyla nemlenmiş parlak gözlerine bakarak, “Dunyaşa,” dedi; Dunyaşa, Klim’i itiyor, sürüklüyor, ağlamadan iç geçiriyor ve hızlıca anlatıyordu:

“Dün neşeliydi, her zamanki gibi komikti. Kaldığı yere gittim; polis orada rezalet çıkarıyor, beni içeri almadılar; Alina da Makarov da yoktu, ben ise dil bilmiyorum. Herkesi iterek odaya kadar gidebildim; o ise... öylece yatıyor ve silah da yerde duruyordu. Ah, kahretsin! İnokov’u bulmak için koşuşturmaya başladım ve işte sen karşıma çıktın. Hadi, acele edelim!..

“Yürümeme engel oluyorsun,” diye yakındı Klim İvanoviç.

“Aman boş versene! Bu taraftan, buradan...”

Dunyaşa, Klim’i demir parmaklıkların arkasındaki bahçeye soktu; bahçede kadınlı erkekli on kişi bekleyiyordu; girişin taş merdivenlerinde bir polis memuru oturmuştu; kalktığında bu insanın çok iri, geniş omuzlu biri olduğu görüldü; polis, arkasındaki kapıyı bedeniyle kapatarak, alçak sesle, pek anlaşılmayan birkaç sözcük söyledi.

Dunyaşa yavaşça: “İzin ver geçelim, salak,” diye söylenerek polisi omzuyla itti. “Hiçbir şey anlamazlar,” diye ekleyerek, Samgin’i kapıdan içeriye sürükledi. Odada, pencerenin yanında beyaz giysili bir adam, dişleri arasında sigarasıyla duruyordu; siyah giysili ve apoletli olan bir diğeri ise sandalyeye ters oturmuştu ve sert bir sesle:

“Akraba mısınız?” diye sordu.

Klim İvanoviç sessizce başını eğdi, Dunyaşa ise kızgın bir tavırla:

“Yürü yürü! Onların suyuna gitmeye gerek yok. Onlar da bize öyle davranmıyorlar,” dedi.

Klim'i yandaki odaya soktuktan sonra Dunyaşa omzuyla kapıya yaslandı, yüzünü avuçlarıyla sildi, daha sonra mendilini çıkararak top haline getirdi ve sıkıca dudağına bastırdı. Klim İvanoviç Samgin, o sırada Dunyaşa'ya değil, sağ tarafta lambanın yanmakta olduğu yöne doğru bakması gerektiğini anlayabiliyordu. Ancak oraya yüzünü hemen çeviremedi. Orada, yatakta, yumuşak yakalı, beyaz gömlekli Lütov, sırtüstü yatıyordu. Masada yeşil abajurlu küçük bir lamba yanıyor ve Lütov'un yüzünü, garip biçimde, iki farklı renkte gösteriyordu; alnı yeşilimsiydi, yüzün alt bölümü, yani gözlerinden top sakalına kadar bölge, ürkütücü bir koyuluktaydı. Samgin, Lütov'un her zamanki çarpık gülümsemesini, kısık gözlerini gördüğünü sandı. Gitmek istedi, ancak kapıda apoletli polis duruyor, Dunyaşa'nın yüzüne karşı kare biçiminde bir kâğıt parçası sallıyor ve bastırılmış hırıltılı bir sesle bir şeyler anlatıyordu. Polis, Samgin'e yaklaştı ve birbiri ardına dört soru sıraladı:

“Siz Rus musunuz? Bu insan akrabanız mı? Bunu o mu yazmış? Ne yazıyor burada?”

Samgin polisin elinden zarfı aldı; adresin yazıldığı yerde iri ve yatık harflerle şunlar yazılıydı:

“Sevgili Alya, sorun çıkarttığım için başışla; biliyorsun, artık dayanamıyorum. Vlad. L.”

Klim, makine gibi polise notun anlamını aktardı ve kapıya doğru yöneldi; gitmeyi çok istiyordu, ancak polis memuru kapıda öylece durmuş, giderek daha yüksek sesle ve kızgın bir tavırla hırıltılı bir biçimde konuşmayı sürdürüyor, Dunyaşa ise, onu ikna etmeye çalışıyormuş gibi:

“Defolsana sen!” diyordu.

Zaman çok yavaş, giderek daha da yavaş geçiyor, Samgin belirsiz bir boşluğun soğuşuna gömüldüğünü, hiçbir şey düşünemeyecek hale geldiğini seziyordu. Dunyaşa'nın altınımsı kafası yok oldu ve onun bulunduğu yerde Alina, mermer gibi, baştan ayağa beyaz giysiler içerisinde, azametli bir tavırla belirdi. Birkaç saniye

boyunca, Klim'in yanında gürültüyle soluyarak ve giderek uzuyormuş gibi görünerek durdu. Samgin, Alina'nın biçimli yüzünün nasıl beyazladığını, gözlerinin ne kadar da çirkin bir biçimde irileştiğini gördü; Alina doğal olmayan, yavaş bir sesle:

"Ah, hayır, hayır... Volodka!" diye söylendi.

Sonra dizlerinin üzerine düştü ve eldivenli elleriyle Lütov'un yüzünü, ellerini ve göğsünü tuttu; çiçekli yastığın üzerinde yatan başını her iki yana çevirerek, silkeleyerek, köylü kadınlar gibi ulurcasına haykırmaya başladı.

Dunyaşa da ulurcasına sesler çıkarıyordu; Samgin genç kadının yüzünden Alina'nın omzuna düşen gözyaşlarını görebiliyordu. Yanlarına Makarov geldi ve homurdanırcasına:

"Volodya da bu dünyadan sıvıştı demek..." diye söylendi.

Lütov'un sağ kolu yataktan sarkıyordu; parmakları biçimsizce kıvrılmış, iyice açılmıştı ve bir şey yakalamak ister gibiydi; işaret parmağı öne doğru uzanmıştı ve neredeyse yere dokunuyor, zemin gösterir gibi duruyordu. Elindeki eldivenleri koparırcasına çıkartırken, Alina inliyordu:

"Güzelim ruhum benim, şefkatli ruhum benim... Akıllı sevgilim..."

Hiçkirmakta olan Dunyaşa, Alina'nın güzel saçlarından küçük şapkasını çıkarmaya çabalıyordu; çıkardığında Alina ayağa kalktı ve sert bir rüzgâra doğru uzun süre yürümüş gibi perişan bir halde:

"Umursamaz davranıyordum ona," diye inledi. "Endişelerinden dolayı yorgun düşmüştüm. Volodya, nasıl oldu bu? Neyim kaldı ki benim?" diye bağırdı.

Sesi giderek daha güçlü duyuluyor, ses tonunda bir öfkenin kabarıışı fark ediliyordu. Kafasında şapka yokken, yüzüne dökülmüş saçlarla örtülü yüzü küçülmüş ve acınacak bir durumdaydı, nemli gözleri de daha küçük görünüyordu.

"Sevmiyordu kendisini," dediğini işitti Samgin. "Kendisi ise tüm insanları tıpkı bir dadı gibi severdi. Herkesi anlardı. Başkaları adına utanırdı. İnsanlar onun her şeyin farkında olduğunu anlamasınlar diye soytarılıklar yapardı."

Makarov, Alina'nın omuzlarına sarıldı.

"Hadi, yeter! Yapma. Burada gürültüyü sevmezler."

"Sus sen!" diye bağırdı Alina; bluzunun yakasını açarak giysisinin üzerindeki telaları koparıyordu.

"Polis, cesedi bir an önce kaldırmak istiyor. Moskova'da mı defnedeceğiz?"

"Hayatta olmaz!" diye hiddetle bağırdı kadın. "Burada gömeriz, kendim de burada kalırım, sonsuza dek. Moskova'ya da, hepimize de lanet olsun!"

Dunyaşa, Lütov'un elini göğsüne koydu, ancak ölünün eli tekrar kaydı ve parmağı parkeye dokundu. Ölü kolun inatçılığı Samgin'i rahatsız etti; hatta ürkmesine bile neden oldu. Makarov, konuşmadan Alina'yı odanın köşesine götürdü, bir ayak darbesiyle kapıyı açarak Dunyaşa'ya: "Onun yanına git!" dedikten sonra Samgin'e döndü:

"Sen kadınlara aptalca bir şey yapmasınlar diye göz kulak ol, ben yarım saatliğine polise gideceğim," dedi.

Omuz silken Samgin, Makarov'un peşinden bahçeye çıktı, tunç bankın üzerine oturdu, bir sigara çıkardı. O anda yanına şişman, kafasında silindir şapka olan ve Berlinli at arabacılarına benzeyen bir adam yaklaştı, kendini "Cenaze İşlemleri Bürosu" temsilcisi olarak tanıttı.

Samgin temsilciyi atlatmaya çalışırken: 'Ne kadar da gereksiz tüm bunlar: Lütov, Dunyaşa, Makarov...' diye düşünüyordu. 'Dünya, komik derecede dar bir yer. İnsanların yaşam yolları da fazlasıyla tekdüze.'

Klim sigarayı yaktı. Saatine baktı. Paris trenine iki saatten daha uzun bir süre vardı. Ayın solgun dairesi giderek daha parlak bir hal alıyor, gölün üzerindeki sis de aydınlanıyor, dağlardan bulutlar süzülüyor, bulutların ardından da gölgeleri sürükleniyordu. Kentin iki yerinde müzik çalıyor, bunlardan birisinde korno, diğesinde ise viyolonsel baskın çıkıyordu. Müzik, Samgin'in belleğinde duruma uygun, hüznü dolu bir aforizma bulmasına yardımcı olamıyor ve bu yüzden içindeki boşluk duygusu giderek artıyordu. Ancak yine de Klim, Spivak öldüğünde ve ek binanın ba-

cası üzerinde sıcak hava dalgalandığında, Varvara'nın gözle neredeyse fark edilemeyecek bu dalgalanışı fark ettiğini ve kendisini de bunu net olmayan sözcüklerle hissetmeye zorladığını anımsadı. Klim'in gözlerinden, koyu renk dudaklardaki çarpık gülümsemeyle grileşmiş bir yüz ve yere dokunan işaret parmağının görüntüsü gitmiyordu. Peş peşe, hızlıca, Lütov ile görüşmeleri, Lütov'un huzursuz bakışları ve iki anlama da gelen sözleri belleğinde canlanıyordu. Bunların ardına gizlenmiş olan neydi? Yoksa Alina'nın söylediği gerçekten doğru muydu: "Herkesin adına o utanırdı, insanlar onun her şeyin farkında olduğunu anlamasınlar diye soytarlıklar yapardı." Piter Altenberg'in hüznü dolu esprisi aklına geldi: "Tıpkı son satırına dek okunmuş iyi bir kitap gibi, insan kendisinin ancak ölümünden sonra anlaşılmasına olanak tanıyor."

Dunyaşa, ağlamaktan kızarmış gözlerini kırıştıtarak dışarı çıktı, Samgin'e baktı, kısık sesle konuşarak yanına oturdu:

"Alina'yı dışarı çıkardım. Ah, onun için korkuyorum! Ne yapacak? Volodya onun için bir baba ve dosttu..."

"Makarov ise bir sevgili mi?" diye sordu Samgin, ayağa kalkarken.

"Hayır, hayır, ne diyorsun sen! O mu? O, o kadar... soğuktur ki... Sen nereye? Lütfen gitme! Makarov'un polise gitmesi lazım, ben burada dilsiz gibiyim, Alina'yı bırakmamak gerekiyor, olmaz!"

Dunyaşa, Klim'in koluna sarıldı, yanına oturttu.

"Sen göç mü ettin?" diye sordu.

"Hayır."

"İnokov ise, etti."

"O burada mı?"

"Evet. Ben onunla yaşıyorum," diye yanıtladı Dunyaşa.

"Öyle mi? Çoktan mı?"

"Bir yıldan çok. O iyi bir insan."

Samgin: "Tebrik ederim," diye söylendi ve kendisi için de beklenmedik bir biçimde: "Dikkat et, seni hapse attırmasın," diye de ekledi.

Genç kadın: “Ah, ne diyorsun sen? Kıskanıyor musun yoksa?” diye şaşırarak sordu. Samgin de Dunyaşa’nın İnokov ile ilişkisinin kendisini incittiğini sezerek şaşırmıştı. Ancak telaşla düzeltti:

“Tabii ki hayır!.. Belki de, biraz kıskanmışımdır.”

İçeriden Makarov çıktı ve sigarayla pencereyi göstererek, Samgin’e:

“Seninle konuşmak istiyor...” dedi.

Samgin, içinden bu durumu protesto ederek eve girdi. Alina, önü açık bir bluzla, omzu ve yakası açıkta kalmış bir durumda koltukta oturmuş, ağzını mendille kapatmıştı; boynu kasılıyordu. Sağ elinde bir tarak vardı, kolunu, koltuğun arkasına atmıştı ve bu kol yavaşça titriyordu. Aslında vücudunun tümü titriyor gibiydi; yalnızca gözleri hareket etmeksizin Lütov’un yüzüne odaklanmıştı; Lütov’un tutam tutam dağınık saçlarına bir tür madde sürülmüş ve güzelce taranmıştı; böylelikle yüzü daha iyi görünüyordu. Samgin, bir dakika kadar sessizce ayakta durarak değişik bir şeyler söylemeye hazırlandı; ancak daha sözüne başlamadan, Alina konuşmaya başladı; güzel, kalın sesi uğultulu geliyor, anlaşılmıyor, arada bir kesiliyordu.

“Yine de insanlarla böylesi bir biçimde ilişkileri koparmak bencilce... çok korkunç!”

“Evet,” diye onayladı Samgin.

Alina: “Seni sevmezdi,” diye söylendi.

“Öyle mi?”

“Senin için hiç kimsenin önemli olmadığını, insanları hor gördüğünü söylerdi. Tıpkı cepte kum tutar gibi, cebinde ikinci sınıf bir akıl tutuyor ve insanların gözlerine azar azar, tutam tutam atıyor, gerçek aklını ise seni bakan olman için çağıracakları ana saklıyormuşsun...”

Samgin yavaşça: “Bu... zekice bir düşünce,” diye yanıtladı ve sonra hemen kendine sordu: ‘Ne diyor, sayıklıyor mu yoksa?’

Ardından, Klim, belleğinden Alina’nın söylediklerini hızla geçirdi ve Lütov’un sözlerinde kendisi için kırıcı olabilecek hiçbir şey bulamadı.

Alina: “O, başka insanlar hakkında hep ciddi konuşur, kendi-

sinden ise alaycı bir tavırla söz ederdi,” diyordu; birden hızlıca kalktı, buruşturulmuş mendili yere attı, yandaki odaya geçti, gıcırtilı bir çekmeceyi açtı, bir anahtar destesi yere düştü. Samgin, Lütov’un irkildiğini, hatta gözlerini açtığını hisseder gibi oldu.

Samgin kendisini: ‘İrkilen benim aslında,’ diye yatıştırdı, göz-lüklerini düzeltti ve Alina’nın gittiği odaya girmeden göz attı. Alina, diz çökmüş bir halde, komodinin çekmecesinden ne olduğu belli olmayan kumaş parçaları, kutu ve kılıfları çıkartıp atıyordu.

‘Silah arıyor herhalde,’ diye düşündü Klim.

Ancak Alina ayağa kalktı ve elindeki siyah renkli bir şeyi silkeledikten sonra, sallanarak yatağa oturdu.

Samgin’in yüzüne bakarak: “Ne kadar da korkunç,” diye söyledi; göz yaşlarıyla dolu gözleri iri iri açılmıştı, ağzı yarı açıktı, ancak yüzünde korkudan çok şaşkınlık ve ne yapacağını bilemeyen bir ifade vardı. “Sürekli onun sözlerini duyar gibiyim.”

Samgin, Alina’ya su isteyip istemediğini sordu. Alina, başını ‘hayır’ anlamında salladı.

“Sana, hangi konuda, unuttum, bir şey soracaktım. Anımsarım ama. Şimdi git, üzerimdekileri değiştirmem gerekiyor.”

Samgin bir türlü gitmeye cesaret edemiyordu.

‘Giderim, o ise... Kendinde değil...’

Klim, Alina’nın güzel bir küçük kızken Brüsov’un şiirlerini okuyuşunu, sonra güzelliğinin ağır bir yük olduğundan söz edişini, Omone’un tiyatrosundaki başarısını, Turoboyev’in defnedilişi sırasındaki histerik davranışlarını anımsadı.

Alina, üzerindeki bluzu çıkartmaya hazırlanarak: “Git, Dünyaşa’yı bana gönder,” diye ısrarla yineledi.

Samgin, evin giriş merdivenlerine çıktı, Dünyaşa onu görünce banktan kalkarak yanına geldi ve “beni mi çağırıyor?” diye sordu.

Bankta, hasır şapkalı bir adam, dirseklerini bankın arkasına dayamış ve bacaklarını öne doğru uzatmış oturuyor, ay ışığının aydınlattığı şapkası bakırdan yapılmışçasına parlıyor, patikanın üzerinde başsız gölgesi uzanıyordu.

Adam yerinden kalkmadan, yavaşça: “Merhaba,” dedi ve Samgin’e elini uzattı, onu kendine doğru çekerek:

“Tuhaf ortamlarda karşılaşıyoruz, değil mi?” diye sordu.

Üzerinde, yeni, buruşmamış, gri, metalik parıltılı bir takım elbise vardı. Samgin’in elini acıtacak kadar iyice kavrayarak sıkı-mıştı.

Samgin, canı sıkılarak: ‘Kendi kahramanlıklarını anırsamaya ve büyük bir olasılıkla bana teşekkür etmeye başlayacak,’ diye düşündü; İnokov ise alçak sesle, düşünceli bir tavırla konuşmayı sürdürüyordu:

“Bizim tüccar dükkânı kapattı. Tuhaf, dün neşeliydi, ilginçti, her zaman olduğu gibi sempatik bir şaşkındı... Bu sözcüğü ben ‘yolunu şaşırmak’ fiilinden uydurdum.”

İnokov’u yandan incelerken, Klim İvanoviç onu yaşlanmış ve zayıflamış buldu; elmacık kemikleri sivri ve köşeli bir biçimde ortaya çıkmıştı ve gözlerinin altında koyu halkalar vardı.

“Hastalık mı geçirdiniz?”

“Evet, çok kötü dövdüler beni. Şu an ne kadar da büyük bir özenle adam astıklarının biliyor musunuz? İyice hırçınlaştılar, domuzlar. Ben de neredeyse darağacından fırlayıp kaçtım. Hatta dövüştüm bile; konvoydaki asker, kılıcıyla kafamı parçalamak istiyordu. Şimdi ise dinleniyorum, çevremi dinliyor ve izliyorum. Burada Rusların sayısı giderek artmaya başlamış. Türlü türlü konuşmalar duymak olası; birileri günah çıkartıyor, ötekileri konuyu geçiştiriyor, genel olarak da soydaşlarımız eğleniyor.”

İnokov, daha yüksek sesle ve hatta biraz da neşeli bir havada konuşmaya başladı; yaptığı sözcük oyunundan sonra güldü bile, ama anında ağzını avucuyla kapatarak gülüşlerinin içerisinde boğulur gibi oldu, çünkü pencerede başını sitemle sallayan Dunyaşa görünmüştü.

“Suçluyum, suçluyum,” diye fısıldadı İnokov, hatta şapkasını bile çıkardı. Saçlarının altından, sol kaşına doğru koyu kırmızı bir yara izi iniyordu; İnokov yara izini parmağıyla okşadı.

‘Savaşta almış olduğu nişanı gösteriyor,’ diye düşündü Samgin; eski tanıdığında yeni ve sevimsiz özelliği zorlanmadan fark etmişti. Sonra, birden Dunyaşa’yı bu adamın kollarında hayal etti.

‘Sert, kaba elleri olmalı.’

Samgin, Lütov'u düşündü:

'İnsanların içini görebilir, insanları çözmeyi bilirdi.'

Pencereden, tıpkı duman gibi, Dünyaşa'nın yalvaran söylenmeleri yayılıyor, İnokov da, alçak sesle bir şeyler anlatmayı sürdürüyordu; aşağıdan, kentten ağır ağır ancak hafif, ağız şapırtısını andıran bir ses duyuluyordu; sanki kocaman ayak tabanları taş kaldırımlara çarpıyordu. Samgin, saatini çıkardı, kadrana baktı; zaman yavaş ilerliyordu.

Klim: "Siz anarşist misiniz?" diye nezaket icabı sordu.

İnokov: "Kropotkin, Shtirner ve bu düşüncenin diğer babalarının eserlerini okudum," diye alçak sesle ve isteksizce yanıtladı. "Ancak ben kuramcı değilimdir, sözlere inancım da yok. Anımsıyor musunuz, Tomilin; bize: 'Bilgi edinme, üçüncü içgüdüdür,' diye öğretirdi. Sanırım, benim gibi, yaşamı duygusal açıdan algılayanlar açısından bu doğru."

Samgin, sigarasını yakarken: 'Vahşi bir adam gibi algılayan, yani,' diye içinden geçirdi.

"Tomilin içindeki içgüdüyle Tanrı'ya yönelmiş, hadi onun için korkak diyelim, kızıl yaban domuzu diyelim. Bense bir keresinde, hangi nedenlerle hareket ediyorum, diye düşündüm. Meğerse kaderime karşı duyduğum küskünlüğümden, yani gençliğimdenmiş. Şöyle bir kuram vardır; kendi kendine tiyatro yaparsın, işte ben de kendi kendime tiyatro yapıyor olmalıydım. Sıkıcı bir durum. Bir de sorumsuzca."

Samgin: "Kime karşı?" diye elinde olmadan sordu.

"Nasıl yani, kime karşı? Şaka mı yapıyorsunuz?.."

İnokov da bir sigara yaktı, daha sonra birkaç saniye boyunca erimiş gibi görünen gökyüzündeki aya baktı ve yeniden söze başladı:

"Ural'da bir grup genç, bazı işler çeviriyordu; başarılı bir işten sonra arkadaşlarından birine birkaç bin rubleden oluşan parayı Ufa kentine götürmesi için ricada bulundular; para ne 'gri' ne de 'ak saçlılar' olarak niteledikleri Eser ya da Esdeklere verilecekti. Genç adamın ise tam o sırada çizmeleri bozulmuş, o da binlerce rubleden, üç rubleyle kendine çizme satın almıştı. Paraları adrese

teslim ederken de üç rubleye el koyduğunu belirtti; arkadaşlarının yanına döndüğünde ise onlar üç rubleyi harcadı diye onu kurşuna dizdiler. Vahşice değil mi? Doğrusunu yapmışlar! Harika çocuklar. Devrimin dürüstçe bir iş olduğunu kavramışlar.”

İnokov’un söylediklerine sertçe karşı çıkmaya hazırlanırken, Samgin bitiremediği sigarasını yere attı, üzerine bastı, tabanıyla iyice ezdi.

İnokov, yavaşça ama kesin bir tavırla: “Devrim sorumsuz insanlara karşı yapılıyor,” dedi. Samgin, İnokov’un bu sözüne karşı çıkacak zaman bulamadan, yanlarına Makarov yaklaştı ve kızgın bir tavırla, polisin tüm ülkelerde aynı derecede aptal olduğunu söyleyerek, sigara istedi. Şık giyimli, yapılı ve ak saçlıydı. Makarov, bir kibrit yaktı, kibriti tıpkı bir mum gibi yukarı doğru tuttu ve sonra sigarasını yakmadan söndürdü; sonra başka bir kibrit yaktı ve içeride konuşan kadınların seslerine kulak kabarttı.

Samgin, başıyla pencereyi göstererek: “Bunu nasıl yorumluyorsun?” diye sordu.. Makarov oturdu, bacağına oynattı, iç geçirdi.

“Bana yazdığı bir mektubun altına, Lütov şöyle bir imza atmıştı: ‘Moskovalı, birinci locadan, gereksiz insan.’ Rusya, bildiğin gibi, kendini fazlalık olarak hisseden insanlarla dolup taşıyor. Soy-lulardan da kendini gereksiz hissedenler vardı, onlar günah çıkartırdı, şimdi ise günah çıkartan tüccarlar türemiş. İntihar ediyorlar. Geçenlerde Moskova’da üç kişi birden canına kıydı, iki erkek ve Gribova soyadlı genç bir kadın. Hepsi de zengin tüccar ailelerden. Birinin soyadı Tarasov’du ve çok yetenekliydi. Genel olarak bizdeki burjuvazi cahildir ve görüldüğü kadarıyla var’oluşlarından pek emin değiller. Sinir hastası çok fazla insan var...”

Makarov, yavaş ve sanki isteksiz konuşuyordu. Samgin, yandan sert hatlı profiline baktı. Daha kısa bir süre önce bu insan yalnızca soruyor ve sorguluyor, şimdi ise açıklamalar yapmaya, akıl vermeye kalkıyordu. Yakışıklılığı ise aslında itici ve bayağıydı.

İnokov: “İtici, ancak ilginç bir insandı,” diye alçak sesle söze başladı. “Ona baktığımda, bazen bu akıl dolu kıvranımların nereden kaynakladığını düşünür dururdum? Yaşamaktan korkuyor mu, utanıyor mu? Şu an onun zenginliğinden, hiçbir işle uğraşma-

masından, şu oynak kadınla yaşadığı aşktan ötürü utandığını düşünmeye başladım... Akıllı biriydi.”

Makarov: “Evet... Var bizde böyle zekâlar; iş yapmayı sever, ancak bir şey üretemez, kısırdır,” dedi ve Samgin’e dönerek: “Yayın balığının yakalanışını anımsıyor musun? Geçenlerde, Paris’teyken, Lütov bana orada yayın balığı falan olmadığını söyledi ve kendisinin değirmenciyle bize şaka yapmak için anlaştığını anlattı; ve düşünebiliyor musun, bu şakanın, nedense çok aptalca olduğunu düşünüyordu. Bu bir tür alegori midir yoksa? Açıklayamadım,” dedi.

Samgin, bu iki adamın akıl yürüten konuşmalarıyla kendisini huzursuz ettiklerini hissediyordu. İçinden, Lütov ile ilgili güzel bir şeyler anımsama isteği belirdi, ancak aklına gelen yalnızca sıkça kullanılan Latince bir atasözüydü ve bu onun canını daha da sıkıttı. Yine de Klim, söze şöyle başladı:

“Ben ona karşı bir sempati beslememiş olsam da, onun kendine özgü, benzersiz bir insan olduğunu söyleyebilirim. O, yaşamın gürültüsüne kendi özgün notalarını katmıştı...”

Makarov sigarasını çalılığa fırlattı ve homurdandı:

“Ha, evet, pratikte hiçbir yarar getirmeyen, ancak güzelliğin taklidini yapan bazı şeyler vardır.”

“Benim kastettiğim nesneler değil...”

“İnsanların arasında da sıra dışı biri olmanın taklidini yapanlar var.”

Evden Dünyaşa çıktı.

“Alt kata, mutfığa gelin, orada çay ve şarap var.”

“Alina nasıl?” diye sordu Makarov.

Dunyaşa: “Yatıyor, bir şeyler fısıldıyor... Gece ne kadar da güzel,” diye söylendi, iç geçirerek Samgin’e baktı. İnokov ve Makarov gittiler, genç kadın ise Klim’in yüzüne dikkatle bakarak, fısıltıyla konuştu:

“İnsanlar böyle yok oluyor işte. Gidelim mi?”

Samgin, trene geç kalacağını düşündü, ancak yine de peşinden gitti. Ona, Makarov, incitici bir tonda konuşuyor, Lütov’dan ise ikiyüzlülükle söz ediyormuş gibi gelmişti. Belki de Alina ile ilişkisi vardı, Lütov da kıskançlığından intihar etmişti.

Mutfakta, ekşi bir gaz kokusu vardı, ocakta büyük çaydanlık-taki su gürültüyle kaynıyor, büyük fayans kaplamalı duvarlarda tencerelerin bakırları parlıyor, köşede kurutulmuş çiçeklerin arasında, kucagında küçük bir çocukla Madonna'nın parlak renkle-re boyanmış küçük bir figürü yer alıyordu. Makarov masaya oturmuş, dirseklerini dayayarak başını iki eliyle kavramıştı; İko-nov, kadehlere şarap doldururken alçak sesle şöyle diyordu:

“İşin doğrusu, o bir fanatik değil bir matematikçiydi. Mosko-va’da, belediye başkanı Dubasov, ‘insanların silahla yok edilmesi-ni, çünkü binlerce insanı yargılamanın olanak dışı olduğunu’ be-lirtiyor, Petersburg’da da Trepetov, ‘kurusıkı ateş edilmemesini, mermi tasarrufu yapılmamasını’ emrediyorsa, bu, hükümetin hal-ka savaş ilan etmiş olduğu anlamına gelir. Lenin de, işçilere, libe-rallerin, Menşeviklerin ve diğerlerinin domuz görünümlü başları üzerinden, silahlanmalarını, Çara, belediye başkanlarına, fabrika sahiplerine karşı yönetimi ellerine geçirmek için örgütlenmelerini, peşlerinden de köy yoksullarını yürütmelerini yoksa hepsinin yok edileceğini söylüyor. Bu basit ve gayet net bir durum.”

Dunyaşa, bir fincan çay doldurdu, İnokov’u dinledikten sonra da:

“Çok fazla gürültü yapmayın,” diyerek gitti.

İnokov, Samgin’e bir kadeh şarap uzattı, onunla kadeh tokuş-turdu, bir şeyler söylemek istedi, ancak Klim Samgin konuşmaya başladı:

“Size basit ve anlaşılır gelen şeyler fazlasıyla basitleştirilmiş ol-masın?”

Makarov’a dönerek, meydan okuyan bir tavırla:

“Sen burjuvazinin gücünü yeterince değerlendiremiyorsun...” dedi.

Makarov, şarabından büyük bir yudum aldı, öteki eliyle hâlâ başını tutarak ve kadehine bakarak, isteksizce yanıtladı:

“Ben burjuvaziyi tedavi ediyorum. Bana öyle geliyor ki, ben onu çözebiliyorum. Evet. Tedavi ediyorum. İşte: *Kadınlarda His-terinin Toplumsal Nedenleri* başlıklı bir yazı yazdım. Forel’e gös-termiştim, övüyor, yayınlamayı öneriyor; el yazısı çalışma bir ar-

kadaş tarafından Almancaya çevrildi. Ben ise yayımlanmasını istemiyorum. Diyelim, yayımladılar, yedi ya da yetmiş kişi okuyacak, ya sonra? Tedavi etmeyi de istemiyorum.”

Evin yakınlarında bir yerde, yolun üzerinde at nalı sesleri duyuldu. Kalın bir ses Almanca:

“Burada,” dedi.

At, âdeta yer yarılmış da içine girmişti; bir dakika kadar, beş canlı insanın olduğu binaya ve çevresine garip bir sessizlik çöktü, daha sonra da, aniden, büyük metalik bir şeyin çıkardığu uğultulu ses işitildi.

İnokov: “Tabutu getirmişlerdir,” diyerek gereksiz bir tahminde bulundu, sonra da sigarasının firtresine hızlıca üfleyerek, küçük kırmızı bir topun mutfağın köşesine doğru uçmasına neden oldu, Makarov ise karamsar bir tavırla:

“Bu çinkodan yapılmış bir kutu; tabuta, büroya götürdüklerinde koyacaklar. Polis cesedin gün doğmadan kaldırılmasını talep etti. Alina bağırımaa başlayacak. Sen yanına git, İnokov, o seni dinler...”

Pencerenin önünden ikisi de aynı derecede şişman, siyah giysili iki adam geçti.

“Doktorların, günlük yaşantının çirkinlikleri ile ilgili popüler bir dergi çıkarmaları gerekir. Evet. Tıpla uğraşanlar için bu gibi çirkinlikler özellikle çok belirgindir. Ekonomi, tek başına işçilere günlük yaşantıya karşı tikslenme ve nefret aşılamaa için yeterli değildir. İşçilerin talepleri fazlasıyla düşük. Eşleri, kocalarının maaşlarına eklenen birkaç kuruşluk zamdan bile hoşnut kalıyorlar. Bizde, toplumsal devrimin derin anlamının etkisinde kalan insan sayısı azdır; herkes bir tür... mekanik biçimde bu sürecin içine çekiliyor.”

Makarov, kopuk kopuk, giderek daha öfkeli ve yüksek sesle konuşmaya başlıyordu.

Samgin, yukarıdaki patırtılara ve seslere ister istemez kulak kabartarak, içinden, ‘bunlar Kutuzov’un düşünceleri,’ diye saptamada bulundu.

“Senin gördüğün toplumsal...” diye başladı söze Klim, ancak

o sırada yukarıdan Alina'nın var gücüyle haykıran, ortalığı birbirine katan sesi duyuldu.

Makarov, mutfaktan koşarak çıkarken: "Başladı işte," diye söylendi; Samgin onu izledi, evin girişinde durdu.

"Vermem, izin vermiyorum," diye kalın ve hırıltılı bir sesle inliyordu Alina. Bahçeye siyah giysili ve şişman iki adam indi, tutmakta oldukları Lütov'un vücudu onları birleştiriyormuş gibi görünüyordu; erkeklerden biri Lütov'un bacaklarını koltuğunun altında sıkıştırmış, öteki ise cesedin omuzlarını sıkıca kavramıştı; bu arada tuhaf bir biçimde yana dönmüş olan kafa sallanıyor ve selam veriyormuş gibi görünüyordu. Saçı başı dağılmış olan iri yarı Alina, eğilerek tek eliyle bu kafayı yakalamaya çalışıyor, öteki eline ise hıçkırmakta olan Dunyaşa asılıyordu. Makarov ve İnokov, Alina'yı yakalamaya çabılıyor, o ise tekmeler atarak kurtulmaya çalışıyordu. Alina, İnokov'a ensesiyle çarptı ve genç kadının beyaz yüzünün üzerindeki saçlar yukarıya doğru savruldu.

Alina: "Buna cüret etmeyin," diye hırıltılı bir sesle, soluğu tıkanarak bağıırıyordu; ağzı açıktı ve gözlerinin koyu halkalarıyla birlikte yüzünü darmadağın olmuş gibi gösteriyordu.

Makarov, yüksek sesle: "Yapma artık," dedi. "Nereye, nereye gidiyorsun?"

Alina, tıpkı bir at gibi hırıltıyla soluyordu ve Makarov'un kollarından kurtulmayı başardı; İnokov ise arkasından gidiyor, pöflüyor, burnunu sümkürüyor, mendille çenesini siliyordu. Dördü birden, tek vücut olmuşçasına bir görüntü oluşturarak, ayakları birbirine çarparak bahçeden dışarı çıktılar. Samgin, onları izledi, ancak sokağın aşağı tarafına inmeye başladıklarını fark edince, yukarıya doğru yürümeye başladı. Arkasından, demir uğultusu ve isterik bağıırışlar duyuldu:

"Sandıkmiş... ne kadar bayağı... Sandığın içine koyuyorlar... Çekilin!"

Samgin, aceleyle yürürken, karanlıkta ayağı takılıyordu.

Klim, kulak kabartarak: 'Bir baston almalıyım,' diye düşündü. Aşağıdan, taş kaldırım üzerinde at nallarının ağır ağır çıkardığı ses yine ulaşıyor, ancak tekerlek sesi duyulmuyordu.

‘Lastik tekerlekler.’

Ardından, Samgin, cenaze hizmeti veren insanların, Lütov’u taşıırken, üçünün “H” harfi oluşturduğunu anımsadı.

Ancak Klim, bu sıradan düşüncelerin ona az önce yaşadıklarını unutturmak için bu kez yardımcı olamadıklarını anladı. Temkinli ve yavaş adımlarla yukarı doğru yürürken, içinde daha önce var olmamış duyguların kabarışını dinliyordu. Bu, düşüncelerin sözcükleri otomatik olarak birleştirerek bildik tümceler kurma çabası değil, çok tuhaf bir duygunun giderek güçlenmesiydi; çok derinlerde, cildinin altında, tıpkı bir cerahat gibi şişerek, “ölüm” sözcüğü kasılıp duruyordu.

Bu sözü oluşturan dört sevimsiz sesin birleşimi, bu sözün yalnızca fısıltıyla söylenmesini gerektiriyor gibiydi. Klim İvanoviç Samgin, bedeninde acıklı ve sıkıcı bir endişenin kendisini güçten düşürerek yayıldığını seziyordu. Durdu ve mendiliyle alındaki teri silerek çevresine bakındı. İleride, ay ışığının yansıdığı sisin içerisinde kapkara ağaçlar tepeliklere benziyor, beyaz villalar, zenginler mezarlığının saat kulelerini andırıyordu. Yol, bu villaların arasında dolanarak yukarılara bir yerlere doğru uzanıyordu...

Samgin, kendisine: ‘Onlarla vedalaşmamak nezaketsizce bir davranıştı,’ diye anımsatarak hızla geri döndü. Alina ve arkadaşlarının, binanın aşağı bölümüne indiklerini düşünmüştü; ancak demir parmaklığın arkasında, çalıların oluşturduğu duvarın ardındaki sessizliğin içinden Makarov’un sesi net bir biçimde duyuldu:

“Budalalar, insanlar üzerinde kurmuş oldukları güce sarılıp dururlar, çocuk doğurmaktan ise korkarlar. Ne? Sor bakalım.”

Samgin, mendiliyle yüzünü serinletmeye çalışarak durdu, bahçe girişinin nerede olduğunu görmek için çevresine bakmaya başladı.

“Hayır, hiçbir zaman,” dedi Makarov. “Doğuramaz, kürtaajlarla kendini mahvetmiş. Erkek, ona koca olarak değil, uşak olarak gereklidir.”

“Parasını yedirecek olan biri,” diye ekledi, İnokov.

Bahçe girişini bulamayınca, Samgin evin arka cephesine gelmiş olduğunu anladı. Ev ağaçların arasında görünmüyordu, İnokov’la

Makarov ise evden oldukça uzakta, bahçe demirlerine yakın bir yerde durarak konuşuyorlardı. Samgin tam onlara seslenmek üzereydi ki, İnokov:

“Samgin hakkında ne düşünüyorsun peki?” diye sordu.

Makarov net duyulmayan bir şeyler söyledi, İnokov ise gülümsemiş olmalıydı, neşeli bir sesle:

“Aynen öyle! Konuştuğu kadar düşünmeyen bir aygıt...” dedi.

Samgin, aceleyle sokağın alt tarafına doğru yürümeye başladı ve kendisine anımsatıyormuş gibi:

‘Ben ona iki kez yardım etmiştim. Aslında cehenneme kadar yolları var. Ruh, küçük kırgınlıkların ve üzüntülerin çirkinlikleriyle kirlenmekten korumak gerek.’

Bu düşünce hoşuna gitmiş, ancak orada, yukarıda hissettiği büyük hüznü de geri getirmişti.

Samgin çok huzursuz bir gece geçirdi, bir türlü uyuyamadı; daha önce bilmediği, belirsiz, bağlantısız düşünceler aklını kurcalayıp duruyordu; Vladimir Lütov’un başı sallanıp duruyor, kolları da sarkıyordu; üstelik kollarından birisi diğerinden belirgin bir biçimde kısaydı. Sabah olduğunda yarı hasta bir halde postaneye gitti, orada Berlin’den gelen bir paket mektup aldıktan sonra otele döndü; Klim zarfı açtığına mektup ve evrakların arasında, Marina’nın yazısını taşıyan küçük, ince bir zarf buldu. Leylak rengi ince kâğıtta, Marina, Klim’e iki gün sonra Paris’e gideceğini, “Terminus” a yerleşeceğini ve on gün kadar kalacağını bildiriyordu. Bu haber, Samgin’i o kadar heyecanlandırmıştı ki, Klim kendini tuhaf hissetti, aynadaki yansımasını gördüğünde ise daha da bozuldu ve endişeye kapıldı.

Klim, kendisine: ‘Çocukça bir heyecan bu,’ diye sitem etti, ancak aynı anda gözleri neşeli parıltılar saçıyordu. Aynaya bakarak ve top sakalının ucunu parmağına dolayarak, kendisini, ‘beni ona çeken şey yalnızca merak,’ diye ikna etmeye çalışıyordu. ‘Haydi, romantizmin de biraz payı olduğunu kabul edelim, ancak bu alaycılıkla karışık bir romantizm. O, nasıl birisi? Çağdaş bir burjuva kadın, doğuştan aptal olmayan, çok okumuş biri...’

Ancak Klim’in sevinci hiç azalmıyordu, o zaman da kendisine:

‘O halde nedir beni huzursuz eden?’ diye sordu.

Bu soruya yanıt bulmak için zamanı kalmamıştı ve Marina’nın şu anda nerede olduğunu saptaması gerekiyordu. Klim, Marina’nın üç günden beri Paris’te olduğunu hesapladı ve eşyalarını valize yerleştirmeye başladı.

Paris’e geldiğinde, Samgin, Marina’nın kaldığı otele yerleşti; özenle kendine çekidüzen verdi; heyecanlandığı için kızarak odasının önünde duruyor, kapının arkasından, onun tanıdık güçlü sesi net olarak duyuluyordu:

“Hayır, hayır Zahar Petroviç, bunu yapabilecek biri değilimdir.”

Bu sözlere yanıt veren ses, tiz ve ıslıklıydı:

“Pişman olacaksınız! Elveda.”

Kapı ardına kadar açıldı, içinden aşırı şişman, kısa bacaklı, büyük göbekli, sarımtırak sarkık yüz hatlı, kızgın bakışlı bir adam çıktı. Ağır ağır soluyarak, Samgin’e öfkeli bir bakış fırlattı, göbeğiyle itti ve ayağını yere hafifçe vurarak, tehdit eder gibi, şarkı söylercesine:

“Yalnız size önerim, düşünmenizdir! Aman, düşünün!”

Bunu söyledikten sonra, kısacık bacaklarını öne doğru rahatça atarak, koridorun halısı üzerinde süzölmeye başladı.

Marina gereğinden yüksek bir sesle: “Ha-a, geldin mi?” dedi ve sol elindeki kâğıtları havada salladıktan sonra sağ elini hızlıca Klim’in çenesine doğru uzattı. Marina, daha önce öpmesi için elini hiç Klim’e uzatmazdı ve bu davranışında Samgin bir şeyler sezdi.

Genç kadın, kâğıtları masaya atarak: “Nasıl, Marinacık güzelleşmiş mi?” diye sordu.

“Çok,” diye yanıtladı Samgin.

“Övme konusunda çok cimrisin.”

“Fazlasıyla güzelleşmiş.”

Marina, umursamaz bir tavırla: “Hadi, güzelin fazlası diye bir şey yoktur,” diye belirtti. “Oturlat bakalım, neredeydin, neler gördün?..”

‘Heyecanlı,’ diye düşündü Klim; Marina, Rusya’da olduğundan daha genç ve güzel görünüyordu. Sade, açık gri giysisi, endamlı vücudunun hatlarını ön plana çıkartıyor, kabarık taranmış saçını onu daha uzun gösteriyor, kendinden emin ve al yanaklı yüzünü âdeta taçlandırıyor.

Samgin, sıkıntıyla: ‘Fazlasıyla iri ve tüccar karısı gibi sağlıklı,’ diye düşündü; can sıkıntısının yerini, bu kadının olumsuz özelliklerini görmeyi verdiği hoşnut olma duygusu almıştı. ‘Elbisesi de zevksiz,’ diye içinden ekledi. Sonra da: “Fransız erkeklerini baştan çıkartmak için iyice silahlanmışsın,” dedi.

Marina: “Burada yalnızca saçımı taradılar, elbise ise Moskova’da dikilmiş ve eğer bilmek istiyorsan, kötü dikilmiş olduğunu belirtmeliyim,” diye söylendi; evrakları, küçük, siyah bir yolculuk çantasına yerleştirdi, çantayı aldı ve masanın altına ayağıyla iterek soktu, sonra da:

“Bizde bankaların giderek çoğalışı ve sermayenin örgütlenişi hakkında söylenenleri işittin mi?” diye sordu. “Demir madeni satışlarını yapan bir birlik kurulmuş, adı ‘Prodarud’. ‘Med’ sendikası da var.”

“Yanından çıkan şu yaratık da kimdi?”

“O, Zahar Berdnikov.”

Marina’nın müzikal sesinde kızgın notalar duyulabiliyordu. Sigarayı yakınca, genç kadın kibriti attı, ancak kül tablasına isabet ettiremedi; Samgin’in parmaklarını yakarak yanan kibriti masanın örtüsünden almasını izledi.

“Bu arada, o adam bugün, iyi faiz verilmesi durumunda bankacının, depremin olması için bile para verebileceğini söyledi. Bankacıyı bilmem, ama Zahar verir.” Marina, saate bakarak: “Kahvaltı için erken,” diye söylendi. “Çay alırmısın? Daha içmemiş miydin? Ben içeli çok oldu...”

Oda servisinin düğmesine bastıktan sonra konuşmasını sürdürdü:

“Bense Moskova’da, Petersburg’da dolaştım. Bir tüccar evinde, yeni bir mesih ve akıl yönlendiricisi gördüm ve dinledim. Daha önce bana onunla ilgili bir şeyler anlatmış olduğunu anımsıyorum. Adı Tomilin; besili, kızıl saçlı, tıpkı durmadan krep yiyen bir

obur gibi üstü başı yağ lekesi içinde. Orada onu, şairler, avukatlar, değişik kesimlerden genç hanımefendiler, akli dağılmış, yıpranmış ruhlu insanlar dinliyordu. Çok okumuş bir mujik ve göründüğü kadarıyla yaşama kızgın; herhalde egosu tatmin edilmemiş birisi.”

Aşağıda, pencerelerin ardında, kocaman kent, kendine özgü bir biçimde neşeyle bağıyor, uğultular saçıyor ve Marina'nın öfkeli konuşmalarını dinlemesine engel oluyordu; tepeden tırnağa kolalanmış gibi görünen, kuş yüzlü ve kara gözleri iri iri açılmış şaşkın bakışlı oda hizmetçisi de diğer bir engeldi.

“Tomilin, insanların ekonomik etkinliklerinin anlam itibariyle dinsel ve kurban vermeye yönelik olduğunu, dünyanın meyvelerini tüketerek yaşamış olan İsa'da, Habil'in ışık dolu ruhunun yaşadığını, Kain'den ise kötü niyetli, çıkarıcı, Şeytan tarafından ayartılmış mühendis ve kimyager gibi insanların türediğini anlatıyordu. Bu saçmalıklar, nedense Tugan Baranovskiy'de hayranlık uyandırıyor, uzun bacaklarının üzerinde eğilip doğruluyor, gıcırdayan bir sesle: ‘Biz bir tarım ülkesiyiz, evet, evet!’ diyordu. Ardından, gaga burunlu bir şair: ‘Hayallerin kayığına binelim, rüyalar acılarımızı dindirsin,’ türünde ve buna benzer komik dizeler okumuştı.”

Marina gülümsüyordu, ancak gülümsemesi çatik kaşlarının arasındaki kırışığı yalnızca biraz açıyor, gözleri ise öfkeyle parlıyordu. Bakımlı elleri, yumuşaklığını yitirmişçesine ani ve beceriksizce hareket ediyor, masadaki servis tabaklarını itip duruyordu.

“Genel olarak ortam sıkıcıydı. Evdeki kutlamalardan sonra temizlik yapılıyor, insancıklar sarhoşluktan ayılmaya çalışıyor, üstlerini başlarını temizliyorlar; kutlama nedeniyle içlerinden dışarı vurduklarını utanarak geri alıyorlar. Bir gün önce, unvan ve konomlarına uygun davranmadıklarını kavıyorlar. Yönetim ise ortalığı yatıştırmaya çabalıyor, canileri idam ediyor. Aslında insanları boğmak için biraz beklemiş olsalar, onlar kendiliğinden boğulurlardı. Genel olarak, taşrada yaşadığında merkezdeki insanları hayal edersin ya... hadi, biraz daha varlıklı, içlerindeki özün daha ilginç olduğunu sanırsın...”

Samgin: ‘İstediği şey nedir acaba?’ diye anlamaya çalışıyor, Marina’nın ruh halinin kendisini rahatsız ettiğini seziyordu. Klim, Marina’nın başka bir konuda konuşmasını sağlamak için:

“Ya Bezbedov nasıl?” diye sordu.

“Nijniy’den mektup gönderdi, fuarı geziyormuş. Küfrediyor, para istiyor ve özür diliyor. Ben de, bağışlayabilirim ama para vermem, diye haber gönderdim. Öyle görünüyor ki, ilişkimiz kötü bitecek.”

Samgin’in dilinden elinde olmadan şu sözler döküldü:

“Bana öyle geliyor ki sen, bağışlamayı bilen birisi değilsin.”

Samgin, genç kadının ters bir yanıt vereceğini beklerken, Marina omuz silkti ve umursamaz bir tavırla:

“Neden bağışlamazmışım? Bağışlamak, olayın üzerine tükürmek demektir, bense herhangi bir surata tükürmeyi pek güzel becerebilen birisiyimdir.”

Samgin: ‘Hiç bu denli kaba konuşmazdı,’ diye düşündü; içindeki endişenin arttığını seziyordu ve tatsız bir olayın gerçekleşeceği beklentisi içindeydi. Marina’nın hareketleri ani, kaba ve onun tarzı olmayan türdendi.

‘Morali bozuk olmalı...’ diye düşündü Klim.

Samgin aceleyle nereleri gezmiş olduğunu, neler gördüğünü sordu. Marina iki kez Louvre Sarayı’nı gezdiğini, iki gün sonra parlamentoya gideceğini, orada Briant’ı dinleyeceğini söyledi.

“Dün Boulogne ormanında gezintiye çıktım, hafif kadınların geçidini izledim. Tabii hepsi hafif değildi, ancak hepsi de birbirine benziyordu. Tek kelimeyle ‘article de Paris’ ve neşelenmek için.”

Sonra sağ gözünü yaramaz bir tavırla kısarak:

“Paralarını biriktir! Gördüğüm kadarıyla neşelenmen gerekiyor, sıkıntılı bir ruh hali içerisinde!” dedi.

“Bana ise senin canın sıkıkmış gibi geliyor...”

“Benimki mi? Evet! Ben öfkeden patlıyorum. Erkek olmadığıma kızıyorum.”

Marina, bir sigara yakarak yerinden kalktı, aynada kendine baktı, yansıyan görüntüsüne doğru dumanı üfledi.

“General karısı Bogdanoviç’e gitmiştim, sana ondan söz ettim daha önce; kocası generaldir, İsakiyevskiy katedralinin sorumlusu; yarı deli ama aynı zamanda hilekârın biri. Karısı ise oldukça akıllı bir kadın ve çok tanınan bir insan; parasal konularda insan sevgisinden hareketle herkese aynı derecede destek oluyor, ulus ayrımcılığı yapmıyor. Ben, onu ziyaret etmek için yanına daha önce de gitmiştim, ancak bu kez o beni Berdnikov ile konuşmam için davet etti; bu konuşmayı sana daha sonra anlatırım.”

Marina bir köşeden ötekine volta atarak konuşurken Klim’e bakmadan sigarasını içiyor, kaşlarını hareket ettiriyordu.

“Ben, saf, taşralı bir kadını, birinin bana akıl vermesine bayılırım; generalin karısı ise bu yararsız işi pek sever. Artık Rusya’nın durumunun çok kötü olduğunu biliyorum; kimse, Çar ve Çariçe de dahil, bu ülkeyi sevmiyor. Rusya’da dürüst yurtsever yok, yalnızca yalancılar var. Stolipin, iki ruhlu bir insan, gizli bir liberal; Çarı kime istersen satmaya hazır ve aslında da diktatör olmak istiyor, adi herif! Bu arada, Stolipin’in yazlığını kundaklayan Eserler değil, aşırı solculardır; doğru yolda ilerleyenlerden ayrılmış olanların oluşturduğu ve söylentilere göre merkezle sorun yaşayan bir grupmuş bunlar; ayrıca merkezdekilerden birisinin polis-le dostluk kurduğundan kuşkulanıyorlarmış.”

Umursamaz bir tavırla bunları belirttikten sonra, Marina, general karısını anlatmayı sürdürdü.

“Oradaki insanların tamamı unvan sahibi; madalyaları ya da İncil kalınlığında cüzdanları var. Hepsi de Tanrı’ya inanır ve birbirlerine başkalarına ait bir şeyler satmak isterler.”

Samgin, Marina’nın biçimli profiline, küçük pembe kulaklarına, sırtının güzel çizgilerine bakıyor ve gözlerini sıkıca yummak istiyordu.

Marina karşısında durdu, bal rengi göz bebekleri gergin parıltılar saçıyor.

“Evlenmek istesem, bana yüz, iki yüz bin rubleye çok zengin yaşlı bir adamcağızı bile satarlar...”

Klim İvanoviç Samgin, içinde aniden ortaya çıkan endişe dolu bir varsayımla sersemlemiş olduğunu kavradı ve bir saniyeliğine gözlerini yumdu.

‘Onun polis için çalışması için bir engel var mı acaba? Böyle bir engel göremiyorum...’

Samgin gözlüklerini çıkararak camları bir parça nubukla temizledi; bu, zor anlarda baş vurduğu bir davranıştı.

Genç kadın: “Sen ne diye midene kramplar girmiş gibi kasıldın?” diye sordu ve Klim, Marina’nın o andaki sesini nedense sağır edici buldu.

Samgin: “Aklıma hiç de hoş olmayan düşünceler getiriyor-sun,” diye söylendi.

Marina, yine bir ileri bir geri yürümeye, alçak sesle ve daha yumuşak konuşmaya başladı:

“Evet. Pek iç açıcı şeyler değil. Cimri, aptal ve tembeller yasama yapacak duruma geldiklerinde Rusya’yı parça parça satarlar. Artık Orta Asya’ya uzanmaya başladılar, orası ise bizim savunmasız bölgemiz! Üstelik İngilizler de bunu bal gibi biliyorlar...”

Marina, yoran bir tavırla ve çok uzun bir süre bu konu üzerine konuştu, başkalarının paralarını hesapladı, ünlü sanayicilerin, toprak sahiplerinin, bakanların adlarını saydı. Samgin’in kafası kendi düşünceleriyle dolu olduğundan Marina’yı neredeyse hiç dinlemiyordu.

Samgin: ‘Tarikatçılık, bir saatlik bir oyun gibidir. Yurtseverlik mi dedin? Tüccar işi. Belki de, o da bir oyundur. Kutuzov’a destek olması... Bunu açıklamak için en güç bölümü. Polis teşkilatından mı acaba... Her şey olası. Ne gibi düşünceler onu kısıtlayabilir ki? Aptal değil, çok okumuş birisi ve maceracı bir tip. İnandığı tek şey paranın gücü; onun açısından geriye kalan her şey eleştiri ve yadsıma için...’ diye düşünüyordu.

Klim İvanoviç Samgin, bu kadın hakkında düşmanca şeyler düşünebildiğine neredeyse seviniyordu.

Marina: “Ama artık kahvaltı zamanı geldi!” diye belirtti. “Burada bu saatte artık öğle yemeği yerler. Gidelim.”

Marina, küçük bir yatak odasına geçti ve Samgin yürürken bu genç kadının kalçalarını oynattığını fark etti; eskiden bunu yapmazdı. Klim, Marina’yı göremiyor, o ise dolapların kilitlerini şakırdatarak konuşmayı sürdürüyordu.

“Stepan’ı gördüm, karısını Kızıl Haç’a aldılar. Yapma bebek gibi küçücük, renksiz, balık soyadı taşıyor...”

Klim: “Somova,” diye anımsattı.

“Sanırım öyle,” diye yanıtladı Marina; “Stepan, bir keresinde onu bana göndermişti. Stepan çok kararlı tavırlar sergiliyor. İnatçı. İnatçı insanlara saygı duyarım.”

Marina odadan çıktı. Omuzlarına, kenarları Sibiryâ tilkisi kürküyle kaplı bir şal almıştı; kumral saçları altın parıltılı dantelle örtülüydü, boynundaki zümrüt taşları etkileyici ışıltılar saçıyordu.

“Nasıl, Marinacık güzel mi?” diye sordu genç kadın.

Klim: “Evet,” diye yanıtladı.

“Hah, şöyle.”

Otelin restoranında kahvaltılarını yaptılar, daha sonra faytonla bulvarları gezdiler, “Antlaşma” Meydanını, Notre Dame’ı gördüler, şapkası komik kareli kumaştan dikilmiş, şişman ve beyaz bıyıklı arabacı gururlu ve öğretici bir tavırla:

“Bunları ay ışığında görmeniz gerekiyor,” dedi.

Samgin alçak sesle: “Moskovalı bir arabacı, Kremlin’in ne zaman daha güzel olduğu konusunda tavsiyede bulunmaz,” dedi. Marina, susuyordu; Klim ise o anda, bu davranışa benzer bir tavır Berlin’deki pansiyon sahibesinde fark etmiş olduğunu anımsadı. ‘Biz Ruslarda yurtseverlik yoktur, ulusla dayanışma duygusu, ulusa saygı, ulusun insanlık için yaptıklarıyla övünme duygusu yoktur.’ Bunu söyleyen Katkov’dur. Samgin, Katkov’un cenazesine Pa-ul Deruled’in gelmiş olduğunu ve merhum dostunu büyük bir Rus yurtsever olarak andığını anımsadı. Klim’in kafasını türlü düşünceler dolduruyor ve öfke içerisinde onları uzaklaştırmaya çalışırken, Marina’nın Paris’le ilgili neler söyleyeceğini merakla bekliyor, ancak genç kadın yalnızca önemsiz şeylerden söz ediyordu.

“Bir eğlence merkezi burası, sokaklarda insan kalabalığı var. Erkekler ise, hep ufak tefek, dikkatini çekti mi? Bizim Viatsk’tekiler gibi...” diye konuşuyordu Marina.

Samgin, Marina’ya yandan bakıyor ve onun bilinçli olarak, içtenlikten yoksun bir tavırla, bir şeyler örtmek istercesine anlamsız sözler ettiğini düşünüyordu.

Marina, Foli Berger'de revüyü izlemeyi önerdi. Oraya gittiler, salondan iki bilet aldılar, ancak Marina kısa bir süre sonra, gülümseyerek:

“Locadan almamız gerekirdi,” dedi.

İzleyiciler oldukça teklifsiz tavırlarla, yerlerinden kalkarak, fısıldaşarak Marina'yı inceliyordu. Samgin, kadınların bakışlarının kıskançlık ya da umursamazlıkla parıldadığını, erkeklerin ise Marina'ya tatlı tatlı baktığını; esmer, kıvrırcık, kır saçlı, gür bıyıklı, yakışıklı bir adamın ise kara gözlerini faltaşı gibi açarak, Marina'ya sanki onu daha önce görmüş gibi, ne zaman ve nasıl olduğunu anımsamak için kendisini zorluyormuşçasına dikkatle bakmaya başladığını fark ediyordu.

Marina: “Sence, markiz mi, yoksa berber mi?” diye fısıldadı.

“Edepsizin biri ve sanırım sarhoş,” diye öfkeyle yanıtladı Samgin.

Sahne, anlaşılmayan bir şeyler oynanmaya başladı; kısa boylu, kıvrak vücutlu bir oyuncu, karikatürlerde olduğu gibi kocaman kaslı kolları olan bir boksörü canlandırıyor; yeni yetme yüzüne beyazlamış ve kısa kesilmiş bir sakal yapıştırmıştı; bu oyuncu küçük bir minderin üzerinde takla atıyor ve hızlıca hiç durmaksızın frak giymiş kırmızı yüzlü dev bir adamı, bir şeylere ikna etmeye çalışıyor.

“Bu Lepin, sanırım Paris Belediye Başkanı ya da polis müdürü,” diye açıkladı Marina. “Hiç ilginç değil, onların yaşantısında sıradan şeyler.”

Bayan şarkıcılar, palyaçolar, dansçılar, zenciler sahnede sırayla görünüp kayboluyordu. Marina, Nijniy'deki fuarda bu gibi oyunların “daha güzel bir biçimde” sunulduğunu homurdanarak vurguladı. Sonunda perdenin arkasından, orkestranın hırçın bir biçimde büyük bir gürültüyle çalmakta olduğu müziğin eşliğinde, sahneye otuz kadar, ustaca soyunmuş genç kadın grubu fırladı; kadınlar neşeli müziğin ritmine uygun olarak, dantel ve renkli kurdele yumaklarının içinden çıplak bacaklarını kaldırıp indirmeye başladılar; kadınlardan her biri kocaman, çok yapraklı bir çiçeği andırıyor ve bacakları da yaprakların içinde hareket eden

taçlar gibi görünüyordu. Genç kadınlar, sahnede o denli büyük bir hızla hareket ediyorlardı ki, hepsinin aynı derecede renkli bir makyajla boyanmış, çekici yüzleri varmış gibi geliyor, izleyenlerin aklına sahnede onları hareket ettiren şeyin müzik değil, çılgın bir rüzgârın esintisi olduğu düşüncesi geliyordu. Bir süre sonra, sahnenin önüne, dansçıların halkasını yararak uzun boylu, esnek bir kadın geldi; kadın, yanındaki kırmızı pantolonlu, buruşuk kasketli, saf ve kırmızı burunlu bir askeri, sürüklercesine ileri itti. Yüzlerce el, kadının çıkışını alkışlarla, bağırışlarla karşıladı. Güzel vücutlu kadın dansçı kıvraktı ve dizlerine kadar kısacık bir etekle sahneye çıkmıştı. O da bir şeyler bağırıyor, gülüyor, yandaki locaya göz kırptıyordu; asker ayaklarını yere sürtüyor, eğilerek selam veriyor, birilerine öpücükler gönderiyordu. Birden tiz bir sesle bağırان kadın, askeri kaptı ve ikisi, izleyicilere yan dönerek yarım ay çizercesine var güçleriyle matçış dansı yapmaya başladılar.

Marina: “Aha! Gösterişli bir şey,” diye yavaşça söylendi ve Samgin, genç kadının yanaklarının kızardığını, hatta kulaklarına kan hücum ettiğini gördü. “Yapay Maden Suları Fabrikasında” gördüğü gibi, Marina’yı çıplak hayal etti ve anlam veremeyerek:

‘Bu utanmazca şey onu utandırmamalıydı,’ diye düşündü.

Dansçı kadın çığlıklar atıyor, asker yüksek sesle gülüyor, otuz kadar yarı çıplak genç kadın birbirlerine sarılarak müzik eşliğinde sallanıyor, alkışların durmayan sesi, davul gürültüsü, bakır ve tellerin tınları, projektörün renkli ışığının sürekli dansçıları izleyişi ve bunların hepsi tuhaf bir izlenim yaratıyordu; sanki tüm salon dönüyor, zıplıyor, bir yerlere yıkılıyor ve doğruluyordu.

Marina, perdeler kapandıktan sonra: “Evet, başarıyorlar,” diye yavaş ve düşünceli bir tavırla söylendi. “Şu putlara kurban edilesi eti güzel sunabiliyorlar işte.”

Tümcesinin beklenmedik sonu, Samgin’i öfkelen-dirmişti; Klim ahlak güden konuşmaların her zaman iyi olmadığını söylemek istedi, ancak bunu yapmak yerine:

“Moskova’da Omone’un tiyatrosuna gitmiş miydin?” diye sordu.

“Evet. Bir kez. Neden?” diye yanıtladı Marina.

“Oradakiler buradakilerden daha ilginç ve zengin.”

“Anımsamıyorum.”

Otele yürüyerek dönüyorlardı. Harika kent, bayram havası içerisindeymiş gibi gürültülüydü; ışıklar parlıyor, dükkânlar satılmakta olan güzel malların bolluğuyla övünüyor, bulvarları neşeli konuşma ve gülüşme sesleri dolduruyor, kestane ağaçlarından, hayvan pençelerini andıran yapraklar düşüyor, ancak rüzgâr neredeyse hiç hissedilmiyor ve yapraklar müzik, konuşma ve gülüşmelerin neşeli sesleriyle koparılmışçasına uçuşup duruyordu.

Marina: “Devrimin eski ustaları kendilerine güzel bir yaşam kurmuşlar,” diye söylendi, birkaç saniye sonra da: “Bugün ise bize kredi veren bir millet,” diye ekledi.

İlerleyen insanların üzerine kestane ağaçlarının gölgeleri dantel gibi düşüyordu.

Marina: “Bak, her şey paçavralar içerisindeymiş gibi görünüyor,” diye belirtti.

Onunla kol kola yürümek rahatsız ediciydi; adımlarını onun adımlarına uydururken genç kadın arada bir kalçasıyla Klim’e çarpıyordu. Erkekler, dönüp dönüp Marina’ya bakıyor, bu durum Samgin’i sinirlendiriyordu. Samgin, dün Marina’nın mektubunu okurken yaşadığı heyecanı anımsadı ve:

‘Neden sevindim? Siyasi polise çalışıyor olabileceği düşüncesi de nereden çıktı? Her şey ne kadar da tuhaf...’ diye düşündü.

Marina yemek yemek istediğini belirtti. Bir restorana girdiler, parlak ama yumuşak bir ışıkla aydınlatılmış yuvarlak salona geçtiler; küçük sahnede bir dörtlü, yaylı çalgılar çalıyor ve bu müzik, peltek konuşmalar, kadınların gülüşleri, kadeh sesleri arasında kulağa çok hoş geliyordu. Restoran kalabalıktı ve insanlar birbirleriyle uzun süredir tanışıyor gibiydiler. Masalar, özellikle bayanların giysilerinin doya doya inceleneceği biçimde kurulmuştu sanki. Ortadaki boş alanın ortasında, uzun boylu, sarışın genç bir adam ve incecik, kırmızı elbiseli bir kadın vals yapıyorlardı; kadının başında, olağanüstü bir kuşun kafasındaki bir taç anımsatan, renkli taşların parıltılar saçtığı tarak biçiminde bir toka vardı.

Samgin'in solunda, mektup okuyan, ciddi görünümlü, parlak kafasında henüz dökülmemiş olan kıvrıkcık saçlara ve iyi bir insan izlenimi veren yumuşak hatlara sahip bir insan oturuyordu; gözlerini okuduğu kâğıttan kaldırarak Marina'ya baktı, gülümsedi ve dudaklarını hareket ettirdi, kara gözleri Marina'nın yüzüne odaklandı. Samgin bu insanın portrelerini çeşitli dergilerde görmüştü, ancak bu insanın kim olduğunu bir türlü anımsayamıyordu. Klim, Marina'ya, Fransa'nın tanınmış insanlarından birisinin o sırada ona bakmakta olduğunu söyledi.

"Kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu.

Marina, teklifsiz bir tavırla Fransız'ı inceleyerek:

"Bedensel ve ruhsal doyumun simgesi bir adam," diye yanıtladı.

Samgin, dudaklarını sıkıca kapattı. Marina'nın davranışları giderek itici gelmeye başlamış, bal rengi göz bebekleri koyulaşmıştı. Genç kadın kaşlarını çatarak yüzünü ekşitiyor, herkesin dudağının boyalı olmadığını anlamasını istercesine ağzını mendille sert hareketlerle siliyordu... Üç çift uyumsuz bir biçimde abartılı hareketlerle dans ediyordu; Marina'nın yakınından, şaşı, çarpık bacaklı, göğsü bir sürü madalya ile dolu, sarı yüzündeki gülümsemesi donuk bir adam tıpkı bir horoz gibi geniş adımlar atarak geçiyordu; Marina'nın oturduğu yere her yaklaştığında, genç kadın, tiksinen bir tavırla geri çekiliyor ve elbisesinin eteklerini topluyordu.

"Bunların çarpıtmış olduğu minuete bak," diye söylendi Marina. "Maupassant'ın dediğini anımsıyor musun? 'Dansların kralı ve kralların dansı,' dediği danstır bu."

Samgin, orada bulunan kadınların ve erkeklerin Marina'nın dansa kalkmasını bekliyorlarmış gibi baktıklarını düşünüyor, Marina'nın bu bakışlara aşırı umursamaz bir tavırla yanıt verdiğini fark ediyordu. Marina, armudu kalın kalın keserek soyarken, yan masada oturan kızıl saçlı, parmakları ve boynu pırlantalarla süslü bir kadın, armudun kabuğunu kâğıt gibi incecik soyuyordu.

Samgin: 'Nedir bu yaptığı, Rus nihilist rolünü mü oynuyor? Aslında, onda gerçekten de nihilistlik var,' diye düşündü.

Klim, yeniden kendisine rahat vermeyen soruya döndü; Mari-

na'nın polis teşkilatıyla bağlantı içerisinde olabileceği düşüncesi nereden çıkmıştı?

'Orada görev yapıyor olsa, onun gibi birisini taşrada değil, Moskova'da ya da Petersburg'da tutarlardı, herhalde...'

Ardından, Klim bu düşüncenin kendisinde nasıl bir duygu uyandırmış olduğunu saptamaya çalıştı.

'Endişe mi? Kendi hesabıma endişelenmem için bir neden yok.'

Biraz düşününce, Klim, Marina'nın ajan olabileceği düşüncesinin, kendisinde şaşkınlıktan başka hiçbir duygu uyandırmadığını anladı. Gülme sesleri ve müzik eşliğinde bu gibi şeyleri düşünmek, hoş değil, rahatsız ediciydi, ancak Klim bu düşüncüyü bir türlü silemiyordu. Üstelik, alışık olduğundan fazla içmişti ve sarhoşluğun kendisini lirik bir ruh haline soktuğunu ancak lirizm ile Marina'nın yan yana gelemeyecek iki unsur olduğunu da biliyordu.

Marina: "Fransızlar, belki de evli olduğumuzu ve kavga ettiğimizi düşünüyorlardır," diye söylendi; bu arada, tiksinen bir yüz ifadesiyle tabaktaki paranın üstünü meyve bıçağıyla dağıtıyordu; para banknotlarının hiçbirini almadı ve garsonun yavaşça: "Mersi madame" deyişine ve eğilerek selam vermesine başını bile çevirmedi. Marina, Klim'in koluna girerek restorandan çıkarken: "Ben iyi değilim, kendimle barışık değilim," diye sürdürdü konuşmasını; "Ama biliyor musun, insanların asılarak idam edildiği bir ülkeden, asanlara para verildiği ve dansların yapıldığı bir ülkeye aniden gelmek..."

Samgin içinden:

'İnanmıyorum sana, inanmıyorum!' diye bağırma isteği duydu. Ancak buna cesaret edemedi ve alçak sesle:

"Ben seni hiç anlayamıyorum," diye söylendi.

Marina konuşmasını sürdürdü:

"Kendimi tuhaf hissediyorum... Mutsuz biriymişim gibi. Ben se mutsuzluğu sevmem... Acı çekmekten, biz Rusların çok sevdiği bu zanaatten nefret ediyorum."

Marina sustu. Otel yakındı, beş dakikada yürüyerek varmışlardı.

Samgin odasına çıktı, paltosunu ve şapkasını çıkartmadan

pencereye yaklaştı, öfkeli bir halde, pencerenin her iki tarafını ardına kadar açtı, aşağıya baktı...

‘Onda en anlaşılmayan, en karanlık olan nokta, devrim yanlısı konuşmaları. Tabii sözleri henüz bir inanca ya da sempatiye dönüştürmemiş, ama onda...’ Ancak bu kadının konuşmalarında sıra dışı olanın ne olduğunu saptayamadı. Hafif bir baş dönmesi hissederek, aşağıda, zayıf ışıqla aydınlatılmış küçük meydanda insanların koyu renkli küçük figürlerinin sessizce hareket edişine bakıyor, faytonların boğuk tekerlek seslerini duyuyordu. Aşağıdaki her şeyin gün boyunca yorulmuş olduğu, durmak ve dinlenmek istediği, bir sonraki saniye olduğu yerde donakalacağı düşünebilmeydi. Samgin, paltosunu, şapkasını koltuğa attı, oturdu ve sigarasını yaktı.

Marina ile ilgili düşüncelerin yoğunlaştığı belleğinin bu bölümü, giderek daha karanlık, ancak aynı zamanda da daha huzurlu olmaya başlıyordu.

‘Ne buldum, ne kaybettim?’ diye sordu kendine Samgin. ‘Ona karşı olan çekim duygusunu yitirmekle kazandım, ancak içimde bir nevi umut sönmüş oldu. Ne umuyordum ki? Onun sevgilisi olmayı mı?’ diye yanıtladı.

Marina’yı yine çıplak olarak hayal ettikten sonra, Klim bir karara vardı.

‘Hayır. Tabii ki hayır. Ancak bana hep o, başka bir dünyanın insanıymış, içinde sağlam, sarsılmaz bir şeyler varmış gibi geliyordu. Eleştiri takıntısına kapılmış. Bu, herkeste olan, yaşama eleştirel yaklaşım hipertrofisidir. İnançtan yoksun, düşünce ve kendini ifade etme özgürlüğünden başka hiçbir şey savunmayanların içine düştükleri durum. Hayır, bu özgürlüğü... düşünce anarşisi özgürlüğünü kısıtlayan fikirler gerek.’

Ardından, Klim, Marina’nın yine de sıra dışı bir karaktere sahip olduğunu düşündü.

‘Her şeyiyle Rus olan bir kadının özellikleri var onda.’

“Dört nala giden atı durdurur,
Yanmakta olan eve girer...”

Samgin: ‘Neticede Şeytan bilir, nedir onda sıra dışı olan,’ diye

yorgun ve öfkeli bir biçimde düşündü. ‘Ajan olabileceğine inanmak güç... Bunu ben kendim uydurmuşum, ondan uzaklaşmak için. Çünkü o bana Stolipin’in yazlığındaki patlamadan söz etti, bense Lüvimova’yı anımsadım...’

Klim, birkaç saniye düşünmemeyi başardı, ardından kendi kendine itiraf etti:

‘Sen çok kadın tanımışsın ve şu an bir kadın istiyorsun, işte mesele bu dostum! Ancak iyisi mi şarap iç. Yalnız geç oldu, getirmezler herhalde...’

Klim yine de zile bastı, nöbetçi garson geldi ve beş dakika kadar, lezzetli bir kadeh şarap içtikten sonra Samgin, odasını, bu odaya henüz girmiş olan bir insanın gözleriyle inceledi. Odada yumuşak koltuklar, yerde kalın bir halı, pencerelerde ve kapı girişlerinde katlı perdeler vardı ve bunların tümü, odaya yumuşak tüylü bir ortam izlenimi veriyordu. Neyle kıyaslanabilirdi ki acaba? Klim odasına yakışacak uygun bir kıyaslama bulamadı. İç çamaşırıyla kalana kadar yavaşça soyundu, biraz daha şarap içti ve yatağının üzerinde otururken, içinde daha önce Cenevre’de hissetmiş olduğu bir duygunun, bir tür cerahat gibi sızladığını sezdi. Ancak o anda bu kötü bir duygu değildi; tersine, içinde çok ciddi bir şeylerin olgunlaşmaya başladığı ve kendi içinde büyük bir şey keşfedecekmiş gibi bir duyguya kapılıyordu. Klim, pencereyi kapatmayı unutmuştu ve sokaktan aniden bir kahkaha patlaması, ardından kulakları tırmalayan bir ısıklık sesi ve insanların bağırışları duyuldu.

“Budalalar,” diye küfretti Samgin, pencereye yaklaşarak, “Gülüyorlar... sonra da ölüyorlar...”

Klim, son üç sözcüğü fısıltıyla söylemiş olduğunu sandı.

‘Saçmalık bu. Fısıltıyla düşünülmez. Sessizce düşünülür, hatta sözler olmadan, öylesine... sözcüklerin gölgeleriyle düşünülür.’

İşte o anda Klim, içinde bir şeylerin koptuğunu, düşüncelerin ısrarcı, hüzünlü olduğunu ve var gücüyle bağırıklarını sezdi:

‘Yalnızlık bu. Dünyada yapayalnızsın. Budalaca bir barınağa sıkışmış kalmışsın. Gösterişli ve düzgün bir biçimde sıralanmış duyguların ve düşüncelerin zalimce oyunlarının oluşturduğu dün-

yada tek başınasın. Leonid Andreyev haklıydı, belki de düşünce, maddenin bir tür rahatsızlığıdır...'

Samgin, öne doğru eğilerek, avuçlarını dizlerine dayamış bir halde oturuyor ve kapılmış olduğu düşünce fırtınasının onu tıpkı çan dilinin, bakır çeperlere çarpması gibi sarstığını hissediyordu.

'Prometeus, Şeytan'ın takmış olduğu bir maskedir ve bu doğru... Jheronimus Bosch, dünyayı algılayışını, daha önce hiç kimse- nin yapmaya cesaret edemediği kadar özgürce formüle etmiş...'

Tüylü gibi duran odada, her şey sallanıyor ve dönüp duruyordu; Samgin kalkmak istedi, ancak başaramadı; ayaklarını yerden kaldıramadan başını yastığa gömdü. Geç uyandı, zile bastı ve gelen bayan hizmetçiyi, Madame Zotova'nın parlamentoya gidip gitmeyeceğini sorması için gönderdi. Hizmetçi döndü ve Marina'nın parlamentoya gideceğini söyledi. Bu pek de hoş bir haber değildi. Klim, Fransa'nın yasa koyucu organının nasıl çalıştığını görmek istemiyor, büyük toplantılardan hoşlanmıyordu; gitmek istememesinin diğer bir nedeni de Fransızların dilini çok kötü bildiğinden artık iyice emin olmasıydı. Ancak nedense, Marina'nın orada nasıl davranacağını görmesi gerekiyordu ve işte Klim, onunla omuz omuza, halk için ayrılmış locada oturuyordu bile.

Marina: "İşte, yöneten demokrasi dedikleri şey bu," diye fısıltıyla söyleniyordu.

Samgin, kel, siyah ya da kır saçlı insanların oturdukları sıralara dikkatle bakıyordu; yukarıdan kafaları vücutlarına oranla fazlasıyla büyük ve koltuklara yapıştırılmış gibi görünüyordu. İnsanın aklına, elinde olmadan, bu koca kafalıların dedelerinin ve büyük dedelerinin "Büyük Devrimi" gerçekleştirdikleri, Napolyon'u yarattıkları geliyordu; Klim 1830; 1848; 1871 yıllarında bu ülkede olanlar hakkında okuduklarını anımsıyordu.

Marina: "Liberte, eçalite*, derler, ama kadınların mecliste milletvekili olmalarına izin vermezler," diye homurdanarak söylendi.

Kardinal Mazarin'e benzeyen bir adam, tatlı tenor sesiyle ve sözleri aşırı derecede peltek telaffuz ederek önündeki belgeyi okuyor, vekiller onu sessizce dinliyor, yalnızca sol taraftaki sıralardan arada sırada homurdanan sesler duyuluyordu.

* Özgürlük, eşitlik (Fransızca).

“İşte hain Aristid,” dedi Marina.

Kürsüde yine koca kafalı, özensiz, dağınık kumral saçlı, neşeli bir adam duruyordu; görünümü sağlam, ağır ve hafifçe kambur gibiydi. Geniş yüzünün kalın yanakları biraz sarkmış, çok canlı ve gülümseyen gözlerini ortaya çıkartmıştı. Gözlerini kısarak, boy-nunu öne doğru uzatıp ön sırada oturan vekillerden birine doğru başını “evet” anlamında eğerek, hafif bir gülümsemeyle dişlerini gösterdi ve dostça bir ses tonuyla, sol eliyle ceketinin yakasını düzelterek, kürsünün kenarına dokunarak konuşmaya başladı. Konuşurken sağ eli havada yavaşça hareket ederek, görünmeyen bir dumanı dağıtıyor gibiydi. Konuşmacı rahat, güçlü, biraz hırıltılı bir sesle konuşuyor, net sözleri birbirini takip edencesine, şakacı ve sevecen bir biçimde uçuşuyor, hüznün ve acı kattığı sözlerine biraz alay da karıştırdığı fark ediliyordu. Vekiller onu çok büyük bir dikkatle dinliyor, kafaların çoğu olumlu bir biçimde söylediklerini onaylıyor, kısa yanıtlar duyulabiliyor, insanların da onun dostça gülümsemelerine karşılık verdikleri anlaşılabilir, tamamen kel vekillerden biri ise tıpkı bir tavşan gibi gri kulaklarını hareket ettiriyordu. Ardından Briant, sesini yükselterek, kaşlarını kaldırarak konuşmaya başladı; gözleri daha geniş açıldı, yanakları kızardı ve Samgin, özellikle büyük bir coşkuyla söylemiş olduğu şu sözleri yakaladı:

“Bizim ülkemiz, çok sevdiğimiz güzel Fransamız, insanlığın özgürlüğü davasına hizmet etmektedir. Ancak, özgürlüğün savaşmakla elde edildiğini unutmamak gerekir.”

Marina, saatine bakarak: “Haydi silahlanmak için para verin,” diye söylendi.

Briant’ın konuşması alkışlanıyor, ancak protestolar da duyuluyordu.

Genç kadın: “Benden bu kadar! Kahvaltı yapmak için kırk dakikamız var, ister misin?” diye sordu.

“Memnuniyetle,” diye yanıtladı Klim.

“Evet, işte böyle,” dedi Marina, sokağa çıkarken. “Küçük bir birahane sahibinin oğlu, tıpkı dostu Milerant gibi sosyalist oldu ve dokuz yüz altı yılı sonbaharında ise grevcilere ateş açılmasını emretti.”

Marina, parlamento binasının çaprazında bulunan kk bir restoranda kahvaltı siparişı verdikten sonra konuşmasını srdrd.

“Esnek grşleri olan insanlar. Dşncelerin zerinden, merdivenlerde yrr gibi geiyorlar. Briant, byk olasılıkla başkan olacak.”

Marina i geçirdi, dşnd, kadehlere votka doldururken:

“ok iyi yaşayan, becerikli bir millet. Gn gelir, biçimsiz ve şişman Almanları da yenerler. Haydi Fransa’ya içelim,” dedi.

İçtiler ve Marina, konuşmadan karnını doyumaya koyuldu, kahvaltısını bitirip giderken:

“Akşam, Monmartre’de neşeli bir birahaneye gidelim, olur mu?” dedi.

“Harika,” diye yanıtladı Samgin.

Ancak akşam Samgin, Marina’nın kapısını çaldığında, yapılı, geniş omuzlu bir adam kapıyı ardına kadar açtı ve hemen arkasını dnerek hırıltılı, ince bir sesle:

“O ise, adi herif, sırtıp duruyor...” dedi.

Marina grlmserken: “Gir, gir,” diyerek Klim’i çağırdı. “Bu, Grigoriy Mihayloviç Popov.”

“Evet,” diye onayladı Popov; umursamaz bir tavırla Samgin’e uzun kolunu uzattı ve avucunu yine uzun, sıcak parmaklarıyla kavradıktan sonra sıkmadan geri itti; bu davranışı, Samgin’in bu yeni tanıdığına karşı tutumunu belirlemiş oldu. Marina, Popov’a, Klim İvanoviç’i takdim etti.

Popov, ayaklarını galoş geçiriyormuş gibi yere vurarak ve srterek, kayıtsızlıkla: “Aha,” dedi.

“Devam et,” diye önerdi Marina. Genç kadın artık çıkmaya hazırlanmıştı, başında kk bir şapka vardı, sol eli dirseğine kadar eldivenliydi, sağ elinde ise katlanmış deri evrak çantası vardı; Popov, Marina’nın önünde duruyor, sağır ve dilsiz biriyle konuşuyormuş gibi parmaklarıyla değişik figrler yapıyordu.

“ ‘Eğer,’ diye anlatıyordu bana; ‘hassa alayı tmeninin yerleştirildiği, polis birliği ve diğer kolluk glerinin bulunduğu başkentte, işçi temsilcilerinin devrimci konseyleri altı hafta boyunca faaliyet gsterebildiyse; Moskova’da barikatlar kurulup, donan-

mada ayaklanmalar oluyorsa, ülkenin genelinde ise korkunç bir kargaşa varsa, o zaman bunları bir tür devrim provası olarak algılamak gerekir..." "

Marina, saate bakarak: "Ne kadar da ileri görüşlüymüş," diye söylendi.

"Ben ona: 'Sizin paranız var, bizim ise deneyimimiz,' dedim. O ise dediğinden şaşmadı: 'Devrimin olmayacağı garantisini verin bize!' dedi."

Marina, ayağa kalkarak ve evrak çantasını dizine vurarak: "Evet, tabii! Paraların faizleriyle oynamak, fabrika inşa etmekten, işçilerle uğraşmaktan daha sakın bir iştir," diye yanıtladı. "Hayır, Grişa, burada bankerlik yeterli olamaz, büyük bir bürokrat ya da bir saraylı olmak gerekiyor... Haydi, benim gitmem gerekiyor, bir saat sonra dönemezsem sizi ararım... ve serbestsiniz..." diyerek ayrıldı.

Popov, genç kadını kapıya kadar geçirdi, geri döndü, kendini utana sıkıla koltuğa sıkıştırarak oturdu, cebinden bir deri torba ve pipo çıkardı; pipoyu tütünle doldururken, Samgin'e bakmadan umursamaz bir tavırla:

"Daha önce karşılaşmamıştık, değil mi?" diye sordu.

Samgin: "Hayır," diye kesin bir tonlamayla yanıtladı.

"Hım... Demek ki yanılmışım. Benim yüz hafızam zayıftır, ama sizin soyadınızı taşıyan bir insan tanıdığımdan eminim, onunla birlikte sürgüne gitmiştim. O insan bir etnograftı."

Klim: "Ağabeyim," diyecekti, ancak vazgeçti ve: "Bu sık rastlanan bir soyadı değildir," diye yanıtladı.

Piposunu yakmaya çalışan ve kibritleri ardı ardına yakamadan kıran Popov karşı çıktı:

"Oka nehrinde, "Kaçkov ve Samgin" diye anılan bir şirketin gemileri vardır, bir de taş ocakları sahibi Sofron Samgin diye birisi vardı."

Popov'un yüzü yoğun bir sigara dumanı bulutu altında kayboldu. Yüzü sevimsizdi; geniş alınlı, esmer cildi sıkıca gerilmişti ve ifadesiz yüzü, taştanmış gibi görünüyordu. Yanakları tıraş edilmekten mavileşmiş, kalın siyah bıyıkları kısacık kesilmişti; du-

dakları kalın ve çiğ et renginde, burnu büyük ve ezik, kaşları çalı gibiydi; tepesinde ise kırılaşmaya başlamış fırça gibi gür siyah saçları vardı. Popov'un hareket ve tavırları ağır ve sarsaktı; çevresindeki her şey sarsılıyor ve gıcırdıyordu. Üzerinde, değişik kesimli, koyu lacivert, av ceketini anımsatan bir ceket vardı. Hırıltılı tenor sesi de iticiydi ve bu sesin her an öfkeli bir gerginliğe, bağırma, kaba ve kötü bir söz söylemeye hazır olduğu hissediliyordu; ama özellikle vişne gibi duran küçük ve çıkık koyu gözleri iticiydi.

Samgin, gitme isteğiyle ayağa kalkarken: 'Utanmaz biri ve de üstelik aptal, galiba,' diye düşündü; ancak sonra bu insanın Marina ile ilgili ilginç şeyler söyleyebileceği düşüncesiyle tekrar oturdu.

"Harika bir adamdır bu Sofron. Onunla Barnaul'da karşılaştım ve jeoloji bilgidimden yararlanmasını önerdim. "Ben, bilim adamlarına güvenmem, onları kendim yaratırım," diye anlatıyordu bana. "Benim işimi, eskiden Tomsk'ta bir birahane de garsonluk yapmış olan bir adam yönetir. Otuz yıl kadar önce şöyle bir şey oldu: Bir restoranda oturmuş, düşüncelere dalmıştım, gencecik, keskin bakışlı bir garson ise rahat vermiyor, bana: 'Ne getir-memi emredersiniz?' diyordu. 'Bir bardak kuş sütü getir,' dedim. Saygıyla ve gülümsemeden: 'Bağışlayın, kuş sütümüz kalmadı!' diye yanıtladı. O zaman ben de ona: 'Sen, delikanlı, garsonluğu bırak, gel bende çalış,' dedim. On bir yıl sonra onu yöneticiliğe atadım. Şimdi ev sahibi, kent belediyesinde söz hakkı var; parasal birikime de sahip, yüz bin ruble kadar herhalde. Onun gibi daha üç kişi var bende. Sadık kulların. Bilgili adamlarla iş yapmanın bir anlamı yok, onlar rublenin değerini bilmezler. Onlarla konuşmak ilginç ve zaman zaman yararlı bile oluyor."

Popov artık uyuşuk bir tavırla konuşmaya başlamıştı, ancak konuşmayı bitirirken, heyecanlı bir biçimde, harika adam kendisiymiş gibi bir tavır takındı.

"Kuş sütü ile ilgili eski bir fıkradır bu," diye söylendi Samgin.

Popov: "Her şey eski, her şey!" diye suratsız bir tavırla yanıtlayarak konuşmayı sürdürdü: "Şu Sofron yetmiş üç yaşındaydı, yirmi, otuz verst kadar at sırtında gider, hiç sakınmadan votka içerdi."

Samgin, umursamadan anlatılanları dinliyor, Marina ile ilgili bir şeyler sorabileceği anı kolluyordu. Durmadan, ısrarla ve gide-rek daha da endişeli bir halde Marina'yı düşünmeye başlamıştı. Paris'te ne yapıyordu? Şu an nereye gitmişti? Bu adamla ilişkisi neydi?

İçinden gülümseyerek: 'Nedir bu, kıskançlık mı?' diye kendi kendine sordu ve sorusunu yanıtlamadan, o anda Marina ile ilgili fazlasıyla güzel ve sıra dışı şeyler duymak istediğini sezdi.

"Bataklik gibi olan yurdumuzda, biz aydınlar güç durumunda bırakılmışız, sanayici burjuvalara bilimin değerleri konusunda temel gerçekleri açıklamak durumundayız," diye anlatıyordu Popov. "Ve aslında yanlış yönde işe girişmişiz. Siz Esdek misiniz?"

Samgin, sessizce başını eğdi.

"Ben de zamana uydum," diye devam etti Popov, piponun küllerini küllüğe boşaltarak. "Beş ay hapis yattım, üç yılımı sürgünde geçirdim. Şikayetçi değilim, sürgün, eğitim yıllarıma güzel bir katkı sağladı."

Popov, piposunu cebine soktu, kalktı, gerindi, üzerindeki giysilerden birinin dikişleri açılır gibi ses çıkardı; endişeyle koltuk altlarını yokladı, tutam tutam kara kaşlarını çattı ve hırçın bir tavırla konuşmaya başladı:

"Lenin, kargaşa yarattı, oyunu bozdu, Rusya'daki sosyal demokrasiyi kötü duruma düşürdü. Bu siyaset değil, uydurmacadır, aynen öyle! Almanları örnek almamız gerekir; onlarda sosyalizm normal bir biçimde geliyor, işçi sınıfının en iyilerini seçerek, yönetici sınıfa katıyorlar." Yürürken birden ayağı koltuğun ayağına takıldı, sonra koltuğu diziyle itti, arkalığından tuttu ve kenara çekerek kendisine yol açtı. "Kendi ülkemizi iyi tanımıyoruz, o yüzden de hayallere kapılıyoruz. Kargaşa dolu bir ülkemiz var! Toplumun tamamı Nihilistler, Sembolistler, Maksimalistler ve genel olarak hayal peşinde koşanlardan oluşuyor. Bize gerekli olan ise okumuş, kültür sahibi bir burjuvazi ve teknik açıdan kalifiye aydın kesimdir; aksi takdirde Almanlar bizi yiyip bitirir, evet! Bir de İngilizler, Japonları kışkırtır, sonra kendileri de bizim Orta Asya'ya, Kafkaslara girerler..."

Samgin, dayanamadı ve Marina'nın nereye gittiğini sordu.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı Popov. "Biri onu aramıştı, sanırım konsolos."

"Siz onu uzun süredir mi tanıyorsunuz?"

"Öğrencilik yıllarımdan beri. Neden sordunuz?"

Samgin, Popov'un yengeç gözlerinin renginin değiştiğini görür gibi oldu, adam öne doğru eğildi ve:

"Onunla evlenmeye mi hazırlanıyorsunuz?" diye sordu.

Samgin: "Soru sormamın başka bir nedeni olamaz mı?" diye başladı, ancak Popov, ıslık çalan bir sesle sözünü keserek:

"Genç kız iken onu tanırdım, aynı dernekte eğitim görüyorduk; şimdi ise tekrar karşılaştık, bir buçuk yıl kadar önce. İlginç bir hanım. Herhalde, daha da ilginç olabilirdi, ancak onu bir... hayalperest yoldan çıkardı. İlk aşk vesaire..." dedi.

Popov sustu, yine cebinden piposunu çıkardı. Tavrı, Samgin'de, Marina adına kırgınlık yarattı ve mühendise karşı duyduğu soğukluğu artırmakla birlikte, Klim yine de Marina ile ilgili başka neler sorabileceğini düşünmeye başladı.

Popov, uzun parmaklarıyla piposunu sıvazlayarak ve okşayarak: "Genel olarak, görünmek istediği gibi görünen biridir," diye aniden belirtti. "Tıpkı aydınların çoğu gibi; tarihin önümüze getirdiği doğrultuda düşünemiyoruz ve hep sola doğru kayıyoruz. Sağa döndüğümüzde ise, sosyalizmin dinsel anlamıyla, hatta kili-seyle birleşmekle ilgili eser yazmaya kadar gidiyoruz... Ben, Plehanov'un haklı olduğunu düşünüyorum: Sosyal demokratlar, liberallerle aynı vagonda bir yere kadar gidebilirler. Lenin'in uygulamaya çalıştığı Pugaçovluktur.

Piposunu tütünle doldururken, Popov, lekeli yüzü doğal olmayan bir biçimde büyüyecek, gözleri kaşlarının altına saklanacak kadar geniş bir gülümsemeyle anlatmaya başladı:

"İnsanların, kendilerini görmek istedikleri durumlara nasıl soktuklarına ilişkin çok ilginç bir olay anlatacağım. Bir grup üniversite öğrencisi ilk kez kadınlarla nasıl tanıştığını anımsıyordu. Biri övünüyor, ikincisi üzülüyor, üçüncüsü yalan söylüyordu; dördüncüsü ise: 'Ben, kız kardeşimle yaptım,' diye açıkladı. Son-

ra da herkesi tuhaflılığıyla şaşırtan bir hikâye uydurdu. Zengin tüccar ailesinden bir gençti, çok alçakgönüllüydü ve hiç de aptal değildi; harika bir müzisyendi, kız kardeşini de tanırdım; çok hoş bir kadındı, ciddi bir karaktere sahipti, Geriere kurslarına devam etti, Fransa'da Rönesans tarihi üzerine ciddi çalışmalar yaptı. Ben o gence: 'Yalan söyledin!' dedim, o da: 'Yalan söyledim!' diye itiraf etti. 'Neden?' diye sordum. 'Arkadaşlarımla yanında utandım, çünkü biliyor musun, ben hâlâ bakırım!' diye yanıtladı. Nasıl biri ama, değil mi?"

"Eğlenceli," diye söylendi Samgin.

Popov kalktı ve kızgın bir biçimde hırıltıyla:

"Siz bu fıkranın anlamını anlamıyor musunuz yoksa? Eğlenceli diyorsunuz..." diye sordu.

Samgin: "Beni bağışlamanızı dilerim," diye yanıtladı. "Ancak ben başka şeyler düşünmüştüm. Size Zotova ile ilgili bir soru sormak istiyorum..."

Popov, sırtı kapıya dönük olarak duruyordu, küçük giriş odası karanlıktı ve Samgin, Popov'un arkasında Marina'nın başını, genç kadın; "Neden kapınız açık?" diye sorduğunda ancak fark edebilmişti.

"Aha, ne kadar da çabuk döndün," diye şaşırdı Popov.

Marina, hiçbir şey söylemeden yatak odasına geçti, oradan anahtarların çıkardığı şakırtılı sesler duyuldu ve sonra genç kadın:

"Grigoriy! Yardım etsene..." diye seslendi.

Popov, Marina'nın yanına gitti; yatak odasından valizin üzerindeki kayışların ve valiz derisinin gıcirtısının yanında, neredeyse fısıltıyla söylenen hızlı konuşmalar duyuldu. Ardından, Marina kararlı bir sesle:

"Aynen öyle söylersin," dedi.

Genç kadın, odadan Popov'un önünde çıktı ve başındaki küçük şapkayı çıkarmadan:

"Ee, ben sizinle bir yere gitmeyeceğim, hemen gara gidiyorum, oradan da Londra'ya! Orada bir haftadan daha az kalacağım, sonra buraya dönerim, o zaman eğleniriz!"

Popov, kaba bir tavırla insanları geçirmeyi sevmediğini açıkladı ve üstelik yemek yemek istediğini de ekleyerek, kendisini bağışlamalarını rica etti. Samgin'e elini uzattı ve ona bakmadan çıkıp gitti. Samgin kalktı:

"Seni geçirebilir miyim?" diye sordu.

"Hayır, gerek yok," diye yanıtladı Marina.

"O halde görüşmek üzere!"

Marina, Klim'in elini sıkmadan ve gülümseyerek, sert bir tavırla:

"Sen burada, Popov'a nasıl birisi olduğumu soruyordun, değil mi?" diye sordu.

"Ona yalnızca eskiden beri mi tanıştığınızı sordum..."

Marina, mendiliyle dudaklarındaki gülümsemeyi siler gibi bir hareket yaptı ve iç geçirdi.

"Bu, başka soruların da izleyebileceği bir soruydu, kuşkusuz. Onları neden benim önümde sormadın ki? Yine de, ne olur ne olmaz, seni uyarıyorum: Grigoriy Popov yalnızca tembelliği ve aptallığı nedeniyle henüz adı birisi değildir..."

Samgin, "dinle," diye sözünü kesti; sakın bir tavırla, biraz te-laşlı, büyük bir özenle sözcükleri seçerek: "Sen sıra dışı, ilgi çekici bir kadınsın ve bunu biliyorsun. Ben, daha önce, karşımdaki insanı anlamak için, hiç bu denli gergin bir istek duymamıştım... Kızına ama..."

"Hiç kızımıyorum ve çok iyi anlıyorum," diye yanıtladı Marina; sakın bir tavırla ve sanki kendi sözcüklerine kulak vererek konuşuyordu. "Haklısın, sağlıklı bir kadının bir âşığı olmadan yaşaması doğal değil. Para kazanmaktan çekinmiyor ve insan ruhunun ilkel olduğundan söz ediyor. Devrimden kuşkulu bir biçimde söz ediyor, ancak olaya yine de iyi niyetle yaklaşıyor; bu olguların tümü bir araya geldiğinde ise karmakarışık bir durum oluşuyor!"

Marina, elini Klim'e uzattı.

"Gara yetişmem gerekiyor. Bir sonraki görüşmemizde burada rahatça konuşuruz... Eğer istersek. Görüşmek üzere, git haydi!"

Samgin, bir şeyler söylemek isteyerek Marina'nın elini bir süre

tuttu, ancak hazırlayabildiği sözcükleri bulamadı; Marina ise gülümseyerek:

“Sana, âşık olmaya başlıyorsun gibi gelmiyor mu?” diye sordu.

Elini Klim’in elinden kurtardıktan sonra telaşla:

“Her şey çok basit, dostum, biz birbirimize ilginç geliyoruz ve bu yüzden de birbirimiz için gerekliyiz. Bizim yaşımızda, bir insana karşı beslenen ilginin değerini bilmek gerek. Haydi, artık git!”

İçeriye, elinde hesap pusulasıyla bir uşak girdi, Samgin, genç kadının elini öptü ve oradan ayrıldı; odasına geldiğinde ayakta durdu, bir sigara yaktı ve ana caddelerde dolaşmaya karar verdi. Ancak yerinden kıpırdamadan, dışarıdaki çatıların üzerindeki bulanık, gri boşluğa baktı, sigarasını bitirdi, yağmur yağacağını düşündü, oda servisini arayarak bir şişe şarap istedi ve Merejkovski’nin “Sıradaki Budala” adlı yeni kitabını okumaya başladı.

Sabah olduğunda, Samgin kahvesini içmiş, pencerenin önünde, tıpkı derin bir çukurun kenarında duruyormuş gibi, bulut gölgeleri ile güneşin buğulu lekelerinin binaların duvarları ile meydana getirdiği kaldırım üzerindeki hızlı oyununu izliyordu. Aşağıda ise, ışık-gölge oyununa baş eğercesine, küçücük insanlar koşuşturuyor ve bu insanlar yukarıdan kirli taşlarla döşenmiş zemine sıkıca bastırılmış, kübik biçimlerde görünüyordular.

Klim Samgin, alışkın olduğu yükü omuzlarından atmış gibi hissediyor ve artık vücut hareketlerinin tümünü değiştirmesi gerektiğini seziyordu. Top sakalıyla oynayarak, aceleci itirafların zararını düşünmeye başladı. Marina ile ilgi düşüncelerinin, bir zamanlar Rusya’da olduğu gibi, yeniden parlak bir renge bürünmesini, entrikayla karışık bir güç kazanmasını açıkça istediğini seziyordu.

‘Beni endişelendiren nedir?’ diye düşünüyordu. ‘Duygu ve hayal gücümün sıra dışı bir tiplere yarattıkları yerde bir boşluk görmenin karşısında kapıldığım endişe mi?’

Klim, arkasındaki kapı kolunun çıkarttığı sesi duyarak irkildi ve omzunun üzerinden arkaya doğru baktığında, içeriye şişman,

oflayıp poflayan bir adamın girdiğini, şapkasını masaya bıraktığını, ceketinin üst düğmesini açtığını ve bir fıçı kadar büyük göbeğini öne doğru çıkarttıktan sonra, rahat adımlarla Samgin'in üzerine, uzun sağ koluyla ona vurmaya hazırlanıyormuş gibi yürümeye başladığını gördü.

Adam, ince, neredese kadınımsı bir sesle: "Berdnikov, Zahariy Petrov," diye kendini tanıttı. Dolgun ve çok sıcak eli, Samgin'in elini sıkıca kavrayarak aşağı doğru çekti; ardından ceketinin kenarlarını kaldırarak, koltuğa güzelce yerleşti, bir mendil çıkardı ve büyük, kasları gevşemiş yüzünü sanki daha iyi görülebilsin diye iyice sildi.

Adam: "Davetsiz gelişimi bağışlayın," diye söylendi; sonra yanaklarını şişirerek Samgin'in göğsüne doğru hızlıca pofladı.

Berdnikov'un çıkıntılı kafatasındaki seyrek, açık kızıl saçlar iyice yapıştırılmıştı, yüzü hadım gibi tamamen çıplaktı; yalnızca kaşların yerinde sarı seyrek tüyler vardı ve kaşların altındaki çıkık yengeç gözleri mavimsi, soğuk bir renkteydi; gözlerin ifadesini yakalamak olası görünmüyordu ancak yine de neşe dolu oldukları düşünülebilirdi. Göz altlarındaki buğday hamuru rengindeki yanakların üzerine, kırışıkların mavimsi torbaları iniyordu; şişman yanakların arasına, büyük olmayan, geniş kıkırdaklı, sivri bir burun saplanmıştı ve bu geniş yüzde bu burun kendisinin değilmiş gibi görünüyordu. Berdnikov'un ağzı büyüktü ve kurbağa ağzını andırıyordu; üst dudağı, dişlere sıkıca bastırılmıştı, alt dudağı ise fazlasıyla kalın, sinek tarafından ısırılmış gibiydi ve iğrenç bir biçimde sarkıyordu.

Samgin, şişman adamın yüzünde ve görünümünde sevimli bir şeyler bularak: 'Komik bir aktör,' diye değerlendirdi.

Berdnikov: "Beni inceliyorsunuz, değil mi?" diye sordu ve kafasını yavaşça eğerek ekledi: "Evet, çok çekici değilimdir. Biz sizinle Marinacığın kapısında karşılaşmıştık, unutmadınız değil mi?"

Berdnikov, bunu o denli ciddi bir tavırla anımsattı ki, Samgin yanıtlamadan:

'Herhalde küstahın birisi,' diye düşündü.

Samgin'in konuğu, iç geçirerek: "İşte bugün de geldim," diye konuşmasını sürdürdü. "Ama onu bulamadım. O zaman da size uğradım."

"Nasıl yardımcı olabilirim?" diye sordu Samgin.

Berdnikov sağ gözünü kapattı, başını salladı, odayı inceledi, gürültüyle iç geçirdi ve nefesinden masadaki gazete hışırdadı.

"Bir bardak su içseydim, apollinaris," dedi. Keskin bakışlı gözleri neşeyle gülümsüyordu.

Samgin: 'İlginç bir yaratık' diye düşünerek onu değerlendirmeyi sürdürdü.

Bir bardak su beklerden, Berdnikov, kötü havadan, yüreğindeki yorgunluktan yakındı; suyu acele etmeden içtikten sonra işaret parmağıyla masaya vurmaya başlayarak, ciddi ama sanki aldırmaz bir tavırla konuşmaya başladı:

"Haydi, boşuna zaman yitirmeyelim. Ben ticaretle uğraşan bir adamım, yani açık konuşurum. Size, ikimizin de çıkarına uygun bir öneriyle geldim. Bana ciddi bir işte yardım ederek güzel paralar kazanabilirsiniz. Ayrıca yalnız bana değil, merhum can dostumun dul karısı, sizin müşteriniz olan hanımefendiye de yardımcı olursunuz..."

Samgin: 'İşte onu bana anlatacak olan insan,' diye düşündü; konuk ise sıvıyla dolu bir torbayı andıran bedenini öne doğru eğip iç geçirerek:

"Nasıl bir kadın ama? İnsanın içinden şarkı söylemek geliyor," dedi.

"Ender rastlanan bir güzelliği var," diye onayladı Samgin.

Berdnikov da başını iki kez sallayarak: "Aynen öyle, ender rastlanan birisi!" diye onayladı. Bu denli kalın, kısa bir boynun üzerindeki başın kolayca sallandığını görmek tuhaftı. Ardından, Berdnikov, koltuğuyla birlikte Samgin'den uzaklaştı ve tiz, kadını sesi umursamaz, ısrarcı, sevecen ve biraz da umutsuzca duyulmaya başladı: "Haydi, konuya girelim! Sizden sabırlı bir dikkatle dinlemenizi rica ederim. Konu şu: Marinacık, birkaç üçkâğıtçının ağına düşmüş, siz, Devlet Duması'nın, üçkâğıtçılara geniş olanaklar sunduğunu v.s. biliyorsunuzdur. Marinacığma kim oldukları

belli olmayan İngilizlerle, Ural'da bazı toprakların satış anlaşmasını yapması için baskı yapıyorlar... Siz, kuşkusuz bunu biliyordunuzdur?”

“Hayır,” diye yanıtladı Samgin.

Berdnikov: “Öyle mi?” diye neşeyle bağırdı. Ellerini karnının üzerinde birleştirip, Samgin’i, durmadan değişen ruh hali ve ağdalı üslubuyla şaşırtarak konuşmasını sürdürdü: “Onun güvendiği birisi olarak bunu nasıl bilemezsiniz? Şaka yapıyorsunuz...”

Yuvarlak, soğuk gözler Samgin’in yüzüne mavimsi bir gülümsemeyle bakıyor, kalın alt dudağı iğrenç bir biçimde hareket ediyor ve altın kaplama köpek dişlerinin sarı parıltısını ortaya çıkarıyordu; sağ elinin tombul parmakları karnının üzerindeki platin zincirle oynarken, sol elinin işaret parmağı sessizce masaya dokunuyordu. Bu insanın davranışları, sözleri ve ses tonunda aşağılayıcı bir ciddiyetsizlik vardı. Samgin sert bir tavırla:

“Diyelim ki, ilginizi çeken anlaşmayı biliyorum. Sonra ne olacak?” diye sordu.

“Sonra bu işte büyük para olduğunu belirtmeme izin verin; o yüzden anlaşmayı tüm ayrıntılarıyla öğrenmem gerekiyor. Böylelikle ben size, bana bu işi...”

Samgin, oturduğu sandalyeden fırladı ve telaşla bağırdı:

“Sizden bu... konuşmayı kesmenizi rica ediyorum! Bana böyle bir öneride bulunmaya nasıl cesaret edebiliyorsunuz?”

Samgin, farkında olmadan daha başka şeyler de söyledi ve aynı zamanda kızmakta aceleci davrandığını ve fazla gürültü çıkardığını düşündü; en önemlisi de, bu şişman adamın önerisinin, hakaret gibi gelmenin ötesinde, onu korkutmuş ve şaşırtmış olmasıydı. Klim, Berdnikov’un karşısında durmuş, kızgın bir tavırla:

“Bunu yapabilecek biri olduğumu nasıl düşünürsünüz, beni tanıyor musunuz ki?” diye soruyordu.

Berdnikov: “Hayır, aslında tanımıyorum,” diye yumuşak ve hatta biraz üzgün bir ifadeyle yanıtlarken, elleriyle koltuğun kenarlarını tutuyor ve biçimsiz, cildi sarkmış vücudunu hareket ettiriyordu. “Aslında, sıra dışı bir karar vermeniz gerekmiyor. Size kârlı bir işi öneriyorum, herhangi bir avukata önerebileceğim gibi...”

Samgin: “Ben sizin için herhangi biri değilim!” diye bağırdı.

Berdnikov, merakla: “Ya nasıl birisiniz?” diye sordu; bu tuhaf soru Samgin’i iyice sakinleştirdi.

Sigarasını yakarken: ‘Komik derecede patavatsız biri,’ diye düşündü ve sert bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

“Tekrar ediyorum, ilgilendiğiniz anlaşmayla ilgili hiçbir şey bilmiyorum.” Samgin, o anda ‘boşuna öyle söyledim, öyle dememeliydim!’ diye kavradı; elindeki kibrit titriyordu ve bunu fark etmek sinir bozucuydu.

Ellerini koltuğun kenarına dayayan Berdnikov, yayılmış vücudunu yavaşça kaldırdı, vücudunu doğrultmak için kalın bacaklarından güç aldı; bu sırada kuş gözlerini andıran gözlerini kırıyor ve bu gözlerde mavimsi şimşekler çakıyordu. Berdnikov söyleniyordu:

“Bugün bilmiyorsunuz, yarın ise öğrenebilirsiniz. Marina, size herhalde kuruşlar ödüyordur, burada ise...”

Samgin rica edercesine: “Yeter, bu konuda konuşmayalım,” dedi.

“Peki, peki, öyle olsun, gürültü çıkarmayın,” diye yanıtladı Berdnikov; yukarı doğru sıyrılmış pantolon paçalarının inmesini sağlamak için bacaklarını hafifçe salladı; sonra üzgün ve tiz bir sesle: “Hangi adilere çalışıyor, ha! Hadi diyelim ki gönlünü bir erkeğe kaptırdı, ama çevresinde erkek göremiyorum,” dedi. Bir yandan da düğmelerini ilikliyor ve Samgin’e hırçın bir tavırla bakıyordu. Uzun kolunu havada tehditkâr bir tavırla sallayarak: “Milyonları kapmaya çalışıyor, büyük rakamlı paraları,” diye sözlerini sürdürdü. “Ne biçim bir zamanda yaşıyoruz, bay Samgin! Anlamsız şeyler için, şarap dükkânlarının getirisi uğruna insanları öldürüyor, bombalar atıyor, darağacına çıkıyorlar, ha?”

Berdnikov, tuhaf bir biçimde uğultulu bir kahkaha attı:

“Pnu-bu-bu-bu!” diye bir ses duyuldu.

Adamcağız, olduğu yerde sallanarak gürültülüyle nefes aldı ve dudakları burnuyla birleşiyormuş gibi görünerek, yüzünde komik bir çıkıntı oluşturdu.

Berdnikov, ana girişe doğru yönelirken: “Siz ona, size geldiği-

mi ve ne hakkında konuştuğumu söylemeyin. Belki biz onunla bir şekilde işbirliğine gireriz,” dedi. Tıpkı duman gibi yavaşça ve sessizce yok oldu. Son sözleri çok belirsizdi, hem tehdit hem de dostça bir uyarı olarak algılanabilirdi.

Klim, odada dolaşarak ve saatine bakarak: ‘Dostça,’ diye gülümseyerek içinden yineledi. ‘Bu adam burada ne kadar oturdu: On dakika mı, yarım saat mı? Onun, arsızca ve aptalca önerisi beni kırmadı, çünkü kendimden, onurumu zedeleyecek bir davranışta bulunmayacağım konusunda eminim.’

Samgin bu düşünceyle kendini rahatlatarak, aslında Berdnikov’un gitmesine engel olması gerektiğini ve ona Marina ile ilgili bir şeyler sorabileceğini düşündü.

‘Böyle görüşmeleri ve konuşmaları kaydetmemekle aptallık ediyorum. Kaydetmek, arka plana atmak, unutmak demektir; en azından biçimi belirlemek ve izlenimi sınırlandırmaktır. Benim belleğim bir yığın toplumsal anlamsızlıkla dolup taşıyor.’

Klim, toplumsal anlamsızlık lafını çok sevdi. Bir an durdu, gözlerini kapattı ve yalnızca belleğin erişebileceği bir hızla, yaşamış olduklarının renkli kasırgası gözleri önünde dönmeye, aralarında bağlantıların kurulamayacağı insan simaları halkası yorucu bir biçimde aklına gelmeye başladı. Özellikle Varavka ve çoktandır unutulması gereken Kutuzov vardı; ardından Lütov ve Marina; onlarda da benzer bir şeyler var mıydı acaba? Mitrofanov ve Lü-bimova, kızıl saçlı Tomilin, yeşilimsi bir gölge halinde Varvara hızlıca görünüp yok oldu ve aynı biçimde, bir saniyeden bile daha kısa bir zaman için, kaderlerine boyun eğmiş olan Kulikova, Amfimyevna ve diğer tanıdıkları gözlerinin önünde canlandı. Onların var oluş nedeni anlaşılmıyor ve kavranamıyordu.

Geçmişe döndüğü o anda Samgin, ilk kez yeni bir şeyler sezmeye başladı; belleğinin ona göstermiş olduğu her şey, kendisi dışında canlanıyor, uzak bir sis içinde ve düşmanca görünüyordu. Kendisi ise düşüncelerinin ve belleğinin aydınlattığı gölgelerin tam ortasında duruyordu. Sayıca çok olan insanların arasında, onun için en önemli konuda, yani kendisiyle ilgili konuşabileceği hiç kimse yoktu. Marina dışında hiç kimse... Gözlerini açtığında,

Klim yüzünün sigaranın dumanıyla sarmalanmış yansımasını ay-
nada gördü; yüz ifadesi can sıkıcı derecede anlamsız, üzüntülü ve
anın ciddiyetine uygun düşmeyen bir görüntüye sahipti; işte bir
insan, omuzlarını kaldırarak başını saklamaya çalışıyormuş gibi
duruyor, kendisine gözlerini kısmış bir halde, gözlüklerinin camı
ardından, âdeta çekinerek, tanımadığı bir insana bakar gibi bakı-
yordu. Samgin, öfkeyle silkindi, yüzünü ekşitti ve yeniden odanın
içinde bir ileri bir geri yürüyerek düşünmeye başladı.

‘Günlük yaşamın, insanın kişiliğini yok ettiğini ve bozduğunu
iddia edenler haklı. Benim güncel yaşamla olan bağlantımda... ka-
bul edilemeyecek bazı unsurlar var. Bu bağlantı, ortaklaşa hare-
keti öngörür, ancak ben bunu nasıl yapabilirim ki... daha doğru-
su, çevrenin sınırlandırıcı ve yok edici etkilerine karşı kendimi sa-
vunma amacı dışında bir şeyler yapmak istiyor muyum?’

Marina’nın sözleri aklına geldi: “Dünya, ruhundan destek alma-
dığı takdirde insanı sınırlar. Tomilin de öğrenme çabasının bir tür
içgüdü olduğundan söz ederken, buna benzer bir şey söylemişti.”

Yine Marina’yı anımsayarak: ‘Evet, öğrenme otomatik ve ne-
redeyse anlamsızdır, tıpkı cinsel içgüdü gibi,’ diye içinden geçirdi.
Bir gün genç kadın gülümseyerek şöyle demişti:

“İnsanı özgür yapan anayasalar, devrimler değil, kendi bilinci-
dir. Sen Schopenhauer’i al, güzelce oku, ondan sonra ise Sekstos
O Empeirikos’un * *Pirronik Durumları*’nı oku. Sanırım bu eserin
Rusçası yok, ben onu İngilizce okudum, Fransızca baskısı da var.
İnsanın düşüncesi, karamsarlık ve kuşkuculuktan daha yüksekle-
re uçamamıştır ve bu iki uçuşu keşfetmeden hiçbir şeyin bilincine
de varamıyorsun, inan!”

Samgin, durdu, duvara yaslanarak sigarasını içmeye başladı.
O an, hiç bu denli gergin düşünmemiş olduğunu, hiçbir zaman
olağanüstü önemli bir şeye bu denli yaklaşmadığını düşündü. Bu
önemli şey, bir dakika sonra onun önünde açılacak, patlayacak,
kendisi gibi “toplumsal döküntülerle” yüklü bir insanın en önem-
li şeyi keşfetmesine engel olan ve acı veren her şeyi dağıtacaktır.
Klim, sigarasını ağır ağır duvarın yanında durarak içti, ancak hiç-

* Yunanlı filozof, hekim ve gökbilimci.

bir şey gerçekleşmedi, patlamadı ve o da yorgunluk hissederek bir yerlere gitme gereksinimi duydu.

Klim, Lüksemburg müzesinde tabloları seyretti, daha sonra küçük, rahat ortamlı bir restoranda öğle yemeği yedi; akşama kadar Paris sokaklarında yürüdü ve faytonla dolaştı, zamanı geldiğinde birilerine anlatabileceği her türlü şeyi belleğine kaydetti. Süslü kentin bulvarlarında, kestane ağaçlarının şefkatli gölgeleri altında, güzel mallarıyla övünüyormuş gibi görünen ve içerden gülüşmelerin ve müziğin duyulduğu dükkân vitrinlerinin ve restoranların yanından neşeli erkekler, hanımefendiler, genç adamlar ve kızlar geçiyor; bu insanlar bir şeyi, kimseyi rahatsız etmeden gülmeyi, bağırmayı, kolayca yaşamayı bilme yetenekleriyle övünmeyi istiyorlarmış gibi geliyordu. Yaşama sevinci dolu olan bu gürültü, tıpkı yıllanmış bir şarap gibi güzeldi. Kalabalığın hareketliliğine kapılmış bir halde yürürken, Samgin, Fransızların, Alman ve İngilizlerden daha az felsefe yaptıklarını düşünüyordu. Paris caddelerinde, Emmanuel Kant'ı Schopenhauer'i ya da Hobs'u hayal etmek zordu. Bir de bu kentte Dostoyevskiy gibi bir insanın doğabileceğini var saymak olanaksızdı. Aynı biçimde, aziz Jonathan Swift'i restoranların birinde küçük bir masada otururken hayal etmek de pek kolay değildi. Ancak Rahip Rableau'nin yüksek sesli tok gülüşünü, Voltaire'nin bitmek tükenmek bilmeyen bilgeliğini ve de XIX. yüzyılın Anakreonu olarak anılan, şişman ve kel Beranger'i buradaki ortamda hayal etmek hiç de güç değildi. Fransız bir fanatik var olabilir mi? Samgin, belleğinde böyle birini hızlıca aradı, ancak bulamadı. Polejajev'in dizeleri aklına geldi:

“Bir Fransız çocuğu,
Sizin için şaka olsun diye
Tahtı devirir,
Yasa üretir...”

Bu diziler Samgin'in adımlarının temposuyla gayet güzel uyuyordu. Aklından Baudelaire'nin adı uçarcasına geçti, ama hiçbir düşünce yaratamadan sönüp gitti. Klim:

‘Fransız burjuvazisi, devrimin kanlı ve korkunç olaylarının

haklılığını, akılcı ve rahat yaşayabileceklerini, olağanüstü güzel ve eski kentlerini dünyaya mal olmuş Atina gibi bir kente dönüş-türerek gösterdi...' diye düşündü.

Akşam olduğunda Samgin tiyatroydaydı ve ünlü bayan sanatçı Lavalier'tin komik burjuva ve sosyalist parlamento üyesi kocanın karısı olarak, seyircilere dantelli, kısacık, siyah uzun iç çamaşırını cesaretle göstererek dans edişini, ardından da Paris'e uzak, egzotik bir ülkeden gelmiş olan bir konuğu ustalıkla eğlendirişini izliyordu. Gösteri bitince Samgin otele yürüyerek gitti, bir kadınla anlaşma isteği çekici gelse de, Klim, bu konuda karar veremedi.

Samgin yatağa uzanarak Marina'yı karısı gibi düşündü ve öfkeyle: 'Onun gizem dolu işlerinden ve tuhaf tanıdıklarından bıktım,' diye içinden geçirdi. Aynı zamanda kendine de kızıyordu, çünkü düşünceleri ona safça, sonuç vermeyecek gibi görünmüştü. Bu düşünceler Samgin'in alışılmış ruh halini değiştirmede; aslında bunlar, bir temele dayanmayan, soyut oluşları nedeniyle hoş görünen düşüncelerdi.

' "Dünya bir hipotezdir," diye söylemiş bir "açıklayıcı beyefendi," Petrajickiy miydi yoksa? Doğru söylemiş: Dünya benim için birbirini yadsıyan olayların durmayan akışından ibarettir; bu olaylar savrularak bir tür spiral üzerinde tırmanıyor ya da düşüyor ve bu düzen olayların benzerliğini ve yinelenişini düşünmeyi olağan kılıyor. Geçmişten, yani aşağıdan yukarıya, ya da istenen gelecekteki şimdiki duruma yukarıdan bir bakış, aslında düşünceleri dogmatize eden bir oyundur. Daha fazlası değildir. Düşünce daima dogmaları yaratır, başka türlü olası değildir. Bir formül, bir biçim bile dogmatiktir, sınırlayıcıdır. Düşünce, dünyadaki fenomenlerden biridir, bütünü kendinde hapsedmek için çabalayan bir tür parçadır. Ruh mu? Yarı vahşi, köylü mujikin ruhu Marina'nın "ruhu" dur. Dogmaların, hipotezlerin, kuramların oluşturulması ve öne sürülmesi hakkı ile, sonuna kadar düşünme hakkına ilişkin bir soru ortaya çıkıyor. "Açıklayıcı beyefendiler" kendilerine bu gibi sorular sormazlar. Soylu ruha sahip insanların, güzelliği yaratan şövalyelerin bu hakkı ellerinde bulundurmalarına karşı çıkmak mümkün değildir; burada estetik açıklama doğal-

dır. Ancak bu hakkı, eğitimini tamamlayamamış bir üniversiteli olan Ulyanov'un öğrencisi köylü değirmencinin oğlu Kutuzov benimsediğinde ise... Ayrıca, düşüncelerden dolayı sorumluluk da olmalı. Kimdi bunu söyleyen? Sanırım Yuzef de Mestre. Bizde ise Konstantin Pobedonostsev idi...' diye düşünüyordu ve düşünceleri onu farkında olmadan, en itici gerçeklerin yoğunlaştığı köşeye sıkıştırıyordu. Samgin, yüzünü ekşitiyor, sigara içiyor ve kısır akıl yürütmelerinin döngüsünden, Maupassant öyküleri kitabına öfke içinde parmaklarıyla vurarak sıyrılmaya çalışıyordu. Samgin, okumuş olduğu kitapların arasında kendisini tıpkı hazır giyim dükkânında gibi hissediyor, bu dükkânda vücut hatlarıyla uyumlu giysi bulamadığını seziyordu. Böylelikle kendine karşı beslediği saygısı, ona giderek daha ısrarcı bir biçimde, rahat edebileceği sağlam ve hafif bir giysiyi kendisinin kesip biçmesi gerektiğini telkin ediyordu.

Klim, Saat üçte Boulogne Ormanı'ndaki restoranın terasında, mönüye dalmış bir halde oturuyordu

Başının üzerinde: "Baksanıza Samgin," diye hırıltılı ve alçak bir ses duyuldu; konuşan Popov'du. "Kayınpederim burada, ilginç bir insan, çok zengin biri! Ona sizin, Zotova'nın hukuk danışmanı olduğunuzu söyledim, Zotova ise, kayınpederimin eski tanıdığı. Sizinle tanışmak istiyor..."

Popov, rica eden bir tonda konuşuyordu; yüzünde mahcup bir ifade vardı; üşüyormuş gibi omuzlarını oynatıyor ve o anda, Samgin'in, Marina'nın yanında rastladığı kendinden emin insana hiç benzemiyordu.

"Ben de öğle yemeği yemeye hazırlanıyordum," diye yanıtladı Klim. Popov'un tuhaf hareketlerini ilginç bularak: 'Herhalde, kayınpederinin benimle tanışmasını pek de istemiyor,' diye düşündü.

Popov: "Beraber yeriz işte," diye söylendi ve Samgin, günlük yaşamın bu küçük zorbalığına boyun eğmeye karar verdi.

Birlikte terasın köşesine gittiler; orada, vazosunda çiçek buketi bulunan, defne ağacı altına yerleştirilmiş bir masanın önünde iri

kıyım ve şişman bir adam oturuyordu. Samgin'in miyopluğu, Berdnikov'u, şişman adama ancak iyice yaklaştığında tanınmasına olanak verdi. Berdnikov, dirseklerini masaya koyarak ve kalın boynunun el verdiği ölçüde kafasını öne uzatarak oturuyordu. Bu duruşuyla kocaman bir kurbağayı andırıyordu. Samgin, Berdnikov'un kuş gözlerinde sınayan bir bakış yakaladığını düşündü ve bu bakışıyla şişman adamın:

'Hadi bakalım, nasıl davranacaksınız, şimdi?' der gibi baktığını gördü.

Samgin, içindeki belirsiz bir kuşkunun canını sıktığını sezdi ve Popov'a öfkeli bir bakış attı, mühendis ise sandalyeyi yaklaştırmakla Samgin'in hızlıca ayağına çarptı ve özür dilemeden:

"Samgin... Klim İvanoviç, değil mi?" diye sordu.

Berdnikov, neşeli ve tiz sesiyle: "Zahar Petrov," diye yanıtladı ve yerinden kalkmadan Samgin'e yumuşak elini uzattı. "Oturun, lütfen," dedi.

Samgin: 'Eğer anlaşılmadan söz etmeye cesaret ederse, lafını kesirim!' diye karar verdi.

"Biz burada damatla iştah açmak üzere birkaç konu üzerinde tartışıyorduk, birden baktım ki bir Rus geliyor, demek ki o da bizim gibi konuşkan biri, diye düşündüm, sonra da Grigoriy'nin sizi tanıdığı ortaya çıktı." Berdnikov iyi niyetli bir gülümsemeyle konuşuyor, bu yüzden gözleri sevecen bir biçimde bulanık ve yağlı görünüyordu. "Haydi, siparişlerinizi verin! Grigoriy, benim için pırasa sipariş et, bolca da İsviçre peyniri iste, en temiz ve sağlığa uygun peynirdir bu dediğim. Ben sebze ve süt ürünlerini çok severim, ayrıca meyveye bayılırım. Kadınlar ve sebzeler Fransızların artistik bir incelikle anladıkları şeylerdir. Onlar kadınlarını öylesine ustaca yetiştirmiş ki, o kendini size sunarken müzik eşliğindeymiş gibi hareket ediyor, Fransızların sebzeleri ise dünyanın en iyisi, bunu herkes kabul ediyor. Hiç merkez pazarına sabahları gittiğiniz oldu mu? Gidin görün. Louvre müzesi kadar ilginçtir."

Samgin sessizce ve büyük bir dikkatle dinliyordu. İçinde, bu kayınpeder denen adamla Popov'un, ona Marina ile ilgili soru sormaya çalışacaklarını ve onu bu yüzden masalarına davet ettik-

lerini düşündü. Aslında, Marina'nın kendi işlerini ondan saklaması onur kırıcıydı...

Berdnikov konuşurken, üzerinde büyük siyah bir inci bulunan kravatını düzeltiyordu; kravatın altında iri, büyük, parıldayan bir pırlanta iğne vardı; parmağındaki kalın platin yüzüğün ortasındaki zümrüt taşı ise yeşilimsi ve öfkeli bir parıltı saçıyor gibiydi. Şişman adamın gözbebeklerinde bile bugün yeşilimsi ışıltılar vardı.

Popov, garsonla sürdürdüğü ciddi konuşmayı keserek: "Babacığım kadın konusunda çok yaramazdır," diye söylendi.

"İnanmayın ona," diye yanıtladı Berdnikov, cüsseli vücudunu hareket ettirerek; alt dudağını emer gibi yapıp yaladıktan ve iç geçirdikten sonra, yine aynı iyi niyetli bir tavırla ve şarkı söyler gibi bir sesle: "O benimle ilgili öyle bir biyografi uydurur ki, dehşete düşersiniz," dedi.

Samgin, şişman adamın tekdüze konuşmasının dinlerken: 'Herhalde, Lütov gibi tuhaf biri,' diye düşündü; konuşması, kuşkularını azaltıyordu. Ancak Popov, masaya getirilen mezeleri dikkatle incelerken ansızın, kaba bir tavırla:

"Zotova, İngiltere'ye mi gitti?" diye sordu.

Samgin doğruldu, gözlüklerinin ardından Berdnikov'un yüzüne sert bir ifadeyle baktı; şişman adamın yüzü sevecen bir gülümsemeyle yayılıyor, eriyor gibiydi. Berdnikov, Popov'un sorusunu duymamış gibi görünüyor ve Samgin'e doğru eğilerek neşeyle konuşmayı sürdürüyordu.

"Beni babacığım olarak çağırıyor, ama aslında bu hakkı kaybetti çünkü karısı kaçtı ve de benim kızım değil, yeğenimdi. Kendi çocuklarım yoktu: Bayanlardan oluşan geniş bir çevremin varlığına karşın, anne olabilecek bir kadın bulamadan, hep seyahat ederek yaşadım..." Ardından, Berdnikov, beklenmedik bir biçimde: "Siz bir siyasi partiye üye misiniz?" diye sordu.

Samgin: "Hayır, ben siyasetle ilgilenmiyorum," diye biraz soğuk bir tavırla yanıtladı.

Berdnikov, iç geçirerek: "Günümüzde bu sıra dışı bir şey; gençecik çocuklar ve kızlar bile siyasete atılıyorlar artık," diye söylendi, sonra da komik denecek kadar üzgün bir tavırla konuşma-

sını sürdürdü: “Özellikle genç kızlara bakıp acıyorsun, onlar artık tamamen yenmez hale geldi, tıpkı şekerlemeli sirke gibi. Popov da işte siyasetle kafayı bozmuş, Marksizmi destekliyor, mujikleri sosyalist yapmakla insanları korkutuyor, gerçi en sefil durumda olan mujik yine de bir proleter değildir...”

Popov, votkayı kadehlere doldururken, tutam tutam kaşlarını burnuna doğru çattı, dudaklarını şapırdattı, yaladı, kısık ve alçak sesle:

“Ya siz ne diye varsınız? Siz, öylesine yuvarlak hatlara sahip biri olarak; siz yaratın, mujikten proletaryayı, bu sizin de sorunuz...” dedi.

“Peki, tartışmıyorum, varsın çok harika bir proletarya ortaya çıksın!” diye canlılıkla yanıtladı Berdnikov ve Samgin’e göz kırparak konuşmasını sürdürdü: “Benim yaşadığım süre içerisinde bir şeyler gerçekleşmezse bu beni ilgilendirmez, Çehov’un vaat etmiş olduğu refah dolu döneme ise benim ömrüm yetmez. Haydi, güzel geleceğe içelim!”

Berdnikov, kadehi burnuna yaklaştırdı, kokladı, bunu yaptığı sırada yüzü komik, neredeyse biçimsiz bir yumak gibi büzüldü, küçük, yuvarlak gözleri biraz yağlı cildinin çarpık çizgilerine gömülerek, söndü. Samgin, Berdnikov’un kadınsı yüzünde bu ifadeyi ikinci kez görüyordu ve bu görüntü:

‘Komik bir geveze. Hiç de aptal biri değil, galiba,’ diye düşünmesine neden oldu.

Şişman adamın hareketlerindeki hafiflik, konuşurken takındığı rahat tavır Samgin’i şaşırtıyordu. Rus edebiyatında bile böyle yaşam dolu ve komik bir tip var mıdır diye anınsamaya çalıştı. Berdnikov ise değişik bir biçimde, turpun üzerine yağ sürdükten sonra onu yutuyor, yüzünün önünde peçeteyi sallarken, incecik bir sesle şarkı söylüyormuş gibi konuşuyordu:

“Bilgece konularda çene çalmayı severim! Biz Rusları çok konuşmakla suçlarlar, ben ise aksine, bunu bir kusur olarak görmüyorum. Kilise: ‘Çok seslilikte kurtuluş yoktur’ der, ama kendisi de durmadan vaaz verir; aslında bizim gibi karışık unsurlardan oluşan bir ulusun, orada yapılan konuşmaların bizi tek bir ulusa dö-

nüştüremeyeceğini, hatta bunun aksinin olacağını fark etmesi gerekiyor. Bay Samgin, sizinle benim konuşabileceğimiz ortak konular vardır. Avrupalılar kendi aralarında, bizim konularımız üzerine konuşmazlar, onlar refaha ulaşmışlardır; içerler, yerler, severler, bizim hammaddelerimizi işler, bizim ekmeğimizi tüketir, geçinip giderler; konuşma yapmaları için ise parlamentoya komşuları arasından mümkün olduğu kadar ağırbaşlı ve aptal birilerini seçerler. Bu rol için sosyalistleri beslerler, yetiştirirler ve o insanlar da herkesin ortasında yeme içme olanaklarının ve aile yaşantısının gelişmesi hakkında konuşurlar. Ruhani konularda parlamentolarda konuşmazlar; bu hem ayıp hem de komiktir. Biz ise hep ruhtan söz ederiz. Biz göçebe bir ulusuz, daha kısa bir süre önce Lavrov'un ve Mihaylovskiy'nin düşünce meralarında otladık, dün Fridrich Nietsczhe'nin bugün ise Karl Marx'ın otundan yiyip geçiriyoruz.”

Popov, önündeki ördeği beceriksiz ve acımasızca kesiyor, kırılan kemiklerin sesi duyuluyor, bıçağın altından parçalar sıyrılıyor, o da:

“Ah, kahretsin...” diye söyleniyordu.

Samgin, yemeğini yerken, dikkatle dinliyor ve ağaç gövdelerinin ardında, bitmek tükenmek bilmeyen fayton dizilerinin yavaş hareketini izliyordu; faytonların içinde şık giyimli hanımların figürleri ve yanlarında güzel atların üzerinde salınarak ilerleyen atlılar görünüyordu: Mavimsi havada, küçük çalıların üzerinde, hasır ve melon şapkalı insanların kafaları yüzüncesine ilerliyor, uzaklarda bir yerlerde orkestranın “Carmen” çaldığı çok net duyulabiliyor, neşeli, canlı müzik, konuşmaların uğultusuyla çok güzel bir uyum sağlıyordu; her şey hoş bir renk cümbüşü içerisindeydi ama gözü rahatsız etmiyordu; her şey güzel, bir bayram havası içerisindeydi ve tıpkı iyi sahnelenmiş bir operayı anımsatıyordu. İşte bu şölenin üzerinde, gürültüyü aşarak, Berdnikov'un manalı, ince sesli konuşması duyuluyor, şişman adam pırasasını yerken:

“Biz iradeyle değil, düşüncelerle yaşayan bir ulusuz; bir şeyi gerçekleştirmekten çok, herkesin iyiliği için olacak bir şeyler uydurmak istiyoruz. Mesihçilik, tıpkı gevezelik gibidir. Bağışlayın.

Bizde irade eğitilmez, devlet tarafından dışarıdan bastırılır, içten ise özgür düşünce bu iradeyi çürütür. Halk için herkes çok endişeleniyor ve herkes ona: ‘Uyanacak mısın, ey büyük güç?’ diye soruyordu. İşte, arzuladığımız gibi uyandı ve de devlete büyük ölçüde zarar vermiş durumda; kültür yuvası soylu çiftliklerini kül ederek, parçalayarak taş üstünde taş bırakmadı,” diyordu.

Popov, şampanyayı kadehlere doldururken, umursamaz bir tavırla: “Malikânesini yaktılar,” diye belirtti.

“Hayvanlarımı da kestiler,” diye ekledi Berdnikov. “Ama ben, yine de şikayetçi değilim. Bir Stoacı olarak şöyle diyorum: ‘Vur, ama öğren! Ah-ha! Hadi, sağlığınıza şampanya içelim hep birlikte! Ben bu zararsız içkiden başkasını içmiyorum, sınırları olan bir insanımdır.” Berdnikov, kadehine bir küçük kadeh konyak ekledi, kadehini Samgin’in kadehiyle tokuşturdu ve sevecen bir tavırla: “Gevezeliğim sizi bıktırdı mı?” diye sordu.

Samgin çok içten bir biçimde: “Sizi derin bir ilgiyle dinliyorum,” diye yanıtladı.

“Ama susuyorsunuz.”

“Konuşkan biri değilimdir.”

Berdnikov: “Temkinli olmak iyi bir özelliktir,” diye söylendi ve Samgin, yeniden, karşısındaki adamın yüzünün komik bir biçimde buruştuğunu gördü. Ardından bu şişman adam beklenmedik ve nedensiz bir biçimde güldü. Gülüşü, vücudunun tamamına dalga gibi yayılıyor, karnını sarsıyor, boynunu, yanaklarını şişiriyor, kalın, kadınsı omuzlarını kıpırdatıyordu, ancak bu gülüşü neredeyse tamamen sessizdi; karnında bir yerler hıçkırır gibi oluyor, şişirilmiş yanak ve dudaklarında boğuk, su kabarcığı sesini andıran bir ses duyuluyordu:

“Ppu-bu-bu-bu...”

Samgin:

‘Aslında ona tiz bir gülüş yakışırdı,’ diye düşündü.

Popov, Klim’in kadehine kırmızı şarap doldururken uyuşuk ancak sıkılmış bir tavırla: “Boş konuşmaların büyük ustası,” dedi.

“Siz, konuştuğu şeyi önemsemediğini mi kastediyorsunuz, yoksa başka türlü nasıl olabilir!”

“Duydunuz mu?” diye atıldı Berdnikov. “Beni estetikçi olarak niteliyor. Yoksa normalde bana ‘nihilist’ diye küfreder. Ancak, bizdeki düşünce özgürlüğü, gevezeliğe dönüşüyor ve başka bir işe yaramıyorsa bunda benim ne suçum var? Hadi bakalım, bizdeki özgür düşünceye hangi yazar örnek oluşturabilmiştir? Çadayev mi? Bakunin ya da Kropotkin mi? Herzen, Kireyevskiy, Danilevskiy ve bu gruba mensup diğer yazarlar mı?”

Popov: “Onun yapmacıklığına bakmayın, size malın ön yüzünü gösteriyor, bakın ne kadar da çok okumuş biriyim, demek istiyor,” diye aynı tembel, ama artık alay dolu bir ifadeyle söylendi. Berdnikov’un vücudu ise yüzmeye başlıyor gibi salındı, masaya eğildi, yuvarlak gözleri, yeşilimsi, hırçın bir ifadeyle dolarak parladı; Berdnikov fısıltılı ve tiz sesle konuşmaya başladı:

“Hayır, bekle! Göster bana bakalım, Bakunin’le Kropotkin’in yerine, Rus kökenli Owen’leri, Furier’leri, Saint Simon’ları göster diyorum, hadi! Canım benim, bizde onların yerine, aklını oynatmış Sütayev’ler, Bondarev’ler ve akıl kıtlığından ötürü onlar tarafından yoldan çıkarılmış olan tuhaf kontlar vardır.” Berdnikov, beceriksiz bir biçimde korkmuş bir yüz ifadesi takınarak: “Ah, çok kötü, küstahça konuştum,” diye bağırdı. “Ama siz, bay Samgin, öyle düşünmeyin, benim yaptığım, dâhilerin varlığını yadsımak değil; tüm dünyaya mal olmuş sanatçıyı, hakkını vererek, diğerlerini övdüğüm gibi överim. Ancak yine de, kendimde şunu söyleme hakkını görüyorum: Bir dâhi kadar aptal! Bu söylediğim yalnız herhangi bir kişiyle değil, genel olarak sanatın dâhileri ile ilgili.”

Popov, öfkeyle kaşlarını çatarak: “Çernişevskiy...” diye söze başladı.

Kayınpederi, kolunu ona doğru salladı:

“Rahat bırak! Bu seminer öğrencisi iyi bir öğrenciydi, mucizeler yaratan biri olmasını ise mujik savunucusu edebiyatçılar sağladı. Ben sana şunu söyleyeceğim, Buryatlı Şapov ondan daha büyük bir düşünürdü, evet! Bir de, Fyodorov diye bir düşünür vardır, onun *Ortak Konuların Felsefesi* eserini kimse bilmez.”

Berdnikov, tüm cüssesiyle Samgin’e doğru eğildi, altın köpek dişlerini iyice ortaya çıkartarak gülümsedi:

“Değerli... Klim İvaniç, biz eski kafalıyız, küflendik, yakamozlarla kaplandık! Bu Pan-slavistlerin ve Narodniklerin her türlü eski kafalı adamlardır! Varsın bir Petro, büyük ya da küçük, bizleri Avrupa’ya yönlendirmeye başlasın, biz hemen avazımız çıktığı kadar: ‘Hristiyanlık karşıtı! Yumuşak başlı olanlar asıl mutluluğu tadar...’ diye bağırırız.”

Samgin: “Bana öyle geliyor ki siz, daha kısa süre önce değişim geçiren siyasi olayları...” diye söze başladı ama Berdnikov onu kolundan yakalayarak, hızlı ve artık hırçın bir tavırla sözünü sürdürdü:

“Uysalları çekemem! Beni dünyanın hakimi yapsalar, ben tüm uysal, zavallı ve acı çekmeyi sevenlerin tamamının yok edilmesini emrederdim. Uysallara saygım yoktur! Onların yanında olunca insan kötü oluyor, yeteneksizdir onlar; iş yapamazsın bu gibi insanlarla. İnsancıl biri değilim, demir üreticisiyim ama demiri de uysal adam ne yapsın? Tolstoy’un *Üç Kardeş* masalını anımsıyor musunuz? Saf adam kendini savunmayı beceremiyorsa silahı ne yapsın? O adam kulübesinin çatısını samanla kaplar, toprağını sabanla işler, at arabasının tekerlekleri tahtadandır ve yılda yarım funt kadar çivi kullanır.”

Samgin, biraz çakır keyif olmuş ve bu tiz, sert konuşmayı dinlemekten yorulmuştu. İlginçti, ama uzundu... Evet, böyle bir insan, demek ki kafasında bu tür düşünceler taşıyordu.

‘Hangi insan?’ diye sordu kendine Klim, ancak bu soruya yanıt aramak içinden gelmiyor ve Berdnikov’a karşı içinde beslemiş olduğu kuşku giderek yok oluyordu. Kendisini alışılmadık derecede olumlu bir ruh hali içerisinde hissediyordu; mahkemede yapışkan rakibiyle yaptığı uzun ve sinir bozucu tartışma sonrasında dinleniyormuş gibiydi.

Güzel giyimli kalabalığın ağaçların ardındaki park yolundan ilerleyişini izlemek güzeldi. İnsanlar, güneşin çapraz ışınları içerisinde geziyor, kendilerini övünürcesine başkalarına gösteriyor ve diğer insanları izlemekten de zevk alıyor gibiydi. Seslerin uğultusuyla yumuşayan müzik, insanlara lirik bir sevecenlikle eşlik ediyordu. Sık sık neşeli bir gülüş, bir atın kişnemesi duyuluyor; res-

toranın köşesinin ardında coşkuyla keman çalınıyor, viyolonsel daha yavaş eşlik ediyor, bir kadın “Matçış” söylüyordu. Popov, hırçın bir yüz ifadesiyle, kıllı parmağıyla kadehin kenarına vurarak tempo tutuyor, alçak sesle net bir biçimde:

“Su votre jup blanche
Bric la anch...”*

diyordu

Berdnikov, şampanyaya konyak ekleyerek durmadan içiyor, ancak sarhoş olmuyordu; sesi biraz alçalmış, nem kapmışçasına daha cansız duyulmaya başlamıştı; şişman adam giderek daha sık iç geçiriyor ve fazlasıyla ağır soluyordu. Berdnikov edebi konuşmasının renkliliğini göstermeyi sürdürüyor ve artık daha az neşeli olmakla birlikte, karşısında oturanları belirgin bir özenle güldürmeye çalışıyordu.

Samgin, Berdnikov’la, Marina hakkında konuşabileceği anın geldiğini düşündü, ancak Popov’un varlığı ona engel oluyordu; Popov’un ruh halinde gerginlik ve fırsat kollayan bir tavır göze çarpıyordu; bu adamın ciddi bir konuşmayı başlatmak istediği, Berdnikov’un ise buna engel olmak için sürekli, neredeyse hiç susmadan konuştuğu düşünülebilirdi. İşte Popov, kızgın bir tavırla, sorumsuzlukla ilgili bir şeyler söyledi, şişman adam ise kemiksiz gibi görünen yusuvarlak yüzünü okşadı ve daha yüksek sesle, hatta sinsice bir tavırla konuşmaya başladı:

“Kime hesap vereceğiz ki? Kendin biliyorsun, ben tarih yazıyorum, belki çok iyi değil ama, yine de yazıyorum; aydınlara da beni değerlendirme ve yargılama olanağı sunuyorum. Ancak sözlü bir biçimde beni eleştirmenin dışında, işime kimse karışmasın! Sana tarih aşçı Marksist rolü vermiş, bana ise kedi Vaska rolünü; işçi sınıfı ise Almanya’da bile tarihi yazma işini yapacak kadar olgunlaşmamış henüz. Ancak yine de ben devrimin bir ağacın kurumuş küçük dalına asılamayacağını anlayabiliyorum tabii; Stolipin sıradan bir taşralı aptaldır; aslında ilk başta taviz verebilir, daha sonra ise akıllı idarecilerin yaptığı gibi azar azar geri alabilirdi. O

* Beyaz eteğinin altında Kalçanız parıldıyor... (Fransızca)

ise köyü, kereste parçalarıyla yeniden inşa ettirmek istiyor, Rus tarlalarında Amerikan çiftçileri yaratabileceğini sanıyor; aslında yaratabileceği milyonlarca yoksul isyankâr. Çiftçileri yaratabilmesi için özellikle Rusya'nın yarısını Fransız bankacılarının işletmesine devretse bile elindeki çiftçilikle ilgili demirbaş yetmez ki.”

Popov, söze, bir doktor tavrıyla, biraz da öfkeli başlayarak:

“Coşkulu konuşkanlığın, düşüncedeki yüzüysel saflıkla bütünleşmesi, pek bilgelik sayılmaz,” dedi, ancak kayınpederi sözünü kesti ve:

“Bunu söylerken beni kastediyorsun değil mi? Teşekkür ederim,” dedi.

Ardından konyaklı bir kadeh şampanya içerek, Samgin’e döndü ve konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Ayaklanma, yönetimin acizliğini ve gerçek devrimin gerçekleşebileceğini göstermiştir; genç subaylar Vıborg’a giderek, sağduyulu insanların gözünde yaşamlarının sonuna dek kendilerine leke çalmış oldular. Şimdi ise, işçi sınıfı Lenin’in peşinden gitmeye karar verir ve yanına oyunun en güçlü üyesi olan köylüyü almayı başarır, Rusya tıpkı sabun köpüğü gibi patlayacaktır.”

Berdnikov güldü:

“Ppu-bu-bu-bu.”

Berdnikov neredeyse çenesine kadar şişmiş kocaman karnını okşuyor ve üzerine hafifçe vuruyordu; parmağındaki zümrüt parlarken gözlerinde de imalı bir gülüşün kıvılcımları ışıldıyordu; Berdnikov konuşmasını şu sözlerle bitirdi:

“Tek kurtuluşumuz, Klim İvaniç, altındadır, yabancıların altınında! Ülkemize büyük miktarlarda frank, mark, sterlin akıtmalıyız; tehlikeli bir anda bu altının sahipleri çıkarlarını korumak için seferber olsunlar diye, işte benim düşüncem bu!”

Popov, gözleri sıkıca kapalı, başını bir omzundan ötekine doğru sallayarak: “Saçma,” diye söylendi.

Berdnikov, Samgin’e göz kırparak: “Yurtsevere bak!” diye yanıtladı. “Başarısız yaşamından ötürü yurtsever ve sosyalist olmuş. Bir icat yaptı, çaldılar; karısı kaçtı, kumarda şansı yok.”

Popov: “Hadi siz de yeter artık! Faytonla gezmeye gidelim,”

diye yorgun bir tavırla önerdi; Berdnikov ise Samgin'in yüzüne nedense sıra dışı bir sevecenlikle bakıyor ve şunları söylüyordu:

"İnsanları kızdırmayı severim! Çocukken babamla uğraşırdım, babam maden kontrolörü idi, sonra işin içine girdi, büyük paralar kazandı. Acımadan döverdi beni, ancak gördüğünüz gibi bunun pek zararı olmadı. Çehov haklı aslında: 'Tavşanı dövseniz kibrit çıkmayı bile öğrenir' diyor. Siz, Çehov'u nasıl değerlendiriyorsunuz?"

"Harika ve çok gerçekçi bir sanatçıdır," diye yanıtladı Samgin; bu sözleri fazlasıyla ciddi bir tavırla söylemiş olduğunu fark ederek bunun komik olduğunu kavradı. Klim, Popov'a baktı, ama mühendis o sırada büyük bir dikkatle puro seçiyordu. Berdnikov ise kravatını düzeltti, başını onaylarcasına öne doğru uzattı; görüldüğü kadarıyla bu onun selam vermek istediği zaman yaptığı hareketti.

"Çok zarif bir yazar," diye konuşmayı sürdürüyordu Berdnikov. "Bazıları karamsar olduğundan yakınır. Ancak dikkatinizi çekerim ki, ekimde havalar kötüleşiyor diye ekim ayından şikayet etmenin anlamı yok. Sonuçta ekimde de bazen günlük güneşlik havalar oluyor..."

Popov, karamsar bir tavırla araya girdi: "Ekim doğumluların doğum günlerinde, örneğin."

Berdnikov, onaylayan bir tavırla: "Haydi, tebrik ederim, iyi espri yaptın!" diye yanıtladı; kurbağanınkini andıran dudakları geniş bir gülümsemeyle açılmıştı. "Ekimde gün batımı ve şafak sökerken güzel oluyor. Ben kırk yaşına kadar avcılığa meraklıydım, on bir tane ayı öldürdüm..."

Popov bir fayton çağırttı, şişman adam Samgin'den "grubu bozmamasını" rica etti, Samgin'in de ayrılmaya niyeti yoktu. Berdnikov kibarca Samgin'i yanına oturması için davet etti; Popov, dişlerinin arasında piposuyla öne, bacaklarını geniş bir biçimde açarak oturdu. Görüldüğü kadarıyla sarhoş olmuştu. Piposunu içerken yanaklarını gülünç bir biçimde şişiriyor, yüzünü ekşitiyor, kaşlarını oynatıyor, dumanı Samgin'in yüzüne üflüyor ve Samgin mühendisin varlığından giderek daha fazla sıkılmaya

başladığını hissediyordu. Fayton, geniş bir park yoluna döndü ve değişik görünümlü faytonların oluşturduğu sonu gelmeyen diziye katıldı. Samgin, geziye çıkmış neşeli, güzel giyimli kalabalığın, faytonların üzerindeki metal süslerin, rengârenk cilaların, bakımlı atların donanımlarının, bu hayvanların kendi güzelliklerinin farkındaymış gibi güç ve zarafetin bütünleştiği hareketlerini insanların izleyebilmeleri için, yavaş ve azametli bir biçimde yürüyüşlerinin kendisini heyecanlandığını hissediyordu. Put gibi hareketsiz duran arabacıların ve uşakların üzerindeki giysilerin altın işlemeleri göz kamaştırırcasına parlıyor, parlak şapkalı kafaları metalden yapılmış gibi görünüyor, soğuk bir azametle donuklaşmış yüz ifadelerinde, yalnızca sürdükleri atların yönünü değil, küçük gölün çevresindeki hareketin tamamını yönetmek kendi ellerindeymiş gibi bir hava seziliyordu. Sakin, güneşin ışınlarından hâlâ pembemsi görünen ve bulutların yansımalarıyla dolu suyun yüzeyinde kuğular, gururlu ve soru sorarcasına boyunlarını bükererek yüzüyor, kıyılarda ise renkli giysiler içerisindeki çocuklar kuşlara ekmek atarak bağırıp çağırıyorlardı. Bembeyaz dişlerin neden olduğu beyaz gülüşlere, mavimsi porseleni anımsatan neşeli gözlerle sahip zencilerin bakırımsı yüzleri arada bir görünüyor, insan bu mat gözlerin fosforlu bir ışık saçtığını düşünüyordu. Faytonların peşinden ve karşısından erkeklerden oluşan bir kalabalık yürüyor, bu kalabalığın üzerinde, eyerin üstünde hoplayarak tıpkı oyuncak gibi güzel görünümlü subaylar, silindir şapkalı sivil memurlar, sıra dışı şapkalar giymiş bayan biniciler geçiyordu. Atların ritmik adımlarının sesi, konuşmaların renkli ve uğultulu yankısında, durmak bilmeyen gülüşler arasında güçlkle işitiliyordu. Ara sıra, umulmadık bir anda, tuhaf bir ıslık işitiliyor, ama yine de yayaların, atların toynak darbelerinin ritmine uydukları duygusu uyanıyordu. Bir grup erkek dostça bir havada alkış tutuyor, grubun ortasında, kara sakallı, yanık tenli, beyaz sarıklı ve cübbeli birkaç adam azametle yürüyor, peşlerinden geniş, kırmızı şalvarlı uşaklar ilerliyordu. Askeri bandonun sesi bazen kalabalığın yarattığı gürültüyü bastırıyor, bazen de gürültünün arasında eriyerek güçlkle duyuluyordu. Güneş, havadaki toz taneciklerini

aydınlatarak havayı pembeye boyarken, göletin pembemsi su yüzeyinde gökyüzünde yayılan iki sıra halinde parçalı bulutlar belirmişti; bu bulutlar görünmeyen bir kuşun açılmış kanatları gibiydi ve kuğular bulutların sudaki yansıma bölgesine girdiklerinde neredeyse görünmez oluyorlardı. Bu çok güzel bir görüntüydü ve Samgin'e masalları, kuğularla ilgili şiirleri, Grieg'in hüznünlü romansını anımsattı. Klim, kendisini uyuklarcasına hiçbir şey düşünmemeye duygusuna teslim etmek, bu renkli yaşamı izleyerek kendisinden geçmek istiyordu. Ancak Popov'un somurtkan ifadelili yüzü, gözlerinin sersemlemiş sarhoş bakışları ve Berdnikov'un yapmacık bir sevimlilik içeren konuşması buna engel oluyordu.

Berdnikov: "Ne kadar da tablomsu bir dünya bu, ha?" diyerek sanki Samgin'in belirsiz düşüncelerini tamamlıyordu. "Gerçekten demokratik ve antipatik bir yaşamın hafifliğinin verdiği bir sevinç bu."

Samgin, kendisi bile şaşırarak: "Evet," diye yanıtladı. "Onlar günlük uğraşlardan ve yaşam gerçeğinin zorlayıcılığından uzak bir biçimde dinlenmeyi biliyorlar."

Klim'in bu sözleri Berdnikov'u çok sevindirmişti.

"Doğru söylüyorsunuz! Tam da öyle! Burada Avrupa'nın en akıllı burjuvazisi yaşıyor. Bizde Piter'de, Strelka'da ise sınırsız bir sıkıntı ve kibir var; faytonları içerisinde gezintiye çıkmış insanlar, önemli bir ölüyü gömme merasimine eşlik edercesine dolaşıyorlar..."

Berdnikov olduğu yerde sallanırken, Samgin'i ılık, yumuşak omzuyla itekleyip duruyordu. Samgin, şişman adama yan gözle bakıyor ve başını sallayıp duruyordu. Kadınların güzelliğini zevkle izlerken bunun fark edilmemesini diliyor, zevkle izlediğini kendisi bile kabul etmek istemiyordu. Cıvıl cıvıl renkli kumaşlar, danteller, çiçekler ve devekuşu tüyleriyle sarmalanmış olan bu hanımlar, değişik görünümlü faytonların yastıkları üzerinde, yarı uzanmış bir halde durarak insanlara kâh umursamaz, kâh kibirli, kâh sevecen ifadelerle bakıyor, bazıları meydan okurcasına gülümsüyordu; onları izlerken Klim, Zola'nın sert içerikli romanlarını, Maupassant'ın acı tatlı öykülerini anımsıyor ve bu bayanlar-

dan hangisinin Nana'ya ya da Rene Sakkart'a, Madame de Burne'ye, ya da Oktave Felier'e, Georges Onet'in eserlerindeki ya da Berstaine'in moda oyunlarındaki kadın kahramanlara benzeyebileceğine karar vermeye çalışıyordu. Bu şaşılacak derecede güzel giysili kadınlar, faytonların içinde görkemli bir tavırla süzülürcesine geçip giderken, çekiciliğin onlara verdiği gücü hissettikleri; yüzlerce erkeğin güzelliklerini hayranlıkla izlediğini, yüzlerce kadının ise zenginliklerini kıskandığını fark ettikleri, bunun ise bu güzel kadınların güçlerinin ve güzelliklerinin bilincine iyice vararak, zafer kazanmış utanmaz bir tavırla bu sergilemeyi sürdürmelerine neden olduğu gözlemlenebiliyordu.

"Evet," diyordu Samgin, henüz biçimlenmemiş düşüncelerin etkisiyle. "Evet, evet," diyor ve Alina'yı, Lütov'un cesedinin yanındaki haliyle anımsıyordu.

Kalabalığın gürültüsü, sıra dışı görünümüne sahip her faytonun belirişinde biraz diner gibi oluyordu. Berdnikov'un oturduğu taraftan, gemleriyle oynayarak, dans ediyormuş gibi salınarak, pek büyük olmayan, gür yeleleri neredeyse toynaklarına kadar uzanan, beyaz bir at geçiyordu; bu at oyuncak bir kutu gibi görünen, iki yüksek tekerlekli, parıltılı leylak rengi cilayla boyanmış bir faytona koşulmuştu; faytonun içinde beyaz koşumları sıkıca geren, balık etli, esmer yüzlü, kara gözlü ve dudakları parlak bir renge boyanmış kısa boylu bir kadın oturuyordu. Kadın atını sürerken, hayvanı coşturuyor, sevecen ve neşeli bir tavırla gülümsüyordu. Üzerinde gümüş işlemeli mavi, kısa bir mont vardı; fayton tekerleklerinin dilimleri de gümüş renge boyanmıştı ve dönerken beyaz kıvılcımlar saçıyormuş gibi görünüyor, küçük montunun gümüşü işlemleri de parıldıyordu. Faytonun arkasında, daracık yüksek oturağın üzerinde, kollarını göğsünde birleştirmiş, baştan ayağa beyaz giysiler içerisindeki küçük bir zenci çocuk iki yana sallanarak oturuyordu; kıvrıkcık saçlı başında komik, küçücük bir şapka vardı, yüz ifadesi çocuksuydu, dudakları ciddi ya da küskün bir tavırla bükülmüştü. Berdnikov, başındaki şapkayı saygıyla kaldırdı ve yüzünü gülümsemeyle buruşturarak başını öne doğru uzattı; faytonun içinde oturan kadın, şişman adama baktı, ka-

ra kaşlarını kaldırdı ve atına kamçıyla vurdu. Berdnikov ise şapkasının altına yüzünü saklarken:

“A-adi kadın,” diye ıslık çalarcasına söylendi. “Şu sıralar çok popüler... Bedeli yüksek. Şimdi, ticaret bakanlığına aday bir finansçıyla yaşıyor...”

Siyah, kayık biçiminde, incecik gri atların koşulmuş olduğu üstü açık bir faytonun içinde, uzun bacaklı bir kadın yarı uzanmış bir halde geçiyordu; kadının gür kızılımsı saçları siyah dantelle örtülüydü; bu da yüzünü yeni yetme bir gencin yüzü gibi gösteriyordu. Kadının altınımsı kaşları çatılmış, gözleri kirpiklerle örtülmüştü; sıkıca kapalı, canlı renge boyalı dudakları yüzüne yorgunluk ve tikslenme ifadesi veriyordu. Köpük gibi siyah dantellerin altında, kadının sedef rengi ipeğe sıkıca sarınmış, balık gibi uzun vücudu net olarak görülebiliyordu; fayton yumuşak yaylar üzerinde yavaşça sallanıyor, kadının vücudu yavaşça, eriyormuşçasına kabarıp iniyordu. Atları, tombul mavi yanaklı, kalın kara bıyıklı bir arabacı sürüyor, yanında, dazlak kafalı, çıplak baldırlı, İskoç giysili birisi oturuyordu, montunun üzerindeki çok sayıda ki altın renkli düğme, iri vücuduna çakılmış çivilerin tepeleri gibi görünüyordu.

“Bu da ne? Bir tür alegori mi yoksa?” diye sordu Popov, gülümseyerek.

Berdnikov anında soruyu yanıtladı:

“Güzelliği vurgulamak için çirkin olanı kullanıyorlar, anlıyor musun? Onlar sevgili dostum, kimi nasıl etkileyeceklerini çok iyi biliyorlar. Bu tatlı kadın için şimdiye dek iki düello bile yapılmış...”

“Toplu iğnelerle dövüşmüşlerdir herhalde?”

Berdnikov bir şeyler söylemek istedi, ancak yalnızca dişlerini aralamadan bir ıslık çalmakla yetindi. Hasırdan yapılmış yuvarlak, küçük bir fayton, arabalarını solladı; içinde kırmızılar içerisinde bir kadın oturuyordu ve yanında benekli, kısa tüylü, uzun dilini çıkarmış, başını iki yana sallayan kocaman bir köpek vardı; köpeğin kesik kulakları dikkatle gerilmiş, tüm dişlerinin görüldüğü açık ağzının üzerinde yaşlılıktan kanlanmış göz kapakları

sarkmıştı; taşlaşmış gibi görünen bakır rengi, feri kaçmış gözlerle çevresine bakıyordu.

Berdnikov: “Köpekler, zenciler; ne yazık ki cinler yok, yoksa onları da yanlarında gezdirirlerdi,” diye söylenerek yine tuhaf, pöfleyen gülüşüyle gülmeye başladı.

“Bazıları kendilerini korkunç göstermeye çalışıyor, bunun için de kendilerine bir şeyler eklemeleri gerekiyor. Burada bu konuda öyle bir özgürlük var ki, ahlaka yer kalmadı!”

Popov’un yüzü öfkeden mora çalan bir renge büründü, gözleri faltaşı gibi açılmıştı, uyuklamamak için kendini zorladığı belliydi; bununla birlikte kıllı parmaklarını sinirli bir biçimde dizine vuruyor ve kalabalıkta birisini arıyor da fark edemeyeceği için endişeleniyormuşçasına başını hızla sağa sola döndürüyordu. Popov, kayınpederine öfkeli bakışlar fırlatıyor ve geveze konuşmalarını onaylamadığı tavırlarından anlaşılabilirdi. Samgin ise bu sevimsiz insanın her an kayınpederinin söylediklerine karşı çıkmasını, her şeyi bildiğini zanneden iki Rus’un, kısır, bitmek tükenmek bilmeyen ve bu güzel kadınların geçit töreninde komik derecede yersiz kaçacak bir konuşmaya başlamasını bekliyordu.

Samgin: ‘Kendilerinden başka her şeyi biliyorlar,’ diye düşünüyordu. ‘Ben monologları tercih ederim, monologlar karşı çıkmadan, rüzgârın sesini dinler gibi dinlenebilir. Böylelikle kafamda birtakım gerçekleri tutmak zorunda kalmıyor ve kendimi, bu gibi gerçeklerin tartışmalı kutsallığını savunmak için yormuyorum...’

Koyu kahve, gösterişli ve iri bir çift at, büyük, etkileyici bir arabayı azametle çekiyordu; arabanın içinde, üzerinde siyah ipekli bir giysi ve ak saçlı başında siyah dantel örtü olan uzun, soğuk yüzlü yaşlı bir kadın oturuyordu; başını mağrur bir tavırla havada tutuyor, grimsi lekeleri andıran gözleriyle, arabacının geniş, mavi giysili sırtına bakarken, eldivenli eli altın gözlüğü tutuyordu. Yaşlı kadının yanında sevecen bir ifadeyle gülümserken başını eğen şişman bir hanımefendi, karşılarında ise tıpkı iki oyuncak bebeği andıran iki erkek çocuğu hareket etmeden oturuyordu.

Berdnikov, şapkasını çıkarıp yüzüne tutarak: “De Larosh Fuko,” diye açıkladı. “Markiz ya da kontes... ya da onun gibi bir

şeydi. Ahlakçı. Ne oldum delisi. Yaşlı kadın da soylu birisi, neydi? Soyadını unutmuşum... Bulione, Kotilione... Krilione muydu yoksa? İş bitirici, hırçın, tırnaklarını her an geçirmeye hazır, sanayi çevrelerinde söz sahibi birisi, kahretsin böylesini... Hayırsever birisi... Yoksulları doyuruyor..." diye açıkladı, sonra da Samgin'in üzerine devrilircesine: "Siz, bay Samgin, ahlakçı mısınız?" diye sordu.

Klim: "Düşüncelerimi açıklamamayı tercih ediyorum," diye yanıtladı ve anında bu düşüncesiz yanıt için kendisine kızdı.

Klim, Berdnikov'un: "Bunu bilmek güzel," diyen onaylayıcı yanıtını işitti. "Aslında ben bu kadınları yadırgamıyorum. Hatta, onun da ötesinde, bu hafif kadınların Paris'e ne kadar büyük bir gelir sağladıklarını hesaplarsak, onlara karşı saygı duymaya bile başlayabiliriz. Şaka etmiyorum! Tekstil, mücevherat, terzilik, ev mobilyaları ve 'artiché de Paris' denen daha bir sürü ticari alana bu düşmüş kadınlar ivme kazandırıyor, inanın! Önce düşmüş kadın, ardından ise başka her türlü kadın. Bir de dikkat edin, düşmüş kadınlar Fransız erkeklerini değil, yabancıları soyup soğana çeviriyor. Örneğin buradaki zenginler ülkemizdeki huzursuzlukların dindirilmesi amacıyla bize kredi verdiler, ama bu kredinin içerisinde düşmüş kadınların kazandıklarından vergi yoluyla alınmış büyük bir pay var," dediğini işitiyordu.

"Neler saçmalıyorsunuz siz öyle," diye söylendi Popov.

"Doğruyu söylüyorum, Grigoriy," diye kestirip attı şişman adam; bu arada yumuşak kadife bot içerisindeki ayağıyla Popov'u hafifçe tekmeliyordu. "Buradaki kimi kadınlar, bir yılda, bizdeki bir vilayetin ahalisi kadar para harcıyor. Bunu kavramak gerek! Bizde ise aklını edebiyatla bozmuş hanımefendiler, hayallerin pelelerinlerine sarınarak yaşar, kendini ya Anna Karenina, ya Dostoyevskiy'nin bir delisi ya da Madame Rolland sanıp dururlar, olmazsa da kendilerini Sofya Perovskaya zannederler. Bizdeki kadınlar sıkıcı!"

Samgin dikkatini vermeden Berdnikov'u dinliyor ve bu şişman adamı karşı yaklaşımını saptamaya çalışıyordu. 'Popov haklı herhalde, bu adam için ne konuştuğu önemli değil,' diye düşündü.

Klim, Berdnikov'un bazı düşüncelerinin yeni ve kendine özgü olduğunu kabul etmek istemiyor, ancak bunu yine de seziyordu. Bu adamın ona rüşvet teklif etmiş olduğunu anımsamak Klim'e tuhaf geliyordu; ancak bu insanın suçunu hafifleten unsurlar belirmeye başlamıştı.

Samgin: 'Rüşvetçi memurların çevresinde bulunmaya alışmış...' diye düşündü; Popov'un o sırada söylediği sözlerden birisini tam olarak dinleyemedi, Berdnikov ise öfkeli bir tavırla damadına bağırmaya başladı:

"Ne diye bana her şeyi anlatmaya çalışıyorsun, şu onların, şu bunların diye? Ben her yerde beğendiğim şeyi kendim alırım. Suvorin aptal değildir. İnsanlar kimin için felsefe yaparlar? Köylü için mi? Benim için!"

Samgin'in beklediği gibi, tartışma başlıyordu. Fayton ve güzel hanım sayısı giderek artıyordu sanki. İçinde bulundukları faytonu, bir çift iri, kızıl atın koşulmuş olduğu araba solladı, içinde gülen iki kadın, karşılarında ise aşırı kilolu, kel kafalı ve beyaz bıyıklı bir adam oturuyordu; başındaki melon şapkayı hafifçe kaldıran bu adam, kalabalığa sesleniyor, kırmızı yanaklarını şişiriyor, bıyıklarını komik bir biçimde hareket ettirirken, kendisini izleyen insanlardan alkış alıyordu. Rüzgâr esmeye başladı ve konuşma, gülme, alkış, atların homurtu seslerini birbirine katarak, gürültüye güçlü bir koro havası verdi.

Samgin: 'Böyle bir gerçeği karabasan dolu bir groteske dönüştürmek için, Bosch'tan iki kat daha yetenekli bir usta gerekli,' diye düşündü; henüz hiçbir şey söylememiş, ama nedense düşüncelerine karşı çıkması gerektiğini kendisine hissettiren biriyle tartışmaya hazırlanıyormuş gibiydi. İçini kaplayan ve yenmeye çalıştığı hüznün, giderek daha belirginleşiyordu. Birden nedense aklına tanıdığı kadınlar geldi. 'Böyle ilişkiler için kaderime minnettar kalacak durumda değilim... Bir de, gerçeği söylemek gerekirse, benim yaşamım aslında...'

Klim, yaşamını niteleyebileceği sözü aradı ama bulamadı. Popov, dizine parmağıyla dokundu ve:

"Burada iniyorum. Görüşmek üzere," dedi.

Berdnikov: “Biz kentte biraz daha dolaşacağız,” diye neşeli ve ince bir sesle bağırdı. “Sonra da bir eğlence yerine gideriz; buna karşı çıkmazsınız herhalde?”

“Harika,” diye yanıtladı Samgin. Sonunda kendisine Marina hakkında konuşma olanağı doğmuştu. Samgin, Berdnikov’a baktı, o ise gülümsedi, yüzünü ekşitti ve Klim’i omzuyla iterek:

“Yoruldunuz mu?” diye sordu.

“Oldukça.”

“Sabırlısiniz bakıyorum. Ancak solgun görünüyorsunuz. Biliyor musunuz, yaşıyorsun yaşıyorsun, konuşuyorsun konuşuyorsun, ancak kısa, ama en önemli sözü söyleyemiyorsun, değil mi?”

“Evet,” diye içtenlikle onayladı, Samgin. “Bu doğru.”

Berdnikov, gülümserken havayı öpüyormuşçasına dudaklarını şapırdattı.

İç geçirerek: “Öyle de, o önemli sözü söyleyemedi ölüp gideceğiz,” diye sürdürdü konuşmasını yaşlı adam. “Sıkıyor muyum sizi gevezeliğimle?” diye sordu ancak yanıt beklemeden yeniden söze başladı: “Yaşlandım artık, yaşlılıkta ise konuşma tek tesellimiz oluyor; konuşurken ruhundaki yaşanmış olayların tozunu çırpar gibi oluyorsun. Hem, içtenlikle konuşma olanağı da nadiren yakalanabiliyor, zira birbirimizi pek dikkatli dinlemeyiz...”

Samgin, Popov gittikten sonra, yanındaki insanın daha ciddi ve ilginç konuşmalar yapmaya başladığını fark etti.

Klim, Berdnikov’u daha dikkatli dinlemeye başlayarak: ‘Herhalde çok yalnız bir insan ve yalnızlıktan yorgun düşmüş,’ diye düşündü.

“Üstelik, gerçek içtenlik daima biraz yüzüstücedir, başka türlü de olamaz aslında; çünkü nereden baksan insanoğlu boştur, yapmacıktır, kendi kendine söz cambazlığı yaparak avunup durur, şanssız yaratık.”

Ardından Berdnikov, Klim’in üzerine gevşek kaslı gövdesiyle iyice yüklenerek, daha alçak, nemden bozulmuş gibi bir sesle söyledi:

“Ne kadar da mutsuzuz biz, insanlar olarak, sevgili İvan Kiriloviç... bağışlayın! Klim İvanoviç, evet, evet... Bunu ancak sonun

öncesinde kavrayabiliyorsun; özellikle, hastalık usulca, geceleri tıpkı görücü kadın gibi şana sokularak: ‘Ah, Zahar, seni nasıl bir hanımefendiyle tanıştırmak istiyorum, bir bilsen!’ diye fısıldadığında. Kastettiği şey ise ölümdür.”

Berdnikov tuhaf gülüşüyle gülmeye başladı, Samgin bu gülüşü fazlasıyla yersiz buldu ve şaşkınlıkla:

‘Ne kadar da değişken biri... tıpkı bukalemun gibi,’ diye düşündü. “Bukalemun” sözü, Samgin’e hak edilmemiş, çok aşağılayıcı bir söz gibi geldi. ‘Bir tür esneklik... Gemi aızıya alma mı yoksa.’ Ancak bu sözler de Berdnikov’u tanımlamaya yetmiyordu. Fayton, çok güzel bir sokaktan geçiyordu; yolun her iki yanında zevkle inşa edilmiş, birbirine demir parmaklıklarla bağlı malikâneler yüzüncesine geçip gidiyordu. Parmaklıkların üzerinde bolca kullanılmış altın kaplamalar parıltıyor, kaldırımlarda binaların ağır ilerleyişinden daha hızlı hareket eden insanlar yürüyordu. Samgin susamıştı; hareketsizlik ve sessizlik istiyor, bu sessizlik içinde Berdnikov’un dağınık ve sıra dışı düşüncelerini tartmak, iyice anlamak ve onunla Marina hakkında konuşmak istiyordu. Klim, o ana dek hiç kimsenin kendisiyle bu denli özgürce ve sınırsız bir içtenlikle konuşmadığını düşündü; şişman adamın bazı sözlerinin hoşuna gittiğini kabul etmeliydi. ‘Hayır, bu insan Lütov’dan daha derin, daha sıra dışı...’ diye düşündü.

“Çay içsek ne güzel olur şimdi,” diye önerdi Berdnikov.

“Çay mı? Şu an tam zamanı! Sessiz bir yerde...”

Berdniko, hoşnut bir tavırla soluyarak: “Evet, aynen öyle, sessiz bir yerde!” diye atıldı. “Rus geleneğine uygun olarak, şöyle semaverin önünde! Bana buyrun! Bir pansiyonda kalıyorum; yaşamın öksüz çocukları için harika bir sığınak, sahibesi bir Rus hanımefendi ve elçiliğimizde çalışanlar seve seve oraya gelip gidiyor...”

Berdnikov, Samgin’in onayını beklemeden, arabacıya adresi verdi ve daha hızlı gitmesini rica etti. Sığınağı uzak değildi ve işte Berdnikov, merdivenlerden, tıpkı lastiktenmiş gibi çıkarak, Samgin’i yusuvarlak gövdesinin esnekliğiyle şaşırtıyordu. Dar merdivenli katta üç kapı vardı. Berdnikov, göbeğiyle ortadaki kapıya dayandı, daha sonra yol vererek Samgin’i içeri davet etti:

“Buyrunuz efendim,” dedi.

Ardından, kırmızımtırak alacakaranlığa doğru yuvarlanırcasına ilerledi ve:

“Anna Denisovna! Anetočka-a?” diye bağırdı.

Samgin, gözlüğünün camlarını silerken çevresine bakınıyordu. Küçük, penceresiz, dış hekimi kabul odasını andıran odada, ince pamuktan gri kılıf geçirilmiş yumuşak koltuklar vardı; ortada yuvarlak bir masa, masanın üzerinde albümler, duvarlarda gri gravür kareleri yer alıyordu. Yan odanın kapısı üzerindeki perdenin rengi bordoydu ve odaya kırmızımtırak alacakaranlıkla birlikte, parfüm kokusu ve bir yerlerden Berdnikov’un alçaltılmış sesi süzülürcesine giriyordu.

“Semaver vesaire. Evet, evet. Veročka ve Jorjete mi? Gitmemelerini söyle. Anlaşıldı mı? Evet, aynen öyle... Ppu-bu-bu-bu...”

Bir dakika sonra Berdnikov perdenin arkasından yuvarlanırcasına geri geldi ve neşeyle:

“Buyrunuz, Klim İvanoviç!” diye atıldı.

Sonra alçak sesle konuşarak Klim’in yanında yürümeye başladı:

“Biraz düzeysiz bir yere benziyor, ama ortamı çok rahat ve kent gürültüsünden uzak bir yer.”

Sessiz ortamda, üç odadan geçtiler, ilki tıpkı dans odası gibi büyük ve boş, diğer ikisi ise daha küçüktü; mobilya ve ev bitkileriyle tıka basa doldurulmuştu. Koridora çıktılar; koridor doksan derecelik açıyla yana saptı ve bir kapıda son buldu. Berdnikov kapıyı tekmeyle açtı.

“Limanımıza vardık işte! Eğer sizin için sıcaksa, fazlalıkları çıkarabiliriz,” dedi ve omuzlarından ceketini teklifsizce attı. Ceket çıkardığında bu adamcağız daha şişman görünmeye ve yumuşak gömleğinin yakasındaki pırlanta iğnesi daha da keskin bir parıltı yaymaya başladı. Berdnikov kravatını da hızlı bir hareketle çıkardı ve çiçeklerle dolu bir vazanın durduğu aynalı konsolun üzerine fırlattı. Sonra mendilini yüzüne doğru sallayarak pencereden dışarıya sarktı ve hoşnut bir tavırla:

“Harika!” dedi.

Berdnikov'un ev sahibi olarak teklifsizce davranması, Samgin'i biraz huzursuz etti. Yüzünü ekşitti, ama aynada Berdnikov'un yuvarlak cüssesine kıyasla komik denecek kadar cılız figürünü görünce elinde olmadan gülümsedi ve aklından şu kıyaslama geçti:

"Don Kişot ve Sanço..."

Ardından, Berdnikov'un esprisini duydu:

"Bu küçük odada sizinle ikimiz, tıpkı cüzdandaki bir rubleyle bir kuruş gibiyiz..."

Bunu, sanki biraz endişeli sözler izledi:

"Aman, bağışlayın, sizi kuruşa benzetmekle aptalca bir espri yapmış oldum! Siz, Klim İvanoviç, sözlerime inanın, ben sizin değerli bir insan olduğunuzu sezebiliyorum! Sizin kişiliğinizde, boş ve gereksiz sözler üreten, örneğin, damadım gibi hırçın konuşmalar yapan birini değil de, görünen ve yaratılanları felsefi bir yaklaşımla değerlendiren, bir noktaya yoğunlaşmış zekâsı olan birini görmekten içtenlikle memnunkluk duyuyorum. Böyle insanlar, hemen hiç mevcut olmayan iki başlı balık gibi enderdir. Benim için sizinle tanışmak bir başarı, bir bayram gibi..."

Samgin: 'Bu adam galiba şiirsel konuşmalar yapmayı da biliyor,' diye düşündü ve şişman adama karşı olumsuz düşüncelerinden sıyrılarak, gülümsedi:

"Ancak izin verirsiniz, beni değil de kendinizi değeri daha düşük olan paraya benzettiğinizi düşünmek hakkına sahip olduğumu söyleyebilirim..."

Berdnikov başını öne doğru uzattı, ağzından uçmaya hazır uygunsuz bir sözü son anda yakalıyormuş gibi açıp kapatırken dudaklarını şapırdattı, sonra Samgin'e şaşkınlıkla birkaç saniye bakarak sustu, ardından tiz bir çığlıkla:

"Aman Tanrım, tabii ki! Tamamiyle hakkınız var. İşte espri böyle olmalı. Benim kastettiğim şey, aslında fiziksel farklılık. Ama siz de biliyorsunuz ki, şaka gerçeğe bağdaşmaz..."

İçeri iri, kara kaşlı, üzerinde beyaz, yarı şeffaf bir bluz olan bir kadın girdi; göğüsleri iki küçük karpuz gibiydi, makyajlı yüzündeki gülümseme aşırı derecede sevecendi ve özellikle kıpkırmızı dudakları dikkat çekiyordu. Dirseklerine kadar çıplak kollarıyla

taşıdığı tepside çay takımı, şişeler, çerez kapları vardı; kadının peşinden kıvrırcık saçlı, bıyıklı, zenci gibi kalın dudaklı, kısa boylu bir adamcağız geliyordu; esmer yüzünün bir zamanlar çok koyu olduğu ama zamanla renginin attığı düşünülebilirdi. Adamcağız, pek büyük olmayan gümüş bir semaver getirmişti. Berdnikov, Fransızca emirler veriyordu:

“Benediktini kaldırın, kuantroyu verin... Mumları yakın!”

Samgin çevresine bakınıyordu. Bu oda pahalı bir otel odası gibi döşenmiş, üçte biri koyu lacivert bir perdeyle ayrılmıştı; perdenin ardından keskin bir parfüm kokusu geliyordu. Odanın açık olan iki penceresi, küçük, bakımsız bir bahçeye bakıyordu; bahçe, üstü tamamen sarmaşıklarla kaplanmış bir duvarla çevriliydi; ağaçların tepeleri binanın pencereleri hizasına çıkıyor, tatlı kokulu rutubet odanın içine doluyordu; içerisi loş ve havasızdı. Bu havasızlığın içinde, kadın sesini andıran ince bir ses, sözle nakış işlercesine:

“Eve-et, şaka gerçekten uyuşmaz, bu gerçekten de öyle! Bin dokuz yüz üç yılında, rastlantı sonucu Moskova’da ünlü bir edebiyatçı ile tanıştım; kötümser bir insan, ancak şakadan anlamayan biri de değil; kim olduğunu anlamışsınızdır mutlaka, öyle değil mi? İçtik. Ona: ‘Neden bu denli karamsar yazıyorsunuz?’ diye sordum O da: ‘Gerçeğe acımadan yazıyorum,’ yanıtını verdi. Çok gülmüştük o gün, gerçeğe karşı acımasız tutumu şerefine de konyak içmiştik. İlginç bir insan, idealist ve biraz mistik olgulara eğilimli, günlük yaşama gelince de acımasız derecede becerikli; o sırada ben kâğıt ticaretiyle ilgileniyordum ve bunun sonucu olarak da yayıncılığın nasıl olduğunu öğrendim. Şu mistisizm düşkünü ise, ruhsal kusmalarının ürünleri sayesinde hiç hatasız ticaret yapardı.” “Ah,” diye gülmeye, kıkırdamaya başladı Berdnikov. “Ne kadar da kötü bir söz sarf ettim ben! Siz ‘kusma’ sözünü, ruhun, reel olanların sınırları ötesine taşma gayretkeşliği anlamında algılayın...”

Samgin, umursamaz bir tavırla dinliyor ve sorusunu sormak için uygun bir an bekliyordu. Gaz lambasıyla aydınlatılmış masada, semaver kendini beğenmişçesine, övünürcesine parıldıyor, ser-

vis porseleni ışıldııyor, vazoların kristal kıvrımlarında beyazımsı kıvılcımlar dans ediyor, kadehlerdeki altın rengi konyak göz alıyordu.

‘Bu adamın Marina ile nasıl konuřtuđunu duymak ilginç olabilir,’ diye dűřündű Samgin. Bu arada Berdnikov’un söylediklerini kaçırmıřtı.

“Tıpkı sirkteymiş gibi, kafa patlatan konularda antrenman yapıyorlar, Dostoyevskiy ile kafayı bozmuşlar,” diye anlatıyordu Berdnikov. “Burada ise aydın insan yeterince tok, burjuvazi ona oldukça lezzetli şeyler yediriyor. Maupassante’in yatı, France’in müstakil küçük evi, Lotie’nin müzesi var. Bizde de on-yirmi yıl sonra, aydın insanın kendi beslenme payının ölçütünü bulacağını ve işte o zaman, proleter sınıfla aynı yolda yürüyemeyeceğini kavramasını umut etmeliyiz...”

Samgin, konyak kadehinden büyük bir yudum alırken: “Siz Zotova’yı çoktan mı tanıyorsunuz?” diye sordu.

Berdnikov, yanıt vermeden önce biraz bekledi. Çaydanlığı semaverin üzerinden aldı, bacayı tıkaçla kapattı, çaydanlığın kapağını açtı, çayı kokladı ve fincanlara doldurmaya başladı.

Berdnikov, tedirgin davranışlarını: “Kömür kokusu geldi,” diye açıkladı. Daha sonra da: “İlginc bir hanım, değil mi?” diye sordu. “Eve-e-et, onu tanırım. Hatta evlenme teklifi bile yaptım. Lüt-fetmedi. Bana kalırsa, kendini soylu birisi için saklıyor. Hatta, müsteşar derecesinde biriyle evlenmeyi bile hayal ediyor olabilir. Ondan iyi vali karısı olurdu!”

Berdnikov, bir süre sustu ve bardađının içine bakarak, kařıkla limonu ezerken, dűřünerek, acele etmeden:

“Onunla yaklaşık yedi yıldır tanışıyorum. Kocasıyla Londra’da tanışmıştım. O da karmaşık kişiliğe sahip bir insandı. İdeal-leri vardı. Ađaç kabuğu ticareti yapıyordu ama ruhunun sıkıntılarını dindirmek için anlamlı bir iře girişmeyi istiyordu. Ruhu bir cerahate benzeyen ve bu cerahati kaşınıp duran insanlardandı. Hep İngilizlerle, özellikle de İngiliz papazlarıyla dűřűp kalkardı. Beni bile iřin içine kattılar, ancak bana, İngiliz papazlar, portva-in şarabından başka hiçbir şeyden anlamıyorlarmış gibi geldi;

Tanrı'dan ise görev gereği, düzgün insanlar olduklarını göstermek için söz ettiklerini gözlemledim.”

Berdnikov, Samgin'in kadehine bakarak göz kırptı, kadehindeki konyağı çayına boşalttı, başka bir kadeh doldurdu, içti, üzerine çayından bir yudum aldı. Samgin, Berdnikov'un hareketlerinin ne kadar hafif ve kendinden emin olduğunu gözlemlerken sabırsızlanarak bekliyordu.

“Şu Zotov, temizliğe düşkün biriydi, bizim tüccar sınıfında böylelerine de rastlanılabiliyor. Onlar Pilat gibiler, yalnızca ellerini değil, vücutlarının tamamını da günahlarından ne tür bir suyla arındırabileceklerini araştırıp dururlar. Ben ise azizliğe yönelmiş insanları çok sevmem. Kendim büyük bir günahkârım, gençliğimden beri günahın dumanında tütsülendim, sanırım cehennemdeki cinlerin tamamı bana derin saygı duyuyorlardır. İnsanların bana saygısı yok. Benim de insanlara...”

Samgin, Berdnikov'un şişkin, neredeyse biçimsiz olarak nitelenebilecek yüzünün birden iyice belirginleştiğini, daha ufak ve yuvarlak görünmeye başladığını, elmacık kemikleri üzerinde damarların belirlediğini, burnunun sivrileştiğini, çenesinin yukarıya doğru çekildiğini, dudaklarının sıkıca yumularak yok olduğunu, gözlerinde ise bakırımsı yeşil parıltıların ortaya çıktığını gördü. Şişman adamın koltuğun kenarından sarkan sağ eli, kanın hücum etmesiyle koyulaşmıştı.

“Sarhoş oluyor gibi,” diye düşünüyordu Samgin; sohbet arkadaşı ise alçalan ve nemliymiş gibi duyulan sesiyle konuşmayı sürdürüyordu:

“Ben bir iş adamıyım, bu konular ise askerlerin işi gibi, hep aynıdır. Dünyada günahsız iş yoktur. Prudhon'lar ve Marx'lar, kili-se papazların her türlüşünden, hümanistlerden ve diğer... cahil ruhlulardan daha iyi bir biçimde bunu kanıtladılar. Lenin, haklı olarak, bizim sınıfın her üyesinin teker teker yok edilmesi gerektiğini ortaya sürüyor. Ben gerektiğini söylüyorum, ancak bunun olabileceğine inanmıyorum. Belki Lenin de inanmıyor, yalnızca korkutuyor. Siz, Lenin'le ilgili ne düşünüyorsunuz peki?”

“Ciddiyetsiz bir düşünür,” diye yanıtladı Samgin.

Berdnikov biraz şaşırır gibi oldu ve birkaç saniye boyunca, gözlerini kırparak, Samgin'in yüzüne baktı.

"Bunu içtenlikle mi söylüyorsunuz?"

"Evet, okuduğum her kitabı fazlasıyla ilkel geldi bana."

Berdnikov, gülümserken: "Demek öyle-e," diye belirsizce uzatarak söylendi. "Savva Morozov ise, duymuş muydunuz öyle birisini? Lenin'i oldukça... ciddi buluyor ve hatta sanırım maddi açıdan yıkıcı çalışmalarına destek veriyor."

Samgin: "O da mı Pilat" diye alay edencesine sordu.

Berdnikov, sıkılıyormuş gibi bir tavırla: "B-bilmiyorum. Pilat için fazlasıyla akıllı gibi görünüyor. İlkellik de sizce tehlikeli değil mi? Hıristiyanlık da başlangıçta basitti, ancak bin yıldan daha uzun bir süre insanları körleştirdi. Ben de ilkel düşünceler yürütüyorum, ancak tehlikeli bir insanımdır," diye söylendi; tekrar kadehlere konyak doldurdu.

Sustular. Dışarıda pembemsi tozlu gökyüzü solmaya başlamış, küçük gri bulutlar belirmişti. Semaver kesik, ince ısıklar çalıyordu.

Samgin: 'Marina'dan söz etmek istemiyor,' diye düşündü. 'Sarhoş olmuş artık. Ben de çakırkeyif olmaya başlıyorum. Gitmeliyim...'

Ancak Berdnikov isteksizce ve gülümseyerek yeniden konuşmaya başladı; yüzü yeniden biçimini kaybederek dağılır gibi olmuştu.

"Demek ki Zotova ilginizi çekiyor? Anlıyorum. İyi bir parça. Ancak, sizi bir şekilde incitmekten kaçınarak, içtenlikle şunu söyleyeyim, sizin için yalnızca para getiren bir müşteri mi olduğunu, yoksa ondan öte bir anlam taşıyıp taşımadığını öğrendikten sonra konuşabilirim ancak."

Samgin, çok kararlı bir tavırla: "Yalnızca bir müşteri ve maddi bir avantaj sağladığını da söyleyemeyeceğim," diye yanıtladı.

"Haa," diye canlanarak bağırdı Berdnikov. "Evet, evet o eli sıkı, ağgözlü biridir! İş konusunda bir cellattır âdetâ. Akıllıdır. Kitabı bir kılıf içinde çok kaba, köylümsü düşüncelere sahiptir. Benim için bir düşmandır," diye eliyle dizine üç kez vurarak belirtti.. "Rus

sanayisinin gelişimine de düşmandır o kadın. Varyagları çağırıyor ülkemize, anlıyor musunuz? İngilizlere muazzam bir iş satıyor. Tefecinin birisidir.. Moskova'da bir işbirlikçisi var, Hlist ya da Skopets tarikatından; onun paralarıyla sen et yatırımları yapıyor; çok kurnaz bir hırsız! Onun kölesi olmuş bir adam, it oğlu it..."

Berdnikov, rahatsızlık verecek derecede heyecanlanmıştı. Omuzları titriyor, başını öne doğru uzatıyordu; sarımtırak, sarkık hatlı yüzü yeniden taşlaşmış bir ifadeye büründü; gözlerini kırptıyordu; kırmızı, iğrenç bir biçimde nemlenmiş dudakları şişmişti ve hareket edip duruyordu.

Berdnikov'un ince sesi çığlıklar atıyor, kesiliyor, sözlerinden âdeta öfke saçılıyordu. Samgin, kendini berbat hissetti ve bu yayvan vücudun iğrenç titremesini görmemek için başını bile eğdi.

"Suç işleyebilecek bir tip. Sonu hapishanedir, göreceksiniz! Sizi de suça itebilir, o aracıdır, hırsızlara yol gösteriyor."

Berdnikov, kendine özgü olmayan bir biçimde sandalyesinden fırladı; masa sallandı, üzerindeki her şey tiz sesler çıkardı, Samgin, masadaki lambanın düşmesini engellemeye çalışırken, Berdnikov'un karnı Klim'in omzuna dayandı, Klim'in başı üzerinde, şu telaşlı sözler tiz bir biçimde duyuldu:

"Dinleyin... Ben önerimi yineliyorum. Yaptıkları anlaşma projesini benim için ele geçirin. Beş bin rubleye kadar ödeme yapmaya hazırım, anlıyor musunuz?"

Samgin, ayağa kalkmayı denedi, ancak Berdnikov'un eli sertçe omzuna çöktü âdeta; şişman adam diğer elini yemin edecekmiş, ya da Samgin'in başına vurmaya hazırlanıyormuş gibi kaldırmıştı.

"Durun!" diye daha sakın ve ayık bir halde konuştu Berdnikov; yüzü tıpkı gözyaşı gibi küçük ter taneleri ile kaplanmıştı ve eriyormuş gibi görünüyordu. "Dürüst bir Rus iseniz, yurdunuzun satılmasına destek olamazsınız. Yurdumuzu kendi gücümüzle ayağa kaldıracabiliriz, biz güçlü, yetenekli ve korkusuz insanlarız."

Samgin: "Daha önce de söyledim, ben bu anlaşma konusunda hiçbir şey bilmiyorum. Zotova bana kendi işleri ile ilgili bilgi vermez," diyebildi. Adamın ağır kolunun altından sıyrılmaya çalışıyor ama bunu bir türlü başaramıyordu.

“İnanmıyorum,” diye bağırdı, Berdnikov. “O halde onun yanında ne işiniz var, haydi söyleyin? Bu olayı sizden gizli yürüttüğünü bilmiyor musunuz? Öğreneceksiniz! Siz küçük bir çocuk değilsiniz ki. Size bir kariyer hazırlayacağım. Aptal numarası yapmayınız. Boş verin Pilatça dürüstlüğü! Yaşamın günden güne kötüleştiğini görüyor olmalısınız siz de. Buna karşı ne yapabilirsiniz, ne?”

Son sözleri Berdnikov belirgin bir küçümseme ifadesiyle söyledi ve bu tavrıyla Samgin’e kendisini itmesi, ayağa kalkması ve aynalı konsoldan şapkasını kapması için güç verdi.

Klim öfkeden kekleyerek: “Artık sizi dinlemek istemiyorum,” diye bağırdı. “Aklınızı kaçırmış olmalısınız...”

Berdnikov, Samgin’i karnıyla itekleyerek duvara bastırdı ve tiz bir sesle yüzüne bağırmaya başladı:

“Sanki akıllı birisin! Aklın ne halta yarıyor ki? Aklınla hangi deliği kapatabileceğini sandın? Ha! Üniversitelerde okuyorsunuz, bu üniversiteler kimin? Git! Cehennemin dibine kadar yolun var! Defol!..”

Ardından Berdnikov bayağı bir küfür savurdu. Samgin ise sokağa kendini nasıl attığını anımsamıyordu. Titreyerek, soluğu tıkanarak, şapkası elinde yürüyor ve içinden isterik bir biçimde inliyor ve bağıırıyordu:

‘Suratına bir tane vurmam gerekirdi. Vurmalydım!’

Klim, insanların kendisine fazlasıyla çabuk yol verdiklerini, bazılarının ise duraksayarak, bundan sonra ne yapacağını merak ediyorlarmış gibi baktıklarını hemen fark edemedi. Şapkasını başına geçirdi ve daracık, zayıf bir ışıkla aydınlanmış sokağa yavaşça saptı.

‘Adı hayvan herif! Aslında hiç sarhoş değilmiş domuz! Böylelerini yok etmek gerekir, acımasızca yok edilmeliler.’

Sokağı kötü kokulu, ılık bir hava sarmıştı; neredeyse her bina girişinin önünde gruplar halinde insanlar oturuyor ya da ayakta dikiliyordu. Bitmek bilmeyen bir konuşma Samgin’e eşlik ediyor gibiydi. İnsanlar gülüyor, bağıırıyordu; belki de söylediklerinin Samgin’le ilgisi yoktu, ancak yine de bu ortam zehir gibi bir incin-

me duygusunu artırıyor. Klim açık bir alana, bir meydana, bir tarlaya, boşluğa, yalnızlığa doğru açılmak istedi. Uzun süre bir sokaktan diğerine yürüdü; bir sokakta eski bir faytona rastladı ve bindi: Sıska, çirkin ve uzun gövdeli atı, neşeli, konuşkan ihtiyar bir adamcağız sürüyordu; fayton yavaşça yol alırken kulak tırma-
layan tiz bir ses çıkarıyor, Samgin'in belleğinde, öfkeden kudur-
muş adamın yuvarlak görüntüsünü ve cırlak tümcelerini, fiziksel
acı çektirecek, başını döndürecek denli karıştırıyordu.

Otele geldiğinde Klim soda istedi, üzerindeki giysileri çamurla
kirlenmiş gibi üzerinden hızla çıkartarak soyundu, sigarasını yak-
tı, kanepeye uzandı. İçindeki zehir gibi bir incinme duygusu gide-
rek daha da boğucu olmaya başlıyor, sigaranın grimsi dumanı
arasında Berdnikov'un kızgın ve şiş yüzü tıpkı bir balon gibi ha-
reket ediyor, düşünceleri düzensiz ve kargaşa dolu bir halde geli-
şiyor, çelişen kararları ortaya atıyor ve reddediyordu.

'Evet yok etmek, yok etmek gerekiyor böylelerini... Ne kadar
da iğrenç, yüz­süz bir zekâ bu. Buradan gitmeliyim. Hemen yarın.
Yanlış meslek seçmişim. Neyi, kimi savunabilirim ki ben? Bunun
gibi adi heriflerin önünde ben bile savunmasızım. Marina da böy-
le. Onun yanında çalışmaktan vazgeçeceğim, Moskova'ya ya da
Petersburg'a taşınacağım. Orada, taşrada olduğundan daha az
dikkat çekerek yaşanabilir...'

Klim kesin bir karara vardığını düşündü ve bu onu biraz olsun
yatıştırdı. Kanepeden kalktı ve bir bardak soğuk soda daha içti.
Tekrar bir sigara yaktı, pencerenin önünde durdu. Aşağıda, bina-
ların duvarlarıyla kısıtlanmış, cılız sarı ışıkların aydınlattığı küçük
meydanda, sıvı yağın içerisinde kayıyormuşçasına ufak insan fi-
gürleri göze çarpıyordu.

'Yoksa ben gerçekten fark edilmeden yaşamayı istiyor mu-
yum? Bağımsız yaşamayı istiyorum. Şu... haydut herif, düşünce
özgürlüğünü, yaşama yüz­süzce bir yaklaşımda bulmuş.'

Klim, yüz­süz Diyojen'i Yunanlıların köpek olarak niteledikle-
rini ansızın anımsadı.

'Yunanlılar haklı: Bir fıçıda, gereksinimlerini kısıtlayarak ya-
şamak, insan onurunu zedeleyici bir durum. Yüz­süzlükte, Hıristi-
yan çilekeşliği ile ortak yönler vardır...'

Samgin, kitaptan edindiği bilgilerin baskısından sıyrılmak istemesine elini salladı. Berdnikov da çok okuyan biriydi. Ancak okudukları, yaşadıklarıyla ve doğrudan edindiği deneyimlerle sıkıca iç içe geçmiş görünüyordu.

‘Bu hayvanın fazlasıyla özgün bir biçimde düşünebileceğini ve konuşabileceğini yadsımak olanaksızdır. Onun için dünya, Lütov için olduğu gibi, yalnızca bir “ifadeler sistemi” değil. Berdnikov, savunma silahı olarak düşünceyi benden daha iyi kullanabiliyor. Bayağı biri mi? Sanmam. O tutkulu bir insan; tutkular ise bayağı olamaz, olsa olsa trajik olur... Onu haklı çıkarmaya çalıştığım düşünülebilir. Ancak asıl istediğim yalnızca nesnel olmak. Her şeyi rekabette gören bir sınıfın insanıyla karşılaşmışım. O kendini asker olarak adlandırmakta haklı, çünkü yaşamı insanlara saldırmakla, saldırılardan kendini korumakla geçiyor. Benim kişiliğim-de, kendisine yandaş birisini arıyordu...’

‘Belki de ben, bir devle teke tek çarpışmada yenilmenin, utanç verici bir durum olmadığını kendime telkin etme çabasındayım? Gerçekten yenik miyim acaba? Alçakça davranışının nedenini anlıyor, ancak haklı bulmuyor ve bağışlamıyorum...’

Başı dönüyordu. Samgin soyundu, yatağa uzandı ve yatarken de, bu fazlasıyla yoğun günde yaşanmış ve düşünülmüş her türlü şeyin çıkarımını yapmaya çabaladı. Çıkarımın teselli edici olmasını çok istiyordu.

‘Daha akıllı biri olmaya başlıyorum...’

Belleği artık yorgun olmasına karşın, hâlâ değişken ifadeleri anımsamayı sürdürüyordu:

‘İnsan aslında pislik ve sahtekârdır; kendi kendisine söz cam-bazlığı yaparak mutlu olur, zavallı yaratık...’

Sonra ise Berdnikov’un, fokurdarcasına gülüşü duyuluyordu.

Samgin, ağzında ekşi, metalik bir tat hissederek oldukça geç uyandı; başı ağır, bulanık bir ağrıyla doluydu; odadaki hava da şafak öncesi gibi bulanık ve griydi. İstemeyerek kalktı, pencerenin perdelerini açtı; rüzgâr, küçük yağmur damlalarını camlara sessizce sıçratıyordu; gri bulutlar binaların damlarına ağırlıklarıyla çöküyor gibiydi. Tıpkı dün ve her zaman olduğu gibi yine meydan-

da insanlar telaşla koşturuyor, gürültülü bir ortam yaratıyorlardı. Her şeyi yutan bu gürültüye, fark edilecek bir şey katmak çok güçtü. Birbirine benzeyen faytonlar, farklı yönlere doğru geçip gidiyorlardı; bu hareket eden faytonların gerçekte bir tane olduğu ve dar, küçük insan figürleriyle dolup taşan meydandan çıkış yolunu bulmak için telaşla oradan oraya hareket ettiği sanılabiliirdi.

Kente boğuk, sinir bozucu bir uğultu hakimdi; bir ara sokaktan meydana, mavimtırak gri giysiler içerisinde, üzerlerinde parlaklığı gitmiş bakır borular asılı bir grup çalgıcı çıktı; peşlerinden biri şişman, öteki ise tıpkı yeni yetme bir çocuğa benzeyen iki atlı belirdi; küçük olan belirgin bir gururla, uzun, ince bacaklı, kahverengi bir ata biniyordu. Makine gibi ölçülü adımlar atarak, gri giysili, birbirine sıkıca yapışık sıralar halinde ufacık askerler göründü.

Samgin, Latince deymi anımsadı: ‘Ölüme gidenler seni selamlıyor.’ Sıkıntılı bir halde pencereden uzaklaşarak düşünmeye başladı:

‘Marina’ya dünkü olayı anlatmalı mıyım?’

Bu soru yanıtsız kaldı. Klim zile bastı, kahve ve Rus gazeteleri istedi, yıkanmaya başladı, belleğinde ise:

“Ölüme gidenler seni selamlıyor!” deymi hiç rahat vermeden yineleniyordu.

Sırtını ıslak havluyla ovuştururken:

‘Tiberya krallarından Klaudius ya da Vitelius, Berdnikov’a benziyor olabilir,’ diye düşündü ve içinde kin duymadan, kayıtsızca bunu düşünebildiğine şaşırdı.

Kahve içerken Samgin gazeteleri okuyordu. “Russkiye Vedomosti” kibarca homurdanıyor, “Novoye Vremya” temkinli bir biçimde sevincini dile getiriyor, “Russkoye Slovo”da yaşlı bir köpeğin aralıklarla havlaması gibi, ünlü hiciv ustası sıkıcı bir biçimde, sivri dilli şaka antrenmanı yapıyor, gazetelerin ikinci sütunlarında ise askeri mahkemelerin kaç kişiyi astığı açıklanıyordu. Her gün ve büyük bir gayretkeşlikle insanları asıyorlardı.

‘Ölüme gidenler...’

Gazete okuma işi kısa bir süre sonra Klim’in canını sıktı ve onu bir sonuca varma gereksinimine sürükledi. Bir sürü bilgiyle dolu belleği, her zamanki gibi aforizmaları ve şiiirleri aklına geti-

riyordu. Samgin, anımsadıklarının içinde en çok Jemçujnikov'un bir buçuk satırlık şiirini uygun buluyordu:

"... zamanımızda
Yurdunu seven, her dürüst insan..."

Ardından da Yakuboviç-Melşin'in sitemi aklına geldi:

"Seni neden sevelim? Bize nasıl bir analık yaptın ki?"

İkinci olmak üzereydi. Samgin, Merejkovskiy'nin *Sıradaki Mabet* kitapçığını aldı, kanepeye uzandı, ancak kısa bir süre sonra, yazarın kendisinin bazı düşüncelerini önceden kaptığını ve onlara eski, çirkin bir biçim verdiğini fark etti. Bunu görmek sinir bozucuydu. Samgin, kitabı masaya attı ve belleğinde Boulogne ormanındaki kadın geçidini canlandırdı.

Klim, belleğinde, Berdnikov'un: 'Ne kadar da yapmacık bir dünya,' sözünü duyabildi.

İçeri hizmetçi kız girdi ve odayı toplamasının bir sakıncası olup olmadığını sordu. Sakıncası yoktu.

"Merci," diye yanıtladı hizmetçi kız. Kafasında komik bir başlık vardı; incecik, endamlı bir genç kızdı, başlığın altından kızılımsı küçük bukleler yüzüne dökülmüştü ve sivri burunlu yüzündeki laciverte çalan gözleri sevecen bakışlarla gülümsüyordu. Ya-tağı toplayan genç kız Samgin'de belli belirsiz bir istek uyandırdı.

"İngilize benziyorsunuz," dedi.

"Ah, hayır! Ben Alsaslıyım, musier."

Hizmetçi kız, Samgin'e kendinden emin bir tavırla baktı, bu tavırda Klim'in neyi düşündüğünü biliyormuş gibi bir ifade vardı. Samgin, bunu görünce bozuldu ve hemen kendini uyardı:

'Tabii, o her şeye hazır, hem de az miktarda bir para karşılığında, ancak ondan nezle kapabilirim.'

Klim kalktı ve koridora çıktı.

'Berdnikov'un, yaşadığı o dairede küçük bir haremi vardır herhalde,' diye düşündü.

Elleri ceplerinde, yumuşak halının üzerinde yürümeye başladı ve bu sabahki düşüncelerinin kendisine çizdiği kıvrak eğriyi anımsadı ve düşüncelerinin oyunundan memnun kaldı. Fyodor Sologup'un dizeleri kolayca aklına geldi:

“Gizemli bir dünyanın tanrısıyım ben,
Dünyanın tümü yalnızca hayallerimde bütünüdür.”

Samgin masaya oturdu, garsona bir şişe şarap ısmarladıktan sonra yazmaya başladı. Popov’un kapıyı çaldığını duymamıştı ve ancak kapı açıldıktan sonra başını kaldırdı. Popov, şapkasını geniş bir hareketle masaya atarak nemli yüzünü mendille silerken gözlerini faltaşı gibi açarak ve dişlerinin parıltısını göstererek Klim’in oturduğu masaya doğru ilerledi.

“Berdnikov ile kavga ettiniz öyle mi?” diye sordu; eski bir ah-bap tavrıyla koltuğa yerleşti ve Klim’in yanıtını beklemeden özür diliyormuşçasına konuşmaya başladı. “Sizi güç durumda bıraktım gibi geliyor bana. Ancak ben de çok aptalca bir duruma düştüm; şu haydut ile sizi tanıştırmadan edemezdim, hem o size daha önce de uğramış, adi herif...”

Bu ani ziyaret ve konuşun teklifsiz tavırları karşısında biraz şaşırın ama aynı zamanda olabilecekleri ilgiyle bekleyen Samgin: ‘Özür dilemeye gönderilmiş. Özürlerini kabul etmeyeceğim,’ diye karar verdi, sonra da:

“Beni daha önce ziyaret etmiş olduğundan size söz etmiş miydi?” diye sordu.

“E, tabii! Neden, yalan mı söylüyor?”

“Hayır.”

“Demek yalan söylemiyor? Hım...”

Biraz homurdandıktan sonra, Popov, neye sevinmiş olduğu bilinmez, yeleğinin cebinden purosunu çıkardı, gözlerini yine iyice açarak:

“Dün nasıl davrandığımı fark ettiniz mi? Görüyorsunuz işte! Artık içtenlikle konuşabilir miyim?” dedi.

“Başka türlü konuşmanızın bir anlamı yok zaten,” diye sert bir tavırla yanıtladı Samgin.

Popov’un yüzü değişti, fırça gibi koyu renk saçlarının altından, pürüzsüz alnına iki derin çizgi indi, kaşları gözlerine doğru çatıldı; mühendis, purosunun ucunu ısırdı, yere tükürdü ve hırıltılı sesini alçaltarak:

“Böyle bir sözü kullandığım için bağışlayın ama size rüşvet mi önerdi?” diye sordu.

“Varsayalım ki öyle davrandı. Ne olmuş?”

Konuk, yanan kibritin olduğu eli Klim’e doğru salladı, telaşla ve özenle konuşmaya başladı:

“Biz aynı durumdayız, bana da rüşvet öneriyorlar, anlıyor musunuz? Şu etekli, pantolonlu Berdnikovların tamamını Şeytan alsın, ancak ister istemez, bilgilerimizi satmak durumundayız.”

“Ama bu onurlu insana yakışmayacak bir durum,” diye anım-sattı Samgin. Popov kaşlarını kaldırdı, şaşkınlık içerisinde gözle-rini kırptı.

“E-e... tabii ki!” diye yanıtladı.

Purosunu tüttürdü ve düşünceli bir tavırla:

“Bilgileri onurdan ayırmak gerekir... eğer olabilirse tabii ki,” dedi.

Samgin, içinden: ‘Aptalca bir söz ettim,’ diye kızgınlıkla söyle-nerek karşısındaki insana karşı temkinli olması gerektiğini düşün-dü.

“Siz çetin ceviz misiniz?” diye sordu Popov.

Garson, şarabı getirdi ve böylelikle Samgin’in soruyu yanıtsız bırakmasına olanak verdi; Popov ise yanıt beklemeden konuşma-sını sürdürüyordu:

“Aslında bu niteleme, galiba artık kullanılmıyor. Ben Pleha-nov’un haklı olduğu kanısındayım; sosyal demokratlar liberaller-le tek bir tren vagonunda yollarına devam edebilirler. Avrupa ka-pitalizmi yeterince sağlıklı ve yüz yıl kadar daha şapasağlam ya-şayacak. Bizim toy Rusların İngilizlerden nasıl çalışılacağını ve yaşanılacağını öğrenmeleri gerek. Topraklarımız geniş ve bol, an-cak bu topraklar, güçsüz kullanıcılar olan yoksul köylülerle kir-lenmiş gibi ve eğer biz de değişmezsek sonumuz Çin gibi olacak. Sizin Lenin ise bu sonun daha hızlı gerçekleşmesi için Pugaçov ha-reketi başlatmak istiyor.”

Samgin, şarabını büyük yudumlar alarak içiyor, mühendisin Berdnikov’un davranışları için ne zaman özür dilemeye başlaya-cağını bekliyordu. Kuşkusuz Popov, şişman adamın isteği üzerine ve bu amaçla gelmişti. Tıpkı ilk görüşmelerinde olduğu gibi heye-canla konuşmaya başladı. Popov, bir elinde purosunu diğer elin-

de şarap kadehini tutarken Samgin'e sitemli bakışlar gönderiyor ve konuşmayı sürdürüyordu:

"Siz hukukçular bu sorunlarla biz mühendisler kadar ilgili değilsiniz. Kabaca bir tabirle, siz çalanların ve çaldıranların haklarını var olan ilişkileri değiştirmeden savunuyorsunuz. Bizim işimiz yurdumuzu teknik açıdan donatmak, maden ve yakıtla, inşaatla zenginleştirmektir. Yabancıları ülkemize çağırma işinde, hangi yabancının ülkeye daha yararlı olacağını tüccarlardan daha iyi biliyoruz, tüccar ise ucuz bir yabancı arıyor. Paraları bize vermemeleri durumunda, yabancılar olmaksızın da yapabiliriz."

Dolu bir bardak şarabı hızla içerek ve iyice coşmuş bir tavırla sürdürdü:

"Bize Avrupa tarzı bir sanayici, bakanın yerine geçebilecek bir yönetici gerek; tıpkı burada, Fransa'da ya da Almanya'da olduğu gibi. Varsın köylü ya da yarı köylü olan işçi sabretsin. Tarih açısından, sabretmeleri için gecikmemek gerekiyor! Bizim sanayicimiz ise eğitimsiz bir hayvan, kan içici ve pintidir. Toprak köleliği yasasının kafesinden daha yeni kurtulmuş, ama hâlâ köle..."

Ansızın Samgin'in dudaklarından: "Siz Zotova'yı çoktan mı tanıyorsunuz?" sözleri döküldü.

Popov ağzını kapattı, yanaklarını şişirdi ve lekelerle dolu yüzünü mendille silerek:

"Onunla evlenmeye mi hazırlanıyorsunuz?" diye homurdandı.

Samgin, konuşun gözlerinde bir tür gülümsemenin parıldayıp söndüğünü görür gibi oldu...

"... Berdnikov onu tanır. Berdnikov yüzsüzdür, yalancıdır; insanları tıpkı bozuk para gibi aşağılar, ancak herkesin, şeffaf varlıklar gibi, içini okur. O sizin patroniçenizle ilgili olumlu düşüncelere sahip değil... ya da şöyle söyleyeyim, aslında olumlu düşünceye sahip. Onu karanlık bir hanımefendi olarak niteliyor. Göründüğü kadarıyla aralarında büyük bir hesap var ve bu bayan, Berdnikov'u biraz yontmuş olmalı... Bana göre bu kadın, uyardırmak istediği izlenime göre davranan birisi..."

Oda daha da aydınlanmıştı. Samgin, içerideki dumana baktı, kalktı ve pencereleri açtı.

Arkasında, mühendis parmaklarıyla masaya vuruyordu. Samgin: ‘Kayınpederinin yaptıkları için ne zaman özür dileyecek acaba?’ diye düşündü.

Sonra, Marina ile ilgili bir şeyler daha duymak istercesine:

“Siz Kutuzov’u tanıyor musunuz?” diye sordu.

“Tanırdım. Tanıyorum. Öğrenciyken onun derneğindeydim, daha sonra beni işçilerle tanıştırdı. Marx’ı harika açıklıyordu, kendisi ise kurgucu idi. Aslında bu onun bir balta kadar ilkel insanlarla oturup kalkmasına engel değildir. O bir kavga adamıdır.” Bu nitelendirmeyi acele ve sanki yorgun bir tavırla söyledikten sonra, Popov, koltuktan öne doğru, ensesine tokat yemiş gibi eğilerek:

“Baksanıza, Berdnikov anlaşılmayı elde etmenin karşılığında size ne kadar para önermişti?” diye sordu.

Samgin, kendisi için net olmayan bir şeyler düşündü ve Popov’un sorusunu gülümseyerek yanıtladı:

“Sanırım beş bindi, domuz.”

Popov yere bakarak parmaklarını çıtlattı.

“E-evet... adi herif! Herhalde daha fazlasını da verebilirdi.”

Sonra koltuğun arkasına yaslanarak yüzünü ekşitip, yuvarlak, kuş gözlerini andıran gözlerini genişçe açarak, övgü dolu bir tavırla:

“Zotova onu fazlasıyla kırmış! O ise para konusunda oldukça yüksek rakamlara çıkabilir. O bir sporcu gibidir!” dedi.

Popov’un bakışı ve ses tonu yeterince anlamlıydı. Samgin, içini korkuya benzer bir duygunun kapladığını sezdi.

“Bu konu ile ilgili konuşmak istemiyorum,” dedi ama bunu söyledikten sonra, sözlerini gerektiği kadar ciddi telaffuz etmediğini fark etti.

Mühendis, gövdesini hantalca hareket ettirerek koltuktan kalktı, çevresine bakındı, şapkasını eline aldı ve Samgin’e yan dönerek hızla iç geçirdi:

“İstemiyor musunuz? Kesinlikle, öyle mi?” diye sordu.

Samgin hızlı bir hareketle gözlüğünü burnundan indirerek, hatta bir ayağını yere vurarak: “Cehenneme kadar yolunuz var,

defolun!” diye bağırdı. Popov ise geniş sırtını Klim’e döndü ve karpıya doğru yürürken, net olmayan, büyük olasılıkla da kötü bir şeyler söylendi.

Samgin’in dizleri titriyordu, kanepeye oturdu, gözlerini kırptırarak gözlüğünü incelemeye başladı.

‘Pis herifler. Dolandırıcılar.’

Savunmasızlığını ve güçsüzlüğünü hiç bu denli acı verecek biçimde hissetmemişti. Bir ara boğazında sinirden bir şeylerin düğümlenmiş olduğunu sezdi ve yetişkin, neredeyse kırk yaşlarında bir adam, gücenmenin verdiği acizlik duygusunu güçlkle bastırarak, ağlamamak için kendini zor tuttu. Sigara üstüne sigara içerek uzun bir süre uzandı, düşünceleri yaşanmış olayların karmaşıklığında dolaştı; gece lambaları yandığında, bitmek tükenmek bilmeyen bayağılık, yüzsüzlük ve durmadan kaynayan, kurnazca, hiçbir ideale ve “anamlı söze” acımayan ve bunları beyni körelten zehir dolu bir toza dönüştüren akımdan nasıl sıyrılabileceği sorusu, çok net biçimde düşüncelerinin arasında belirdi.

Klim, bu konu üzerinde pek uzun süre düşünmek zorunda kalmadı. Aklına çok basit bir düşünce geldi; her şeyin satılıp alınabileceği bir dünyada, büyük paralar özgürlüğü sağlayabilirdi; yalnızca para, başkalarının sırtından özgürlüğü elde etmeye çabalaayan insan sürüleri dışına açılma olanağı verebilirdi.

‘Eğer paralar saldırı için varsa, savunma için de olmalıdır. Alman işçileri, partilerinin gözünde büyük mal varlığı sahibidirler.’

Klim kendini zengin, Güney Amerika cumhuriyetlerinin birinde, küçük sevimli bir ülkede yaşayan, ya da tıpkı doktor Russel gibi Haiti adalarında yerleşmiş birisi olarak hayal etti. Doktor, yerlilerle iletişim için kaçınılmaz olan gerekli sözcükleri biliyordu. Her konuda ve Rusya’da olduğu gibi çok konuşmanın gereği yok. Onun geniş bir kütüphanesi vardı, en ilginç Rus kitaplarını siparişle alıyor ve kendi kitabını yazıyordu.

‘Ben Piter Shlemil değilim ve kendi gölgemi yitirince acı çekmeye başlamayacağım. Zaten gölgemi yitirdiğim de yok, kendi isteğimle, giderek daha ağır olmaya başlayan gölgemi peşimde sürüklemekten vazgeçtim. Yaşamının yarısını geçirdim, artık din-

lenmeye hakkım var. Bu bitmek tükenmek bilmeyen deneyim toplamamın ne anlamı var? Yeterince zenginim. Yaşamın anlamı ne?..

Benim yaşımda ‘çocukça sorular’ sormak komik.’

Ancak Klim, daha pratik bir soru sormak durumunda kaldı:

‘Bunların tamamı, Berdnikov’un isteklerini gerçekleştirebileceğim anlamına mı geliyor?’

Kararlı bir tavırla kendi kendine yanıtladı:

‘Hayır, gerçekleştiremem.’

Bunu, anlaşılmayı biliyormuş ve onun kopyasını alabilecek durumdaymışçasına kararlı yanıtlamıştı.

Böyle bir ruh hali içerisinde, Samgin birkaç gün geçirdi; hava koşulları kötüydü; Klim müzeleri, Monparnase’in neşeli, küçük birahanelerini gezdi ve bir akşam küçük bir restoranda otururken arkasında Rusça konuşmalar duydu:

“Lev Tolstoy’un karısının da Yasnaya Polyana’yı korumaları için İnguşları kiraladığını anlatıyorlar.”

‘Bu Makarov’un sesi,’ diye düşündü Samgin.

“Demek ki, toprak sahibi soylular artık Kazaklara güvenmiyorlar, nasıl desem, sömürge güçlerini davet ediyorlar ha, öyle mi? İlginç bir durum. Belki de Kafkasyalılar daha ucuz ücret talep ediyorlar!” Bu laf Kutuzov’a aitti. Tanınmak istemeyen Samgin, başını tabağın üzerine iyice eğdi, ancak yurttaşları o sırada artık hesaplarını ödemiş, kapıya doğru gidiyorlardı. Samgin yan gözle peşlerinden baktı, Makarov’un yapılı bedenini, kıvrıcık saçlarını, Kutuzov’un yayvan ensesini, bir hamalinkini andıran omuzlarını gördü; hoşnutsuzlukla birisinin acı esprisini anımsadı: “Ender rastlanan, ancak itici bir görünümü var.”

Otelde Klim’i, Antverpen’den gönderilen bir telgraf bekliyordu ve içeriği şuydu: “Paris’e dönmeyeceğim, Petersburg’a gidiyorum. Zotova.” Samgin kâğıdı küçük parçalara ayırdı, kül tablasına koydu, yaktı ve kurşun kalemle karıştırırken, kâğıdın küle dönüşmesini izledi. Ardından, bu devasa kentte o güne dek yaşamasına neden olan amaç yok olmuşçasına ansızın kendisini aşırı derecede sıkılmış hissetti. Aslında bulunduğu kent sevimsizdi, zen-

gin yabancılar tarafından şımartılmıştı; bu kentin insanları gösterişli bir yaşam tarzı sürüyor ve buraya gelen insanların tamamını buna uymak durumunda bırakıyorlardı.

‘Boulogne ormanında hafif kadınların geçidi tıpkı ‘Folies Bergere’ gibi bayağılıktan başka bir şey değil. Arabacı bana, eski püs-kü bir fayton içerisinde gezdirme lütfunu göstermekle beni onurlandırıyormuş gibi bakıyor. Restoranlarda garsonlar bana hoşgörölü bir tavırla, tıpkı bir vahşiymişim gibi hizmet ediyorlar. Büyük olasılıkla hafif kızlar da aynı biçimde davranıyorlar.’

Yine de Klim, Paris’te bir süre daha kalmaya, “Moulene Rouge,” “Cha Noire” a gitmeye, Versailles’i gezmeye karar verdi. Sen nehri kıyısındaki kitapçıdan Flaubert’in dostu olan Maxime du Kante’in *Paris* adlı eski, büyükçe kitabını aldı; sabahları bu kitabı okuyor, ardından da “eski Paris”i gezmeye çıkıyordu. Samgin’in bu kenti çok kötü nitelediği anlar olmuştu, ancak yine de, kentin tarihi sokaklarını gezmeyi seviyor ve Paris’in ona bir şeyler öğrettiğini seziyordu. Vitrinler, hava berraklığından daha şeffaf camlarında, yağlıymış gibi görünen altınları, değerli taşları, kürkleri, bitmek tükenmek bilmeyen mevsimlik kumaş çeşitlerini, ince dokulu, çekici bayan iç çamaşırlarını övünürcesine sergiliyor; Parisliler bağırıyor, gülüyor, restoranların kapılarından müzik sesleri yayılıyor ve bunların tümü ses tufanına dönüşerek, ritim ve ezgileri fısıldıyor, şiir, aforizma ve fıkraları anımsatıyordu. “Mutluluk veren” genç bayanlar, erkekleri taciz ediyordu. Moskova ve Petersburg sokaklarında, bu kızlar müşterilere yalvaran bir tavırla yaklaşıyor, burada ise ilgiye hakları olduğundan emin bir halde yanına geleerek, tavırlarıyla çabucak bir karar vermeni talep ediyorlardı.

Yüzüne cüretkâr bir bakış atarak: “Gidelim, ihtiyar,” derler, sonra da yanıt beklemeksizin önünden geçip giderler.

‘Polisten korkuyorlar,’ diye düşünüyordu Samgin. ‘Ancak yine de fazlasıyla cesurlar. Amazon gibiler. Evet, burada kadının haki-miyeti daha net ve küstahça ifade ediliyor. Bu durum edebiyatla da kanıtlanıyor.’

Felsefeci N. Fyodorov’un 1889 yılındaki Paris sergisiyle ilgili köşe yazısını okuduğunu anımsayan Klim ekledi:

‘Sanayide de kanıtları var.’

Kadınlara karşı giderek belirgin bir arzu hissediyordu ve bu durum komik olarak niteleyeceği bir macera yaşamasına neden oldu. Bir akşam, geç saatlerde birbirine sıkıca yapışık olarak inşa edilmiş yüksek binaların olduğu bir bölgeye gelmişti. Pencerelerin düzeyi farklıydı; bir bina yer darlığından, toprağın altına gömülme üzereymiş gibi görünürken, yandaki yapı ise yukarılara doğru çıkmaya çabalıyormuş gibi duruyordu. Ağır kokularla dolu bu ortamda, kaldırımların üzerinde, bina girişlerinin önünde, fazlasıyla rahat görünümlü insanlar oturuyor ve ayakta duruyordu; alçak sesle konuşuyor, çevreye fazla duyurmamaya çalışarak gülüşüyor, sesli bir biçimde esniyorlardı. Yorgunluk izlenimi uyandıran bir ruh hali hakimdi.

Samgin, kendi görünümünün insanlarda dikkatli bakışlar eşliğinde bir suskunluğa ya da hoşnutsuzluk dolu homurtulara neden olduğunu fark etti. Koca kafalı şişman bir adam pantolonunun askılığına çekti ve bıraktı, askılık vücuduna öylesine bir gürültü çıkararak çarptı ki, Samgin irkildi, adam ise yatıştıran bir tavırla:

“Hayır, hayır, mösyö, bu tabanca sesi değil!” dedi.

Samgin: ‘Herhalde mahallenin palyaçosu bu adam,’ diye düşündü, adımlarını hızlandırarak Sen nehrinin kıyısına çıktı. Nehrin üzerinde kentin gürültüsü daha da yoğundu, nehir ise taş bina yığınlarının arasında kendine açmış olduğu geçitte bu gürültüyü alıp götürmekte zorlanırcasına fazlasıyla yavaş akıyordu. Kapkara suların yüzeyinde, pencerelerin ışıkları eriyip yok olmaktan endişelenircesine titreşiyordu. Siyah bir tekne kıyıya yanaşmıştı; bordasında bir adam duruyor ve elindeki uzun sopayla nehrin dibini yokluyordu, suyun içerisinden görünmeyen birisi, kalın bir sesle güvertedekine:

“Sağa doğru, Andre. Daha da sağa. Tamam. Durum umutsuz,” diye komutlar veriyordu.

Adam ‘sopayı teknenin içerisine gürültüyle atarak, kızgın bir tavırla:

“Kahretsin! Şu öküz herif bizim ceza ödememize neden olacak!” diye söylendi.

Bir binanın kapısından neredeyse Samgin'e çarparak beyaz elbiseli, şapkasız bir kadın çıktı, Klim'i bakışlarıyla tarttı ve acele etmeden yürümeye başladı. Orta boylu, güzel vücutlu bu kadın, hafif adımlarla yürüyordu.

'İşte,' diye karar verdi Samgin, peşinden giderek. Kadın, girişinde gaz lambası yanan küçük bir restorana geldi; kapının her iki yanında küçük masalar vardı. Bir masada kısa boylu, nedense komik görünen bir asker ve yırtıcı kuş gagasını anımsatan burunlu kel bir adam kâğıt oynuyor, aynı masanın üçüncü sandalyesinde şişman bir kadın oturuyor, geniş yüzünde gözlüğünün çerçevesi, elindeki örgü şişleri ve gümüş beyaz saçları ışıltıyordu.

"Bugün geciktin, Liz!" dedi, şişman kadın. Beyaz elbiseli kadın boş masaya geçerek, müzikal bir sesle:

"Ev sahipleri zamanı kendi saatlerine göre hesaplıyor," diye yanıtladı.

Asker, hoş bir sesle: "Saatleri ise hep geri kalıyor," diye ekledi.

Samgin, bir kadeh şarap istedi ve Liz'in oturduğu masanın karşısına geçti, şişman kadın ise, kâğıt oynayanlardan birisine sitemle:

"Aşırı riske giriyorsun! Hesapladım, şu ana kadar neredeyse bir frank kaybetmişsin," diye söylenerek restorana girdi.

Liz hoş bir kadındı. Yüzünü yay gibi kıvrılmış koyu renk kaşlar, cüretkâr ve neşeyle açılmış ela gözler, küçük, yukarı kalkık bir burun ve dikkat çekici bir ağız süslüyordu. Göğüsleri güzel ve yeterince dikti.

'Ukraynalı kadınlara benziyor,' diye saptamada bulundu Samgin; konuşmayı başlatmak için söylemesi gereken sözün ne olabileceğini düşünürken, Liz konuşmaya başladı:

"Mösyö yabancı mı? A-ah, Rus'sunuz demek? Devriminiz ne alemde? Köylüler işçilerle birlikte yürümedi demek, öyle mi?"

Samgin, gülümseyerek: "Ne kadar da çok sorunuz varmış," diye yanıtladı, Liz ise iki soru daha ekledi:

"Devrimci misiniz? Göçmen misiniz?"

"Neden öyle düşündünüz?"

Genç kadın, küçümser bir tavırla: “Ah, yabancı asıllı burjuvalar bizim mahallemize gelmez de,” diye yanıtladı. Asker ve kel adam, kâğıt oyununu bırakarak sustular. Onlara bakmadığı halde, Samgin bu insanların nasıl bir yanıt vereceğini ilgiyle belediklerini seziyordu ve sıkça yaptığı gibi, bu kez de:

“Evet, ben de Moskova’daki ayaklanmaya katılmıştım,” dedi.

Hatta kendini göçmen olarak nitelememek için kendini zor tuttu. Tanışma çok kolay, kendiliğinden gerçekleşiyor ve bazı niyetleri güçlendirerek acele etmeye zorluyordu sanki. Şişman kadın, Klim’in önüne bir sürahi dolusu şarap bıraktı, Liz’e ise karnabakar tabağı ve küçük bir ekmek getirdi.

“Masama gelin,” diye önerdi Liz. Klim yanına geldiğinde ise:

“Demek öyle? Peki, neler yapıyorlar sizde şu sıralar?” diye sordu.

Samgin, Moskova ve Petersburg’da yayınlanan gazetelerde okuduklarını anlatmaya başladı, ancak Liz talepkâr bir tavırla:

“Bunlar, ‘Humanite’ dışında bizdeki burjuva yanlısı gazetelerde yazılan şeylerin yanında hiç kalır. Tanımadığınız insanlar var çevremizde, bu sizi huzursuz ediyor mu?”

Kel adamı gösteren Liz, hızlı ve net bir tavırla:

“Bu amcam. Belki de adını duymuşsunuzdur? Geçenlerde Komrade Jorese gazetede onunla ilgili bir yazı yazmıştı. Bu ise kardeşim,” diye açıkladı genç kadın, askeri göstererek. “O asker değil, üzerindikiler yalnızca sahneye çıkarken giydiğı giysiler, o kadar. O bir müzisyen, şarkı yazıyor ve söylüyor, ben ona müzik yaparken yardımcı oluyorum ve şarkı söylediğinde enstrümanla eşlik ediyorum,” dedi.

Erkekler Samgin’in elini sert bir biçimde sıktılar, Liz de eliyle Klim’in parmaklarını sıkıca kavradı ve bırakmayarak konuşmasını sürdürdü:

“On dakika sonra işimize başlamalıyız. Yerimiz çok yakın, buradan yürüyerek iki dakika. Bu iş yarım saatimizi alır...”

“Bir saatimizi,” dedi, asker.

“Sus! Biz işimizi bitiririz, buraya döndüğümüzde de siz bize anlatırsınız...”

Kel adam konuşmalarını bölerek, hırıltılı ve kısık bir sesle:

“Dönmemizin bir anlamı yok. Ben orada sahneye çıkıp, Rusya’dan arkadaşımızın, ülkesinde olup bitenlerle ilgili bizi bilgilendireceğini söylesem daha kolay olur,” dedi.

Samgin: ‘Fıkralık bir duruma, bir vodvil ortamına düştüm,’ diye düşündü. Sonra da, üzüntüyle Liz’in sevimli gözlerine ve dik göğüslerine bakarak, ne yazık ki bir saat sonra İsviçre’ye gideceğini açıkladı. Liz, elini bıraktı ve belirgin bir üzüntüyle:

“Bunu anlayabiliyorum, orada çok fazla Rus var. Ancak yine de tuhaf; Paris’te Rus göçmen sayısı fazla, ancak onlar... insanlarla kolay iletişim kurmazlar. Siz Fransız işçisiyle pek ilgilenmiyorsunuz gibi geldi bana...”

Samgin, hemen Fransız işçisinin şerefine kadeh kaldırmayı önerdi, içtiler; Klim vedalaştı ve birinin onu durduracağından endişeleniyormuşçasına çabucak oradan ayrıldı. Samgin, kendi yaptıklarına gülmeyi sevmez ve bunu pek yapmazdı da; ancak o anda karanlık, sessiz sokaktan geçerken gülerek:

‘Bu dostlara anlatılamayacak bir olay. İyi ki dostum yok,’ diye düşündü.

Klim, içindeki hoş olmayan, buruk başarısızlık ve kötü duruma düşme duygusunu bastırmak için daha başka bir yığın konu üzerinde düşündü; kendisini şaraptan çok, kadından dolayı çakır keyif hissediyordu. Kaldığı otelde koridordan geçerken, nöbetçi hizmetçi bayanın odasına göz attı, oda boştu, demek ki genç kız hâlâ uyumuyordu. Samgin zile bastı ve hizmetçi kız içeri girdiğinde, ellerini omuzlarına koydu ve gülümseyerek:

“Bana zevk sunabilirsiniz, öyle değil mi?” diye sordu.

Keskin bakışlı gözlerini kısan genç kadın soruyu anında kavrayamadı, ancak anladığında ona sokuldu ve Klim’in bu davranışını:

“Ah, mösyö, bu işini bilen birisi için daima bir zevktir!” diye yanıtladı.

Bu kızın hızlı öpüşmeleri de sertti, Samgin’in dudaklarını nedense sıra dışı bir biçimde gıdıklıyor ve bu durum onu daha da heyecanlandırıyordu. Öpüşürken kız fısıltıyla:

“Biraz daha geç bir saatte mösyö, nöbetimi bitirdiğimde, olur mu? Yirmi beş frank mösyö, anlaştık mı?” diye soruyordu.

Kollarından kayarak yok oldu.

Klim, kızın bu davranışını: ‘İş bitirici, sade ve içinde hiç riya yok,’ diye düşünerek onayladı; uzun süre beklememesine karşın fazlasıyla sabırsızlanmıştı. Genç kız geldi ve soyunurken, alçak sesle:

“Her zevke göre güzel kadının bu denli çok olduğu Paris’te, mösyönün kendisine benden daha layık bir bayan arkadaş bulamamış olması beni onurlandırıyor. Mösyönün zevkine bir karşılık olarak bunu kanıtlayabilirsem çok sevineceğim!” dedi.

Kıvrak ve güçlüydü; sanatını henüz bir geçim kaynağı olarak görmeye başlamadığını, ama değer verdiğini kanıtlamaya çalışan bir sihirbaz gibi, yorulmak bilmeden, içten bir çabayla işini yapıyordu.

Samgin, Paris’te on gün kadar daha kaldı; ne yapması gerektiğini bilmeyen bir insanın ruh hali içindeydi. İşte Rusya’ya, sessiz, küçük burjuva ve tüccarlardan oluşan kasabaya dönme zamanı gelmişti; burada devrimin sarstığı insanlar, çoktandır bildiği zorunlu ve sıkıcı bir düzene alışkanlıklarını, düşünce ve ilişkilerini oturtmaya çalışıyorlardı; ayrıca Marina Zotova da Samgin’in karşısında kuşku uyandırıcı ve karanlık bilgeliğini sergilemeyi sürdürcekti.

‘Ben, bilgeliğini, sonradan zevkle izleyebilmesi için askı olarak kullandığı tek insanım. Yaşam kadar çekici ve aynı derecede de anlaşılmaz birisi.’

Samgin, olanakları olması durumunda, yaşamın sağlam bir düzene oturtulduğu bu ülkede, dünyanın en güzel kenti olarak bilinen ve insana sınırsız çekicilikler sunan bu kentte kalmasının güzel olabileceğini düşünüyordu...

Klim, kısa süre önce Paris için yaptığı bir tanımlamayı anımsayarak: ‘Vahşi ve yarı vahşi insanların paralarıyla geçinen ve güzelleşen bu kentte,’ diye düşündü.

‘Hayır, burada insanlar daha sade, yaşamın sıradan, reel anla-

mina daha yakınlar. Burada Lütovlar, Kutuzovlar ya da Berdnikov, Popov gibi felsefe yapan soyguncular da yok. Buradaki sosyalistler de sağduyulu insanlar; onların amacı gerçekçi bir şeyi yerine getirmekten, yani işçilerin çalışma koşullarının kötüleşmesini engellemekten ibaret.' Bu tarz düşünceler çok kolaylıkla, kendiliğindenmiş gibi geliyor, belleği konuyla ilgili onlarca aforizmayı aklına getiriyordu: "Gerçek özgürlük, izlenim seçme özgürlüğüdür" "her şeyin durmadan değişim geçirdiği bir dünyada, neticeye ulaşma çabası anlamsızdır," "çoğu kimseler gerçeğin ne olduğunu anlamaya çabalar, ancak kim olguları çarpıtmadan gerçeğe ulaşmıştır ki?"

Samgin'in beyninde, hareketsiz bir nokta, bir tür küçük ayna oluşmuştu. Bu ayna, ne zaman istese, neler düşündüğünü, nasıl düşündüğünü, düşüncelerinin hangi noktada birbiriyle çeliştiğini kendisine gösteriyordu. Zaman zaman aklının bu özelliği onu fazlasıyla yoruyor, yaşamasına engel oluyor, ancak gün geçtikçe bu sansür duygusunun çalışmasını zevkle seziyor ve bunu psikolojisinin en sıra dışı özelliği olarak görmeye alışıyordu.

Paris'te son günlerini geçirirken sabahları kentte yürüyüşler, faytonla gezintiler yapıyor, geceye doğru oteline dönüyor, dinleniyor, saat ondan sonra ise Blanche yanına geliyordu. Sevişmeler arasındaki dinlenmelerde genç kadın Klim'e kim olduğunu, evli olup olmadığını, Rusya'nın nasıl bir yer olduğunu, orada devrimin neden gerçekleştiğini, devrimcilerin ne istediğini soruyordu. Kendisiyle ilgili Klim bir sürü saçma hikâye uydurdu, devrimle ilgili soruya ise, ciddi bir tavırla, bu konunun bir kadınla yatakta konuşulacak türden olmadığını söyledi ve bu yanıtın kendisini, Blanche'ın gözlerinde daha da önemli kıldığını sezdi. Bu genç kadının işi bilir safça yaklaşımları ve de tıpkı tanıdık olmayan bir doktor gibi ziyaret başına özenle parasını alması, Samgin'de ona karşı aşağılama duygusu uyandırıyor. Ancak bir gün Blanche uzun saç tutamları dağılmış başıyla Klim'in koltuğunun altına sokularak yorgunluktan uykuya daldığında, Samgin içinde bu kıza karşı acımaya benzer bir şey duydu. Kendisi de uyumak istiyordu, ancak Blanche'ın yanındaki yer dardı. Klim, dirseğine dayanarak

doğruldu ve genç kadının hafifçe açık ağızlı yüzüne, göz altlarındaki koyu gölgelere baktı; genç kadın ağır, düzensiz soluyordu; gündüzleri hoş olan bu al yanaklı, şimdi ise tanınmayacak kadar soluk bu küçük yüzde dayanılmaz bir hüznü vardı. Klim, bir sigara yakarak:

‘Aslında o hiç de kötü bir kız değil. Herhalde paraları biriktirip, kendine bir eş bulacak ve o gözlüklü kadın gibi küçük bir restorana açacak,’ diye düşündü.

Ardından, Samgin, Maupassante’in “Gönlümüz” eserindeki yakışıklı kahramanın, sevgili olarak bir hizmetçi kızı seçmiş olduğunu anımsadı. Blanche’ı uyandırdı ve bu da genç kızın ondan özür dilemesine neden oldu. Giderken, Klim, ona yüz elli frank değerinde bir bilezik armağan etti ve elli frank daha verdi. Bu davranış Blanche’ı çok duygulandırdı, yanakları kızardı, gözleri sevinçle ışıldadı ve genç kadın yavaşça gülerek mutlulukla fısıldadı:

“Ah, siz yüce gönüllüsünüz! Ben ömür boyu bu denli...” ve söyleyecek söz bulamayarak yineledi:

“Yüce gönüllü Rus’u hatırlayacağım.”

Samgin, sevecen bir tavırla kızın omzunu okşadı.

Dört gün sonra gardan evine doğru yol alıyordu. Kentin üzerinde küçük parçalara ayrılmış bulutların arasında sönük mavi renkli gökyüzü parlıyor, kırağı düşmüş toprağın üzerinde güneşin soğuk ışınları kayıp geçiyor, rüzgâr ağaçlarda kalan son yaprakları kopartarak geziniyordu ve bunlar çoktandır tanıdık gelen şeylerdi. Bunların yanında tıpkı kibrit taneleri gibi birbirine benzeyen Ruslar vardı; hepsi de kalın sonbahar giysileri içerisinde, telaşla, devlet dairelerine, yerel mahkemeye, belediyeye ve diğer kurumlara gidiyor, gri üniformalı lise öğrencileri, yeşilimsi üniformalı okul öğrencileri, kahverengi üniformalı kız lisesi öğrencileri, kent okullarının yaramaz öğrencileri yürüyordu. Her şey tanıdık, ama her şey daha da ufalmış, anlamsızlaşmış gibiydi; kentin binaları rüzgârla aralanmış gibi birbirinden uzaklaşmış gibi duruyor ve sonbahar havasının berraklığı, ahşap binaların yıpranmışlığını, taş binaların çirkinliğini acımasızca gözler önüne seriyordu.

‘İlk fırsatta Moskova ya da Petersburg’a taşınacağım,’ diye hü-
zünle düşündü Samgin. ‘Marina mı? Bugün ya da yarın onu gö-
rür, hoşgörü dolu konuşmalarını dinlerim. Yeter! Bezbedov nere-
dedir şimdi?’

Dairesinin dört penceresinin hepsi de panjurlarla kapatılmıştı
ve bu görünüm, Klim’in keyifsiz ruh halini daha da kötüleştirdi.
Kapıyı kurumuş, kararmış, Felitsiata adlı yaşlı bir kadıncağz aç-
tı; bu kez daha da kambur ve yere doğru çökmüş gibi görünmüş-
tü Samgin’e; hep sessiz olan bu kadıncağz bu kez de Klim’i hiç-
bir şey söylemeden eğilerek selamladı; ancak donuk bakışlı gözle-
ri, ona tanımadığı birine bakar gibi bakıyor, kumaş paçavrasını
andıran dudakları titriyor ve insan, yaşlı kadının her an:

“Kimi aramıştınız?” diye soracağını düşünüyordu.

Samgin, Bezbedov’u sorduğunda ise kadıncağz sessizce yanıt-
ladı:

“Hapse attılar.”

“Öyle mi? Neden?”

“Marina Petrovna’yı öldürdü.”

Samgin, paltosunun tek kolunu çıkarmıştı; diğer kolu kırılmış
gibi çaresizce sarktı ve palto kolundan kayarak yere düştü. Yarı
karanlık girişte ortalık daha da kararmış, daha da havasız gibi gö-
ründü. Samgin sırtını duvara dayadı ve alçak sesle:

“Bir dakika... Nasıl yani? Ne zaman?”

“Gelişinin ikinci gününde. Tabancayla vurdu.”

Yaşlı kadın odalara geçti, oradan panjurların demir kollarını-
nın açılırken çıkardığı sesler duyuldu, birbirini takip edercesine
iki dar ışık sütunu odaya hücum etti.

Felitsiata: “Semaver hazırlayayım mı?” diye sordu,

Başıyla “evet” anlamında yanıt veren Samgin yavaşça insanı
kaldıracak kadar boş odaya girdi; mobilyaların tamamı tek bir
köşeye yığılıydı. Klim, tozlu kanepeye oturdu, elleriyle yüzünü
tuttu; elleri titriyordu, gözlerinin önünde güzelliğiyle gururlanan
bir kadının çıplak bedeni havadaymış gibi duruyordu. Onun öl-
müş olabileceğini düşünmek bile güçtü.

“Öldürülmüş. Aptalın teki tarafından...”

Marina'nın görüntüsünün yerini, hantal, küflenmiş gibi görünen, beyaz yüzlü, yanaklarında ve çenesinde civciv sarısı tüyleri olan, mavi, cam gözlü, kalın dudaklı, aptal ağızlı bir adam aldı. Ancak aklın, insanı gereksiz endişelerden ve tehlikeli etkilenmelerden koruduğu savunma mekanizmaları hızla devreye giriyordu.

'Tanık olarak ön soruşturmaya ve mahkemeye katılmam gerekecek.'

Kafasında öfkeyle karışık, belki de yüzüncü kez aynı soru belirdi:

'Neden iğrenç olayların bir parçası olmak durumunda kalıyorum?'

Kapıda Felitsiata belirmiş, ölmüş ve tabuta konmuş biri gibi kollarını birleştirmiş bir halde duruyordu.

"Geldiğinizde polisin haberdar edilmesi emri var, haber vermeliyiz değil mi?"

"Tabii ki."

"Semaveri Saşa getirecek."

Yan odada ağır adımlar duyuluyor, tepsinin metal, kap kacakların ise tiz sesleri duyuluyordu. Samgin oraya geçti; odada, al yanaklı, güzel vücutlu, mavi gözlü, belinden aşağıya kadar uzun, sarı ve kalın bir saç örgüsü bulunan genç bir kadın mutlu bir ifadeyle gülümseyerek ve eğilerek selam verdi. Samgin semavere kendisinin bakacağını belirterek, genç kadından son on beş günün yerel gazetelerini almasını istedi. Ardından Klim, trende yıkanmak için zamanın yetmediğini anımsayarak banyoya gitti, uzun süre yıkandı, semaveri unuttu; semaveri çılgınca kaynarken ve üzerinde kurumuş sulardan çizgiler akarken yemek odasına getirdi. Neredeyse bir saat kadar masada sabırsızlıkla gazeteleri bekleyerek oturdu, semaver ise cızırdamayı sürdürüyor, uğultu ve ıslık çıkarak onu sinirlendiriyor, odayı buharla dolduruyordu.

'Kahretsin, söndürücüyü nereye sokmuş olabilirler?' diye kızıyordu Samgin; suyun kaynayarak tükenmesinden ve semaverin yanmasından korkarak, kapağı çıkarıp içinde ne kadar su kalmış olduğunu görmek istedi. Ancak kapaktaki kollardan biri yoktu, ötekisi ise sallanıyordu, Klim parmaklarını yaktı; bu durum, hiz-

metçilerin ev sahiplerinin eşyalarına ne kadar da özensiz davrandığını düşündürdü. Sonunda Klim, boruya su dökerek kömürü söndürmeyi akıl etti. Bu uğraşlar düşünmesine engel oluyor, sıcak ekmek ve ıhlamur balı kokuları iştahını açıyordu; kafasında ise tek bir düşünce vardı:

‘Evet, buradan gitmeliyim.’

Klim, şaşkınlıkla, gazetelerde konuyla ilgili yalnızca iki haberin yayımlandığını gördü; birisinde olay şöyle anlatılıyordu:

“Dün, kentimiz, herkesin tanıdığı ve sevdiği M.P. Zotova’nın öldürülmesiyle sarsıldı. Cinayet şu şekilde ortaya çıktı: genellikle M.P. Zotova kilise gereçleri dükkânını pazar günleri öğlen saatlerinde, ikide kapatıyormuş; ancak dün Bolşaya Torgovaya sokağı-nın esnafları alışılmış saatte içeride ne müşteri ne de dükkân sahibi görünmesine karşın dükkânın kapalı olmadığını şaşkınlıkla fark etmişler; içeride neler olup bittiğini öğrenmeye karar verenlerden ilki, sarraf K.F. Hrapov olmuş. dükkâna girerek sahibesine seslendiği halde bir yanıt alamamış; mağazanın arkasındaki küçük odaya geçince ise Zotova’yı yerde yatarken görmüş.”

Samgin: ‘Budalalar, hatasız yazmayı bilmiyorlar,’ diye düşündü.

“Zotova’nın baygın halde olduğunu düşünen Hrapov oradan ayrılarak durumu hırdavat dükkânı sahibi Y.P. Pertsev’e bildirmiş ve ona kiracısı doktor Yevgenyev’e telefon etmeyi önermiş. Ancak tam o sırada sokaktan, kentte polis doktoru olarak görev yapan K.G. Bekman geçiyormuş; Bekman, genç kadının ensesine sıkılan tek kurşunla öldürülmüş olduğunu ve ölüm anının üzerinden iki saatten daha uzun bir sürenin geçmiş olduğunu saptamış. Bu sarsıcı dramın diğer ayrıntılarını, zamanın geç olması nedeniyle yarın açıklayabileceğiz.”

Ancak bir sonraki sayısında, gazete yalnızca, “öldürülen bayanın yeğeni Bezbedov’un içkili bir halde tutuklandığını” yazıyordu. İki gün sonra ise, öldürülenin törenle toprağa verildiğini ve “son yolculuğuna kentin tamamının uğurlamış” olduğunu kısaca bildiriyordu.

Samgin, gazeteyi elinden bıraktı, gazete dizlerine düştü; o za-

man Klim onu tiksinen bir tavırla masanın altına attı ve düşüncelere daldı. Bezbedov'un tutuklanması, öldürülmenin nedenini açıklıyor olsa da, net olmayan düşünceler belirliyordu.

‘Domuz. Sersem. Böyle bir harekete nasıl... kalkışabildi? Marina’dan korkuyordu...’

Öğleden sonra, Klim, cinayeti soruşturan memurun, penceresi huş ağacı odunluğunun bulunduğu bahçeye bakan odasında oturuyordu. Oda yanık kokusu yayan sigara dumanı ve çürük kokusuyla doluydu. Geniş ama yüksek olmayan bir dolabın üzerinde Çar III. Aleksandr’ın polis şapkalı bir portresi asılıydı. Şapka sık ve gür sakalına çok yakışmıştı. Eski yazı masasının arkasındaki yüksek arkalıklı deri koltukta, dışlerinin arasında sigarasıyla, gri gözlü, tertemiz, özenle dikilmiş siyah ceketle yaşlı bir adamcağız oturuyordu. Kırmızı kılcal damarlarla renklenmiş solgun yanakları, gri, sivri ve soylu görünümlü sakalı yüzünü daha uzun gösteriyor, kıvrık bıyıkları ona savaşa gider gibi bir ifade kazandırıyordu; çıplak kafatasında ve kulaklarının üzerinde yer alan beyazlamış saç tutamları tıpkı boynuz gibi kabarık duruyordu; kısacası soruşturma memuru Gudim Çarnovitskiy, Fransız melodram kahramanlarını andırıyordu. Bu adamcağız kentte vint oyunu tutkunu olarak tanınıyordu ve Samgin bir gün yeminli tanık odasında anlatılan olayı anımsadı: Bir gün Gudim ve oyun arkadaşları durmadan, yirmi yedi saat boyunca bu oyunu oynamışlar; oyunun yirmi sekizinci saatinde ise oynayanlardan biri “grand slam” yapınca sevinçten ölmüş ve böylece de Leonid Andreyev’e güzel bir öykü yazma olanağı vermiş.

“İşte böyle,” diye sesini alçaltarak, yumuşak, bas bir sesle konuşuyordu memur. “Sizi, Klim İvanoviç, rahatsız etmemin nedeni, bayan müşterinizin esrarengiz bir biçimde öldürülmesidir...”

Samgin: “Neden esrarengiz?” diye sordu. “Öldürülen kişi tutuklanmış olmalı, öyle değil mi?”

Soruşturma memuru iç geçirdi, bıyıklarını okşadı ve üzüntüyle:

“Cinayeti işlediğini itiraf etmediği için, bildiğiniz gibi, mahkemenin kararına dek o yalnızca bir kuşkuludur.”

Soruşturma memurunun gözleri renksiz, göz akları bulanıktı; gri göz bebekleri de sulanıyordu, ancak Samgin bu gözlerin ardında başka gözlerin saklanmakta olduğunu görür gibi oluyordu. Kendisini endişeli ve gergin hissediyor ve bunun için kendine kızılıyordu.

“Sizin yazı işleri memurunuzu göremedim,” dedi Klim.

Gudim, başını eğerek ve yeniden sigara yakarak: “Çok doğru bir saptamada bulundunuz,” diye yanıtladı; aralıksız sigara içiyordu. “Saygıdeğer Klim İvanoviç bunun nedeni, konunun gerektirdiği süreçlerden sizi muaf tutma niyetinde olmamam. Eğer sağlığım olanak tanımış olsa, bu görüşme için dairenize bizzat gelirdim, ama bacaklarım ağrıyor, yürüyemiyorum. Tabii ki siz, yasanın belirlediği doğrultuda ve gereken tüm ciddiyetle sorgulanacaksınız. Bezbedov’un ifadesindeki birtakım sözler bunu mutlaka gerektiriyor. Günümüz koşullarında bu adam oldukça acımasız bir ceza alacaktır; o da bunu seziyor ve kendini aklamaya çalışırken, tabii ki başkalarına da acımaya niyeti yok.”

Samgin, üzerinde oturduğu sandalyenin arkaya doğru kaydığını hissetti.

Memur, elindeki kurşun kalemi sakalına sapladı; çenesini kaşıyarak, köşeye, dolabın arkasına bir yerlere bakarken, alçak sesle konuşmasını sürdürdü:

“Sizi... bilgi edinmek için çağırdım diyelim.”

Samgin telaşla, şaşırarak ve endişesi artarak: “Yani?” diye sordu.

“Yani... bir bakıma size davanın durumunu anlatmak için.”

Soruşturma memuru ara vererek konuşuyordu ve suskunlukları dayanılacak gibi değildi.

Memur, sesini daha da alçaltarak: “Tüm içtenliğimle konuşacağım,” diye sürdürdü. “Asıl sorun Petersburg’un bu işle ilgileniyor olması; oradan ön soruşturmada gözlemci olması için bir başyargıç gönderdiler; onu görme zevkine eriştim; aramızda kalsın, bu adam haddini bilmez birisi ve tıpkı başkentli tüm kariyer delisi insanlar gibi yoluna dikilecek hiç kimseye acımaz. Bizim başyargıcımız, bildiğiniz üzere, belediye başkanımızın damadıdır ve hukukçular odası başkanlığına adaydır. Sizin de anlayacağınız gibi, bir gözlemcinin gelmesini onur kırıcı bir hakaret olarak algılı-

yor. Üstelik konu tümüyle bundan ibaret değil... yani burada öyle şeyler olabilir ki..."

Telefonun zili tiz bir ses çıkararak çaldı, memur ahizeyi kulağının gri kıkırdağına yaklaştırdı.

"Buyrun. O şeref bana ait. Evet. Başsavcının emri. Engellemek mi? Evet, ama nedeni... Emredersiniz. Hemen mi? Başüstüne..."

Soruşturma memurunun yanaklarındaki kırmızı kılcal damarlar daha da belirginleşti, gözleri kızardı, bıyıkları titreşti. Samgin, bir şeylerin yolunda gitmediğinden iyice emin oldu.

Yaşlı adam, kuru bir öksürük eşliğinde: "Mahkemeye çağırıyorlar, hiç vakit geçirmeden," diye açıkladı. "Siz ise sanırım bugün yurtdışından döndünüz?"

"Paris'ten."

"Ah, Paris! Eve-e-t!" diyerek memur üzüntüyle başını salladı. "Oraya üniversite öğrencisiyken gitmiştim, ardından düğünden sonra karımla birlikte gittim, bir ay boyunca kaldık. Nasıl bir yaşantımız var ama Klim İvanoviç, değil mi? Önce Paris, Floransa, Venedik, sonra ise yirmi yedi yıl boyunca burada! Sıkıcı bir kasaba, değil mi?"

"Evet."

"Ağır bir kent," diye emin bir tavırla söyledi Gudim Çarnovitskiy. "Zotova da oraya gitmişti, değil mi?"

"Birkaç gün kaldı, sonra Londra'ya gitti."

"Demek öyle. Londra'ya gitmedim. Peki sorabilir miyim, Zotova'nın Petersburg'da ne gibi bağlantıları vardır?"

Samgin: "General Bøgdanoviç'e gittiğini söylerdi," diye düşünmeden açıkladı.

Memur, elleriyle masaya dayanarak ve kaşlarını kaldırarak: "O-o!" dedi. "O, fazlasıyla önemli birisi, hatta bir bakıma... söylenenlere bakılırsa o bir tür.. yönetici unsur! Bağışlayın," dedi yaşlı adam, "ayağa kalkamıyorum, ayaklarım!"

Samgin, yaşlı adamın soğuk elini sıkarken: "Mahkemeye nasıl gideceksin peki?" diye hırçın bir tavırla düşündü; adamcağızın gözleri hafif bir gülümsemeyle daha da renksizleşti ve neredeyse fısıltıyla, öneride bulunurcasına:

“Size beslediğim saygı ve beğeni duygularımdan ötürü, Klim İvanoviç, izninizle anımsatayım: Biz hukukçuların çalışma yaşamında, özellikle günümüzde öyle olaylar oluyor ki, bu gibi olayların yansımaları... sonradan çok zarar verici olabiliyor.”

Yaşlı adam, kent sakinlerinin korkuya kapıldıklarından, taşra gazetecilerinin haber vermekteki aceleci tavırlarından ve basının çıkarıcı haber yaratma eğilimlerinden söz etti, ancak Samgin, yaşlı adamın soğuk parmaklarından elini bir an önce kurtarma isteğiyle onu dinlemiyordu bile.

Sokaktaki hava güneşli ve soğuktu; gün boyunca eriyen su birikintileri, yeniden ince bir buzla kaplanıyor, rüzgâr suya tavuk tüylerini, deridenmiş gibi görünen sonbahar yapraklarını, soğan kabuklarını savuruyor, Samgin’in paltosuyla oynayarak endişesini artırıyordu. Sanki rüzgârın her çarpışına yanıt olarak şu soru ortaya çıkıyordu:

‘Bezbedov benimle ilgili neler uydurabilir? O öldürmeyi becerebilecek birisi mi? Eğer o değilse, kim o halde?’

İşte o anda Samgin, gazetede cinayetin amacına ilişkin tek bir söz bile yazılmadığını anımsadı. Marina ile ilgili o anki düşünceleri ise kayıtsızlığın ötesinde, neredeyse düşmancaydı.

‘Karanlık bir bayandı.’

Marina’nın polis için çalışmış olabileceği düşüncesi yeniden kafasını kurcalamaya başladı; ardından Klim, Marina’nın iki kez ondan nedenini bilmediği cezalar ödemesini istediğini anımsadı, birincisinde böyle bir cezanın tutarı yüz elli, ikincisinde ise beş yüz rubleydi.

‘Herhalde ceza dediği ödemeler rüşvetti. Peki Gudim benden ne istiyor? Yasal olmayan bir biçimde davranıyor. Son tavsiyesi ise tuhaf bir çıkıştı.’

Bir tür küçük çekiçler kafatasının içinden şakaklarına vuruyordu sanki. Evine geldiğinde, bir dakika kadar aynada heyecanla parlayan gözlerini, azalmış saçlarında beliren beyazları seyretti; yanaklarının tombullaşp, yüzünün yuvarlaklaştığını ve top sakalının böyle bir yüze artık yakışmadığını ve aslında tıraş edilmesi gerektiğini fark etti. Ayna, yan odada güzel vücutlu, resimden

çıkmiş gibi al yanaklı, mavi gözlü, beline kadar uzun saç örgülü genç kadının masaya yemek takımını yerleştirmişini yansıtıyordu.

‘Herhalde budalanın biri,’ diye düşündü Samgin.

Felitsiata, genç kıza: “Beyefendi evde mi ki?” diye sordu.

Genç kız, neşeyle ve şarkı söylercesine: “Evet,” diye yanıtladı.

‘Benim bir evim yok ki,’ diye karşı çıktı Samgin içinden. ‘Yalnızca reel anlamda değil; yani eş, çocuklar, belirli bir dost çevresi, hoş bir dost, bana eş düzeyde akıllı bir insanın yokluğu anlamında değil, ideal anlamda, iç huzur anlamında da bir evim yok... Whiteman insanın alçakgönüllü yaşamdan sıkıldığını, artık sert tehlikeler, bilinmeyen ve sıra dışı şeyler istediğini söylemişti... Bir anarşistin çıkışlarıdır bunlar...’

‘Karanlık bir uçurumun kenarında

Durmanın ve çarpışmaya atılmanın zevki.’

Gençlerin romantizmi... Maen Reed, liseden Amerika’ya kaçış.’

İçeri Felitsiata girdi, Klim’in eline sessizce bir kartvizit sıkıştırdı, Samgin kartı gözlüğüne götürdü ve okudu:

“Anton Nikiforoviç Tagilskiy.”

Samgin, kararsız bir tavırla: “Evet, evet,” diye söylendi. “Davet edin... Buyursun!”

O sırada, şişmanca, kırmızı bakır semaver andıran, fazlasıyla kızıl giysiler içinde bir adamcağız kısa bacakları üzerinde yuvarlanırcasına ona yaklaşıyordu bile.

Tagilskiy, müzikal bir tenor sesle: “Selamlar! Aha, yaşlanmışsınız! Ya ben? Tanımadınız herhalde?” diye bağırdı. Samgin, kel bir kafayı, kırmızı, tıraşlı, şakakları kırılmış bir yüzü, yağ torbalarına gömülmüş domuz gözünü andıran minik gözleri ve geniş bir burnun altında kısa kesilmiş fırça gibi bıyıkları inceliyordu.

“Tanımazdım herhalde,” diye onayladı Klim.

“Nezaket kurallarını hiçe sayarak geldiğim için bağışlayın... Eski bir dostun kendisine tanıdığı bir hak bu.. Aslında çok fazla hakkımız var her şeye, öyle değil mi? Biraz kısa keselim mi, ne dersiniz?”

Yüzüne, ciddi ve açıklama bekleyen bir ifade veren Samgin, biraz soğuk bir tavırla:

“Buyrun...” diye önerdi.

“Öğle yemeğine mi? Teşekkür ederim. Ben de sizi restorana davet etmek istiyordum; burada, meydanda hiç de fena olmayan bir restoranınız varmış,” diye hızlı ve müzikal bir sesle konuşan Tagilskiy, yemek salonuna Samgin’den önce geçti ve hemen masaya oturdu. Bu, Samgin’in bir zamanlar Preys’in çalışma odasında görmüş olduğu adama şaşırtıcı bir biçimde, hiç ama hiç benzermiyordu; o zamanlar Tagilskiy ciddi, bilgilerinden ötürü övünç duyan, insanlara bir profesörün öğrencilerine yaklaştığı gibi akıl verircesine yaklaşan birisiydi; şimdi ise sözlerini, tıpkı rüzgâr gibi, her yöne savuruyordu.

Samgin: ‘Tıpkı bir meyhaneye gelmiş gibi davranıyor. Marina’yı soracak tabii,’ diye düşündü

Öyle de oldu. Tagilskiy ceketinin düğmelerini açarak altındaki çok renkli yeleği ortaya çıkararak peçeteyi yakasına ilştirirken, Zotova’nın öldürülmesini soruşturmak için merkezden gönderilmiş olduğunu açıkladı.

“Güzeller güzeli bir kadınmış, öyle miydi?”

“Evet, çok güzeldi.”

“Aha. Ee, ne yaparsın? Güzeli bir eşyayı bozmak çok kolay. Güzeli olanları, çirkinlerden daha sık öldürürler. Ancak kocaları ve âşıkları genellikle hep ön cepheden vururlar: Başından, göğsünden, karnından; burada ise ensesinden, yüzü arka bahçeye dönükken öldürmüşler. Bu, soygun amacıyla işlenen cinayetlerde kabul edilebilen bir şeydir, bu olayda ise soygun saptanmadı. Bunu bir sır olarak algılayanlar var. Bana göre ise ortada hiç sır yok, yalnızca bir korkak var, o kadar!”

Tagilskiy, burun kanatlarını iyice açarak çorbadan gelen buharı kokladı, gözleri parlayarak, hoşgörülü bir ifadeyle:

“Tavuk sakatatı çorbası değil mi? Bayılırim!” dedi.

Samgin: Kurnazlık ediyor, hayvan herif,’ diye düşündü.

“Soruşturma memuru olan yaşlı eşek sizi çağırmış, ama ben bu süreci durdurdum. Bu olayın geniş kitlelere duyurulmaması gerekiyor. Neden, diye soracaksınız? Aslında bilmiyorum. Büyük olasılıkla aptallıktan, belki de alçaklıkla karışık bir aptallıktan. Şerefinize!”

Adamcağız ağzına küçük bir kadeh votka attı, dilini şaklattı, bir saniyelğine gözlerini kapadı ve yeniden söze başladı:

“Dış görünümünüz çok zarif. Zengin bir dul için damat adayı görüntüsü.”

‘Beş para etmez herif,’ diye içinden sövdü Klim.

Tagilskiy, hizmetçi kıza bakarak: “Paris’e gitmiş olmak buna derler işte! Ben renkli giysilere büründüm, ancak üzerimdekiler zevk sahibi gözlerin beğenebileceği türden giysiler değil,” dedi; hizmetçi kız çıktığında ise iç geçirerek:

“Ne kadar da iştah açıcı bir kız, etekli Şeytan...” diye söylendi.

Sonra hemen sordu:

“Zotova’nın sevgilisi var mıydı?”

“Bilmiyorum.”

Tagilskiy: “Vardı,” dedi, başını eğdi, bir kadeh daha içerek: “Genel kanı, son zamanlarda sevgilisinin siz olduğunu gösteriyor,” diye sözlerini sürdürdü.

“Saçma,” diye sert bir biçimde yanıtladı Samgin.

“Saçma demek; gerçeğe uygun, ama gerçek değil, anlamında kullanılır. Bizim Rusya’da saçmalıklar, genellikle gerçeğin ta kendisi olabiliyor.”

Tagilskiy acele etmeden yiyor ve karnını doyurma işlemi ko-nuşması için bir engel oluşturmuyordu. Tabağına bakıp, çatal ve bıçakla civciv kemiğini ustaca soyarken, Samgin’e, Marina’nın mal ve nakit varlığının miktarını bilip bilmediğini sordu. Olumsuz yanıt alınca da açıkladı: Nakit ve mevduat olarak yaklaşık dört yüz bin rublesi vardı; mal ve toprak varlığı ise, Ural ve Volga’nın karşı kıyısındaki Nijegorod ilinde olmak üzere bu miktarın iki katı kadardı.

“Belki de üç katı. Evet. Akrabaları yok. Demek ki, önümüzde sahipsiz bir mal varlığı var ve bu durumda imparatorluğumuzun yasalarına göre bu mal varlığı hazineye aktarılır. Bu bazılarını çok heyecanlandırıyor... yaşamdan tat almayı bilenleri, örneğin.”

Tagilskiy, tombul parmaklarının arasından iş gereçlerini, yani bıçak ve çatalı bir kenara koydu, yanaklarına avuçlarıyla vurdu

ve şarabı kadehlere doldururken şaka yapmadan, ciddi bir tavırla sözlerini sürdürdü:

“Ben içiyorum, ama siz içmiyorsunuz ve temkinli tavırlarınızla süzgün yüzünüz... beni sıktıkları falan yok, ben sıkılmayı bilen biri değilimdir, ancak yine de engel oluşturuyor. Bu kentte yaşayan kabilenin arasında ben yabancıyım; yerel halk bana düşmanca davranıyor. Onların aileden gelme gelenekleri hâlâ korunuyor ve genelde... sanki burada dolandırıcılar çoğunluktaymış gibi geliyor.”

Dirseklerini masaya dayayıp, avucuyla çenesini destekleyen Tagilskiy, sol elini masanın üzerine bir kadeh şarap tutarak uzattı ve renksiz gözlerini Samgin’in yüzüne tatsız bir ifadeyle, meydan okurcasına dikti. Müzikal sesinde acı ve coşku dolu tınılar duyuldu.

Samgin, Berdnikov’u anımsayarak: ‘Ona, yumuşak davranmıyım,’ diye karar verdi; kadeh tokuşturarak:

“Büyük olasılıkla yorgunluk ruh halimi etkiliyor, yolculuktan geldim,” dedi.

Tagilskiy, ikna olmamış bir tavırla: “Diyelim ki öyle,” diye yanıtladı. “Öldürülen kadının tefeci gibi birisi olduğunu düşünssek bile, yine de siz Raskolnikov değilsiniz, ben de Porfiriy değilim. Ayrıca daha birkaç yıl önce birlikte Marx’ı tartıştığımızı... v.s. anımsayalım. Şerefimize!”

İçtiler. Tagilskiy konuşmasını sürdürdü:

“Demek ki, bir yanda büyük, sahipsiz bir mal varlığı ve yerel dolandırıcıların ellerinde bulunan ve onlara sahiplik hakkı veren her türlü resmi belge. Anlatabiliyor muyum?”

“Anlayabiliyorum,” diye yanıtladı Samgin.

“Diğer yandan da, dükkân dolaplarının birinde Esdeklerin çok sayıdaki yasadışı yayınları ve Zotova’ya ‘sen’ diye hitap eden bir Marksistin, akıl veren ve keskin zekâlı birisinin çok sayıdaki mektupları bulundu. Zengin bir kadın hangi Şeytan’a uyarak yasal olmayan yayınları bulundursun ki? O yüzden de bunların size ait olduğu var sayılıyor.”

Samgin, sırtını doğrulttu ve kızgınlıkla:

“Beni sorguya mı çekiyorsunuz?” dedi.

Tagilskiy, gözlerini yağlı ve kalın göz kapaklarıyla örterek: “Ne sorguya çekiyorum ne de soruyorum, yalnızca anlatıyorum, öyle var sayılıyor,” diye yanıtladı. Alnının derisindeki küçük kırışıklıklar hareket halindeydi. Düşünceli bir ifadeyle: “Bayan müşterinizin ilgileri oldukça çeşitliymiş, onda az rastlanan tarihi kitap baskıları ve tarikatlere ilişkin el yazmaları bulundu,” dedi.

Sokaktaki hava gri bir tozla dolmuştu sanki; pencere camları terlemiş, odada dumanlı bir alacakaranlık oluşmuştu; Samgin lambayı yakmak istedi.

Tagilskiy, alçak sesle: “Gerek yok,” dedi. “Karanlık harika bir biçimde insanları birbirine yaklaştırır... bazı durumlarda. Sizi soruşturma hakkına sahip değilim. Evinize başsavcı temsilcisi olarak değil, oldukça karanlık bir konuyla ilgili bir aydının düşüncesini paylaşmak için geldim. Buna inanabilir misiniz?”

Samgin, biraz tereddütle ve çok tedirgin olarak: “Evet,” dedi. Bezbedov’un ifadelerine ilişkin olarak ilgili soruşturma memurunun söyledikleri aklına geldi; şimdi de yasadışı yayınlar konusu ortaya çıkmıştı.

“Evet, size inanıyorum,” diye yineledi Klim ve vücut kaslarının bir çukuru aşmak için yapılan sıçrama öncesindeki gibi gerildiğini hissetti.

Samgin: ‘Beni yakalamaya mı çalışıyor, ne?’ diye düşünüyordu; Tagilskiy o sırada:

“Bu davadan, siyasi nitelikli adli bir yargılama olayı yaratmak ve bu tür bir davadan büyük kazanç elde etmek olası. Ben paraların farklı kişilerce kaçırılması ve herkesin huzura kavuşması taraftarıyım. Bunun için, Bezbedov’un cinayeti işlemiş olduğunu itiraf etmesi gerekiyor. Sızce böyle bir şeye kalkışması için bir gerekçesi var mıydı?” diye sordu.

“Evet vardı,” diye kendinden emin bir tavırla yanıtladı Samgin.

“Nasıl bir gerekçe?”

“İntikam.”

Tagilskiy, Samgin’den aldığı sigarayı yakarken: “Doğru söylü-

yorsunuz, bu durum mektuplar vasıtasıyla doğrulanıyor,” diye memnuniyetle belirtti ve “ondan söz edin” diye öneride bulundu. Samgin de sigarasını yakarak temkinli bir biçimde Bezbedov’u anlatmaya başladı. Klim, bu domuz gözlü, yuvarlak hatlı ve alışlagelmiş sarhoş yüzlü adama inanmayı fazlasıyla istiyor, ancak inanmıyordu. Tagilskiy’nin söylediği her şeyde bir tür gerçek seziliyor, ancak aynı zamanda, büyük bir ağır ceza davasına katılma tehlikesi de ortaya çıkıyordu; Klim, bu davada bir tanık olarak dinlenmeyi bile hiç mi hiç istemiyordu, ancak bir sanık olarak da davaya dahil edilebilirdi. Tabii suçlamayı kanıtlayacak delillerin yokluğundan dolayı aklanabilir, ancak yine de kişiliğine gölge düşürülmüş olurdu.’

Klim: ‘Ben İvanov ya da Yefimov değilim, Samgin’im. Ender rastlanan bir soyadım var. Samgin mi? Hani şu... Ben savunmasız bir durumdayım,’ diye endişeyle akıl yürütüyordu. Tagilskiy, düşünmesini engelleyerek:

“Şu Bezbedov da genel anlamda bir aptal, bir hiç. Olay yerinde olmadığını kanıtlaması için yarım saat ya da yirmi dakika bir boşluk var. Onu sizin savunmanızı talep ediyor...” dedi.... Samgin susuyor ve içinden:

‘Savunmasızım,’ diye yineliyordu.

Odanın içi tamamen karanlığa gömülmüştü. Samgin, alçak sesle:

“Lambayı yakayım mı?” diye sordu.

Tagilskiy: “Lambayı yakın,” diye aynı tonda yanıtladı. Klim kibritleri çakmaya başladı; ancak kibritler kırılıyordu; Tagilskiy, o sırada önemli bir şey söyledi:

“Birbirimizi az tanıyoruz ve anımsayabildiğim kadarıyla geçmişte birbirimize karşı belirli bir sempati duymamıştık. Büyük olasılıkla ziyaretim sizde birtakım kuşkular uyandırıyor. Bu doğaldır. Herhalde birisinin ya da bir şeyin savunucusu olmadığımı söylediğimde kuşkularınızı daha da artıracam. Ben yalnızca kendimi savunuyorum, çünkü kirli bir olaya bulaşmaya niyetim yok. Böyle bir olasılık sizin için de bir tehdit oluşturuyor. O yüzden geçici olarak ikimiz bir tür savunma ortaklığı yaratmalıyız.

Bu ortaklığımız taarruz nitelikli de olabilir, yani basını bundan haberdar edebiliriz, ama bunun zamanı henüz gelmedi.”

‘Yatıştırmaya çalışıyor,’ diye düşündü Samgin. ‘Yalan söylüyor.’ Sonra da sesini yükseltmeden:

“Sizi çok iyi anımsıyorum, ancak bende bir zamanlar antipati uyandırdığınızı söyleyemem,” dedi.

Tagilskiy: “Söylemeyin de zaten,” diye önerdi.

Tagilskiy’nin yüzü lambanın ışığında sanki daha biçimli görünmeye başlamıştı; bu yüz zayıflamış gibiydi; yanakları çökmüş, gözleri daha iri açılmış, bıyıkları ise sevecenlikle gürleşmeye başlamıştı sanki. Daha uzun boylu olsa ve bu denli şişman olmasa, taşranın ücra bir köşesinde konuşlandırılmış yedek bir tabur subayı gibi görünecekti.

Tagilskiy: “Stratonov’u anımsıyor musunuz?” diye sordu. “Ekim hareketine katılanlardan. Devletin kaynaklarıyla deri fabrikasını inşa ettirdi. Preys’in söylevlerini okuyor musunuz? Pek parlak değil söyledikleri. Rus liberaller umutsuz bir izlenim bırakıyor. Devlet Dumamız ise amatör bir tiyatro oyunu âdeta. Evet. Düzeni sağlayan kişi ve kurtarıcı rolünü ise Saratov kentinin belediye başkanı oynuyor. Dış görünümüyle dikkat çeken bir adam, ancak biraz aptal ve kendisiyle övünen biri... Geçen yıl onunla birlikte, arkadaş topluluğuyla ava gitmiştim; kendi kökenini anlatırken dinledim. Tıpkı ekonomi alanında olduğu gibi geneolojide de tam bir cahil. Sivastopol’da, sanırım otuzlu yıllarda tayfalar tarafından öldürülmüş olan atasından söz etmeyi unuttu.”

Şarap şişesi tıkcına çatalını saplayan Tagilskiy, konuşurken tıkaçla kadehe vurarak söylediklerine cam sesiyle tempo tutuyor, bu ses Samgin’i huzursuz ediyor ve Tagilskiy’nin içtenliğine inanıp inanmayacağını, inanacaksa ne kadarına inanması gerektiğini saptamasına engel oluyordu. Tagilskiy ise sol gözünü kısarak, başından beri yaptığı gibi hızlı ve acı sözlerle konuşmayı sürdürüyordu; görüldüğü kadarıyla söylediği sözleri düşünmüyordu.

“O adam babasının, yazdığı yazılarla, çiftlik mezra birimlerini, toplu işletme birimlerine karşı savunduğunu ve Emmanuel

Kant'ın hayranı olduğunu anlatıyordu, aslında ise babası Ogust Kompte'ye hayrandı, hatta toplumsal alanda doğa-bilim yasaları konusunda küçük bir eser bile yazmıştı. Biliyor musunuz, ben soylu ailelerin geneolojisiyle ilgileniyor ve Rus İmparatorluğu'nun inşasında yabancıların rolüne büyük ilgi duyuyordum..."

Ansızın çatalıyla kadehine vurmayı bırakan Tagilskiy:

"Bezbedov fazlasıyla... size inanıyor. Sanırım siz cinayeti işlediğini itiraf etmesini sağlayabilirsiniz. Ön mahkeme soruşturmasına savunma tarafının katılımına, sanığa suçlama yazısının tebliğinden önce izin verilmemektedir, ancak... Siz yine de bu konuyu düşünün," dedi.

Konuk yerinden kalktı ve bu davranışıyla ev sahibinin hafif bir soluk alarak rahatlamasını sağladı.

Tagilskiy, Samgin'e elini uzatarak: "Sizi... resmi işlerle rahatsız etmemek için, ben bir-iki gün sonra size uğrarım," dedi; eli yumuşak ve çok sıcaktı. "Bu... son derece kötü vakada güveninizi kazanmayı umuyorum," diyerek ilk kez öylesine gülümsedi ki, yüzünün tamamı erimişçesine genişledi, yanakları kulaklarına doğru çekildi, ağzı, bir kemirgenin dişleri gibi dişlerini ortaya çıkararak açıldı. Bu gülümseme Samgin'in ürkmesine neden oldu.

'Hayır, o işe yaramazın teki!' diye düşündü.

Ancak şişman, kısa boylu adam antreye doğru âdeta yuvarlandı ve orada alçak sesle:

"Bakın ne diyeceğim, her şey olabilir! Eğer sizde herhangi bir yasadışı yayın varsa, bulunmasa daha iyi olur..." dedi.

İğne batmışçasına sinirsel bir titreme hisseden Samgin, kalın bir sesle:

"Zotova polise mi çalışıyordu?" diye sordu.

"Nası-ıl? Ah, allah kahretsin," diye söylendi Tagilskiy, kollarını sallayarak. "Bu da ne demek oluyor? Bir varsayım mı? Emin misiniz? Kanıtları var mı?"

Samgin, alçak bir sesle: "Bir varsayım," dedi.

Tagilskiy ıslık çaldı:

"Kanıtları yok mu?"

"Yok. Ancak bazen öyle düşünüyordum..."

Tagilskiy: “Varsayımlar, kanıt gerektiren görüşlerdir. Kant’a göre ise her görüş, öğrenilmiş bir gerçek değildir,” diye düşünceli bir tavırla söylendi. “Siz, kuşkularınızı başkalarına aktardınız mı?”

“Hayır.”

“Parti arkadaşlarınıza.”

“Ben partili değilim.”

Tagilskiy: “Öyle mi? Çok iyi... yani anlatmamanız iyi,” diye ekledi; bir kez daha Samgin’in elini sıkarak: “Haydi, ben gidiyorum. Ekmek ve tuz için teşekkür ederim!” dedi.

Gitti. Dış kapının çarpma sesi tıpkı bir balta darbesi gibi duyuldu. Holdeki bir dakikalık konuşma Samgin’in endişesini belirli ölçüde azaltmıştı. Odanın bir köşesinden ötekine geçerken, içindeki çok karmaşık ve ağır duyguların, düşüncelerin dile getirilebilmesi amacıyla edebi formlar aramaya koyuldu. İzlenimlerin yorucu dolambaçları, net ve anlamlı sözlerin ortaya çıkmasını gerektiriyordu; bu sözler bu karmaşayı çözecek, karmaşanın kaynağına inecek, yani Tagilskiy’e belirli bir yaklaşımın oluşmasını sağlayacaktı.

“Sanırım, benim partiye üye olmadığımı inanmadı. Arama olabileceği konusunda uyardı. Ne istiyor ki benden?”

Klim, bir gün Preys’in toplantısında Tagilskiy’nin, soğuk ve acımasız bir tavırla, devletin insan kişiliğini ezici bir unsur olduğunu söylediğini anımsadı, Preys ciddi bir tavırla: “Siz abartıyorsunuz,” demiş, Tagilskiy ise umursamaz bir tavırla: “Olayları abartan tarihtir,” diye yanıtlamıştı. Stratonov, “Sizin alaycılığınız, nihilist alaycılığı,” dediğinde ise, Tagilskiy, aynı umursamaz tavırla ona da: “Yanılıyorsunuz, alaycı konuştuğum yok. Ancak yaşamdan tat almayı bilen insanın, yaşam gerçeklerini tuz ve biber eklemeksizin çiğneyemeyeceği kanısındayım. Kuşkucu kişi öğreticidir, iyimserlik ise aptalları eğitir,” demişti.

Tagilskiy geçmişte, kendinden emin, bir doktor tavrıyla sayılar ve kanıtlar ortaya atarak konuşan, sarhoşken de yüz­süzce davranan bir insandı.

“Evet, çok değişmiş. Tabii ki benimle konuşurken kurnazlık ya-

piyor. Yapmak zorunda. Ancak onda yeni bir özellik ortaya çıkmış... Daha namuslu olmuş. Ancak bu durum ona karşı dikkatsiz olmamı gerektirmez. Şişman. Şişmanlar yüksek sesle konuşur. Shakespeare'in Julius Sezar'ı da şişmanları tehlikesiz sayardı..."

İşte o sırada Berdnikov'u huzursuzluk duyarak anımsadı.

"Marina ile ilgili kuşkularımı gereksiz yere anlattım. Ağzımdan söylememem gerekenleri... kaçırdığım sıkça oluyor. Bu temizliğe düşkünlüğümden kaynaklanıyor. İçimdeki... insanların bana aşladığı karanlık, dürüstlükten uzak ve kötü şeyleri taşımak istememekten kaynaklanıyor."

Aynada, Samgin'in iyi tanıdığı bir figür, kaygılı bir aydının yüzü yansyordu. Yan gözle figürünü izlerken Samgin:

"Hayır, sonuç çıkarmak konusunda acele etmeyeceğim," diye karar verdi.

Kendisine: "Marina mı?" diye sordu. Birkaç dakika sonra Klim, Marina'nın yokluğuyla onu düşünme gereksiniminin önemini yitirdiğinden iyice emin oldu.

"Artık onu değil, onun neden olduğu birtakım olayları düşünmek zorundayım... Marina..." Klim, Marina'nın Paris'teki sıra dışı ruh halini anımsadı. "Neticede ölümü o kadar da beklenmedik bir şey değildi, buna benzer bir şey mutlaka gerçekleşmeliydi zaten. 'İnsanın kendisi nasılsa ölümü de öyle olur' derler. O kadın, 'Adli suçluları cezalandırma' yasasında öngörülen olaylara yakın bir yaşam tarzı sürdürüyordu."

Klim üç gün kadar yoğun bir biçimde çalışarak Zotova'nın resmi evraklarını düzenledi ve Marina'dan iki yüz otuz ruble alacaklı olduğu ortaya çıktı. Bu sevindirici bir şeydi. Samgin, çalışıyor ve her an Tagilskiy'nin gelmesini bekliyor ve istiyordu da. Ancak Tagilskiy, onu başsavcının odasına çağırды ve orada altın düğmeli bir üniforma giymiş olarak karşıladı. Bu kez daha uzun boylu, daha zayıf görünüyordu; kırmızı yüzü rengini atarak kahverengileşmiş, gözleri daha fazla açılmıştı; Tagilskiy ince, kulak tırmalayan sesini dizginleyerek, daha uyuşukça ve donuk ifadeli konuşuyordu.

“Başsavcı hastalanmış. Hastalık kimi istenmedik durumlardan kaçınmayı sağlayınca oldukça yararlı bile olabiliyor; her türlü tatsız olayın sonu demek olan ölüm hariç, kuşkusuz; bir de cehennem azabı var tabii ki.”

Bu konuşmanın ortasında Tagilskiy, telefon ahizesine doğru, sert bir tavırla:

“Buyrun, lütfen,” dedi.

Tagilskiy, tek parmağıyla Samgin’e doğru masadaki bir mektubu çekerek: “Ha, size soracağım sorular şunlar,” diye resmi bir biçimde söze başladı. “Bu mesajın yazarını tanıyor musunuz?”

Mektup, küçük ama okunaklı bir yazıyla yazılmış, sözcükler o denli yan yana dizilmişti ki, her satır tek sözcükmüş gibi görünüyordu. Samgin mektubu aldı ve okumaya başladı:

“Senin tereddüt ve karşı çıkmalarını safça buluyorum, zira akıllı bir insan olduğunu biliyorum, ama bu saflığının yapay olduğunu hissediyorum. Marx’ın düşüncelerini, burjuvazinin sokak köpekleri ile süs köpekleri çarpıtmaktadır; bu köpeklerin adlarını sen biliyorsun, onların ulumalarını ve havlamalarını kuşkusuz anlayabiliyorsun da. Hayal kurmayı bırak, Lenin’i okumaya başla. Yazılarındaki ‘kaba ironi sana itici geliyor’ ise, bunun nedeni içindeki coşkuyu kavrayamaman. Aslında bunu çoğu kimse kavrayamıyor, çünkü böyle bir alaycılıkla coşkunun bütünleşmesini İlyiç’e kadar ben yalnızca Marat’ta hissedebiliyordum, onu da o denli güçlü değil.”

Samgin: ‘Bu Kutuzov’un yazısı,’ diye düşündü. ‘Bu onun tarzı. Söylesem mi? Kim olduğunu açıklasam mı?’

İçeri yerel başsavcı yardımcısı, şık, giyimine düşkün, yakışıklı Brun de Sente İppolit girmişti. Tagilskiy, elini mektubu almak için uzattı ve: “Bilmiyor musunuz?” diye sordu. Soru olumsuz yanıt almaya hazır bir beklenti içinde sorulmuştu ve bu durum Samgin’i çok sevindirdi. Klim moda düşkününün elini sıkarak: “Nasılmış Paris, ha?” sorusuna rahat bir ifadeyle:

“Harikaydı!” diye yanıtladı.

Brun, kendini beğenmiş bir tavırla gülümsedi, biçimli, ipeksi, gür bıyıklarını okşadı.

“Dostum, prens Urusov’un harika bir sözü var: “Paris, Siloam kabıdır, onunla her türlü ruhsal rahatsızlıklar ve hüznler tedavi olur.”

“Siloam, bir tür şifalı çamurdur, tıpkı saks çamuru gibi,” diye karıştı söze Tagilskiy, ardından da ciddi bir tavırla:

“Bu Berdnikov da kim?” diye sordu.

Berdnikov hakkında Samgin seve seve bilgi verdi ve başsavcı yardımcısının yakınlık gösterisine hak kazandı:

“Ah, sizin sürükleyici bir anlatım yeteneğiniz var!”

Tagilskiy, sigarasını yakarken: “Demek öyle,” diye söze karıştı. “Demek ki yabancı yatırımlara yönelmiş bir iş adamı? Fransız sermayesine öyle mi?”

“Bilemeyeceğim.”

“Zotova, belgelere bakılırsa, İngiliz yatırımlarıyla ilgileniyordu, öyle mi?”

“Bu işler konusunda bana bilgi vermezdi. Takip ettiğim işler, mahkemeye sunulmak için tarafımdan hazırlanırdı.”

“Harika,” diye söylendi Tagilskiy; Sen İppolite ona sıkılmış bir yüz ifadesiyle baktı, iki kez yüksek sesle dudaklarını şapırdattı ve gitti, Tagilskiy ise evrakları karıştırırken:

“İşte bu genç çocuk çok kolay kariyer yapacak! Öncelikle zengin bir kadınla evlenir, bu onun için tıpkı sinek öldürmek kadar kolay olacak. Yaşlandığında ise senatör, bakanın arkadaşı, Devlet Şurası üyesi ve genelde tanınmış bir kişi olup çıkacak! Özellikleri itibariyle ise, aslında salak ve cahil birisi. Neyse, canı cehennem!” dedi.

Tagilskiy, kâğıtlara eliyle vurdu ve şaşkın bir tonlamayla söze başladı:

“Bakıyorum da, Zotova çok yönlü bir kişilikmiş! Uğraştığı işlerden kalanlara baktığımızda ise fazlasıyla akıllı ve aşırı derecede açgözlü olduğunu görebiliyoruz. Hatta şaşkınlık içerisinde olduğumu da söylemeliyim: Marksistler, finansçılar, tarikatçılar. Zotova’nın, söylediğiniz üzere polis teşkilatıyla yakın ilişkiler içerisinde olabilmesi için neden bulamıyorum ve göremiyorum. Tarikat yönünde olabilir mi, ne dersiniz? Tüm bu kitapları, el yazma-

larını hangi nedenle topladığını çözmek imkansız. Öylesine kaba, yazım hatalarıyla dolu bu yazılar, yoksul düşüncelerin ürünleri... Bu işe yaramaz yazıların yanında, Rus ve Avrupalı klasik yazarların eserlerinden oluşan kütüphane, Le Bone'un madde ve gücün evrimine ilişkin kitapları. Lesley Word, Oliver Lord'un İngilizce eserleri, Humbolt'un *Kosmos* eserinin son Almanca yayını, Marx, Engels... Hepsi de kurşun kalemle okunmuş, kitapların içinde neyin nerede aranması gerektiğini belirten bir dolu küçük not kâğıtları var. Siz bunların tümünü biliyorsunuzdur, kuşkusuz?"

"Hayır," dedi Samgin. "Evinde yalnız iki-üç kez bulundum... İş görüşmelerimizi dükkânda yapardık."

"Dükkân paravan olarak mı kullanılıyordu? Ne dersiniz?"

Samgin, konuşmadan omuz silkti, sonra da ansızın:

"O, Hlist tarikat gemisinin kaptanıydı. Yerel Meryem Ana'ydı," dedi.

Tagilskiy: "O, mu-u?" diye kekeleyerek yineledi ve kısa soluklar alıp, sandalyesinde hoplayarak ve sarsılarak, dişli ağzını açmış bir halde sessizce gülmeye başladı. Ardından, gülüşünden kaynaklanan ve yanaklarından süzülen gözyaşlarını, mendille silerken:

"Yemin ederim ki, bizdeki dolandırıcılar dünyanın hiçbir yerinde yok. Bunun anlamı nedir? Meryem Ana'ymış, ha? Ah, şu şeytanlar... Ancak, devam edelim."

Tagilskiy, Marina'nın iş evraklarıyla ilgili hızlı hızlı sorular sormaya başladı, on dakika kadar sonra da sert bir tavırla:

"Sizce, Zotova kimin işini engelliyor olabilir?" diye sordu.

"Bezbedov'un, Berdnikov'un," diye yanıtladı Samgin.

Tagilskiy, sigarasını yakarken: "Öldüren Bezbedov," diye kızgın bir tavırla söylendi. "İnisiyatif konusu ortaya çıkıyor: Cınayet, öldürenin kendi düşüncesiyle mi, yoksa birisinin ikna etmesi sonucunda mı işlenmiş? Sizin Berdnikov'u tanımlayışınız..."

Tagilskiy, bir kâğıt okumaya başlayarak sustu, Samgin ise kendi yanıtının kararlılığından ötürü biraz bozularak, söylemiş olduklarının etkisini biraz yumuşatmaya çalıştı:

"Bezbedov'u katil olarak düşünmek çok güç..."

"Neden? Çocuklar da öldürüyor. Öküzler bile..."

Okuduğu kâğıdı fırlatan Tagilskiy, çok hızlı ve kızgın bir tavırla konuşmaya başladı:

“Volga üzerindeki Stavropol kentinde, bir lise öğretmenini bir koyun öldürmüş. Yazlıkçı öğretmen, toprağın üzerinde oturup, bazı otların, böceklerin doğal ortamını inceliyormuş; koyun ise koşmuş ve boynuzlarıyla ensesine hop diye toslamış! Böcekler de öksüz kalmış.”

Tagilskiy kalktı, karnı maşasının kenarına dayandı, elleriyle üniformasının düğmelerini ilikliyordu.

“Ön soruşturma bitti, iddianame protokolü hazır, ancak başsavcı tarafından henüz imzalanmadı.” Samgin’in önünde durdu ve karnıyla ona neredeyse dokunarak:

“Zotova’nın iş adamı tanıdıkları arasında, Musevi olanlar var mıydı?” diye sordu.

“Hayır. Bilmiyorum.”

“Yok muydu, yoksa bilmiyor musunuz?”

“Bilmiyorum.”

Tagilskiy, kararlı bir tavırla: “Benim düşüncelerime göre yoktu,” dedi; nedense bir şeye sevinmişti. “Bakın, birlikte Bezbedov’a gidelim, cinayeti işlediğini itiraf etmesi için onu ikna etmeye çalışın, oldu mu?” dedi.

Bu beklenmedik bir öneriydi ve Samgin’in hiç hoşuna gitmedi, ancak Tagilskiy’nin Kutuzov’u tanıdığını itiraf etmesini engellediğini anımsayan Samgin, hiçbir şey söylemeden başını eğdi.

Tagilskiy, yavaş bir hareketle Klim’e elini uzatarak: “İşte böyle,” dedi.

Ertesi sabah, Samgin ve Tagilskiy, faytonla kentin hemen dışında bulunan hapishanenin kapısı önüne gelmişlerdi. Soğuk ve damlaları toz gibi ufak bir yağmur çiseliyor, gece yağmış olan karı bozarak, yerdeki çamuru ortaya çıkarıyordu. Hapishane, yüksek, kalın, kerpiçten duvarla çevrili kasvetli, dört köşe bir binaydı; duvarların ortasında, toprağın içinden bitmişçesine, çoktandır badana yapılmamış, tıpkı yara gibi lekeler içerisinde yüksek bir bina duruyordu; binanın köşelerinde dört kule vardı, ortasındaki çatıda ise hapishane kilisesinin haçı görünüyordu.

“Elizabeth döneminden kalma bir yapı,” diye açıkladı, Tagilskiy. “Harika, bizde hapishaneleri çok güzel, sağlam inşa ediyorlardı. Biz sanığın hücreğine, onu ofise çağırmadan gideceğiz. Böylece daha içten bir iletişim kurarız.”

Onları müdür yardımcısı karşıladı; ufak tefek, kapkara, uzun süre kullanılmış bez bir bebeğin yüzünü andıran silik yüzlü bir adamdı; belinde tabancası, kalçasının yanında kılıcı asılıydı.

“Bezbedov’un hücreğine,” dedi, Tagilskiy. Adamcağız, fare-ninkini anımsatan gözlerini korkuyla kırpı ve gardiyana emir verdi:

“Sanık Bezbedov’u getir...”

Tagilskiy: “Ben hücreğine gidelim, dedim!” diye sertçe anımsattı.

“Emredersiniz. Ama o ceza hücreğinde.”

“Ne yaptı?”

“Huzursuzluk çıkarıyor, dövüşüyor.”

“Oradan çıkartın, hücreye getirin...”

“Boş hücre yok, sayın ekselansları. Bay Bezbedov, ortak hücrede tutuluyor. Bizde tüm hücreler dolu, efendim...”

Gardiyana, elini şapkasının kenarında tutarak temkinli bir tavırla söze karıştı:

“Sol, arka kule boş, oradan dün akşam bir siyasi mahkûmu ceza hücreğine götürmüşler.”

Yaşanan bu sahne Samgin’in canını sıktı. Tagilskiy’nin sert tavırlı emirleri hoş kaçmıyordu; büyük lastik topun yarısı gibi şişkin, kabarık yüzü taşlaşmış gibi görünüyordu; domuzunkine benzeyen kırmızı gözleri öfkeyle dışarı fırlamıştı. Kısacık, şişman bacakları, kedi ayakları gibi Tagilskiy’i bahçenin ıslak Arnavut kaldırımını taşlarından, dökme demirden merdiven basamaklarından, koridorun yıpranmış tahta zemininden sessizce taşıyordu; bir fıçının içini andıran kule hücreğine girince, Tagilskiy, arkasından kapıyı saklanıyormuş gibi, hızlıca kapattı.

Müdür yardımcısı, gardiyana: “Sandalye getir,” diye emretti. Tagilskiy onu durdurdu.

“Gereği yok. Sanığı getirin. Siz koridorda bekleyeceksiniz.”

Samgin, tahta yatağa oturdu. Işık, tavanın duvarla birleştiği yerde açılmış kare pencereden içerisini aydınlatıyor, bulanık bir demet halinde düşerken, duvarları alacakaranlıkta bırakıyordu. Tagilskiy, Samgin'in yanına oturdu ve yavaşça:

"Siz hapis yatmış mıydınız?" diye sordu.

"Evet, kısa bir süre."

Tagilskiy, güç duyulabilen bir sesle: "Bense hapse atıyordum," dedi. "Aydınlar birbirlerini hapse atarlar. Bu durum... bir yanlış anlamaya benzemiyor mu sizce? Fıkra gibi bir şey değil mi?"

Samgin yanıtlayamadan içeri Bezbedov girdi. Basamaktan yüksekliği iyi ayarlayamamış gibi bir adım attı, attıktan sonra da bacakları büküldü ve bulanık ışığın çizgisini atlamış gibi önlerinde durdu.

Tagilskiy: "Duvara yakın durun," diye fazlasıyla yüksek bir sesle emretti, Bezbedov da itaatkâr bir biçimde alacakaranlığa doğru sendeledi, duvara yapıştı. Samgin, onun nasıl görüldüğünü hemen kavrayamadı, önce yalnızca iri ve neredeyse biçimsiz bir cüsse gördü; daha sonra da bu cüssenin ağır solumasını, hıçkırığı andıran, birbiriyle bağlantısız, anlaşılınayan sözlerini duydu.

Tagilskiy, söze: "Dinleyin, Bezbedov," diye başladı ve yanıt olarak boğuk, hırıltılı bir ses duyuldu:

"Beni dövdüler. Ayaklarıyla çiğnediler. Doktor istiyorum, beni hastaneye götürün..."

Tagilskiy: "Sizi döven kimdi?" diye sordu.

"Suçlular, gardiyanlar, herkes. Buradaki herkes dövüyor. Beni neden dövüyorlar? Şikayet mektubu yazacağım... Siz de kimsiniz?"

Gözlerini zorlarken, Samgin, Bezbedov'a tiksinti duyarak bakıyordu. İyi bildiği, şişkin, geniş yüzü tanınmaz haldeydi; sarkmış yanakları yağ tabakasını yitirmiş ve tıpkı buldog köpeğinininki gibi sarkmıştı; bu yüzün, köpek yüzüyle benzerliği, yanaklarındaki ve boynundaki kılların ve ağzından fırlamış dişlerin etkisiyle artıyordu; dağılmış saçları, başında tutamlar halinde tıpkı yırtık bir şapka gibi duruyordu. Tek gözü şişmiş ve kapanmış, öteki gözü ise iyice açılmıştı ve durmadan bu gözünü kırıpıyordu. Bezbedov tit-

riyor, ayakları kıvrılıyordu; tek eliyle duvara tutunmaya çalışırken, diğer eliyle buruşmuş ceketinin neredeyse kopmuş kolunu omzuna doğru çekmeye çalışıyordu; gömleği de yırtılmıştı ve göğsünü açıkta bırakıyordu; kolunun beyaz derisi ne olduğu belli olmayan lekelerle kaplıydı.

“Ben bu dövülmüş halimle nasıl mahkemeye çıkacağım? Beni kentin tamamı tanıyor. Ben soluk alırken, konuşurken zorlanıyorum. Benim tedaviye gereksinimim var...”

Tagilskiy: “Sizin itiraf etmeniz gerek, Bezbedov,” diye yeniden ve sert bir tavırla söze başladı. Ancak hırıltılı bir uluma yeniden duyuldu:

“Aha, demek sizsiniz? Yine mi sizsiniz? Hayır, ben aptal değilim. Bana kâğıt verin... şikayet edeceğim. Valiye.”

Tagilskiy, yüksek sesle: “Sizi savunacak birisi geldi,” dedi. Samgin, hemen Tagilskiy’e eğildi, endişeli bir halde, fısıltıyla:

“Ben kabul etmiyorum, yapamam,” diye anımsattı.

Bezbedov ise duvarı tırnaklarıyla kazıyarak bağırmaya başladı:

“İstemiyorum! Daha önce de söyledim; ya Samgin gelir ya da istemem! Bana baskı yapıyorsunuz! Sizin avukatlarınıza inanmıyorum.”

“O burada, Samgin,” dedi Tagilskiy.

Klim, alçak sesle: “Evet, geldim işte,” diye onayladı; sessiz izleyici rolünü yeğlemenin daha iyi olacağını hissediyordu.

Bezbedov, duvardan uzaklaşarak Klim’e doğru adım attı, dizini tahta yatağın köşesine çarptı, inledi, yere oturdu ve Samgin’in bacağına yapıştı.

“Klim İvanoviç,” diye hırıldayarak konuşmaya başladı Bezbedov. “Tanrım... ne kadar da sevinçliyim! Eh, şimdi... Biliyor musunuz onlar beni asmak istiyorlar. Şimdi herkesi asıyorlar. Beni saklıyorlar. Dövüyorlar, ceza hücrelerine atıyorlar. Kollarında salladılar ve fırlattılar. Siz değerli bir insansınız... Ben öldürebilecek birisi miyim? Eğer yapabilseydim, çoktan yapardım...”

Samgin: “Siz düşünmeden... akılsızca, kendi aleyhinize konuşuyorsunuz,” diye onu uyardı; yavaşça bacağına çekiyor ve Bezbe-

dov'un ellerinden kurtarmaya çalışıyordu. Bezbedov ise titreyerek, hıçkırıklarla bağırmayı sürdürüyordu:

"Siz onun nasıl bir Şeytan olduğunu biliyor musunuz... O bakkır gözlü bir cadıdır. Bunu ben değil, nişanlım söylüyordu. Benim nişanlım."

"Sakin olun," diye önerdi Samgin; sinirleri iyice bozulmuştu. Bezbedov ise ona biraz daha sakinleşmiş gibi geliyordu. Tagilskiy, hiçbir şey söylemeden pencerenin altına yürüdü ve orada, alacakaranlıkta şişmiş ve yayılmış gibi göründü. Bezbedov, tek ayağını kıvrarak oturuyor, avucuyla dizini ovuyordu; öteki bacağına yatağın altına uzatmış, eliyle de ceketinin kolunu çekiyordu.

"O yaşamımı berbat etti, biliyor musunuz?" diye anlatıyordu. "Her şeyi yapabilir. Anımsıyor musunuz, hani şu aptal, bekçi, şöyle iri yarı biriydi. Asker kaçağıydı. Takasçıyı öldüren oydu. O kadın ise onu, yani katili sakladı."

Tagilskiy: "Siz neler söyledığınızın farkında mısınız?" diye sordu. Bezbedov, ceketin kolunu kopardı, önce Tagilskiy'e doğru salladı, sonra toplayarak koltuğunun altına sıkıştırmaya çalıştı..

"Biliyorum, anımsıyorum, korkmuyorum sizden... Ah, siz başsavcı, siz yok musunuz? Artık korkmuyorum. Ondan da korkmuyorum. Öldü; artık onunla ilgili her şeyi anlatabilirim. Siz ne sanıyorsunuz Klim İvanoviç, Marina'nın size saygı beslediğini mi sanıyorsunuz?"

Klim, adamın kendisine aşağıdan bakan sakallı ve titreyen yüzüne tiksintiyle bağırды: "İnanmıyorum size, inanacak durumda değilim." Klim, Tagilskiy'nin bulunduğu yana kısa bir bakış attı; Tagilskiy başını eğmiş duruyordu; başının üzerinde sigara dumanı bulutu vardı ve yüzü görünmüyordu.

'Yine de bana bir tuzak kuruyormuş gibi,' diye endişeyle düşündü Samgin; Bezbedov ise dizine ve yatağın kenarına sarılarak kalkmaya çalışıyor, hırlıyor, korkmuş ve şaşkın bir halde:

"İnanmıyor musunuz? Öyleyse nasıl savunacaksınız? Beni savunmanız gerekiyor. Bunu nasıl yaparsınız?" diye haykırıyordu.

Samgin, kollarından sıyrılmaya çalışarak, olabildiğince sert bir tavırla: "Sizi savunmak niyetinde değilim," dedi. "Bunu yaptıysa-

nız, öldürdüyseniz... Sizin için itiraf etmek daha yararlı olur!" diye ekledi.

Bezbedov ayağa kalktı, yerinde sallandı, kollarını havada salladı; Samgin'in son sözlerini duymamış gibiydi; daha yavaş sesle konuşmaya başladı ama konuşması bundan dolayı Klim'e daha da sert ve öfkeli geliyordu.

"Bunu nasıl söylersiniz? Size saygım var. Siz korkunç derecede akıllı, bilge bir insansınız; o ise sizinle eğlenirdi. Bana Mişa anlattırdı, o biliyor... Marina ise Craighton'a, şu İngiliz'e söylerdi..."

Samgin, ayağının üzerine düşen ceket kolunu kenara fırlatarak: "Kesin," diye bağırdı. "Bunların hepsini siz uyduruyorsunuz. Siz hasta bir insansınız."

"Ben mi? Hayır! Beni dövdüler, ama ben sağlıklıyım."

Tagilskiy, ona yaklaşarak: "Bağırmayın, Bezbedov," dedi. Bezbedov, sekerek kapıya doğru atıldı, omzuyla kapıya çarptı, kapı açıldı, eşikte müdür yardımcısı duruyor, omzunun arkasında kır bıyıklı gardiyanın yüzü görünüyordu.

"Kapatın," diye emretti Tagilskiy. Demir gıcırtilar çıkartan kapıyı aceleyle kapattılar. Bezbedov, sırtını kapıya dayadı, yırtık gömleğini çekiştirerek, kollarını kadın gibi göğsüne bastırdı.

Başsavcının arkadaşı: "Bakın ne diyeceğim Bezbedov," diye söze başladı. "İsteri krizini kesin, size bir yarar getirmeyecek, aleyhinize işleyecek. Klim İvanoviç ve ben, bir insanın ne zaman masum ve korkmuş bir çocuk numarası yaptığını, ne zaman yalan söylediğini biliriz..."

Bezbedov, ensesini kapıya vurdu ve neredeyse normal, Samgin'in tanıdığı bir sesle:

"Yalan söylemiyorum! Yaşamak istiyorum. Bu yalan mı? Aptal! Yaşamak isteyen insan yalan söyler mi? Ha? Onu öldürdükleri için artık zengin bir insanım. Varisiyim. Onun kimsesi yok. Klim İvanoviç..." diye boğulurcasına, yüksek sesle hıçkırarak bağırmaya başladı. Tagilskiy'nin sesi onunkini bastırdı:

"Açıkça söyleyin: Onu kendiniz mi öldürdünüz, sizin gönderdiğiniz birisi mi? Haydi, söyleyin?"

Bezbedov hırıldayarak ileri bir adım attı, yana düştü ve biçimsizce yere yayıldı.

Tagilskiy, yatağa doğru zıplayarak: “A-a, kahretsin,” diye homurdandı, daha sonra da Bezbedov’un ayaklarının üzerinden atlayarak, kapıya ayakkabısının ucuyla vurdu.

“Sağlık memurunu, doktoru çağırın,” diye emretti. “Onu burada, kulede bırakın. Kâğıt, mürekkep isterse verin.”

Koridordan geçerlerken Tagilskiy alçak sesle:

“Sizce numara mı yapıyor?” diye sordu.

“Emin değilim.”

Tagilskiy, bahçeye çıktıklarında mendille yüzünü silerken: “Ö-f-f, kahretsin, ne kadar da havasız burası!” dedi, ardından şapkasını çıkardı ve kel başını yağmur damlacıklarını silkeler gibi sallayarak söylendi:

“İşe yaramaz bir adamcağız. Alkolik miydi?”

“Hayır. Aptal ve savurgan biri.”

Tagilskiy söylendi:

“Zararlı bir zat. Öyle bir kargaşa yaratabilir ki... canı cehen-neme!”

Samgin: ‘Beni korkutuyor,’ diye içinden geçirdi.

Tagilskiy, mendille kel kafasını sildi ve şapkasını başına geçirdi. Samgin ise, aksine, göğsünde ağır nemli bir soğuğu, yüzünde ise yapışkan, neredeyse buz gibi bir nem hissediyordu. Bu şişman adamın kendisi için hangi nedenle Bezbedov ile görüşme ayarladığı sorusu huzur vermiyordu. Tagilskiy, restorana öğle yemeğine gitmelerini önerdiğinde, Samgin onu evine davet etti; davetini ki-barca ve gelmesini çok istediğini saklamaya çalışarak yaptı.

Yağmur, faytonun deri çatısı üzerine trampet çalıyormuşçasına ısrarla vurmaya başladı, damlardan akan sular şırıldıyor, lastik tekerlekler su birikintilerini hışırtyla yarıyordu; araba kaldırım köşelerinde sarsılıyor, Samgin’in yanında oturan Tagilskiy onu omzuyla itiyor, arabacı ise:

“Hey dikkat edin!” diye bağııyordu.

Samgin, yanındaki insan için: ‘Evet onunla çok dikkatli olmak gerek,’ diye düşünüyordu; yanındaki ise nedense Sologup’la ilgili bir şeyler geveliyordu:

“Hem yetenekli hem de kötümser, ancak yine de Baudlaire değil. Tıpkı yastık gibi ılık ve yumuşacık.”

Soğuktan titrerken, Samgin kendine:

‘Bezbedov öldürmüş olabilir mi?’ diye soruyordu.

Yanıt da aramıyordu zaten; üstü başı yırtılmış acınacak haldeki figürün, dövölmekten dağılmış, korku ve öfkeyle çarpılmış yüzünün görüntüsü gözleri önüne geliyor, kıskançlık dolu yakınmasını duyar gibi oluyordu.

“Beni kadınlar sevmiyor; onlara içten davranıyorum, gevezelik yapıyorum, içimi hemen açıyorum; kadınlar ise gizemli şeyleri sever. Sizi seviyorlar tabii, siz gizem dolusunuz, içinizde bir şeyler saklıyorsunuz, bu da ilgi çekiyor...”

Samgin’in evine geldiklerinde Tagilskiy sigara yaktı, sobanın beyaz çinilerine yaslandı ve birkaç dakika konuşmadan durdu ve ev sahibinin öğle yemeğinin yanına şarap ve mezeleri sipariş edişini dinledi.

Genç kadın odadan çıkınca Tagilskiy: “Ne kadar da hoş,” dedi; iç geçirdi, sonra da sigarasını dik tuttu, tıpkı fabrika bacası gibi duman çıkarışını izleyerek:

“Benim, iki yıl kadar süreyle, bu yılın baharına dek, yine böyle yuvarlak hatlı, neşeli, Pskovlu küçük burjuva bir bayan hizmet-kârım vardı. Karım onunla, dostça ilişkiler kurdu, okuması için kitaplar veriyordu... ve genel anlamda ‘ilkel bir insanın entelektüel gelişimiyle’ uğraşıyordu, açıklaması buydu. Eşim, saf bir kadındı.”

“Kadın mıydı?” diye sordu Samgin.

“Evet. Ayrıldık. İşte dediğim gibi o kadının adı Polya idi. Bu yılın baharında yanında nazik genç bir adam belirdi. Çok doğal bir olay:

‘Hep böyle olur bu,
Mevsim bahardı o sıralarda
Meryem Ananın rahmine bile
İsa düşmüştü o vakitlerde.’

Karım Polya ile yazlığa yerleşmeye gitti; ben sıkıntıdan sirke gittim, güreş izleyecektim, ama güreşi bekleyemedim, evime geldim, baktım ki çalışma odasında ışık var; masamda Polya’nın erkek arkadaşı oturuyor ve dalmış bir halde evrakları karıştırıyor.

Bende küçük bir tabanca vardı, Browning. Ona: ‘İlginç bir şey buldunuz mu?’ diye sordum. Genç adam ayağa kalkmak istedi ama ayakları kıvrıldı, koltuğa olduğu gibi yığıldı ve ellerini kaldırarak: ‘Ben hırsız değilim!’ dedi. ‘Siz, dedim ona, aptalsınız. Aslında hırsız numarası yapacaktınız, ben polise telefon edecektim, o da sizi götürdükten sonra bir sonraki işinize kadar bırakacak, konu da böylece kapanmış olacaktı. Haydi anlatın bakalım, böyle bir yaşama nasıl girdiniz?’ diye sordum. Meğer postane memurunun çocuğuymuş; kız lisesinde yazı işlerinde çalışmış, kızlara okumaları için yasak yayınlar veriyormuş; yakalayıp, tutuklamışlar, tehdit ederek iş birliği önermişler o da kabul etmiş. Sordum: ‘Ya Polya ile nasıl tanıştın?’ ‘O da benimle çalışıyor,’ diye yanıtladı. Böylece kızla vedalaşmak zorunda kaldım. Sonra bunu hukukçular odasında anlattım; başsavcılık dairesi üyelerinin evinde gizli aramalar yapılmaya başlandığına göre, işler kötüye gidiyor olmalı, dedim! Amirlerim beni çağırarak şunları telkin etmeye başladılar: ‘Siz yönetimi küçük düşürecek şeyler anlatıyormuşsunuz. Siz, Büyük Petro’nun başsavcıcıyı devletin gözü olarak nitelediğini unuttunuz mu?’ dediler.”

Tagilskiy, yavaş ve yorgun bir sesle konuşuyordu. Samgin, bunları neden anlattığını kavramaya çalışıyordu. Sonra birden Tagilskiy’nin konuşmasını keserek:

“Benim cezaevini ziyaret etmemin sizin için ne anlam ifade ettiğini bana açıklayabilir misiniz?” diye sordu

“Bunu sormanızı bekliyordum,” diye yanıtladı Tagilskiy; ellerini pantolonunun ceplerine soktu, daha sonra çıkardı; yemek odasına giden kapıya giderek örttü, tüten izmariti çiçek saksısına gömdü. Odada gezinirken, kısa bacaklarını tıpkı horoz gibi komik bir ciddiyetle öne doğru atarak, görünmeyen bir belge okurcasına söze başladı ve sağ kolunu kaldırıp indirerek:

“O adam cinayetten, adli suçtan zan altında birisi,” diye anımsattı. “Mahkemede onu sizin savunmanız için ısrarla talepte bulundu. Neden? Onun kiracısı olduğunuz için mi? Bu da yetmez. Belki de daha başka bir bağlantı var? Sizi bu kuşkudan Bezbedov kurtardı. İşte ilk ortaya çıkan anlam.”

Tagilskiy, Samgin'e yaklaştı ve karnıyla neredeyse onun dizlerine dayanarak açıklamasını sürdürdü:

"Başka bir anlamı daha var. Ancak bu anlam... benim için bile net değil."

Tagilskiy'nin kırmızı yüzü soldu, kısık gözlerinde kötü bir ışık parladı.

"Sizi anlıyorum, size bir tür mahkeme kazığı atmak istediğimi düşünüyorsunuz."

"Yanılıyorsunuz."

"Bırakın bunları, Samgin."

Tagilskiy, elini sallayarak yeniden yürümeye başladı, alaycı bir tonlamayla:

"Size içtenliğimi ürün gibi sunuyormuşum gibi bir durum oluyor, sizin ise... buna gereksiniminiz yok ve anlaşılan bu ürünün çürük olduğundan eminsiniz," dedi.

Samgin bir doktor tavrıyla: "İnsanların genellikle kolay güven-mediklerini biliyorsunuzdur," dedi ve o anda da bu sözleri hoşgörülü bir tonlamayla söylemiş olduğunu ve bunun konuğun alaycı konuşmasını desteklediğini düşündü. Konuk o sırada, Klim'e sırtı dönük duruyor ve dolaptaki kitapları incelerken:

"Kendi kendilerine bile güç inanıyorlar," diyordu.

Bir top gibi dönerek ekledi:

"Rus aydını, durmadan kendini savunma hazırlığı içerisinde ve bitmek tükenmek bilmeyen akıl oyunları alıştırması yapıyor."

Klim Samgin, konuşmalarının tartışmaya döneceği endişesiyle: "Bu çok doğru," diye onayladı. Konuğun hoşuna gidebilecek bir şeyler söylemeye hazırlanarak: "Siz, Anton Nikiforoviç, çok değişmişsiniz," diye olabildiğince sevecen bir tavırla söz başladı. Ancak buna gerek kalmadı, hizmetçi kız onları masaya çağırdı.

"Yemek yemeyi severim," dedi Tagilskiy.

Samgin, kadehlere votka doldurdu, kadeh tokuşturarak içtiler; konuk hemen ikinci kez votka koyarak:

"Babamın vasiyeti üzerine üç kadehle başlıyorum. Bu onun vasiyetlerinin en iyisi. Sanırım hasta olmak üzereyim. Ateşim gidecek çıkıyor, içimde bir titreme var, cildimin altında kabarcıklar çıkıyor ve patlıyor. Bu da beni çok fazla içmeye zorluyor," dedi.

Ona daha kibar davranmaya çalışan Samgin, özenle yiyecek ikram ediyor, Paris'i anlatıyordu; Tagilskiy ise iştahla karnını doyuruyor, konuşmuyordu ve birden başını sallayarak yeniden söze başladı:

"Sizinle Moskova'da karşılaştığım sırada, içmeye başlamıştım." Biraz sustuktan sonra ekledi: "Düşünmemek için."

Samgin. "Siz Moskovalı mısınız?" diye sordu.

"Tula'lıyım. Babam, Bataşev kardeşlerde semaver yapardı."

Tagilskiy, dudaklarını mendille sildi ve sonra mendilin işlevine güvenmiyormuşçasına dudaklarını yaladı. Yanaklarını alaycı bir biçimde şişirerek: "Ben ailede aydın kuşaktan gelen ilk insanım. Ya siz?" diye sordu.

Samgin: "Üçüncü kuşaktanım," diye yanıtladı. Tagilskiy, sigara yakmaya hazırlanarak:

"Benimle karşılaştırılınca aristokrat sayılırsınız," dedi.

Samgin de sigara yaktı ve soru sorarcasına ona baktı.

"İlginç bir konu," dedi Tagilskiy, başını eğerek. "Babam otuz yaşlarına yaklaştığında, altın arayanların sefahat dolu yaşantılarıyla ilgili bir kitap okumuş, etkilenmiş ve Urallara gitmiş. Elli yaşlarına geldiğinde Yekaterinburg'ta bir meyhane ve bir genelev sahibiydi."

Tagilskiy, kırmızılaşmış küçük gözlerini kısarak birkaç saniye sustu ve Samgin'in yüzüne dikkatle baktı, Samgin hiç gözünü kırpmadan bu yoklayan bakışa karşı koydu.

"Annem, ağzı var dili yok bir kadındı ve ben on bir yaşındayken öldü. Aynı yıl eve üvey anne geldi, o da bir papaz çömezinin duluydu; güçlü, yüz­süz sayılabilecek ve itici derecede dindar bir insandı. Ben boş bir şişeyle başına vurmak istedim, babam ise beni kamçıyla iyice dövdü, kadın ise beni dizlerimin üzerine dikti, kendisi de arkamda aynı şekilde dizlerinin üzerinde durdu. 'Tanrı'dan, onun sana verdiği anaya el kaldırdığın için özür dile!' dedi. Yüksek sesle dua etmem gerekiyordu, ancak onun yerine ba­yağı şiirler okumaya başladım. Beni tekrar sopayla dövdüler ve babam öylesine kızdı ki 'yüreğine indi' ve üvey anam da, kocaman, şişman bir adam olan babam soluğu tıkanarak düştüğünde, korktu. Sonra her ikisi de ağladı. Hassas insanlar..."

Samgin dinliyor ve anlatanın yüz ifadelerini gözlemleyerek ona inanmıyordu. Bu olay okumuş olduğu bir şeyi, küçük çaplı yazarların yetmişli yıllarda yazdıkları öykülerden birisini anımsatıyordu. Modaya uygun giyinmiş bu insanın, genelev sahibinin oğlu olduğunu ve dövüldüğünü öğrenmek nedense Klim'in hoşuna gitmişti.

Tagilskiy anlatmak için aceleci davranmadan ve belki de umursamadan: "Dar bir ortamda yaşıyorduk," diye sürdürdü. "Ben sayısız kez... iki hayvanın mı desem, şehvet patlamasını görmüştüm. Bahçede, meyhaneye bağlı büyük ek yapıya fahişe kızlar yerleşmişti. On iki yaşındayken mastürbasyon yapmaya başladım, kızlardan biri beni bu işle uğraşırken yakaladı ve normal cinsel yaşamı yeğlemeyi öğretti..."

Samgin, yüzünü sigara dumanının arkasına sakladı ve düşünmeye başladı:

'Bu pislikleri ne diye anlatıyor? Buna benzer şeyler yaşamış olsaydım, bunları unutmayı görev bilirdim... Bu denli bayağı itiraf-ların nedenini anlayabilmek olanaksız.'

Tagilskiy, gözlerini iyice açmış, Samgin'in başı üzerinden bakarak konuşuyordu; dışarıda, bahçede ise rüzgâr ılık çalıyor, kuru bir dal gıcırıyordu.

"Beni o kadar çok dövüyorlardı ki, sonunda uslu çocuk numarası yapmak zorunda kaldım; aslında birçok kez babamı ya da üvey anamı bıçaklamayı düşünmüştüm. Ancak yine de onların yaşamalarına engel oluyordum. Babam, eğitimin yararını çok önemsiyor ve bunu kendisine bir türlü rahat vermeyen polisten bağımsız olmanın yolu olarak görüyordu. Benim için bir eğitmen tuttu, lise giriş sınavlarına hazırlandım ve oradan altın madalya ile mezun oldum. Bunun bana neye mal olduğunu anlatmayacağım. Ben meyhanenin yanında değil, üvey anamın kız kardeşinin evinde yaşıyordum; o kadın lise öğrencilerine yemekli odalar kiraliyordu. Kendi kendini eğitime derneklerine katılmaktan kaçınmakla kalmıyor, bu derneklere karşı olumsuz yaklaşımımı her fırsatta belli ediyordum. Orada rahat bir yaşam içinde yetişmiş çocuklar, il tüccarlarının, mühendislerin, doktorların, tek kelimeyle

gerçek soyluların çocukları vardı. Babam beni para konusunda şımartmaz, yalnızca temiz giyinmemi isterdi. Ben ise oda arkadaşlarımı kâğıt oyununda yutuyor ve para biriktiriyordum.”

Samgin, ikilem içinde kalmıştı; tehlikeli saydığı insanın, onun karşısında soyunduğunu, silahsızlandığını görmek memnuniyet vericiydi; ancak diğer yandan da bu kısa boylu, yuvarlak, besili insanın neden içten davrandığını bilmeyi gerçekten çok istiyordu. Tagilskiy ise tiz sesini kısarak alçak sesle konuşuyor ve sıkıcı gevzeleğinin altından giderek daha sık hıçkırıklar duyuluyordu.

Klim, kendisini: ‘Onda Berdnikov’u andıran bir şey var,’ diye uyardı.

“Yedinci sınıftayken, bir stajyerin oğlu ve Marksist derneğin başkanı olan, inatçı, koca burunlu bir delikanlı vardı.. Geçen yıl onun üçüncü kez sürgüne, hatta çalışma kampına gönderildiğini rastlantı sonucu öğrendim... Bana aydınların, burjuvaziye, aşçılar, arabacılar v.s. gibi uşaklık ettiğini söylemişti. Beni gücendiren her türlü şeye karşı beslediğim tiksintiden dolayı, o gence bunun doğru olmadığını kanıtlamaya karar verdim. Babam Tomsk Üniversitesi’nde doktor ya da avukatlık okumamı emretmişti, ancak ben Moskova’ya gittim ve orada savcı olmaya karar verdim. Babam bana destek vermeyi reddetti. Ben ise okumayı seviyordum; profesörler bana ayrıcalıklı davranıyor, üniversitede kalmamı öneriyorlardı. Ancak dördüncü sınıftayken evlendim; karım tanınmış hukukçu bir ailedendi, babası taşrada başsavcı, amcası ise profesördü. Bir oğlum oldu ama beş yaşındayken öldü. Dürüst, açık yürekli bir küçük adamdı. Annesinin öpmesine izin vermez, ‘dudaklarında sabun var,’ derdi. Ruja, sabun diyordu çocuk. ‘Sen, anne, babama, aşçıya bağırır gibi bağırıyorsun,’ diyordu. Aşçıya tahammül edemiyordu. Çocuk öldükten sonra karımla ayrıldık.”

Tagilskiy birden sandalyede sallandı, gözlerini kırpmaya başladı ve telaşla:

“Beni bağışla... bu bir monolog,” dedi.

“Aman ne diyorsunuz siz öyle!” diye atıldı Samgin; o sırada kendisini konuğundan daha önemli ve güçlü bir insan olarak hissediyordu. “Çok büyük bir ilgiyle dinledim sizi ve içtenlikle söyleyeyim ki, benimle böyle konuşmanız benim için övünç verici...”

Tagilskiy, kadehi ağzına doğru götürürken: “İşte bunun gibi şeyler,” diye konuşmayı kesti. “Şerefinize!”

İçti, dudaklarını şapırdattı, yanaklarını elleriyle okşadı ve yüksek sesle iç geçirdi.

“Gördüğünüz gibi, önünüzde tipik başarısızlık örneği bir adam var. Neden mi? Çıkımaza girmiş davaları, kavram kargaşalarını çözme yeteneğimi amirlerim fazlasıyla önemsiyor ve bu özelliğim olmasa, beni oturduğum koltuktan, karakterimin uyumsuzluğu ve çelişkileri ortaya koyma sevdamdan ötürü çoktandır atmış olurlardı. Hukukçuların çalışmalarında insanlar değil, kıstaslar, dogmalar, kavramlar önemlidir; bunu biliyor olmalısınız. İnsanlar ve yaptıkları çalışmalar, kavramların sağlamlığının sınanması ve bunların daha da pekişmesi için önemlidir.”

Tagilskiy kalktı, pencereye doğru yürüdü, cama hohladı, parmağıyla xy harfleri çizdi ve net olmayan bir sesle:

“İnsanlar ise, biyolojik ve toplumsal olmak üzere, iki karşıt temel üzerine yaratılmışlardır. İlk kıstas emir verici bir biçimde, yerinde dur ve bu yeri her fırsatta sağlamlaştıır, yoksa insanlar yaptıklarını yok edecekler, der. Toplumsal temel ise aynı toplumsal sınıfın insanlarıyla sıkı işbirliği içinde olmanı talep ediyor. İşte pek çok rezaletin nedeni. Onun dışında, baskı ve intikam da sınıfların ayrılmaz bir parçası olarak vardır. Siz üçüncü kuşaktan aydın bir insansınız, sözünü ettiğim konunun önemini güç anlarsınız. Ben ise yirmi yıl sonra yolumun senatonun yargı dairesinde bitmesi gerektiğini çok iyi anlayabiliyorum; bu ulaşabileceğim asgari noktadır. Ancak adalet bakanlığının durumu benim açımdan dayanılacak gibi değil. Organik olarak öğreniyorum. Her şey iğrenç; insanlar, kavramlar, amaçlar, işler” diye söyleniyordu Tagilskiy; sesi giderek daha da az anlaşılılmaya başlıyordu.

Samgin gülümseyerek, içinden: ‘Sarhoş oluyor,’ diye geçirdi ve bu insandan yorulmuş olduğunu sezdi. ‘Bana yabancı bir tip. Dış görünümü, yemek yeme alışkanlığı ve içki içme tarzına göre neşeli bir adam olması gerekirdi.’

Konuğun ansızın dönüp yüzündeki gülümsemeyi fark edeceğinden endişelenen Samgin, gülümsemeyi kesti.

‘Genelev sahibinin senatör oğlu,’ diye düşündü.

Preys’in arkadaş çevresinde Tagilskiy’nin ne kadar da katı davranışlar sergilediğini anımsadı. Herhalde o zamanlarda bile kendisine senatonun yolunu çizmişti. Kaba davranışları olan Poyarkov ona şöyle demişti: “Hesap yapmak gerekli bir şey, ancak maliye aracılığıyla devrimin yapılamayacağını unutmamak gerek.” Ardından, Poyarkov, rakam tutkusunun, Marx’ın düşüncelerini basitleştirenlerin düşkün oldukları bir özellik olduğunu, Marx’ın yalnızca bir ekonomist değil, ekonominin bilimsel felsefesinin atası olduğunu söylemişti.

Başsavcı yardımcısı köşeye doğru yuvarlanırcasına yürüdü, koltuğa oturdu, parmaklarıyla alnını kaşırken konuşmayı sürdürdü.

Anılarına dalmış olan Samgin dikkatini vermeden dinliyordu, dalmıştı ve ansızın tuhaf bir sözle uyandı:

“Ruhu, tıpkı değerli bir taş gibi küçükçük.”

“Pardon, kimden söz ediyorsunuz?”

“Somova’dan. Bir yıl önce ona bir hanımefendinin evinde rastladım; şöyle aptalca, sıska ve kendini beğenmiş bir kadıncağız; çok zengin ve bazı çevrelerde çok etkili. İşte ‘Haçlı’ hücrelerinde buluşmak zorunda kaldık, kötü davranıştan dolayı şikayette bulunan ve hastaneye yatırılmasını reddeden bir dilekçe verdi.”

“Somova mı verdi?”

“Evet.”

Samgin: “Onu tanırdım,” diyecek oldu, ancak kendisini tuttu.

Tagilskiy, normal ancak tiz çıkan bir sesle: “Akulka,” dedi. Dış gözlemlerde usta olan Samgin, gülümsemesinin, yüzünün kasları gülümsemeye engel oluyormuş gibi ağır olduğunu fark etti; bu gülümseme Tagilskiy’nin küçük gözlerini tamamen kapatıyordu.

“Akulka’yı bilir misiniz? Tahtadan oyma bir oyuncak, içinde ise aynısından altı tane daha, sonuncusunda ise artık açılmayan tahta bir top var. Ben bu sonuncusunu açma emrini almıştım. Bu genç kadın, oldukça önemli bir arkadaşının sürgünden kaçışını organize etmişti. Aslında yasadışı faaliyetlerin teknikleri konusunda bilgili biriydi. Onu buluşmaların yapıldığı dairede tutukla-

dılar; üçüncü kez tutuklanıyordu. Ben kızgın bir dişi kurt göreceğimi sanıyordum ama karşımda gerçekten hasta bir beden gördüm; gerçekten anladığı tartışılır devrim düşüncelerini kendine tek sevgili olarak seçmiş ve bu düşünceleri tıpkı inanç gibi duygusallıkla benimsemişti.”

Tagilskiy iç geçirdi ve üzülrçesine:

“Böylelerinin sayısı az değil, kahretsin. Böylesini, yani Anna Skokova’yı, Leskov *Bıçak sırtında* romanında betimlemişti, okudunuz mu?”

“Hayır,” diye yanıtladı Samgin, dikkatle dinleyerek.

“Kötü yazılmış, ama ilginç bir kitap. *Cinler* eserinden bir-iki yıl önce yayımlandı. Pisemskiy’nin *Fırtınalı Deniz*’i de Dostoyevskiy’nin kitabından önce yayımlanmıştı gibi geliyor bana.”

“Anımsamıyorum.”

“Neyse, canı cehenneme, şu Dostoyevskiy’i sevmiyorum!”

Samgin: ‘Sevmesi gerekirdi,’ diye düşündü.

“Dediğim gibi, Akulka. Güzel değil, küçük ama nasıl desem... bir iç çekiciliği var... Akıllı bir çocuk ve gözlerinde öyle bir sevecenlik var ki... bir dadı sevecenliği; insanları öncelikle bebek olarak gören ve bu kişilerin zor bir yaşama mahkûm edildiklerini bilen bir dadı. O yüzden bu devrimci genç kız bana şöyle demişti: ‘Sizi beni hastaneye götürmeniz için çağırdım, ben kanserim, siz ise beni sorguya çekiyorsunuz. Bu hoş değil, dürüst bir davranış değil. Zaten bir şey söylemeyeceğimi biliyorsunuz. Hem siz, başsavcı olarak utanmıyor musunuz ki, Stolipin’in...’ v.s. Nedense, benim akıllı, iyi yürekli birisi olduğumu ve bu yüzden özellikle utanmam gerektiğini ekledi. Genel olarak da beni, ölü biriymişim gibi yargıladı. Bu mizahı dolu bir andı. Tabii ki ben ona, savcının zaten akıllı olması gerektiğini, iyi yürekliliğinin ise adil olması gerektiğinden ötürü sahip olması gereken bir özellik olduğunu söyledim. Somova’nın yüzü, şaşırtıcı derecede sıkılğan bir ifade aldı. Ben de sıkıldım. Neyse vedalaşıp çıktım. Böylelikle masalımız da bitti.”

Samgin, Tagilskiy’nin sigara kutusunda sigarasını yakalamaya çalıştığını izlerken: “Ya o?” diye sordu.

“Kısa bir süre sonra ‘yengeç’* onu yiyip bitirdi.”

Tagilskiy kalktı, masaya yaklaşırken konuşmasını alçak sesle sürdürerek:

“Sizi öykülerimle yordum. Arada sırada böyle bellek kaprisleri ortaya çıkıyor işte,” dedi; bir yandan da şarabı kadehlere dolduruyordu. “Bazen, bir an önce unutmak, belleği boşaltmak için geçmiş anımsanır işte.”

Samgin’e elini uzattı ve aynı anda kadehinden büyük yudumlar alarak:

“Haydi, ben gidiyorum. Teşekkür ederim... dikkatle dinlediğiniz için. Ben, babam meyhane sahibi olmadan önce doğdum, o zamanlar yük treni garında hamaldı. Meyhaneyi herhalde kazandığı kara parayla açtı.”

Girişte giyinirken Tagilskiy, yeniden konuşmaya başladı:

“Bizi düşünen makineler gibi yetiştiriyorlar; hem de olgularla değil, olguları çarpıtmamız için. Birtakım kavramlarla yetiştiriyorlar, mantıkla değil; kavramların gizemine dayanarak, olguların mantığına karşı yetiştiriyorlar.”

Samgin, temkinli bir tavırla:

“Kültür yaratan, enerjiyi yayan varlıklar olarak...” dedi.

“E-e, nerede? Kültür, sömürge malı tüccarlarının dikte ettikleri unsurlara göre ortaya çıkıyor.”

Tagilskiy, vedalaşırken: “Güzel yemekler ikram ediyorsunuz,” dedi.

“Beğendiğinize çok sevindim. Yine buyrun.”

“Uğramayı ihmal etmeyeceğim.”

Samgin, pencereden pek uzun olmayan, tıknaz figürün hızlı ve küçük adımlar atarak sokağı geçişini izledi ve bir parça kadifeyle gözlük camlarını silerken kendi kendisine:

‘Eskiden de sevimsiz olan, şimdi ise kuşku uyandıran bu insanın yeniden yoluma çıkması neden gerekiyor ki?’ diye sordu.

Ancak aniden şöyle düşündü:

‘Şikayet edebileceğim bir konu yok. Kurnazlık etmiyordur herhalde. Sanki pek akıllı biri değilmiş gibi. Lübaşa ile ilgili olanları

* Rusça’da “kanser” sözü, “yengeç” anlamına da gelir –ç.n.

da kafadan uydurdu herhalde. Hem de pek beceriksizce. Sonuçta, o yine de itici bir insan. Değişmiş mi acaba? İnsanlar değişir... İç direnci olmayanlar özellikle. Ucuz insanlar.'

Klim'in kafasında, Tagilskiy'nin, Makarov ve İnokov'un ruh durumlarına benzer özelliklere sahip olduğu düşüncesi belirdi. Ancak artık Tagilskiy'i düşünmek istemiyordu ve onunla ilgili düşüncelerine hemen son verirken şu karara vardı:

'Herhalde bazı küçük yasadışı olaylara, alçaklıklara karşı savıştı ve yorgun düştü. Ya da korktu.'

Samgin'in kafası basit düşüncelerle doluydu; sigara yaktı, kanepeye uzandı, çevreyi dinledi: Kent sessizce yaşantısını sürdürüyor, yalnızca yakınlarda bir yerde, bir ağacı kökünden kesiyor-muşçasına balta sesi duyuluyordu; bu ses büyük bir köpeğin tembel havlamasını ve ağır ayakların yavaş ve ölçülü adımlar atarken çıkardığı sesi çağırıştırıyordu.

Samgin, askerleri yetiştiren subayın haykırışını anımsadı: "Ra-haat!" Bu haykırışı çocukluğunda, çok uzun süre önce duymuştu. Ardından kambur kız aklına geldi: "Ne diye ortalığı karıştırıyor-sunuz?" "Belki de bu çocuk hiç var olmamıştı bile."

'Evet, Tagilskiy bana görüldüğü haliyle var olmamıştı, bu açık. Marina da var olmamıştı. Herhalde onun işleri de yasal değildi; bu durum, Berdnikov gibilerin yaşadığı bir dünyada gayet doğaldır.'

Klim, gözlerini kapattı, Marina'yı çıplak olarak düşündü.

'Bakır gözler... Evet onda metalik bir şeyler vardı. Benimle ilgili... bu budalanın söylediği gibi konuşabileceğini kabul etmiyorum. Bakır gözler, onun sözü değil.'

Bu düşüncenin ardından Samgin, Bezbedov'un aslında hiçbir şeyi uyduracak kapasitede olmadığını kabul etmek zorunda kaldı. İçinde Marina'ya karşı duyduğu kızgınlık alevlendi:

'Etekli Varavka işte.'

Öğle yemeğinde içtiği şarap düşüncelerini karıştırıyor ve bölüyordu.

Belleğinde, savcı yardımcısının, toplumsal sınıfın baskı ve intikamına ilişkin sözleri canlandı.

‘Ne demek istedi acaba?’

Kitaplığın camı arkasında bulunan kitap sırtlarındaki altın yazılar parlıyor, sigara dumanı cama yansıyor. Bugün yaşadıklarının üzerine sözlü bilgelik aracılığıyla çıkmaya yeltenen Samgin, çağdaş edebiyatla ilgili geçenlerde liberal bir gazetenin köşe yazısında okuduklarını içinden yineledi; bu sözler yeni, alaycı düşünceler barındırıyor ve “yaşamı sade ve kolay anlaşılır bulan insanların manevi yoksulluğundan,” “manevi özgürlüğü dünyanın her türlü nimetlerinden daha önemli sayan bağımsız düşüncenin çilekşerlerinden” söz ediyordu. ‘İnsan toplumsal bir hayvan mıdır? Evet, eğer destanların yaratıcısı değil de bir hayvansa, kendi gizem dolu ruhunda uyum oluşturamaz.’

Samgin, bu düşünceler arasında uykuya daldı; uyandıktan sonra soyundu ve yatağa geçti.

Bir sonraki günü, Klim, sabahtan akşama dek, birtakım ziyaret ve olayların gerçekleşme beklentisi içinde geçirdi.

‘Kentte, benim Marina ile ilişkim konusunda çok bayağıca şeyler konuşuluyordur herhalde.’

Samgin, Marina ile ilişkisine fazlasıyla önem vermesi yüzünden toplumla ve avukatlarla güçlü bağlar kurmadığı için ilk kez üzüldü. Kentteki altı bin insan arasında, Zotova’dan daha az ilginç olsa bile, kendine arkadaş olarak bir-iki kişi bulmak için bile hiçbir istek duymamıştı. Samgin, Moskovalı patronun ve Marina’nın işleri için çıktığı gezilerde taşra insanını yeterince çözdüğünden emindi. Avukatların çoğu, yaşlı yargı kurtları, kumarbazlar, gurmeler, tiyatro sever kişilerdi ve Boborikin’in *Na uşşerbie* romanında betimlediği insanlara fazlasıyla benziyorlardı. Genç avukatlar ise, moda düşkün ve “Kadet yandaşıydılar”; ikisi sanatta modernist akımı savunuyor, biri gayet güzel viyolonsel çalıyordu; üçü de sıkı vint oyuncusuydu. Samgin, bu kişileri ender olarak evine davet ediyor, kötü oynadığı için de gençler yanlarında yerel mahkeme üyesi, cam gözlü, yaşlı bir adam getiriyorlardı. Bu ihtiyar, uzun boylu, sıska, hırçın, kemerli burunlu ve sivri üçgen sakallıydı; onda akbabayı andıran bir şeyler vardı; tek gözlü oluşu, boynunu şaşırtıcı bir biçimde her yöne dönebilen, esnek bir

hale getirmişti; bu yaşlı adam neredeyse hiç durmaksızın başını sallardı; ayrıca Avrupa'nın tüm kâğıt oyunlarını öğrenmiş olmakla ünlüydü.

Samgin, bu insanlardan, kentte yaşayanların kendisini “başkent adamı,” gururlu, insanlarla kolay kolay ilişki kurmayan, yalnız yaşamak için nedenleri olan birisi olarak gördüklerini; uç düşünceleri olduğundan ve 1905 olaylarından korktuğu için buralara geldiğinden kuşkulandıklarını, ayaklanmış Moskova'dan gelen bu adamla yakın ilişkiye girmekten kaçındıklarını öğrenmişti. Samgin bunları, artık tanıdık gelen, sayısız kez dolaştığı sokaklarda akşam gezintisi yaparken anımsamıştı. Soğuk, mavimsi havada akşam ayını için çanlar çalıyor, bu çanların vuruşları birbirlerini yakalayarak tek bir bakır uğultuya dönüşüyordu; bu ses barışçıl, hayalci bir biçimde ruh durumunu etkiliyordu. Ay, bahçelerle ayrılmış, sıkı çitlerle birbirine bağlanmış tüccar malikânelerini net bir biçimde aydınlatıyor, kiliselerin altın kubbeleri ve üzerindeki haçlar ışık saçarak parlıyordu. Çift katlı pencere doğramalarının ardından şurada burada sarımsı ışıklar süzülürken, çoğu pencerede ışık görünmüyor, alışılmış, değişmeyen yaşam arka odalarda sürüp gidiyordu. Samgin, kim bilir kaçınıcı kez, bu sağlam evlerde biraz sıkıcı, ama aslında hiç de aptal olmayan insanların yaşadığını, yaşamlarının fazla değil, altmış yıl kadar sürdüğünü, geç düşünmeye başladıklarını ve yaşamları boyunca tanrısal olan mı yoksa insancıl olan mı, bilginin doğruluğu mu v.s. gibi sorunları dert etmediklerini düşünüyordu.

Klim kendisine: ‘Ben de bu sorunları çözmüyorum,’ diye anımsattı ama nedenini sormadı; onun yerine Fransız taşrasının da 1795 devriminden sonra aynen böyle dinlenmeye çekilmiş olabileceğini düşündü. Kötü bir tiyatronun önünden geçti; bu tiyatro bir toprak sahibi tarafından, “büyük reformlar devrinden” önce inşa edilmişti. Daha sonra soylular kurul toplantı binasının, tüccar kulübünün önünden geçerek soylu malikânelerinin bulunduğu geniş sokağa saptı ve iki katlı, ön cephede üç sütun bulunan, girişte: “Madame Larisa Nolde'nin Terzilik Hizmetleri” tabelası asılı taş binaya yaklaşırken tereddüt içinde adımlarını yavaşlattı.

Bir şiirden iki dize aklına geldi:

“Dikiş pek yapılmazdı orada
Ve dikişte de değildi, oradaki güç.”

Orada, diğer kızların arasında Anüta vardı; sarışın, yumuşak ve tıpkı taze süt gibi ılıktı. Grimsi gözleri çocukça bir sevecenlik ve ürkeklikle gülümsüyor, bu gülümseme profesyonel deneyimiyle asla uyuşmuyordu. Çok eğlenceli bir genç kadındı. Bir gece, Klim’in yanında yatarken:

“Bana en yeni şarkı kitabını armağan edin! Şöyle kalın, kapakta genç kızların halka oluşturarak dans edişlerini gösteren bir kitap. Ben o kitabı bir dükkânda gördüm, ancak girip almaktan utandım,” diye rica etmişti.

Klim, neden şarkı kitabı isteğini, şiir sevip sevmediğini sormuştu.

“Hayır, şiir sevmiyorum, anlamak güç. Ben basit şarkıları severim.”

Ve yavaşça, zayıf bir sesle, iki şarkı söylemişti; birisi bayağıydı ve Samgin dinlemek istemedi, diğerini ise kendisi için kâğıda bile not etmişti. Hiç âşık olup olmadığını sorduğunda, Anüta şöyle yanıtlamıştı:

“Hayır, öyle bir şey başıma hiç gelmedi. Biliyor musunuz, bizim işte aşk duygusu köreliyor. Aslında bazı kızlar kendilerine ‘kredili’ adamlar buluyorlar, sevgili gibi yani ve onlardan para almıyorlar, ancak bunu öylesine, eğlence olsun diye yapıyorlar, sıkıntıdan.”

Daha sonra Klim, erkekler arasında kendisine kaba davrananlar olup olmadığını sorduğunda genç kadın alınır gibi olmuştu:

“Ne diye kaba olsunlar ki? Ben cana yakınım, güzelim, sarhoş olmuyorum. Bizim evimiz iyidir, siz de biliyorsunuz. Konuklarımız çok ünlü insanlar, rezalet çıkarmaya utanıyorlar. Hayır bizde ortalık sakın, hatta sıkıcı bile.”

Anüta, aynanın önünde, tıpkı tavuk yumurtası gibi çıplak bir halde durarak konuşuyor gür, yumuşak ve sapsarı saçlarını örgüyle topluyordu.

“Devrim döneminde daha ilginçti; yeni konuklar gelirdi, o

denli büyük hareketlilik olurdu ki. Çok genç bir adam, sirkteymişçesine, harika bir biçimde dans ederdi. Ancak birinin paralarını çalmış; onu tutuklamak için polis geldiğinde genç adam bahçeye çıktı ve ‘tak’ diye kendini vurdu. Öylesine hareketli ve ustaydı ki.”

Samgin: ‘Bu kızla ilgili bir öykü yazabilirdim,’ diye düşündü. ‘Ancak bizde, Dostoyevskiy’nin sayesinde, sokak kadınlarıyla ilgili o denli çok şey yazılmış ve yazılmaya devam ediliyor ki. “Düşkün kadınlara merhametmiş.” Düşkün kadınlar ise kendilerini öyle hissetmiyor ve merhametimize hiç ama hiç gereksinim duymuyorlar.’

Samgin, tıpkı domuz yağı gibi görünen grileşmiş buzla kaplı nehir kıyısına çıktı. Sular kirlenmiş kıyıya doğru gelirken yavaş bir sürtünme sesi duyuluyor, küçük, motorsuz bir teknenin dümeni gıcırtilı sesler çıkartıyor, direği sallanıyor ve yakın bir yerlerden ritmik bir biçimde, görünmeyen insanların inleyişleri yayılıyordu:

“Haydi, bir daha, bir daha çekin...”

Burada sonbahar fazlasıyla hissediliyordu ve havada ağır, nemli bir soğuk vardı.

Yarım saat sonra Samgin, tüccar kulübünün salonunda oturuyor ve doçent Arkadiy Pılnikov’un “Demokrasinin Kültürel Sorunları” konulu seminerini dinliyordu. Samgin, içeri girip sandalyelerin oluşturduğu altıncı sıraya oturduğunda, doçent Pılnikov, “sıradan, yeşil renkli” “Znaniye” okuma kitaplarının ömrünü tüketmiş olduğunu, ancak bununla birlikte bu kitapların estetik ve felsefi açıdan kalitesi düşük, siyasi açıdan zararlı tohumlar ekmeye zaman bulabildiğini, bir süreliğine de olsa, Rus edebiyatının dâhi yazarlarının kaleminden çıkma ölümsüz eserlerinin yanı sıra, sözcüklerin büyümesine yetkin bir biçimde sahip olabilen yürek okuma ustalarının yazdıklarını kirlettiğini belirtiyordu.

Doçent, orta boylu, geniş kalçalı, kel, büyük kırmızı kulaklı ve Kral IV. Henry sakallıydı.

Rugan ayakkabılarıyla ses çıkararak, basenlerini sallayarak frakının kenarlarını hareket ettiriyor, kalçaları kanatlanmış gibi

görünüyordu. Sağ elini yardım etmek istercesine dinleyenlere uzatıyor, sol elinde küçük kâğıtlar tutuyor ve onları tıpkı bir mendil gibi havada sallarken, ara sıra yüzüne yaklaştırıyordu. Rahatça, belirgin bir mutlulukla, iyi niyetli, yassı yüzünde beliren gülümsemelerle konuşuyordu:

“Hepimizin tanıdığı Herzen’in, Belinskiy’nin ve diğerlerinin gösterdikleri yolda ilerleyen felsefi açıdan güçlü aydın kitle, kent-kültürel yaşamına bir ton ve anlam kazandırmıştır. Siyasal açıdan son derece ileri görüşlü olan Pavel Nikolayeviç Milükov’un başını çektiği aydın kesim, Anayasal Demokrasi Partisi’nin kuruluşundan çok önce, özverili bir biçimde, ülkemizin kültürel gelişimi için çalışmalarını yürütüyordu. *Evde Okuma Programı* harika bir el kitabı olarak basılmış, çağdaş, radikal, demokrat düşünce klasiklerinin yayını gerçekleştirilmiş, adını herkesin bildiği profesörler taşrada dolaşarak kültür üzerine konferanslar vermişlerdir. Bu çok yönlü ve sistemli çalışmanın amacı, Rus insanını Avrupalı olarak yetiştirmek, Marx’ın tartışmaya açık öğretilerini kaba bir biçimde algılayarak, öğrencileri anarşi vaazları vermeleri için işçi çevresine iten insanların yıkıcı etkisine karşı koymaktır. Siz, hayalperestlerin bu akılsızca oyununun halka nelere mal olduğunu biliyorsunuz...”

Samgin geçişin kenarındaki ilk sandalyede oturuyor ve önünde beş sıra halinde pür dikkat dinleyen kadın ve erkeklerin ense-sini görebiliyordu. İlk sıralardaki insanlar pek sıkışık düzen değildi, aralarında boş koltuklar vardı; Samgin’in arkasında oturanların sayısı daha da azdı. Balkonlarda ise sessizce oturan elli kadar izleyici vardı.

Samgin, içi sıkılarak: ‘Üç yıl önce olsa, balkonlardakiler konuşmacıyı ısıklarla protesto ederlerdi,’ diye düşündü. Aslında konuşmacının giderek daha da neşeli konuşmasına karşın, konferans genelde sıkıcıydı.

“Gerçek kültürel değerlerin ortaya çıkmasının nedeni, hep kişisel mülkiyetti ve Marx bunu hiç yadsımıyordu. Tüm büyük düşünceler kültürün temeli olarak mülkiyete karşı saygılıydı,” diye açıkladı doçent PılNIKOV; sağ eliyle su dolu sürahiyi arıyor, ama

sol elini sallamayı sürdürüyordu; ancak bu kez ellerinde kâğıtlar değil, küçük bir yeşil kitapçık vardı.

Doçent: “Sorumsuz eleştiriler bizi nereye götürür?” diye sordu ve sağ elinin parmaklarıyla kitapçığa vurarak konuşmayı sürdürdü: “Bu kitapçığın adı, *Yirminci Yüzyıl İnsanın İtirafı*. Yazarı olan İhorov denen kişi şunları öğretiyor: ‘Kendi içinde bir laboratuvar yarat ve orada her türlü insanca isteği, geçmişin her türlü insani deneyimlerini ortaya koy.’ O Meaterlinck’in *Körler*’ini okumuş ve insanlığın tamamının kör olduğu kanısına varmıştır.”

İşte o sırada balkondan, kalın bir sesin kaba ve yavaş bir biçimde:

“Ama bu doğru değil! Tıpkı gören birileri gibi, çalıp çırpıyoruz ve savaşıyoruz,” dediği duyuldu.

Konuşmacı başını hızlıca yukarı doğru çevirdi; izleyicilerin bir çoğu da başlarını yukarı doğru kaldırdı, salonda “şışt” sesleri duyuldu ve bir şey patlamışçasına, beş kişi yerlerinden kalkarak kapıya doğru yürüdü.

Samgin: ‘Kavga çıkabilir,’ diye düşündü ve kendisi de kalkarak çıkanların arasına katıldı; ansızın konuşmacıya sinirlendiğini hissetti; sözlerinin sıradan olduğunu ve çok ciddi ve sağlam düşünceleri karaladığını kavradı. O, yani Samgin, doçent Pılnikov’un değindiği konular üzerine daha net ve önemli şeyler söyleyebilirdi. Özellikle, eleştiriye karşı yaptığı saldırı ve yeşil kitapçıktan yapılan yersiz ve aptalca alıntı sinir bozucuydu.

‘Bu yeşil kitap da neyin nesi? Okumam gerekiyor,’ diye karar verdi Samgin.

Klim için, sıradan insanların kendisinin önüne geçtiğini, öğretmek, günah çıkartmak arzusuyla yanıp tutuşarak nutuklar attığını görmek onur kırıcıydı; bunlar, sabun köpüğü gibi boş kafalı insanlardı ve düşünmenin gökkuşağı zenginliğindeki rengini yüzysel olarak yansıtabiliyorlardı.

‘Artık kırk yaşındayım. Bu, yaşamın yarısından daha fazla bir süre. Çocukluğumda sıra dışı yeteneklere sahip olduğum söylenirdi. Yaşamım boyunca olaylar, insanlar ve kendimle ilgili kutsal bir tatminsizlik duygusu yaşadım. Bu tatminsizlik büyük bir ruh-

sal gücün göstergesi olabilir ancak.'

Bu düşünce bu kez, eskiden olduğu gibi onu kolayca sakinleş-tiremedi.

'Yaşamımın tamamı, bağlantısız rastlantıların oluşturduğu bir zincir,' diye düşünüyordu Klim. 'Tam anlamıyla bir zincir...'

Samgin, alışkın olmadığı biçimde kendi kendine kızarak üç gün geçirdi; yeni bir şeyler olmasını bekliyordu. Marina'nın işleri mahkemeye gitmesini gerektirmiyor, onu şahsen çağıran da olmu-yordu. Ayrıca Tagilskiy de gelmiyordu.

Samgin, 'budalalar,' diye sövüyor, aslında bu kentten gitmesi gerektiğini düşünüyordu.

'Aydınlar göçebe insanlardır. İyi ki bir ailem yok.'

Tagilskiy, öğlen yemeğine doğru geldi ve ilk sözü:

"Karnımı doyuracak mısınız?" oldu.

Üniformayı andıran ilginç bir takım giymiş ve bu giysi onu da-ha uzun boylu ve hoş göstermişti. Keyfi de yerindeydi; Samgin, onu hiç böyle görmemişti.

Tagilskiy, dolaptaki kitapları incelerken: "Bu ücra yere nasıl düştüğünüze şaşıyorum," diyordu. "Burada, başsavcı bile öylesi-ne vahşileşmiş ki, Verharn'ı, Vedekind ile karıştırıyor. Şeker has-talığı onu mahvediyor. Vali ise Korolenko'nun dokuz yüz beş yıl-lı olaylarına neden olduğu kanısında. Lise müdiresi, gramofon ve sinemanın ruhlara ve ölümden sonraki yaşama ve genel olarak da şeytanlığa inanmaya neden olduğunu düşünüyor."

Tagilskiy, ev sahibine omzunun üzerinden bakarak ansızın:

"Bezbedov'la ilgili haberi duydunuz mu?" diye sordu.

"Ne oldu?"

"Ölmüş."

"Neden?"

"Kalp krizi."

"Gayet sağlıklı görünüyordu."

"Kalp, ikiyüzlü bir organdır," dedi, Tagilskiy.

Samgin, endişeli bir tavırla ve endişenin nedenini kavrayama-yarak: "Çok tuhaf bir ölüm," diye yanıtladı.

Başsavcı yardımcısı, kararlı bir tavırla: “Akıllıca bir ölüm,” diye açıklamada bulundu. “Bu sayede Zotova davası sorunsuz ve yasalara uygun biçimde çözülüyor. Tek varis ve cinayet zanlısı ortadan kalktı. Sahipsiz mal varlığı hazineye geçecek ve orada birileri becerikli ellerini ısıtacak. Talma soruşturması, general karısı Boldireva’nın Penza’da öldürülmesi, Poltava’daki Svyatskih kardeşlerin soruşturması gibi gürültülü davalarla ilgilenen insanlar davayı kaybetti. Ayrıca, cinayete dayanarak siyasi bir soruşturma başlatmak isteyenler de kaybetti.”

Tagilskiy, parmağıyla kitaplığın camına vurarak, daha aldırmaz bir tavırla, şaka yapıyormuşçasına konuşmaya başladı.

“Bezbedov’un ölümü sizin için de yararlı oldu; savunma avukatı olarak soruşturmada yer almamanız durumunda, tanık olarak dinlenecektiniz ve biliyor musunuz, başsavcının sizi savunma görevine ataması olasılığı yüksekti.”

Samgin: ‘Beni bir şeyle korkutmaya çalışıyor,’ diye düşünerek: “Neden?” diye sordu.

Tagilskiy, nezaket kurallarını umursamadan esnedi, sabah saat beşe kadar çalıştığını belirtti ve sözlerini sürdürdü:

“Kentte, öldürülen bayanla özel ilişki içerisinde olduğunuz söylentisi dolaşıyor. Bu arada sizin yalnız başına yaşamanız da bunu açıklıyormuş. Sözde, zengin bir dul bayanın sevgilisi olmaktan utanıyormuşsunuz...”

Samgin, o anda öfkelenmesi gerektiğini hissederek:

“Ne kadar da saçma!” dedi.

Tagilskiy ise oturarak ağaçkakan gibi konuşmayı sürdürüyordu:

“Üstelik, emniyet müdürlüğünün bazı şeyleri unutabileceğini sanmayınız; hayır, bu yaşam boyu aktif bir belleği olan, saygın bir kurumdur.”

Samgin, hiç gerekli olmadığı halde gözlüğünü düzelterek: “Ne demek istiyorsunuz?” diye sordu.

“Birisinin, bir arkadaşıyla konuşurken, Moskova ayaklanması günlerindeki davranışlarınıza ilişkin gerekli bilgileri verdiğini düşünmeye çalışın.”

Peçeteyi göğsüne yerleştirirken Tagilskiy açıkladı:

“Ben bir ihbardan değil, bir övgüden söz ediyorum.”

Samgin, onun yüzüne bakarak: ‘Üçkâğıtçı,’ diye içinden kızdı; ama baktığı yüz o sırada tabaktaki salamura mantarı çatalla yalakalama işine öylesine dalmıştı ki, Samgin içinden: ‘Belki de yalnızca bir geveze,’ diye geçirdi. Sözlerine umursamaz bir ton vermeye çalışarak:

“Moskova ayaklanmasına katılmam, bulunduğum yerin topografik durumuyla açıklanabilir; iki barikat arasındaki bir evde yaşıyordum,” dedi.

Sonra da gereksiz bir şey söylemiş olmaktan çekinerek ekledi:

“Tabii ki bu söylediklerim kendimi temize çıkarma çabası değil, bir açıklamadır.”

Ancak, görüldüğü kadarıyla Tagilskiy’nin ne temize çıkarmaları, ne de açıklamaları dinlemeye gereksinimi vardı; başını eğmiş bir halde tabağındaki sirkeyi ve hardalı özenle karıştırıyordu; ardından bu karışımın içindeki mantarları çatallıyla avlamaya başladı, kadehlere votka doldurdu, ev sahibine başını salladı ve votkayı yuttuktan sonra zevk duyduğunu belirten bir ses çıkardı; ağzına birkaç mantar attı, burnunu hafifçe çeke çeke mantarları çiğnedi, yuttu ve nihayet ikinci bardağı doldururken:

“Bu... sıra dışı olay başladığı sırada Münih’deydim ve gazeteler bu olayı Fransızcadan çeviri yaparcasına nakletmeye başladılar,” dedi.

Bir kadeh daha içti.

“İnanılacak gibi değildi. Moskova mı? Karnı tok, besili, çevreyi baskısı altına almış, kökünden taşralı, ayrıntılara önem veren Moskova, devrim mi yapıyordu? Gerçek ötesi bir durum. Ancak en katı gerçek olduğu ortaya çıktı.”

Tagilskiy, tabağına çorba doldururken, daha canlı bir sesle:

“Bolşeviklerin bu olaydaki rolünü bilmiyorum, ancak onların düşman olduğunu itiraf etmeliyim... öyle düşman ki, Tanrı herkeşe versin! Görevim icabı, şaka yapmadan konuşuyorum, bazıların ifadelerini okuma zevkine eriştim; kimileriyle şahsen konuşma olanağı buldum. Özellikle Poyarkov ile, anımsıyor musunuz onu?” dedi.

“Evet.”

“Onu beş yıllığına uzak bir yere gönderdiler. Kaçmış. Bolşevik ama iradeli bir herif; ‘evet’ ile ‘hayır’ arasında insanların bo-
calamaktan usandığı bir ülkede fazlasıyla yararlı biri. Estetik
yanlıları ve namuslu, akıllı düşünmeyi sevenler, Lenin’in siyasi
öğretisini ilkel derecede kaba buluyorlar. Ancak onu dikkatli ve
dürüstçe okuduğumuzda... Hay aksi!” Tagilskiy, az önce votkay-
la doldurduğu bardağı masaya devirdiği için sözünü bitiremedi.
Samgin, kaşığına bıraktı, boynundaki peçeteyi iştahının kaçtığını
ve içinde bu insana karşı öfkenin artmaya başladığını sezerek çı-
kardı.

‘O beni yakalamaya çalışıyor. Yalan söylüyor, alay ediyor.
Domuz.’

“Siz, Anton Nikiforoviç, beni şaşırtıyorsunuz,” diye söze baş-
ladı Klim, Tagilskiy ise yeniden kadehini doldururken, palyaço
gibi:

“Şaşırtacağımı beklemiyordum ve şaşırttığım için de şaşırdım,” dedi.

Samgin, öfkesini frenlerken, ölümcül sorusunu hazırlıyordu:

“Devlet kurumunun temel yasalarını yadsıyan öğretinin fikir
babasından, yasa temsilcisi olarak siz nasıl böylesine sakın ve ne-
redeyse övgüyle söz edebiliyorsunuz?”

Tagilskiy çorbasını içti, bir parça peynir kesti ve ekmek dilimi-
ne yağ sürerken açıkladı:

“Buraya, Moskova’da yayınlanan bir gazetenin muhabiri gel-
miş, koku almaya uğraşiyor, ne, nasıl, kim, kimi? Herhalde size
de uğrayacak. Onu kabul etmemenizi tavsiye ederim. Bu bilgiyi
bana PılNIKov, Arkaşka, verdi; o her şeyi bilen ve tıpkı küçük bir
çan gibi konuşkan birisi. Meslekler birliğinin kayıtlara geçirme-
miş olduğu ‘yaşam öğretmeni’ mesleğine soyunmaya hazırlanıyor.
Novgorod’lu soylulardan; amcası Novgorod’da bir yerde alafran-
ga klozet ve alt yıkama yerleri üretiyor.”

‘Bu sözlerinin tamamını ya gülerek ya da kızgın bir tavırla söy-
lemesi gerekiyordu,’ diye fark etti Samgin.

“Her açıdan mutlu bir insan, ender bir tür. Bir papazın yeğeni

ile evli, karısının adı Agafya, Brokhaus'un sözlüğünde ise şöyle deniliyor: Agafya, gerçekten yaşadığı kuşku götüren bir azizenin adıdır."

Sanat yaparcasına karnını doyururken, Tagilskiy, giderek daha aceleci bir sesle gevezelik ediyor ve Samgin, zehirli sorusunu saplayabileceği anı bir türlü yakalayamıyordu; gazete muhabiriyle ilgili haber ise öfkesini azaltarak, Tagilskiy'e karşı endişe dolu ilgisini artırmıştı. Samgin, bu insanın giderek kendisini amacından saptırdığını seziyordu.

İnsanlar, Samgin için, onları dikkatli bir biçimde incelediği, kendisinin onlara benzemediğini gördüğü ölçüde ilginçti. Klim, oldukça hızlı bir biçimde, şu ya da bu insanın alışmış olduğu ve deneyimlerini ortaya koyduğu ifade sistemini keşfediyor ve saptıyordu. Sanatsal edebiyat ürünlerinde yer alan düşünce ve tiplerin ve bunlara ilişkin eleştirilerin insan belleğine kolayca yerleştiğini görüyordu. Bu düşünceleri ve kanıları baz alarak, herkesten farklı olduğunu saptıyor ve herkesten bağımsız olma durumunu belirlemeye çalışıyordu. Tagilskiy çelişki doluydu, söyleyeceklerini ön görmek olanaksızdı, arada sırada, ancak giderek artan bir biçimde, sözlerinde tanıdık, ama kırıncı bir biçimde çarpıtılmış şeyler duymak olasıydı. Tagilskiy ise bu saptanması güç benzerliği sezmiş gibiydi ve bununla da Samgin'i kızdırıyordu.

İşte dana etini zevkle yemeyi bitirdi, ardından tıpkı bir Parisli gibi sosun arta kalanlarını bir parça ekmekle tabağından topladı, ekmeği ağzına attı, yuttu, üzerine şarap içti, minnet duyarak avuçlarıyla yanaklarına birkaç kez yavaşça vurdu. Bu davranışları, tiz sesli sözleri telaffuz etmesine engel olmuyor ve yediği yiyeceklerin midesine ulaştıktan sonra anında hazinedilerek sözlerle dönüştüğü izlenimi veriyordu. Omuzlarını, oturduğu sandalyesinin arkılığına dayayarak, ellerini ceplerine sokmuş, şöyle diyordu:

"Neden burada yaşıyorsunuz? Petersburg'da ya da Moskova'da yaşamak gerek; ancak Moskova'da yaşamak bile o denli iyi değil. Petersburg'a taşınınız. Benim orada iyi bir dostum var, ünlü bir avukat, yeni Pan-slavizm yanlısı, yani emperyalist, yurtse-

ver, biraz budala ve genel olarak da hayvanın teki. Ona bir iyilikte bulunmuştum ve aslında yanında çalışan, bildiğim kadarıyla üç adamı olsa da, yine de sizin için onun yanında iyi bir iş bulunabilir. Taşınıyoruz.”

“Düşüneceğim,” diye yanıtladı Samgin ve hemen şöyle düşündü: ‘Birileri, buradan taşınmamı istiyor.’

Ardından, Klim önerilen işin nasıl olduğunu sordu:

“İyi derken, maaşı mı kastediyorsunuz?”

“İyi ama başka neyi kastediyor olabilirim ki? Yoksa aşağılanmış ve haksızlığa uğramış kişilerin haklarının savunulmasını, adaletin sağlanmasını mı soruyorsunuz? Bu gibi şeyleri profesörler fakültede derslerde öğretir, ama bu sözlerin uygulamada bir anlamı olmaz.”

Tagilskiy hemen bir öykü anlattı: “Saf bir hukukçu Stolipin’e bir not iletmiş; bu notta, tarım hareketini zengin mujiklerin yönettiğini, bunun ‘kulaklarla’ toprak sahiplerinin savaşı olduğunu, yoksulluğun gücüyle ve temkinli biçimde yürütüldüğünü kanıtlamaktaydı. Ganimet olarak elde edilmiş şeylerin paylaşımında, yüksek değer taşıyan, ebat olarak küçük eşyalar, ‘kulakların’ eline geçerken, bir daha bulunamamak üzere yok oluyor, büyük çaplı şeyler ise yoksulların bahçelerinde ya da kulübeciklerinde bulunuyor, böylece de ceza veren birlik yöneticileri için, kimin suçlu olduğunu anlamayı kolaylaştıran deliller haline geliyordu. Stolipin bu notu okuduktan sonra şöyle bir emir vermiş: ‘Bu şakacı arkadaşı Sibirya’ya, uzak bir yere sürün.’ Ancak o zamana dek itfaiye birliğinin atı, bu şakacı adamcağızı bir gün hamamdan dönerken ezmiş.”

Samgin, bunu, yöneticilerin aptallığını anlatmak için uydurulmuş bir öykü olarak dinledi.

‘Eleştirel düşünenlerin eski bir geleneği,’ diye düşünüyordu Samgin. ‘Bu adamın da fıkralarla haşır neşir olduğunu fark etmek tuhaf...’

Tagilskiy’e yaklaşımı, bugün özellikle kesin ve yorucu bir değişime uğruyordu. Konuşuna karşı beslediği kızgınlık alevlenmeden söndü; Tagilskiy’nin, kendisiyle arasında benzer bir şeyler

bulmuş olduğu düşüncesi, Tagilskiy'nin onu Petersburg'a taşınması için hangi nedenle ikna etmeye çalıştığı konusunda duyduğu merakla dönüştü. 'Bu bana karşı beslediği olumlu yaklaşımının ilk göstergesi değil; ancak bunun nedeni ne olabilir ki?' Bu durum onu o kadar huzursuz ediyordu ki, bir an için, içinden başsavcı yardımcısına bunu doğrudan, yüksek sesle sormayı düşündü.

Ancak, Tagilskiy'nin kırmızımsı ve bulanık, büyük olasılıkla da sarhoş gözleri, iyi bakmıyordu. Samgin'in miyopluğu ise bu gözlerin ifadesini gereken netlikle saptamasına engel oluyordu. Hatta Tagilskiy'nin göz rengi, sedef gibi, ışığa bağlı olarak değişiyordu sanki. Bununla birlikte, bu gözlerde neredeyse her an keskin bir bakış görülebiliyordu.

Samgin, içinden: 'Bir yalancının gözleri,' diye kızgınlıkla niteledi ve sonra sesli olarak:

"Bugün keyfiniz yerinde," dedi.

Tagilskiy: "Fark ediliyor mu?" diye sordu. "Ama ben aslında... genel olarak morali bozuk bir insan,değilimdir. Bugün ise bu davanın rafa kaldırılacağından dolayı sevinçliyim."

Tagilskiy kalktı, kollarını iyice açtı ve bu davranışı Samgin'in kendiyile övünenlerin davranışları karşısında söylenen alay dolu bir sözü aklına getirdi: "Bir şey beceremez!"

Samgin, gözlemlerini ve değerlendirmelerini sürdürürken: 'Bir üniversite öğrencisi gibi teklifsiz davranışları var,' diye düşünüyordu; Tagilskiy ise yeniden yavaşça ve sevecenlikle yanaklarına avuçlarıyla vurdu, kalktı ve odanın içinde dolaşmaya başladı:

"Karşıt düşünceler ortaya koymayı severim. Çocukluğumdan beri buna alıştım. Bazen daha iyi bir objenin bulunmamasından dolayı kendimle çelişiyorum."

Samgin, onun uyuşuk sözlerini dinlerken: 'Henüz güldüğünü görmedim,' diye anımsadı.

"Bu alışkanlığın sonu iyi olmayacak. Ben zaten kötü tanınan bir insanım; Stolipin'in Duma üyesi işçileri tutuklama niyeti konusunda dikkatsizce sözler söyledim. Bizim bakanlığımızda, yasal olmayan şeye yasallık süsü vermeye çalıştılar. Uyarı içeren telkinler aldım."

Tagilskiy durdu, cebinden bir sigara çıkardı, sigarayı parmaklarıyla ezerken sözlerine ara verdi.

Samgin: ‘Göründüğü kadarıyla benden bir şeyler istiyor, yoksa ne diye bana bu itirafları yapsın ki?’ diye düşünerek Tagilskiy’e kibrit kutusunu uzattı.

Tagilskiy başını sallayarak kibritleri aldı, o sırada sigarası kırıldı; sigarayı küllüğe attı, kibritleri ise cebine sokarak sözlerini sürdürdü:

“Buraya akli başında ve iyi niyetli bir insan olduğumu sınamak için gönderdiler. Ancak, sanırım umutları boşa çıkardım. Aslında bundan daha önce de söz etmiştim.”

Tagilskiy masaya oturdu, yeniden sözlerine ara verdi, acele etmeden sigarasını yaktı.

“İstifa etmeyi düşünüyorum. Avukatlık yapmayacağım; kendimi siz profesyonel liberallerin arasında rahat hissedemem, bağışlayın ama gerçek bu! Özel çalışmayı tercih ederim. Sanayi kolunda. Ural’da ya da Ural ötesinde. Ural’a gitmiş miydiniz?”

“Hayır.”

Tagilskiy: “Ah,” diye iç geçirdi ve Ural Dağları’nın güzelliğini, biraz da coşkuyla anlatmaya başladı. Sözcüklerindeki ve ses tonundaki sinir bozucu hava yok olmuştu; ancak Samgin, bunların her an geri gelmesini ihtiyatla bekliyordu. Konuşun konuşmaları onu fazlalığıyla yoruyor ve kızdırıyordu. Ansızın şöyle bir soru ortaya çıktı:

‘Onun yerinde olsam nasıl davranırdım acaba?’

Soru, beklenmedik olduğu kadar huzur kaçırان türdendi ve Samgin içinden ciddi bir tavırla:

‘Onunla benim aramda ortak hiçbir şey yok,’ diyerek endişesini hemen söndürdü.

Tagilskiy ise yavaş yavaş sigarasını içip sallayarak, havada sigaranın mavi dumanıyla şekiller çizmeyi sürdürerek şöyle diyordu:

“Köklü bir Sibiryalı daha ilkel, daha ciddidir ve kendine yaşamda yer edinme konusunda daha başarılıdır. Tolstoyculara, her türlü günah çıkartanlara ve genel olarak gevezelere orada rastla-

yamazsın. Orada, 'var olmanın temel kuralı savaşımdır; bu nedenle de utanmazlığa ve acımasızlığa hakkım var,' diye düşünüyorlar."

"Hımm," diye söylendi, Samgin.

"Evet, evet, işte böyle düşünüyorlar!"

Tagilskiy'nin, manzara betimlemekten konunun özüne yöneldiği o anda, Klim de karşısındakinin söyleyeceği sözlere daha fazla kulak kabarttı; kafasında şimdi belirli bir amaç belirmişti: Düşüncelerindeki benzerliği tartışmak, bu benzerlikleri saptamak ve aradaki farkı ortaya koymak.

Samgin, onun: "Anam beni günahları arasında doğurmuş, ondan sorun, bense günah işlemek zorundayım," dediğini duyuyordu. "Burada ise Arkaşka Pılnikov, dün..."

"Hâlâ burada mıymış?"

"Evet. Buraya insanları aydınlatmaktan çok, kadın kursu öğrencisi olan kız kardeşinin düğünü için gelmiş; o kız, buradaki bir numaralı zenginle evlenmiş, neydi soyadı Yedokov mu, Yezdokov muydu, yok..."

"Izvekov'du," diye düzeltti Samgin.

"Öyle olsun, böylesi daha kötü," diye yanıtladı Tagilskiy. "İşte böyle, düğün yemeğinden sonra Arkaşka yarı sarhoş tüccarlara içindikileri döktü, Razuvayevler karşısında gelecekteki konuşmasının konusunu geliştirmeye başladı, konu başlığı: 'İnsan Davranışlarını Denetleyen Bir Unsur Olarak Din'di. Merejkovskiy'nin 'Din ve Felsefe Divanı'ndaki yazısında değindiğı, Tolstoy'un dine, bilime ve sanata karşı işlemiş olduğı suçların tamamını saydı; Tolstoy'un 'varsın yaşlı boynuma sabunlanmış ilmeğı geçirsinler,' sözlerini anımsattı ve bu sözleri vicdan hastalığıyla açıkladı. Vicdan. Ardından, Rusya'nın kaçınılmaz bir biçimde dine dayalı devlet yönetimine geçeceğinden emin olduğunu coşkuyla belirtti ve daha bir sürü konu üzerine gevezelik etti."

Tagilskiy, sigarasının izmaritini küllüğe atmak için kalktı, ama küllüğü devirdi.

Samgin: 'Sarhoş,' diye düşündü.

"Ancak tüccarlar onu, ticaret bakanlığının girişimleri ile ilgili

bir konu anlatıyormuşçasına, ilgiyle dinlediler. Tabii ki cahillerin şaşkınlığı pek o denli önemli değil ama, aydınlar bu söylenenlerden korktu, ne dersiniz, Samgin?” diye sordu Tagilskiy; sarımtırak dişli ağzını açarak: “Kastettiğim Arkaşka değil, o aptalın tekidir ve aptallar hiçbir şeyden korkmaz; bunu masallardan da bilirsiniz. Ben genel olarak aydınları kastediyorum. Korktular. Edebiyatçılar da nasıl çılgılığı basmışlardır ama, ha?” dedi.

Saatini yeleğinin cebinden çıkaran Tagilskiy, kadrana bakmayı sürdürürken uyuşuk bir havada konuşmayı sürdürdü:

“Dostoyevskiy, ağır ve katı Rus düşünce biçiminin dizginlenemeyen ve coşkulu açık sözlülüğünü, aydın kesimin ve Tolstoy’un en belirgin özelliği olarak görüyordu. Saçma. Nerededir bu açık sözlülük? Olduğu yerdeki varlığı da korkuyla açıklanabilir. Korktular ve doğruca ‘gözlerinin gördüğü yere kadar,’ kaçışıyorlar, işte hepsi bu.”

Tagilskiy kalktı, yerinde sallandı.

Saatinin kapağını gürültüyle kapatarak: “Haydi, ben... yeterince konuştum. Yılın yarısına yeter, ha?” dedi, şişman adam. “Siz harika bir dinleyicisiniz! Susmakla düşüncelerinizi mi saklıyorsunuz, yoksa bu bana duyduğunuz aşağılama duygusundan mı kaynaklanıyor?”

“Anlattıklarınız ilgi çekiciydi,” diye yanıtladı Samgin; Tagilskiy onunla omuz omuza durdu ve hiç beklenmedik bir şey söyledi:

“Ben, bana benzeyen diğer insanlara kıyasla, daha fazla kendisi için oynayan bir sanatçıyım; ‘diğer insanlar’ sözüyle, Gogol’leri, Dostoyevskiy’leri, Tolstoy’ları kastediyorum.”

Tagilskiy, yeniden sarı dişlerini gösterdi.

“İyi değil bu, biliyorum. İnsanın her durumda kendini beğenmeyi istemesi kötüdür, çünkü aklını durmadan ‘yoksa ben bir aptal mıyım?’ sorusu kurcalar. Aptal değilse, eninde sonunda bu kendi kendine oynanan oyunun, insanı olduğundan daha kötü yapabileceğini fark eder. Olayı anlayabiliyor musunuz?”

Samgin: “Tam olarak değil,” diye yanıtladı.

Tagilskiy, umutsuzca elini salladı.

“İnanmıyorum. Anlıyor musunuz, Petersburg’a geliniz, ciddi olarak öneriyorum. Burası vahşi bir yer. Yarın gidiyorum...”

Tagilskiy, Samgin’i, daha önce hiç olmadığı kadar yorgun ve gerginlikten yıpranmış bir halde bıraktı. Klim, kanepeye düştü, gözlerini kapattı ve bir süre hiçbir şey düşünmeden, beklenmedik, “kendim için oynayan bir sanatçıyım,” “kendi kendimle oynamak” sözlerinin anlamını çözmeye çalıştı. Ardından, belleğinde bu üç ziyaret sırasında Tagilskiy’nin söylemiş olduğu sözleri yavaş yavaş canlandırmaya çalışarak, kendisini rahatlatmayı denedi:

‘Bu doğru işte, o bir sanatçı. Ama kendisi için oynayan birisi mi? Tabii ki hayır, o benim için, benimle oynadığı oyunu sürdürmek için oynayan bir sanatçı. Bir de bu oyunun ilginç olabileceği herkesle. Neden bu oyun benimle oynanırken ilginç olsun ki?’

Klim’in gözünün önüne, neredeyse canlı gibi, yusuvarlak, yassı bir figür, kısa kollardaki pembemsi eller, bu ellerin yüzünü şefkatle okşayışı, çirkin, şişmanlıktan iyice gerilmiş, hareketsiz bir surat ile alkolik bir adama ait küçük, saygısızca bakan gözler geliyordu.

‘Komedi sanatçısının yüzü ve bedeni işte; ancak onda komik olan hiçbir şey yok. Kötü niyetli birisi ya bunu saklamıyor. Tehlikeli bir insan.’ Ancak izlenimlerini yokladıktan sonra, Samgin, bu insanda bir şeyleri beğendiğini de kabul etmek zorunda kaldı.

‘Ben boş konuşmalar yapanlara sıkça rastlamışımdır; bazen bu insanlar bende kıskançlığa benzer bir duygu uyandırıyor. Kıskandığım şey neydi? Düşüncelerindeki tüm çelişkileri tek bir zincire bağlayarak onları kendilerine özgü küçük bir ışıkla aydınlatma yetenekleriydi. Aslında düşünce özgürlüğüne uygulanan bu zorbalığı kıskanmak aptalca bir şey. Ancak bu adam...’ Samgin, buluşu karşısında hoş olmayan bir şaşkınlık duyuyordu; ancak Tagilskiy’i düşündükçe, meyhanecinin oğluna sempati beslemekte olduğundan daha kesin bir biçimde emin olmaya başlıyordu. Neydi beğendiği şey? Ailesindeki ilk aydın olma özelliği mi? Karşıtlıklara duyduğu ilgi mi? Kötü oluşu mu? Hayır. Bunların hiçbirisi değildi.

Klim, “kendisi için oynayan sanatçılığını,” “kendisiyle oynamayı,” anımsamamıştı.

Samgin onu aşırı derecede huzursuz eden düşüncelerle uğraşmaya alışkın değildi ve bu türden düşünceleri kolaylıkla uzaklaştırıyordu. Ancak Tagilskiy ile ilgili anılar sağlam bir biçimde belleğinde korunuyor, Klim, onların oluşturduğu kargaşayı istekli bir biçimde gözden geçiriyor ve Tagilskiy ile kurduğu iletişimin, Lütov ve karmaşık ev sohbetlerini sevenlere kıyasla daha fazla iz bıraktığından giderek emin olmaya başlıyordu.

Bunu izleyen günlerde, bu kentte yaşamaması gerektiğinden iyice emin oldu. Şunu net olarak fark edebiliyordu; yerel avukatların ve de kimi sakinlerin kendisine karşı düşmanca tavırları artmıştı. Onunla selamlaşanlar, şapkalarını çıkarırken, ona hak etmediği bir alçakgönüllülük gösterdiklerini belli ediyorlardı. Evine daha önce vint oynamaya gelmiş olan yardımcılarından birisi Klim’in davetini, sert bir biçimde geri çevirmişti. Gudim ise, mahkeme binasının koridorunda Klim’e rastlayınca, vaklar gibi bir ses çıkararak:

“Şu, Petersburg’dan gelen savcı bozuntusuyla uzun zamandır mı tanışıyorsunuz?” diye sordu.

Samgin: “Evet,” diye yanıtladı.

“A-ah! Ne kadar da soğuk bir gün bu değil mi?”

‘E-eh, canın cehenneme, seni yaşlı sersem,’ diye düşündü Samgin, gülümseyerek. ‘Galiba Tagilskiy, gerçekten de onların işine çomak sokmuş.’

Samgin, insanlara fazla kırılmamak için umursamaz bir tavırla yaklaşıyor, ama onlar ısrarla kendisine bu kentte fazlalık olduğunu ima ediyorlardı. Mahkemede çalışanların davranışları fazlasıyla belirgindi; neredeyse her gün küçük adli suçların ücretsiz savunmalarını Samgin’e yüklüyor, ona ait davaların seyrini geciktiriyorlardı. Tüm bu olanlar, Samgin’in satılacak giysi, mobilya ve gereksiz kitapları ayırmasına neden oldu ve bir akşam, yemek salonunda toplanmış eşyaların arasında, elleri cebinde dururken, içinden şu dizeleri okuyordu:

“Gizemli bir dünyanın tanrısıyım ben,
Dünyanın tamamı oluşuyor hayallerimden.”

Bu dizelerden sonra aklına hemen başka dizeler geldi:

“Oynadığım oyunun kurallarının
Talep ettiği
Her türlü dünyayı yaratmama
Ne engel olabilir ki?”

İşte o sırada Samgin, Jheronimus Bosch’un tablolarında betimlenen dünyayı anımsadı, ardından da Fyodor Sologup’un harika bir şair ama “tutsak bir düşünür” olduğunu düşündü, çünkü Sologup tek bir düşüncenin onu tutsak etmesine izin vermiş, yaşamın hiçliğiyle anlamsızlığına inanmıştı.

‘Düşüncelerin bu tutsaklığı, onun yeteneğini kısıtlıyor, daha önce söylediklerini yinelemesine, şiirlerinin fazlasıyla akıllıca ve mantık açısından sıkıcı olmasına neden oluyor. Bu değerlendirmemi not edeyim. Bir de, Dostoyevskiy’nin *Cinler* romanını *Küçük Cin* eseriyle karşılaştırmak gerekir. Kitap yazmamın zamanı geldi. Kitabıma *Yaşam ve Düşünce* adını koyacağım. Düşüncenin yaşamı baskı altına alışı ile ilgili bir kitap, henüz hiç kimse tarafından yazılmamış; bu kitap yaşam özgürlüğünden söz edecek.’

Ancak, Samgin, hemen yüzünü ekşitti ve İvan Karamazov’un şöyle bir öğüt verdiğini anımsadı: “Yaşamı, mantıktan önce sevmek gerek.”

‘İnsanoğlunun, Çehov ve diğer edebiyatçıların öğrettikleri gibi, gelecek için değil, kendisi için yaşama hakkına sahip olduğunu anımsatınayı yine deneyelim,’ diye karar verdi. Çalışma odasına geçti. ‘Yaşamı geleceğin basamağı olarak gören pozitivistlerle, Herzen daha bin sekiz yüz kırklı yıllarda alay etmişti; iki yüz, üç yüz yıl sonraki harika bir yaşam vaat eden Çehov; tacı elinden alınan ve saflıkla “insanın daha iyi yaşam için” ve “gururla düşüncelerini ifade edebileceğini” söyleyen Gorkiy gibi yazarlar, aslında Ogust Kompte’nin trivial pozitivistizminin anlatıcılarıdır. Bu karam, çirkin derecede aşırılığa, yani Marksizme kadar gitti.’

Samgin irkildi, ona birden yanında birisi duruyormuş gibi gel-

di. Ancak başka birisi zannettiği, aynanın soğuk, yassı camına yansımış görüntüsüydü. Bir düşünürün gözlük camlarının etkisiyle dağılmış gibi görünen gözleri dikkatlice kendisine bakıyordu. Klim, gözlerini kıstı, gözlerinin aynadaki yansıması daha normal görünmeye başladı. Gözlüğünü çıkarıp camlarını silerken, yeniden dünyada barış ve insanların gönüllerinde iyi niyet yaratmayı vaat eden insanları düşündü, ardından tam da bu konuyla ilgili birinin, herhalde Nietzsche'nin, insanlığı "çok başlı bayağılık yarattığı" olarak adlandırdığını anımsadı, masasına geçti ve düşüncelerini kâğıda dökmeye başladı.

Birkaç gün sonra Klim, trenin ikinci sınıf vagonunda, yanında iki, bagajda bir valiz, cebinde de 383 ruble ile oturuyor:

'Eğer paramı biri çalar ya da kaybedersem, Petersburg'a yoksul biri olarak gitmiş olacağım,' diye düşünüyordu.

Düşünmek acıydı ama gerçek buydu: Kırk yıl yaşamış, on yıl kadar yargıda çalışmış, ama biriktirdiği para kuruşlardan ibaret kalmıştı. Çok güzel ciltlenmiş elli kadar değerli kitabı satmak zorunda kalmış olması da çok üzücüydü.

Samgin, ikinci sınıf vagondaydı, yolcuların sayısı azdı ve tren demirlerinin gıcırtiları arasında tiz bir biçimde Pılnikov'un tanıdık sesi duyuluyordu. Doçent, net bir sesle:

"Dünyanın tümü aklanmalı ki,
Böyle bir dünyada yaşanabilsin."

diye şiir dizeleri okuyor, bir başkasının öfkeli ve kalın sesi:

"Nedir bu, kolonya mı dökülmüş? Nefes alınamıyor!" diye bağıırıyordu.

Vagonun içinde, birbirinin yerini alarak, soğuk domuz eti, ayakkabı boyası, kızarmış et kokuları dolaşılıyor; pencerenin ötesinde, akşamın grimsi alacakaranlığında, karla kaplı tepeler, kapkara ağaçlar geçip gidiyor, ne olduğu belli olmayan ince sııklar titreşerek, aralarından geçen tren vagonlarını dövecekmiş gibi bir izlenim yaratıyorlardı. Samgin'in arkasında ise arada bir öksürüp, iğrenç bir biçimde balgam tüküren bir adam karamsar bir ses tonuyla anlatıyordu:

“Bir Inguşu öldürdüler, ötekini yaraladılar; geriye kalan üç kişi yaralıyı hastaneye götürmek için gittiler ve ortadan yok oldular...”

“Hanımefendi,” diye coşkuyla hitap ediyordu, Pılnikov. “Yine de bana varoluşun anlamı ile ilgili sorunu nasıl çözdüğünüzü anlatır mısınız? Tanrısal olan mı yoksa insanlık mı?”

Samgin’in karşısında, kızıl sivri sakallı, uzun bacaklı bir adam, yüzü yukarı doğru dönük, gözleri kapalı, kollarını ensesinde birleştirmiş yatıyordu. Pılnikov’un bağırışı, adamı uyandırmıştı; adam ayaklarını yere uzattı, oturdu ve korku dolu mavi gözleriyle Samgin’in yüzüne baktıktan sonra birine yardım etmek için acele ediyormuşçasına koridora çıktı.

“Kopuş, işte tam da bu noktada gerçekleşiyor,” diye bağırıyordu Pılnikov. “Bizler dinsel, Hristiyan temellere dayanarak oluşturulmuş ruh kültüründen, her şeyiyle maddeci, barbar olan kültür adına vazgeçiyor muyuz, yoksa vazgeçmiyor muyuz, onu söyleyin?”

Nasıl olduğu bilinmez, kolonya kokusu tüm kokuları bastırdı, Pılnikov’un konuşmaları ise zorlanan bir öksürükle ve sertçe, yüksek sesle söylenmiş bir tümceyle kesildi:

“Sopalarla dövmek değil, kollarını kesmek gerekirdi!”

“Ama yine de darağaçlarıyla korku saldılar...”

“Ya zararlara ne diyeceksiniz? Uğradığım zararları kim karşılayacak?”

Pılnikov’un ince sesi yine çevredeki sesleri zafer kazanmışçasına bastırdı:

“Peki siz aldığınız bilgilerin gerçekliğinden emin misiniz? Hem burada bilimsel bilgiye ne gerek var, değil mi? Bilimsel etik yoktur, olamaz da; dünyanın tamamı ise aslında etik, yalnızca metafiziğin yaratabileceği bir etik istiyor, evet!”

Samgin, bir bakıma zehirlendiğini, beynine gereksiz düşüncelerin sokulduğunu sezerek: ‘Kargaşa,’ diye düşündü. ‘Kargaşa...’

Samgin daha kısa süre önce, insanların birbirine karışan konuşmalarını dinlemekten hoşlanırdı; trenlerdeki geveze yolcuların, restorandaki müşterilerin konuşmaları aracılığıyla gerçek

günlük yaşam bilgisiyle onu zenginleştirdiklerini, kitaplardan okuduğu kuru laflara canlılık kazandırdıklarını düşünüyordu. Ancak, insanların edindirdiği yaşam bilgisinin fazlalığından dolayı artık kendisini doymuş ve yorulmuş hissediyor, o ana kadar görmüş, duymuş ve yaşamış olduklarını iyice biçimlendirerek, özgün bir sisteme dönüştürmenin zamanının geldiğini seziyordu. Ama işte, tıpkı iyice kapatılmamış pencere ve kapılardan odaya giren rüzgâr gibi, kafasının içine artık gereksiz ve fazla, ancak yine de tanıdık olmayan bir şeyler girmeye uğraşıyor gibiydi. Pılnikov'un, yeşil kitapçıkla pembe yüzünü kapatarak, şunları okuyuşu aklına geldi:

“Bir esirgeme kurumunda körleri gördüm; bu mutsuz insanların, ellerini öne doğru uzatarak, nereye gideceklerini bilmeden yürüyüşlerini gözlemledim. Ancak insanlığın tamamı da, dünyada dokunarak, kendine yol yaratmaya çalışan, böyle bir körler topluluğu değil midir?”

‘Ben, nereye gittiğimi, ne istediğimi bilen birisiyim,’ diye düşündü Samgin.

Koridorda, uzun bacaklı, kızıl top sakallı adam belirmişti, omzuna gri şal almış tombul bir kadın onu itercesine yürüyordu.

“Anlıyor musun?” diye alçak sesle, ama çok anlaşılır bir biçimde soruyordu kadın. “Tam merkezde.”

“İnanılacak gibi değil,” diye yanıtladı adam.

“Evet, evet! Partinin tam merkezindeki bir provokatör. Gerçek bu!”

Uzun boylu adamı elinin bir hareketiyle yolundan çeken kadın, vagonun sonuna yürüdü gitti; adam ise yerinde bir an sallandı, Samgin'in karşısına oturdu ve dudağını ısırarak birkaç saniye boyunca, anlamsız bir yüz ifadesiyle Klim'e baktı.

Klim: ‘Şimdi konuşmaya başlayacak,’ diye düşündü, ancak tam o sırada tren memuru gelerek bir mum yaktı; dışarısı kararmıştı; teneke sesi duyuldu, biri çaydanlığını düşürmüş olmalıydı. Ardından vagonun içi biraz sessizleşti, doçentin huzursuz edici sesi ise daha net duyulmaya başladı:

“Bireysel olanın toplumsal olanla nasıl bağdaştırılacağı konu-

su değildir tartıştığımız konu; çünkü biz toplumsal olanın, sağır ve kör ederek benliğimizin özgürlüğünü kısıtladığı bir ortamda yaşıyoruz; asıl konu, her ikisini gerçekten de bağdaştırmalı mıyız, bununla ilgili işte.”

Samgin’in karşısında oturan adam, acıklı bir sesle: “Kibrit verir misiniz,” diye memura rica etti; adam sigarasını yaktığı sırada, Samgin ona arkasını döndü, kanepeye uzandı ve içinde Pılnikov’un ağzını mendille tıkamak gibi kızgın bir isteğin kabardığını sezdi.

Petersburg, Samgin’i ayazlı, soğuk ve ışıldayan bir sabahla karşıladı. Çar Aleksandr heykelinin tunç şapkası ve kalın omuzlarının üzerinde kırağı tanecikleri parıltıyor, Admiralteystvo binasının tepesindeki ince metal direk ısınmışçasına kırmızılaşmış görünüyor ve beyaz kış güneşini işaret ediyormuşçasına yükseliyordu. Samgin, birkaç gününü müzeleri gezerek, akşamları tiyatrolara giderek geçirdi; kocaman kenti doldurmuş bir sürü insandan bağımsız olmanın güzel duygusunu yaşadı. Yağlıboya tablolar, antika eşyalar, renk cümbüşü ve biçimlerin karmaşıklığıyla göz zevkini okşarken, yine hoş bir biçimde yoruyordu da. Tiyatrolardaki sanatçılar, yaşam ve aşk üzerine sisle kaplı gibi belirsiz, hafif sözler söylüyorlardı.

Klim, kendisine: ‘İş aramalıyım,’ diye anımsatıyor ve sonra yeniden Ermitaj’ın sayısız salonlarını, önüne çıkan eşyaları incelerken, seyrettiklerinin soru sormamasına, yanıt talep etmemesine, bu eşyalara ilişkin istediğini düşünebildiği ya da hiçbir şey düşünmek zorunda olmadığına seviniyordu. Klim İvanoviç Samgin, rahat ve huzurlu bir biçimde sanatı değil, hiçbir şey yitirmediği, aksine, yolunun yalnızca doğru olmakla kalmayıp aynı zamanda kahramanca olduğuna giderek emin olduğu yaşamını düşünüyor; ancak olguların iç anlamını açmayı, onların arasında bütünlük aramayı ya bilmiyor, ya istemiyor, ya da çekiniyordu. Düşüncelerdeki bütünlük, hatta benzerlik sık sık kendisini hakarete uğramış, aşağılanmış hissetmesine ve tekdüzeliğe mahkûm olduğunu görmesine neden oluyordu. Günlük yaşamdaki kişisel deneyi-

mi, özgün biçimini henüz almamıştı, ancak almak zorundaydı. Klim Samgin olarak o, daha çocuk yaşlarında sıra dışı yeteneklere sahip görülüyordu; bunu hiç unutmamıştı, unutamazdı, çünkü kendisinden daha büyük insanları görmüyordu. Genel olarak, insanların çoğu, beslenme, çoğalma ve kişisel mal varlığını artırma gibi basit çabalara kendini tamamıyla vermiş cahil kişilerdi; bu gibi insan kitleleri üzerinde ve aynı zamanda o yığınların içinde de, şu ya da bu ifadeler sistemini kabul etmiş olan ve kendilerini muhafazakâr, liberal ve sosyalist olarak adlandıran insanlar hareket ediyorlardı. Bu insanlar sayısız küçük gruba bölünüyor, Narodnikler, Tolstoycular, anarşistler v.s. gibi gruplar oluşturuyorlardı. Ancak bu onları daha çekici göstermiyor, daha basit ve sıradan bir hale getiriyordu. Kendisini bu tür insanların saflarına katmak, onların dogmalarını kabul etmek, kendi düşüncelerinin özgürlüğünü kısıtlamaktı. Samgin, pencerenin önünde durmuş sigara içiyor ve içindeki öfke giderek artarken, onu hareket etmesi, bir yere gitmesi için dürtüyordu. Dışarıda yağan kar yoğunlaşıyor, sigarasının mavimsi dumanı, pencerenin camlarından tırmanır gibi yayılıyor, gözlerini rahatsız ediyor, burnunda yanma hissi yaratıyordu; Samgin, hareket etmeden duruyor, her an kafasında yeni ve temiz, kimsenin bilmediği sıra dışı bir düşüncenin doğmasını ve böylelikle içindeki kargaşaya hakim olma duygusu yaratmasını bekliyordu.

‘Her türlü dogma, tabii ki her yönüyle düşünülmüştür, ama dogmatizm aslında özgür düşüncenin baskı altına girmesinden başka bir şey değildir. Lütov dogmalara bağlı değildi, ancak yaşama karşı içinde bir korku beslerdi ve bu korku tarafından öldürülmüştü. Hiç kimseye bağlı olmaksızın, kendisinin efendisi olarak yaşayan tek insan Marina idi.’

Ancak Samgin ayakta durmaktan yorulmuştu; koltuğa oturdu ve bu özgür, her şeyi çözümleyen düşünce bir türlü belirmedi, öfke ise tüm şiddetiyle kaldı ve Klim’i, Varvara’ya gitmek zorunda bıraktı.

Kaldırımın üzerinden geçerken, faytonun tekerleklerinin lastikleri hışırtılı bir ses yayıyor, atların ayakları uğultulu, nemli nal

sesleri çıkarırken, karın soğuk, beyaz birikintileri arasından ilerliyordu; yavaş gidiyorlardı, yol uzundu, ıslak kar taneleri gözlüğünün camlarına ve yanaklarına yapışıyor, ama bunların hiçbirisi içindeki öfkeyi yatıştıramıyordu.

‘Ne diye gidiyorum ki? Aptalca bir şey işte...’

Ancak Klim, Varvara’nın koltuktan kalkarak ayakları üzerinde sallandığını ve sandalyesinin arkalığine tutunarak korkuyla ve zayıf bir sesle:

“Hayır, hayır, yaklaşma! Orada otur, daha uzak bir yerde; sana bulaştırmaktan korkuyorum. Enfeksiyon kaptım... ya da onun gibi bir şey,” dediğinde bozuldu.

Klim, Varvara’ya ateşinin olup olmadığını, doktorun gelip gelmediğini sordu; bu durumlarda genellikle söylenen alışılmış, teselli edici birkaç söz söyledi, Varvara’nın yüzüne dikkatle baktı ve artık emin bir biçimde düşündü:

‘Evet, fazlasıyla rahatsız.’ Kırmızı lekeler içerisindeki yüzü yanmış gibi görünüyor, yeşilimsi gözleri yürek kaldırıcı bir ışıltı saçıyor, sesi yüksek ve tiz bir biçimde, hatta biraz endişeli gibi çıkıyor, göğsünden gelen ısığa benzer bir ses de çıkaran kuru bir öksürük duyuluyordu.

Varvara, yüzünü semaverin arkasına saklayarak: “Hep çay içiyorum işte,” diye anlatıyordu. “Kaynayan kan değil, su olsun. Ben, biliyor musun, korkak biriyimdir; hastalanınca öleceğimden korkarım. Ne kadar iğrenç; Rusça değilmiş gibi gelen bir söz, ‘ölmek’.”

“Sen sağlıklı bir insansın,” dedi Samgin.

Varvara: “Hayır,” diye itiraz etti. “Çoktandır rahatsızım. Jinekolog profesörüm beni hayata bağlayan bağın zedelenmiş olduğunu söyledi. Kürtaj iz bırakmadan geçmezmiş.”

Samgin, sinirlenerek: ‘Şimdi geçmişle ilgili konuşmalara döndük işte,’ diye düşündü ve izin istemeden sigara yaktı, Varvara ise elini uzatarak:

“Bana da ver,” dedi.

Sigara içince Varvara daha sık öksürmeye başladı, ancak bu durum konuşmasına engel değildi.

Varvara: “O adam, öylesine yumuşak, ipek gibi tüyleri olan bir kediyi andırmakla birlikte, acımasız, küstah biri,” diye bir ni-teleme yaparak jinekologdan öç alıyormuşçasına söze başladı, sonra da, herhalde bunu yeterli görmeyerek, ekledi: “Tolstoycu, ahlakçı ve bu konuda tutucu birisi. Tolstoy’un düşünce biçimini farklı bir insan grubu benimsiyormuş gibi geldi bana... Katı yürekli ve soğuk bir Tanrı’ya inanan insanlar ve küçük üçkâğıtçılar, tıpkı Nogaytsev gibi. Sen Nogaytsev’e inanma lütfen, o insafsız, açgözlü ve genelde de alçak birisidir.”

Klim: “Bunun doğru olduğunu sanıyorum,” diye onayladı; Varvara iki kez başını salladı.

“Doğru, doğru, bundan eminim...”

Klim için, Varvara’nın ellerini görmek giderek rahatsız edici oluyordu; sivri, özenle manikürlenmiş tırnakların pembemsi oje-leriyle parıldayan eller, durmadan telaşla çay kaşığına, şeker ma-şasını, fincanı yakalıyor, turuncu sabahlığın ipeği üzerinde gezine-rek, orasını burasını gereksiz yere düzeltiyor, kızarmış kulak me-melerine dağılmış saçlarına dokunuyordu. Varvara’nın bu hare-ketleri, Samgin’in dikkatini öylesine çekiyordu ki, karşısında otu-ran kadının yüzüne artık bakmıyordu.

“Ne kadar korkunç bir kent! Moskova’da her şey o denli ba-sit ki... Bir de havalar daha ılık. Ohotniy Ryad, Sanat tiyatrosu, Vorobey Dağları... Moskova’ya uzaktan bakılabilir, ben Peters-burg’a yukarıdan bakılıp bakılamayacağını bilmiyorum, böyle bir olanak var mıdır ki? Öylesine yassı, devasa ve her yeri taşla kap-lı ki... Biliyor musun, Stratonov: ‘Biz, siyasetçiler, ahşap Rusya’yı taştan Rusya’ya çevirmek istiyoruz,’ demişti.”

Samgin, çevresine bakınarak, küçük, dağınık, kalın kumaş perdelerle süslü odayı incelerken: “Ne o, sayıklıyor mu yoksa?” diye düşündü. Sigara dumanının kokusu, odadaki yoğun ecza ko-kusunu bastıramıyordu.

“Sanırım, insanoğlu burada olduğu kadar, başka hiçbir yerde kendini bu denli yalnız hissedemez,” diye aceleyle anlatıyordu Varvara. “Ah, Klim, ne kadar da ıstırap verici bir duygu bu yal-nızlık denen şey! Devrim, insanlarda yalnızlık duygusunu kor-

kunç bir biçimde artırmış ve pekiştirmiş... ve çoğu kimse bundan ötürü insan olmaktan çıkarak hayvana dönüşmüş. Neydi şu sa-vaşlarda insanları soyanlara denen söz?.. Hani çarpışmalardan sonra?”

“Çapulcu,” diye yanıtladı Samgin.

“Evet, bu insanlar çapulcu...”

“Bundan daha önce de söz etmiştin,” diye anımsattı Samgin.

Varvara ısıklı bir fısıltıyla: “Bu korkunç bir şey Klim...” diye konuşmasını sürdürüyordu.

Klim, Varvara’nın titrek el hareketlerini izlerken: ‘Ciddi bir biçimde rahatsız,’ diye endişeyle düşündü. İçinden: ‘Düşüyor ya da boğuluyor gibi,’ diye kıyaslama yaptı ve bu kıyaslama içindeki endişeyi daha da artırdı. Varvara ise giderek güç anlaşılan bir sesle konuşmayı sürdürüyordu:

“Bildğin gibi, Stratonov’dan hoşlanıyordum.”

Samgin: “Hayır, bilmiyordum,” diye yanıtladı ve o anda da bunu söylememesi gerektiğini düşündü. Ama sonuçta bir şeyler söylemesi gerekmiyor muydu?

Varvara, soluğu tıkanarak: “Bunu kibarlığından söylüyorsun,” dedi. “Ah, ne kadar da alçak, kaba bir hayvandır şu Stratonov... İnşaat işçisi. Adi bir herif... Zengin karılar için bire bir... Sen ise gururundan bir şey söylemedin. Sen öylesine temiz ve dürüstün ki. Sende yaşamı olduğu gibi... kabul etmeme cesareti var...”

Varvara ansızın sustu. Samgin yerinden hafifçe kalktı, Varvara’ya baktı ve hemen korkuyla doğruldu; kadının gövdesi alışılmış biçimini kaybetmiş, koltukta yayılmış, başı güçsüz bir biçimde göğsüne düşmüştü; yarı kapalı gözü ve tuhaf bir biçimde koyu bir renk almış yanağı görülebiliyordu; bir eli dizlerindeydi, diğeri ise koltuğun dışında aşağı doğru sarkmıştı.

Samgin’in aklına gelen ilk düşünce, “gitmeliyim”di, ikinci düşünce ise “doktoru çağırmalıyım!” oldu.

Koridora fırladı, hizmetçiyi buldu ve otelde doktor olup olmadığını sordu. Doktor varmış. 32 numaralı odada, doktor Makarov kalıyormuş, bugün yurtdışından gelmiş.

“Çağırın onu.”

“Çıkmışlar.”

“Başka birisine telefon edin, hemen!”

Görünümünden eğitilmiş olduğu anlaşılan, kısa boylu, ufak tefek, kel kafalı bir adamcağız Samgin’i durdurarak alçak sesle: “Ambulans faytonunu” çağırmanı önerdi.

“Bunun gerekli olduğunu kabul edin! Bayanın hastalığı bulaşıcı olabilir.”

“Evet, tabii! Evet, evet,” diye onayladı Samgin ve Varvara’ya döndü; içeri girdiğinde Varvara yerde, ellerini yere dayamış bir halde oturuyordu, sırtını koltuğa dayamış ve başını yukarı doğru kaldırarak arkaya atmıştı.

Zayıf, ince bir sesle: “Kalkmak istedim, ama düştüm,” diye anlatıyordu; gözlerinden yaşlar dökülüyor, dudakları titriyordu. Samgin, Varvara’yı kaldırdı, yatağa yatırdı, yanına oturdu ve elini okşarken, bir çocuğunki gibi dokunaklı, âdeta suçlu gibi görünen yüzüne bakmamaya çalıştı.

Varvara, yavaş ve ağırlıklı bir sesle: “Kendimi kötü hissediyorum Klim,” dedi. “Kendimi çok kötü hissediyorum, nefesim daralıyor.”

“Makarov buradaymış,” dedi Samgin. “Makarov’u anımsıyor musun?”

Varvara “evet” anlamında başını salladı.

“Evet. Yakışıklı biridir o.”

Klim de kendisini kötü ve küçük düşmüş hissediyordu. Çaresizliği, Varvara’ya yardımcı olmayı, avutucu sözler söylemeyi becerememesi, kendisini aşağılanmış gibi hissettiriyordu. Ancak, Samgin yine de konuşuyordu.

“Kendini bırakma. İrade, her türlü ilaçtan daha fazla yardımcı olur.”

Varvara ise çaresizce, ağızyla havayı yakalamaya çalışarak fısıldıyordu:

“Noter Zielinskiy’de vasiyetim var. Her şeyi sana bıraktım... Kızma, Klim. Senin gereksinimin var, dostum benim. Sen dürüst bir insansın. Evi ve her şeyi...”

“Bunlar boş şeyler,” diye yanıtladı Klim. “Sen konuşma, dinlen biraz.”

“Her şeyi satarsın, olur mu. Para, bağımsızlık demektir, canım. Çantamda. Valizde ve büyük çantada da var. Aman Tanrım!.. Yoksa... Hayır, yoksa ben... Yatağın üzerindeki lambayı söndür... Gözümü alıyor.”

Varvara ağlıyor ve giderek daha çok soluğu kesiliyordu, Samgin ise kendisinin de güç soluk alabildiğini ve sıkıldığını seziyor, odadaki duvarların birbirine yaklaşarak havayı boşalttığını ve içerde yalnızca boğucu kokular bıraktığını görür gibi oluyordu. Üstelik zaman, durmak istiyormuşçasına bir türlü geçmek bilmiyordu. Havasız ve yarı karanlık odada, Varvara’nın sayıklayan konuşmaları giderek daha ağır ve kesik kesik bir hal almaya başlamıştı:

“Müzisyenin ölümünü anımsıyor musun? Seninle bahçede oturuyorduk, bacanın üzerinde gümüşü bir duman vardı... hava esi-yordu. Yalnızca havaydı? Değil mi?”

Samgin: “Evet, yalnızca hava,” diye onayladı ve belki de, ‘bilmiyorum,’ demenin daha iyi olabileceğini düşündü.

“Stratonov... alçak herif! Karnıma vurmuştu... Tıpkı bir arabacı gibi.”

Odaya biri girmişti, Samgin kalktı, perdenin ardından dışarı baktı.

Tuhaf denecek kadar tanıdık gelen bir sesle: “Doktor Makarov,” diye tanıttı kendini; şık giyimli, baştan ayağa siyahlar içerisinde, kısa tıraş edilmiş bıyıklı, asker yüzü bir adamdı bu: “Makarov,” diye daha yumuşak bir sesle yineledi ve gülümsedi.

Samgin, konuşmadan, eliyle yatağı gösterirken adamı tanıdı: ‘Kutuzov,’ diye düşündü. ‘Makarov’un pasaportuyla gelmiştir. Yasal olmayan yollarla kalıyor burada. Onunla selamlaşmadığım iyi oldu.’

Kapının yanında durmakta olan kibar adam, alçak sesle “ambulans faytonunun” az sonra geleceğini söyledikten sonra:

“Siz, bayan Samgina’nın akrabası mısınız?” diye sordu.

“Kocasıyım.”

“Nerede kalıyorsunuz, öğrenebilir miyim?”

Klim, kaldığı otelin adını söyledi.

Adamcağız saygıyla eğilerek selam verdi ve hemen ortadan oldu.

“Ne rastlantı ama!” dedi alçak sesle Kutuzov; perdenin arkasından çıkmıştı ve sağ gözünü kısmış bir halde avucunun içiyle çenesini kaşıyordu. “İnkâr etmenin anlamı yok, doktor olduğumu söylediysem, doktor gibi davranmalıyım. Bu bayan karınız, öyle değil mi?” diye fısıldadı. “Dinleyin, ben aslında yalnızca kimliğime göre doktor değilim, sürgünde biraz pratik yapmıştım. Bana öyle geliyor ki, karınızın hastalığı zatürre, hem de akciğer iltihabı ve bunun şakası yok. Anlıyor musunuz?”

Kutuzov, Klim’e daha da yaklaşarak:

“Her ikimiz için iyi olacak bir konuda anlaşalım; biz tanışmıyoruz, oldu mu?” dedi.

“Evet,” diye yanıtladı Klim.

“İşte böyle. Makarov diye biri var ve sizin dostunuz olsa da, bu ender rastlanan bir soyadı değildir. Bu arada, o herhalde sınıırı başka bir noktada geçmiş bile. Haydi ben gidiyorum. Sizinle konuşmamız gerek aslında, ha? Buna karşı değilsiniz umarım?”

“Hayır. Gelip onu götürdükleri zaman konuşuruz.”

“Harika.”

Kutuzov gitti, Samgin ise Varvara’nın öksürüp, sözleri boğazında düğümlenerek sayıklayışını dinlerken:

‘Ne diye konuşmayı kabul ettim ki?’ diye düşündü

Varvara’nın yatağına yaklaşırken: “Tıpkı bir fahişeyi içirir gibi... şarap içiriyordu bana,” dediğini duyabiliyordu Samgin.

Klim’i gören Varvara, hırıltılı bir sesle bağırdı:

“Kim bu? Sen misin? Defol!”

Samgin, Varvara’nın üzerine eğilerek: “Benim, Klim,” diye yanıtladı.

Ancak onu tanımadan, durmadan hareket eden elleriyle göğsünü, sabahlığını, yastıkları yoklarken, Varvara kesik kalın soluklarla birlikte yineliyordu:

“Defol, hayvan...”

Sağlıkçılar sedyeyle gelinceye kadar beş dakika daha geçti, Varvara'yı götürdüler; artık susmuştu ve koyu bir renk almış olan yüzünde, huzursuz, yeşil, âdeta öfkeli ışıklar saçan gözleri donul bir biçimde parlıyordu.

‘Ölüyor,’ diye karar verdi Samgin. ‘Ölecektir, tabii ki,’ diye yinedi içinden yalnız kalınca. Hoş olmayan ‘ölecek’ sözü, düşünmeyi engelleyerek, sonbahar sineği gibi huzursuz ediyordu. Kibar, kısa bacaklı, yuvarlak, ufak tefek, kafası bilardo topu gibi parlayan bir adam gelerek bu sözü kafasından sildi. İçeriye kedi gibi sessizce girerek, alçak sesle kısa bir nutuk çekti:

“Yasaya göre, polise haber vermek zorundayız, çünkü her şey olabilir, hasta bayanın ise bu durumda mal varlığı söz konusu. Ancak ben, bağışlayın, araştırdım ve sizin yasal eş olduğunuzu saptadım; böylelikle her şey yolunda gibi görünüyor. Ancak yine de işi sağlama almak için, aslında jandarma müdür yardımcısına elli ruble kadar bir parayı hediye etmeniz gerekiyor... Rahatsız etmesinler diye; onlar bu gibi şeyleri sever, hem de korku içerisindedir, çünkü güvenilmez bir dönemde yaşıyoruz...”

Samgin’in yanında bir yüz rublelik, bir de yirmi rublelik banknotlar vardı. Klim yüz ruble olanı verdi.

O zaman adam mutlu bir sesle odanın dezenfekte edilmesi gerektiğini açıkladı ve Varvara’nın eşyalarını başka bir odaya taşımayı önerdikten sonra, bay Samgin’in burada kalmak istemesi durumunda, otel yönetiminin bundan fazlasıyla hoşnut olacağını bildirdi.

Adam gitti.

Samgin: ‘İşe yaramaz adamın teki ve ajanlık da yapıyor herhalde,’ diye tiksintiyle düşündü; yaşamın dramlarına günlük olguların karışmasının doğal olmasının yanında, bu gibi şeylerin dramatik olayların akışını bozarak onların daha kolay atlatılmasını sağladığını düşündü. Ardından, bu düşüncüyü bir Paris gazetesinin bir oyunu değerlendirirken yayınladığı yazıda okumuş olduğunu anımsadı ve sonra daha güncel işlerle ilgili düşüncelere daldı.

‘Kutuzov’un benimle konuşmak istediği konu ne acaba? Onunla konuşmalı mıyım? Onunla görüşmek tehlikeli olabilir.

Makarov da kendisini riske atıyor...'

Samgin, pencerenin üst kısmındaki küçük camı açtı ve odanın içinde bir ileri bir geri yürürken konsolun üzerinde Varvara'nın altın saatini fark etti; eline aldı, avucunun içinde tarttı. Bu saati Varvara'ya kendisi hediye etmişti. Odayı toplarken birileri bu saati çalabilirdi. Samgin saati pantolonunun cebine soktu. Ardından aynada yansıyan endişeli yüzüne baktı ve Varvara'nın çantasını açtı. Çantanın içinde pudra kutusu, eldivenler, not defteri, İngiliz tuzu şişesi, migren kalemi, bir altın bilezik, yetmiş üç ruble kâğıt para ve bir avuç kadar gümüş vardı.

'Gümüşü severdi,' diye anımsadı Samgin. 'Eğer ölürse, cenaze-ye param yetmeyecek.'

Varvara'nın ona evini miras olarak bırakmış olması, Klim'i pek etkilemedi ve hiç şaşırtmadı; Varvara'nın akrabası yoktu. Vasiyete gerek bile yoktu, o, yani Samgin, tek yasal mirasçıydı.

Klim oturdu, pek büyük olmayan el çantasını dizlerinin üzerinde açtı; çok şıktı ve köşeleri oksitlendirilmiş gümüş kenarlıklarla süslüydü. İçinde makyaj çantası vardı; çantanın üst kapak bölmesinde pahalı bir cüzdan duruyordu; cüzdanın içinde birkaç evrak, bölmelerin birinde ise dokuz tane yüz rublelik banknot vardı. Samgin yüz rublelikleri ceketinin iç cebine yerleştirdi, yerine ise yetmiş üç ruble koydu. Hareketlerin tamamını makine gibi, değerlendirmeden, gerekli olup olmadığını düşünmeden yapıyor, yaparken de düşünüyordu:

'Çok sayıda insan tanımıştı, ancak ben yine de onun için en karizmatik kişiliklerden biri olarak kaldım. Onun ilk aşkıydim. Biri: "İlk aşk paslanmaz," demişti. Aslında benim onunla bağlantımı koparımam için yeterince ciddi bir nedenim yoktu. İlişkimiz sertleşmişti... çünkü çevredeki her şey sertleşmişti.'

Klim, bir dakika dürüstçe, Varvara'nın geçmişte kendisini suçlayabileceği bir olay olup olmadığını düşündü. Ancak böyle bir şey anımsayamadı.

Yeni bir sigara yaktığında, cebindeki kâğıt paralar varlıklarını kuru bir hışırtıyla anımsattı. Samgin, çevresine bakındı; eşyaların tümü, üzerlerine boğucu kokular sinmiş, düzensiz ve uyumsuz

şeylerdi. İki koridor bekçisi ve bir bayan oda hizmetçisi geldi; Klim onlara 32. odaya, doktorun yanına gideceğini, hastaneden ararlarsa kendisine bildirmelerini söyledi.

Kutuzov, ceketini çıkarmış, yeleşinin düğmelerini açmış bir halde masanın önünde, semaverin başında oturuyordu; ellerinde gazeteler vardı, diğer gazeteler kanepenin üzerine ve yerlere yığılmıştı; Kutuzov kalktı ve ayaklarıyla gazetelerin arasında yol açarak ağır koltuğu masanın yanına hiç zorlanmadan çekti.

Samgin'in yüzüne dikkatle bakarak: "Götürdüler mi?" diye sordu. "Ben de yerel basını okuyorum. Coşku dolu bir sayıklama ve de karşısındaki hayvanı oyalama taktiğini izleyen liberal aydınların denemeleri. Dikkate değer olan şey, Stolipin'in mezraları, sanayicilerin ise yabancı sermayenin almak isteyeceği her türlü şeyi bir an önce elden çıkarmak için acele etmeleri. Bu sermaye ise uyumuyor ve köklü bir Moskova işi olarak bilinen tekstile bile el atıyor. Tek kelimeyle kargaşa. Siz de yaşlanmışsınız Samgin."

"Sizin için aynı şey söylenemez," diye yanıtladı Klim.

"Yönetim üzerime titriyor; kuzeye, uzağa dinlenmem için gönderdiler, on dört ay boyunca dinlendim. Pek rahat bir yer değil ama ruh için çok yararlı. Sonra da yurtdışına kısa süreliğine gidip geldim."

Kutuzov alçak sesle konuşuyor ve her zaman olduğu gibi leylak rengi göz bebeklerinde bir gülümsemenin ışıltıları görülebiliyordu. Sakalsız, biraz kaba hatlı yüzü, daha keskin hatlı ve belleğe kolay yerleşen bir görünümüne sahipti artık.

Samgin, kendisine çay koyarken: "Lenin'i gördünüz mü?" diye sordu.

"Tabii."

"Nasıl, hâlâ aynı düşüncelere mi sahip?"

"Tamamen aynı ve hatta daha katı olanlarına. İlginç bir ihtiyaç. Bazen onun söylediklerine inanmak fazlasıyla güç, ancak biraz uğraşınca ikna oluyorsun. O, geleceğe, şimdiki ortamın içerisinde, yerini yalnızca kendisinin bildiği bir aralıktan bakıyor. Siz, aydınlara, oldukça ısrarlı bir tavırla sövüyor..."

“Hangi nedenle?”

“Menşeviklik ve başka her türlü marka liberalizm için. Burada Lunaçarskiy ve Bogdanov saçma bir şeyler uydurdular, haberiniz var mı?”

“Okumadım.”

“İlyiç, onların sosyalizmi burjuva yanlısı düşüncelerle biçimlendirdiklerini söylüyor ve sosyalizmi daha soylu bir hale getirmek gerektiğini savunuyor.”

Kutuzov kalktı, ellerini ceplerine soktu, kapıya doğru yürüdü. Klim, bu insanın artık daha zarif yapılı ve hafif görünmeye başladığını fark etti.

‘Zayıflamış ya da giysisi öyle gösteriyor.’

Kutuzov masaya döndü, alışılmış saldırı tonundan yoksun, sıkıcı bir tarzda konuşmaya başladı:

“Aydın kesiminin izlediği yollarla ilgili sorunun yanıtı çok nettir: Ya sermaye ile birlikte ya da onları karşısına alarak işçi sınıfıyla omuz omuza yürüyecektir. Aydın kesimin, sınıf savaşımındaki etki ve tepkilerde oynadığı katalizör rolü kendisi için verimsiz ve ölümcüldür... Üstelik komiktir de. İlyiç, bu konunun verimsizliğini ve kavranamayan ölümcüllüğünü ortaya koyarak, çağdaş edebiyatın günümüzde ürettiği can çekişen inlemelere ve sayıklamalara açıklık getirmektedir. Bu açıklama doğrudur. Andre-yev’in, Merejkovskiy’nin ve diğerlerinin yazılarını okudum; kahretsin, ne yazıyor bu insanlar, nasıl da utanmıyorlar? Bir tür çocukça korku bu.”

Kutuzov, Samgin’e doğru eğilerek ve özellikle büyük bir dikkatle bakarak, sesini alçalttı:

“Dinleyin, siz Zotova’nın işlerini yürütüyordunuz öyle değil mi? Onunla ilgili şu hikâye nedir? Gerçekten de öldürülmüş mü?” diye sordu.

Klim’in kısa ve temkinli yanıtlarını yineleyen Kutuzov soru sormaya başladı:

“Kim öldürmüştü? Yeğeni kuşku altında kalmıştı. Nedenler neydi? Sersem olması. Bu öldürmek için yeterli bir neden değil. Ona baskı yapıyormuş, öyle mi! Bu Marina’nın yapabileceği bir şey,

biliyorum. Ne oldu sonra o yeğeni? Hapishanede mi ölmüş, hım...”

Samgin: ‘Kendisinde mahkeme yargıcı tavrıyla sorular sorma hakkı buluyor,’ diye düşünerek:

“Bence onu zehirlediler,” dedi.

“Her şeyiyle bir polisiye roman. Siz böyle kitapları sevmezsiniz sanırım. Ben çok büyük bir zevkle Conan Doyle’u okuyorum. Mantık oyunu yapılan eserler. Çok bilgece olduğu söylenemez ama eğlenceli.”

Bunları söylerken, Kutuzov çenesini parmaklarıyla okşuyor ve Samgin’in yüzüne, söylediklerinden farklı şeyler düşündüğünü hissettiren bir insanın gergin ifadesiyle bakıyordu. Göz bebeklerinin rengi koyulaşmıştı.

“Karanlık bir olay,” dedi alçak sesle Kutuzov. “Öldürdülerse, demek ki birisine engel oluyormuş. Buradaki sersem adam bir fazlalık. Burjuvazi ise aptal değildir. Ancak bir sersem de mekanik bir rol oynayabilir; onun var oluş nedeni zaten budur.”

Samgin, gözlüğünü çıkardı ve camlarını silerken başını eğdi.

Söze: “Ben onu neredeyse iki yıldır yakından tanıyordum,” diye başladı. “Tanıyordum, ama bir türlü çözemiyordum. Marina’nın Hıstlar tarikat grubunda lider olduğunu biliyor musunuz?”

Kutuzov: “Ne-e? O mu?” diye sorarak umursamaz bir tavırla elini salladı. Gülümserken: “Bu bir taşra uydurmasıdır, dedikodudur,” dedi.

Kutuzov, Samgin ona töreni anlattığında çok şaşırdı, kaşlarını çatı, kafasındaki kirpi saçları hareket eder gibi oldu.

“Şu işe bak,” diye söylendi ve şişman yanaklarını avuçlarıyla ovarak sustu.

Samgin: “Sonuç olarak onun hakkında ne düşünüyorsunuz?” diye sordu.

Kutuzov, biraz düşündükten sonra: “Öncelikle şöhret düşkünüydü,” diye yanıtladı. “Oldukça akıllıydı, ancak aklının itici gücü işte bu şöhret düşkünlüğünden kaynaklanıyordu. Sağlıklı bir kadındı ve bu yüzden kolay tiksinen biriydi; tikslenme duygusu

herhalde cinsel duygularını frenleyen bir etken olarak çalışıyordu. Çocukları sevmez ve istemezdi,” diye açıkladı; alnını kırıştırdı ve yine sustu. “Öğrenmeyi sever ve çok okurdu. Tarikatçılığa karşı çok ilgisi vardı, bu doğru, ancak ben bu işleri pek bilmem; bana göre tarikatçıların tamamı, belki de kaçakların, yani başka bir deyişle anarşistlerin dışında, varlıklı mujiklerdir, o kadar. O insanlar mujik oldukları sürece tarikatçı olurlar, tüccar oldukları an ise hak, yani iktidar için savaştan kilise ile anlaşmazlıklarını unuturlar. Marina’ya, kiliseye olan ilgisini kocası aşlamıştır.”

Kutuzov aniden büyük bir canlılıkla sürdürdü:

“İşte o adam, ilginç bir insandı! Kilise ve her türlü iktidara karşı nefret besleyen birisiydi. Pascale’i Fransızca okurdu; Jansen’i de okur ve irade özgürlüğünün varlığını yadsıyarak, insanın kendisi için yaptığı her şeyin köküne kadar günahla dolu olduğunu savunur ve özgürlüğün yalnızca günah seçimiyle kısıtlanmış olduğunu kanıtlamaya uğraşırdı: Yani savaşmak mı, ticaret yapmak mı, çocuk doğurmak mı... Tanrı bilgeliğini insanın hiçbir zaman kavrayamayacağına kesinlikle inanmış birisi olarak, satanizmin ya da tam bir ateizmin yol ayrımında duruyordu. Sıcakkanlı bir insandı. Coşunca öyle şeyler söyleyebiliyordu ki, bir keresinde: ‘Kilisedeki anlamıyla yorumladığımız zaman, Tanrı insanın düşmanıdır,’ demişti.”

Sigara yaktı ve kibritin sonuna dek yanmasına izin vererek, parmaklarını yaktı ve elini havada sallayarak:

“Artık, Marina’nın bu düşüncelerden etkilenererek Hlıst tarikatına kaydığını düşünüyorum...” dedi.

Ancak anında başını ‘hayır’ anlamında salladı, kalktı ve odanın içerisinde bir ileri bir geri yürürken sözlerini sürdürdü:

“Ama hayır! Hlıstlık, kargaşanın ta kendisidir. Ardında başka bir şeyler gizli. Hlıstlık, bir tür maskedir. Marina açgözlüydü, parayı severdi. Kocası bana parti gereksinimleri için daha cömertçe para desteğinde bulunurdu. Ben onu devrimci aday olarak görürdüm. Bunun için gerekçelerim vardı. O adam, köy üzerine de doğru düşüncelere sahipti, Eser olamazdı. İşte Marina ile ilgili söyleyebileceklerim bunlar.”

Samgin: “Siz daha çok kocasıyla ilgili şeyler anlattınız,” dedi; Kutuzov hiçbir şey söylemeden omuz silkti, ardından da sırtını duvara dayayarak, elleri ceplerinde, sigarası dişleri arasında, dumandan yüzünü ekşiterek:

“Marina’nın, tuhaf bir düşüncesi vardı; paraları biriktirip, Si-birya’da, Robert Owen’in tarzında bir şeyler yapmayı hayal ediyordu... Falanster gibi bir şey... Aslında kargaşadan başka bir şey değil. Aydın kadındı. İyi, sağlıklı bir beyni vardı, ama o beynin gelişimi ve özgürlüğü, burjuvazinin sınıfsal çıkar ve normlarıyla katı bir biçimde kısıtlanmıştı. İlyiç’in söylediğine göre, insanlık şu sırada, faaliyetlerinin tümünü dünya çapında başlayacak bir savaşım için seferber etmektedir. Türkiye, İran, Çin ve Hindistan şu sırada Avrupa sermayesinin demir gibi sert ellerinden kurtulmaya yönelik ulusal bir çaba içerisinde. Avrupa kapitalizmi ise ne gibi bir tehdit altında kaldığını görerek, onların gösterdiği çabadan geri kalmayarak, çok hızlı bir biçimde güçlerini sağlamlaştırıyor. Askeri sanayi ve teknik kadrolarını, en yetenekli işçileri eğiterek, yüksek nitelikli işçi, usta, teknisyen, mühendis, avukat, bilim adamı ve özellikle Almanya’da olduğu gibi kimyager yetiştiriyor. Mülkiyet ve ön planda olma içgüdüsünü ustaca kullanarak, entelektüel proletaryayı küçük yatırımcılar olarak, kitleleri soyma işine katıyor. Doğu ile savaşım hazırlığı, kuşkusuz kendi evimizdeki proletarya ile savaşmak durumunda kalmayacağımız anlamına gelmiyor; dokuz yüz beş ve altı yılları kapitalistlere bir şeyler öğretmiş oldu. Burjuvazi aptal değildir,” diye yinelerken Kutuzov gülümsüyordu.

Kutuzov pencereye ve ardındaki koyu gri alacakaranlığa bakarak konuşuyor, lamba ışığının camda yansıyan yağlı lekesine bakıyordu. Kendisine bir şeyler anımsatan bir tavırla konuşuyordu:

“Aydınlar, özellikle bizdekiler, Avrupa’dakilerden daha açtırlar ve geleceğin trajik olacağını şöyle böyle seziyorlar ve çoğunluğunu korkutan, proletaryanın kısa süreli hüsrancı değil de, zaferin mutsuzluğudur. İlyiç haklı. Yüz kez haklı. İşçi sınıfı hakimiyeti onları korkutuyor. Böylelikle onlar, din ve felsefenin geçit vermeyen ormanlarına, Hıristiyanlığa, sefahate, Şeytan’a sığınıyorlar.

Ama özellikle her türlü biçim ve yöntemle uzlaşmaya büyük ilgi duyuyorlar. Aslında biliyor musunuz, Samgin, bizde hem burjuvazinin hem de monarşinin eşit derecede yeteneksiz olması çok iyi bir şey. Ancak, mujiklerin sayıca fazla olması, çok kötü,” diye bitirdi sözünü, Kutuzov. Gülümsedi ve izmaritini tıpkı bir işçi gibi çizmesinin topuğuyla söndürdü. Samgin ise telaşla bir sigara yak-tı; neredeyse komik görünen bu telaşı açıklama gerektirecek tür-dendi.

‘Bana ne düşündüğümü sormaya başlayacak. İşçilerin, siyasi iktidarı ellerine geçirebilecekleri konusunda ikna etmeye çalışa-cak...’

Kutuzov’u dikkatle dinlerken, Samgin ona karşı çıkma isteği duymamıştı; ancak yine de kendini savunmaya hazırlanırken, ka-fasında beylik sözler uyduruyordu:

‘İnsan, dilediği gibi düşünme hakkına sahiptir, ancak öğretme hakkı, öğretilen biri için belirgin dayanakların varlığını zorunlu kılmaktadır... Mal sahibi olma içgüdüğü dışında, hangi duyguya dayandırarak proletaryanın kendisine saygısını uyandırabilirsiniz ki?.. Tarihi düşünmek, yalnızca burjuvazi düşüncesinden hareket etmek suretiyle olasıdır, çünkü sosyalizmin başlangıcı da bu dü-şünce-dir...’

Samgin, birkaç söz daha hazırlamıştı, ama onlardan hiçbirisi onu tatmin etmiyordu; çünkü aklına gelen bu düşünceler, kısır, yararsız bir tartışma başlatmayı vaat ediyordu.

‘O, öğretme hakkına sahip olduğundan kuşku duymuyor, ben-se akıl verilmesini istemiyorum.’ Samgin, giderek tedirgin edici bir endişeye kapılmaya başladı: Çünkü tartışmanın başlaması duru-munda, Kutuzov’un kendisinin sosyo-politik konulara karşı ilgi-sizliğini kolayca ortaya koymasından çekiniyordu. Klim, ilk kez bu gibi konulara olan yaklaşımını ilgisiz olarak niteledi ve hatta bu konuda kendisine inanmadı: Gerçekten böyle miydi?

Düşüncesini biraz toparladı:

‘Kısa bir süre için ilgisiz olan bir yaklaşım...’

Kutuzov, yanaklarını avuçlarıyla ovarak konuşuyordu:

“Cildim, aşırı rahatsız edici bir biçimde sızlıyor. Sürgünden

dönerken donmasına neden oldum. Bir arkadaşım ise ayaklarını hasta etti.”

Samgin, ansızın: “Somova’nın öldüğünü biliyor musunuz?” diye sordu.

Kutuzov: “Evet, biliyorum,” diye yanıtladı, yüksek sesle öksürdü, sonra yineledi: “Biliyorum, nasıl bilmem...” Birkaç saniye sustuktan sonra, alçak bir sesle ve nedense acımasız bir tavırla ekledi: “O, kahramanlara duydukları hayranlıktan dolayı kendisini devrime adanmış olan kadınlardandı. Romantizmden dolayı. Manevi açıdan eğitilmiş bir insandı...”

“Yani?” diye sordu Samgin.

Kutuzov, iki kez parmaklarını çıtırdattıktan sonra, birisine kıızıyormuşçasına yanıtladı:

“Düşmanı fark etme konusunda yanılınama gibi bir yeteneği vardı. Akıllı bir kadındı. Anımsıyor musunuz onu? Kedi yavrusu gibiydi. Küçük, yumuşak. Bir de her türlü alçaklığa karşı duyarlı bir tikslenme duygusuna sahipti. Bir keresinde, kişisel özellikli bazı dramatik olayların gelişimi sonucunda oldukça yakışsız davranan bir adamı bağışlamaya karar vermişlerdi; ‘Bağışlamaya hakkınız yok,’ diye söyleniyordu Somova; pek mantıklı olmasa da, ısrarla olayın kahramanının dostça bir davranışı hak etmediğini kanıtlamaya çalışıyordu. Bağışladılar. Böylelikle düşmanların kampı, hiç de aptal olmayan, işe yaramaz bir herifi kazanmış oldu.”

“Öldürmeyi mi öneriyordu?” diye merakla sordu Samgin.

Kutuzov gülümsedi, ama yanıtlamaya zaman bulamadan kapı çalındı ve ardından saygılı bir ses:

“Telefonla, hasta hanımefendinin... Samgina’nın sağlığının çok ağır olduğu bildiriliyor.”

Kutuzov, hiçbir şey söylemeden Klim’e baktı, konuşmadan elini sıktı.

Klim İvanoviç Samgin, kendini bir araçla hastaneye gitmekle yükümlü hissetti, ancak sokağa çıktığında yürüyerek gitmeye karar verdi.

Kar her yeri yoğun bir biçimde kaplamıştı ve dolunayın aydın-

lattığı kent, hoş bir yeşilimsi renge bürünmüş görünüyordu. Kapıcıların demir kürekleri gıcırtilar çıkartıyor, süpürgeler hışırdayıyor, kızaklar ise yumuşak karda neredeyse hiç ses çıkarmadan kayıp geçiyordu. Vitrinlerin ve dükkân pencerelerinin yoğun ışıkları, hafif, ayıltan soğuk hava ve çevredeki her şey akşam yaşantısını tertemiz, sevecen gösteriyor ve hoşgörölü bir ruh hali aşıliyordu.

Samgin: 'Somova'yı fazlasıyla somut niteledi,' diye düşünüyordu. Ancak Tagilskiy'nin anlattıklarını duyunca Lübaşa'yı düşünmeyi bıraktı. 'Kutuzov, eskiye oranla daha yumuşak karakterli biri olmuş. Hatta biraz daha ilginç. Yaşam, insanlara biçim kazandırmayı biliyor. Tuhaf bir gün geçirdim,' diye düşünerek gülümsemesine engel olamadı. 'Evi satıp yeniden yurtdışına giderim, orada anılarımı ya da bir roman yazarım.'

Ancak o sırada Klim, hastanenin bulunduğu yönden farklı bir yöne gitmekte olduğunu fark ederek adımlarını yavaşlattı.

'Geç oldu, içeriye... hastanın yanına almaları zayıf bir olasılık. Hem ona gitmenin anlamı ne? Ölümün resmi kayıda geçtiğı anda orada bulunmak ağır ve hiç yarar getirmeyen bir şey.'

Klim, yürümeye devam etti, yarım saat sonra, Varvara'nın çantasındaki kâğıtları inceleyerek otelde oturuyordu.

Çantada, Dronov'un adına beş yüz rublelik bir çek, kasa anahtarı, kâğıt alımı ile ilgili Finlandiya fabrikasıyla sözleşme taslağı, birkaç kitapla ilgili gazete değerlendirmesi ile Varvara'nın notlarını buldu. Ardından restorana indi, akşam yemeğini yedi ve odasına dönerek soyundu, Merejkovskiy'nin *Barış Değil, Kılıç* kitabıyla yatağına uzandı.

Sabah erkenden, çok iyi bir ruh hali içinde uyandı, kahvenin getirilmesi için zile bastı ancak içeriye kat hizmetçisi girerek:

"Sizi, cenaze bürosundan birisi bekliyor..." diye bildirdi.

Samgin, bir dakika kadar yatağıın üzerinde oturdu, Varvara'nın ölümüyle ilgili haberin içinde nasıl bir tepki yaratacağını düşündü. Hiçbir şey hissetmeyince, kendisinden hoşnut kalmamış bir ifadeyle yüzünü ekşitti; sanki sitemle birisine:

'Yoksa ben acımasız birisi miyim?' diye soruyordu.

Giyinirken, Klim:

‘Yazık ona. Bu denli erken. Bu denli çabuk,’ diye düşündü.

Bunları sözcüklerle düşünürken, kendisini bekleyen sıkıcı uğraşların sırasını ve sayısını tahmin etmeye çalışıyordu. Sorunlar hemen başlamıştı; içeriye siyah giysili, kırmızı yanaklı, bıyıklı, arkaya taranmış kalın siyah saçlı bir adam girdi. Saçları bu insana bir papaz çömezi, siyah bıyıklı yüzü ise bir polis havası veriyordu. İri, geniş gövdeli bu insanın bas bir sesle konuşması beklenirken, adam yüksek perdeden ancak tenor bir sesle konuşmaya başladı:

“Büromuz sayın... ölümüyle ilgili bilgilendirilmiştir.”

“Ne zaman ölmüş?” diye sordu Klim.

“Bu sabah altı buçukta ve ben hiç zaman geçirmeden...”

Samgin, adamın lafını bitirmesine fırsat vermeden ona o gün saat beşte Petersburg’dan ayrılması gerektiğini ve cenaze işlerinin kesinlikle çok acele yapılmasını söyledi.

Adam, saygıyla eğilerek: “Cenaze bürosu için sizin isteğiniz bir emirdir,” diye yanıtladı, ardından hizmetin bedelini söyledi.

Samgin, yüzünü buruşturarak: ‘Pahalıymış,’ diye düşündü ancak pazarlık yapmanın yakışık almayacağını fark etti.

Büro temsilcisi: “Demek, cenazenin peşinden gidecek rahip istemiyorsunuz,” diye sordu. Sonra da: “Nasıl isterseniz,” diye ekledi.

Öğleyin saat ikide, Klim katafalkın ardından şapkasız, yanak ve kulaklarını arada bir ovuşturarak yürüyordu. Havanın açık olduğu bir gündü ve kuru ayazda karın sert parıltısı gözlerini rahatsız ediyor, kuru ayaz iğne batmalarını andıran bir acı vererek onu öfkeliyor, Varvara’nın sivrilemiş burunlu, koyu renkteki yüzü, küs ve şaşkın bir biçimde kıvrılmış kaşları ve çarpık açılmış dudakları, sürekli aklına geliyordu. Yürümek güç ve rahatsız ediciydi; kar galoşların içine doluyor, siyah örtülü atlar hızla yürüyor ve havayı soluklarının buharı ve terlerinin ekşimsi kokusuyla zehirliyorlardı; katafalkın tekerleklerinin ve dört melon şapkalı, kapşonlu pelerinli, ellerinde mumlarla yürüyen adamların ayakları altındaki kar gıcırdayıyordu. Beşinci adam ise, elinde haçla, atların önünde yürüyordu. Rüzgâr, karları çatılardan yola doğru savuruyor, havada dönüyor, beyaz karları insanların ve atların

ayakları altından kaldırarak uçuşuyor, sonra yeniden damlara doğru yükseliyordu.

Samgin, sinirli bir tavırla çevresindekilere bakarak: “Budalar,” diye kızdı. Katafalk, tanımadığı, ıssız, neredeyse hiç dükkân bulunmayan sokaklardan geçiyor, rastladıkları az sayıda insan, cenazeye hiç aldırılmıyormuş gibi görünüyor, ancak Samgin yine de yalnız olarak yürüyor olmasının insanlarda acıma izlenimini yarattığını düşünüyordu. Üstelik acınası olmaktan da öte, görünümü komik bile olabilirdi; sıska, yaşlı atlar ayaklarını karın üzerinde duraksayarak atıyor, melon şapkalı siyah figürler karın beyaz fonu üzerinde sallanıyor, karın üzerindeki gölgeleri ağır ağır sürünerek onları izliyor, mumların ucunda gereksiz, güçsüz ışıklar titreşiyor ve yalnızca gözlüklü, şapkasız, dağınık ince saçlı bir adam da onlarla birlikte yürüyordu. Samgin, tüm bu görüntüde aşırı, çirkin denecek kadar karamsar bir şey görüyordu. Bu, bir karikatürün neden olabileceği gülümsemeyi yaratabilirdi. En kötü izlenimleri edindiği olaylar teker teker aklına gelmişti: Turobo-yev’in cenazesi, Lütov’un alegorik bir biçimde yeri gösteren sarı parmağı, havaya uçurulan vali... Kendisini birilerine gücenmiş ve sıkıntılı hissediyordu. Arkadan hızla bir kızak yaklaşıp içinden Dronov atladığında ve yanına gelerek:

“Oraya kadar yürüyerek gitmeniz olanaksız. Kızaklarla gidelim, mezarlıkta buluşuruz,” dediğinde Klim çok sevinmişti.

Dronov, Klim’in “evet” demesini beklemeden koluna girdi, kızığa bindirerek:

“Şapkanızı giysenize...” diye önerdi.

Hızlı arabacı, dizginleri salladı, kızıl sarı at keskin bir soğğun içine atıldı, Samgin büzüldü ve yüzünü paltonun yakasına saklar-ken, hüzünlü bir ruh hali içerisinde:

“Üşüteceğim,” diye düşündü.

Mezarlığa kısa sürede ulaştılar. Dronov hızlı arabacıya:

“Bekleyeceksin!” dedi ve Samgin’e:

“Üşüdünüz mü?” diye sordu. Sonra da sövdü: “Şu kahrolası morg.”

Klim’i, küçük, tek katlı bir yapının giriş merdivenlerine doğru

iten Dronov, kapıyı bir restoran kapısını açarcasına rahat bir tavırla açtı; içeride Samgin'in gözlüğü hemen buğulandı, gözlüğünü çıkardığında ise önünde Nogaytsev ve uzun boylu, büyük burunlu, erkeği anımsatan, su samuru şapkalı bir bayan belirdi.

Nogaytsev: "İçtenlikle başınız sağ olsun, ben de çok üzül-düm," diye belirtti, bayan ise kalın bir sesle:

"Orehova Mariya, Varya'nın arkadaşım, neredeyse dört yıldır görüşmemiştik, rastlantı sonucu eylül ayında karşılaştık ve iş-te, hiç dönülmeyecek yola giderken onu yolcu etmeye geldim," dedi.

Kadın bunları söyledikten sonra, çok sayıda ikon ve üç kilise şamdanı ile süslü odanın köşesine havalı bir tavırla yürüdü, masaya geçti; masanın üzerinde duran semaver var gücüyle kaynıyor, yoğun bir buhar yayıyor, masadaki kap kacaklar parlıyordu. Oda, kilise şamdanı yağı, mayalı hamur ve bal kokularıyla dolmuştu. Samgin, hoşnut bir ruh haliyle masaya oturdu, sıcak çay fincanını her iki eliyle kavradı. Duvardaki buğulanmış camlı çerçeveden, Çar III. Aleksandr'ın sakallı yüzü Klim'e bakıyordu; altındaki küçük bir resimde ise, elinde uzun bir sopayla masum görünüm-lü İsa, koyun sürüsü otlatıyordu.

"Evet, meğer nasıl da pusuya yatarmış bizi alıp götürmek için şu ölüm," diye konuşan Nogaytsev, sırtını Hollanda sobasının çinilerine dayamış, ısıtıyordu.

Orehova, elindeki kayganayı bal dolu fincan altlığına batırırken: "Varya'ya çok acıyorum," dedi. "Hiç düşünülebilir miydi böyle..."

Dronov, pantolon ve ceket ceplerinde bir şeyler ararken, yüksek sesle yanıtladı:

"Ölümü düşünmenin anlamı yok. Yaşamı da öyle. Yalnızca yaşamak gerek, onun dışındaki hiçbir şeyin anlamı yok."

"Sen sus, Vanya," diye önerdi Nogaytsev.

"Nedenmiş o?"

Nogaytsev: "Sen içmişsin," diye açıkladı. "Böyle bir şey ise şu anki olağanüstü durumda pek uygun değil..."

"Haydi sen de," diye yanıtladı Dronov. "Hiç sıra dışı bir du-

rum yok. İnsan ölmüş. Bugün bu kentte herhalde yüzlerce kişi ölmüştür; Rusya'da ise yüz binler, dünyada milyonlar ve hiç kimse kimseye üzülmüyor... İyisi mi, sen bakıcıya votka getirmesini söyle," diye önerdi.

Orehova: "Burada votka içmek yakışksız bir davranış," diye söze karıştı.

Dronov elindeki bir notu okurken:

"Mezarların üzerinde bile içiyorlar..." diye söylendi.

Samgin: "Mezar uzak mıydı?" diye sordu. Orehova:

"Ne yazık ki çok uzak, altıncı adada, o kadar pahalı ki böyle şeyler, bir bilerseniz!" diye yanıtladı.

Samgin iç geçirdi. Isınmıştı; içi daha bir huzurlu oldu; içkili Dronov, onun gözüne Nogaytsev ve Orehova'dan daha sevimli görünüyordu, ancak yeniden mezar ve heykellerin arasından, karın üstünde, uzak bir yerlere yürüyerek gitmek ve üzücü ayın şarkılarını dinlemek zorunluluğunu düşünmek huzurunu kaçırıyordu. İşte kapı açıldı ve bir ses:

"Getirdiler," diye bildirdi.

Nogaytsev, Samgin'i bir köşeye götürdü ve orada fısıltıyla:

"Şimdi burada, saçma sapan formaliteler başlayacak. Rahipler, mezarcılar, dilenciler gelecek, bahşiş vermek gerekecek ve genel olarak... Siz böyle şeylerden tiksiniyorsunuz, o yüzden iyisi mi Marya İvanovna'ya... elli ruble kadar verin! O halleder..." dedi.

Evet, mezar uzak bir yerdeydi ve karları pek temizlenmemiş, kaprisli bir biçimde dolanan daracık yollardan yürümek güçtü. Heykellerin taş ve tuncu, mezar üzerindeki kar yığınları ve haçların üzerindeki kardan şapkalar, iliklere kadar işleyen bir soğuğu özellikle saçıyor gibiydiler. Uzaklara gidildikçe, haçlar daha alçak ve gösterişsiz olmaya başlıyor, sayıları da azalıyordu; sonunda hemen hiçbir haçın bulunmadığı, yan yana dört mezarın kazılmış olduğu bir yere ulaştılar. Beşinci mezarın üzerine artık uzunlamasına, donmuş kirli sarı renkte toprak kalıpları yığılmıştı ve mezarın üzerinde, tıpkı bir heykel gibi başlarını eğmiş, biri yaşlı, öteki genç, iki kadın duruyordu. Kısa boylu, şişman, kürklü paltosunun üzerine cübbe giymiş papaz aceleyle konuşmaya ve yardımcısı da

aynı şekilde aceleyle ilahi söylemeye başladığında bile kadınlar donmuşçasına, hareket etmedi. Samgin tabuta, açık mezarlara, ıssız çevreye bakınıyor ve irkilerek:

‘Beni de böyle...’ diye düşünüyordu.

Hastaneden tabutu çıkarırlarken, Klim, Varvara’nın yüzüne bakmıştı ve o an bu yüz artık gözleri önünde yüzüyor gibiydi; grileşmiş, sivri burunlu, çarpık dudaklı bir yüzdü bu; dudaklar ağzın sol tarafında bir açıklık bırakmıştı ve bu açıklıkta alt köpek dişin altın kaplaması görünüyordu. Varvara tartışmalar sırasında:

“Ah, boş versene!” diye bağırırken ağzını aynen böyle çarpıttırdı.

Samgin, kendi yüzünü tabut içerisindeki yastığın üzerinde hayal etti, fazlasıyla uzun ve gözlüksüz bir yüzdü bu.

‘Gözlükler gömmüyorlar galiba...’

“Evet, işte bizi bekleyen şey,” dedi Orehova; Nogaytsev ise yüksek sesle öksürdü, çevresine bakındı ve cebinden bir mendil çıkardıktan sonra içine tükürdü...

Bu, göz yaşartacak kadar utanılacak bir durumdu. Papaz, yele gibi sarı saçlarını sallayarak konuşuyordu:

“Rahat bir uyku içinde ebedi bir huzur ver, Tanrım...”

Tütsünün küçük zincirleri çingirak sesleri çıkarıyor, rahip, hırıltılı bir sesle ulurcasına:

“Ebediyen kalbimizde, ebediyen...” diye ilahi söylüyordu.

Sabit bir düşünce, tıpkı mezarlığın soğuk ve yankılı havası gibi, hep aynı sözcüklerle, ‘evet, işte beni de böyle,’ diye dönüp duruyordu kafasında. Ardından Nogaytsev, mezara avuç dolusu donmuş toprağı uzun süre atıp durdu; Orehova ise yalnızca bir tane ama büyük bir toprak parçası attı. Dronov, şapkasını koltuğunun altına sokmuş, elleri ceplerinde duruyor ve kızarmış gözlerle ayaklarının ucuna bakıyordu.

Dronov, Samgin’i dirseğıyle dürterek: “Haydi, gidelim!” dedi. Samgin’den daha iyi giyinmişti ve mezarlık kapısından çıktıklarında on kadar yaşlı erkek ve kadın dilenci çevresini sardı.

Dronov: “Defolun!” diye bağırdı ve kızaklara binerken söyledi:

“Dilencilere tahammülüm yok. Onlar yaşamın suratındaki siğil gibidirler. Yaşam onlar olmaksızın da çirkin zaten. Öyle değil mi?”

Samgin yanıtlamadı. Üşümüş at, soğuğa karşı öylesine hızlı gidiyordu ki, kızaklar ve çevredeki her şey hopluyor, kar parçaları at toynaklarının altından sıcıyor, keskin soğuk parçalayacakmışçasına insanın yüzüne vuruyor ve dışarıdaki bu soğuk, Samgin’in içindeki soğukluk duygusuyla birleşerek tüm iradesini donduruyordu. Dronov ise, kolunu Samgin’in dirseği altına yerleştirmiş, söyleniyordu:

“Varvara, yalnız kalmış olmaktan yakınıyordu. Yalnızlıktan yakınmak da son moda. Ancak onunki bir tür sızıydı, moda değildi.”

“Yalnızlık” sözcüğü de, kızakların havaya sıçraması gibi âdetâ hopluyor ve hecelere bölünerek kendisini kızaktan fırlatıp atacakmış gibi oluyordu. Samgin, Dronov’un omzuna sıkıca yaklaşmıştı ve Dronov ona:

“Bana çay içmeye gidelim,” diye önerdiğinde, minnetle teşekkür etti.

İki katlı bir evin girişi önünde durdular, dökme demir merdivenlerden koşarak çıktılar. Dronov, kapıyı anahtarla açtı, Samgin’i içerdeki ılık karanlığa doğru itti, üzerindikileri çıkarmasına yardımcı oldu, sonra da:

“Sola geçin,” dedikten sonra karanlıkta bir yerlere koşarak kayboldu.

Samgin üşümüş elleriyle gözlüğünü çıkardı, camlarını sildi, çevresine bakındı: Küçük bir odada oval bir masa, kanepeler, üç koltuk, altı tane kadar yumuşak, ahududu renkli kumaş kaplı sandalye, kitaplık, paravan, duvarda Franz Shtuk’un resminin büyük bir reproduksiyonu vardı; resmin adı “Günah”tı: Resimde yüz hatları kaba, çıplak bir kadına, yağmur suyu borusu kadar kalın bir yılan sarılmış ve başını kadının omzuna koymuştu. Paravanın üzerinde Viktor Vashetsov’un “Yiğitler” tablosunun büyük bir fotoğrafı vardı. Kitaplığın yanında, ağır bir perde asılıydı. İki pencerenin ardında, yüksek, kırmızı kerpiçten yapılma kör

bir duvar vardı. Odada çok ağır bir parfüm kokusu hissediliyordu.

Samgin, elinde olmadan: 'Evli,' diye düşündü.

Perdenin bakır halkaları rahatsız edici bir ses çıkardı, kolunu yukarıya doğru kaldırarak, içeriye bir kadın girdi:

"Merhaba. Adım Tosya. Buyrun... Ah, kahretsin!"

Kadın perdeyi öylesine sert bir biçimde çekmişti ki, halkalar aniden tiz bir ses çıkarmış ve hareketin etkisiyle perdenin püskülü havada kıvrılarak kadının göğsüne çarpmıştı.

Samgin, daha büyük, sert kesimli mobilyalarla döşenmiş bir odaya geçti; odanın ortasındaki yemek masasının üzerinde semaver kaynıyordu. Büfenin yanında ufak tefek, cılız, siyah giysili, başı ipek bir eşarpla örtülü yaşlı bir kadın bir şeyler yapıyor ve dolaptan şişeleri çıkartıyordu. Tavandaki üç küçük mavi lamba, masayı ve odayı aydınlatıyordu.

"Petrovna," dedi Tosya, yaşlı kadıncağızın yanından geçerken; ona vuracakmış gibi elini kaldırmıştı ama yalnızca başparmağıyla ona omzunun üzerini işaret etti. Yaşlı kadın her iki elinde birer şişe tutarak, başını hafifçe kaldırdı ve eğdi; yüzü sivri burunluydu ve kuşa benziyordu, gözleri de kuş gözü gibi yuvarlak ve kapkaraydı.

"Buyrun, oturun lütfen. Çok soğuk, değil mi?"

"Çok."

"Votka buyrun."

Tosya'nın sesi alçak ve biraz boğuktu; yavaş konuşuyordu; bunun nedeni umursamazlık ya da tembellik değildi. Endamlı vücuduna, pürüzsüz kumaştan duman rengi bir elbise giymişti; gür, koyu renk saçları da modaya uygun olarak kulaklara doğru taranmış ve çirkin bir biçimde alınının yüksekliğini ortaya çıkarmıştı. Yüzündeki her şey belirgindi: Kaşları fazlasıyla gür, koyu renk gözleri büyüktü ve herhalde kalemle belirginleştirilmişti; düz hatlı, sivri, fazlasıyla kıkırdaklı bir burnu vardı, küçük ağzı ise aşırı parlak bir renge boyanmıştı.

Samgin: 'Tuhaf bir yüz. Beceriksizce makyaj yapılmış. Karamsar. Herhalde dekadandır bu kadın. Leonid Andreyev'e de tapı-

yordur. Otuz, otuz beş yaşlarında olsa gerek,' diye düşünüyordu. Oda loştu, mezarlıkta aklına gelen düşünceler yavaşça, erircesine yok oluyorlardı. Samgin, onları kafasından atmak için acele ediyor ayrıca otele gitmeyi hiç mi hiç istemiyor, orada bu düşüncelerin kendisine yeni bir güçle saldıracaklarını düşünüyordu. Odanın sessizliğinde, kadının göğüsten gelen sesi Klim'de sakinleştirici bir etki yaparak çınılıyordu. Genç kadın Klim'i açıkça oyalamaya çalışıyor, önemsiz şeylerden söz ediyor, odanın pencerelerinin bahçeye açıldığından ve duvara baktığından yakınıyordu.

"Leonid Andreyev'in 'Duvar' eserini mi anımsatıyor?" diye sordu Samgin.

Genç kadın, elinde konyak dolu küçük bir kadeh tutarak: "Hayır. Ben Andreyev'i sevmem," diye yanıtladı. "Ben hep yaşlıları, Gonçarov'u, Turgenev'i, Pisemskiy'i okurum..."

"Dostoyevskiy'i..." diye sürdürdü, Samgin.

Kadın, öylesine yalın bir biçimde, "aslında ben onu da sevmem," dedi ki, Samgin: 'Herhalde eğitimini tamamlamamış bir lise öğrencisi ve küçük bir memurun üçüncü kızı,' diye düşünerek:

"Ya Gorkiy?" diye sordu.

"Onu bazen severim; fena değil, ilginç, ancak o da çok bağıırıyor. Herhalde hırçın birisi ve kadınları anlatmayı da bilmiyor... Sevdiği belli ama yine de anlatamıyor işte... Ama bu İvan'a ne oldu? Gidip bakayım..."

Samgin, Tosya'nın süzülürcesine yürüyüşünü izleyerek: 'Güzel vücutlu bir kadın,' diye düşündü. 'Dronov, onun ilgisini nasıl çekmiş olabilir ki?'

Kadın bir dakika sonra boyalı yüzünde gülümsemeyle geri dönmüştü; ancak bu gülümseme, yüz ifadesini neredeyse hiç değiştirmemiş, yalnız ağzı daha da büyümüş, kaşları yukarı doğru kalkmıştı; bu nedenle de gözleri daha iri görünüyordu. Samgin, bu renk gözlere genellikle kadife gibi, buğulu bakış denildiğini anımsadı; bu kadının gözleri ise, nedense sert, parlatılmış gibiydi ve metalik bir biçimde ışıldıyordu.

Tosya, omuz silkerek: “İnanabiliyor musunuz, uyuyor!” dedi. “Üstünü değiştirmek istemiş, ama yatağa düşüp, kedi gibi uykuya dalmış. Lütfen bunun size karşı bir saygısızlık olduğunu düşünmeyin! Yalnızca gece boyunca kâğıt oynadı, eve sabahın onunda sarhoş vaziyette geldi; gidip uyuyacaktı ama sizi anımsadı, oteli aradı, sonra da sizin yanınıza, hastaneye... daha sonra da mezarlığa gitti.”

Samgin, kibar bir tavırla Tosya’dan huzursuz olmamasını rica etti ve hemen gideceğini açıkladı; ama kadın yine acele etmeden konuşmaya başladı ve masaya otururken:

“Hayır, sizi bırakmam, benimle oturun biraz, tanışırız, hatta belki de birbirimizden hoşlanırsınız. Yalnız inanın ki, İvan size derin bir saygı duyuyor, çok değer veriyor. Sizin içinse... cenazeden sonraki bu ilk saatlerde tek başına kalmak güç olacak,” dedi.

‘İlk saatler,’ diye düşündü Klim.

“İvan, bana, sizin uzun zamandır eşinizden ayrı yaşadığınızı söylemişti, ama... yine de... insanların ölmesi hoş bir şey değil.”

Biraz sustuktan sonra ekledi:

“Düşünmenin anlam taşımadığı konuları düşünmemek daha iyi değil mi?”

Samgin: “Evet,” diye onayladı, Tosya ise öneride bulundu:

“Benimle daha kolay anlaşabilmeniz için kendimden söz edeyim: Ben sokağa atılmışım; çocuk yurdunda büyüdüm, ardından manastır okuluna verildim, orada altın iplikle işleme yapmayı öğrendim; üç yıl boyunca bir ressamla yaşadım, ona modellik yaptım; ardından bir yazar beni o adamdan kaçırdı, ancak bir yıl sonra onu terk ettim, bir pastanede tezgâhtar olarak çalıştım, orada da İvan’la tanıştım. Gördüğünüz üzere, pek yüksekte uçan bir kuş değilimdir. Artık bana nasıl davranmanız gerektiğini biliyorsunuz.”

Samgin biraz bozularak: “Pek neşeli bir yaşantı değilmiş sizin ki,” dedi; Tosya itiraz etti:

“Hayır, neşeli olduğu zamanlar da oldu. Ressam olan, harika bir insandı, şu sırada artık ünlü biri. Yazar ise, pislik, kendini beğenmiş, kıskanç birisiydi. O da tanınmış bir insan. Tanrı’ya ina-

nan sıkıcı insanlarla ilgili, tatlı tatlı kısa öyküler yazıyor. Kendisi de inanıyormuş numarası yapıyor.”

Samgin: ‘Kimi kastediyor ki?’ diye düşündü, sormak istedi ama sormadı, çünkü, havluyla fincanı silmekte olan genç kadın o sırada fincanın kulpunu kırdı ve bakır durulama tasına attıktan sonra, konuşmasını sürdürdü:

“Biliyor musunuz, devrim insanları sıra dışı şeylere iyice alıştırdı. Korkuttu, ama yine de her günün sıra dışı bir olayla geçmesine insanları alıştırdı. Şimdi ise, iş Stolipin’in durmadan insanları asmasına kadar vardı; o insanları asıyor, insanlar ise çabucak aptallaştı. Yaşlı Tolstoy: ‘Susamam,’ diye açıkladı; aslında susabilmeyi isterdi ama öyle bir konuma sahipti ki, konuşması, bağırması gerekiyordu...”

Samgin: “Bu söylediklerinizin doğru olduğunu sanmıyorum,” dedi.

“Doğru değil mi?” diye sordu Tosya. “Neyse, demek öyle? Ben aslında çok basit, kabaca anlıyorum her şeyi.”

Samgin, dinliyor, bu kadına ve günah çıkartmaya pek de benzemeyen yaşam öyküsüne karşı nasıl tavır alması gerektiğine karar vermeye çalışıyordu.

‘Bunları ne diye anlattı ki? Konuğu oyalamanın değişik bir yöntemi olmalı...’

Tosya ise onu oyalamayı sürdürüyordu:

“Biliyor musunuz, sıradan bir insan kendi yoksulluğunu sezdiğinde durumu çok kötü demektir! Sizin karşınızda oynamaya, ezilip büzülmeye başlar, sizin içinse bu hiç eğlenceli değildir ve ağır gelir. İşte benim Vaneçkam da öyle, sıradan biri, ama bundan dolayı alınıyor... ve sürekli ortalığı sarsıcı bir şeyler yapmayı istiyor! At yarışlarında ya da kâğıt oyununda milyon kazanmayı, Çarı öldürmeyi, Duma binasını patlatmayı, ne olursa olsun, fark etmez, sıra dışı bir şeyler yapmayı istiyor işte. Aslında herkes olağanüstü bir şeyler yapmak istiyor. Biz kadınlar, suratlarımızı boyar, pudralanır, bacaklarımızı, göğüslerimizi gösteririz, siz erkekler ise olağanüstü olan şeyi, sözcüklerde, gazetelerde, kitaplarda aramak durumunda kalırsınız.”

Bu sözleri işitmek pek hoş değildi. Genç kadın konuşurken Samgin'e öylesine dikkatli bakıyordu ki, bu onu rahatsız ediyor ve daha da itici sözler duyma beklentisi içine sokuyordu. Ancak Tosya bir anda değişti, farklı bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

"Örneğin ben, ne diye sizin önünüzde kendimi serip duruyorum ki? Bir an önce tanışmak geliyor içimden. İşte İvan sizi gerçekten de sıra dışı bir insan, kendi dönemine göre akıllı dogma şanssızlığına uğramış biri gibi anlatıyor..."

Samgin: "Ama bu fazlasıyla... pohpohlayıcı bir söz," diye yanıtladı.

Tosya: "Neden pohpohlayıcı olsun ki, ya bu bir şanssızlıksa?" diye sordu.

Samgin, toplumun iyiliği için çok şey yapmış olan bireylerin yaşamına ilişkin birkaç kişisel şanssızlık olayından söz etti ve bunları anlatırken:

'Ne kadar da tuhaf birisi! Sıra dışı bir zekâ sahibi olduğunu gösteren sözler söylüyor, ama bununla birlikte söylediği her şey kaba ve safça...'

"Genel refah," diye yineledi, Tosya. "Bunun nasıl gerçekleşeceğini anlamak güç mü? Bir bayan arkadaşım, taşra fabrikasında öğretmen olarak çalışıyor; orada difteri kol geziyormuş, küçük çocuklar korkunç bir biçimde ölüp gidiyorlarmış, ama serumları yokmuş. Burada, kentte ise istediğin kadar var."

Samgin: "Bir rastlantı," diye yanıtladı. "İhmal..."

Klim, Tosya'nın "zamanına göre akıllı olma şanssızlığı" sözünü yineleme istediği duyuyordu, ancak bunu yapmadı.

"Evet, yaşamdaki güç yazgıların açıklaması böyledir işte. Anlam ve olguları doğrulayan düşüncelerin zaman zaman unutulması ne kadar da tuhaf."

Neticede, küçük, sıcak odada, ılık, mis gibi kokan sessizlikte masada oturmak ve güzel bir kadının yumuşak, biraz boğuk sesini dinlemek çok hoştu. Yüz hatları biraz daha hareketli, koyu gözleri yumuşak olsa daha da güzel olabilirdi. Elleri de güzeldi ve parmakları da çok ustaca hareket ediyordu.

Samgin: 'Şekerleme kutularını paketlemeye alışkın tabii,' diye

düşündü; ardından aklına kendisinin Dronov'a karşı adil davranmadığı düşüncesi geldi. Samgin uzun süre, Tosya'nın tuhaf bir içtenlikle kendisiyle ilgili anlattıklarını, insanlara, kitaplara ve olaylara ilişkin biraz kaba görüşlerini dinleyerek oturdu.

Tosya: "Bizi ziyarete gelin," diye davet etti. "Evimizde değişik insanlar bir araya gelir, aralarında ilginç insanlar da var. Aslında kendisini anlatmasına engel olunmadığında herkes ilginçtir..."

Klim giderken, Tosya sıcak eliyle elini iyice sıkarak:

"Artık eski dostuz sizinle..." dedi.

Samgin: "İnanın, ben de öyle hissediyorum," diye yanıtladı ve bu sözleri gerçek sayılabilirdi.

Akşamın geri kalan bölümünü bu kadını düşünerek geçirdi; bu düşünceler dağıldığı anda belleği, gözlerinin önüne, sıkıca kapanmış gözleri ve çarpık gülümsemeli dudaklarıyla Varvara'nın koyu, sivri yüzünü getiriyordu. Sağ yanı biraz açık kalan bu dudaklar, itici bir beyazlıkta görünen altın kaplamalı üç dişi açıkta bırakıyordu. Bir de kalın karla kaplı, kızıl renkli toprak yığınlarıyla dolu ıssız mezarlığın ortasında, yani kazılmış bir mezarın başında hareketsiz duran iki figür geliyordu Klim'in gözleri önüne.

Klim, Varvara hakkında: 'Yalnızlıktan yakınmış,' diye düşünüyordu. 'O, yaşadığı döneme göre akıllı biri değildi. Ya bu Tosya? Dronov ona orta halli yaşam koşullarından başka ne verebilir ki?'

Samgin, Dronov'a ilgisi için ertesi gün teşekkür etmeyi düşündü, ancak sabahleyin kahvesini içtiği sırada, Dronov kendisi çıkıp geldi.

Samgin'in ellerini sıkarken: "Bağışla, Klim İvanoviç, dün bir domuz gibi davranmışım," diye söze başladı. "Sevinçten sarhoş olmuştum, kumarda yedi bin üç yüz ruble kazandım, kumarda şansım var."

Samgin, Dronov'un kendisine "sen" diye hitap etmesine aldırmaksızın: "Göründüğü kadarıyla, aşkta da, değil mi?" diye dostça sordu.

Dronov, kendisini koltuğa atarak: "Tosya, ilginç bir kadın, öyle değil mi?" dedi. Öylesine sert bir biçimde oturmuştu ki, kol-

tuk gıcırdamaya başladı. “Çok ilginç birisidir,” diye aceleyle kendi kendine yanıtladı. “Şu sıralar ona veremli bir Bolşevik akıl hocalığı yapıyor; yakında öteki tarafa yolcu olacak bir adamcağız işte, ama harika biri! Sen buraya kısa süreliğine mi geldin, yoksa yerleşecek misin? Seni bize çağırmak için geldim. Ne diye bu oda ya tek başına tıklılıp kalıyorsun ki?”

Dronov çok aceleci görünüyor ve Samgin’in onu tanımış olduğundan çok başka davranıyordu. Görüldüğü kadarıyla, karakter olarak bir şeyler yitirmiş, bir şeyler kazanmış, ama genel olarak bu değişim onun için yararlı olmuştu. Yassı, geniş burunlu yüzü daha tok, daha huzurlu bir ifade kazanmıştı ve çene kemikleri eskisinden daha az çıkık görünüyor, kızılımsı göz bebekleri daha az oynuyor, yalnızca altın kaplama dişleri daha da parlak görünüyordu. Dronov bıyıklarını kestirmişti. Eskisinden daha aceleci bir tavırla konuşuyor, ancak eskiye orarila tavrında küstahlık sezilmiyordu. Eskiden de olduğu gibi, kahve içmeyeceğini söyledi ve beyaz şarap rica etti.

“Ben, kardeşim, bana karşı sempati beslemediğini biliyorum, ancak bundan rahatsız değilim...”

Samgin: “Sempati konusunda konuşabilen biri değilimdir,” diye kesti sözünü. “Ancak söylediklerin doğru değil. Bana karşı yaklaşımından çok duygulandım...”

Dronov: “Neyse, bırakalım bu konuyu,” diye elini sallayarak yanıtladı, sonra da konuşmasını sürdürdü: “Oradaki son görüşmemizde sana inanmadığımı söyledim. Aslında benim inançsızlığım sözlere karşıdır; başkalarının sözlerini kullanarak konuştuğun zaman söylediklerine inanmıyorum. Ben hâlâ iple ağaca bağlanmış olan bir dana gibi, yerimde dönüp duruyorum.”

Dronov, tüm şarap kadehini içti, dudaklarını mendille sildi ve konuşmasını sürdürdü:

“Zengin olabilirim. Şu sırada zenginleşmek için çok uygun bir zamanda yaşıyoruz, tıpkı akılsız mal sahiplerinin kâhyalarının, zenginliklerine zenginlik katmaları gibi: Vtorovlar, Batorinler ve diğerleri gibi yani. Devrim üzerine düşeni yaptı ve yaşamı kökünden sarstı. Artık gereksinimleri giderme, huzura kavuşturma, ya-

ni açgözlüleri doyurma zamanı geldi. Herkesi doyuruncaya dek besleyemezsin. Stolipin en iyilerini beslemeye karar vermiş. Ben de en iyilerindenim, çünkü akıllıyım. Ancak ben, nasıl söylesem... Bilgiye susamış biriyim ve bu durum... aklımı çeliyor. Bu durum benim sonumu da hazırlayabilir, anlıyor musun? Bir sürü çocuk yapmak ve onlara milyonlarca ruble değerinde miras bırakmak için zengin olmayı istemiyorum. Hayır, zengin çocukları budala oluyor. Ben, beni yöneten insanlara onlardan daha aşağı olmadığımı ve aynı zamanda onlardan daha akıllı biri olduğumu göstermek için zengin olmayı istiyorum. Ancak şunu da çok iyi biliyorum ki, bir tüccar kendi gücüyle değil de, ona çalışan akıllı insanların sayesinde güçlü görünür. Ben devrim için milyonlarca ruble vereceğim. Savva Morozov binlerce ruble vermişti, ben, İvan Dronov ise yüz binlerce ruble vereceğim.”

Dronov’u büyük bir merakla dinleyen Samgin: “Hayal kuruyorsun,” dedi.

“Hayal kurmazsan olmaz, yaşayamazsın. Yaşamını düzenleyemezsin. Yaşamın düzensizliğinden binlerce yıl boyunca söz edildi, giderek de daha çok konuşmayı sürdürüyorlar, ancak yaşamın anlamsız olduğunun dışında net olarak saptanmış hiçbir şey yok; anlamsız diyorum, kardeşim. Bunu her akıllı insan bilir. Belki de o insanlar, sıra dışı, itici gelecek kadar akıllı, tıpkı senin gibi insanlar işte...”

Samgin, gülümseyerek: “İltifatın için teşekkür ediyorum,” diye yanıtladı ve giderek artan bir ilgiyle Dronov’un konuşmalarına kulak verdi.

“Teşekkür edilecek bir şey yok. Sen itici gelecek kadar akıllısın, seni çoktan beri, ta çocukluğumuzdan beri böyle görüyorum. Ancak, yine de bak ne diyeceğim, Klim İvanoviç, zengin olmam için ne gerektiğini ... tam olarak hissedemiyorum. Bazen, hatta oldukça sık, kendimi zengin bir insan olarak hayal etmek fazlasıyla iğrenç geliyor, şu kısa bacaklı halimle yani. Yakışıklı biri olsam, çoktan birinci sınıf bir aşağılık olup çıkmıştım. Bana inanıyor musun?”

“İnanmamak gibi bir hakkım yok,” diye ciddiyetle yanıtladı Samgin.

“Öyleyse, söyle bana, devrim bitti mi, yoksa daha yeni mi başlıyor?”

Samgin, acele etmeden yeni bir sigara kutusu açtı, bir sigara aldı; sigara çok sıkı doldurulmuştu ve yumuşatılması gerekiyordu, ancak Klim üzerine biraz bastırınca sigara patladı; şimdi de bir başkasını alması gerekiyordu, ikinci kez aldığı sigara ise Petersburg’da var olan her şey gibi nem kapmıştı. Klim bu hareketleri gerçekleştirirken, Dronov’un sorusuna hem “evet,” hem de “hayır” yanıtının verilebileceğini, ancak her iki seçenekte de Dronov’un açıklama isteyeceğini düşündü. Samgin olarak, devrimin kaderiyle ilgili kendi kendine sorular sormuyor, çünkü devrimin bir olgu olarak bittiğini ve yalnızca bir anı olarak yaşadığını biliyordu. Bu anılar hoş değildi. Samgin, Dronov’un sorusundan, Kutuzov ile yaptığı konuşmaya kıyasla daha çok rahatsız olduğunu hissediyordu.

‘Neden?’ diye kendi kendine sordu.

Sigarayı, semaverin sıcak kenarına tutarak kuruturken, temkinli bir biçimde konuşmaya başladı:

“Senin sorun, kiminle ve ne kadar uzağa gidebileceğini bilmek isteyen bir insanın sorusu.”

Dronov, oturmakta olduğu koltuktan hafifçe zıplayarak: “Haydi canım!” diye atıldı. Sağ omzunu oynatırken: “Bu dediğin, binlerce insanın kendisine sorduğu bir soru,” diye de ekledi; sonra ansızın yerinden fırladı ve ellerini masaya dayayarak, Samgin’e doğru eğilip, alçak sesle, bir sır verircesine konuşmaya başladı: “Binlerce aydının gırtlığına sarılıp en kısa zamanda karar vermeleri için sıkı bir soru bu: Mal sahipleriyle mi, yoksa işçilerle mi yürüyecekler? Bir çoğu olayı fark etmiş: Tanrısal olan mı, insanca olan mı? Tanrısal olanda karar kılmışlar. İnsanlığın canı cehennem! Tanrısal olanla olmak çıkarlarına daha uygun, sorumluluk azalmış oluyor. Ancak bu da ikiyüzlülükten, adilikten başka bir şey değil.”

Dronov, sırtını doğrulttu, masayı ittikten sonra, yumruğunu havada tehditkâr bir tavırla sallayarak bağırdı:

“Profesör Zaharyin, Livadya’da, sarayda ayaklarını yere hid-

detle vurarak avazı çıktığı kadar bağırması ve saraylılara, hasta Çarı kötü bir odaya yerleştirdiklerinden ötürü kızmıştı; işte bunu anlıyorum! İşte buna akıl ve bilgi hakimiyeti derim ben..." dedi.

Dronov'un bu bağırışı Samgin'in endişesini dağıttı; Klim, Dronov'a gülümseyerek bakmaya, başıyla onaylayan bir hareket yaparken, düşünmeye başladı:

'Hayır, bu insan eskiden nasılsa, değişmeden aynı kalmış...'

Dronov, terlemiş alnını ve kırmızı yanaklarını mendille sildi, oturdu, şarabından bir yudum aldı ve giderek alçalan bir sesle, biraz hüzünlenmişçesine konuşmayı sürdürdü.

Eliyle başının üzerinde hareketler yaparak: "Bakıyorum, gülümsüyorsun. Anlıyorum, düşüncelerin oralarda bir yerlerde gezinip duruyor," dedi. "Sen, felsefenin doruklarına çıkmışsın ve kendinle barışık bir halde yaşayıp duruyorsun. Bir de çocukluğumuza anımsasana: İnsanlar sana hayranlık duyar, bana haksızlık yaparlardı. Sizi nasıl kışkırdığımı, oyunlarınıza nasıl engel olduğumu, kuruşları yerde nasıl aradığınızı anımsayabiliyor musun?"

"Evet, anımsıyorum. Sen bu işi çok ustaca ve ısrarlı bir biçimde yapardın."

Dronov iç geçirdi ve başını salladı.

"Soylu ve köklü ailelerin çocukları olarak sizler, demokrat ve zıppıktı olan bana karşı... soyluluğunuzu ön plana çıkartarak, Amerikalıların zencilere karşı takındıkları tavrın aynısını takınıyordunuz."

Samgin: "Abartıyorsun," diye yanıtladı.

"Belki de öyle. Ancak çocukluk anılarının hiç unutulmadığı da bir gerçek."

Dronov çevresine bakınarak ve Samgin'e sorgulayan bir bakış atarak:

"Biliyor musun, Klim İvanoviç, aşağılanmış ve hakarete uğramış insanların sayısı bir hayli yüksek. Yüksek ve giderek de artıyor. Onlar, Dostoyevskiy'nin nitelendirdiği biçimde değil de, artık Marx'ın kuramına göre oluşan kişiler ve günden güne akıllanmaya başlıyorlar," dedi.

Samgin: 'Devrimin henüz bitmediğine inanıyor,' diye düşündü.

Dronov, sıkılmış bir yüz ifadesiyle: “Geçenlerde, soyadı Lopatin olan bir yazarın *Veba* romanını okudum,” diye anlatmaya başladı. “Kitap kısa süre önce yayımlandı. Kitapta, insanlığın aptal, yaşamın sıkıcı olduğundan söz ediliyor, yaşamın yalnız Tanrı ya da Şeytan’la, başka bir deyişle, sıra dışı, bilinmeyen bir şeyin varlığıyla ilginç hale getirilebileceği anlatılıyordu. Dâhi bilim adamlarının ve yaptıkları buluşların zararlı olduğu, hayal gücünü katlettikleri, ruh üzerine öldürücü etki yaptıkları, kendini beğenmişlerden oluşan bir topluluğun ortaya çıkmasına neden oldukları ve böyle insanların sözde her şeyi bilen, kavrayan ve çözümleyebilen kişi havasında oldukları anlatılıyor. Eserin konusu ise şöyle: Çirkin bir insan olmakla birlikte, dâhi bir bilim adamı Moskova’da veba salgınına neden oluyor; bu düşüncüyü onun kafasına sokan kişi ayyaş bir üniversite öğrencisi. Moskova karantinaya alınıyor ve neredeyse ölü bir kente dönüşüyor. Vebanın, doğal bir biçimde değil de yapay olarak kenti sardığını öğrenenler bilim adamını öldürüyorlar. İşte kardeşim... çirkin insanlar nasıl kitaplar yazıyor, gör.”

Samgin: “Evet,” diye onayladı. “Gerçekten de bir sürü işe yaramaz kitap yayımlanıyor.”

Dronov, ensesini kaşıyarak: “İşe yaramaz mı dediniz?” diye sordu. “Hayır, o kitaplar işe yaramaz değil, çünkü binlerce insan tarafından okunuyor ve ben geleceğin kitap satıcısı olarak, malı incelemek durumundayım; roman, şiir, eleştiri yayınlarının tamamını gözden geçiririm; başka bir deyişle, insanların ruh hallerini ve amaçlarını tüm içtenliğiyle gösteren yayınların her birini incelerim. Kitap sarrafı olarak tanınmaya başladım; Sıtın bana kompitanlar yağdırıp duruyor ve genelde de fark edilen bir kişiyim!”

Dronov’un sesinden, kendisinden hoşnut olduğu duyuluyor, elinde boş bir kadeh tutuyordu; diğer eliyle kızılımsı saçlarını düzeltiyor, kalçaları ise merdivenlerden çıkıyormuş gibi hareket ediyordu.

“Günümüzde konuya artık şu açıdan bakılıyor: Gerçek ve sonsuz bilgelik, İvan Karamazov’un lanetli sorularındadır. İvanov Razumnik ise bu soruların, mantık ve etik temellere indirgeneme-

yeceğini ve böylelikle de, Allahtan, çözümünün olanaksız olduğunu savunur. Dikkatini çekerim ‘Allahtan’ diyorum! Sen, *İdealizmin Sorunları*’nı okundun mu? O eserde, Bulgakov, insanla insanlık arasındaki farkı sorar ve şöyle bir yanıt getirir: İnsanın yaşamı anlam taşımazsa, insanlığın kaderi de bir anlam taşımaz, dahice değil mi?”

“Bu yıl çok az okudum,” diye yanıtladı Samgin.

“Leonid Andreyev, Sologup, Lev Şestov, Bulgakov, Merejkovski, Brüsov ve bu saydıklarımın daha az önemli pek çok yazar çizer, yaşamın anlamsız olduğunu savunuyor. İşte böyle.”

Dronov, ani bir hareketle cebinden not defterini çıkardı, gülümseyerek gözlerini iri iri açtı ve neşeli, biraz da boğuk bir ses tonuyla şu sözleri okudu:

‘İnsanlık, milyonların oluşturduğu, bayağılığın dokuz başlı yılanıdır.’ Bunu söyleyen İvanov Razumnik. Burada ise Merejkovski’nin sözleri var, bak dinle: ‘İnsan topluluğu, hiçbir zaman, on dokuzuncu yüzyıl Rusya’sında olduğu kadar anlamsız ve işe yaramaz olmamıştı.’ Şestov ise şöyle der: ‘İnsanın kişisel trajedisi, varoluşun subjektif anlamına giden tek yoldur.’ ”

Not defterini eline vurduktan sonra Dronov, kadehinin dibindeki şarabı içerik:

“Böyle özlü sözlerden yüz elli kadarı burada kayıtlı. Yüz yıl boyunca ineği sağmışlar, işte bu da sana kaymağı! *Yüzyılda Nerelere Ulaştık* adlı, küçük bir kitapçık yayınlamak istiyorum, başlığın sonunda soru işareti olacak. Başını ağrıttım konuşmalarım, değil mi? Kusuruma bakma...” dedi.

Klim Samgin, son sözü kendisinin söylemesinin gerekli olduğunu düşündü.

“Sendeki bu düşüncelerin tamamı fazlasıyla tek yönlü, başka olgular da mevcut aslında,” diye bir doktor tavrıyla söze başladı; ancak Dronov, elindeki vizon şapkayı havada sallayarak sözünü kesti:

“Çehov ve ikiyüz, üçyüz yıl sonraki genel refah, öyle mi? Böyle söylemesi kibarlıktan, acıdığı için. Gorkiy’e baksan, onun işi bitmiş, o aslında felsefeci de değil; zamanımız, yazarın felsefe yap-

masını gerektiriyor. Onun işgüzar, kurnaz bir kişi olduğu, hiçbir tehlike olmadığı halde yurtdışına gittiği söyleniyor; idealizmle gerçekçiliğin çatışmasına dayanamayarak kaçtı, diyorlar. Sen, Klim İvanoviç, akşama doğru bana gelsene. Evimde hep insanlar toplanıyor. Bugün de toplanacaklar. Ne diye burada tek başına oturacaksın ki? Ha?”

Samgin: “Düşünüyüm,” diye yanıtladı.

Dronov paltosunu artık giymişti; galoşlarını giyerken birkaç kez ayaklarını yere vurdu, ancak birden alçak sesle söylendi:

“Aslında bu gürültüyü koparan Marksistler. Korkuyu salan da onlar! Yani... birden çok soğuk bir rüzgâr esiverdi ve herkes kendini ince giyinmiş hissetmeye başladı. İşte ben de öyleyim. Derimin altında yağ tabakası olsa da, yine de soğuk huzursuz ediyor.” Sözlerini: “Haydi, beklerim,” diye bitirdi ve gitti.

Samgin, öncelikle kendisiyle ilgili, daha önce de sıkça duyduğu hoşnutsuzluğu hissetti. Dronov’un daha ilginç, daha sert bir insan olduğunu, düşüncelerini yoğunlaştırma özelliği kazandığını kabul etmek, içini tatsız bir duygunun kaplamasına neden oluyordu.

Samgin: ‘Bu tehlikeli bir beceri, ancak bir bakıma da düşmanca düşüncelerin baskısını engellemek bakımından da hayli gerekli,’ diye düşünüyordu. ‘Dronov’un neyi kabul ettiğini, neyi yadsıdığını anlamak güç. Bir şeyi kabul ederken diğerini neden yadsıyor acaba? Onun evinde toplanan insanlar nasıldır? O tuhaf kadın, bu insanların içinde nasıl davranışlar sergiliyordur, kim bilir?’

Çağdaş edebiyattaki birçok yeni düşüncenin yeni izlenimler oluşturduğunu fark etmek ve kendisinin her zamanki gibi bunların gerisinde kaldığını görmek de onu huzursuz ediyordu.

Klim, kendisini: ‘Az okuyorum. Okurken de dikkatsizim,’ diye ciddi bir tavırla suçladı. ‘Neredeyse hep, monolog ve diyaloglarla yaşıyorum.’

Samgin, bir süre daha düşündü ve insanlarla az görüştüğüne kanaat getirince akşam Dronov’a gitmeye karar verdi.

Samgin geldiğinde, Dronov evinde değildi. Tosya, salondaki

geniş kanepenin üzerinde yarı uzanmış bir halde oturuyordu; başının altında beyaz kılıflı bir yastık vardı ve koyu renk saçlarının gür tutamları yastığın üzerine dağılmıştı.

Tosya, omzuna kadar çıplak ve koltuk altları tıraş edilmemiş kolunu Samgin'e uzatarak: "Ne kadar da hoş bir sürpriz," dedi. "Bağışlayın, banyo yaptım, sıcağın piştim, saçlarımı kurutuyorum. Bu ise, yakın dostum ve öğretmenim, Yevgeniy Vasilyeviç Yurin."

Sivri dizlerini iyice ayırmış uzun bacaklı bir adam büyük deri koltukta kaykılmış durumda oturuyordu.

Adam elini kaldırıp uzatarak: "Kusuruma bakmayın, kalkamayacağım," dedi. Samgin, uzun kuru parmakları yavaşça sıkarken, koltuğun arkasına yapışmış gibi duran saçsız bir tepe, tavana doğru bakan gri, kemikli bir yüz gördü. Adamın sakalı kendisinininkine benziyordu ve geniş alnının altındaki gözleri çok parlaktı.

Tosya, yana doğru çekilerek: "Kanepeye oturunuz," diye önerdi. "Yevgeniy Vasilyeviç ilginç şeyler anlatıyor."

"Sanırım bu günlük yeter, değil mi?" diye sordu Yurin; öksürüklere boğuldu ve sonra elindeki metal kapaklı küçük mavi kaba tükürdü; Yurin öksürürken Tosya, Samgin'in elini okşamaya fırsat bularak:

"Gelmeniz çok iyi oldu... Hayır, devam ediniz, Yeneçka..." dedi.

Yurin: "Dediğim gibi," diye itaatkâr bir tavırla yeniden söze başladı. "Bende de böyle bir izlenim oluşmuş durumda; ciddi müzik dinleme alışkanlığı olan işçiler, yaşamın her türlü sorununa, özellikle de sosyo-ekonomik olanlara en duyarlı işçilermiş."

Bu adam, tüberküloz hastaları için alışılmış olan ifadesiz ve zayıf bir sesle konuşuyor, görüldüğü kadarıyla takma olan çok düzgün ve beyaz dişleri sönük bir parlaltı saçıyordu. Yurin'in boynunda, odanın ılık olmasına karşın, ipekli, kare desenli bir fular vardı.

Tosya, yeşil, Buhara yapımı bir sabahlığa sarınmıştı, ayaklarında siyah ve ince çoraplar vardı. Samgin, sabahlığın altında yal-

nızca bir gömleğin var olduğunu fark etti ve vücut hatlarının bu yüzden fazlasıyla belirgin olduğunu düşündü.

Samgin, Tosya'nın düşünceli ve çatık kaşlı yüz ifadesine bakarken: 'Herhalde çok kolay elde edilebilecek bir kadın,' diye karar verdi. 'Saçları açıkken yüzü de, her şeyi de daha güzel. Bir yağlıboya tablodaki kadını andırıyor. Gözde bir kadın, köle... ya da onun gibi bir şey.'

Yurin, konuşmaya: "İşçi sınıfı içerisinde değişik yeteneklere sahip çok sayıda insan var ve hepsi de boşu boşuna yok olup gidiyor," diye sert ve soğuk bir tavırla başladı. "Örnek vermek gerekirse..."

İçeri iki bayan girmişti, biri Orehova, ötekisi ise orta boylu, kumral, kargaya benzeyen bir kadındı; kuşa benzerliği, kadın küçük adımlarla, hafifçe zıplarcasına, Tosya'ya atıldığında ve eğilerek onu "A-anneciğim, güzelim benim," diye öperken biraz kalın bir sesle konuştuğunda iyice ortaya çıktı.

Kadın, göğsüne darbe yemişçesine aniden sırtını doğrulttu ve yapmacık olduğu hemen fark edilebilen, korku dolu bir tavırla hızlı hızlı konuşmaya başladı:

"Yurin? Siz ha? Buradasınız? Neden? Kırım'a gitmeyecek miydiniz? Bakın, bu bir intihar! Tosya, bu nasıl olur!"

Tosya, hiç çekinmeden öpülmüş yüzünü mendille silerken, siyah çoraplı ayaklarını yere indirerek: "Tanıştırayım: Samgin, Plotnikova, Marfa Nikolayevna. Gidip giyineceğim," dedi ve ortadan kayboldu.

Orehova, Tosya ile ciddi bir tavırla selamlaştı; içten bir bakışla Samgin'in elini sıktı ve ardından Yurin'in koltuktan kalkmasına yardım etmeye başladı. Yurin, sessizce Orehova'nın yardımını kabul etti; uzun boyluydu, sırtını kamburlaştırarak akordeona doğru yürüdü; üzerinde kalın kışlık kumaştan bir takım vardı, ancak kumaşın kalınlığı bile kemikli omuzlarının, dirseklerinin, dizlerinin sivriliğini örtmeye yetmiyordu. Plotnikova aceleci bir tavırla Orehova'ya:

"Vırubova, sarayda giderek daha etkili olmaya başlıyor, Çariçe ona hayran ve hatta aralarında bir tür ilişkinin varlığından söz ediyorlar..." diyordu.

Plotnikova ilişkiyi fısıltıyla niteledi ve korku dolu bir tavırla: “Bir düşünün! Bu bir Çariçe!” diye bağırdıktan sonra konuşmasını sürdürdü: “Aynı zamanda Vırubova’nın bir sevgilisi var, sıradan bir Sibiry köylüsü, dev boylu bir pehlivan; Vırubova onun portresini İncil’in içinde saklıyormuş... Hayır, siz bir düşünün, İncil’in arasında sevgilisi olan adamın portresini tutmak ne demek! Bunun ne olduğunu Şeytan bilir!”

“Bunların tamamı boş şeyler, dostum, ben ise yeni bir haber verebilirim...”

“Nedir?”

“Dronovlar geldiklerinde söylerim.”

Yurin, akordeonda coşkulu ve hüzünlü bir melodi çalmaya başladı. Yan yana oturan kadınlar susmuştu. Orehova, beğenen bir yüz ifadesiyle, başını hafifçe eğerek, dudaklarını sarkıtarak, dizini ovuşturarak dinliyordu. Plotnikova burnunu pudraladı, bir dakika kadar yuvarlak, kuşu anımsatan gözleriyle çalgıcının sırtına baktı ve alçak sesle:

“Bu onun için zararlı herhalde... Bu kilise müziği değil miydi?” dedi.

İçeriye, üzerinde mavi bir sarafanla* Tosya girdi; kalın saç örgüsünü omzunun üzerinden öne doğru atmıştı, boynunda büyük, yuvarlak taneli bir gerdanlık vardı. Bu haliyle genç kadın Makovskiy’nin “Soylu Düğünü” tablosundaki figürlerden birisine benziyordu.

Tosya, Klim’e: “Güzel çalıyor, değil mi?” diye sordu. Klim konuşmadan başını eğdi, aslında akordeon müziğinden hoşlanmazdı; şimdi ise çok yakında ölmeye mahkûm olan bu insanın, elleri ve ayaklarıyla bir yerlere tırmanırcasına, enstrümandan yoğun, hüzün dolu sesler çıkartışını izlemek nedense içinde hoş bir duygu yaratıyordu.

“Onun gücü kalmamış,” diye alçak sesle konuşuyordu Tosya. “Ama daha yazın, yazlığımızda harika çalmıştı, özellikle kuyruklu piyanoda.”

Samgin: “Sarafan size çok yakışıyor,” dedi.

Tosya, başını eğmiş, becerikle parmaklarıyla saçlarının uçları-

* Rus kadınlarının giydiği, genellikle kolsuz, uzun giysi.

nı örmeyi sürdürürken: “Evet yakışıyor,” diye onayladı. “Sara-fanları severim, çok rahattırlar.”

Tosya sustu, müziğin yanı sıra, Samgin’in kulağına iki hanımın alçak sesle yaptıkları tartışma geldi:

“İnanın bana, Dumbadze bombadan yaralanmış!”

“Hayır. Bu doğru değil.”

“Evet, Evet! Kasketinin önü kopmuş... bir de...”

“Bir de, falan yok!”

Samgin: “Adınız, Tatyana mıydı?” diye sordu.

Genç kadın: “Taisya” diye çok alçak bir sesle yanıtladı, Samgin’in parmakları arasında tuttuğu sigarayı alırken: “Ancak bana, Tosya dedikleri zaman, kendimi daha genç hissedirim. Aslında yirmi beş yaşındayım,” dedi.

Tosya sigarayı yaktı ve aynı alçak ses tonuyla, Yurin’in ensesi-ne gözlerini dikerek konuşmasını sürdürdü:

“Ne kadar da karamsar bir müzik! O hep böyle parçalar seçer. Beethoven’i, Bach’ı. Etkileyici ve karamsar bir müzik. İlginç bir insandır o. Ama hasta ve ölmek üzere.”

Samgin, onun yüzüne baktı; kaşları kötümser bir ifadeyle çatılmıştı, alt dudağını ısıırıyordu ve o an ağlamaya başlayacağı düşünülebilirdi. Samgin, aceleyle Tosya’ya, Yurin’i uzun süredir mi tanıdığını sordu.

Tosya, sıkıcı, yarı fısıltılı bir sesle, arada bir sigara dumanını ustaca, halka biçiminde üfleyerek anlatmaya başladı:

“Sekiz yıldır tanıyorum. O bir telgrafçıydı, keman çalmayı öğreniyordu. İyi, sevimli, zeki bir insandı. Sonra onu tutukladılar, dokuz ay hapis yattı, Arhangelsk’e sürüldü. Onun peşinden gitmeyi bile düşünmüştüm, ancak kaçtı; kısa süre sonra onu Nijniy’de yeniden tutukladılar, 1905 yılında serbest bırakıldı. 1906 yılı sonunda yine tutuklandı. Baharda hastalığı nedeniyle serbest bıraktılar; babası uğraşmıştı, Vanya da öyle. Kardeşi vardı, tesisatçılık yapardı; sonra tayfa oldu, Sveaborge’ta öldürüldü. Babası ise yol ustasıydı, sonra arazi işlerinde müteahhit olarak çalışmaya başladı, çok zengin bir adamdı, o da bu yaz öldü. Jenya onun cenazesine bile gitmedi. Onu buraya miras işi için çağırdılar, an-

cak Jenya işi bilinçli olarak uzattıklarını, ölümünü beklediklerini söylüyor.”

Samgin, kuşkuyla: ‘Neden kendini anlatmak için bu denli aceleci davranıyor ki?’ diye düşündü.

Akordeonun hüzünlü sesiyle karışan bu fısıltıyı dinlemek rahatsız ediciydi; Samgin, bu karışımda kara mizaha benzer bir şey hissediyordu; bu nedenle Yurin çalınmayı bırakarak, bükülü duran sırtını doğrultup konuşmaya başladığında rahat bir soluk aldı.

“Bu Meyerbeer’in, Aeshilos’un *Evmenidi* trajedisine yazdığı müziktir. Bu denli eski bir enstrümanda çalınmaz, bir de unuttum gibi. Çay verecekler mi?”

“Gidelim,” dedi Tosya, kalkarken.

Cüsseli, erkek gibi görünen Orehova’nın üzerinde ağır, pas rengi bir yün giysi vardı; Orehova, elini Plotnikova’nın omzuna koymuştu ve parmağıyla bir kemiğe vurarak öfkeyle konuşuyordu:

“Cafe de Paris’te, yüce Prens Boris Vladimiroviç, düşkün kadınlara verdiği akşam yemeğinde ince bir şala sarınarak oturmuş, bir de o kadınlar kulağına, üzerinde domuz resmi olan bir balon bağlamışlar. Siz bir düşünün, canım benim, Çar ailesinin temsilcisi, ha? Rusya’yı işte böyle rezil ediyorlar! Bu olayı anlatan da, Moskova Belediye Başkanı Rainbought.”

“Felaket, felaket!” diye hırıltılı bir sesle yanıtladı, Plotnikova. “Yüce Prens Aleksey’in sevgilisi Baletta’nın harcamalarının, Tsusima’ya kıyasla bize daha pahalıya patladığı söyleniyor!”

“Siz ne zannediyordunuz ki? Öyle tabii!”

Tosya, Yurin’in koluna girmiş yürürken, hasta adam ona: “Evmenidalar, diğer adlarıyla Eriniler, intikam tanrıçalarıdır, görkemli ve öfkeli tanrıçalar: Marya İvanovna gibi,” dedi.

Orehova, ürkmüş bir tavuk gibi: “Ne, ne? Benim gibi mi, kimmiş o?” diye atıldı.

Girişte Nogaytsev belirmişti; sakalını mendille silerken, şefkat dolu gözleri ıslıl ıslıl parlıyordu; Nogaytsev’in peşinden siyah ceke-ti üzerine sıkıca oturmuş, uzun saçlı, çökük göğüslü ve tuhaf bir biçimde dik yürüyen bir adam geliyordu. Nogaytsev, hemen ce-

binden bir not defteri çıkardı, havada salladı ve ilan edercesine:

“Fazlasıyla ilginç bir haberim var!” diye açıkladı.

Orehova da: “Benim de bir haberim var!” diye telaşa atıldı.

“Sizin haberiniz nedir?”

“Hayır, önce siz anlatın.”

Nogaytsev, defteri arkasına sakladı:

“Neden ben? Bayanlar önceliklidir!” dedi.

“Hayır, hayır! Bu durumda değil ama!”

Onlar tartışıp dururlarken, ceketli adam, öne eğilmeden, Tosya’nın elini yüzüne yaklaştırdı, konuşmadan uzun bir süre eli öptü, ardından dizlerini dik açıyla büktü, Klim’in yanına oturdu, ona küçük elini uzattı ve alçak sesle:

“Anton Krasnov,” diyerek kendini tanıttı.

Samgin, uzatılmış eli sıkarken şaşırdı; parmakların kemikli olacağını umarken, aksine, kemiksizmişçesine yumuşacık olduklarını hissetti.

Dronov sonunda geldi; birlikte geldiği kısa boylu, yusuvarlak, sıkma gözlüklü, kızılımsı buklemi ve bebek yüzlü güzel bayana geçmesi için yol verdi. Dronov, tartışmaya kulak kabarttı, cebinden not defterini çıkarttı, nedense Samgin’e göz kırptı ve haykırdı:

“Dikkat!”

Ardından, Dronov yüksek sesle, ilahi okurcasına, çömezi taklit ederek okumaya başladı:

“Ah, kahrolası ve herkesçe hor görülen Rus Yahudası...”

“İşte, işte,” diye bağırdı Nogaytsev. “Bendeki de bu! Ya sizdeki haber ne?” diye Orehova’ya bakarak sordu.

Orehova, başıyla onaylayan bir hareket yaparak, pek de neşeli olmayan bir sesle: “Aynısı, evet,” dedi.

“Dikkat!” diye yineledi Dronov yeniden söze başlayarak:

“Ruhunda kutsal, manevi açıdan temiz ve soylu her şeyi ezen, kendini, tıpkı intihar eden bir kişi gibi, kendini beğenmişliğin ve iğrenç bir yeteneğin kuru dalına asan Yahuda; ahlaksal açıdan iliklerine kadar çürümüş, manevi-dinsel kokuşmuşluğuyla aydın toplumumuzun yaşam ortamını tümüyle zehirleyen Yahuda! Sen

ki, alçak, kudurmuş baştan çıkarıcı; tutku dolu ve fuhuşa sürükleyen yeteneğinle mutsuz ve yarı deli sayısız soydaşının ruhunu mahvediyorsun, kahrol öyleyse!”

Dronov okuduğu sırada, Orehova ve Nogaytsev ellerindeki metni kontrol ediyorlardı. Dronov sözünü bitirir bitirmez Nogaytsev konuşmaya başladı:

“Bu, piskopos Hermogen’in, Tolstoy’a ilişkin konuşmasından bir alıntı! Nasıl ama?”

Krasnov, omuz silkerek: “Cahilce,” dedi. “Siz şu, manevi-dinsel kokuşmuşluk sözlerinin bileşimine bir dikkat edin. Kilisenin, bu tür yeren sözler kullanması olacak şey mi?”

Kızılımsı saçlı hanım, buklelerini sallayarak, uzun süre tartışmaya ve uzlaşmamaya hazır bir tavırla:

“Ya dini saptırma?” diye sordu.

“Dini saptırma kokuşmuş bir şeyse, dinsel-manevi niteliği nasıl taşıyabilir ki? Bu tümüyle cahilce bir düşünce.”

Dinleyenler, piskoposun konuşması karşısında duydukları kızgınlığı birbirlerine karşı dile getirerek gürültüyle konuşmaya başladılar, ancak Krasnov çay kaşığıyla masaya vurdu ve insanlar susunca, öksürdükten sonra yeniden konuşmaya başladı:

“Eğitimsiz piskoposun bayağı konuşmaları bize hakaret gibi gelmemeli, heyecana kapılmamıza neden olmamalıdır. Lev Tolstoy, özünde, etik ve sosyal bağlamda çok derin anlam barındıran bir insandır; düşünen insanların çoğunluğu için kabul edilebilecek düzeyde doğru ve nesnel olarak henüz değerlendirilmemiş bir olgudur.”

Göründüğü kadarıyla Krasnov, Nogaytsev’i ve bayanları kendisini dinlemeye alıştırmıştı; herkes uyumlu bir biçimde, kap kacaklarla gürültü yapmamaya çalışarak çayını içiyordu. Yurin başını kanepenin arkasına dayamış bir halde tavana bakıyor, yalnız Tosya ile yan yana oturan Dronov, yavaşça söyleniyordu:

“Moskova’ya gitmeliyim, mutlaka, hemen yarın. Ya sen?”

Tosya, sakince akan pınara ansızın bir taş fırlatmışçasına, oldukça yüksek bir sesle:

“Hayır. İstemiyorum,” diye yanıtladı.

Krasnov, gözlerini uyuklarcasına kıсарak: “Preobrajenskiy’nin

yayınladığı küçük, ancak çok değerli bir yayın olan *Bir Düşünür ve Ahlakçı Olarak Tolstoy* adlı broşürde, saygın yazarın kişiliğini ve öğretilerini niteleyen on bir değerlendirme sunulmuş,” diye anlatıyor, Samgin ise, belli etmemeye özen göstererek Krasnov’un yüzünü incelerken:

‘Gerilmiş gibi dik durmasının ve böylesine dar giysiler giymesinin nedeni, vücudunun tıpkı tuhaf elleri gibi gevşek ve yumuşak olmasından kaynaklanıyor olabilir,’ diye düşünüyordu.

Üzerindeki takım elbisenin siyah kışlık kumaşı, gömleğinin beyaz, kolalı, yüksek yakası, Krasnov’un grimsi yanaklarının rengini tuhaf bir biçimde belirginleştiriyor, yanaklarındaki sakalları da gücünü yitirmişçesine, tıpkı üst dudağın üzerindikiler gibi aşağı doğru kıvrılıyor ve çenenin üzerindeki küçük bir keçi sakalla birleşerek Krasnov’un yüzüne aşağı doğru akıyormuşçasına tuhaf bir görünüm kazandırıyor. Krasnov’un alnı enine kırıksıklıklarla doluydu; başındaki saçları yumuşaktı, yana sıkıca yatırılmıştı ve bu yüzden gür bir saç izlenimi veriyor, ancak yine de aralarından derisi görünüyordu.

Gözleri, yorgun bir biçimde üst göz kapaklarıyla örtülmüştü ve görünmüyordu, burnu kötü bir görünüme sahipti, fazlasıyla ve çirkin bir biçimde uzundu.

Samgin, Krasnov’u dinlerken: ‘Herhalde kırk yaşını geçmiş,’ diye tahmin etti.

“Panteist, ateist, rasyonel-deist, bilinçli yalancı ve Rus Renane ya da Strausse’u oynayan, zamanımızın yüce düşünürü, acınacak diyalektist v.s, v.s, ve en nihayetinde de epikürcü ve ütiliter motifleri, sosyalist ve komünist eğilimleri içeren bencil bir ahlakın öğreticisi; son söylediklerimi, saygıdeğer düşünürlerden profesör Gusev, Kozlov ve Yuriy Nikolayev özellikle vurguluyorlar.”

Yurin, umursamaz bir tavırla esneyerek: “Hepsi de saçma,” dedi. “Saçma ve laf ebeliği,” diye de ekledi. Tosya ise konuşmacıya, aldırılmaz bir tavırla:

“Çay ister misiniz?” diye sordu.

İnsanlar sıkıcı konuşmaların arasına dalarak, hep birlikte az önce yapılan konuşmayla ilgili izlenimlerini unutmak istercesine

birbirlerini dinlemeden, aynı anda konuşmaya başladı. Kızıl saçlı kadın açıklama getirdi:

“Hermogen’in konuşmasının doğru kaydedilmiş olduğundan kuşku var...”

Orehova ise ayağını yere vurarak: “Güvenilir kaynaktan alınmış bir bilgidir bu, güvenilir kaynaktan...” diye bağıırıyordu.

Plotnikova, elinde çay fincanıyla ayakta duruyor ve Krasnov’a:

“Anarşist-komünist, bunu anımsatmayı unuttunuz! Bu sözler onunla ilgili söylenmiş olan en iyi şeydir,” diyordu.

Nogaytsev, Yurin’i güzellikle ikna etmeye çalışıyordu:

“Ha-ayır, tavrınız fazlasıyla katı! Aslında bizimle mi, bize karşı mı olduğunu anlamamız, saptamamız gerek.”

Yurin: “Kiminle, bizimle mi?” diye soruyordu. Dronov ise do-laptan şişeler, mezelerle dolu tabaklar çıkartıyor ve kap kacaklarla gürültü yaparak masaya dizi-yordu.

Taisya, Samgin’e gülümseyerek: “İşte, hep böyle tartışır dururlar,” dedi. “Siz tartışmayı sevmez misiniz?”

Klim: “Hayır,” diye yanıtladı, genç kadın ise onaylayan bir bakışla başını eğdi.

“Bu iyi. Jenya ise, bu onun için zararlı olmasına karşın, seviyor.”

Masanın üzerinde sigaranın mavimsi dumanından oluşmuş bir bulut dolanıp duruyordu.

Dronov, Samgin’e dönerek: “Yarın Moskova’ya gidiyorum,” dedi. “Bir isteğin var mı? Sen de mi gidiyorsun? Yarın mı? Demek ki birlikte gidiyoruz!”

Kızıl saçlı kadın: “Protesto etmeliyiz,” diye bağıırıyor, Plotnikova ise:

“Hermogen’in konuşmasını Avrupa’ya yollayalım...” diye öneride bulunuyordu.

Nogaytsev, elini yüreğine bastırarak: “Canım benim,” diye ikna etmeye çalışıyordu. “Çok şey üretip dururlar! Felsefeciler, edebiyatçılar. Gogol, Rus troykasından korktu, ‘nasıl olur?’ diye bağırmaya başladı. ‘Nereye varmak için çabalayıp duruyorsun’ dedi

ve hep buna benzer şeyler söyledi. Aslında onun döneminde troyka diye bir şey yoktu. Dekabristlerin yaptığını yinelemek istemiş olan Petraşevçilerden başka kimse de bir yere varmak için can atmıyordu. Ya Dekabristlerin kim olduklarını soracak olursak? Aslında size göre onlar toprak sahipleridir. Ama laf aramızda... komik insanlardır.”

Yurin, hırıltılı bir sesle bağıırıyordu:

“Siz kendiniz... komiksiniz.”

Nogaytsev, iyi niyetli bir ses tonuyla: “Evet, aslında, size göre insanlar ya alçak ya da aptal,” dedi; ancak sarı gözleri fosforluymuş gibi parladı ve elmacık kemiklerindeki sakalları diken diken oldu. Dronov, elinde şişeyle yuvarlanırcasına onun yanına geldi. Şişenin baş kısmına bir bardak kapatılmıştı ve ses çıkarıyordu..

Nogaytsev’in koluna girerek: “Gidelim, gidelim,” dedi ve onu salona götürdü. Orada, kızıl saçlı hanım ve Orehova ile kâğıt oynamak için yerlerini aldılar, Krasnov ise yavaşça başını sallayarak ve gözlerini kirpikleriyle örterek Taisya’ya:

“İnsanlar, sevgili Taisya Romanovna, çağının çocukları ve ışı-ğın çocukları olarak aralarında ikiye ayrılır. Birinciler, görüldüğü kadarıyla ve sözde var olan şeylerle ilgilenir, ikinciler ise iç dünyalarının verdiği ışıkla görünmez kenti arayıp dururlar...” dedi.

Taisya, kırmızı şarabı kadehlere koyarak: “Arkadaş çevremizi gördünüz mü?” diye sözünü kesti. “İlginç değil mi?”

Samgin: “Evet, çok,” diye kibar bir biçimde yanıtladı; Yurin ise bir şeyler söylendi ve elini kadehe uzattı.

Krasnov: “Ee, anlatın bakalım? Duprele’in kitabını okuyor musunuz?” diye sordu. Taisya, yüzünü ekşiterek:

“Okumaya çalışıyorum. Anlamak çok güç oluyor,” diye yanıtladı.

Yurin: “Şu ‘Mistisizm Felsefesi’ mi yoksa?” diye merak etti ve sorunun yanıtını beklemeden konuşmasını sürdürdü:

“Okuma, Taisya, saçma bir felsefe.”

Krasnov: “Kanıtlayınız,” diye önerdi ama Taisya çok katı bir tavırla:

“Hayır, lütfen, tartışmaya gerek yok! Siz, Anton Petroviç, iyisi mi kraliçeyi anlatın,” dedi.

Krasnov, uyumlu bir hareketle başını eğdi, alnını avucunun içiyle ovuşturdu ve konuşmaya başladı:

“İsveç kraliçesi Ulrica Eleonora, kent dışındaki şatosunda vefat etmiş, tabutun içinde yatıyormuş. Öğle vakti, Stockholm’den arkadaşı kontes Stenbok Fermor gelmiş ve nöbetçi amiri tarafından naaşın bulunduğu odaya alınmış. Kontes uzun süre geri dönmeyince, nöbetçi amiri ve subaylar kapıyı açmışlar ve ne görseler beğenirsiniz?”

Salondaki insanlar, yüksek sesle varsayımında bulunmaya başladılar:

“Kurtçuklar.”

“Çıngıraklar,” diye bağıırıyordu Nogaytsev.

“Kraliçe, tabutun içinde kontese sarılmış bir durumda oturuyormuş. Korkan nöbetçiler kapıyı yeniden kapatmışlar. Kontes Stenbok’un tehlikeli bir rahatsızlık geçirdiği biliniyormuş. Kontes’in şatosuna bir haberci gönderilmiş ve kontesin, tam ölü kraliçenin kolları arasında görüldüğü anda kendi şatosunda öldüğü öğrenilmiş.”

“Anlaşıldı!” dedi Yurin. “Nöbetçiler zil zurna sarhoşmuş.”

Krasnov, kraliçe ile ilgili olayı alçak sesle ve konuşmakta zorlanıyormuş gibi, arada bir derin soluklar alarak anlattı. Bu çok etkileyici ve öylesine rahatsız ediciydi ki, Samgin karşı çıkarcasına omuz silkti. Ardından düşündü:

‘Elleri hiç de sarkık derili değil.’

Evet, Krasnov’un elleri tuhaftı, çünkü durmadan, yılan kıvraklığıyla hareket ediyor ve omuzlarından parmak uçlarına kadar kemiksizmiş gibi oynuyordu. Kararsız bir biçimde, bir körün elleri gibi hareket ediyor olsa da, parmakları kıvrak hareketlerle ve yarılmaksızın şarap kadehi, kek, çay kaşığı gibi kendilerine gerekli olan her şeyi yakalıyordu. Bu ellerin hareketleri, anlatılan olayın tedirgin edici izlenimini fazlasıyla artırmıştı. Kadehi hafifçe sallayarak mum ışığının kırmızı şarapta oynayışını görünmeyecek kadar kısık gözlerle izleyen Krasnov, Yurin’in sözlerine pek aldır-

madı; aynı alçak ve zorlanan bir sesle konuşmayı sürdürdü:

“Bu olayla ilgili resmi bir tutanak yapılmış ve evrakın altına, görgü tanıklarının hepsi de imzasını atmış. Bizde bu olay 1815 yılına ait Tarih ve İstatistik Dergisi’nde yayımlanmış.”

Yurin, yavaşça öksürürerek kadehini yudumlarken: “Saçma olayları anlatan yazıyı yayımlayacak bir dergi bulmuşlar,” diye yorumladı, Taisya ise gülümseyerek:

“Ben bu gibi şeyleri çok severim. Okumayı sevmem, dinlemeye ise hep hazırımdır. Ben korkuyu severim. Tüylerim diken diken olunca hoşuma gidiyor. Haydi, bir şeyler daha anlatın.”

“Memnuniyetle,” diye kabul etti Krasnov.

Orehova kalın bir sesle: “Üç kâğıdım kaldı,” dedi.

“Ne diye maça kızını attınız ki?” diye sitem etti, Nogaytsev.

“İvan Praşçev, 1831 yılında Polonyalıların ayaklanmasını bastıran subaymış. Onun İvan Sereda isimli bir emireri varmış. Ölümcül bir yara almış olan Sereda, Praşçev’den, ev halkına üç altın iletmesini istemiş. Subay paraları göndereceğini söylemiş ve hatta onların üzerine, uşağının iyi hizmetine ödül olarak bir miktar para daha eklemiş. Ancak Sereda ölmeden subay ona: ‘Öleceğim gün, öteki dünyadan gelip bana görün,’ diye önermiş. Emireri: ‘Emredersiniz, efendim,’ diye yanıtlamış ve ölmüş.

“Bende ise onlu var, ha-ha!” diye sevinçle belirtti Dronov.

“Aradan otuz yıl geçtikten sonra, bir gün Praşçev, karısı, kızı ve damadıyla gece vakti evinin bahçesinde oturuyormuş. Ansızın köpekleri havlamış ve çalılıkların arasına hızlıca dalmış. Praşçev, köpeğin peşinden gidince, bakmış ki çalılıkların arasında kendisine asker selamı veren Sereda duruyor. ‘Ne dersin, Sereda, öleceğim gün geldi mi yoksa?’ diye sormuş; ‘Aynen öyle, efendim!’ diye yanıtlamış uşağı.”

Yurin, hayranlıkla: “Disiplin diye işte buna derim ben!” dedi, ancak onun alaycı ses tonu, anlatılan öykünün akışını bölmeye yetmedi:

“Praşçev, günah çıkartmış, son dualarını okumuş, gereken emirleri vermiş; sabah olduğunda ise kocasının peşinden elinde bıçakla kovaladığı toprak kölesi aşçının karısı koşarak ayakları-

na kapanmış. Elinde bıçağı olan aşçı ise, bıçağını karısına değil de, doğruca Praşçev'in karnına saplamış, adam da hemen oracıkta ölmüş."

Yurin: "Yaşam korkunç, Taisya!" diye bağırdı.

Genç kadın: "Dinlemek korku veriyor, yaşamak ise... korkunç bir şey değil," diye yanıtladı ve masadaki çay servislerini toplama-ya başladı.

Salonda, Nogaytsev, yüksek sesle ve sıkıntılı bir tavırla yakınıyordu:

"Bu oyun değil, cinayettir. İhanettir."

Dronov, katıla katıla gülüyor, kızıl saçlı hanım da ince bir sesle kendini tutamayarak gülüyor, Orehova ise ne yapacağını şaşır-mış bir halde haykırıp duruyordu.

Krasnov: "Siz, bay Yurin, durmadan alay ediyorsunuz," diye söze başladı; Taisya'ya doğru yıkanmış bardakları itiyordu. "Göründüğü kadarıyla, beni budala sanıyorsunuz..."

"Gerçeğe neredeyse tam olarak yakın bir teşhis."

"Gördünüz mü, artık bana hakaret etmek istiyorsunuz..."

Yurin: "Kendi teşhisinizi doğru bulmakla mı hakaret etmiş oluyorum size?" diye sordu.

"İşte, 'neredeyse' sözünü bile atmışsınız!"

Samgin:

'Herhalde kavga etmeye başlayacaklar,' diye düşünerek yüzünü buruşturdu.

Gerçekten de, Krasnov yüksek ve tıslayan bir sesle, havayı dişlerinin arasından solurcasına konuşmaya başladı:

"Tehlikeli, tedavisi olmayan hastalığı olan sizin gibi bir insanın aslında yapması gereken şey..."

"Ölmektir," diye tamamladı Yurin. "Öleceğim zaten bekleyin, az kaldı. Ama hastalığım ve ölümüm, sonuna dek benim kişisel sorunumdur ve bu da kimseye zarar vermeyecektir. Ama siz, zararlı bir... kişisiniz. Sizin profesör olduğunuzu ve gençlerden papaz ürettiğinizi anımsayınca..." Yurin, biraz düşündü ve rica edercesine, şakayla karışık: "Benden önce, hemen bugün, şu anda... ölmenizi isterdim," dedi.

Krasnov, zorlanırcasına yavaş bir biçimde boynunu doğrultup, yüzünü yukarıya doğru kaldırarak: “Öldürün öyleyse,” diye önerdi. Biraz çekik gözleri, mavimsi bir ışıkla parlayıp sönmüş-tü...

“Gücüm yetmez,” diye yanıtladı Yurin.

Ellerinde semaver tutmakta olan Taisya, alçak bir sesle:

“Ne oldu size? Aklınızı mı kaçırdınız? Lütfen, kesin şu... şakalarınızı. Senin için Jenya, kızmak sakıncalı, çok da şarap içiyor-sun. Üstelik sigara da var,” dedi.

Samgin, gözlüklerini düzelterek, Taisya’ya şaşkınlıkla baktı; bu kadının bu denli kaba ve amirane bir tavırla konuşabileceğini ummuyordu. Daha da şaşırtıcı olan şey, iki insanın onun sözünü dinlemeleriydi; hatta Krasnov “Bağışlayın...” diye özür bile dile-di.

“İyisi mi, bana masayı akşam yemeği için hazırlamaya yardımcı olun. Hey, siz, kâğıt oynayanlar, oyununuz bitiyor mu?”

Taisya, büfe dolabının yanındaki küçük masaya semaveri bıraktı ve masaya peçeteleri dizerken, Samgin’e hitaben konuşmaya başladı:

“Birileri kâğıtlarla, ötekiler ise sözlerle oynar, siz ise yabancı gibi susuyorsunuz. Ancak yüzünüz de normal ve siz sanırım sert, tutkulu ve inatçı bir insansınız, öyle mi?”

Samgin, beklenmedik bir biçimde: “Bilemeyeceğim. Ben de henüz kendimi tanıyamadım,” dedi ve kendisine sanki doğru olanı söylemiş gibi geldi.

“Tıpkı bir yabancı gibi,” diye yineledi Taisya. “Bazen, pastanemizde kahve içerler, sohbet ederler, gülerler; bir köşede ise bir İngiliz oturarak herkesi bakışlarıyla aşağılar.”

“Ben bu gibi şeylerden uzak duran biriyimdir,” diye yanıtladı Klim, Taisya ise:

“Şu İngilizleri de hiç sevmem! Öylesine... kendini beğenmiş insanlardır ki!” dedi, sonra salona doğru bağırdı:

“Hey, siz kâğıt oynayanlar, oyununuz bitiyor mu?”

Oynayanlar, sevinçliler ve üzüntülüler olmak üzere iki gruba bölünmüş bir halde geldiler. Dronov’un ve Orehova’nın gergin

yüzünden sevinç okunuyordu; kızıl saçlı hanım ise sinirli bir tavırla omzunu oynatıyor, Nogaytsev ise elleri ceplerinde, tavana bakıp duruyordu. Barışçıl bir havada akşam yemeğini yemeye başladılar; somon balığının ve kocaman hindinin lezzetine hayran kaldılar; Milyutin tezgâhlarıyla, Ohotniy Ryad'ta satılan yiyecek bolluğunu karşılaştırarak tartışılar ve Orehova dışındaki herkes, Moskova'da yemek yeme zevkinin daha gelişmiş, çeşidin ise bol olduğunu kabul etti. Nogaytsev'in karşısında oturmakta olan Krasnov, insan zekâsının durmadan gelişmesinin, dünya nimetlerine karşı olan zevk alanlarını genişlettiğini, böylelikle de çekilen acıları artırdığını, ancak var oluşun anlamının derinleşmesine katkıda bulunmadığını söylemeye başladı.

"Budizmin temel düşüncesi, her türlü var oluşun acı çekmekten ibaret olduğunu savunur; ancak var oluşun acıya dönüşmesi arzu sayesinde gerçekleşir. Acıların sürekli artması isteklerin de artması yüzündendir. Ve sonuçta gelen ölüm, insanı kişisel mutluluğa ulaşma çabasının bir hayalden ibaret olduğuna ikna eder.

Taisya: "Hayır, ölümden konu açılmasın, rica ederim," diye ciddi bir tavırla uyardı; Dronov ona destek çıkararak:

"Ben de karşıyım, bu konunun canı cehennem!" dedi.

"Jenya doğru söyledi, ölüm her bireyin özel konusudur."

"Ancak, özel olsa da," diye başlayacak gibi oldu Nogaytsev, ama Taisya, koyu renk gözlerini ona dikince, ses tonunu değiştirdi:

"Haberiniz var mıydı, Eserler arasında işlerin pek yolunda gitmediği dedikodusu dolaşıyor," dedi.

"Yönetimde mi?" diye sordu Yurin.

Dronov: "Partide, merkezde," diye açıkladı; sorunun alaylı tonunu görüldüğü kadarıyla anlamamış ve anlamak da istememişti. "Bu yeni bir dedikodu değil."

"Son tutuklama olaylarının, bir provokasyon sonucunda olduğu söylentisi dolaşıp duruyor..."

"Krasnov, Rasputin tarafından çağrılan yüksek düzeydeki isyankâr başrahip İliodor'un, Petersburg'a geldiğini, Vırubova'nın rahibi Çariçeye takdim ettiğini bildirdi."

Nogaytsev: “Bunlar evde konuşulan, ailevi konular,” dedi; Dronov ise şakayla karışık:

“Bir saraylı hanım için rahip, tütsülenmiş balıktan daha lezzetlidir...” dedi.

“Ah, Vanyeçka,” diye iç geçirdi Taisya.

Krasnov’un yemek yiyişini ve kıvrak elleriyle yiyeceklerden en iyi parçaları seçişini izlerken, Samgin:

‘Bu adam hep tok kalacak,’ diye içinden geçiriyordu.

Kızıl saçlı hanım, kıvrıcık saçlarını düzelterek ince sesiyle söze başladı:

“Ülkemizde çok fazla olay oluyor!” İç geçirmiş ve laciverte çalan, yuvarlak gözlerini faltaşı gibi açmıştı; bu haliyle yüzü oyuncağın yüzünü daha çok andırıyordu. “Bu hep böyle oldu ve ne zaman biteceğini ben de bilmiyorum? Hep gerçekleşen olaylar, olaylar ve aydın bir insan her şeyi düşünmek zorunda. Köylülerin ve üniversite öğrencilerinin ayaklanmaları, terör, Japonya ile savaş, yine terör, donanmadaki ayaklanmalar, yine terör, 9 Ocak olayı, devrim, Devlet Duması ve yine terör! Neticede, insan sokağa çıkmaya korkuyor. Ben tamamen şaşırılmış durumdayım! Bunlar nasıl bitecek?”

Yürün, gülümseyerek Taisya’nın kulağına bir şeyler fısıldadı, genç kadın ise bunun üzerine ona parmağını sallayarak uyaran bir hareket yaptı ve:

“Gerek yok! Yaramazlık yapma!” dedi.

Herkes susmuştu; Samgin, konuşan kadının alay ettiğini düşünmüştü, ama yüzüne dikkatlice baktığında, gözlerinde yaşlar belirdiğini ve dudaklarının titrediğini fark etti.

‘İçkiyi fazla kaçırmış,’ diye karar verdi Samgin; kızıl saçlı hanım ise giderek daha endişeli ve protesto eden bir tavırla konuşmasını sürdürüyordu:

“Fransa’da, İngiltere’de, aydınların istemedikleri sürece siyasetle uğraşmamak gibi bir lüksü var, biz ise ilgilenmek zorundayız! Her birimiz ülkede olup bitenler üzerinde düşünmek zorundayız. Neden zorunda olalım ki?”

Plotnikova, gözyaşlarını bastırmaya çalışarak yavaşça iç geçir-

di, Orehova ise onun omzunu okşayarak, sevecen bir tavırla ama kalın sesiyle:

“Endişelenmeyin, sevgili Anna Zaharovna, bu sizin için zararlı,” dedi.

Anna Zaharovna, gözlerindeki yaşları küçük bir mendille silerken: “Düzen ve huzur olmasını öyle çok istiyorum ki,” diye sinirli bir biçimde bağırdı.

Samgin, kadına yadırgayarak baktı:

‘Çok değerli bir düşünce, ne kadar da bayağıca tahrif edilebiliyor!’ diye düşündü.

Krasnov, olayı tatlıya bağlamaya çalışarak söze başladı:

“Kötülükten uzaklaşarak iyilik yapmak bizim elimizde olan bir şey. Lev Tolstoy’un kaotik düşünceleri arasında, Hristiyanlık açısından doğru olan bir şey var; o da kendinden ve bu dünyanın karanlık işlerinden vazgeçmek! Eline sabanı al ve çevrene bakınıp durmadan, kaderinin senin için belirlediği tarladaki ince toprak şeridini işlemeye git. Toprağı işleyen köylümüz, bizi doyuran can dostumuz, bu sözlere uyarak boynunu eğmiş...”

Onu dinlemiyorlardı. Orehova ve kızıl saçlı kadın, masadan kalkarak Taisya ile vedalaşıyorlardı; Nogaytsev de kalktı. Dronov, Samgin’e:

“Demek gidiyoruz?” diye sordu.

Evinin yolunu tutup, ay ışığının hoş bir biçimde aydınlatmakta olduğu sokaklardan geçerken sert ama insanı diriltiren havayı soluyan Samgin, içinden gülümsüyordu. Memnundu. Hrisanf amcanın evinde yapılan Anfimyevna’nın böreklerinin yendiği toplantıları anımsayarak Moskova’da ayaklanmaya kadar olup bitenleri aklına getiriyor ve tartışma konularıyla, insanların ilgi alanlarının ne kadar da çarpıcı bir biçimde değiştiğini, eskiden susulup geçirtilen konuların ne kadar da açık bir biçimde konuşulduğunu görüyordu.

Klim, kendisine: ‘Şimdi tartışanlar başka insanlar tabii ki,’ diye anımsattı ama o anda da şöyle düşündü: ‘Yine de, bir bakıma, bu insanlar daha ilginç kişilermiş gibi geliyor bana. Nedir onları ilginç

kılan bu özellik? Gündelik yaşama yakın olmaları mı yoksa?’

Klim, bu soruyu çözümleyemeden, bu insanların arasında kendisini en akıllı kişi hissetmenin hoşuna gittiğini fark etti. Hoş olmayan tek şey, şu aptal, kızıl sarı, kukla kılıklı kadının isterik çıkışlarıydı.

‘Ne aptal bir kadın.’

Genel olarak, düşüncelerini özenle dinlediğinde, Samgin, kendini hiç bu denli sağlıklı ve kendinden emin hissetmediğini kabul etmeye neredeyse hazırdı. Ruh haline o anda hakim olan en önemli unsur, benliğini savunmaydı; çünkü o, kendi gözündeki değerini azaltabilecek olan bazı önemli konuları sık sık açıktan açığa tartışmaya açabiliyordu. Ancak bu kez, Klim kendisine şunları sordu:

‘Yoksa bu, ben mirasa konunca kendimi bağımsız bir insan olarak hissetmeye başladığımdan ötürü mü böyle?’ Miras miktarını bilmediğini anımsayarak: ‘Bir süreliğine bağımsız,’ diye ekledi. Ancak bu konu, nedense çözüm gerektirmedi, çünkü belleğinde Taisya’nın vücudu, giysisi tarafından kışkırtıcı bir biçimde yukarı doğru kaldırılmış göğüslerinin görüntüsü canlandı. Samgin, büyük bir cinsel deneyime sahip erkek ve kadınlarda, sahip oldukları normal biyolojik cinsel dürtünün tatmin gereksiniminin fizyolojik meraka dönüştüğü, bunun da karşısındaki bilmedikleri şu ya da bu insanın, tanıma fırsatı buldukları ötekilerden ne derecede farklı olduğunu öğrenme arzusu taşıdığı yaşıyordu. Benzer durumlarda bellek ve hayal gücü birleşerek, bazı insanların üzerinde tutkulu bir aşk etkisi bile yapabiliyordu. Ancak, Messalina ile Don Juan’ın içlerindeki ilgiyi karşılıklı olarak canlı tutabilmeleri, büyük olasılıkla uzun sürmeyecekti. Taisya, Samgin’in gözünde çekici ve kolay elde edilebilecek bir kadındı. Klim, onu zevkle düşünüyor ve çıplakken Marina’nın “ayinden” sonraki haline benzeyebileceğini hayal ediyordu. Marina ile ilgili anısı, beyininde huzur vermeyen bir ur ve yaşamının en can sıkıcı anısı gibi kalmayı, sık sık geceleyin uykuya dalmasını engellemeyi sürdürüyordu. Üstelik bir süredir Klim, rahatsız edici izlenimlerden uzaklaşmak için Paris’ten getirmiş olduğu kitapları okuma alışkanlığı

edinmişti; bu kitaplar, cinsel oyunlar üzerindeki ilgisini yoğunlaştırarak, küçük düşüncelerinin kısır ve yorucu kargaşasına kolayca son veriyordu.

Ertesi gün Samgin, yalnız başına, diri bir ruh hali içerisinde, bütün günü Dronov ve tanıdıklarını hoşgörüyü düşünerek geçirdi. Dışarıda, fırtına camları karla örterek dönüp duruyor, uluyor ve ılık çalıyordu; arada sırada fırtına bulutunun içerisinde, büyük, sakallı ve siyah Çar, hareketsiz atın üzerinde görünüp kayboluyor ve yolunu şaşırmış, nereye gideceğini bilmiyormuş gibi görünüyordu. Samgin, ara ara odanın içinde yürüyor, oturuyor, uzanıyor ve satranç oynuyormuşçasına, aralarında benzer özellikler bulmaya çalışarak, tanıdığı insanların figürlerini gruplara yerleştirmeye çalışıyordu. Öncelikle, ilgisini çok az çeken ve özellikleriyle çok itici gelen insanları bir yana ayırdı. O insanlar belirli bir ifade sistemiyle kısıtlanmış insanlardı ve bunların başında Kutuzov geliyordu; bu insanların, şu ya da bu konu üzerine neler söyleyeceklerini bilmek önceden mümkündü.

Klim, onları: 'Daha fazla büyüme yeteneğinden yoksun, son sınıra gelmiş insanlar. Toplumsal kilisenin papazları,' diye adlandırdı. 'Sosyalizmin, burjuvazi tarafından uydurulduğunu ve Hristiyanlığın yoksul fantezisinin bir ürünü olduğunu unuttular. Bunlar, gerçekleşmesi hiçbir surette mümkün olmayan, tümüyle cahil proletaryanın diktasının ve sınıf savaşımının savunucuları. Ben, Almanların algıladıkları biçimde bir sosyalizmi yadsımıyorum. Almanya'da bu düşünce, burjuva kültürü için doğal bir ilerleme aşamasıdır. Oralarda, bu düşünce tarihsel olarak anlaşılmıştır. Ancak Razin, Pugaçov, mahsul yağmalamaları, Moskova ayaklanması gibi olayların gerçekleşebileceği ülkemizde değil... Bu bir çılgınlık. Kaybedecek bir şeyi kalmamış, kendisini beğenmiş insanların macera arayışı...'

Klim, bu değerlendirmenin kesinliği ve netliği karşısında çok şaşırmıştı; o ana kadar hiç böylesine net düşünmemiş ve bu durum onun moralini hemen düzeltmiş, âdeta sırtını doğrultmuştu. Aynaya baktığında, ıslak saçların kuruyunca çok yapışık durduklarını ve bu durumda da ne kadar seyrekleştiklerini görüyordu.

Fırçayı aldı, özenle saçlarını kabartarak şekil verdi, ancak daha kabarık haliyle bile saçlarının görüntüsü onu:

‘Yakında kel kalacağım,’ diye düşünmek zorunda bıraktı.

Bu çok tatsız bir durumdu.

Bir elinde fırçayı tutup, diğeriyle ak düşmeye başlamış şakaklarındaki saçları düzeltirken, iki dakika kadar ciddi bir tavırla yüzünün görünümünü inceledi, hiçbir şeye kulak vermeden kendisini dinledi. Yüz ifadesi anlamlı ve akıllı görünüyordu. Biraz soğuk, ancak özgürce düşünmekten korkmayan ve özgür düşünceye yapılabilecek baskıya ve kısıtlamaya yönelik girişimlerden organik olarak nefret eden bir insanın ince yüzüydü bu.

Klim, kendisine saygı duyarak: ‘Ay-dın,’ diye geçirdi aklından. ‘Tarihin yeni gücü, önemini ve yönünü yeterince kavrayamamış bir güç.’ Ardından, başından dökülen saçları fırçanın arasından tarak yardımıyla alarak bir tutam haline getirdi, küllüğe koydu, bir kibrit yaktı, saçlar gıcırtyla yanıp kül olduklarında ise, iç geçirdi. Ardından, harcadığı zaman içinde rahatlayarak yeniden insanları karakter benzerlikleri bakımından gruplara ayırmaya başladı. Dronov’u, Mitrofanov’un yanına koymuştu. Ardından onlara Tagilskiy’i de kattı. Biraz düşündükten sonra, dördüncü kişi olarak Makarov’u da ekledi; ancak, hemen ardından, bunun iyi ve başarılı bir gruplama olmadığını düşündü.

‘Onlara Lütov’u eklemek gerekir. Bir de Berdnikov’u. Evet, hayvan Berdnikov bunlara uyardı.’

Ancak Berdnikov’un ağır cüssesi, Samgin’in oyununda, bir atın kurumuş kafatası içinde yaşamlarını dostça sürdürmek için yerleşen küçük hayvancıkların yanlarına gelen bir ayının: “Kimdir kuru kafanın içinde yaşayanlar?” diye sorup yanıtları duyduktan sonra: “Ben hepinizi ezer geçerim” diyerek, kafatasının üzerine oturması ve içindeki sakinleriyle birlikte ezmesi, masalına dönüştü.

Berdnikov’un küçümseyici, aşağılayan, karmaşık ve yüz­süzce gevezeliklerini anımsamak, kişilik düzenlemelerini can sıkıcı bir biçimde karıştırdı ve oyunun tadını kaçırdı. Düşünce ve sözlerinde küçük benzerlikler olan bu figürlerin en belirgin ve anlaşılır

özelliği, niyetlerinin belirsizliğiydi.

‘Makarov, Tagilskiy gibiler kendilerini hangi değerlerin temeline kanıtlamaya uğraşıyorlar? Ne istiyorlar? Lütov, Eserlere neden para yardımı yapmıştı? Monarşi hangi açıdan yaşamını engelliyordu.’

Dışarıda, kar fırtınasının içinde, hareketsiz atın üzerindeki siyah, sakallı, polis şapkalı Çar sallanıp duruyordu; buradaki Çar, Senato Meydanı’nda çılgınca koşarak nallarıyla yılanı ezen, atın üstünde rüzgâr hızıyla uçuyormuş gibi görünen diğer Çara hiç mi hiç benzemiyordu.

Samgin, pencereden uzaklaştı, kanepeye uzandı ve kadınları, Taisya’yı, Marina’yı düşünmeye başladı. Akşam olduğunda ise, tren kompartımanında kendi düşüncelerinden uzak, divana yatmış bir halde, İvan Matveyeviç Dronov’un, duraksamadan, heyecanla konuşmasını dinliyordu. Dronov karşısında oturmuş, elinde beyaz şarap dolu bir kadeh tutuyordu; şişeyi dizlerinin arasına sıkıştırmıştı; sağ elinin avuç içiyle tıraşsız çenesini ovuşturuyor ve Samgin’e, ayaklarının altındaki vagon tekerleklerinden gelen demir uğultusuna karşın, Dronov’un sert kıllı sakalının gıcirtısını duyuyormuş gibi geliyordu.

Dronov: “Nasıl bir konu olduğunu anlıyor musun?” diye alçak sesle, telaşla konuşuyordu; geniş elmacık kemikli yüzü kasılıyor, gözleri eskiden olduğu gibi, endişeyle oraya buraya, pencereden dışarıya, kıvılcım ve ışıklarla parçalanan karanlığa, Samgin’in yüzüne, bardağın içine hızlıca bakarak hareket edip duruyordu. “Aptal durumuna düşmek istemiyorum. Yaşam, kahrolası şey, aniden yaşlanmış, buruşmuş gibi oldu; bununla birlikte de, yaşamda bir tür kasılma, bir nevi acelecilik... atılın çocuklar, yakalayın, gibisinden bir şeyler başladı! Hadi sanayide, ticarette böyle bir durumun yaşanması doğal, bu alanlarda, Marksistlerin öğrettiği gibi, ya yoksulları kullanacak ya da kendin yoksul olacaksın. Dilencilik ulusal bir zanaat olsa da, hoş bir şey olduğu söylene-
mez, gururun pekişmesine yol açmaz. ‘İnsan sözcüğü ise gurur verici bir tona sahiptir’ ve insan denilen şu kahrolası yaratık da gururlu olmayı istiyor. Anlıyor musun yani...”

Dronov, başını arkaya atarak şarabı ağzına döktü, çenesini,

göğsünü ıslattı, kadehi küçük masaya itti ve kravatını çözerken konuşmasını sürdürdü:

“Beni huzursuz eden, aydın kesimdir. Çünkü ben, ister istemez kendimi onlardan biri olarak görüyorum. Burada ise, bu kesim köklü ve ani bir parçalanma geçiriyor. İdealistler, hayalperestler, budistler yoga öğreniyor, Vestnik Teosofi yayımlıyorlar. Blavatskaya’yı ve Anna Bezant’i anımsadılar... Kaluga’da, Kaluga hamurundan başka, dikkate değer bir şey hiçbir zaman olmamıştı, şimdi ise sakinleri okkultizmle* uğraşıyor. Belki de devrimden sonra...”

“Bu hareket devrimden önce başladı,” diye anımsattı Samgin. Dronov, şişeyi dikkatle kanepenin köşesine koyarak: “Önlem için aşı olarak mı? Hastalık önleme çabası mı?” diye sordu.

“Olabilir,” diye onayladı Samgin.

“E-evet. Demek ki, birileri bir şeyleri öngörmüş, öyle mi? Kimdir peki şu yönetenler?”

Samgin, gülümseyerek sessizce omuz silkti.

Dronov, ıslanmış kravatını dizinde düzeltirken: “Gerçekçi edebiyatçılar, karamsarlaştı,” dedi, ardından da kravatı havada sallayarak: “Geçenlerde seninle ilgili şöyle bir söz duydum: Sen Ruslarda var olan, yakınının ruhuna ya da cebine sokulma alışkanlığına sahip değilmişsin. Bunu söyleyen Tagilskiy, Anton Nikiforov yani...”

“Ben onu çok az tanırım,” diye aceleyle belirtti Samgin.

Dronov: “O ise sanırım seni doğru... çözmüş,” diye soğuk ve sanki gücenmiş gibi bir tavırla konuşmasını sürdürdü: “Sen insanlara... hoşgöründen uzak bir tavırla yaklaşıyorsun. Hatta biraz... tiksindircesine...”

Samgin: “Bu doğru değil,” dedi, ciddi bir tavırla. “O beni, benim onu tanıdığım kadar az tanıyor. Sen onunla çoktan mı tanışıyorsun?..”

“İki sene kadar oldu. At yarışlarında tanıştık. O parasını kaybetmiş ya da çaldırmıştı. Benden borç aldı ve iyi kazandı! Bana yarısını teklif etti. Ancak ben reddettim, aynı ata oynamış ve on-

* Cinlere, perilere inanan büyücülük.

dan üç kat daha fazla kazanmıştım. Ee, biraz eğlendik tabii... Böylece tanıştık.”

Samgin, dikkat kesilerek: “Nasıl bir insan?” diye sordu.

Dronov, düşünceye dalmış bir halde: “Şeytan bilir,” dedi ve sonra yeniden canlanarak aceleyle konuşmaya başladı: “Değişik bir adam. İçişleri Bakanlığı’nda çalışıyor, belki de emniyet teşkilatında, ancak bir ajana hiç mi hiç benzemiyor. Akıllı. Öncelikle akıllı bir adam. Can sıkıntısı çekiyor. Tıpkı umutsuz bir âşık gibi, ancak nedeni belli değil! Toska’nın peşinde dolaşıyor, ancak öyle böyle değil, görmeye değer! Ona küstahça şeyler söylüyor. Toska ona tahammül edemiyor. Genel olarak ne idüğü belirsiz bir adam. Ben böyle... mükemmel olmaktan uzak insanları severim. Mükemmel adam, Şeytan’la işbirliği yapsa yine işe yaramaz.”

Samgin: ‘Bu sözleriyle beni kastediyor,’ diye düşündü ve bunun üzerine: “Karın, çok ilginç bir insan...” dedi.

Dronov, yüzünü buruşturarak: “Herkes aynı şeyi söylüyor,” diye yanıtladı. “Ancak bir eşe pek benzemiyor. Ev işlerini, tıpkı bir hizmetkâr gibi, umursamıyor. Tagilskiy onu çoktandır tanıyor, onunla beni tanıştıran da kendisi. ‘Güzel, ama kaderine karşı kayıtsız genç bir kadınla evlenmeyi istemez misiniz?’ diye sormuştu bana. Görüldüğü kadarıyla Tagilskiy’i reddetmiş ve şimdi o da Taisya’yı yatak odaları gezgini olarak nitelendiriyor. Ancak ben kıskanç değilim, o ise dürüst bir kadındır. Onunla birliktelik ilginç oluyor. Bir de, biliyor musun, huzurlu bir birliktelik, kandırmaz, satmaz beni.”

“Ya Yurin?” diye sordu Samgin.

“Küçük çapta bir devrimci. Akıllıdır. Ancak gördüğün gibi, oyun dışında kalmış bir kâğıttır. O, aslında Toska’nın aşkıdır, ama bu aşk bir annenin çocuğuna karşı sevgisi gibidir.”

Dronov, öylesine sıkıcı bir ses tonuyla konuşuyordu ki, ister istemez Samgin’in:

‘Numara yapıyor,’ diye düşünmesine neden oldu.

İki dakika kadar sustular, ardından Dronov:

“E, yatacak mısın?” dedi. Ancak ceketini çıkartarak kanepeye attı, saatine baktı ve yeniden konuşmaya başladı: “İşte, ne olduğu-

nu bilmediğim, içeriği okuyanı derinden sarsan bir kitabın el yazmasını bulmaya gidiyorum. Petya Struve, dostlarıyla birlikte hazırlamış. ‘Eskiye Dönüş!’ konulu bir eser olduğunu söylüyorlar! O daha 1901 yılında ‘Fichte’ye Dönüş’ çağrısı yapmıştı, işte böyle... Bununla birlikte, Eserler arasında bir şeyler ters gidiyormuş. Genel olarak bir dağılma söz konusu. Yurin, bunların hepsinin de iyi olaylar olduğunu savunuyor! Sözde kepek ve her türlü çöp ayıklanıyor, en temiz, kaliteli tohum kalıyormuş... E-evet...”

Samgin, bir şeyler söylemiş olmak için: “Doğru bir görüş,” dedi.

Dronov: “Bilemeyeceğim,” diye yanıtladı, sonra da sustu; yatağının üzerinde artık pijamasıyla oturup çenesine ovuştururken, öfkeyle söylendi:

“Biliyor musun, aslında, uydurulmuş olan en ustaca ve korkutucu şey, sınıf kuramı ve işçi sınıfının diktası düşüncesidir.”

Samgin, başını eğerek Dronov’a gözlüğünün üzerinden baktı, ama Dronov o sırada artık uzanmış ve yorganı üstüne çekmişti.

Samgin, mumu söndürürken: ‘Alındı,’ diye düşündü. ‘Daha ilginç ve sanki daha da akıllanmış gibi. Ancak, yine de onun bana “sen” diye hitap etmesine izin vermemeliydim.’

“Komik” dedi Dronov.

“Nedir o?”

“Alman kökenli olan adam, Ruslara yurtseverliği öğretiyor.”

Biraz sustuktan sonra, Dronov’un konuşmasını kesmesi isteğiyle Samgin sert bir doktor gibi:

“Struve, aydınlara karşı belirli hizmetlerde bulunmuştur: Bireyin tarihteki rolünün bir hayal, bir öz yanılsama olduğunu bu keşime ilk söyleyen oydu...” dedi.

Dronov, bir süre susarak: “Başka ne vardı?” diye sordu.

Samgin, ‘ayrıca o, bireylere, olguların gerçekleşmesini bilimsel ve yansız bir biçimde gözlemleme hakkını tanımıştır,’ diyecekti, ancak cesaret edemedi ve uykulu bir sesle:

“Geç oldu. Hadi uyuyalım...” dedi.

Dronov pes etmedi; yatağında yan yatmış, karanlığı karıştırıyormuşçasına parmağıyla havada hareketler yapıyor, iğneleyici

bir tavırla, sesini yükselterek konuşmayı sürdürüyordu.

“Marksist olduğu için bireyin rolünü yadsıyordu, sonra da, bildiğin gibi, idealizm karşısında istavroz çıkardı; bireycilik olmadan idealizm olmaz, bireyin yaşamdaki rolünü yadsıyan bireycilik ise saçma bir şeydir! Mümkün değildir...”

Samgin yanıt vermedi ama uykuya dalarken:

‘Felsefe üzerine az kitap okuyorum,’ diye düşündü.

Dronov kalın, tüylü, tütün rengi kumaş takım elbisesi, saçları güzelce taranmış ciddi görünümüyle: “Moskova!” diyerek uyardı Klim’i.

“Moskovskaya” restoranında, saat birde kahvaltı edelim mi?” diye önerdi.

Samgin: “Yetişirsem,” diye yanıtladı; sonra da Moskovskaya’da kahvaltı yapmamaya karar vererek, Varvara’nın vasiyetini öğrenmek üzere gardan doğruca notere gitti. Orada onu kötü bir haber bekliyordu. Ev, yirmi bin rubleye birinci dereceden rehin verilmişti. Sıska, tahta gibi, sarı yüzlü, sivri çenesinde beyazlaşmış bir tutam sivri top sakallı, balık gözlerini andıran kızarmış küçük yüzlü noter, ev için borç vermiş olan kişinin evi üzerine geçirmeye ve fazladan on, on iki bin ruble daha vermeye hazır olduğunu söyledi.

Samgin: “Başka bir şey yok mu?” diye sordu; on iki bin rubleyle, tek başına dört yıl kadar iyi yaşayabileceğini hemen hesaplamıştı. Noter, kel kafasıyla ‘hayır’ anlamında bir işaret yaptı ve yineledi:

“Başka bir şey yok.”

Noterin görünümü güvensizlik yaratıyordu ve Samgin, Dronov’a akıl danışmanın yararlı olacağını, büyük olasılıkla ev satma konusunu bildiğini düşündü. Varvara’nın evinde onu tatsız bir olay daha bekliyordu: Giriş kapısını yeni yetme, esmer, sivri burunlu bir kız açtı ve nedense sevinçle ve neşeyle:

“Varvara Kirillovna evde değil, Petersburg’a gittiler!” diye bağırdı.

Küçük kızın neşesi, Samgin’e yakışsız geldi ve sert bir tavırla:

“Varvara Kirillovna öldü!” dedi.

Kız, yavaşça: “Tanrım,” dedi, ancak geriye doğru sendeledikten sonra:

“Ya yalan söylüyorsanız?” diye sordu ve anında, kulak tırma-
layan tiz bir sesle:

“Felitsiata Nazarna-a!” diye bağırdı.

Tanıdık, yassı göğüslü, ince dudaklı, saçları üzerinde dantel örtü bulunan bir kadın çıkageldi; boynunu azametle eğdikten sonra, cam gibi gözlerini Samgin’in yüzüne doğrulttu; kız çocuğu ise endişeli ve telaşlı, Samgin’i parmağıyla göstererek:

“Varvara Kirillovna’nın öldüğünü söylüyor,” diyordu.

Kadın, Samgin’in üzerindeki kileri çıkarmasına yardım etmeden: “Benim hiçbir şeyden haberim yok,” dedi. Klim girişten odalara yöneldiğinde ise karşısına dikildi:

“İzin verin, nasıl olur...”

“Çekilin,” diye bağırdı Samgin. “Beni tanımıyor musunuz?”

“Tanıyorum, ama yapamam...”

Bir adım yana attıktan sonra ise, metalik bir sesle emretti:

“Anka, karakolu ara da, Miron Petroviç gelsin.”

Samgin: “Siz aptalsınız!” diye belirtti. “Sizi kovacağım,” diye bağırdı, ama o anda böylesine öfkeleniği için utanç duydu; adım adım peşinden gelmekte olan kadın ise tekdüze ve sıkıcı bir biçimde konuşuyor:

“Eğer hakkınız varsa kovabilirsiniz, ama hakarete hakkınız yok. Ben hizmetliyim, buradaki mal benim sorumluluğum altında,” diyordu.

Klim, yatıştırıcı bir sesle: “Ama benim kim olduğumu biliyorsunuz,” diye anımsattı.

“Ben Varvara Kirillovna’nın hizmetlisiyim ve ondan sizinle ilgili herhangi bir emir almadım...” Felitsiata, Samgin’in peşinden yürüyor, her odanın kapısında duruyor ve görüldüğü kadarıyla, onun bir yerlerden, herhangi bir eşyayı alarak cebine indirmesinden çekiniyor, bu da ev sahibinde, eline bir şey alıp, bu kadının kafasına vurma isteği uyandırıyordu. Bu durum yirmi dakika kadar, Samgin’in sinirlerini daha fazla gererek sürdürdü. Klim sigara içiyor, yürüyor, oturuyor ve davranışlarının, şu iki ayaklı balık gibi ba-

kan kadının kuşkularının güçlenmesine neden olduğunu seziyordu.

Klim: 'Onu yirmi dört saatliğine bile tek başına bıraksan, burasını soyup soğana çevirir,' diye düşünüyordu.

Sonunda, şişman, kara sakallı bir komiser yardımcısı geldi, sessizce tarafları dinledi ve etkileyici, kalın bir sesle:

"Bir hukukçu olarak, sizin bir doktordan ya da hastaneden ölümü belirten bir belge sunmanız gerekiyor."

"Belgeyi noterde bıraktım, isterseniz kontrol edebilirsiniz."

Polis memuru iç geçirerek ve kerpiç renkli yüzündeki iri kara gözlerini kirpikleriyle örterek: "Böyle bir zorunluluğumuz yok," diye yanıtladı.

Samgin: "Zahmetinizin karşılığını veririm," diye yanıtlayarak ona yirmi beş rublelik bir banknot uzattı.

Polis, geniş elini kıvrıkcık kafasına doğru kaldırıp, asker selamı verdikten sonra: "Çok güzel," dedi ve giderken parmağıyla Felitsiata'nın peşinden gelmesi için işaret etti.

Samgin, kendisini iğrenç hissediyordu. Bu evde yaşama ilişkin hoş olmayan anılar ağır basıyordu. Birbirinden farklı ve eski mobilyalarla, ev sahibesinin estetik zevkini gösteren küçük, işe yaramaz eşyalarla tika basa dolu odalar da iticiydi. Varvara'nın yatak odasındaki duvarda onun, yani Samgin'in fraklı büyük bir fotoğrafı vardı; bu fotoğrafta kafası, bal kabağını andırıyordu ve bu fotoğrafın görüntüsü de hoş değildi.

Samgin: 'Kahrolası, varsın çalsın, şu aptal kadın,' diye karar verdi ve Dronov ile görüşmek üzere evden ayrıldı.

Moskova, göz alıcı bir güzellik içinde kara bürünmüştü; kar, kalın bir yorgan gibi damları örtüyor, sokak ışıklarının tepeleri beyaz kalpaklar içerisinde duruyor, her yerde, kar taneleri soğuk bir gümüş ve dondurulmuş toz gibi parlıyor, kentin üzerindeki kar da oksitlenmiş gümüşün huzur dolu ışıltısını anımsatıyordu. Yürüyen insanların ayakları altındaki kar, gıcırıyor ve hışırıyor, kızakların altındaki demirin tiz gıcırtiları yavaşça duyuluyordu.

Samgin: 'Rahat havası olan bir kent,' diye onaylarcasına düşündü.

Dronov, otele henüz gelmemişti; Samgin, yemek yiyenlerle dolup taşan salonda güçlkle boş bir masa bulabilmişti; çevrede konuşanların seslerinden oluşan uğultu dışında, cam, metal ve por-selen sesleri yayılıyordu. Moskova'daki aşçılığın sanat mabedi olarak tanımlanabilecek böyle bir yere Samgin'in ilk gelişi değildi bu; burada bulunmayı, ciddi insanların çok sesli konuşmalarına kulak kabartmayı seviyordu; tokluktan çakırkeyif olmuş bu insanlar ona, başka yerlerde olduklarından daha içten davranıyorlarmış gibi geliyordu. Hatta bir keresinde Klim, bu çok renkli, karmaşık konuşmaların, Ioann Sergeyev adındaki ünlü papazın, Kronştad katedralinde düzenlediği toplu günah çıkartma ayinlerine benzeyebileceğini düşünmüştü. Kopuk sözlerin ve heyecanlı konuşmaların bazı bölümlerini yakalayabildiğinde, Samgin, bunların kendisine gazete ve kitaplara kıyasla 'insanların neyle yaşadıklarını' daha iyi öğrenmesine yardımcı olduğundan emindi. İşte şu anda bile arkasında oturan bir insanın kulağa hoş gelen biraz kalın ve ikna etmeye çalışan bir ses tonuyla:

"Biz taşralılar, siz Moskovalılardan daha huzurlu bir biçimde yaşayabiliyoruz; bizim sizleri gözlemlemeye zamanımız var ve ne görüyoruz?" diye soruyordu.

Uyuşuk ve renksiz bir ses, kalın sese: "Bir parça mersin balığı daha alınız," diye öneride bulundu.

"Memnuniyetle alırım."

Ön tarafta ise bir adamın yelekli, uzun ve dar sırtı eğilip bükülüyor, adam yankılanan, biraz da hırıltı dolu bir sesle şikayet ediyordu.

"Ne yapabiliriz ki azizim, Piotr Vasilyeviç? Baharda soylular birliği, siyasi reformlara karşı olduklarını ilan etti, şimdi ise bizimki, yani Moskovalı birlik, monarşinin dokunulmazlığını destekledikleri görüşünü ortaya sürdü, peki biz sanayiciler bu durumda ne yapalım?"

Aldığı mersin balığı dilimini bitirmiş olacak ki, kalın ses yeniden görüşlerini savunmaya başladı.

"Edebiyattaki zevklerinizin değişimine bakarak, yine de, onların bir bakıma tekdüze olduklarını fark etmekteyiz. Ibsen'in anti-

demokratik düşünceleri, artık bir nebze yerleşmiş görünüyor olsalar da, İbsen'in tiyatrolardaki yerini Hamsun almış durumda, ancak birisi diğerinden pek de farklı değil. Çünkü Hamsun da bir anti-demokrat ve siyaset düşmanıdır...”

“Ancak onun eser kahramanı Karenö, parlamentodaki yeri uğruna düşüncelerinden vazgeçti,” diye belirtti uyuşuk ses.

“Halı, işte! Dedğiniz gibi vazgeçti; bizde de çağdaş raznoçinetslerin* çoğu toplumsal faaliyetlerden, babalarının öğütlerini ve devrimin vermiş olduğu dersleri dikkate almaksızın, kişisel başarı uğruna vazgeçiyorlar.”

“Hadi canım, derslermiş, öğütlermiş! Şimdi yeni bir öğüt ortaya çıktı: Zenginleşin! İşte devrimin öğüdü...”

“Bunu, alaycı anlamda mı söylüyorsunuz?”

Uyuşuk ses, kızgınlıkla konuşmaya başladı:

“Bunda alaycı olan ne! Tıkınınay herkes ister.”

“Kendi insanlık onurunu küçük düşürücü...”

“Siz, Nifont İvanoviç, eski, İncil yanlısı bir insansınız. Gençler ve şu raznoçinetsler... uyumuyorlar! Benim yazışleri memurum, 1906'da bir işler karıştırmış, tutukladılar. İşini bilir bir çocuktu, aptal değildi, üniversiteye girmeye hazırlanıyordu. Onu hapisten çıkardım. O ise, koynumda beslediğim kahrolası, it oğlu it herif, elimdeki bir evrakın kopyasını çıkararak ilgilenen bir zata sattı. Ben de o işten yedi bin ruble zarar ettim. Üstelik işin kaybedilme olasılığı yoktu.”

Samgin'in yanındaki masada, hırıltılı ve gür bir ses: “Oradaki her şey, Belaya nehri dahil, bizim!” diyordu; Samgin ve daha birçok kişi dönüp bağırana baktılar. Orada kırmızı alınlı, iri gözlü, gür sarı sakallı ve yüzüne kızgın ifade veren bıyıklı bir adam oturuyordu; bıyıkları, parlak kızıl renkli kalın dudaklarını kapatmaya yetmiyordu. Adam elinde bir çatal tutuyor ve havada şekiller çiziyordu. “Birska'dan, ta dağlık arazinin ortasına kadar bizim! Oranın sakinleri olan Başkirler, vahşi, işe yaramaz, çalışmayan, toprağı kirleten, yoksul bir halktır; altın bulunan topraklara basıp geçiyorlar, eğilip altını yerden almaya üşeniyorlar...”

* Soylu olmayan demokrat.

Bu insanı, gri kulaklı, seyrek saçlı, boynunda madalya asılı bir adamla; iri burunlu, uzun boylu, siyahlar giyinmiş, rahibeye benzer bir kadın dinliyordu.

Madalyalı adam ayağa kalkarken:

“Oraları iyice gezip görürüz, ben ve mühendisim yani,” dedi; kadın ise çınlayan ve kızgın bir sesle:

“Oraya gitmek uzun zaman alıyor, değil mi?” diye sordu.

“Neden uzun olsun! Gemiyle dört gün. Volga’dan, Kama’dan, Belaya’dan geçeriz; Belaya’da öylésine güzel yerler var ki, nutkun tutulacak Klarisa Yakovlevna, yüz kez iç geçireceksin.” Adam, uzun boynunu iyice ortaya koyar biçimde, dimdik oturarak bora-zan çalarcasına, heyecanla konuşuyordu:

“Ben, devlet düşmanı değilim; eğer böylesine büyük bir iş söz konusuysa ben de toprağı ucuza satarım.” Yelekli adam başını çevirdi ve Samgin, onun koyu renk gözünü, sivri burnunu, küçük, kırılmış keçi sakalını gördü. Adam, redingot giymiş sakallı adamın tabakta getirilmiş olan gümüş paraları saymasını izledi ve kısık sesle yanında oturan adama:

“Bahşış olarak üç beşlik bıraktı, domuz! Bu adam, Ural Kazaklarından, Samaralı bir tüccardır. Zenginliği dillere destan, ondaki Başkir toprakları, Fransa kadar vardır. Ben onu Nijniy’deki fuarda görmüştüm; eğlenmeyi bilir! Alem yapmayı seven hayvanın teki, yani, kumarbaz, kadın düşkünü ve içkici,” dedi.

“Onun gibi mamutların yok olma zamanı geldi.”

“Yok olacaklar... Yakında.”

Boşalan masaya, kılık değiştirmiş bir subayı anımsatan gencecik bir üniversite öğrencisiyle, seyrek sakallı, mütevazı görünüm-lü, Anton Çehov’un gençliğindeki portrelerini bir nebze andıran bir adam oturdu. Öğrenci eline mönüyü aldı ve al yanaklı, altın sarısı incecik bıyıklı yüzünü örterek, söyledikleri mönüde yazıyormuş gibi tok bir sesle konuşmaya başladı:

“Sen, Boris, Oscar Wilde’nin *Sosyalizm ve İnsan Ruhu* kitabını oku.”

Mütevazı adam: “Okumuştum zaten,” diye alçak sesle ve suçlu bir ifadeyle yanıtladı.

“Onun, ‘Yoksullar, çıkarlarına varlıklılardan daha düşkündür,’ sözünü anımsar mısın?”

“Bu aykırı bir düşünce...”

Öğrenci, etkileyici bir tavırla: “Aykırı düşünce, herkesin kabul etmiş olduğu bayağılığa karşı bir başkaldırıdır aslında kardeşim,” dedi, daha sonra çevresine bakındı, gri, soğuk bakışlı gözlerini kısararak ekledi:

“Çelişkiyi bir çarpıtma olarak değil de, bir yansıma olarak algılamak gerek.”

Bu genç, Samgin’in arkasında oturanların ilginç konuşmalarını dinlemesine engel oluyordu; yelekli adam net bir biçimde konuşuyor olsa da, biraz boğuk olan sesiyle söylediği şeyler gürültüyle karışarak anlaşılması güç hale geliyordu. Ancak, yine de iyice kulak kesildiğinde bazı sözler anlaşılabilirdi.

“Stolipin’in yaptıklarını onaylıyorum, o hayırlı, akıllıca bir iş başlatmış bulunuyor. Seçkin insanların karnını doyurmak, bir Avrupa siyasetidir. Aslında, yaşamımızdaki her şey en iyinin doğal seçimi üzerine kurulmuş, haksız mıyım?”

Biri alayla bağırdı:

“Çivi adlı sendikanız dağılmış, böylece tek bir çivi bile ortada kalmamış!”

“Yanılıyorsun, Stepan İvanoviç, dağılmamış, genişlemiş, artık o sendikanın adı Misina.”

“Prodrud, Prodrus...”*

“Örneğin Almanya’da, Piotr Vasilyiç, en iyi sosyal demokratları beslediler ve Reichstag’a oturtular, yasa üretin bakalım çocuklar dediler! Böylece onlar oturup yasa yapıyorlar ve herkes huzurlu bir biçimde yaşayıp gidiyor, öfke patlaması gibi şeyler ortaya çıkmıyor.”

“Yine de çatışmalar var?”

“Çatışmalar varsa ne olmuş! Hastalığı ortaya çıkarttıktan sonra tedavi etmek kolaydır. Hayır, dostum asıl bilgelik, en iyilerin seçilmesinde. Julius Sezar, şişmanlarla ve tok olanlarla ilgili doğru söylemiş.”

* Sendika adları -ç.n.

“Ondan, yani Sezar’dan sonra tok olanın, aç olanın halinden anlamadığı fark edilmiştir.”

“Siz, azizim, hükümet üyesi ve milletvekili olarak düşünün: Zamanında yakalanmış olan Yemelyan Pugaçov, aslında Grigoriy Potemkin’in yanında yer alabilir ve Büyük Katerina’nın ortamına girebilirdi...”

“Bunlar şaka olmalı!”

‘Devrim insanlara daha özgün, daha içten düşünebilmeyi öğretmiş,’ diye düşündü Samgin.

Bu izlenimini onaylarcasına, yakında bir yerlerde bir ses duyuldu:

“Balkanlarda güttüğümüz siyaset bize büyük paralara ve güce mal oldu ve işte Bosna’nın, Hersek’in özerkliği tanınmış, bu durum Avusturya’nın ve dolayısıyla Almanya’nın konumunu güçlendirmiştir...”

Dronov koşarak geldi; üstü başı dağınık ve öfkeliydi; gürültüyle sandalyeyi çekti.

“Kitabın basımını kaçırmışım. Artık yayıma başladılar. İlk sayfaların baskılarını aldım. Kaçırdım, kahrolası! İki broşür yayımladım, üçüncüyü ise kaçırdım. Şu zamanlarda toplu basımlar moda oldu. Beylerden, yani Lunaçarskiy’den, Bogdanov’dan, Çernov’dan ta monarşist Gringmut’a kadar herkes düşüncelerini toplu ya da perakende olarak satmayı öneriyor. Talep gören mal bu artık. Ne yiyelim?”

“Kendini sosyalizm döneminde yaşıyormuş gibi hayal et, Boris; ne yapacaksın o zaman, evet sen, ne yapacaksın?” diye soruyordu öğrenci. “Şunu anlamalısın: İnsan, kendi benliğinin çıkarlarını koruma dışında bir davranışta bulunamıyor.”

Samgin, aniden, kendisini Dronov’un bu konuşmaları duymasına engel olmak zorundaymış gibi hissetti ve hemen kendi işlerinden söz etmeye başladı. Alnını ve kafasındaki asi saçları okşayan Dronov, sessizce, kadehine bakarak onu dinledi ve kafasının üzerinden bir şey atıyormuşçasına başını salladı.

“Evi satmak kolay iş,” dedi. “Evler, şu an değerli bir yatırım. Devrim, toprak sahibi soyluları korkuttu, çoğu kimse Mosko-

va'ya taşınıyor. Haydi içelim. Karşıdaki üniversite öğrencisini fark ettin mi? Bunlara yeni baskı derim ben. Genişletilmiş baskı. Siyaset yaptığı için hapse girmez bu genç. Girerse de başka bir nedenden ötürü girer.” Dronov, öfkeli ve bağlantısız konuşmasını; “Ah, Klim İvaniç, şans bana bir türlü gülmek istemiyor,” diye tamamladı.

Samgin’in bir şeyler söylemesi gerekiyordu.

“Moralin neden bozuk?” diye sordu.

Dronov iç geçirerek: “Yerleşik bir düzenim olmadığı için,” diye yanıtladı; sonra bir kadeh şarap içti.

Samgin, elinde olmadan: “Kurarsın düzenini... Yaşam daha engin, daha özgür olmaya başlıyor gibi,” diye ekledi.

“Özgür mü dedin? Onu bilemem. Daha çok gürültü patırtı yapıyor, belki o yüzden özgürlük artmış gibi görünüyor.”

Dronov, aceleyle ve özensizce yemeye, Samgin ise yeniden dinlemeye başladı. Oturdıkları salonda insanların sayısı azalıyor, sesler daha net duyuluyor, birisi sinirli bir biçimde bağıırıyordu:

“Bizde sanayinin çıkarlarından yalnızca Vitte anlıyordu.”

“Ya tarımın çıkarlarından? Aha?”

Salonun başka ucunda tiyatro üzerine tartışma yapılıyordu:

“Hayır, yetti artık bu Ostrovskiy ve Zamoskvoreçye’li tüccarların eleştirilmesi. Bu tüccarlar Moskova’nın geçmişıdır, geride kalmış geçmişı!”

“Ya taşra?”

“Varsın, Malıy Tiyatro taşraya gitsin; gerçek, kültürel siyaset aşıl原因an tiyatro ise her türlü gelenek dışı alışkanlıklardan, nihilizmden arınsın ve bırakın Malıy Tiyatro’da sahne alsın! Oraya giden seyirciler her iki salonu da dolduracaktır, endişelenmeyin!”

Dronov, çorbasını bitirdi, dudaklarını mendille sildi ve konuşmaya başladı:

“Sen susuyorsun. Put gibi, tunç heykel gibi susuyorsun. Sen bunu: ‘Domuzların önüne boncukları dökmeyiniz ki, ayaklarıyla ezmesinler’ sözünden hareketle yapıyorsun, öyle mi?”

Samgin, sert bir tavırla: “Ben vaaz seven biri değıilimdir. Vaaz verenleri de...” diye yanıtladı

“Kendini seviyorsundur kuşkusuz. Vaaz verenleri ben de sevmem; onlardan korkarım hatta, ancak hepsinden değil. Hayır, hepsinden değil. Kaba bir biçimde konuştuysam kızına bana. Aslında ben seni kıskanıyorum, senin sakın duruşunu kıskanıyorum. Kimi zaman insanın aklına, bilgeliğini, bekaret korur gibi korumakta olduğun düşüncesi geliyor. Bekaretini kirletmek istemiyor-muşsun gibi.”

Dronov, elini salladı. Bir süre sustuktan sonra giderek kendinden emin bir tavırla:

“Yaşam sana da tecavüz edecektir ama! Haydi içelim!” dedi.

Samgin ona baktı, endişeli gözlerle salonu incelediğini ve söylendiğini görünce, doymuş olduğunu anladı.

“Mamon mabedini andıran şu yeri sevmiyorum. Sana gidelim, ben orada ilk baskıları okuyacağım, onları geri vermem gerekiyor.”

Samgin kabul etti, ancak yine de kahve siparişi verdi; bir süre daha oturmayı, çevredeki konuşmaları dinlemeyi istiyordu. Konuşmaların kar fırtınası gibi yoğun akışında, kulağı, ruh haline uygun sözler yakalayabiliyordu. Ancak, her zaman olduğu gibi bu uyumu yakaladığında, Samgin giderek artan bir kızgınlıkla, bazı gevezelerin onun görüşlerini çaldıklarını, yaşadığı değişik ve geniş deneyimleri, kendisi onlara yadsınamayacak kadar net ve parlak bir biçim kazandıramadan, kabaca basitleştirilmiş düşüncelere dönüştürdüklerini görüyordu. Böyle bir bozuk ruh hali içerisinde restorandan çıktı ve evine giderken, Dronov’a, Felitsiata ile ilgili komik olayı anlattı. Dronov, katıla katıla gülmüştü.

“Aptal bir kadın işte! İngiliz romanlarıyla kafasını bozmuş o, Humprey Ward’ı sever, sadık uşak rolü oynamaya çalışır. Ben ona ‘balıkçıl kuşu’ derim, benziyor değil mi? İngiliz romanları, aptallığın pekişmesinde fazlasıyla yararlı oluyor, sence de öyle değil mi?”

Samgin, Anfimyevna’yı anımsayarak: “Herkes için aynı şey geçerli olamaz,” diye düzeltti.

Girişte soyunurken ve Felitsiata’nın uzun ve ciddi ifadeli yüzüne bakarken, Dronov kıs kıs gülüyor ve biraz kaba bir tavırla:

“Sen, balıkçıl kuşu, ne diye öyle numaralar yapıyorsun ki, ha?” diyordu.

Felitsiata da gülümsüyor gibiydi; ince dudaklı ağzı, grileşmiş yanaklarını kesercesine uzuyor ve daha yumuşak olmaya başlıyordu. Dronov’un omuzlarından paltosunu alırken Felitsiata konuşmaya başladı:

“İvan Matveiç, ben mecburum...”

“Hiç kimse aptal olmak zorunda değildir. Semaveri hazırla, bir de iki şişe Graf marka beyaz şarap ayarla; Graf’ı, bilir misin?”

“Nasıl bilmem...”

“Haydi o zaman...”

Samgin, Dronov’un ev sahibi gibi davrandığını görünce, elinde olmadan: ‘Küstah,’ diye düşündü.

Ardından, Dronov salona geçti, salonun ortasında durdu, çevresine bakındı ve alnını ovuştururken söylendi:

“Varvara Kirillovna ufak süsleri seven, ancak işi bilen bir kadındı ve parasının hesabını da iyi yapardı. Zengin olabilirdi.”

Saate baktı ve hemen koltuğa oturdu, yan cebinden yeni baskı kâğıtlarını çıkararak:

“Haydi, konu nedir?” diye sordu.

Dronov otururken hızlıca ama pek ses çıkarmadan, bir şeye sinsice yaklaşıyormuş gibi ayaklarını yere sürtüp duruyordu; iri çene kemikli yüzü de hareket ediyor, kaşları oynuyor, dudakları şişiyor, bıyıkları dikiliyor, şaşı gözleri kâğıttaki yazıları okurken kısılıyordu. Samgin, sırtını sobanın ılık çinilerine vermiş, sigarasını yakmış, bekliyordu.

Dronov: “Ah, işte aradığım şey,” dedi ve hemen biraz da abartılı bir tavırla okudu:

“Bireyin iç dünyası, insanın var oluşunun tek yaratıcı gücüdür; her türlü toplumsal yapılanmanın tek sağlam temeli, siyasi düzenin başlangıcı değil, bu iç dünyadır.”

Dronov, sol gözünü kapattı, kâğıt şeritlerini bayrak salları gibi havada hareket ettirerek:

“Doğru bir saptama, ne dersin?” diye sordu. Bu yalnızca Marksistlere indirilecek bir darbe değil...”

Samgin, sigara içmeye keserek: “Devamını okur musun?” diye rica etti ve bir tür gururla içinden kendisine:

‘Ben, siyasetin özgür düşünce alanına müdahale etmesine hep karşı çıkmışımdır...’ diye anımsattı.

Dronov, kâğıtları hışırdatarak: “Burada birçok şeyin altı çizilmiş,” dedi sonra sesini arada bir tizleştirerek, heyecanla konuşmaya başladı:

‘Rus aydınları, zenginliği sevmez.’ Vay be! Duydun mu? Ya tıpkı tilkinin üzümü sevmemesi gibi sevmiyorlarsa? ‘Bu kesim öncelikle, manevi zenginliğe, kültüre, dünyayı ele geçirmeye yarayan ve insanı insan yapan, bilimsel, sanatsal ve dinsel değerlerle yaşamı zenginleştiren insan ruhunun yaratıcı gücüne değer vermez...’ Aha, demek din ha? Bir de ‘ahlak’ sözü de var burada. E, tabii ki ahlak da olacak. Baş kaldıranların zaptedilebilmeleri için. Ah, şeytanlar, ah...”

Samgin, çok ilgi duyarak, içinden: ‘İğrenç bir biçimde okuyor, aptal,’ diye geçirdi. Sönmüş sigarayı atarak aceleyle yenisini yak-tı; Dronov ise okumayı sürdürüyordu:

“Daha da ilgi çekici olan nokta, aydın kesimin bu sevgisizliğini, genel kültür düşüncesi ile sembolik bir bağı olduğu bilincine vararak, maddi zenginliklere bile yaymasıdır.” Dronov, gözlerini kapatarak: “Sembolik mi?” dedi, soran bir tavırla. Elindeki sayfaları sallayarak, “Sembolik mi?” diye yineledi.

Dronov, giderek sinir bozucu denecek kadar kötü okuyor, durmadan ayaklarını yere sürterek ses çıkartıyor, sandalyenin üzerinde sıçırıyor, elindeki sayfalarla öne doğru eğilmiş, sallanıyor, yüzünü yazılara yaklaştırıyor ve nedense kolunu büküp sayfaları yüzüne yaklaştırmayı akıl edemiyordu.

Samgin, sıkıntıyla: ‘Bir şeylere seviniyor,’ diye fark etti. ‘Ama neye?’

Klim İvanoviç Samgin, Dronov’u içinde hoş bir duyguyla dinliyor, ancak bu kitap hakkındaki değerlendirmeleriyle, kendi değerlendirmelerinin örtüşmesini istemiyordu. Samgin, aceleci sesin, sıra dışı anlam taşıyan sözleri büyük bir zevkle telaffuz ettiğini, bazı sözlerin üzerinde durarak, âdeta onların tadını çıkardığını

duyuyordu. Ancak, Dronov'un giderek daha sık yapmaya başladığı vurgulamalar kitap metnini bölüyor, Samgin'e bayağı, yersiz görünüyor ve sinirine dokunuyordu.

" 'Aydın kesim, yalnızca adil bir zenginlik dağılımını sever, zenginliği ise sevmez, daha doğrusu ondan nefret eder ve korkar.' Korkar mı? Bu çok saçma. Günümüzde korktuğu söylenemez. 'Aydın kesimden insanların ruhunda var olan yoksullara karşı sevgi, yoksulluğa karşı sevgiye dönüşüyor.' Hım, hiç fark etmedim. Hayır, bu saçma bir düşünceye benziyor. Başka neler var? Burada çoğu şeyin altı çizilmiş, kahrolası! 'Devrim' rüzgârlarının estiği son yıllara kadar, Rusya'da yaratıcı, yetenekli insanlar, devrim yanlısı aydınlardan, bu kesimin aşağılayan tavrına ve despotizmine dayanamayarak koptular...' "

'Bu doğru,' diye düşündü Samgin. Bu düşünce aklından öylesine büyük bir kararlılıkla geçti ki, Klim sırtını doğrulttu ve kaşlarını çattı; bu sözleri sesli olarak telaffuz ettiğini ve Dronov'un her an ona:

'Neden doğru?' diye sorabileceğini düşündü.

Dronov, altı çizili yerleri, kendisini kaptırmış bir halde, aceleyle değerlendirmeyi sürdürüyordu:

" 'İnsanları eşit duruma getiren adalete, toplumun iyiliğine ve halkın refahına karşı duyulan sevgi, gerçeğe karşı duyulan sevgiyi felce uğratmış ve bu kavrama karşı duyulan ilgiyi yok etmiştir. Gerçek nedir?' diye sordu Pontius Pilatus.' Devam edelim! 'Bu halimizle, biz, halkla bütünleşmeyi hayal etmek şöyle dursun, ondan, her türlü baskısından korktuğumuz yönetimden daha çok korkmalı ve halkın öfkesinden bizi süngülerle korumakta olan bu yönetimin gücünü kutsamalıyız.' "

Dronov, alçak bir sesle ıslık çaldı, sandalyesinde sallandı, düzeltme yapılan sayfaları dizine vurdu ve gözlerini kırparak şaşkınlıkla söylenmeye başladı:

"B-bu... sert bir çıkış! C-cesurca. Fıçıya demir halka geçirir gibi yazıyorlar, kahrolası herifler. Onlar korku sayesinde böylesi bir korkusuzluğa ulaştılar, vallahi! Klim İvanoviç, ne diyeceksin, ha? Onlar, azizim, toplumdaki havayı doğru yakalamışlar, ha?"

Dronov gözlerini sıkıca yumdu ve katıla katıla gülmeye başladı. Onun gülüşü, Samgin'e yapay ve sarhoş bir gülüş gibi geldi. Samgin, Dronov'un söylediklerine yanıt vermek durumunda kalmaktan rahatsız olmaya başlamıştı; yanıtlar ise temkinli olmayı ve iyice düşünmeyi gerektiriyordu.

Klim, yavaş bir biçimde: "Bu kitabın, ciddi bir değerlendirmesini yapabilmek için tartışmasız tümünden okunması gerekli," diye söze başladı; sigaradan yayılan dumanın havadaki oluşturduğu şekillere bakıyor ve ne söylemesi gerektiği konusunda zorlanıyordu. "Bana öyle geliyor ki, bu kitap gerektiğinden daha büyük bir tartışma alanı açıyor. Buradaki düşünceler felsefi bir dinginlik gerektiriyor. Bu denli kesin formüller değil... Yazar..."

"Yazarlar," diye düzeltti, Dronov. "Onlar yedi kişi. Hepsi de aydın raznoçinetslerdendir, şu hani... neydi, ah, kahretsin! Var ya... tam noktaya ulaştılar! 'Novoye Slovo,' ha?"

Dronov, yeniden katıla katıla gülmeye başladı. Klim İvanoviç Samgin ise, anlık suskunluktan yararlanarak, Dronov'a söyleyebileceği, tartışma yaratamayacak birkaç değerli söz daha üretmeye çalıştı. Ancak gerekli sözler aklına gelmiyor, Dronov'u düşünmek, onun okuduklarına karşı olan yaklaşımlarını değerlendirmek de içinden gelmiyordu. Bu bayağı ve teklifsiz davranan adam, mümkünse sonsuza dek gitse, yerin dibine geçse, toptan yok olsa çok iyi olurdu. Dronov'un o andaki varlığı, Samgin'in kendisiyle ilgili çok önemli düşüncelerin ortaya çıkmasına engel olmaktaydı.

Felitsiata kapıda tam zamanında belirmişti.

"Çay hazır. Emriniz olursa burada servis yapalım?"

Dronov: "Cehennemin dibine git, balıkçıl kuşu," diye yanıtladı ve ev sahibinin dayetini beklemeden, yemek salonuna yürüdü. Ev sahibi kızgın bir tavırla, Dronov'un tıknaz figürüne baktı, çevresine bir göz attı. Akşam olmak üzereydi ve odayı alacakaranlık sarmıştı; sigaranın dumanı, bu alacakaranlıkta kendine yer arıyormuşçasına dağılıp gidiyordu. Varvara'nın sevdiği tanıdık eşyalar hoş çizgilere bürünmüştü; güneşin soluk yansıması odanın köşesine kısa süreliğine takılmış ve altın renge boyanmış küçük bir Bu-

da heykelciği kendini daha belirgin bir biçimde göstermişti. Bu heykelciğin, odaların ve bu evin sahibi olduğunu hissetmek tuhaf geliyordu. Bu ılık, insanın ruhunu okşayan ortamda yalnız kalmak, özgürce düşüncelere dalmak vardı...

Yemek salonundaki mumlar Dronov'u net bir biçimde aydınlatarak yandı; İvan dizleri arasına sıkıştırdığı şarap şişesinin mantarını, eğilerek ve gerginlikten yüzü kızarak çıkartırken, ağır ağır soluyordu.

Klim İvanoviç Samgin, kendini endişeli hissediyordu; ancak bu endişeli hali giderek hoş bir duyguya dönüşmeye başladı. Küskün bir şaşkınlıkla:

‘Neden ben deneyimimi böylesine basit ve net olarak biçimlendiremedim ki?’ diye düşündüğü bir an geldi.

Ancak kısa süre sonra gururla şunu saptadı:

‘Bu kitapta, bana çok yakın olan, belki de benim tarafından ortaya çıkarılmış ve de tohumu atılmış olan düşünceler var.’

Ardından, Klim, komik, biraz kambur duran, sıska, kızıl saçları dağılmış, heyecanlı ve çok konuşan Narodnik düşmanı ve Marksist Piotr Struve'nin on yıl önceki görünümünü anımsadı. Bu kitap düşkünü, yandaşı olan uzun boylu, ince bacaklı, büyük karınlı, su kabarcıklarının sesini andıran ince sesli, siyah saçlı Tugan Boranovskiy'nin yanında komik görünüyordu.

‘Gençliğin önderleri,’ diye düşündü Samgin; genç kadın kursiyerlerin ve üniversite öğrencisi gençlerin onlara nasıl taptıklarını, ‘Özgür Ekonomi Derneği’nde bu insanların konuşmalarını büyülenmişçesine dinleyişlerini ve ‘ekonominin büyük öneme sahip oluşuna’ hayranlık beslemelerinden dolayı Marksizmi destekleyen aydınların küçük dairelerindeki yasal olmayan akşam toplantılarında onları nasıl karşıladıklarını ve uğurladıklarını anımsadı. Struve'nin o zamanlar ‘Fichte'ye Dönüş’ başlıklı yazısında başlattığı ‘ulusal özbilinç’ düşüncesinin Marksizmle bağdaşmazlığı gerçeğine Kutuzov'un ilk kez işaret etmiş olduğunu anımsamak rahatsız ediciydi. Ardından, büyük bir yanlış yapabileceği halde yapmamış biri olmanın yarattığı hoşnutluk duygusuyla, Klim İvanoviç Samgin:

‘Ben hiçbir zaman, hiçbir şeyin savunuculuğunu yapmadım, görüşlerimi değiştirmem için bir nedenim yok,’ diye düşündü.

Ivan Dronov ise yine “yeni bir söz” bulma sancısı içerisindeydi; elindeki kâğıtları evirip çevirerek aceleyle okuyordu:

“ ‘Batılı burjuva, bir Rus aydından, manevi düşünceler bakımından daha yoksuldur; buna karşın, düşünceleri, ruh halinden daha baskın çıkar, en önemlisi ise, nispeten belirli bir bütünlüğü olan manevi bir yaşantıya sahip olarak varlığını sürdürür.’ Burada yazdıkları da artık bir tür papaz vaazını andırıyor! ‘Rus ulusal ruhunun özellikleri, bizim dinsel felsefe alanında bir şeyler yaratmak için seçilmiş olduğumuza işaret eder.’ Şuna bak ya! Burada söyledikleri kör düşünceler. Herhalde bunu uyduran da Berdyaev’dir.”

Dronov, şarabından büyük yudumlar alıyor, kek dilimlerini yiyor ve tıpkı yer parlatan hizmetçi gibi ayaklarını yere sürerken, hayran hayran söylenyordu.

“Bu kitap olay yaratacak! Beş baskı ya da daha fazlasını yapar. Ah, şeytanlar...”

O anda hayranlığı aniden söndü, kâğıtları eliyle okşayarak, derin bir üzüntüyle iç geçirdi.

“Kitapçığın basımını kaçırmışım. Varyuha ile iki eser derlemesini yakalayabildik, ama bu elimizden kaçtı! *Marksist Felsefe* notlarını görmüş müydün? Ya Martov’un, Potresov’un, Maslov’un yazı dizisini?”

Sağ gözünü kapatan Dronov dudaklarını geniş bir gülümsemeyle esnetti, böylelikle alt çenede iki, üst çenede de bir altın kaplama köpek dişi göründü.

“Marx’ı sürekli belirli bir çerçeveye sokuyorlar. Belirli çerçeveye sokmak sınırlamaktır, değil mi? Yalnız Lenin, tıpkı Papaz Avvakum gibi, inatla akıntıya karşı yürümeye çalışıyor.”

Sonunda kâğıtları iç cebine attıktan sonra, Dronov yeniden:

“E, ne diyeceksin? Olay bu kardeşim! Biliyor musun, Azef ve bu adam,” dedi. Parmağıyla göğsünü göstererek, “adamın suratını dağıtacak türden herifleriz, değil mi?” diye sordu.

Dronov bekliyordu.

Samgin, bir şey söylemek zorundaydı.

Samgin, bir doktor tavrıyla: “Bu kitabın gereksiz, tartışma yaratan keskin özelliğini zaten belirttim,” diye söze başladı; pınarın üzerine atılmış daracık bir tahtanın üstünde yürür gibi yere basarak dolaşıyordu. “Bu kitap eskiden beri sürüp giden idealistlerin ve... gerçekçilerin tuhaf tartışmasını yeniden başlatıyor. İnsanlar gerçekçilikten yorulmaya başladı. Ve işte...”

Klim, çevresindeki dumanı dağıtmak için elini havada salladı, yan gözle Dronov’un şarabını içerken aynı zamanda kendisini gözleriyle izleyişine baktı. Başını eğerek konuşmayı sürdürdü:

“Evet. Böylesine ciddi durumlarda, sözlerin düşünceyi çarpıtmak gibi tehlikeli bir özelliğinin bulunduğunu özellikle anımsamak gerek. Sözcük giderek fazlasıyla bağımsız bir anlam kazanmaya başlıyor; son zamanlarda logos üzerine oldukça fazla konuşma yapıldığını, yazılıp çizildiğini ve hatta bir tür söz yüceltenler tarikatının ortaya çıktığını da duymuşsundur. Genel olarak söz, öylesine büyük bir yer edindi ki, filoloji son zamanlarda artık mantığa boyun eğmiyor, yalnızca fonetiğe bağlı kalıyor... Örneğin: bizim dekadanlar, Balmon, Bely...”

“Sen ne saçma şeyler geveliyorsun azizim?” diye şaşkınlıkla sordu Dronov. “Bir lise öğrencisi ya da konuşurken temkinli olunması gereken biriymişim gibi konuşuyorsun. Konuşmak istemiyorsan ‘istemiyorum’ de.”

Dronov’un konuşması ayık bir insanın konuşması gibiydi, ancak ayağa kalktığında İvan, yerinde sallandı, bir eliyle masanın köşesini, diğeriyle sandalyenin arkasını yakaladı. Berdnikov’la yaşadığı olaydan sonra, Samgin sarhoşlardan korkar olmuştı.

“Bekle,” dedi Klim, olabildiğince sevecen bir tavırla. “Ben, sana, Plehanov’un, sosyal demokrasi için Petersburg’dan Moskova’ya, burjuvazi ile de Tver’e kadar gitme olasılığını kanıtlamaya çalıştığını...”

“Bunu ne diye anımsayacakmışım?” Dronov, ceketinin iç cebinden ön baskı kâğıtlarını hızlıca çekti ve yukarıda sallayarak: “Buradaki asıl konu, burjuvazi ile geçici olarak yapılacak bir ittifak değil, raznoçinetslerden oluşan ve eleştirel düşünen aydınların ön koşulsuz olarak burjuvaziye teslim olması; işte bu olaya, işçi,

sosyal-demokrat, Bolşevik olan arkadaşım... Dunayev'in yaklaşımı. Doğru yaklaşıyor. Burjuvazi, istediğini almıştır ve artık bir anayasası var, peki demokrasinin, emektar aydınların kazanımları nedir? Tüccarın yanında kâhyalık mevkisi mi? Kâhya olmak 'yaşamın anlamı' olarak görülebilir mi?"

Dronov bağırıyor ve elinde kâğıtları sallayarak ayağını at gibi yere vuruyordu. Samgin, onun sözleri arasındaki bağlantıyı, bağırışlarının anlamını yakalamakta zorlanıyordu. Klim İvanoviç, masanın diğer yanında duruyor ve daha kötü bir olayın gerçekleşmesini bekleyerek susuyordu. Ancak, Dronov, birden:

"Ben kendimle ilgili konuşmaya niyetli olsam da, açık konuşacağım," diye bağırıldı; dilini ısırılmışçasına hemen sustu, gözlerini kırptı ve kendi normal sesiyle, şaşkınlıkla:

"Harika bir söz etmişim ha? Kahrolası! Epigraf olacak kadar güzel bir söz, Tanrı tanıgım olsun! Benim yaratılışımda bir tür bi-ber acısı saklıymış, ha? Dediğim gibi, kendimle ilgili konuşacaktım. Ben burjuva değilim, sosyalist değilim. Ben serbest meslek sahibi insanlar arasından çıkmış sıradan birisiyim. Kendisi için savaşmak durumunda olan, normal yaşama isteği ve saygın yaşama arzusu dışında, geçinmek için parası ya da hamisi olmayan bir insanım. Bu saygın yaşama isteği, hem yasalarla cezalandırılmış, hem de şan şöhetle ödüllendirilmiş olan herkesin yeteneği ve davranışları için temel bir hareket noktası oluşturur. Bu durumda ben esnek, kıvrak ve buna benzer bir şey olmalıyım. Kiminleyim? Fiziksel emeğin proletaryasıyla mıyım? Kendinden geçercesine kahramanlıklar yapacak, bu işe yarayacak birisi değilim. Ben lezzetli yemekler yemekten, çok içmekten, değişik karıları sevmekten hoşlanan bir adamım. Mal sahipleri ve burjuvalarla yürümek mi? Hayır, bu benim için iğrenç bir şey. Ben herhangi bir burjuvadan daha akıllıyım. Ben küçük adam maskesi takınayı başaramam, istemiyorum da." Omuzlarını açıp, karnını öne doğru vererek, ekledi:

"Küçük bir adam maskesini."

Son sözü boğazında düğümlendi; Dronov öksürdü, hızlıca bir kadeh şarap içti, saatine baktı ve heyecanla öneride bulundu:

"Klim İvanoviç, haydi gazete çıkartalım kardeşim! Saf ve ya-

lin, demokratik bir gazete; felsefe saçmalıkları olmayan, Marx'lı, ama Lenin'siz bir gazete, anlıyor musun ha? Aydın proletaryanın yayın organı, anlıyor musun? Sağın da solun da suratlarını dağıtırız, ha?"

Samgin, temkinli bir tavırla: "Para gerekli," dedi.

"Kutsal bir söz ettin! Özellikle para gerekli."

"Ve de büyük paralar."

"Tanrısal bir söz! Aynen öyle, büyük paralar. Eh, ben de geç kaldım zaten, kahretsin! Ön baskı kâğıtlarını geri götürmeliyim. Gece sende kalırım, oldu mu?"

"Beklerim," diye yanıtladı Samgin. Girişte, ayaklarını, ağır deri botlara sıkıştırmaya uğraşırken, Dronov ansızın kahkahayı bastı.

"Hayır, sen bir düşün, onların çağrısı nereye götürecektir? Liseyi, yaptığımız duayı anımsıyor musun, nasıldı? 'Anne ve babalara teselli, kilise ve yurdumuza yararlı olmak için...' "

Şapkasını havada sallayarak, arkadaşıyla alay eden küçük çocuk tavrıyla:

"Bense, ailesi, soyu olmayan bir adamım ve kendimden başka hiç kimseye yarar getirmek gibi bir niyetim yok. Beni öyle kabul ediniz..." dedi.

Dişlerinin arasından alçak perdeden bir ısıklık çalarak gitti. Klim İvanoviç Samgin, yağmur suyu birikintisinden çıkmış bir süs köpeği gibi silkelendi, giriş bölümünün alacakaranlığından, salonun sıcaklığına ve aydınlığına adım attı, durdu ve sigarasını çıkartırken, şöyle bir sonuca vardı:

'İşe yaramaz. Adi ve üçkâğıtçı. Gazeteymiş, kafasından uydu-rabildiği tek şey bu. "Kopeyka" adında böyle işe yaramaz bir gazete vardı. Ancak o, "ben kendimle ilgili konuşmaya niyetli olsam da, açık konuşacağım" diyerek kendisini çok iyi tanımladı.'

Klim İvanoviç, parmaklarını şakırdattı ve Dronov'un gidişiyle birlikte, savunma mekanizmalarını alarına geçirmiş olan durumun yok olduğunu hissetti. Yeni bir ruh hali ortaya çıkıyordu; bu ruh hali sözcükleri aramıyor, sözcükler düzensiz bir biçimde olsa da çok kolay ve kendiliğinden ortaya çıkıyordu.

‘Yedi piskopos, Lev Tolstoy’u kiliseden aforoz etmiş. Yedi aydın, Rus aydın kesiminin geleneksel niteliğini yadırgıyor ve bu kesimin gerçeğe eleştirel yaklaşımını, zekâ ve itici güç alma geleneğini yadsıyor.’

O anda nedense, “Biri sabanlı, yedisi kaşıklı” deyimi, “Yedi Semion kardeşlerle ilgili masal” aklına geldi. Yedi rakamı, tıpkı sinekler gibi bıktıran onlarca küçük düşüncenin türemesine neden oldu ve onlardan kurtulmak ve asıl konuya dönmek için büyük bir çaba sarf etmesi gerekti.

‘Düşüncelerimin özgürlüğünü bir zamanlar kısıtlamaya çalışmış olan ifadeler sistemini bir diğeriyle değiştirmeye çalışıyorlar. Bilmek istediğimde inanmarnı istiyorlar. Kuşku duyma hakkımı elimden zorla almak istiyorlar.’

Kalın halının üzerinde sessizce bir ileri bir geri yürürken, başı, tunç meleklerin duvarda asılı tuttukları antika yuvarlak aynada, bir görünüp bir kayboluyordu. Klim İvanoviç Samgin, aynanın önünde durarak yüzünü dikkatle incelemeye başladı. Önemli, belirleyici düşüncelerin ortaya çıktığı anlarda, yüzünü inceleme davranışı, alışkanlık haline gelmişti. Yüzünün soğuk, mimik açısından yoksul ve neredeyse her zaman miyopların tamamında olduğu gibi az hareket eden bir yüz olduğunu biliyordu; ancak Klim yüzünün özgür bir düşünürün etkileyici yüzüne dönüştüğünü giderek daha sık fark ediyordu; kendi iç dünyasının incelenmesi ve kendi benliğinin araştırılması üzerine yoğunlaşmış bir kişinin yüzüydü bu. Gözlüklerini çıkardı ve aynanın camına alnıyla neredeyse dokunacak kadar yaklaşarak şakaklarının beyazlamış saçlarını parmaklarıyla okşadı, top sakalıyla oynadı, iri olmayan, tü-tünden sararmış dişlerine baktı.

Klim İvanoviç elinde olmadan gururlanarak: ‘Onların düşünceleri bana tanıdık geliyor, belki de benim tarafından üretilmiş ve tohum gibi ekilmişlerdir,’ diye düşündü. Ancak anında, Gogol’ün “Mektuplaşmasını,” Konstantin Leontyev’in siyasi felsefesini, Dostoyevskiy’nin “Günlükler”ini, K. Pobedonostsev’in “Moskova Toplu Eserleri’ni,” Lev Tihomirov’un “Neden Devrimci Olmaktan Vazgeçtim” adlı kitapçığını ve daha birçok şeyi anımsa-

di. O sırada tuvalete gitme gereksinimi doğdu; tuvalet koridorun sonunda, mutfakın arkasında, hizmetçi odasının yanındaydı. Samgin, yemek odasında mum aradı, bulamadı ve elinde bir kibrit kutusuyla gitti. Koridorda birileri bir şeyler yapıp duruyor, gürültüyle soluyordu ve bu öylesine beklenmedik bir durumdu ki, Samgin kibritleri düşürerek bağırdı:

“Kim var orada?”

Alçak ve kalın bir sesle biri:

“Benim, Klim İvaniç, ben, Nikolay,” dedi.

Kibrit parlayınca, tıraşsız bir yüz ve elinde teneke lamba tutan esmer bir kol görüldü.

“Lambanın gazını dolduruyorum. Tesisatçılar cam lambayı kırmışlar ya.”

“Ah, siz miydiniz? Tanıyamadım sizi.”

“Sakalımı tıraş ettim.”

Tuvalette, Klim İvanoviç Samgin endişeyle düşündü:

‘Çılgın günlerin ve elimde olmadan bu çılgınlığa katılışının tanığı. Polis, bahçe hizmetlilerini ajanlıkla görevlendiriyor ve bu adamın bir istisna olacağını düşünmek saflık olur. O bir asker öldürmüştü. Bana şantaj yapabilir.’

Samgin, koridora çıktığında duvarda küçük bir lamba yanıyor, Nikolay ise süpürgeyle yerdeki beyaz tozları alıyordu; Nikolay koridorun ortasında eğilmiş bir halde durunca, ev sahibi durmak zorunda kaldı.

Samgin: “Yeniden kenttesin demek?” diye sordu.

“Evet, döndüm işte. Köyde yaşamak artık zor geliyor, hem de korkuyor insan.”

“Neden?”

“Yönetim 1905’te olanlara çok kızmış. Köylülere eziyet ediyorlar. Kuzenimi dört yıllığına Sibirya’ya sürdüler; çok akıllı, sakin bir adam olan kayınbiraderimi ise daha da kötüsü, astılar. Karılardan bile eskiden olan olaylar için hesap soruyorlar, evet! Yönetim, öyle bir coşmuş ki... utanmıyorlar da! Yeni toprak sahibi, eski zengin köylüler ise polis gibi davranıyorlar. Yoksullar onlarla ilgili: ‘Eskiden beylerin malikânelerini yakmak ve beyleri kovmak için bizi toplayarak götürürlerdi, şimdi ise...’ diyorlar.”

Koridorda boğucu bir gaz ve kireç tozu kokusu vardı; bahçe hizmetlisinin ağır sesi de havasızlığı artırıyor gibiydi. Odaya geçmesi için Nikolay'ın çekilip yol vermesi gerekiyor, o ise koridorun ortasında durmuş, bir elinde süpürgeyi tutuyor, diğer elinin parmaklarıyla gömleğinin yakasını kapatmak için uğraşıyor, ama bir türlü başaramıyordu. Lamba durduğu yerin yukarısında, omzunun biraz üstünde asılıydı; lambanın ışığı köşeli ve kemikli yüzünün yarısını aydınlatıyordu. Bu sakalsız yüz, önceki odun gibi kayıtsızlığını yitirmişti; yanakları ve çenesindeki kıvrımsı sakalları hareket ediyor, çatık kaşların altından gri gözleri sert bir biçimde bakıyordu; Nikolay alçak sesle konuşuyor, ancak ses tonunda sitem ve her an bağırmağa başlamaya hazır bir tavır seziliyordu.

Samgin, kendisine içinden: 'Katil,' diye anımsattı.

"Köylüler, toprakları ele geçirilmiş tutsaklar gibi yaşıyorlar, Tanrı'nın üzerine yemin ederim! Daha genç olanlar gidebildikleri yerlere gidiyorlar, gerçi artık pasaportları zor veriyorlar. Ailesi kalabalık olanlar, atı olanlar, acılara dayanmaya çalışıyorlar."

Samgin: 'Beni bir şeylerin suçlusu olarak görüyor olabilir,' diye akıl yürütüyordu.

"Fabrikada çalışanlar, ustalar, ellerinde toprak varsa artık satıyor, köyleri tıpkı çürümüş tahta gibi kırıp geçiyorlar! Toprağı neredeyse sudan ucuz satıyorlar. Komşum, dokumacı, bir buçuk desyatin* toprağı dört yüz seksen gümüş rubleye sattı, oğlunu gelirsiz bıraktı ve genç çocuk nişasta fabrikasına çalışmaya gitti. Karşımızdaki mezrada yaşayan bir sobacı, bir desyatin toprağı dört yüz aldı..."

"Çoktan mı buradasınız?" diye sordu Samgin.

"Bahardan beri. Varvara Kirillovna, ruhu şad olsun, beni hemen aldı. Burada yokluk var ama arada bir de olsa insan sesi duyarsın, buradaki insanlar vefalıdır, 1905 yılını unutmuyorlar. Aslında, komşular benimle ilgili bir şeyler anınsarlar diye korkuyordum, ama hayır, bir şey yok gibi. Bu civardaki polislerin ise hepsi yeni, Petersburg'dan. Onlar tabii, biz bahçe hizmetlilerinden bilgi talep ediyor ama, anlatılacak pek bir şey de yok; buradaki sakinler sessizce yaşıyorlar. Ebenin oğlu, geçenlerde çıkıp geldi,

* Eski Rusya'da 1,09 hektara eşit arsa.

anımsar mısınız? Dokuz ay hapis yattı; sonra da sürmüşler, ama annesi uğraşmış. Geçenlerde, Lavruşka'ya sokakta rastladım; üç-kâğıtçılar gibi giyinmiş, kravat takmış; bir yerlerde okuduğunu söyledi. Yalan söylüyor gibiydi.”

Nikolay, sesini alçaltarak:

“Yoldaş Yakov, yaşıyor muymuş, bilginiz var mı?” diye sordu.

Samgin, kararlı bir sesle: “Bilmiyorum,” diye yanıtladı ve öne doğru yine kararlı bir adım atarak Nikolay'ın duvara yapışmasını sağladı.

‘Ya ajan, ya da beni... kendilerinden birisi gibi görüyor,’ diye düşünüyordu Klim İvanoviç; sigarayı yaktıktan sonra salonda melankolik bir biçimde gezinerek, eşyaları incelemeye başladı. Bir dükkânın içi gibiydi, çok eşya vardı. Duvarlarda asılı yağlıboya ile yapılmış, küçük ebatlı, canlı renkli etüt çalışmaları göze hoş görünüyordu. Bu etütlerden birinden, gözlerini kısmış kalın dudaklı, tıraşlı bir yüz, bir şeyler sorarcasına bakıyordu. Narin oyma işi rafta kırmızı ipek kaplı ciltli kitaplarda Miropolskiy'nin, Konevski'y'nin, Sologub'un, Balmont'un, Brüsov'un, Gippius'un, Vilye de Lile Adane, Baudelaire, Verlaine, Richarde Demole'in eserleri, Blok'un şiirleri, Schopenhauer'in “Aforizmalar”ı vardı.

‘Evet,’ diye kendi kendine yanıtladı Klim İvanoviç, ‘Ben Moskova’da yaşayamıyorum.’

Can sıkıntısıyla iç geçirdi; ev giderek gözüne daha rahat görünmeye başlıyordu; buraya yerleşirse hiç de fena olmayabilirdi. Geniş bir kanepenin üzerinde, Frans Shtuke'nin “Günah” adlı yağlıboya tablosunun kopyası duruyordu. Samgin, bu ürkütücü tablonun, bir sürü yumuşak yastıkla dolu kanepenin üzerinde asılı olmasının anlamlı oluşuna gülümsedi. Birisinin: “Kadınlar yalnızca ayrıntıları anlar,” sözünü anımsadı. Ardından Varvara'nın evini süslemek için oldukça eli açık, ama pek de başarılı olmayan bir biçimde para harcamış olduğunu düşündü. Çok sayıda ufak tefek şeyler, vazocuklar, porselen figürler, küçük kutular vardı. İşte, kemikten, kara ağaçtan, topazdan yapılmış geleneksel yedi fil de vardı. Samgin, bükülmüş altın kaplama ayaklı küçük masaya oturdu, eline topazdan yapılma küçük fili aldı ve “Vehi” yayın dizisinin yedi kişilik yazar grubunu anımsadı.

‘Bu cesur yayın, tıpkı gecenin ortasında çan sesinin duyulması gibi gürültü kopartacak. Sosyalistler var güçleriyle karşı çıkacaklar. Yalnızca sosyalistler de değil. “Her yönden ısıklar ve çan sesleri” duyulacak. Yaşamın yüzeyinde, on kadar hava kabarcığı daha belirecek.’

Düşüncesinin bu tür akışı Klim’i huzursuz ediyordu; elindeki fili diğer altı filin yanına koyarak yeniden odadaki gezintisini sürdürdü. Bildik konuk olan, ‘neden tanınmış bir isim olamıyorum’ biçimindeki protesto, kafasında her zaman olduğundan daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştı.

‘Yaşamın yarısı geçti. Neden ben, basında Marina’nın öldürülme olayının aydınlatılması için uğraşmadım? Bu olay, herhalde Kritskiy kardeşlerin Poltava’daki davası; general eşi Boldireva’nın Penza’daki; baron Roniker’in Varşova’daki davaları gibi ses getirecekti..’. Samgin, bir gazetede çıkan alay dolu bir yorumu anımsadı: “Esrarengiz bir cinayet, kent sakinlerinin sıkıcı yaşantılarının tuzu biberidir.”

‘Gazete mi? Dronov haklı olabilir, gazete gerekli. Bağımsız bir gazete. Bizde bağımsız bir toplumsal sınıf, bilim ve sanat güçlerinin odaklaşması olarak algılanacak demokrasi henüz ortaya çıkamadı.’

Klim İvanoviç Samgin, koltuğun ahşap kolu üzerine oturdu ve neredeyse yüksek bir sesle:

“İşte benim düşüncem!” dedi.

Yemek salonunda, lamba ışığında, Felitsiata sessizce, havada yüzüncesine hareket ediyordu.

Kadın, alçak sesle: “Çay hazır,” diye bildirdi. Samgin, yanıt vermedi; içinde bilinmedik, sessiz ve hoş bir heyecan veren duygunun yavaşça büyümesine kulak veriyordu.

‘İnsanlık düşüncesi, tıpkı Tanrı düşüncesi kadar safçadır. Pıl-nikov aptalın teki. Hiç kimse beni, dünyanın köleler ve beyler olarak ikiye ayrıldığı konusunda ikna edemez. Beyler, kölelerin arasında doğar. Köleler birbirlerine karşı, tıpkı hükümdarlar gibi düşmanca duygular besler. Dünyayı harekete geçiren ise aklın ve yeteneğin gücüdür.’

O saatte, Klim Samgin’in düşünceleri alışılmadık derecede hız-

lı, kaprisli ve hatta birbiriyle bağlantısız bir biçimde kafasında dolanıp duruyordu; bu düşüncelerden geriye, Klim İvanoviç Samgin'in, "Vehi" yazı dizisinin yazarları da dahil olmak üzere, birçok kişiden çok daha sıra dışı ve akıllı bir insan olduğu düşüncesi arta kalıyor ve giderek pekişiyordu.

Aniden yabancı bir görüş ortaya çıktı:

'Ya Bezbedov'u bildiklerini söylememesi için öldürdülerse? Tagilskiy, Bezbedov'un ortadan kaldırılması için gelmiş olabilir mi? Ancak, cinayetin nedeni Bezbedov'un intikamıysa, konu esrarengiz niteliğini ve sansasyon yaratma olasılığını yitiriyor. Bezbedov'un başkalarının istekleri doğrultusunda hareket etmiş olduğu kanıtlanabilseydi...'

'Hayır, bu davayı açma düşüncesinden vazgeçmem gerek,' diye karar verdi Klim. 'Edgar Poe tarzında bir öykü yazmayı denemek gerek. Ya da Conan Doyle tarzında.'

İçini kaplayan hoş duygu yok olmuyor, her zamankinden daha cesur ve canlı düşünmesini sağlayarak, giderek daha çekici gelmeye başlıyordu. Samgin, yemek salonuna geçti, bir fincan çay içti, yeni gazetede yayımlanabilecek öykünün taslağını kafasında canlandırmaya başladı. Dronov bir türlü gelmiyordu ve Klim İvanoviç yatmaya giderken, içinde bir tatmin duygusuyla, biten günün yaşamında oldukça önemli yere sahip olduğunu düşündü.

Klim, yatmadan önce son sigarasını yakarken: 'İnsanın, kendini bulduğu gün, bir bayram günüdür,' dedi kendi kendine.

Dronov, ertesi gün öğleden sonra, boyun kemiklerinin kırılacağından çekinircesine, kirpi gibi tıraşlı başını hareketsiz tutarak çıkıp geldi. Koyu kırmızı, şişkin yüzündeki hareketli küçük gözler neredeyse görünmüyor, leylak rengi kulakları ise komik ve göz zevkini bozucu bir halde sarkıyordu.

Dronov, hırıltılı bir sesle: "Kafam çatlıyor," dedi; sonra da ev sahibiymiş gibi kaba bir biçimde âdeta böğürdü:

"Balıkçıl kuşu, herhangi bir şarap var mı? Getir, getir! Dün, bir üçkâğıtçının isim günündeydim, sabah altıya kadar içtik. Kumarda kırk ruble kaybettim, yazık!"

Ancak üst üste iki şarap kadehi içince, Dronov daha az hırıltılı ve işini bilen bir sesle konuşmaya başladı. Moskova'da toprak fiyatları aşırı derecede artıyor, kent merkezinde metre karesi yaklaşık üç bin rubleye satılıyordu. Pan-slavistlerin soyundan gelme "kent babaları" arasında sayılan Homyakov, üzerinde hiçbir yapının bulunmadığı küçük ve kent yolunun genişletilmesi için gerekli olan toprak parçası için, 120 ya da hatta 200 bin ruble istemiş, bu parayı alamayınca da arsayı demir parmaklıkla çevrelemiş ve böylelikle trafiği daha da aksatmıştı.

Dronov, ellerini ovuşturarak: "İşte sana, kentin babası denen adam!" diye heyecanla ve öğüt veren bir tavırla bağırırdı. "Bu bölgede, böyle fiyatlar yok tabii," diye sürdürdü. "Evinin değeri çok düşük; çünkü eski, küçük ev, gelir getirmiyor. Toprak için yirmi beş, otuz bin ruble alınabilir. Satın alacak adam var, satışı bir hafta içerisinde yapabiliriz. İş hızla halletmeliyiz, tabancadan ateş eder gibi," diye sözlerini bitirdi ve bir kadeh şarap daha içtikten sonra: "E, nasıl?" diye sordu.

"Satmaya karar verdim."

"Doğru yapıyorsun. Ev sahibi olan bir aydın, aydın olmaktan çıkar, ev sahibi olur, dolayısıyla da bizden biri olmaktan çıkar."

Samgin, kaşlarını çatarak bir şeyler söylemek istedi, ancak neyi nasıl söyleyeceğini bilemedi. Dronov ise canlanarak, işi bilen bir tavırla ve giderek daha bir hararetle konuşmasını sürdürdü:

"Öyleyse hemen telefon ederiz ve alıcı, yani noter Jivotovskiy gelir; kendisi alım satım yapan birisidir, dikkatli ol! Ancak önce şunu sorayım Klim İvanoviç, binlerce ruble parayı ne yapacaksın? Senin paraya değil, gazete ya da kitap yayıncılığı yapmaya gereksinimin var. Gazete için on binlerce ruble yetmez, yüz elli, iki yüz bin rubleye gerek var. Şunu öneriyorum: Bana bu yirmi bin rubleyi ver; ben bir yıl sonra onu iki yüz bin ruble yapmaya söz veriyorum. Söz veriyorum, ama hiçbir garanti veremeyeceğim. Senet verebilirim, ama senetlerin de ne değeri var ki?"

Samgin, gülümseyerek: "Kumar mı oynayacaksın?" diye sordu.

"Borsada oynarız, sen ve ben. Bende sınırsız olanakları olan,

güvenilir bir adam var; ileride ya sürgünü boylar ya da intihar eder. O dürüst bir adam, ancak deli. Bize paramıza para katma konusunda yardımcı olur.”

Dronov, eliyle masanın kenarına tutunarak kalktı. Kısacık bacakları titreyecek kadar içkiliydi; masaya dayadığı eli, masadaki boş bardağın şişeye çarparak çınlamasına neden oluyordu. Samgin, bardağı şişeden çekti ve camın tiz sesi kesildi.

“Paramız olacak. Gazete de olacak,” diyordu Dronov. Yüzü tıpkı bir balon gibi şişiyor, kızarıyor, fazlasıyla parlak bir ışığa bakıyormuş gibi gözlerini kırpyordu.

“Harika bir gazete olacak. Benzeri olmayan bir gazete. Bilim ve edebiyatın tüm güneşlerini katarız, Leonid Andreyev’i çağırırız, ‘Znanie’nin gerçekçi yazarlarına savaş ilan ederiz, kahrolsun gerçekçilik! Siyaseti de işleriz. Yüzyıl kadar boş bir siyaset yaptılar, yoruldu. Hep romantizmi, lirizmi, fizik ötesini, sırların içine dalmayı, Şeytan’ın bağırsaklarını incelemeyi istiyorlar. Akıllara hükmedenler ise, Dostoyevskiy, Andreyev ve Conan Doyle’dır.”

Samgin, kadehine beyaz şarap doldururken yavaşça iç geçirerek:

‘Ne kadar da enerjik,’ diye düşündü.

Dronov ise aceleyle kadehi kaptı ve ağgözlü gibi yarısını iri yudumlarla içti, sonra kalın, ıslak dudakları, sözleri ağzından kovuyormuşçasına yeniden titremeye başladı:

“Bilim haberlerini, fantastik bilimi, edebiyat üzerine tartışmaları ve kavgaları yayımlarız; cinayet köşesi açarız, hem de bunu öyle bir yaparız ki, Avrupalılar böylesini rüyalarında bile görmemiştir. Biz cinayeti yeni bir görüş açısıyla sunar, derinlemesine ele alırız...”

Dronov, kadehi çenesinin yanında tutarken sağ kolunu sallamaya, havayı parmaklarıyla yakalamaya, yumruğunu açıp sıkma-ya başladı.

“Kültür ve cinayet, anlıyor musun?”

Samgin: “Bu siyaset olur,” diye araya girdi.

Dronov: “Hayır! Bu intikam alma hakkının bir temele dayan-

dırılınası olacak,” diye yanıtladı; hatta ayağını yere vurdu, ama anında bir şeyden korkmuş gibi, birkaç saniye boyunca ağzını hafifçe açarak, gözlerini kırparak sustu, ardından aceleyle ve güç anlaşılr bir biçimde söze başladı:

“Ama bu sonraki iş! Bu bir program. Buna ne diyorsun, ha?”

Samgin, gözlüğünün camlarını mendiliyle silerken yanıt vermek için acele etmedi. ‘İntikam’ sözü öylesine beklenmedik ve Dronov’un daha önce söyledikleriyle öylesine bağlantısız bir biçimde ağzından çıkmıştı ki, kimin, kimden ve neden intikam alacağı soruları ortaya çıkmıştı.

Samgin: ‘Bu adam sıradan bir maceracı, enerji dolu, yaşamı umursamıyor ve cesur. Cesareti ise aslında hiçbir ilkeye sahip olmasından, ahlaksız bir insan olmasından kaynaklanıyor,’ diye tanımlamada bulunarak kendisini uyardı. Bu uyarı, Dronov’un artık bir şekilde onun hoşuna gitmeye başlamasından kaynaklanıyordu.

“Genel olarak bu ilginç bir konu. Ancak temsili bir yönetimin var olduğu ülkede, siyasetin olmadığı bir gazete düşünülemez,” dedi.

Dronov oturdu ve şaşkınlıkla yineledi:

“Temsili yönetim...”

Ancak, hemen başını sallayarak konuşmasını sürdürdü:

“Parlamentarlerin siyasetini objektif bir anlatım tarzıyla ya da eleştiri sosuyla sunmak bizim elimizdedir. Sos dediğim şey siyasetin kendisi olacak zaten. Ahlak da öyle. Ancak edebiyatçıların birbirlerini dövdüklerinden, kedilere köpekleri saldırttıklarından da ahlakı araya katmaksızın söz edilebilir. Bırakalım, okur bununla eğlensin.”

Bu sözünden sonra Dronov, baskı yapan bir tavırla:

“Sen girişimin kazanç getireceğini, ilginç olacağını kabul ettin, ya sonrası?” diye sordu.

Sonra da kaba bir biçimde:

“Paraları vermeyi kabul ediyor musun?” diye de ekledi.

“Düşünmeliyim.”

“Düşünmek mi? Neyi düşüneceksin? Rastlantı sonucu eline geçmiş paralara kıyamayacak değilsin herhalde?”

Samgin, gözlerini gözlüğünün camları ardına saklarken: ‘Ne kadar da küstah! Bayağı,’ diye düşündü; İvan ise çıldırmış bir halde bağıırıyordu:

“Vehistler haklı: Aydın insan parayı sevmez, zengin olmaktan utanır, bu gelenektir, kardeşim!”

Dronov, daha uzun süre konuşmasını sürdürdü ve sonunda, kendisine ayırmayı düşündüğü eşyaları bir depoda toplamasını, satmaya niyetli olduğu her şeye fiyat biçtirmesini, gazetelere ilan vermesini ya da bir açık artırma düzenlemesini önererek sözlerini bitirdi. Dronov, ev sahibini hoş bir heyecan içinde, hayal kurma isteği uyandırarak bıraktı. Böylelikle, yaşamında ilk kez, Klim İvanoviç Samgin kendisini büyük bir gazetenin yayın yönetmeni olarak hayal etti; kendisini, çağdaş düşüncelerin her türlü akımını, karmaşıklığını, oyunlarını inceleyen, düzenleyen ve düzelten bir insan olarak gördü. Belirleyici olan sözlerine tüm partilerin siyasetçileri, halkın alt kesimlerinin eğitilmesine büyük önem veren eğitimciler, eleştirmenlerin karşıt görüşlerinde bocalayan edebiyatçılar, felsefeyi ve günlük yaşamı pek bilmeyen eleştirmenler kulak vereceklerdi. O, ülkedeki aydın yaşamın diktatörlerinden birisi olacaktı. En büyük ve dürüst diktatör olacaktı, çünkü herhangi bir belirli programa bağlı olmadığı gibi, en geniş deneyime sahip kişi olacak ve kişisel amaç gütmeyecekti. Kendisini beğenmiş değildi. Ün düşkünü de değildi, parayı umursamıyordu. O gerçekten de bağımsız bir insandı.

‘Gazetenin pratik işletme bölümü Dronov’a verilebilir. Evet Dronov yüz­süz, bayağı ve kaba, ancak enerjisi en önemli artışı. Onda insana sempatik gelen, benimle ortak bir özellik var. Bu özellik hâlâ ilkel ve geliştirilmesi gerekiyor. Ben onun yöneticisi olacağım ve onu beni tamamlayan bir insana dönüştüreceğim. Ona karşı yaklaşımımı biraz değiştirmem gerek.’

Samgin, İvan Dronov’u çocukluğunda tanıdığı haliyle gözlerinin önüne getirdi ve karar verdi:

‘Evet o aslında sıra dışı bir insan.’

Ertesi sabah, Dronov alıcıyla birlikte geldi. Alıcı, yaşı belirsiz, ufak tefek bir adamdı. Kelleşmeye başlamış yağlıca saçları şakak-

larından tepeye doğru taranmıştı; büyük, kırmızımsı burnunun üzerinde duman rengi camları olan telsiz bir gözlük vardı; gözleri bulanık ve hüznü doluydu; sivri yüzünde bolca kılcal damar, Fransız tarzı sakal ve sert ifadeli, ok gibi kıvrılmış bıyıklar göze çarpıyordu. Alıcı, tıpkı karpuz gibi yuvarlak küçük karnının ebatlarını ustaca saklayan, koyu gri, uzun tüylü kumaştan bir takım elbise giymişti. Kumaş parçalarından ve artıklarından yapılmış yumuşak oyuncak ayı ya da maymuna benziyordu.

Adam, sıcak parmaklarıyla Samgin'in elini sertçe sıkarak: "Kozma İvan Semidubov," dedi; daha önce de bu tarz insanlara rastladığı olmuştı ve neredeyse her zaman bu insanlar Dronov ya da Tagilskiy gibi, çok hareketli, hatta aceleci, neşeli insanlardı. Semidubov, acele etmeden, temkinli davranıyor, alçak, yorgun ve ince bir sesle, aynı sözü sıkça yineleyerek konuşuyordu.

Semidubov, duvara kürklü deri eldiveniyle vurarak: "Bir ev, kazanç getiren bir ev olduğunda evdir," diye belirtti. "Bu tür evler, Moskova'nın şanssızlığıdır," diye sürdürdü konuşmasını; ayağının altındaki karı kalın keçe botunun topuğuyla ezerek gıcırdatıyordu. "Bu evler, Moskova'nın tamamına tıpkı küf gibi yayılmış; onların yüzünden tramvaylar, binlerce faytoncu türedi ve genel olarak da Moskova için yüklü harcamalar gerekti."

Semidubov'un sesi giderek acındırıcı ve sevecen olmaya başlıyordu.

"Böyle evlere karşı Napolyon'u davet etsen bile olur."

Yine iç geçirdi:

"Boş bir yaşam sürdürüyoruz canlarım, boş bir yaşam!"

"Doğru," diye onayladı Dronov.

Bahçede yürüyerek araziyi adımlarıyla ölçerken, Semidubov konuşmasını sürdürüyordu:

"İngilizler, 'evim, kalemdir,' derler ve bu yüzden binaları taştan yaparlar; bu nedenle karakterleri de serttir. Ahşaptan yapılsa nasıl bir kale olabilir ki? Siz, canlarım, bu mal varlığına ne değer biçiyorsunuz?"

Dronov, hemen: "Otuz beş bin," dedi.

"Ciddi olamayacak bir fiyat. Paranın değeri daha yüksek."

“Ya sizin fiyatınız?”

“Otuzun yarısı.”

“Dalga mı geçiyorsunuz.”

Semidubov, kapıya doğru yürümeye başlayarak, hüzünlü bir tavırla: “O halde, hoşça kalın,” dedi. Dronov, öfkeyle gırtlığını temizledi ve yılan gibi tıslayarak: “Üçkâğıtçı herif!” diyerek Semidubov’un arkasından gitti. Samgin ise bahçenin ortasında kala kalmıştı ve bu kısa sahnenin kendisinde belirsiz bir kuşku uyardırdığını seziyordu.

Akşam olduğunda bu kuşku oldukça gerçekçi bir hal almış ve gücendirici, haksız bir darbe yemiş olma duygusuna dönüşmüştü. Dronov geldiğinde, Samgin masanın başına oturmuş, Marina olayına ilişkin öykünün planını tasarlıyordu; Dronov uzun boylu Felitsiata’nın ellerine paltosunu attı, şapkasını çıkartmayı unutarak hızlıca salona geçti, sırtını şöminenin çinilerine verdi ve üzgün bir tavırla, ara ara öksürerek:

“Bu malvarlığın yirmi bin ruble değerinde ipotekli olduğunu biliyor muydun? Bilmiyor muydun? O halde tebrik ederim, ipotekli,” dedi. Başındaki şapkayı çıkardı, dizine geçirdi, şaşkın ve hoşnutsuz bir tavırla: “Varvara bu evi ne zaman ipotek ettirmiş?” diye sordu.

Samgin, kendisi için bile beklenmedik bir biçimde: “O havai bir insandı,” dedi; söyleyiş tarzının fazlasıyla öfkeli olduğunu fark ederek Varvara’nın hareketlerini yadırgamaya hakkının olmadığını kendisine anımsattı. O anda, öfkesini Dronov’a yöneltti:

‘Varvara’dan sevgilisi gibi söz ediyor.’

Dronov ise, şapkasını okşayarak belirsiz bir biçimde:

“Şu öküz Stratonov, kadınların paralarını büyük bir ustalıkla yürütmüş,” diye söylendi.

Samgin, gözlüğünü burnundan hızlıca çıkartarak:

“Ne söylemek istiyorsun?” diye sordu.

“Söyledim zaten. Artık gördüğün gibi Stratonov yasaları oluşturuyor, yurtsever bir tavır takınıyor. Bir de artık ceketlerin iç ceplerine, eteklerin altına elini atmıyor, direkt anayurdunun cebi-

ne elini sokuyor; banka organizasyonlarıyla, yolcu gemilerinin Volga'da sefere başlamasıyla uğraşiyor, su işleri komisyonunda görev alıyor. E-evet, kahrolası... Etkin bir kişi!”

Dronov, odanın köşesine bakarak konuşuyor, şaşı gözleri orada bir şeyler arıyor, kendisi ise uyukluyormuş gibi görünüyordu.

“Duma, yani anayasa yine de yararlı bir kurum; saygın yurttaşların asıl niyetlerini ve yaptıklarını mükemmel bir biçimde ortaya çıkarıyor. Ama işte... saygın olmayanlar, tıpkı seninle benim gibi...”

Homurdanarak konuşmasını yarıda kesti ve iş bilir bir tavırla, Varvara'nın ipotek ettirdiği ev yirmi bin ruble ettiğine göre, gerçekte ev fiyatının bu miktarın herhalde iki kat fazlası edeceğini söyledi. Bunu unutmamak gerekiyordu. Toprak fiyatları hızla artıyordu. Dronov, ikinci bir ipotek işiyle ilgili karmaşık planını geliştirmeye başladı; Samgin, çünkü hayallerinin ne kadar da kolay ve korkunç bir biçimde yıkıldığını düşünerek, dikkatini vermeden dinliyordu. İvan, şu Semidubov ile bir olup bir iş çeviriyor olabilir miydi? Bu varsayım onu avutamıyordu, alıcının soyadı ise şu nu anımsattı:

“Yine yedi rakamı.”*

Dronov, beş dakika kadar daha oturdu ve aniden, vedalaşmadan ortadan kayboldu.

Klim İvanoviç, gözlerini kapatarak ve yavaşça: ‘Evin satılması gerekiyor,’ diye anımsattı kendisine. Dişleri arasından “Ben kızmıyorum” romansını, Varvara ve Stratonov’u düşünerek mırıldanmaya başladı:

‘Kötü bir durum.’

Dronov, evin satış işiyle bir aydan daha uzun bir süre uğraştı durdu; bu süre içerisinde Samgin, miras haklarını üzerine devraldı, yasal mirasçı oldu, uzun öyküsünün taslağını bitirmeyi ve hatta gereği olmayan eşyaların bir bölümünü, Varvara'nın giysilerini ve mobilyayı satmayı başardı. Dronov kilo bile vermişti. Neredeyse her gün Samgin'in karşısına yarı sarhoş, hırçın, kızgın bir halde geliyor, beyaz şarap içiyor ve üçkâğıtçılığın korkunç örneklerini anlatıyordu.

* Semidubov, Yedi meşe anlamına gelir -ç.n.

“Üçkâğıtçıların yarışı. Moskovalı üçkâğıtçılar boşuna ün kazanmamış, azizim. Varvara’yı şu budalaca ipotekle öyle zarara soktular ki, Şeytan ruhlarını alsın! Ben insanlardan tiksinen, kötü yürekli birisi değilimdir, ancak yine de elimde olsa, Moskova sakinlerinin yarısını Sibiry’a, Yakutka’ya, Kamçatka’ya, genel olarak da ücra yerlere sürerdim. Varsın orada birbirlerini yesinler köpoğlu köpekler, oradan Avrupa’ya hiçbirinin çılgılığı ulaşamaz zaten.”

Samgin, bu sarhoş gevezelikleri neredeyse umursamaz bir ruh haliyle dinliyordu. İvan’ın üçkâğıtçıların yaptıklarıyla ilgili konuşmasının, aslında Dronov’un kendisine yapmak üzere olduğu üçkâğıtçılığa Samgin’i hazırlama çabası olduğundan emindi. İvan, yanına kıpkırmızı, terli bir halde gelerek, önünde durup törensel bir hava içinde:

“Hallettim. Otuz iki bin rubleye. On iki bin altı yüzünü nakit ve üçer binlik iki senedi, birisi altı ay, ötekisi de bir yıl içerisinde ödenmek üzere alacaksın. Etlerini söktüm,” diye açıkladığında Samgin çok şaşırmıştı.

Dronov, terli yüzünü mendille silerek koltuğa oturdu.

“Sıcak, şu Mart ayına bak. İpotek altına almış adama sattım. Kırk bin kadar, hatta kırk beş bin kadar alınabilirdi, ancak ipotegin kopyasına bir bak, buradaki karmaşıklığı görüyor musun?” dedi.

Dronov, masaya bir kâğıt attı, ancak sevinmiş olan Samgin, kâğıdı, kitap açacağıyla kaldırarak ona geri uzattı.

“Gerek yok. İstemem.”

Dronov, gözünü kıstı, Samgin’e baktı ve mırıldandı:

“Yaptığın fena değil, ince bir davranış. Peki, tamam. Ama bu önemsiz uğraşların için bana bin ruble verirsin değil mi?”

“İstersen iki bin al.”

Dronov: “Öyle mi olsun ki!” diye gülümsedi. “Tuhaf bir adamsın sen, benim için bin ruble bile fazla, ben dostluğundan dolayı bin koparıyorum senden. Demek ki paraları alır, eve gideriz, ne dersin? Toska’yı özledim. Ondan sarı ev bulmasını ve yerleştirmesini rica et, o yuva kurmayı sever. Başarılı değildir gerçi.”

Dronov iki kez öksürdü ve kendi kendine:

“Üşüttüm mü ki?” diye sordu.

Göründüğü kadarıyla hapşırınca Dronov’un neşesi kaçmış, su-
ratı sıkıntıyla asılmıştı; geniş burnunu sert bir hareketle sildi, gırtl-
lağını temizledi, sonra düşünerek ve değerlendirme yaparak ko-
nuşmasını sürdürdü:

“Semidubov bana çok yardımcı oldu. Apandisit ameliyatı için
hastaneye yattı. Ameliyatı beklerken yatıyor ve felsefe yapıyor.”

Semidubov’un felsefesi Samgin’i ilgilendirmiyordu ama neza-
ket gereği, Klim yine de Semidubov’un kim olduğunu sordu.

Birden, Dronov, eliyle yüzündeki sıkıntıyı siler gibi bir hareket
yaptı, ağzını yayarak gülümsedi, ağzındaki altın dişi parladı.

“O ilginç birisi. Sizin meslekte buna ne deniliyordu? Yargı gö-
revleri adayı mıydı ne? Üniversiteyi bitirdiğinde, aynı yıl sanık sı-
rasına oturarak su boruları satışı işinden yargılandı. Tiyatro Mey-
danı’nda borular yerde duruyormuş, boruların işe yaramadan
durduğunu görünce onları alıp gereksinimi olan birisine satmış.
Harika bir adam. Altı ay mı ne vermişler. Çıkınca kumar oyna-
maya başlamış. Şanslı bir oyuncu, ama sahtekâr değil. Onunla iki
yıl kadar önce tanıştım, oynarken bin üç yüz ruble ve neyim var
neyim yok kaybettim. Moralim bozulmuştu tabii ki. O ise: ‘Beş
yüz ruble kadar benden alın, devam edelim,’ dedi. ‘Benim ödeye-
bileceğim param yok,’ dedim. ‘Ne diye ödeyeceksiniz ki, ben zevk
için oynarım. Evli bir insan değilim, para beni seviyor, üç gün ön-
ce kırk iki dakikada on yedi bin ruble kazandım’ dedi. Biliyor mu-
sun, ben de aldım. Kaybettiklerimi geri aldım, hatta altı yüz beş
ruble kazandım. Teşekkür ettim ve artık onunla yalnızca prefe-
rans ve vint oynuyorum, o da küçük miktarlarda.”

Dronov, bunu memnuniyetle, geniş elmacık kemikli yüzünden
gülümsemesini hiç eksik etmeden anlattı ve Samgin bu gülümse-
menin, dadısının torunu olan bu adamın balta gibi yüzündeki ifa-
deyi yumuşattığını, daha hoş bir hale getirdiğini kabul etmek zo-
runda kaldı.

“Çok renkli bir ulusuz, Klim İvanoviç, tuhaf bir ulusuz,” diye
ekledi Dronov. Biraz sustuktan sonra, düşünceli bir halde, şapka-

sını dizinden çıkarıp, masaya koydu; bu arada eli lambaya takılmıştı ve az kalsın düşürüyordu. Alçak sesle: “Bizde şaşılacak adamlar var, sayıları çok ve hepsi de nereye yamanacaklarını bilemiyorlar. Devrime mi katılacaklar? İşte, devrim işi biraz gürültü kopardı, gülümser gibi oldu ve ortalıklarda yok. Sen ‘olacak’ diyebilirsin! Tartışmam. Tüm verilere dayanırsak, devrim olacak. Ancak köylüler onları çok korkutmuş. Devrimi düzenleyenleri kısmen yok ettiler. Bir bölümünü sürgüne yollayarak ortamdan uzaklaştırdılar, bir çoğu da kendileri saklandılar.”

Dronov, Samgin’e baktı ve sözlerini:

“Aslında ne diye sana anlatıyorum ki? Zaten her şeyi kendin de biliyorsun,” diye bitirdi.

Samgin, sessizce başını eğdi, İvan ise biraz sustuktan sonra özür diliyormuşçasına:

“Kuşkusuz, şu Semidubov denen adam ne olduğu belirsiz bir tip. Şeytan bilir, böyleleri ne diye yaşıyor? Bazen kendime, ona benzeyip benzemediğimi soruyorum,” dedi.

Klim İvanoviç Samgin, içinde tiksinti duyarak irkildi:

‘Galiba, bir itiraf daha,’ diye düşündü.

Ancak Dronov:

“Kendimle ilgili gerçekçi, abartısız düşünmeyi bana öğreten Toska’dır,” dedi.

Sonra da:

“Yara’ya gidelim mi?” diye öneride bulundu.

Samgin reddetti.

“Hudojestvenniy’da bugün ‘Diptekiler’ oyunu vardı değil mi? Oraya da mı gitmek istemiyorsun? Bense bu safça eseri beğenirim. Oradaki baron rolü çok anlamlı; adam çabalar çabalar ama hiçbir işe yaramaz. Haydi, ben gidiyorum.”

Giderken, Dronov yadırgayan bir tavırla:

“Korkunç sigara içiyorsun. Tıpkı tüten bir odun gibi duman ürettiyorsun,” diye belirtti.

Klim İvanoviç Samgin, gözlüğünü düzelterek konuğa kuşkuyla hatta öfkeyle baktı; Dronov ortalıktan yok olduğunda ise onu Lütov’un ve Tagilskiy’nin bulunduğu gruba yerleştirdi.

‘Onlar gibi biri. Çarpık karakterli, çift ruhlu, kurnaz. Ahlak-sız. Anlaşılmaktan korkuyor ve içten bir insan gibi görünmeye çalışıyor. Dost olmaya çaballıyor. Ancak yalnızca uşak olabilir.’

Bu noktada Dronov’u bırakarak Samgin dün yaşadıklarına döndü. Bunu yapmak kolaydı; önünde, masada bir posta kâğıdı duruyor, kâğıtta küçük ama net bir el yazısıyla:

“Bezbedov’un, Mariya’ya yaklaşımını vurgulamak, ruh yapısı-na bayağı bir devrimci nüans kazandırarak onu daha az budala göstermeye çalışmak. Aşkını anlatmak. Sevdiği, kurnaz, ona karşı soğuk olan genç kız; Bezbedov’a karşı ilgisi, varlıklı bir teyzenin tek varisi olmasından kaynaklanıyor. Hısltların ayinini göstermek gerekiyor mu?” yazıyordu.

Klim’in gözleri önünde, balık etli, çıplak bir kadın belirginleşmişti ve Samgin yeniden kızgınlıkla, Marina’nın bu davranışıyla Klim’in kendisine sahip olmasını istemiş olabileceğini aklına getirdi. Dronov’un sevgiliyle Marina arasında benzerlik vardı; onun gibi güzel vücutlu ve sağlıklı bir kadındı.

‘ “Kendimle ilgili gerçekçi düşünmeyi öğretti” dedi. Bu ne demek oluyor? İnsan, kendisi hakkında hep gerçekçi düşünür.’

Sigarasını acele etmeden içen Samgin yeniden taslağı okumaya başladı ve Bezbedov’a karşı bu kadar çok ipucu verilmemesi gerektiğine karar verdi; ancak kendisinin de Marina’nın bazı sırlarını bilmesi gerekiyordu; böylelikle Marina’nın varlığından ötürü rahatsızlık duyanları tanıyan bir tanık olarak, Bezbedov’un öldürülmesine haklı bir neden gösterilebilirdi.

Paris’ten sonra Samgin, Marina ile ilgili düşüncelerinde düşmanca bir tavır içerisine giriyor ve bu düşmanca düşünceler yavaş yavaş güç kazanıyordu.

Samgin, ‘bu kadın yaşantıma ne getirdi?’ diye oldukça sık soruyor, Marina’nın kendisiyle ilgili düşüncelerini zedelediğini, yıktığını düşünüyordu. Marina’nın esrarengiz ölümü, Klim’i gürültü koparan mahkemenin bir katılımcısı yapmadıysa, bu Bezbedov’un ölümü sayesinde olmuştu. Tanık olarak mahkemeye çıkması, Klim için fazlasıyla üzücü bir biçimde sonuçlanabilirdi. Davacı taraf onun geçmişini kullanabilirdi; geçmişinde ise tutuklama, hapis, ta-

bii ki polisin bildiği Moskova ayaklanmasına katılma olayı vardı. Yargıç, mahkeme tutanağına aydın bir siyasetçiyi katma fırsatını kaçırmazdı; bu solculara karşı duyulan tepki ve genel öfkenin belirlendiği bir tutumdur. Bunları düşünürken, Klim İvanoviç Samgin, sırtında sinirden kaynaklanan bir ürperti duyuyor ve sert tütünün sersemletici dumanını aç bir insan gibi yutuyordu.

“Evet, bu kadın yaşamıma bir tür karanlık kargaşa getirdi. Daha kötüsü, onun yüzünden neredeyse mahvoluyordum. Berdnikov’u bu olaya katabilseydim... Evet, bu öldürölme olayıyla ilgili bir öykü yazmak ilginç olacak. Çok büyük bir dikkat sarf ederek yazmak, üzerinde derin derin düşünmek, işte bu ılık oda gibi bir yerde, göz zevkini okşayan eşyaların arasında olmak gerekiyor.”

Petersburg onu pek de iyi karşılamamıştı; bulanık gökyüzünde beyazımsı güneş kararsız pırıltılar saçıyor, rüzgâr, kaprisli ve öfkeli bir biçimde deniz yönünden esiyordu; bir gün öncesinde ya da gece şiddetli bir yağmur yağmış olmalıydı; nemli sokaklardan, sonbaharda olduğu gibi, kalın giyinmiş kent sakinleri aceleyle yürüyor, ahşap kaplamalı yerlerden çürüyen tahta kokusu yükseliyor, binalar görkemli bir sıkıntıya bürünmüş görünüyordu. “Novoye Vremya” gazetesinin tonu havayla uyumlu değildi; öncü gazete, ilkbahar coşkusu içerisinde, banka kasalarına yatırılan para miktarının arttığını, ardından da arazileri mülkiyetine dahil etmiş olan köy sahiplerinin sayısının neredeyse altı yüz bine vardığını bildiriyordu. Bunları okuduktan sonra Samgin, parmaklarıyla masaya vurdu, üfledi.

‘Daire aramam gerekiyor.’

Akşam olmadan Samgin, Dronov’a gitti ve üzerini çıkartırken girişte veremli Yurin’in sesini duydu:

“İranlılar şahı devirdiler, Türkler de sultanlarını; Almanya’da, Fabrika Sahipleri Birliği, Köy Sahipleri Birliğine karşı kuruldu; Almanya hükümeti, İngiltere’nin, deniz silahlanmasını kısıtlama önerisini kabul etmedi; bizdeki burjuvazi arasında militarizm yanlısı düşüncelerin arttığı fark ediliyor... sence bu olgular arasında bağlantı yok mu? Var... hem de çok bariz...”

“Bekle, birisi gelmiş. Ah, bu Klim İvanoviç!”

Samgin, Taisya’nın sesini alışılmış olandan neşeli, el sıkışını ise daha sert buldu. Yurin, her zamanki gibi koltukta yarı uzanmış bir halde oturuyor, bacaklarını masanın altına uzatmış, ensesini koltuğun arkasına dayamış, tavana bakıyordu. Taisya, yanındaki sandalyede oturuyordu; önünde defter, elinde kurşunkalem vardı. Yurin, Samgin’e bakmadan güçsüz elini uzattı.

“İyi ki geldiniz, çay içeriz, Moskova’yı anlatırsınız. Yoksa Yevgeniy bana hep akıl verip duruyor.”

Samgin: “Bilgi ışıktır,” diye pek de esprili olmayan bir biçimde anımsattı.

“Onun için konuşmak zararlı...”

Yurin, bacaklarını hareket ettirerek: “Benim için her şey zararlı,” diye yanıtladı. Kısa, hırıltılı nefes alışları duyulabiliyordu.

Genç kadın, endişeyle: “Nereye?” diye sordu.

“Çalacağım.”

Taisya, ayağa kalkmasına yardımcı oldu ve Yurin, kör gibi dikkatle yürüyerek, salona gitti.

Kadın fısıldayarak: “Ölüyor, görüyor musunuz?” dedi. Samgin, sessizce omuz silkti ve ‘Yurin’in akıl dolu konuşmalarını böl-düğüm için sevindi,’ diye düşündü.

“Marksizm...” “Ölüm...” sözcükleri bir an kafasında belirdi ve yok oldu.

Salonda, akordeon yavaş ve düzensiz bir biçimde, bilinen bir şarkının ezgilerini çalmaya başlıyordu; Taisya yavaşça elindeki kurşunkalemle deftere vurarak tempo tutarken, alçak sesle:

“Size daire bulmakta yardımcı olmamı istiyor musunuz?” diye sordu. O sırada pencereden görünen duvar güneşle aydınlandı ve biraz öteye çekilmiş gibi göründü. “Şimdi bile gidebiliriz, bizim sokakta, uzak değil ama...”

Taisya, kalemle salonu gösterdi, orada şarkı bir türlü çalınmamış ve yerine bir koro müziği duyulmaya başlamıştı.

Samgin, genç kadının yüzüne ve göğüslerine daha dikkatli bakarak: ‘Evet, herhalde o çok kolay sahip olunabilecek bir kadın. Hatta belki de ahlaksız bir kadın olabilir,’ diye düşündü.

“Ne düşünüyorsunuz?”

“Dinliyorum.”

“O hep sıkıcı şeyler çalar.”

“Kaç yaşındasınız? Yoksa bu haddimi aşan bir soru mu?”

“Neden haddini aşıyor olasin ki? Yirmi dört. Ama daha yaşlıymışım gibi görünüyorum, değil mi?”

“Bana öyle gelmiyor.”

Salondan kalın notaların hüzünlü uğultusu duyuluyordu.

“Herkes daha yaşlı gösterdiğimi söyler. Öyle de olması gerekir. On yedi yaşıma geldiğimde artık çocuğum vardı. Üstelik çok çalışıyordum. Çocuğun babası ressam, şimdi ünlü olduğunu söylüyorlar; o yurtdışında bir yerlerdeydi, biz ise ekmek ve çayla karnın doyuruyorduk. İlk aşkım, en çok açlık çektiğim aşktı.”

Samgin, derdini paylaşır bir ifadeyle başını sallarken: ‘İşte bir günah çıkartma daha,’ diye düşündü.

Akordeonun kalın notalarına, alto, diskanta sesleri katıldı ve korkutucu, yargılayan sesler, tıpkı Samgin’in içtiği sigaranın aşırı sert ve bulanık dumanı gibi yemek salonuna yayılmaya başladı. Genelde buradaki her şey tatsızdı.

“Bazen şeker alacak paramız bile olmazdı. Ancak o, yoksulken bile iyi ve neşeli birisiydi. Gürültü yapma, Stepanida Petrovna.” Bu sözler, çay servisi için kap kacak dolu tepsiyi getirmiş olan yaşlı kadına söylenmişti.

“Petrovna, anam gibidir, beni bir kediymişim gibi seviyor. Çok akıllı ve devrim yanlısıdır; size komik mi geliyor? Ancak bu doğru; zenginlerden, Çardan, prenslerden, papazlardan nefret eder. O da manastırlı; rahibe olmaya hazırlanan bir öğrenciyken, haç kabul etme töreninin arifesinde aşk yaşamış ve bu yüzden onu manastırdan kovmuşlar. Hastanede hastabakıcı olarak çalışmış, Japon savaşında hemşirelik yapmış, orada subayları yanan barakadan kurtardığı için madalya almış. Sizce kaç yaşındadır, altmış mı? Aslında yalnızca kırk üç. İşte insanlar böyle yaşıyorlar!”

Yurin, aynı akorları yineleyerek çalışıyor ve yineleyişinden ötürü onların karamsar etkileri de artıyormuş gibi geliyor, Samgin’in canını sıkarak içinde yorgunluk duygusu yaratıyordu. Taisya ise acımasızca sitem ediyordu:

“Ah, Klim İvanoviç, neden edebiyatçılar kadınların kaderleriyle ilgili bu denli az ve kötü yazıyorlar? Okurken utanıyor insan: Hep aşk ve yine aşk...”

“Ancak, izin verirseniz, aşk...”

“Evet evet, biliyorum, bunu herkes söyler: Kadınlar için var oluşun anlamı! Herhalde inekler ve atlar bile öyle düşünmez, onlar örneğin yılda bir kez severler.”

Samgin’i Taisya’nın konuşma tarzı değil de onunla ilgili kafasında yarattığı düşüncelerin yıkılması sinirlendiriyor, içi sıkılıyor ve genç kadına kırıncı, daha çok kızdıracığı bir şeyler söylemek istiyordu.

“Aşk ve açlık, dünyayı yönetir,” diye anımsattı Samgin.

Genç kadın: “Hayır! Sonsuza dek böyle sürebileceğine inanmıyorum,” dedi. Samgin, Taisya’nın kalın sesinin daha da kaba çıktığını, az hareketli hatlara sahip yüz renginin koyulaştığını ve göz bebeklerinin insanı rahatsız edici bir biçimde genişlediğini fark etti.

“Kızıyor,” diye karar verdi.

“Görüyor musunuz, işte?” diyordu Taisya, “Açlık da olmayacak, aşk da şimdi olduğu gibi kötü bir alışkanlık değil, ender bir mutluluk olacak.”

Klim, genç kadının gülünç kehanetini: “Sıkıcı bir gelecek vaat etmektedir,” diye yanıtladı.

“Aşk ayı olacak, her yıl içerisinde mutluluk ayı olacak. Mayıs, tüm insanların bayramı olacak.”

Samgin, gülümseyerek: “Bu bir pastane, bir tatlı çörek hayali gibi,” dedi.

Taisya, bağırarak üzereymiş gibi doğruldu, ancak Samgin konuşmayı sürdürdü:

“Hamile kadınların tarlalarda buğday biçmelerinin nasıl olacağını bir düşünsenize.”

Kadın kalktı, başka bir sandalyeye oturdu ve yüzünü semaverin ardına saklarken:

“Öyle mi? Siz hayal kurmayı sevmez misiniz? Daha iyi yaşayacağımıza inanmıyor musunuz?” dedi.

O sırada kapının eşiğinde beliren Dronov: “Kötü olsa bile farklı,” dedi. “Bu tartışmasız, sonunda varacağımız bir yaşam. Sırayla her iki ayakla topallayarak, bugün sol, yarın sağ ayak üzerinde olmak üzere, ama mutlaka varırız!”

Taisya onu: “Fare gibisin,” diyerek karşıladı ve yemek odasına gitti.

Dronov: “Girişte, burada neler konuştuğunuzu dinliyordum... o sırada paltomun ceplerini yokluyordum. Eldivenleri ve muştayı yürütmüşler. Kaybettiğim ikinci muşta bu. Silahlanmak gerek herhalde. Her ikisinde de muştaları Duma’da çaldılar, oradaki soyunma odasında; herhalde cepleri yoklayarak fazla olan şeylere el koyuyorlar,” dedi.

Yurin çalmayı bıraktı, öksürüyordu; Taisya ona bir şeyleri kabul ettirmek istercesine konuşuyordu, hasta adam:

“Benim için sıcak şeyler zararlı,” diye yanıtladı.

Yiyecek dolabının yanında duran Dronov, bir yandan şişeleri çıkarıp kadehleri birbirlerine değdirerek tiz seslerin çıkmasına neden olurken, diğer yandan da geçenlerde kurulmuş olan Ekimciler topluluğu ile ilgili bir şeyler anlatıyordu.

“Liderleri, bir zamanlar Tolstoy’dan olumlu eleştiri almış olan ‘Posrednik’in yayınladığı *Hırsız* öyküsünün yazarı, Gololobov’dur. Şu Gololobov denen adam, kent belediye başkan yardımcısı olmasına karşın, öykü aslında öz yaşamına ilişkin değil.”

Samgin, son sözü zekice bulmuştu ve gülümseyerek Ivan’a gözünün ucuyla bakarken:

‘Kötü niyetli şapşal,’ diye düşündü.

Klim’in karşısına otururken: “E-eyet,” diye sürdürdü Dronov. “Sağcılar örgütlenirken, solcuların kampında moral çöküntüsü yaşanıyor. Eserler, Azerfom’u havaya uçurmuşlar, Esdekler ise ‘İleri’ grubunu kurmuşlar, Lenin’in de bir grubu var, Plehanovcular ‘Esdek’in Günlüğü’nü, yok edici Menşevikler ise ‘Esdek’in Sesi’ni yayımlıyorlar, bir de Trotskiy’nin topluluk dışı bir grubu var. Bu tarih midir, yoksa kargaşa mı?”

Samgin, Dronov’u dikkatini vermeden dinliyordu; Taisya’nın o sırada antreden duyulan konuşmaları onu daha çok ilgilendiriyordu.

“Rica ediyorum, gelme! Yatmalısın. Hemen yarın akordeonu sana getireyim istersen?”

“İyi olur aslında!” diye homurdandı, Dronov.

Samgin, giderek bu kadınla ilgili yaptığı değerlendirmede yarıldığını fark ediyor ve bu yüzden Taisya’ya karşı içinde giderek artan bir öfke duyuyordu.

Taisya, masaya geçerek çayı fincanlara doldurmaya başlarken: “Ölüyor,” dedi. Gür kaşları tek bir çizgi halinde birleşmiş, yüz ifadesi sertleşmiş ve donuklaşmıştı. “Ne kadar da güç bir şey bu: Bir insan yok oluyor, sen ise ona yardımcı olamıyorsun.”

Dronov, kadehinden büyük bir yudum alarak: “Yok olmak mı?” diye sordu.

“Şakanın yeri değil, İvan.”

“Hayır, ama ben ciddiyim! Senin... zevkini biliyorum ya. Elimde olsa, özellikle senin için bir dizi felaket yaratırdım: Savaş, depresyon, açlık, ölümcül salgınlar, su baskınları; sonra da ‘gel insanlara yardımcı ol, Tosya!’ derdim.”

Taisya iç geçirerek, alçak sesle:

“Aptal,” diye söylendi.

“Hayır,” diye karşı çıktı Dronov, “Aptalların yaşamı kolay olur, bense zorlanıyorum.”

“Açgözlülük yapmazsan, zorlanmadan yaşarsın.”

“Önerin için sağol, ama yararlanmayacağım.” Ve Dronov, sandalyesinin üzerinde çivi batmış gibi zıpladıktan sonra acıklı bir öfkeyle konuşmaya başladı:

“Klim İvanoviç, gazete çıkarmalıyız! Büyük, demokratik bir gazete. Uzun ömürlü olmayı istemem, ama gazetenin çıkmasını isterim. Semidubov’u kandırmaya çalışmıştım; benim için iki yüz bin ruble kazan, seni tüm dünyada yücelteceğim, demiştim. Bir şeyler homurdanıyor, yüzünü Şeytan göresice, ancak tereddüt ettiğini hissediyorum.”

“Ben gazetede düzeltici ya da büro memuresi olarak çalışmayı isterdim,” diye hayal kurdu Taisya.

Genel olarak ortam can sıkıcıydı; pencereleri taş duvara bakan bu odada bulunmasının anlamsızlığı duygusu, Dronov’un ve hanımının saçmalıkları, Samgin’i rahatsız ediyordu.

‘Onlara neden bağı kalıyorum?’ diye düşündü.

Beş dakika sonra gitmek üzere toparlandı.

Taisya, kendinden emin bir tavırla “Demek, yarın daire araya-
cağız?” dedi

“Evet,” diye yanıtladı Klim.

Daireyi hemen buldular. Turuncu, gri lekeli ve Samgin’in inek renklerine benzettiği üç katlı binanın, ikinci katında, üç küçük odalı bir daireydi bu. Giriş merdiveninin her iki tarafında yer alan bakır ve emaye küçük levhalardaki siyah renkli harfler, bu bina-
da tuhaf soyadlı insanların yaşadıklarını gösteriyordu: Yeminli müşavir Y. Assikritov, ebe Intraligatina, dans öğretmeni Volkov-
Volovik, kuyruklu piyano akortcusu ve ağaç işi müzik enstrü-
manları tamircisi P.E. Skromny, “Fedkina’nın Aşçılık Sanat Oku-
lu ve Evlere Hazır Yemek Servisi,” “Daktiloda metin yazdırma, 3.
kat, daire 6, D. İlke,” ikinci kat dairelerinden birinin kapısı üze-
rinde asılı olan, küçük bir bakır kare, o dairede Pavel Fyodoroviç
Nalim’in yaşadığını belirtiyordu.

Samgin, bu tabelaları okuduktan sonra, ‘işte demokrasi’ diye yüzünü buruşturdu.

Ancak dairenin odaları aydınlıktı ve pencereler sokağa bakı-
yordu; tavanlar yüksek, yerler parkeydi, mutfakta gaz vardı; böy-
lelikle Samgin kendisini turuncu evin demokratik ortamına kat-
mış oldu.

Daireye yerleşme uğraşları arasında farkında olmadan birkaç hafta geçmişti. Yalnız yaşayan bir kişinin dairesi olacak bu yeri Klim Ivanoviç acele etmeden, büyük bir dikkatle ve ciddiyetle yer-
leştiriyordu; çevresinde en gerekli eşyalar bulunmalı, gereksiz bir
nesne yer alınamalıydı. Petersburg nemli bir kentti, binada ise
merkezi ısıtma sistemi olduğundan, kışın yeni mobilya kuruyacak
ve geceleri gıcırtilar çıkaracaktı; ayrıca yeni mobilyaların biçimle-
ri de Samgin’in hoşuna gitmiyordu. Çalışma odası için Samgin,
yazı masası, kitaplık ve “kara ağaç” tarzında üç ağır koltuk seç-
mişti; seksenli yıllarda liberal düşüncelere bağlı taşra hukukçula-
rı arasında bu tür mobilyalar oldukça yaygındı; günlük yaşam de-

tayları bilgini P.D. Boborikin, romanlarından birinde, bu görünümdeki mobilyaları düş kırıklığına uğramış olanların mobilyası diye nitelemişti. Salon için Moskova'daki evden getirilen mobilyalar ise işe yaramıştı; küçük giriş odasına Samgin, yuvarlak bir masa ve altı adet Viyana işi sandalye yerleştirdi; kimin yaptığı belli olmayan Gudone'un yonttuğu Voltaire heykelinin karakalem resmini, Saltıkov-Şçedrin'i öfkeli bir halde gösteren Matae'nin gravürü ile, Fransız bir avukatı konuşma yaparken gösteren Havarnie'nin gravürünü duvarlara asmıştı. Bu düzen ona oldukça özgün görünmüş ve tam anlamıyla tatmin etmişti.

Apraksin çarşısında ve Aleksandrovskiy pazarında mobilya bakarken, Samgin, yanına yardımcı olarak girebileceği bir avukat da araştırıyordu. Hukuk stajı yapmayı düşünmese de, başkent yaşamında, deneyimli insanların çevresinde bulunmanın yararlı olacağı kanısındaydı. Samgin, İvan Dronov'u, adı pek duyulmamış, parti üyesi olmayan ve sivil davalarda geniş deneyime sahip bir avukat bulma işiyle görevlendirdi.

Dronov: "Anlıyorum!" dedi. "Liberallerle ve diğer ürkek üçkâğıtçılarla birlikte kol kola dolaşmayı istemiyorsun. Demek öyle. Dedğin gibi bir adam buluruz. O kadar da ender rastlanan birini aramıyorsun."

İvan Dronov hiç yerinde duramıyor, koşuşturup duruyordu. Samgin, bu insanı harekete geçiren küçük kamçının, büyük paralar kazanma isteğiyle büyük iş çevirme hırısı olduğu düşüncesine alışmıştı. Ancak, Dronov'u gözlemledikçe, dadısının torunu olan bu adamın, insanlarla olan ilişkilerinde hiçbir zaman içten olmadığı kuşkusu giderek daha sık ortaya çıkmaya başlamıştı. Dronov, açgözlülüğünü saklamıyordu; belki de bunun ardında çok daha kötü bir özelliğini saklıyor olabilir. Marina'nın uyandırdığı kuşkular ve Yevno Azef aklına geliyordu. Samgin, bu kuşkuların sıyrılmaya çalışıyor, ancak aynı zamanda da elinde olmadan bu kuşkuların doğruluğunu kanıtlamaya çabalıyordu.

Yaşamın yeniden düzenlenmesi, kargaşayı yenme konusunda genel eğilim söz konusuydu; hukuksal yasa oluşturma koşullarının yanı sıra, birbirine bağlı güçlerin özgürce gelişim koşullarının

belirlenmesi gerekiyordu. Çoğu kimseler için gerçeklik hayalden daha çekici gelmeye başlamıştı. Taisya, Dronov'un hayalci olduğunu söylemişti. Öyleydi, ancak pratik düşünen birisine dönüşmüştü. Onunla bu kadar sık görüşmemek gerekiyordu. Ancak, Dronov'un varlığı neredeyse hep gerekliydi. Devlet Duması'nda, fraksiyonlarda, bakanlıklarda, gazete yayımcılığında konuşulanların hepsinden haberdardı; Çar ailesine ilişkin, fıkralara konu olacak birçok saçmalığı biliyor, güncel siyasi yayınları okumaya zaman bulabiliyor ve Samgin'e saldırgan bir tavırla:

"Martov'un, Potresov'un *Toplumsal Hareket*'ini okudun mu? Hayır mı?" diye soruyor, "ikinci cildin birinci bölümü çıktı. Al bir göz at, gülersin!" diyordu.

Samgin, kendisini bir zamanlar Moskova'da her konuda bilgisi olan ve düşünce üretebilen biri olarak anımsıyordu; bu yerin başkası tarafından kolayca, bir çırpıda kapılmış olduğunu bilmek ve o insanın bunun değerini önemsemediğini görmek sinir bozucuydu. Ayrıca, Dronov'un daima hızlı ve hatta umursamaz bir tavırla yaptığı itirazları dinlemek fazlasıyla güç geliyordu.

Bir gün, çelişkilere hiç dayanamayan Nogaytsev, Stolipin'in toprak reformu konusunda yer ölçüm öğrencisi, uzun boylu Hotyaintsev ile tartışıyordu. Kıpırmızı kesilmiş ve terlemiş olan Nogaytsev:

"Son derece yanlış düşünüyorsunuz! Mujik ya varlıklı olacak ya da 'soyu tükenmiş kabileler gibi' hepimiz yok olacağız," diye bağıırıyordu.

Hotyaintsev, iri ve çarpık dişlerini ortaya çıkartarak, güçlü, ancak rahatsız edici bas bir sesle:

"Köye gidin, oradaki toprak sahiplerinin çektirdikleri zulmü göreceksiniz," diye yanıtlıyordu.

Samgin, Taisya'nın kendisine soru sorar gibi baktığını fark edince, bir doktor tavrıyla:

"Ancak, beş yüz yetmiş bin yeni toprak sahibi kayıtlara geçirilmiş ve tabii ki bunlar toprak sahibi olacakların en iyileri," dedi.

"İşte-e!" diye atıldı Nogaytsev. "Biz onlara geçen yıl harika bir mahsul topladıkları için borçluyuz."

İşte o sırada Dronov araya girdi, not defterini karıştırıp, hiç kimseye bakmadan, kırıcı bir tavırla:

“Saçmalıyorsun, efendi. Bu yılın kayıtlarına göre, Stolipin yanlısı toprak sahiplerinin sayısı, üç yüz kırk iki bine geriledi! Azalmanın nedeni ise güçlü mujiklerin, zayıf olanların topraklarını almak yoluyla, gerçekten de büyük toprak sahipleri haline gelmeleridir, bu bir! Yoksullar, toprak kiralayanlara karşı ayaklanarak mezraları yakıyorlar, bu iki! Bunu bilmek gerekiyor, saygıdeğer beyler. Boşuna bağıríyorsunuz. İyisi mi şarap içiniz. Tanrı'nın lütfu bize her gün Benediktin şarabı ihsan etmez,” dedi.

Ivan'ın kırıcı ses tonunda, Samgin bir tür kızgınlık ve öç alma isteğini açıkça duyabilmişti. Böylesine bir kızgınlığın kime yönelik olduğunu anlamak güçtü ve bu öfke onu endişelendiriyordu. Yine de bir şeyler onu Dronov'a çekmeye devam ediyordu. Bu ortamda, değişik ifadeler, söylenceler, fıkralar karmaşasının dinmeyen tufanında, Samgin, düşünceleri örgütleyen, bilge ve olayları öngören bir insan konumunu geri almayı istiyordu. Gençliğinde bu rolü çok iyi oynamış olduğunu düşünüyor ve tam da böyle bir oyun için yaratıldığına inanıyordu. Şöyle düşünüyordu:

‘Ben gözlemlemeye fazlasıyla dalmış ve eyleme karşı irademi zayıflatmışım. Tarihin yaratıcısı olan insan etkinlikleri, genelde ve özünde neye bağlanabilir? Kendini kabul ettirme, kendi yaratmış olduklarına karşı oluşturulan düşüncelere karşı kendini savunma isteğine, olguların anlamlarını yorumlayışındaki özgürlüğe.’

Son sözü kafasında yineleyen Samgin, bunu aforizmaları ve güzel sözleri topladığı defterine kaydetmeye karar verdi.

Taisya, Klim'i Dronov'un dairesine, tıpkı sahneye çıkmaya zorlarcasına çekiyordu. Samgin, birkaç hafta süresince Taisya'yı daha büyük bir dikkatle inceleyerek ondaki tek kötü şeyin Marina'ya benzerliği olduğunda karar kıldı Bu belki de yalnızca dış görünümdeki benzeyişti zira Taisya da onun gibi uzun boylu, sağlıklı ve güzel vücutlu ydu. Akıllı değildi ve fazlasıyla sakindi. Dangelaklık derecesinde, aptalca denebilecek kadar açık sözlü ydü. Bir şey sorulmadığında bir saat bile susabilen, ancak konuştuğunda istekli bir biçimde ve komik bir saflıkla düşüncelerini anlatan bi-

riydi. Kendini acımasızca, başka birini anlatır gibi anlatıyor, genel olarak insanlardan isteksizce, gözlerinde hafif bir gülümsemeyle söz ediyor, ancak bu gülümseme yüz ifadesini yumuşatmaya yetmiyordu. Klim İvanoviç Samgin, bu varlığın kendi dairesinde fazlalık oluşturmayaacağını, çok yararlı olabileceğini düşünmeye başladı.

Taisya, giderek ilgisini daha çok çekmeye başlamıştı.

‘Tuhaf biri. Aptal gibi ama kurnaz da sayılır.’

Bu kadına karşı ilgisinin kolayca artabileceğini sezen Klim, ona olan yaklaşımına alaycı, yarı düşmanca bir nitelik kazandırma çalışıyordu.

Bir gün, akşamın geç bir saatinde Samgin, Dronov’un kapı zili ni çalmıştı. Kapı, her zaman olduğundan daha geç açıldı ve üzerindeki zincir de takıldığı yerden çekilmeden, aralıktan Taisya’nın kızgın sesi duyuldu:

“Kim o?”

Girişte, yüzü kemikli, süzgün bakışlı, siyah sakallı bir adam paltosunu giymekteydi, paltosu üzerine dar geliyordu. Eğilip bükülüyor, soluk soluğa kalıyor, yavaşça sövüp sayıyordu.

“Yardım edeyim size,” diye önerdi Taisya.

Konuk: “Teşekkür ederim, hazırım,” diye yanıtladı. “Kahrolası şeyler... Hoşça kalın.”

Adam, şapkasını, Samgin’in yüzünü özellikle görmesini istemi-yormuş gibi giymişti.

Samgin: “Bu adamı tanıyorum,” diye belirtti.

“Öyle mi?” diye sordu Taisya.

“Onun soyadı Poyarkov.”

Taisya bir süre sustuktan sonra:

“Yurtdışında mı tanıştınız?” diye sordu.

“Moskova’da tanışmıştık. Uzun süre önce.”

Taisya sessizce başını eğdi.

“İvan onu tanıyor mu?”

Genç kadın, Klim’in yüzüne bakarak: “Hayır,” diye sertçe yanıtladı. “Ben de onun kim olduğunu bilmiyorum. Onu gönderen Jenka. Kendisini kötü hissediyormuş. Ancak, İvan’ın da burada

Pojarskiy soyadında birini gördüğünüzü bilmesi gerekmiyor, değil mi?”

Samgin: “Poyarkov,” diye düzeltti.

“İvan’ın bunu bilmemesi gerekiyor, anlıyor musunuz!”

Samgin, hiçbir şey söylemeden, başıyla “evet” anlamında bir hareket yaparak:

‘Görüldüğü kadarıyla Poyarkov kaçak olarak yaşıyor. Burada, Petersburg’da şu an ne yapıyor olabilir ki? Genel olarak Rusya’da işi ne?’ diye düşündü.

Samgin’in kadınlara karşı beslediği rahat tavırlar şöyle bir olayın yaşanmasına neden oldu: Klim ve Taisya kap kacakları aldıkları dükkândan dönmüşlerdi, sıcak bir gündü; Taisya kanepeye yarı uzanmış bir halde gözlerini kapatarak, bluzunun üst düğmelerini açtı. Klim İvanoviç yanına oturdu ve elini bluzunun altına doğru uzattı. Taisya:

“Sizi orada ilgilendiren şey nedir?” diye sordu.

Taisya, bunu öylesine kahredici bir sakinlikle ve komik bir biçimde sormuştu ki, Samgin ister istemez elini çekti ve biraz güldü, bu gülüş sık yaptığı bir şey değildi. Klim:

“Sanırım sizin komikliğe karşı yeteneğiniz var,” dedi

Taisya: “Varsa bile, orada değil,” diye yanıtladı.

Samgin, kalktı, Taisya’dan uzaklaştı ve:

“Siz sahnede oynamayı hiç denediniz mi?” diye sordu.

“Davet ettiler. Kocam dekorasyonların resmini yapar, evimize sürüyle oyuncu gelir giderdi; ben de hep tiyatrodaki perdenin arkasında bulunurdum. Oyuncuları sevmem; hep kahraman gibi bir tavır takınırlar. Ayıkken de, sarhoşken de öyledirler. Bana göre, çocuklar bile kendilerini bu meslekten olan insanlardan daha gerçekçi bir biçimde görürler; hiç kimse çocuklardan daha iyi kendine ilişkin hayal kuramaz.”

Samgin, dinledi, düşündü, ardından da:

“Herhalde çok ateşli bir kadınsınız,” dedi

“Artık soğuttular. Birisini sevmiştim, üçüncüyle yaşıyorum. Siz, ‘aşk ve açlık dünyayı yönetir’ demiştiniz, hayır aşkı yöneten de açlıktır aslında. Her türlü roman vardır, yoksullar üzerine yazılmış bir roman yok...”

“Bu çok doğru bir söz,” diye kabul etti Samgin.

Klim, yaramazca denemesinden sonra Taisya’nın ona karşı davranışının değişmediğini fark etti; Taisya yine aynı şekilde sakin ve acele etmeden, dairesinin düzenlenmesine özen gösteriyordu.

Klim Ivanoviç Samgin, kendisine karşı böylesine özenli bir yaklaşımın Taisya’ya Dronov tarafından aşılandığını anlıyor ve onun özenini doğal buluyordu.

Samgin, İvan’ın Taisya için: ‘Bir de yuva kurmayı sever,’ dediğini de anımsıyordu.

Taisya, Klim’e tıknaz, çilli, cin bakışlı bir köylü kadını hizmetçi olarak getirmişti. Kadın becerikli, temiz, biraz aşırı ve yersiz denemek kadar neşeliydi; şakaklarındaki saçlarına ak düşmüştü.

Sonbaharda, Klim Ivanoviç soğuk algınlığına yakalandı; ateşi yükselmışti, başı ağrıyor, öksürüğü bir türlü rahat vermiyordu; sessizlik de sıkıntı veriyordu ve Klim bir gün sırf can sıkıntısından:

“Kaç yaşındasınız, Agafya?” diye sordu.

Hizmetçi kadın, memnun bir tavırla: “Yaşım pek ileri değil gibi, otuz üç yaşımdayım,” diye yanıtladı.

“Ak saçları erken edinmişsiniz.”

Kadın gülümsedi ve dudaklarını dilinin ucuyla yaladıktan sonra, hiçbir şey söylemedi; görüldüğü kadarıyla daha başka sorular da bekliyordu.

“Dronov’u çoktan mı tanırıyorsunuz?”

“Çoktan sayılır, yedi sekiz sene olacak; Taisya Romanevna’nın ressamla yaşadığı zamanlardan. Aynı evde yaşıyorduk. Onlar çatı katında, ben babamla birlikte bodrumda.”

Hizmetçi kadın, omzuyla kapı eşiğine dayanmış, kollarını göğsünde birleştirmiş, efendisini, genişçe açılmış gözlerle ölçerek duruyordu.

Samgin, kanepede uzanmıştı; Agafya’yı, Taisya hakkında ayrıntılı sorguya çekmek istiyordu; ancak bunu temkinli bir biçimde yapması gerektiği düşüncesiyle Agafya’ya yaşamıyla ilgili sorular sormaya başladı. Agafya babasının bir birahane işlettiğini söy-

ledi ve mutfakta bir şeyler yapması gerektiğini anımsayarak hızlıca gitti; Samgin, onun bu kaçışında kuşku uyandıran bir şeyler sezdi.

O günden sonraki ilk görüşmelerinde Samgin, Taisya'ya teşekkür etti:

"Bana çok iyi bir hizmetçi bulmuşsunuz."

Taisya: "Ganka, çok iyidir," diye onayladı.

Kim olduğu sorusu üzerine ise, Taisya, canlı bir tavırla, Agafya'nın babasının askeri donanımada tayfa olduğunu, "gönüllülerde" güverte sorumlusu olarak görev aldığını, ardından bir birahane açarak kaçakçılık yapmaya başladığını anlattı. Babası sigara ticareti yapıyormuş. Tayfaların kendisini Eser sanmalarını istiyor ve buna göre davranıyormuş. Birileri onu ispiyonlamış, jandarmalar arama yapınca puroları bulmuşlar, böylelikle bankada büyük miktarda, binlerce ruble parası olduğu ortaya çıkmış. Yaşlı adamı tutuklamışlar.

Samgin, Taisya'nın giderek daha neşeli, insanların tanıdıklarının kötü alışkanlıkları ya da aptalca davranışlarını anlatırken takındıkları bir tavırla konuştuğunu fark etti.

"Onu anımsıyorum, şişman, boyunsuz, kafası neredeyse omuzlarının içinden çıkıyor gibiydi; yüzü ortadan kesilmiş bir karpuz gibi kıpkırmızı ve siyah benekliydi; bu bir patlamada olmuş, kaşları yanmış. Bıyıklı, koca dişli, kedi gözlü, tıpkı bir maymun gibi uzun kolluydu; ayrıca o denli koca göbekliydi ki, kollarını nereye sokacağını bilemiyordu. Kollarını o yüzden hep arkasında birleştirirdi. Küstah ve kabaydı... Agafya babasıyla kalmıyordu; babası onu bahçe görevlisiyle evlendirmişti. Adam çok yaşlı sayılacak biriydi, ancak bazen, Agafya'yı babasının birahanesinde çalışmaya zorlardı. Agafya'nın çok mutsuz bir yaşantısı vardı, bense çok aç bir yaşam sürdürüyordum; beni ve kocamı bazen doyuruyordu, iyi yürekli o! Bize çatı katına gelirdi. Bizde çok neşeli toplantılar olurdu, genç ressamlar, üniversite öğrencileri, Jenya Yurin. Bazen, Agafya ile ben gece boyunca, sabaha kadar, her şeyin neden bu kadar kötü olduğunu tartışır dururduk. Ama artık bir şeyler anlamaya başlamıştık."

“Ganka’yı, yaşlı babasıyla birlikte kaçakçılıktan tutukladıklarında, Jenya benden, Ganka’nın kuzeniymişim gibi davranmamı, onunla görüşmeye giderken, siyasi tutuklu bayanlara pusulalar iletmemi rica etti. Biz bu işi çok başarılı bir biçimde düzenledik, bir kez bile yakalanmadık. Birkaç ay sonra Ganka’yı hapisten çıkardılar, babası ise cezaevinde ölmüştü. Bahçe görevlisini de mahkûm ettiler. Cezaevinden sonra Ganka, Kendini Yetiştirme Derneği’ne üye oldu, orada bir tayfa ile yakınlaştı, onunla iki yıl kadar yaşadı galiba; çocuğu oldu, erkek çocuk. Kocasını, 1905 yılının sonunda idam ettiler... Askeri görevinden önce adam sirkte akrobattı, öylesine kıvrak, hafif ve sıcakkanlı bir adamdı ki. Çok bilgili ve neşeliydi; tıpkı kuş kadar hafif, dans bilen bir adamdı. Ölümünden sonra, Ganka hastalandı, onu Aziz Nikolay hastanesinde tedavi ettiler, orası bir tımarhaneydi.”

Samgin, öyküyü konuşmadan ama içinden isyan ederek dinliyordu; bu öykülerden hiçbir yere kaçılmazdı! Taisya, anlatmayı bitirdiğinde ise kendisini gülümsemek için zorlayarak:

“Demek ki bana... hizmet edecek olan kadın bir bakıma siyasi bir tutuklu ve üstelik deli, öyle mi?” dedi.

Suratını asarak kaşlarını tek bir çizgi halinde birleştiren Taisya karşı çıktı:

“Boşuna gülümsüyorsunuz. O siyasi bir kişi falan değil, yalnızca bir devrimcidir; tıpkı, yoksul kesimin her dürüst insanı gibi.” “Sınıfın,” diye ekledi Tosya. “Deli falan da değil, aslında... olay çok basit, sevdiğiniz bir insanı öldürseler bu sizi de sarsardı.”

Samgin sustuğu için, Taisya onu teselli etmek istercesine:

“Ama yanınızda, sizi izlemeyecek, yaptıklarınızı koşup polise bildirmeyecek bir insan var.”

Klim İvanoviç Samgin: “Bu tabii ki çok değerli bir özellik. Kaçakçılıkla ya da para basma işiyle uğraşmayı deneyeceğim,” diye espri yaptı. Taisya, kaşlarını kaldırarak, Klim’e baktı.

“Beni kızdırmak mı istiyorsunuz? Güç bir iş bu.”

“Hayır” dedi aceleyle Samgin. “Hayır, ben bunu istemiyorum. Benim şaka yapmamın nedeni, sizin üzücü olayları... üzülmenden anlatmanızdan kaynaklanıyor. Tutuklama, hapis, bir insanın idam edilişi.”

Taisya, soru soran bir ifadeyle daha başka sözler bekleyerek baktı, ancak fazla beklemeden açıklamaya başladı:

“Üzülmenin ne anlamı var? Ganka’nın babasını hırsızlıktan tutukladılar ve mahkûm ettiler; babasının ve kocasının işleriyle ilgili hiçbir şey bilmiyordu ve hapis yatmak onun için yararlı bile oldu. İkinci kocasını ise, hırsızlıktan değil, devrimci çalışmalara katılmasından ötürü idam ettiler.”

Taisya, mendilini yüzüne doğru sallarken ekledi:

“Ben çok sayıda bu tür olay bilirim ve onları anınsamayı çok severim. Böyle olaylar, başka yaşamdan olaylardır artık.”

Samgin “başka yaşam” nitelemesi altında neyi kastettiğini tahmin etti.

“Devrimin, henüz bitmediğine inanıyor musunuz?” diye sordu. Taisya ona doğru parmağını sallayarak uyardı:

“Beni aptal zannediyorsunuz, değil mi? Aslında biliyorum: Siz menşeyik değilsiniz. Yerinde duramayan İvan; o küçük burjuvazinin işçi sınıfıyla iş birliği yapmasının hayalini kuruyor. Ama, ya-rın, Eserler yeniden terörü başlatmış olsalar, İvan kendisinin terörist olduğunu sanmaya başlar.”

Taisya gülümsedi.

“Size onun başından büyük işlere kalkıştığını söylemiştim. O genel olarak... son okuduğu kitap ona neler söylerse, ruhunda onlar yer eder,” diye ekledi.

Samgin: ‘Bu kadın başka bir daireye çok kolay taşınabilir,’ diye düşündü, sonra da Taisya’yı kendi dairesine taşıma hayalinden vazgeçti.

‘Bolşevik. Parti üyesi değil ama yakınlık duyuyor. İvan, bunu anlıyor mu acaba?’

Bugünkü keşfi, yaşamında âdeta Marina’nın yerini almak için ortaya çıkan bu kadına karşı ilgisini artırması açısından hoş değildi.

Her zaman olduğu gibi, akşam değişik insanlar toplandı ve her zamanki gibi söz düellosu başladı. Orehova heyecanla, Korolenko’nun “Günlük Yaşamdan bir Olay”ından söz etmeye başladı, Hotyaintsev ise gözlerini, gözlüğünün gri camları ardına saklayarak araya:

“Üç yıl sustu...” sözünü sıkıştırdı.

Orehova köpürdü, kollarını sallamaya başladı:

“Sizin, Korolenko’nun içtenliğinden kuşku duymaya hakkınız yok! Yok öyle bir hakkınız,” dedi.

“Ben aslında kuşku duymuyorum ki, yalnız susamayacağını nedense biraz geç hissetmiş. Aslında, Lev Tolstoy’da öyle uzun süre bunu yapamadı, kalın sesine acımadan, haykırıp durdu.”

“Korolenko’nun, Tolstoy’a özendiği de doğru değil, o hiçbir zaman ona özenmemiştir!”

“Özendiğini söylemiyorum.”

“Söylemiyorsunuz, ama ima ediyorsunuz! Ah ne kadar da hırçın biriymişsiniz! Korolenko, insanları sizin Tolstoy’dan daha az korumuş değildi, Tolstoy ise öyle... tanrısal bir kafa karıştırıcıdır. Bir de, bağışlanması mümkün olmayan ‘Kroyçer Sonatı’nın yazarıdır.”

Nogaytsev, sevinçle gülümseyerek gelip:

“Baylar! Son derece ilginç bir evrakın kopyasına sahibim; bu Moskova Belediye Başkanı Reinbought’un, General Bogdanoviç’e yazdığı mektup,” diyene kadar uzun süre tartışıp durdular.

Sustular ve Nogaytsev okudu:

“Moskova’mızda ortalık sessiz, sakın. Duma seçimlerine neredeyse hiç ilgi yok. Genç subaylar ön seçim toplantıları bile düzenlemiyorlar. Bir kez düzenlemeye çalıştılar; toplantı başkanı polis memuruna hakaret etme cesaretinde bulundu, memur da bunun üzerine toplantıyı feshetti. Ben de, konuşmacıyı, örnek olsun diye, üç aylığına hapse attım. Devrimciler, geçenlerde şura toplantısı yaptılar ve orada Moskova’da işlerin çok kötü gittiğini kabul ettiler; ancak, ne yazık ki, Petersburg’da işlerin iyi; Çernigov, Harkov ve Kiev illerinde çok iyi; diğer illerde ise orta düzeyde seyrettiği kanısındalar. Devrimci saflarda her şey o denli basitleşmiş ki, şu an karşı durmak zorunda olduğum şey basit bir siyasi serserilik. Üniversitede öğrenim normal bir seyir izliyor, öğrenci toplantıları hiç popüler değil. Birincisinde 9 bin kişiden 2500, ikincisinde 700, geçen çarşamba 150, dün ise planlanmış üç tanesinde yaklaşık 100 kişi vardı.”

Zayıfça, sivri burunlu öğrenci Govarkov: “Bu durumla övünüyor herhalde,” diye akıl yürüttü, ancak aniden yerinden fırladı ve sevinçle bağırmaya başladı: “Dursanıza! Ben bu mektubu biliyorum ya. Bu mektup, 1907 yılına ait. Evet, tabii ya. Daha geçen yıl elden ele dolaşmış ve okunmuştu...”

Mektup konusunda tartışmaya başladılar, sigara dumanı ile konuşmalar iyice yoğunlaştı. Masada semaver kaynıyor, gri buhar, semaver kapağının altından sıcak bir toz gibi fırlıyordu. Çayı, kurs öğrencisi Roza Greyman dolduruyordu. Bu genç kadın esmer, derin göz yuvalarında kocaman gözleri olan ve boyanmış gibi görünen parlak dudaklı bir ağza sahip birisiydi.

Govarkov, parmaklarıyla saçlarının kara tutamlarını ensesine atarak, küçümseyen ifadeli sarı yüzünü yukarı kaldırarak:

“Olgulara dönelim!” diye önerdi.

Döndüler ve Govarkov’un haklı olduğunu anladılar; Hotyaintsev ise teselli edici bir tavırla, ülkenin huzurunu tartışmak için daha ciddi olgular bulunduğunu belirtti. Cezaevi harcamalarına ayrılan para yirmi dokuz milyon rubleye çıkmış, hükümetin gizli harcamalarına verilen ödenek de artmıştı.

“Gördüğünüz gibi, yalnızca geçmişte Reinbought değil, günümüzde de Stolpin huzurumuzla ilgileniyor. Çok tutucu bir kişi olan Kasso’nun, Halk Eğitimi Bakanlığı’na getirilmesi...”

Ancak onu dinlemiyorlardı. Redingot giysili, askeriyede çalışan birisine benzeyen, rahat yaşam sürdüğü bakımlı yüzünden anlaşılan, gür kumral bıyıklı, hoş bariton sesli, ama tuhaf bir biçimde, sanki bilerek, çaba harcıyormuş gibi kekeleyen bir adam, Nogaytsev’e sitem ederek:

“Ş-şu eski yazıları ve k-korkutucu kâğıtları nereden buluyor ve siz kimi ve neden korkutuyorsunuz?”

“Fyodor Vasilyeviç, eski yazı falan yok... Hem de hiç kimseyi...”

“H-hayır, sizin tutumunuz belli, siz özellikle beni korkutmak istiyorsunuz.”

“Ben mi? Aman Tanrım! Bunu duymak komik.”

Kıpkırmızı olacak kadar heyecanlanan Orehova, elindeki be-

yaz mendili sallayarak, Keller ve Hotyaintsev'e telkinde bulunuyordu:

"Siz, Tomas Masharike'i okuyun, onun, *Marksizmin Felsefi ve Sosyolojik Temelleri* kitabını."

Keller: "Milükov'un *Denemeler*'ini okudum ve hâlâ yaşıyorum! Le Bone'u bile okudum," diye uğultulu bir sesle haykırıyordu.

Orehova, altındaki zemin dalgalanıyormuş gibi olduğu yerde sallanarak: "Marksizm, sosyalizm değildir," diye ısrar ediyordu.

Fyodor Vasilyeviç: "Hayır," diye inatla ama acele etmeden ısrar ediyordu; bu arada yumuşak bir yüz ifadesiyle gülümsüyor, bakımlı, sedef gibi parlayan tırnaklı parmaklarıyla bıyıklarını okşuyordu. "Hayır, siz yaşamı olumsuz yönleriyle göstermeye, onu saçmalıkların tozuyla kaplatmaya çalışıyorsunuz. Yaşamı ise, sevmek gerekiyor, efendim, aynen öyle, sevmek, tıpkı ciddi ama bilge bir öğretmeni sever gibi, evet, evet! Sonuç olarak, yaşam, her şeyi iyi bir biçimde yapmaktadır."

"Hiç de öyle değil," diye bağırdı Orehoa; Fyodor Vasilyeviç sevecenlikle bakan, ancak biraz bulanık gözlerini ona çevirdi ve alçak sesle:

"Ah, şu iyi yürekli kadın... Ne kadar da aptalca sözler bunlar: 'Hiç de öyle değil!' Sonuçta her şey bir şey gibidir," dedi.

Sonra, sesini yeniden yükselterek, söylev vermeyi sürdürdü:

"Siz, efendim, olgulara, güzel düşüncenin zararına olacak biçimde, fazlasıyla bağlı kalıyorsunuz. Ancak bilinmesi gereken şey şudur: Herhangi bir düşüncenin kabulü ya da reddi, tam anlamıyla kuramsal düşüncelerden hareketle haklı gösterilebilir; yoksa bu düşüncenin pratik faaliyetin gerçekleşmesine ne derece yarayabileceği ya da yaramayacağı ile ilgili değildir."

Orehova, o sırada Keller ve Hotyaintsev'in tartışmalarına yeniden katılmıştı ve onları ikna etmeye çalışıyordu:

"Marx, ırkçı düşüncenin ve acılar içerisinde kıvranmaya mahkûm olan halk düşüncesinin etkisinden sıyrılabilmiş biri değildi. O, yani Marx, karamsar ve intikamcı bir kişidir. Ancak ben şunu yadsımıyorum: Onun Avrupalı insandan intikam almak için fazlasıyla haklı nedeni var, fazlasıyla."

“Doğru bir düşünce.”

“Tamamen katılıyorum,” diye onayladı yakışıklı delikanlı. Hoş bariton sesi giderek daha kendinden emin duyulmaya başlıyor, boş bakışlı gözlerinde hafif bir gülümseme parıltıyor, gür bıyıkları ise uzuyormuşçasına, daha görkemli görünmeye başlıyordu.

Klim İvanoviç Samgin: ‘İşte mutlu bir adamın yüzü,’ diye düşündü.

Kapıda, tıpkı bir süs sütunu gibi, gürültüyü destekler ya da yine bağırıışların duyulduğu yan odaya geçmesini engellercesine, Tosya duruyordu; dişleri arasında sigarasını tutuyordu ve yüzünü buruşturmuştu; eliyle yüzünün çevresinden dumanı uzaklaştırmaya çalışırken, yakışıklı adamın, yavaş ve kendinden emin konuşmalarına kulak kabartıyordu.

Klim İvanoviç Samgin, çay içerek, kendisini Roza Greymen ile güncel edebiyattan söz etmeye zorluyor ve tartışanların söylediklerine kulak kabartırken, hepsinde birbirlerini incitme çabası fark ederek:

‘Onları bir araya getiren ne acaba?’ diye düşünüyordu.

Dronov, ellerinde ve koltuk altlarında paket ve torbalarla çıkıp geldi; sırtı konuklara dönük, aldıklarını yiyecek dolabının derinliklerine yerleştirirken, öfkeli bir tavırla açıklamada bulundu:

“Lev Tolstoy, evinden ayrılmış. Arıyorlar, hiçbir yerde yok.”

Bu haber büyük bir ilgiyle karşılandı, herkes uzlaşır gibi oldu, Orehova’nın gözleri bile sulandı:

“Bezdirtiler adamı!”

Dronov’a ayrıntıları sormaya başladılar ama o özlü bir ifadeyle:

“Bildiğim her şeyi söyledim...” diye yanıtladı.

Dronov, Samgin’in yanına oturarak:

“Bana şarap doldursana, Roza! Beyaz olanından,” diye rica etti.

Sonra derin bir nefes aldı.

“Bu yakışıklı kim?”

“Şemyakin, canı cehennem!.. Sonra anlatırım.”

Ve Dronov, Greyman’ın şişeden tıpayı çıkarmak için verdiği uğraşı izlerken, söylenmeye başladı:

“Ozerov’un kapalı oturumundaydım. Duma çalışanları ve re-

daktörler vardı. Baba Suvorin ve diğer Tanrı misafirleri. Sanayiciler, tarımla ilgili üreticiler, hepsi de olumlu bir ruh hali içerisinde. Buğday ise, ihraç ederken 91 kapiğe gidiyor, 1908 yılında bir ruble yirmi kapiğe satıyorlardı. Cebinden not defterini çıkardı ve okudu:

“Metalurjide bankadaki toplu para miktarı 439 milyon rubleden 386 milyona, maden kömüründe 199 milyon rubleden 149 milyona indi. Bunu nasıl anlamamız gerekiyor?”

Samgin: “Ben ekonomist değilim,” diye yanıtladı ve o anda İvan’ın bir zamanlar Tagilskiy’nin Preys’teki halini çağrıştırdığını düşündü.

Dronov defterini sakladı, şarabından içti, konuşmaların kargaşasına kulak kabarttı.

“Yücelerin yücesi,” diye isterik bir biçimde bağıırıyordu Nogaytsev. “En yücesi! Vazgeçmem Fyodor Vasilyeviç, hayır!”

“Kanıtlayın... Bana, özünde nasıl bir düşünce gücünü barındırmış olduğunu, bu düşüncesinin yaşamda nasıl bir değişime neden olduğunu açıklayınız bana? Siz, Guyio’nun öğretisini bilir misiniz ki?”

“E-eyet! Tolstoy... Beni etkilemiyor; bana yabancı bir adamcağız. Bu kötü mü? Susuyorsun...”

“Bu Şemyakin kimdi, söylesene?”

“Sosyeteden birinin evlilik dışı çocuğu, kahrolası herif... Gümrük işlerinde çalışmış, beş yıl kadar önce büyük bir mirasa konmuş. Bilim ve sanat hamisi. Toska’ya kur yapıyor. Belki de gazete için para verir. Toska ile tiyatrodan tanışmış, onun sokak kadını olduğunu düşünmüş. Nogaytsev de gümrükte çalışmış, onu uzun zamandır tanıyor. Onu buraya getiren de Nogaytsev zaten, üçkâğıtçı herif. Bu arada sen ona, yani Nogaytsev’e gazete konusunda tek bir söz bile etme!”

Samgin: ‘Sevgilisini kullanarak zenginleri kendisine çekmeye çalıştığı sanılabilir,’ diye düşündü.

O sırada Govarkov: “Guyio mu?” diye uğultulu sesiyle haykırıyordu. “Bugünlerde Guyio’yu kim okuyor ki?”

Nogaytsev: “Aman Tanrım!” diye umutsuzluğa kapılmış bir biçimde haykırıyordu. “Nasıl olur? Herkes bunu bilir, Tolstoyculuk bir...”

“Tolstoy, onlar için uzun süre yetecek bir konu,” dedi Dronov. Samgin, konuşmuş olmak için: “Gürültücü insanlar,” diye belirtti.

Dronov, elindeki kadehi, bir değnek gibi tutarak yudumlar-ken, Samgin’in söylediklerini şöyle düzeltiyordu:

“Boş insanlar,” demek istedin. Evet, ama Orehova, Nogaytsev gibi insanlar ortamı değiştiriyor. Özellikle boş oldukları için, inanılmaz bir hızla, yeni olan her şeyi: düşünceleri, programları, söylenceleri, fıkraları, dedikoduları kapıyorlar. ‘Akıllı, mantıklı, iyi, ölümsüz’ olan şeylerin tohumlarını attıklarından eminler. Eğer gerekli olursa, onlar hemen yarın, bugün savundukları neşe ve hü- zün veren şeyleri yadsıyacaklardır...”

Roza Greymen, beklenmedik bir biçimde, yavaşça: “Aynen sizin gibi,” dedi.

Dronov: “Hayır, Rozočka, tam öyle değil,” diye ciddi bir tavırla karşı çıktı.

Genç kadın kesin ve artık yüksek bir sesle: “Öyle,” dedi. “Siz de kökten değiştirilmesi gereken şeye kendisini adapte edebilme- nin yollarını arayan bir insansınız. Burada bulunanlar, hepiniz, heyecanlı küçük burjuvalarsınız ve yaşamınız boyunca işte böyle küçük insancıklar olarak kalacaksınız. Ben tam olarak nitelemeyi beceremeyebilirim, ancak siz, artık dünyanın tartışılması gerekir- ken yalnızca kenti tartışıyorsunuz.”

Roza, sözcükleri ağır ağır ve yavaşça birleştirirken aksanlı ko- nuşuyordu. Yüzü solgunlaşmış ve bu yüzden kara gözleri daha da derine batmıştı, çenesi titriyordu. Sesi, ciğerleri rahatsız bir insan- da olduğu gibi renksizdi ve bu da sarfettiği sözlere daha ağır bir hava veriyordu. Şemyakin, köşede, Taisya’nın yanında otururken, Roza’ya bakarak yüzünü buruşturdu, bıyıklarını oynattı ve Tais- ya’nın kulağına bir şeyler fısıldadı, o da kızgın bir yüz ifadesiyle elini kaldırarak kulağının üzerindeki saçı düzeltmeye başladı.

Orehova bağırarak:

“Ne demek yani, dünya ile ilgili?” diye sordu.

“Bilmiyor musunuz?”

Roza saymaya başladı:

“Türklerin devrimi, İran’da meclisin feshedilmesi, Finlandiya anayasasının yok edilmesi, Bosna Hersek’in Avusturya, Kore’nin Japonya tarafından ilhak edilişi ile ilgili; Almanlar, İngilizlerin donanmada kısıtlamalara gitme önerisini reddettiler, sosyal demokratlar ise buna tepki göstermediler. İşte dünya budur!”

Nogaytsev, şakacı bir tavırla: “Peki bu dünyayı ne yapmamı emrediyorsunuz?” diye sordu.

Greymen, yanıt vermeden, sözlerini sürdürdü:

“Çin’de de hareketlilik var. Siz Tolstoy’dan söz ediyorsunuz. Onunla ilgili ne söylediniz? Onun karısı iyi bir insan değil, çocuklar konusunda da şansı yok ve onun sanatçı yönü ile düşünür yönü arasında çok fazla çelişki var. İşte bu kadar. Tolstoy dünyaya mal olmuş bir insan, onu tüm halklar okuyor; yaşamın insanca değil, rezilce ve yalan dolu olduğunu söylüyor. Daha toprağa gömülmedi ama siz mezarına çöp dökmek telaşı içindesiniz. Bu rahatsız edici bir durum. Şunu anlayın: Tolstoy dünyayı değiştirmek için insanları ikna etmeye çalışıyor, ya siz? Siz, kendinizi yaşamdan izole ediyor, yaşamın üzerinde bir yer arıyorsunuz, evet, evet. Eleştiriniz, özellikle bunlardan ibaret.”

Samgin, Greyman’ın yaptığı konuşmanın daha başında kalktı ve salon kapısına doğru gitti; oradan Taisya ve Şemyakin’i kolayca gözlemleyebilecekti; yakışıklı adam, bıyıklarını oynatarak bir şeyin üzerine atlamak üzere olan bir kediye andırıyordu. Taisya ona yan duruyor ve kendisine bir şeyler söylemekte olan Dronov’u dinliyordu. İnsanların yüzünden yeni bir tartışma patlayacağını fark eden Samgin, bu seferlik yeterli olduğuna karar vererek fark edilmeden antreye çıktı, giyindi ve evine gitti.

Artık çok geç olmuştu. Boş sokakta, yağmura mı yoksa kara mı dönüşeceğine karar veremeyen soğuk bir sis donakalmıştı sanki. Sis içindeki sokak lambalarının küreleri, bulanık gökkuşağı rengi bir ışıltıyla çevrelenmiş, asılmış ve donmuş gibi duruyorlardı. Karanlık pencereler arasında, ışıkların sarı lekeleri yer yer parlıyordu.

Gerçeküstü denecek kadar şişman görünen ve büyük taş binaların giriş kapılarında duran kapıcıların önünden geçerken, ‘De-

mokrası' diye düşünüyordu, Samgin. 'Bu insanlar, onların başına geçmemi hak ediyorlar mı ki?'

Roza Greyman'ın konuşması, Poyarkov, Taisya'nın davranışları; bunların tümü, kendiliğinden, tek ve istenmeyen bir unsur halinde birleşiyordu. Samgin, Devlet Duması'nın girişinde, rastlantı sonucu kulak misafiri olduğu genç bir subay adayı öğrencinin söylediği sözü anımsadı: "Sağduyuya düşman güçlerin yenisinden hareketlenme belirtileri."

'Evet,' diye akıl yürütüyordu Samgin. 'Kutuzov'un bir yerlerde harekete geçmiş olması mümkün... Tabii ki, Moskova'da tutuklanmış olan Merkez Komitesi üyesi yedi kişinin arasında değilse... Bu Musevi kadın ise, görüldüğü kadarıyla, kötü yürekli bir insan. Bolşevik. Şernyakin de kim? Taisya, tabii ki ona gidecek. Onu çağırırsa gider. Hayır, edebiyatla uğraşmaya başlamam daha yararlı olacak. Gazete kaçmıyor ya. Edebiyatta bir isim yapınca, gazete düşünülebilir. Dronov olmadan. Evet, evet, onsuz...'

Bu, Samgin'in çok sayıdaki kararlarından birisiydi; bu kararlar birlikte uykuya daldı.

Ancak sabahleyin, yatağında uzanmış ilk sigarayı yakarken, Dronov'un yararlı bir yaratık olduğunu düşündü. İşte, örneğin, bir yerlerden harika denecek kadar lezzetli tütün bulabiliyordu. Evi görmeye geldiğinde, Krimov'un nefis bir manzara tablosunu armağan etmişti; Jukovskiy'nin kar üstünde, mavi gölgeli çam ağaçlarını gösteren etüdünü armağan etmesini Taisya'ya öneren de yine oydu herhalde. Görkemli bir yaz ve tıpkı onun kadar görkemli bir kış resmiydi bu.

Perdenin arasından güneş parlıyordu; oda serindi; dışarıda kışın ilk günü parlıyor olsa gerekti; gece kar yağmış olabilirdi. İçinden kalkmak gelmiyordu. Yan odada yumuşak adımlarla Agafya yürüyordu. Klim İvanoviç Samgin:

"Kahveyi buraya getiriniz," diye bağırdı. 'Evet, Dronov yararlı. Sanço Panza gibi. Her ne kadar, Don Kişot olmasam da... Bu Ivan aptal birisi değil.'

Dronov, Samgin'e yargı mahkemesi üyesi Anton Sergeyeviç Prozorov'u giyabında şöyle tanıtıyordu:

“Pek parlak biri olmadığı gibi, yıldızı da sönmeye yüz tutmuş biri. Birçok hastalıkla savaşıyor ama yakında bu hastalıklar onu bitirecek. Obur ve hovarda. Sayısı onu bulan sevgililerin sonuncusuyla yaşıyor. Onu şarkıcılıktan almış, dramda oynaması gerektiğine inandırmış, kadın ise dram konusunda çok başarısız çıkmış ve kariyerini bozduğu için şimdi ondan intikam alıyor; bir zamanlar engel olmasa, o kadın İvett Gilbere kadar ünlü olabilirmiş. Her yıl adamı Paris’e sürükler, Paris olmadan yaşayamıyormuş. Prozorov’un işleri karışık ve uyarıyorum, pek de iyi bir isim yapmamış: Ücreti peşin alıyormuş, ancak iki kez başvuru tarihlerini geçirmiş ve olayların birisinde müşteriye harcamalarının karşılığını geri ödemek zorunda kalmış; müşterinin şikayet dilekçesini incelemiş olan mahkeme heyeti başvuruyu haklı bulmuş.”

Prozorov, uzun boylu, ince bacaklı, şişkin karınlı birisiydi. Karnı yeleğinin ve pantolonunun içinden fırladıkça, gömleğin beyaz renkli şeridini ortaya çıkarıyordu. Başı boyuna göre fazla büyüktü ve profilden bakıldığında ortadan bükülmüş bir çiviye andırıyordu. Yarı çıplak, sarı kafatasının üzerinde, eskiden kıvrıkcık olan saçların, beyazlamaya başlamış pas rengi artıkları yayılmıştı. Sakalı yanaklarını süslüyor, düz ve seyrek kılları çenede sivri bir üçgen halinde bitiyordu. Buruşuk yüzü, gri göz torbaları göz kapaklarını çekikleştiriyor, rengi solmuş, nemli gözlerini ortaya çıkarıyordu. Uzun, kırmızımsı burnunun tepesindeki tel gözlük titriyor, Prozorov ise gözlüğün üzerinden bakıyordu.

“Nasıl? Çok iyi. Meslektaşına seve seve yardımcı olurum. İvan Matveyiç, ayrıntılarıyla anlatmıştı... Gerekli olan davaları seçerim size... Bunlar biraz uzamış olan davalar tabii... Buyrunuz.”

Prozorov, Samgin’e afallamış bir halde, hatta bir tür korkuyla bakıyor ve havayı burnundan solurken, iç geçirerek, mendille gözlerini siliyordu.

“Sizi karınla tanıştıtabilirdim ama Novgorod’a gitti; orada harika bir kilise varmış. Karım sanatla uğraşıyor, artık sanat moda... gençlik eğlenmek istiyor; sokak yürüyüşlerinden, anayasalardan, devrimden yorgun düştüler.”

Prozorov, korkuyla koltuğunda kıpırdandı, burnunu buruşturdu, üzerinden tel gözlüğü attı ve aceleyle ekledi:

“Ben tabii.... onları yadırgayan biri değilimdir. Ancak işe zamanının tümünü vermek, eğlenmeye ise bir saat ayırmak gerekiyor. İşte eğlence zamanı gelip çattı. Bu normaldir.”

Prozorov’un görünümünde, giysilerinde, özensiz, kendinden emin olmayan bir şeyler vardı; çevresindeki ve çalışma odasındaki ortam rahatsız, sıkışık, kâğıt tozu kokusuyla doluydu.

“Yazı işlerine Mironov bakıyor, aptal olmayan, candan ama tembel bir çocuk. İşte böyle.”

Prozorov yorgun bir biçimde iç geçirdi ve Samgin’e:

‘Gitsene. Bıktım senden,’ diye düşündüğünü hissettirmek istercesine baktı.

Samgin, davaların durumunu görmeye geldiğinde onu son moda uygun giyinmiş, uzun saçlı, esmer yüzünde nazik gülümsemeyle genç bir adam karşılamıştı. Kara gözlerini kısarak, patronun rahatsız olduğunu ve çıkamayacağını bildirdikten sonra, üzerinde “Dava” yazısı olan lacivert kapaklı, kalın iki kâğıt yığını göstererek:

“Patron, bunları sizin dikkatinize sunuyor, bana gereksiniminiz yok, değil mi?” diye sordu.

“Hayır.”

Genç adam, ayağıyla yerde ses çıkartarak yok oldu, Samgin ise “Uhov İvan ve Pelageya köylülerinin, yurttaş Levaşov’a yaralama nedeniyle açtıkları tazminat davası”nı incelemeye daldı. Davanın içeriğinden, çift atlı faytonla gitmekte olan kişinin atlarının çarpması sonucu, köylünün ayağının kırılmasına, kaburgasının ezilmesine ve beyin travması geçirmesine neden olduğu anlaşıldı; olayın sonucunda, faytoncu olarak çalışan Aleksey Lomov ölmüştü. Ölenin babası ve karısı, ölüme neden olan kişiden beş bin ruble tazminat istiyordu. Dava yerel mahkemede görüşülmüş, ödeme talebi geri çevrilmiş, ardından yeniden görüşme talebi verilmişti. Polis tutanağından, ödeme talebinin karşılanmasının olanaksız olduğunu gördü. Davanın devri sırasında, Prozorov’un, davadan almış olduğu paranın hesabına göz attı, toplam tutar 140 rubleydi.

“Fabrika sahibi Keller’in kontrat şartlarını ihlal etmesi...” davası.

Samgin’in arkasında bir kapı açıldı ve sert bir parfüm kokusu esti. Ardından, Klim’in yanında orta boylu, alaca ipek giysili, dantel bulutu içerisinde gibi duran, omuzlarına kürk şal atmış, kızıla boyanmış gür saçları tepesinde sarık gibi toplanmış bir kadın belirdi; al yanaklıydı, yüzüne neşeli bir ifade kazandıran kalkık bir burnu, oynak, kıvılcım dolu lacivert gözleri vardı. Boyalı ağzı gülümserken, küçük faremsi dişleri belli oluyordu; genel görünümüyle göz kamaştıracak kadar parlak bir tipti.

“Yelena Vikentyevna,” dedi kadın; kısa ve biraz tombul küçük elini uzattı, ardından da Samgin’i kahvaltıya davet etti.

Bol çeşitli ve lezzetli bir kahvaltı yaptılar. “Pikon”la karışık votka ve şarap içtiler; Klim İvanoviç Samgin, sosyete çevrelerinden birçok ilginç haberi eğlenerek öğrendi.

Haberlerin ilki, Paris’te ABD elçisinin, Rus elçisi Nelidov’u uyararak, Baron Nostits’in karısının evlenmeden önce Londra’da bir müzikalin akvaryumunda çıplak ve deniz kızı görünümünde insanların karşısına çıkmış olması nedeniyle, Paris’teki diplomatik çevrelerin bu hanımı kendi topluluklarına kabul edilebilecek birisi olarak görmelerinin olanaksız olduğunu bildirmesiydi.

“Bunun ne kadar da büyük bir skandal olduğunu anlayabiliyor musunuz? Nostits. Sanırım elçi yardımcısı. Aslında önemli bir kişi. Hayır, yurtdışındaki prestijimizi bir düşünsenize. Elçiler balık kuyruklu kadınlarla evleniyor...”

Kadın, çingirak gibi dağılan çok hoş bir biçimde güldü, ardından da genç Çariçenin isteriye tutulmaya başladığını ve ayaklarında yaraların çıktığını bildirdi.

Genç kadın, ürpermiş gibi omuzlarını oynatarak: “Bunların hepsi, Vırubova ile kurmuş olduğu anormal ilişkinin sonucu. Lezbiyenleri anlamıyorum,” dedi. “Bir de orada, şu kaçak rahip Rasputin de var. Ama aslında, galiba rahip bile değil, yalnızca bir köy değirmencisi.”

Yelena Vikentyevna, bir tür zevkle, ama bununla birlikte aşağılayıcı bir tavırla, “saray çevreleri”, “bizim soylu sınıfımız” söz-

lerini telaffuz ettiğinde, onun bu çevrelerde ve aristokrasi arasında sürekli yaşadığı sanılabiliirdi. Özellikle, bakanlarla ilgili aşağılayıcı tavrını iyice belli ederek konuşuyordu:

“Hepsi ne oldum delisi, küçük burjuva soyadlarını taşıyan insanlar, Şeglovitov, Kasso gibi... Şu Kasso denen adamı hiç görmediniz mi? İnsanı şaşırtan çirkinlikte, galoş gibi kocaman kulakları var. Bakan yapmak istedikleri Nijniy Novgorod valisi Hvostov ise öylesine şişman ki, arabasının özel destekli tekerlekleri var.”

Büyük, gri, yarı karanlık odada oturmuşlardı; odada bulunan üç pencerenin karşısında yine pencereli başka bir duvar yükseliyordu. Karşıdaki binanın kirli pencerelerinden, balkonlardan ve çatıya çıkan kırık metal merdivenden bunların mutfak penceresi olduğu anlaşıyordu. Odanın bir köşesinde kuyruklu bir piyano duruyordu; üzerinde, iki sarı lekenin bulunduğu siyah bir tablo asılıydı; lekelerden birisinde bir yanakla kalın bir burun, diğerinde ise açık bir el tasvir ediliyordu. Başka bir köşede, ağır, sedef süslemeli, beş tabutun birleşimini andıran bir büfe vardı.

Odanın havası boğucuydu; kadının sert parfümü, merkezi ısıtma sisteminin ısıtarak güçlendirdiği toz kokusunu bastıramıyordu.

Kahvaltı iki saat kadar sürdü. Klim Ivanoviç Samgin, zevkle kahvaltısını yaptı, biraz içti, olumlu bir ruh hali içerisinde genç kadının ince sesini ve sık yinelenen gülüşünü dinlerken, nezaketle gülümseyerek:

‘Aptal, ama eğlenceli biri,’ diye düşünüyordu.

Genç kadın ise coşkuyla Novgorod’taki Spas Neredetsa’nın duvar resimlerini anlatıyordu.

Yelena, Samgin’le vedalaşırken:

“Cumartesi günleri bana sanatçılar, edebiyatçılar gelir; müzik yapıyor, tartışıyoruz, uğrayın!” dedi.

‘Evet, orada bulunmak gerekiyor,’ diye karar verdi Samgin, ancak Yelena’yı kısa bir süre içinde görmek pek nasip olmadı. Prozorov’un yoğun ve de karışık işleri zamanını fazlasıyla alıyordu; modaya düşkün yazışma memuru ise çok bilgisiz ve tembeldi; “Petersburg Gazetesi”nde röportaj yayınlamanın hayalini kuruyordu. Prozorov da giderek kendisini salıyor, alnını ovuşturarak

sakalını çekiştiriyor ve gayet belirgin bir biçimde belleğini yitiriyordu. Yazışma memurunu işten attılar; Dronov onun yerine, yüzü sürekli asık, siyah kışlık kumaştan gömlek giyen, iri elmacık kemikli ve dişlek bir genci getirdi; bu adamın dış görünümü bile Samgin'in sinirini bozmaya yetmişti.

Lev Tolstoy ölmüştü. Agafya, bu haberi sabahleyin, Samgin'e gazeteleri uzatırken veren ilk kişiydi.

"Lev Nikolayeviç vefat etmiş, ya."

Agafya, bunu alçak sesle söyledi ve hemen yürüyüp gitti, ancak kapının yanında durunca ekledi:

"Binadaki dairelerin tamamında, kapıların nasıl çarptığını duyabiliyor musunuz? İnsanlar korkmuş gibiler, ya."

"Tolstoy'u okumuş muydunuz?"

"*Polikuşka'yı, Üç Kardeş Masalı'nı, İnsana Fazla Toprak Gerekli mi?*'yi okumuştum. Bizim arka merdivende dün okuyorlardı."

Agafya, her zamanki gibi, efendisinin bir şeyler daha sormasını bekledi. Efendisi sormadı.

Samgin, binadaki kapıların her zamankinden daha sık ve sert çarptığını fark etmemişti ve Tolstoy'un ölümünün üzüntü vermediğini hissediyordu. O gün sabahtan, Klim mahkemede, yedi bin üç yüz ruble için açılan davada konuşmuş ve davayı sırf karşı tarafın savunmasının zayıflığından, yargıçların ise davayı dikkatsizce dinleyerek acele karar vermelerinden dolayı haklı bulduklarını düşünmüştü.

Avukatların odasında kaygılı bir ifadeyle cenazeye nasıl katılacağı görüşülüyor, Yasnaya Polyana'ya bir temsilci heyetinin mi gönderileceği, yoksa bir çelenkle mi yetinileceği konusu tartışılıyordu. Birisi artık 1905 yılında olmadıklarını ve artık Şeglovitov'un var olduğunu ciddiyetle anımsattı.

Davayı kazandığından dolayı memnun olan Samgin, Prozorov'u aradı, telefona Yelena çıktı ve haberi dinledikten sonra:

"Siz, üniversitede huzursuzlukların baş gösterdiğini, öğrencilerin idam cezasının kaldırılmasını isteyerek gürültü çıkardıklarını biliyor musunuz?.." diye sordu.

Samgin, telefonu hemen kapatarak: 'Aptal,' diye içinden küf-

retti. 'Telefon konuşmalarını polis dinlediğini biliyor.' Ancak, yine de Samgin haberi, topluca, al yanaklı, frak giymiş adama nakletti; o ise, bir gözünü kısarak tavana bakarak:

"Ne yapalım? İyi bir bahaneleri var. 'Ölümü ölümle telafi et,' yeter ki sokağa taşmasınlar..." dedi.

Evrak çantalı, frak giymiş iki adam daha gelmişti; onlardan siyah saçlı, yüksek alınlı, kafasının içine çökmüş gözlü ve hırçın ifadeli olanı, kızgın bir tavırla:

"Bence, sosyal disiplinin gerekli olduğu bilinci ve sınıfların birbirlerini destekleme duygusu, yalnızca doğru ve herkesçe aynı biçimde algılanmış olan ulusallık düşüncesinin varlığı durumunda mümkün olabilir. Bunu hep söylemişimdir... Bu gerçekleşmediği sürece gençlerimiz..." diye söze başladı.

"İzin ver, izin ver! Anayasa hayalleri, üç, dört yıl boyunca gençlerin rahat durmasını sağladı..."

"Ama gördüğün gibi, yeniden duvara tırmanmaya başlamaları için Tolstoy'un ölmesi yeterli oldu."

Al yanaklı avukat, neşeli bir sesle:

"Sınıfların birbirlerini desteklediklerini nerede gördünüz, acaba, Roman Osipoviç?" diye sordu.

"Fransa'da dostum, İngiltere'de. Düzenli işçi sınıfının, devlet çalışmalarına etkin olarak katıldığı Almanya'da. Tüm bunlar, ulusalcı düşüncenin hakim olduğu ülkelerdir..."

"Sizinki Struvizm! Siyasetteki Eros v.s. Bu söyledikleriniz romantizm..."

Samgin, tartışmayı beş dakika kadar daha dinledi ve sokağa, rüzgâr eşliğinde çiseleyen yağmurun altına çıktı. Kentin alışılmış gürültüsünde, bugün daha farklı, boğucu ve endişe dolu bir uğultu duyar gibiydi. İnsanlar binaların, dükkânların kapılarından, köşelerden fırlayarak birbirlerinin önüne geçiyordu; sanki hepsi de yağmurdan, rüzgârdan nereye kaçıp saklanabileceklerini arıyor gibiydiler. Düşünceler de aceleyle, bağlantısız bir biçimde hareket ediyordu. Samgin, başkentli avukatların kendisine karşı soğuk ve fazlasıyla onur kırıcı bir nezaketle yaklaştığını düşünüp duruyordu. Gri ve ıslak alacakaranlıkta, çatık kaşlı, dağınık sakallı ihtiyarın görüntüsü büyüyor gibiydi.

‘İnsanları kötülüğe zorbalıkla yanıt vermemeye ikna etmiş, son günlerinde ise karısının, ailesinin zorbalığından kaçmıştı. Öğrenci hareketleri yeniden başlıyor.’

Samgin, bir fayton çevirdi; faytonun derisi altına saklanarak gözlerini kapadı. Evinde üzerindikileri henüz çıkarmıştı ki, içeri koşarak Dronov girdi ve ıslak yüzünü mendille silerken:

“Tolstoy’u duymuş muydun ha?” diye konuşmaya başladı. “Öğrenciler kımıldanmaya başlamış ve söylenenlere bakılırsa, fabrikalarda kısa süreli protestolar olmuş. Şu işe bak! Kahretsin...”

Dronov, dudaklarını şapırdattı ve konuşmasını sürdürdü:

“Faytonla geçiyordum, evin önünde indiğini gördüm. Bak ne diyeceğim, ne dersin, Tolstoy’la ilgili bir broşür yayınlasak, ha? Edebiyat çevrelerinde bazı tanıdıklarım var. Belki sen de bir şeyler yazmayı denersin. Neredeyse altmış yıl boyunca çalışmış bir insan, dünyaca üne kavuşmuş ama ruhunu huzura kavuşturamamıştı. Ne konu ama! ‘Kötülüğe zorbalıkla karşılık vermeyin,’ diye bir öğreti yaratmış, ‘Susamayacağım,’ diye haykırmış, bunun anlamı nedir, ha? Susmayı istemiş ama yapamamış mı? Ama neden yapamamıştı?”

“Broşür iyi bir fikir,” dedi Samgin. Tolstoy’un ahlak felsefesinin temellerine dalmayı istemediği için broşür planı ile ilgili ciddi bir tavırla konuşmaya başladı.

Dronov, beş dakika kadar sessizce dinledi, alnını ve kafasındaki kirpi iğneleri gibi görünen saçlarını sıvazladı, ardından da yerinden fırladı:

“Duma’ya gidiyorum. Gelir misin?”

“Hayır.”

Dronov, cebinden ince ve küçük bir gazeteyi hızlıca çekti ve Samgin’in eline tutuşturdu:

“‘Raboçaya Gazeta’; Lenin’in yayını, kısa süre önce çıkmış.”

Bir an ortadan kayboldu, ama hemen üzerinde paltosu, şapkasıyla yeniden belirdi ve alçak sesle:

“Bir söylenti var: İran’ı ilhak etmeye hazırlanıyormuşuz. Avusturya, Bosna-Hersek’i ele geçirdi, biz de İran’ı alacağız. İngilizler

bizi saf dışı bırakmazlarsa, İranlılardan halı satın almaya gideceğim. Sakin, huzurlu bir iş. Ivan Dronov'un İran halıları ticareti. Ben halının üzerinde yürüyorum, sen yalan söyledikçe yürüyorsun, genelde de biz yalan söyledikçe yürüyoruz.” Dronov, “Gazeteyi sakla,” dedi ve artık dönmemek üzere, Samgin'i sinir içinde bırakarak yok olup gitti.

‘Soytarı. Kurnaz bir soytarı. Yalancı ruhlu.’

Ivan'ın giderken, tıpkı perdenin kapanması öncesi oyuncuların yaptığı gibi, özellikle sinir bozucu ve farklı anlamlara gelebilecek sözler söylemeye çalışması, Samgin'in ilk kez fark ettiği bir şey değildi.

Sırtını kalorifere dayamış ısıtırken, Samgin, yıpranmış, defalarca okunduğu belli olan gazeteyi açtı. Gazete sinirlerini yatıştıramamıştı. İlk sayfadaki yazının yalın ve sert sözlerine bakarken, aşağılayıcı düşünceler içinde isyan ediyordu:

‘Lev Tolstoy'un bile yalnız ve güçsüz kaldığı bir ülkede, kimi peşlerinden yürütmeyi düşünüyorlar ki...’

Akşam olunca Samgin, Prozorov'a gitti; yaşlı adam onu karşılamaya sabahlıkla, boynu sargılar içerisinde çıkmıştı. Hareket ederken titreyen eliyle koltukların arkalıklarına tutunuyor ve sarhoşmuşçasına, fagot gibi soluk alıyordu.

“‘Hüzünlü haller ve hastalıklar dışa vurdu,’ der... şu, neydi adı? Evet, evet Pomyalovskiy. Demek davayı kazandık, öyle mi? Çok memnun oldum. Çok.”

Prozorov, yavaşça, sözleri uzatarak konuşurken, boynunun sol tarafını sıvazlıyor ve çenesini yukarı doğru itmeye çalışıyor gibiydi. Bulanık gözlerinin bakışları Samgin'in çevresinde bir şeyler arar gibiydi ve onu görmüyordu sanki.

“Şimdi de şu baronesin işini hızlandırın. Yarın yeniden görüşme talebi yazarız... Bu davayı da kazanırız. Eh, biliyor musunuz, ben yatmalıyım, sizse karımın yanına buyrun, sizi davet etmişti. Orada, onun yanında biri... şu... şunlardan, moda olanlardan... sanat, felsefe ve bu gibi başka şeyler. Ah-ha-ha...”

Prozorov sol elini salladı, sağ elini Samgin'e uzattı ve elini yakaladıktan sonra, bir süre bırakmadan:

“Tolstoy’u gördünüz mü ha? Benim zamanımda... toyluk ve gençlik yıllarımda, Çernişevskiy, Dobrolübov ve Nekrasov onun önündeydi. Onları, kilise babalarımıymış gibi okurduk; ben aslında din okulu mezunuyum ya. İnançlar onların sözlerine göre biçimlenirdi. Tolstoy, fark edilmiyordu. O zamanlar kendimizi değil, halkı düşünmeyi öğreniyorduk. Kendini düşünme işini o başlattı. Onunla başladı şu... insanın kendi çevresinde dönmesi. Bu konuda bir tekerleme bile yapılabilir: Özel olanın çevresinde dönmek, bütünden nefret etmek... Haydi, görüşmek üzere... Kulağım ağrıyor nedense... Buyrun...”

Prozorov, salona giden kapıyı gösterdi. Samgin, ağır perdeyi kaldırarak kapıyı açtı, salonda kimse yoktu, köşede mavi abajurlu küçük bir lamba yanıyordu. Samgin, elinin üzerinde kalmış olan ılık, yapışkan teri tiksintiyle sildi.

Yemek odasına açılan kapı aralıktı, oradaki masanın çevresinde üç erkek ve Yelena oturuyordu. Klim İvanoviç Samgin’in yaşamında beklenmedik karşılaşmalar sık gerçekleşir ve onu artık şaşırtmazdı; ancak bu görüşmelerden her biri, yaşamın kısıtlı olduğu izlenimini pekiştiriyor, yaşamının dar ve yoksul bir çerçeveye sıkışıp kaldığını vurguluyordu.

Samgin, şişman, kızıl saçlı, şişkin, mavimsi tıraşlı yüzlü, kalın dudaklı insanın, öğretmeni Stepan Andreyeviç Tomilin olduğunu anladı; karşısında ise mutlulukla gülümseyen doçent Pılnikov oturuyordu.

Ciddi bir tavırla ve dişlerinin arasından telaffuz edercesine konuşan Tomilin: “Fizyolog du Bua Raymont’un umutsuzluk dolu haykırışından söz etmiyorlar, ‘Bilgilerimizin Sınırları Üzerine’ adlı konuşmasını bitirdiği bu sözü örtbas ediyorlar; bu ‘İgnorabimus’* tutumudur, tanımıyoruz o kadar!” derken, tıraşlı çenesinin yanında reçel dolu kaşığı tutuyordu.

“Çok doğru,” diye memnunluk duyarak onayladı Pılnikov; onların sözlerinden sonra ince bir çocuk sesi duyuldu ve aceleyle:

“Bu gerçekten de doğru: Birilerinin mesleki çıkarları, diğerlerinin derin düşünme alışkanlığından yoksun olması, düşünce özgürlüğünü kısıtlıyor,” dedi.

* Görmezden gelme, yok sayma -ç.n.

“Aynen öyle!” diye yeniden onayladı, Pılnikov. “Daha doğrusu, önce bu, sonra da yönetimin siyaseti, monarşik yönetimin tabii ki...”

Yelena, Samgin’i karşılarken: “Ah!” diye bağırdı. “İşte bu harika! Tanışınız: Arkadiy Kozmiç Pılnikov, Yuri Nikolayeviç Tverdohlebov.”

Samgin, Tomilin’in yanına giderken: “Biz tanışıyoruz,” dedi. Stepan Tomilin, yerinden kalkmadan, dudaklarını yalayarak, kıvrılmış göz bebeklerini Samgin’e kaldırdı, ağır ağır ve ciddi bir tavırla elini kaldırdığında, inanmayan bir yüz ifadesiyle:

“Tanışıyor muyuz? Böyle bir şeref nereden erişmiştim?..” diye sordu.

Onun bu ciddi tavrından ötürü bozulan Samgin, soğuk bir biçimde kendini anımsattı.

“Haa! Evet, evet anımsıyorum. Sizin özel hocanızdım, orada başka çocuklar da vardı. Onlardan biri sanırım boğulmuş ya da onun gibi bir olay yaşanmıştı...”

Tomilin, yüzünü Samgin’den başka yöne çevirdi ve yeniden reçel yemeye başladı. Klim İvanoviç, Tverdohlebov’un karşısına oturdu; bu insan, yeni yetme çocuk boyunda, tıpkı bir maymun gibi hareketli yüz çizgilerine sahip bir adamdı; esmer küçük yüzü, koyu renk bir top sakalla kaplıydı, kaşları şaşkın bir ifadeyle kalkmıştı ve koyu renk gözleri endişeli bir tavırla parlıyordu. ‘Oyuncak gibi, gerçek değil sanki,’ diye içinden geçirdi Samgin; Tomilin’e düşmanca bir duyguyla daha dikkatli bakmaya çalıştı. Öğretmeninin sert saçları azalmış olmalıydı ve kafasında tıpkı örtü gibi düz duruyorlardı. Gözlerinin altında şişkin, lacivertimsi torbalar vardı; tıraşlı yanakları da torbalaşmıştı; Tomilin sık sık yanaklarını ve burnunu sol elinin kalın parmaklarıyla sıvazlıyor, sağ eli ise durmadan ağzına reçel, kek parçaları ve şeker atıstırıyordu. Reçel ve kek dilimi dolu küçük kaplarla şeker kutuları ona doğru iyice yaklaştırılmıştı. Tomilin, sanki her şeyiyle torbalaşmıştı; şişkin karnı, Berdnikov’un karnı gibi masanın kenarına dayanmıştı ve öğretmen eline bir şey almak zorunda olduğunda, oturduğu sandalyesinden hafifçe kalkıyor ve göbeği kol mesafesini kısaltıyor ve hareketine engel oluyordu. Ancak bu denli anor-

mal ve sağıksız bir biçimde kilo almış olmasına karşın, Tomilin'i incelerken, Samgin bu insanda yıllar önce tanımış olduğu uyku-
cu, yavaş hareket eden öğretmenini görebiliyordu. Tomilin, öyle-
sine kendinden emin ve emir verircesine konuşuyordu ki, onu Va-
ravka'nın nitelediği gibi "belirsiz amaca hizmet eden bir kişi" ola-
rak adlandırmak olanaksızdı. Göz bebekleri de göz aklarına ya-
pıştırılmış gibi durmuyor, pembemsi kılcal damarlarla bezenmiş
süt gibi bir şeyi anımsatan göz aklarının içinde âdeta yüzüyor ve
kötü bir tür ışıltı saçıyordu.

Samgin, konuşmaları dinlerken: 'Korkunç ve iğrenç bir yüz,'
diye değerlendirdi.

'Sözde Bilginin Çekiciliği Üzerine' sunumumda, matematikçile-
rin ortaya koyduğu gerçeküstü, insan aklının alamayacağı sayıla-
rın hayali olduğunu; kainatla, yeryüzüyle, doğayla ve insanın cin-
sel yaşamıyla ilgili fiziki açıdan net bir fikir vermediğini; ayrıca
matematiğin, yirminci yüzyılın metafiziği olduğunu ve bu bilim
dalının bizi ortaçağın skolastiğine sürüklediğini belirtmiştim. Or-
taçağda Şeytan fiziksel olarak hissediliyor ve iğnenin ucundaki
şeytanlar bile sayılabiliyordu. Ben bilginin güvenilirliğinin yeniden
ve ciddi olarak felsefi bir biçimde ortaya konması gerektiğini öne
sürüyorum. Bilginin, Tanrı'yı tanıma arayışlarımızda karşımıza
konan bir Şeytan tuzağı olup olmadığını kontrol etmek gerekir."

Samgin, soğuk ve kibar bir tavırla: "Sizin bu birçok anlama
gelebilecek konuşmanızı böldüğüm için özür dilerim," dedi. "An-
cak, anımsıyorum da, siz öğrenmeyi bir içgüdü, yaşamın üçüncü
içgüdüğü olarak öğretmiştiniz..."

Tomilin, öğrencisinin yüzüne bakmadan ve bir şekeri açarak:
"Kendim bir şeyler öğrenmekte olduğum zamanlarda bunları öğ-
retmiştim, ancak yanlış bir şey öğrettiğini anladığımda da vaz-
geçtim," diye yanıtladı. Samgin, o sırada çok ters sözler söylemek
isteği hissetti.

'Utanmaz herife bak!' diye düşündü.

Sonra sesine iğneleyici bir ton kazandırmaya çalışarak:

"O halde, öğretmenlerin sorumlulukları sorusunu ortaya at-
mama izin verin," dedi.

“Doğru söylüyorsunuz. O halde bu soruyu, İsa’ya, Piron’a, havari Augustin’e ve Voltaire’e sorun...”

Pılnikov, Tverdohlebov’a dönerek: “Ne darbe ama?” diye bağırdı; Tverdohlebov ise bağırarak Samgin’e, saldırgan bir tavırla:

“Adem ile Havva’nın cennetten kovuluş nedenini anımsayın! Bir de bu dünyanın acı meyvelerini,” dedi. Ardından da: “Roza-nov’u okudunuz mu?” diye sordu

Tomilin, şeker çiğnemeye başlayarak, işbilir bir tavırla:

“Rozanov, boş konuşan, şehvet düşkününü ve kiliseye karşı gel-miş bir adamdır. Onun yeri cehennemdir.” Sonra kızgınlıkla par-layan gözlerle Samgin’e bakar gibi oldu ve umursamaz bir tavır-la, alçak sesle söylendi:

“Tanrı ve Şeytan karşısında olmak üzere iki sorumluluk var-dır; onları tek bir olgu olarak birleştirmek suçtur. Akılsızca bir davranış olduğunu söylememe ise gerek yok.”

Tomilin dudaklarını yaladı, sonra da Yelena’ya dönerek:

“Tolstoy’a dönecek olursak, şunu eklemeliyim: Kendi hakkın-daki yüksek sesli düşünceleri öğreti olarak tanımlanabilirse, sesli olarak düşünmeyi öğretiyordu denilebilir. Ancak o hiçbir zaman, edebi olarak tanımlanan eserlerinde ve sanat olarak anılan söz oyunlarında bile yaşamayı öğretmemişti. En üstün sanat, beden-le ruhu uyum içerisinde yaşatmayı bilme sanatıdır. Duygularını aklından ayırma, yoksa yaşantının tamamı, üzerinde düşünülme-den oluşturulan bir rastlantı zincirine dönüşecek ve sen yok ola-caksın!” dedi.

Samgin: ‘Üzerinde düşünülmeden oluşturulan bir rastlantı zin-ciri,’ diye düşünerek, içinden: ‘Bunu Lev Şestov’dan almış,’ diye geçirdi.

Klim İvanoviç, daha önce hiç şu andaki kadar sinirli ve kızgın olduğunu anımsamıyordu. Tomilin’in yediği tatlı şeyler bile sini-rine dokunuyor, hatta tiksinti uyandırıyor; bu insan, tombul parmaklarıyla kalın dudaklı ağzına tatlı yiyecekleri hiç ara ver-medən, makine gibi atıştırıp duruyordu; bu duygusuzca çeneyi çalıştırma hali, inanç aşılama ya kendini adanmış olan öğretmeni, söylediklerini dişlerinin arasından telaffuz etmek zorunda bırakı-

yordu. Vaazı umursamaz bir tavırla veriyor ve bu umursamaz tavırda Samgin, onun kendisini de umursamadığını açıkça fark ediyordu. Eski öğretmeninin vermekte olduğu vaazın anlamı Samgin'i ilgilendirmiyordu. Klim İvanoviç'e bu gibi bir yaklaşım tanıdık geliyordu; bilginin doğruluğu, düşüncelerin din yönüne kayması, fizik ötesi konular; bunların hepsi de çok modaydı. Ancak, Tomilin'in gençliğinde olduğundan bu denli farklı görünmesinde kabul edilemeyecek denli onur kırıcı bir şeyler vardı. Pılnikov'un ve Tverdohlebov'un kısa yorumlarını ve araya laf sıkıştırmalarını bölerken, eski özel hocası Samgin'i fark etmiyormuş gibi davranıyor ve bunu bilinçli olarak yapıyor gibiydi.

'İntikam mı alıyor benden? Neden?' diye düşündü Samgin; bu kızıl saçlı, tatlı seven oburu annesinin önünde diz çökmüş halde anımsadı, sonra karar verdi: 'Olamaz. Varavka onunla alay etmeyi severdi...'

Tverdohlebov: "İnsan tıpkı yukarılara doğru uçan bir kıvılcım gibi, acı çekmek üzere doğar," diye heyecanla bağırdı ve küçük yüzü birden büzülerek daha da küçük görünmeye başladı. Çikolatalı şekerin kâğıdını açarak üzerindeki kâğıdı tırnağıyla kazıyan Tomilin, bu insanın heyecanını soğuk sözlerle söndürdü:

"İov'un kitabında yazılan her şeyi yazıldığı gibi anlamamalıyız; çünkü bu kitap, başka bir ırkın ve kanın kitabıdır; Tanrı önünde bağışlanmayacak bir günah işlemiş olan ve oldukça iyi niyetli bir biçimde cezalandırılan bir ırkın kitabı..."

Tomilin kalktı; görüntüsü, bir tür koyu gri, kalın kışlık kumaştan ceketle pelerin arası bir giysiyle sarılmış bir fıçıyı anımsatıyordu. Gözlerini faltaşı gibi açarak duvar saatine baktı, gırtlığını temizledi, eliyle yanağını sıvazladı.

"Gitme zamanım geldi. Biraz hazırlanmalıyım; saat dokuzda, bir evde: 'Halkın anladığı biçimde kader ve kilisenin öğrettiği biçimde ön yargı' üzerine konuşacağım."

Ev sahibesinin elini öptü, diğerlerini başıyla selamladı ve ağır ağır ayaklarını sürüyerek yürüdü, ev sahibesi de peşinden gitti.

"Harika!" dedi, alçak sesle Tverdohlebov.

Pılnikov: "Oldukça akıllı bir insan," diye onayladı.

“Ne kadar da geniş bir kültür sahibi!”

Ev sahibesi geri dönmüştü.

“Sıra dışı biri değil mi?” diye sordu ve yine kendisi yanıtladı: “Fazlasıyla.”

Pılnikov, Samgin’e:

“Yelena Vikentyevna, sıra dışı, ilginç insanlar bulup çevresinde toplamak gibi şaşırtıcı bir yeteneğe sahip...” dedi.

Klim, alaycı tavrını gizlemeden: “Onların arasında bulunmaktan mutluluk duyuyorum,” dedi. Yelena ona bakarken gülümsedi.

“Aha, imada bulunuyorsunuz, öyle mi?”

Yelena, konuşmasına: “Hayır, o aslında gerçekten de sıradan biri değildir,” diye başladı. “Onunla iki yıl kadar önce Nijniy’de tanışmıştım. Bu insan orada tutunamamıştı. Orası bağınaz bir kenttir ve her yıl bir buçuk ay boyunca sakinleri deli gibi dolaşır; yaşayanların çoğu tüccardır; hep tüccar, şöyle şişman mı şişman adamlar, sonra panayırlar, kadınlar, insanın aklına durgunluk veren içki alemleri. Orada çok içiyordu ve ne olduğunu bilmediğim bir hastalık kaptı. Ona, olabildiğince tatlı yemeyi öğrettim, bu alkolizminden tamamen kurtulmanın yoludur. Yoksa, biliyor musunuz, restoranlarda ikram karşılığı konuşmalar yapan biriydi o...”

Samgin, Yelena’yı memnun bir tavırla dinliyordu; sözleri kendisini rahatlatıyor ve sakinleştiriyordu; biraz daha dinledikten sonra Klim, yavaşça gülmeye bile başladı.

“Gözünüzde canlandırabiliyor musunuz? Yanınıza bunun gibi korkunç görünümlü biri yaklaşıyor ve ‘Tanrı’nın var oluşunu kanıtlamamı ister misiniz?’ diye teklifte bulunuyor. Sonra yarım şişe votka karşılığında bilinen tezleri doğruluyor, kanıtlıyor ve çürütüyordu. Bu çok eğlenceli. Söylenenlere bakılırsa onu dövenler de olmuş, polise götürülenler de... Ancak gördüğünüz gibi, onun bir önemi olduğu ortaya çıkmış oldu! Felsefeci, değil mi?”

Pılnikov, üzgün bir tavırla: “Oldukça sıra dışı biri,” dedi; Klim İvanoviç Samgin ise Pılnikov ve Tverdohlebov’un yüzlerine içinde bir sevinç duyarak baktı; bu iki insan biraz solgunlaşmış gibiydiler. Pılnikov, dudaklarını şişirerek hayal kırıklığına uğramış bir ifadeyle dinliyordu; kısa boylu adamcağız ise omuzlarını oynatarak söylendi:

“Bu bir sınav! Ben alkolizmle ilgili şunu söylerim. Günah işlemezsem, günah çıkartamam, günah çıkartmazsam, ruhumu kurtaramam.”

“Kocam, eski Narodniklerdendir,” diye heyecanla sürdürüyordu anlatmayı Yelena. “O böyle şeyleri, yetenekli ama dağınık, kendi kendini yetiştiren insanları sever... Sanırım kendini öldürenleri sevmez. Monarşiyi de sevmez; bu tutumu ise tıpkı çay içmek kadar eski, günlük yaşantısına girmiş bir alışkanlık. Ben onu anlıyorum: Lisenin ve üniversitenin biçimlendirdiği insanlar oldukça tekdüzedir; kitaplara göre düşünürler; ama onun gibi... cesur insanlar her şeyin üzerine, korku yaşamak pahasına giderler. Onlar barbardır... Ben barbarların yanındayım, onların yanında sıkılmazsın!”

Tverdohlebov, sandalyesinin üzerinde hoplayarak: “Yelena Vikentyevna!” diye inler gibi konuşmaya başladı. “Bunu siz mi, salonunda toplanmakta olan en...”

PılNIKov: “Yelena Vikentyevna, şaka yapıyor,” diye açıkladı, ancak sözlerinde merak seziliyordu.

Genç kadın, Samgin’e dönerek: “Ne kadar da çabuk kavradı,” dedi; Samgin kalktı, genç kadına elini uzattı.

“Ah, hayır! Gitmenize izin vermeyeceğim, sizinle görüşmek istediğim bir konu var...”

Diğer ikisi orada fazlalık olduklarını anladılar, Yelena’nın tombulca, pembe, küçük ve bol yüzüklü parmaklarını öptüler ve gittiler. Yelena, birkaç saniye boyunca gözlerinde bir gülümsemeyle Samgin’i inceledi, ardından küçük suratına komik görünen hüznü bir ifade verdi ve iç geçirerek:

“Tolstoy hakkında konuşacak mıyız?” diye sordu.

“Bu şart değil,” diye yanıtladı Samgin.

“Teşekkür ederim. Tolstoy hakkında şu ana kadar, telefon konuşmaları dışında, dört kez konuştum. Değerli Klim İvanoviç, evde para yok ve kapatılmamış birçok küçük hesap var. Sizin kazandığınız davadan bir an önce para almak mümkün mü?”

“Deneyeceğim!”

“Lütfen deneyiniz! İşte bu kadar. Ancak bu gitmek zorunda olduğunuz anlamına gelmiyor.”

Yelena salona geçmeyi önerdi. Hafif ve yüzüncesine, kendinden emin ve biraz da dans ediyormuş gibi adımlar atarak yürüyordu; pardösü kadar geniş, turuncu bir elbise giymişti. Yürürken ellerini gülünç bir biçimde sallıyor, elleriyle elbisesini düzeltiyor ve sanki bir şey itiyormuş gibi görünüyordu.

Samgin içinden: ‘Hoş bir kadın,’ diye geçirdi, sonra da, vücut hatları kötü olduğu için geniş elbiseleri tercih ediyor olabilir’ diye düşündü. Samgin, Tomilin’le ilgili anlattıkları için Yelena’ya çok minnettardı ve genç kadına olabildiğince sevecen bir tavırla bakıyordu.

Salon, üzeri işli İran bakırı abajurla çevrilmış bir lambayla aydınlatılmaktaydı ve odadaki her şey gölgelerin oluşturduğu ince bir nakışla kaplıydı. Duvarlardaki küçük raflarda, bakır testiler, geniş kaplar, vazolar donuk bir parlaltı saçıyor ve bakırın bu denli fazla olması, Samgin’i, ‘farklı olmaya çalışıyor,’ diye düşünmeye zorluyordu.

Yelena, üzerinde yaprakları rüzgâr tarafından koparılmış iki palmiye ağacını ve sarı kum tepeleri arasından yürüyen develerden oluşan bir kervanı gösteren büyük bir tablonun altına yerleştirilmiş ahşap sedire, yarı uzanmış bir halde yerleşmişti.

Yelena: “Kocam hasta, sanırım ciddi bir hastalık,” diyordu.

Samgin bu sözlerde hüznün duymuş olduğunu söyleyemezdi. Tverdohlebov’un kim olduğunu sordu.

Yelena, sedire yarı uzanmış bir halde kollarını kaldırarak saçlarını düzeltirken: “Öylesine biri işte... İşsiz güçsüz biri,” dedi. Samgin, göğüslerinin dik olduğunu fark etti. “O adam coşkularla yaşıyor. Yurtdışına bir şeyler satan çok zengin bir babanın oğlu. Amcası Duma üyesi. Pılnikov’la ikisi coşkularıyla yaşıyorlar. Pılnikov geçenlerde, taşradan karısını getirmiş; sağ gözü şehla, yirmi beş bin rublelik çeyizi olan bir kadın. Duma’ya gider misiniz?”

“Bir kez gitmiştim, bugünlerde gitmeye niyetleniyorum.”

“Birlikte gidelim. Orası eğlencelidir. Çingenelerin yanında, kapalı restoran odalarında sarhoş durumda gördüğüm tanıdık insanlar, orada yasaları hazırlıyorlar.”

Yelena gözlerini kısmış bir halde:

“Dronov, size daha önce sahne şarkıcısı olduğumu söylemişti, değil mi?” diye sordu. Neşeli bir tavırla göz kırparak: “Evet, öyle. Rusya’nın en iyi insanları arasından çok tanıdığım vardır,” dedi. “Kuşkusuz, iyi bir biçimde giyinmek için, genellikle tamamen soyunmak gerekiyordu. Bu sizi şoke ediyor mu?”

Samgin, telaşla: “Hiç etmiyor,” dedi; Yelena ise parmağını sallayarak:

“Ancak dert paylaşmayı, acımayı ve buna benzer şeyleri aklınızdan bile geçirmeyiniz. Aşk umutları da beslemeyiniz, ben aşktan yeterince yorulduğum zaten; her türlü adilikten de öyle. İyi dost olalım, oldu mu?” diye uyardı.

Samgin: “Çok iyi. Ayrıca öneriniz için size çok minnettarım,” diye yanıtlarken, bir yandan da:

‘Kocasını ölüyor, ona kocasının işini devam ettirecek bir vekil gerekli; onun hesabına çalışmalıyım,’ diye düşünüyordu.

“İşte böyle. Ben sizinle dördüncü kez görüşüyorum, ama... Kısaca söylemem gerekiyorsa, hoşuma gittiniz. Ciddisiniz. Hiç akıl vermiyorsunuz. Akıl vermeyi sevmiyor musunuz? Bu özelliğinizden ötürü birçok günahınız bağışlanacaktır. Ben öğretmenlerden de sıkıldım. Otuz yaşındayım. Belki de iki-üç yaş az söylediğimi düşünebilirsiniz ama ben gerçekten de tam otuz yaşındayım ve yirmi beş yıl boyunca bana akıl öğretiler.”

Samgin, kibarca gülümseyerek, Yelena’nın neşeli gevezeliklerini dinliyor ve bu kadının parmaklarını çıtırdattığında, havai sözlerinin de tıpkı küçük makaslar gibi metalik bir ses çıkarttığını, lacivert gözlerindeki neşeli kıvılcımın giderek daha parlak ışıldamaya başladığını görüyordu.

Samgin: ‘Alina’dan daha ilginç biri,’ diye değerlendirirken diğer yandan da: ‘Daha oturmuş bir karakteri var. Üstelik aptal da değil. Dram yaratacak birisine benzemiyor. Onunla çok mesafeli olmak gerekiyor,’ diye karar verdi.

Ancak, Klim, neredeyse her gün Prozorov’u ziyaret ediyordu. Yaşlı adam kendini daha dinç hissettiği zamanlar onunla birlikte çalışıyor, ardından da çay içmeye kalıyordu. Masaya geçtiklerinde Prozorov biraz sıkıcı, ancak yine de ilgi çekici bir biçimde, yet-

mişli, seksenli yıllarda aydınların yaşam düzenini anlatıyordu. Prozorov, o zamanın neredeyse tüm büyük insanlarını tanıyor ve hüznü bir tavırla başını sallayarak, onlardan üzüntüyle, tarihin sınır noktasında kendini feda etmiş insanlar olarak söz ediyordu.

“Nadson şöyle bir şarkı söylerdi: ‘İnan ki bu sınır yok olacaktır,’ ancak yok olmadı. Avrupa’nın zulmü, bizim tarıma dayalı devletimizi giderek daha hızlı darmadağın ediyor, evet! Siz şu an herkes gibi Marksistsiniz, herhalde... Stolipin denen... şu adi herif bile...”

Yelena: “Yine çay doldurayım mı?” diye sık sık soruyordu. Genç kadın, genellikle elinde kitapla oturuyor, kocasının lirik konuşmalarına karışmadan, hızlıca sayfaları çeviriyor ve kaşlarını oynatıyordu. Fransız romanlarını, “Kuşburnu Çiçeği” ve “Fiorida” toplu eserlerini okuyor, İskandinav edebiyatına hayranlık besliyordu. Klim İvanoviç Samgin, Yelena ile arasında ne denli rahat dostluk ilişkileri kurulduğunu fark bile etmemişti; bu dostluk beraberinde istenmeyen yükümlülükler getirmiyor, daha özel ve sorumluluk isteyen bir ilişki türüne dönüşme tehlikesi taşıyordu.

Samgin, Dronov’un dairesinde edindiği can sıkıcı izlenimlerden kaçarak Yelena’nın yanında huzur buluyordu. Dronov’un evinde ise, bulanık yağmur suyunun çukura akması gibi, söylenceler, düşünceler, gerçek olgular birikiyor ve bunları oraya getiren insanlar gibi, orada konuşulanlar da rahatsız edici bir çeşitlilik gösteriyordu. İnsanların sayısı durmadan artıyor ve tıpkı tren istasyonunda olduğu gibi durmadan oradan buraya koşuştururlarken, bu kişilerin nereye ve neden gittiklerini anlamak olanaksızlaşıyordu.

Dronov yerinde fır dönüyor, koşturuyor, terliyor ve gazete yayını için para aramayı kudurmuşçasına sürdürüyor, Taisya ise gülümseyerek onun bu durumu için:

“Saman yığınınna düşmüş iğne arar gibi yüz bin ruble arıyor!” diyordu.

Ancak İvan, iğneyi bulacağından iyimser bir biçimde eminken, bu hali Samgin’in karanlık kuşkularını güçlendiriyordu:

‘Bu adam neyle geçiniyor?’

İvan’ın konuksever evini, Samgin içinden “yasadışı bir restoran” ya da “ücretsiz bir birahane” olarak niteliyor ve orada ken-

disine yer olmadığını seziyordu. İvan Dronov'un dostu olan insanların tamamında, İvan'ın kendisinde de bulunan bir tür ortak karakter özelliğini fark ediyor ve o insanların da, tıpkı İvan gibi endişeli olduklarını ve endişe tohumları ettiklerini görüyordu. Samgin, bu insanların, sürüp gitmekte olan yaşamın akışıyla ilgili, kendisinden kat kat fazla bilgili olduklarını da fark ediyor ve büyük bir kırgınlıkla insanların onu dinlemediklerini ve hatta fark bile etmediklerini görebiliyordu. Samgin, konuşmalarına yansıdığı oranda insanları eğilimlerine göre çabucak değerlendirmeye, karakteristik özelliklerini saptamaya ve niteliklerini ölçüp biçmeye alışmıştı; böylelikle Klim bu insanları organizatörler ve bozguncular olarak ikiye ayırıyordu. İlk grubun başını, tatlı dilli Nogaytsev çekiyordu; neredeyse gözyaşı dökcek kadar coşarak, sağ elinin parmaklarını bir tutam haline getirmiş bir halde yüzünün önünde sallıyor ve ikna etmek isteyen bir tavırla:

“Devrimi atlattıktan sonra, ülke huzur buldu; çalışıyor, zenginleşiyor, Avrupalılaşıyor. Stolipin sert dönüşler yaptı ama onun tarım reformu sayesinde tarlalardan harika buğday elde etmiş bulunuyoruz...”

Govarkov, kalın bir sesle: “Ve de asılarak idam edilmiş devrimcilerle, topraklarını yitirmiş köylüleri,” dedi.

Üniversiteden yeni atılan kıvrık saçlı, geniş omuzlu Boris Depsames: “Doğru diyorsunuz!” diye onayladı; yıpranmış öğrenci ceketine metal düğmeler yerine siyah ve gri düğmeler dikmişti.

“Siz, Govarkov, kendisini manevi körlükle lekelemiş bir partinin üyesisiniz,” diye tersledi Nogaytsev; ardından tutam haline getirdiği parmaklarını burnunun önünde kokluyormuş gibi sallamaya devam ederek, yeniden, lirik bir biçimde, şarkı söylercesine sürdürdü:

“Biz halkçı sosyalistleriz, saf demokratlarız; köyün katılımı olmaksızın kültür düzeyinin yükseleceğini düşünmüyoruz. Biz kör değiliz ve metalürjinin gelişimini destekliyoruz, çünkü köyün tarım makinelerine gereksinimi var. Şahsım adına hükümetin dökme demir yokluğunu gidermek için düşük fiyatla yurtdışından font demir getirtmesini onaylıyorum...”

Bozguncuların başını Tagilskiy çekiyordu; karanlık bir köşede

kötü görünümüyle oturuyor, acele etmeden ve hatta uyuşuk bir biçimde karşı çıkıyordu:

“Ya dökme demir ‘Russkoye Obçşestvo’ ya askeri mühimmat üretiminde kullanılmak üzere giderse? Bizde eksik olan yalnızca dökme demir değil, onun yanında çimento ve kerpiçtir, o yüzden de bunların tümünü satın alabilmek için çok büyük miktarda tahıl satmamız gerek.”

Tagilskiy yüzünde hoşnut bir ifadeyle ve gözlerinde gülümsemeyle rakamlara dalıyor, milyonlarca rubleyi onlarca milyon pudla yan yana getiriyordu.

“Ayrıca, binlerce çiftlik kundaklama ve topraksız köylülerin toprak sahiplerine karşı çıkma olaylarıyla yüz yüze olduğumuz şu sırada, huzura kavuşmaktan söz etmek için erken değil mi?”

Sayılara olan tutkusunu anımsarken, Tagilskiy acele etmeden saymaya başlıyordu: “1 Aralık’ta üniversitede yaklaşık iki bin öğrenci toplanmıştı, polis memuru Gesse üniversiteye, iki yüz elli polis getirtti, Zerentuy ve Volegda’daki cezaevlerinde ayaklanmalar var.”

“Buna bir de, Menşeviklerin çıkarttıkları iki yasal gazete ile Bolşeviklerin burada çıkarttıkları “Zvezda” gazetesini katın. Bu ne anlama geliyor?”

Hotyaintsev: “Sosyalistlerin birbirlerini yiyip tüketmelerini istiyorlar,” diye öfkeli bir tavırla uyardı.

Çay içerlerken Orehova, kırmızı ve terli yüzünü sık sık siliyor ve İngiliz “kadınlara özgürlük yanlısı bayanların” çalışmalarından hayranlıkla söz ediyor, Pankcherst ile yaptığı görüşmeyi coşkuyla anlatıyor, Roza Greyman ve Taisya onu sessizce dinliyorlardı; Şemyakin, Taisya’nın yanında oturuyor ve sol bıyığını parmağına dolayarak arada bir onun göğüslerine bakıyordu ve bir ara alçak, hükmedercesine bir sesle:

“Aziz İsa’dan,
Kızartılmış kazdan,
Siyasetten ve şiirden konuştular,
Ardındansa votka içmeye koyuldular.

sanırım bu Çehov’un bir eserinden,” dedi.

Greyman, kızgın bir tavırla:

“Çehov şiir yazmamıştı,” dedi.

“Yazmamış mıydı? Yazık.”

Şu yeni doğmuş soylu gibi görünen adam özellikle Samgin’in sinirine dokunuyordu ve Klim İvanoviç nefret etmeyi başarabilse herhalde ondan nefret edecekti. Şemyakin, Taisya’ya kur yaparken takındığı inatçı ve kendinden emin tavırla onu kızdırıyordu. Samgin, bu mayalı hamur görünümlü erkeğin istediğini elde edeceğini anlamıştı. Kendine itiraf etmemekle birlikte, Dronov’un dairesini sırf bu sakın, balık etli ve uysal kadını görmek için ziyaret ediyordu. Birlikte yaşamak için böylesine uygun bir kadına yaşamında hiç rastlamamıştı. Samgin’e, Taisya beklenti içinde kendisine hâlâ soru sorar gibi bakmayı sürdürüyormuş gibi geliyordu. Ancak ondan hoşlandığını Taisya’ya her söylediğinde, genç kadının yüzü sıkıntılı, taşlaşmış bir ifade alıyor ve Samgin karşılığında yalnızca bozulamayacak bir suskunluk duyabiliyordu.

Klim: “Şu Şemyakin’i beğeniyor musunuz?” diye sordu.

“Hayır,” diye yanıtladı Taisya ve bu çok içten söylenmiş gibiydi.

“Bu adam ne iş yapıyor?”

Taisya omuz silkerek:

“Zengin birisi,” dedi.

“Ya onun dışında?”

“Bilmiyorum. Ha, keman da çalıyormuş.”

“Dinlediniz mi hiç?”

“Nerede dinleyeyim ki? Bizde çalmadı. Söylediğine göre konservatuvarda okumuş, konser vermeyi istiyormuş bir zamanlar.”

“Size ısrarla kur yapıyor.”

Taisya yine omuz silkkti.

“Zengin olması sıkıcı. Her şey varsa insan ne yapabilir ki?”

Taisya’nın safça soruları Samgin’in hoşuna gidiyordu ve genç kadının sorularının ardında neredeyse hep çocukça düşünceler buluyordu.

“Siz zengin insanlardan hoşlanır mısınız?”

“Tabii ki, hayır.”

“Neden?”

“Onların ne gereği var ki? Zaten hiçbir şeye gereksinimleri yok, her şeyi bulmuşlar, düşünecek bir şeyleri yok.”

Taisya suratını asarak:

“Siz, benimle küçük bir kızmışım gibi eğlenip duruyorsunuz,” diye ekledi.

Samgin, zengin insanların, yoksullarda varlıklı olma arzusunu körüklediğini anlatmaya başladı ama Taisya suratını asarak onu durdurdu:

“Kesin! Yoksa, beni aptal yerine koymak istediğinizi düşüneceğim.”

Hayır, Klim’in istediği bu değildi; bu kadına gereksinimi vardı ve onun olduğundan daha aptal bir duruma düşmesi çıkarlarına ters düşüyordu. Bir süre önce Samgin, Taisya’nın tehlikeli bir oyun oynamakta olduğunu hissetmişti.

Neredeyse bir hafta boyunca Dronov’u ziyaret etmemişti ve Yurin’in öldüğünü bilmiyordu; cenaze törenine ise sokakta rastlamıştı. Kışın cenazeler özellikle üzücü olur; üstelik bu cenaze Varvara’nın cenazesinin yapıldığı günü anımsatıyordu. Hava zehir gibi soğuktu; rüzgâr uğulduyor, ince, iğne gibi batan bir kar yağıyordu; aynı biçimde, sokağın iki yönünde, katafalkın yanından geçen, ya da karşıdan gelen insanlar, olayı hiç fark etmiyormuş gibi umursamaz bir tavırla aceleyle geçip gidiyorlar ve insanın kafasında şu rahatsız edici düşünce belirliyordu:

“İşte beni de böyle...”

Yurin’i son yolculuğuna sekiz kişi uğurlamıştı: Bunlardan beşi erkek, üçü de kadındı: Taisya, Greyman ve kalın pamuk bluzlu, şalına sarınmış kısa bacaklı bir kadın. Taisya, başını yukarıya kaldırmış, asık bir yüzle yürüyor, kısa boylu Roza’ya ve yaşlı kadına ayak uydurmakta zorlandığı açıkça görülüyordu; Taisya kâh herkesten daha ileride yürümeye başlıyor, kâh kadınlardan geri kalarak peşlerinden yürümekte olan erkekleri itiyordu. Bu erkeklerin arasında bulunan vizon şapkalı bir kişi, sakallı yüzünü paltosunun kaldırılmış yakasının arasına saklayıp duruyordu; diğer üçü-

nün görünümlerinden işçi oldukları anlaşıyordu; beşinci erkek ise orta yaşlı, tıraşlı, kır bıyıklıydı ve kürk şapkasını ensesine doğru itmiş, geniş alnını açıkta bırakmıştı; karın içine elindeki dallı sopayı saplayarak yürüyordu. Samgin, birkaç saniyeliğine olduğu yerde durarak Taisya'ya kendisini fark etme olanağı vermiş oldu; Taisya başıyla selam verdi. Yanına gitmemek ayıp olacaktı.

“Öldü işte,” dedi genç kadın ve anında yüksek, öfkeli bir sesle konuşmaya başladı.

“Yirmi dokuz yıl yaşadı. Altısını hapis yatarak geçirdi. On yedi yaşında başlamıştı tüm bunlar. Naaşını uğurlamak için bir ajan bile göndermişler, işte sürüne sürüne gidiyor!”

Taisya, başıyla kaldırımını gösterdi.

Elinde sopa olan adam: “Boşver, Taisya Romanovna,” dedi hırıltılı bir sesle.

Samgin, yan gözle kaldırıma baktı ama oradakilerden kimin ajan olduğunu anlayamadı.

Klim, gözleriyle yaşlı kadını işaret ederek: “Bu annesi mi?” diye sordu.

“Ev sahibesi. Onun kimsesi yok. Bu kişiler dışında.”

Peşlerinden gelmekte olanlara bakan Taisya:

“Neden hiç ortalıkta görünmüyorsunuz?” diye sordu.

Samgin, akşam uğrayacağını söyledi ve yoluna devam etti.

‘Dıştaki kabalığının ardında, iyi yürekli, şefkatli bir ruh saklı. Tanya Kulikova, Lübaşa Somova, Anfimyevna tiplemesinde olan bir kadın işte. Kendini hizmet etmek üzere yaratılmış gören bir insan tiplemesi,’ diye niteliyordu Samgin; aceleyle yürüyor ve elinde olmadan dönüp çevresine bakıyor, birisinin onu izleyip izlemediğini kontrol ediyordu. ‘Hizmet edilecek kişinin kim olduğu önemli değildir. Mitrofanov da o bir tür insandı. Kölece, Hıristiyan ruhunun aşıladığı eskimiş alışkanlıklardan sıyrılamıyorlar. İşhak türündendir bu insanlar, babamın tabiriyle.’

Taisya'yı böylesine küçük insanlarla aynı kefeye koymak zorunda oluşu biraz onur kırıcı olmakla birlikte, genç kadını istemeden içine düştüğü bu çevreden çıkartma isteğini de pekiştiriyordu. Samgin, soğuktan omuzlarını büzerek yürüyor ve içinden Nekrasov'un şiirini okuyordu:

“Yanılığının karanlığından,
İkna gücünün sıcak sözcüğüyle
Düşkün ruhu kurtardığımda...”

‘Evet, onunla kararlı bir biçimde konuşmalıyım...’ Akşam olduğunda, Samgin yine de pek istek duymaksızın Dronov’un evinin yolunu tutmuştu; Tagilskiy’e rastlama olasılığı canını sıkıyordu. Samgin, Tagilskiy’i Dronov’un evinde ilk kez gördüğünde, utanç verici bir biçimde korktuğunu ve çok kötü geçen birkaç saniye boyunca, yanına gidip gitmemesi gerektiğini düşündüğünü unutamıyordu. Ancak Tagilskiy, yusuvarlak bedeniyle, şık giyimli ve kırmızı yüzünde bir gülümsemeyle yanına gelmişti.

Tagilskiy, elini bir soytarı gibi sallarken: “Sodom ve Gomore” dedi. Neşeli bir halde, beş dakika içinde, kendisinden yargı mahkemesini “terk etmesinin” istendiğini ve artık “özgür bir çocuk” olduğunu anlattı.

“Anayasa, bankaların artmasına başarılı bir biçimde destek veriyor, böylelikle ekonominin ilginçliklerini seven bir kişi olarak, perspektif ve olanaklarla ilgili çeşitli raporlar yazıp duruyorum. Bankaların sayısı tıpkı çıban, yara ve ur gibi giderek artıyor.”

Tagilskiy’nin neşeli yüzü ve alaycı konuşmaları, Samgin’in endişesini bir nebze azaltsa da, karanlık ve tehlikeli bir insan olduğu kanısını yine de değiştirmedii.

‘Marina davasında o beni yenmişti,’ diye öfkeyle düşündü. ‘Yenmişti.’

Samgin, Taisya’yı yalnız bulma umuduyla Dronov’un evine erken bir saatte gitmiş olsa da, oraya vardığında Hotyaintsev ve Govarkov’u masaya karşılıklı geçmiş, odayı tiz ve kalın hırıltı ve haykırışlarla doldururken bulmuştu.

Hotyaintsev, dirseklerini masaya dayamış ve üzerine yaslanmıştı: “Kötü bankacıları savunmaktan vazgeçin,” diye kükrüyordu; “Partinizi, pisliğe batıran Azef’dir. Yok edenler ise, ‘Poçin’ grubunu fesheden Avksentyev, Bunakov ve eski arkadaşım, sürgündeki yoldaşım, iyi bir genç olmasına karşın siyasetten anlamayan, çok saf romantik Stepa Sletov denen adamdır. Bakın, Yegor Sazonov, önderlerin yaptıklarından ötürü duyduğu utanç yüzünden intihar etti.”

Toprak ölçüm memuru, kükreyen sesini çok kolay kullanabiliyor, konuştuğunda ise kitap okuyormuş gibi bir tavır takınıyor ve kalın bas sesi, üniversite öğrencisinin haykırıışlarını bastırıyor. Klim İvanoviç, bu insanların yüzlerini inceleme olanağını ilk kez bulmuştu: Hotyaintsev'in çiçek bozuğu yüzü kemikli ve uzundu; dişlek bir ağızla ortadan kesilmiş gibi görünüyordu; bu yüzde beyaz tüyler yer yer göz zevkini bozucu bir biçimde dağılmıştı; yüzünü kaplayan tüylerle aynı renkteki dağılmış saç tutamları, yukarı doğru çekik duran ve kavunu andıran kafasının derisini kaplıyordu. Hotyaintsev kendini "pek yakışıklı olmayan" bir adam olarak niteliyor olsa da, çok güzel, mavimsi, derinliklerinde belirsiz bir gülümsemenin saklı olduğu iri gözlerin ışıltısı yüzünü aydınlatıyordu. Govarkov, orta boylu, yapılı, esmer yüzlü, kara gözlü, kalın bıyıklıydı ve köşeli sakalı vardı; konuştuğunda koyu renkli tıraşlı yanakları sinirle titriyor, sesi inceliyor, bağırırçasına çıkıyor ve sözcükleri ısırırçasına telaffuz ediyordu. Govarkov'un kıvrıkcık saçları dümdüz yatırılmıştı; ipek gibi parlıyor ve aralarında çokça beyaz bulunduğu fark ediliyordu. Govarkov, taşrada bir yerde fizik öğretmenliği yapıyordu ve aynı zamanda yerel gazetesinin yayınlandığı küçük bir matbaa sahibiydi. 1907 yılının sonunda gazetesinin yayını durdurulmuş, tutuklanmış ama kısa bir süre sonra "öğretmenlik yapma hakkı elinden alınmak kaydıyla" serbest bırakılmıştı. Petersburg'a öğretmenlik hakkını yeniden elde etmek için gelmiş, ardından Duma'da iş bulmuş ve sorunları bitmiş de olsa, yakınmayı sürdürüyordu:

"İnsanın elinden en sevdiği işi yapma hakkını almanın, bu kişiyi yaşamın anlamından mahrum etmenin ne denli düşüncesizce bir barbarlık olduğunu düşünsenize!"

Sinirli ve çabuk parlayan biri olan Govarkov, oturduğu sandalyenin üzerinde zıplayarak bağıırıyordu:

"Yalan! Sazonov'un intihar etmesinin nedeni o değildi..."

Samgin, Taisya'ya, alçak sesle: "Sizinle konuşmam gerekiyor aslında," dedi; genç kadın, Klim'e çok dikkatli bir bakış atarak:

"Olur," diye yanıtladı. "Yalnız onların nasıl da..."

Hotyaintsev boğuk bir sesle: "Ben köyü bilirim, sizinkilerin

Duma seçimlerinde neler söylediklerinden haberim var. Siz, çevrenizde neden bu kadar çok papazın toplandığını fark edebiliyor musunuz? Aha!” diye bağıyordu.

Dronov ve Şemyakin geldi; ikisi de içkiliydi ve her zaman olduğu gibi bağırarak haberleri bildiriyorlardı: Bakan Kasso, Moskova Üniversitesi’ni dağıtmış, Petersburg Üniversitesi’nden dört yüz, Varşova Üniversitesi’nden yüz elli kişi kadar öğrenciyi okuldan atmaya niyetleniyormuş.

Hotyaintsev uzun dudaklarını öyle bir ısırды ki, çenesi öne doğru fırladı ve grimsi yüzü tıpkı bir ihtiyarın yüzü gibi buruştu; haberleri dinledikten sonra derin bir iç geçirerek, karamsar bir tavırla:

“Sen Vanyečka, çoktandır yangın söndürmemiş bir itfaiyeci gibi seviniyorsun... Bak, Tanrı tanığımdır ki öyle!” dedi.

“Sus, Mordvin!” diye bağıyordu Dronov. “İtalya-Türk savaşı haberini istemez misiniz? Ha-ha-a! Her şey bizim lehimize... Böylelikle İtalyanlar bizden daha çok tahıl alırlar...”

Şemyakin, Taisya’nın önüne büyük bir çikolata kutusu koydu ve kadının yüzüne doğru eğilerek, bir şeyler söyledi, Taisya olumsuz bir biçimde başını salladı.

Hotyaintsev, ellerini tıpkı suda boğulmakta olan birisi gibi havada sallayarak: “Hayır, siz bir dikkat etseniz,” diye kükrüyordu. “Ordumuzda, Baron Rennenkampf’lar, Shtakelberg’ler yöneticilik yapıyor ve her yerde dilediğiniz kadar çok şu berglerden, kampflardan var. Ortaokulda öğretmenlik yapanlar Çekler. Don nehri civarlarındaki maden kömürüne Fransızlar el koydu. Şimdi ise Besarabyalı Çaran üzerimize saldırıya geçti: Kasso, Purişkeviç, Kruşevan, Krupenskiy ve sayısını ancak Şeytan’ın bilebileceği kimseler! Ya biz Ruslar ne yapıyoruz? Çarık örmekle meşgulüz, öyle değil mi?”

Govarkov, zehir gibi bir imayla: “Ya siz Rus musunuz ki?” diye sordu.

Hotyaintsev şaşkınlıkla bakarak: “Ben mi?” diye sordu, ardından Dronov’a dönerek: “Vanya, ‘Mordvin’in benim takma adım olduğunu söylesene,” dedi. Govarkov’a, acıyarak baktı ve “Evladım,” diye sürdürdü, “Rus’um ben, Rus, köy öğretmenin oğlu, bir papazın torunuyum.”

Yan gözle Şemyakin ve Taisya'yı takip eden Samgin:

'Dronov, bu kadını şu geri zekâlıya satacak,' diye düşündü.

İnsanlar birbiri ardına geliyor ve her biri tıpkı arının bal vermesi gibi bir fıkra, olay ya da söylenti taşıyordu. Fıkraları en iyi anlatan, Musevi bir çalgıcının torunu, üniversiteden yeni atılan öğrenci Yeruhimoviç'ti. Bu genç, oldukça kıllı olduğundan, otuzlu yaşlarda görünüyordu. Şapka görünümlü kapkara ve sert saçlı, koyu mavi yanaklı, üst dudağında bıyık yerine kalın, koyu renk, geniş bir şerit uzanan, kalın kaşlarının altından karamsar bakan bu gencin kalın ve kıpkırmızı dudakları, lezzetli bir şey yemişçesine ses çıkarıyor ve kollarını sırtının arkasına saklayarak, gülümsemeden, tiz, aynı zamanda da komik gelen üzüntülü bir sesle anlatıyordu:

"Nevskiy caddesinde iki kent sakini yürüyormuş, biri ötekine şöyle demiş:

"Aman, ne aptalsın!"

"Yanlarına bir polis gelmiş: 'Lütfen karakola geliniz,' demiş."

"Neden?"

"Ekselanslarına hakaret ettiğiniz için."

"Çıldırдың mı sen, kardeşim? Küfrettiğim insan arkadaşım!"

"Lütfen karşı koymayınız. Bizim ülkede kimin aptal olduğunu herkes biliyor!"

Bu gibi şeyler insanlara çok büyük teselli veriyor ve içtenlikle gülerken, rica ediyorlardı:

"Haydi, bir fıkra daha, Yeruhimoviç! Lütfen, yine anlat! Ah, ne kadar da yetenekli!"

Yeruhimoviç, herkese taşı anımsatan soğuk ve hareketsiz gözleriyle bakıyor ve yine anlatıyordu.

Anlatılan fıkraların tümü de Samgin'e aptalca geliyordu. Klim, bugün Taisya ile konuşmayı başaramayacağını anlamıştı, bu yüzden de gitmek istiyordu; ancak Roza Greyman'ın konuşması ilgisini çekti. Roza yeni gelmiş ve görüldüğü kadarıyla pek de inandırıcı olmayan yeni bir haber getirmişti. Sandalyenin arkasına yan dönmüş vaziyette oturuyor, bir eliyle arkasına tutunuyor, Hotyaintsev ve Govarkov'a diğer elinin parmağını sallayarak:

"Siz lise öğrencileri gibisiniz. Devrim yaptığınızı, şu komik

Duma'nızı elde ettiğinizi, artık yetişkin insanlar ve Avrupalı olduğunuzu düşünüyorsunuz; böylelikle, öğrendiklerinizi unutmak için okul kitaplarını yakma hakkını kendinizde görmeye başlıyorsunuz, öyle mi?" diyordu.

Dronov, "Vur, Roza!" diye gerinerek bağırıyor, iki büküm olmuş bir halde, şarap şişesinin tıpasını çıkartmaya çalışıyordu. "Vur ki, ne oldum delisi olmasınlar!"

Roza'nın teşvik edilmeye gereksinimi yoktu; güçlü olmayan, ince, ancak kendinden emin sesi, gürültüyü delerek iğne gibi saplanıyor ve Hotyaintsev'in homurdanarak, alçak sesle söyledikleri genç kadının sesini bastırmaya yetmiyordu.

"Asılmadığınıza göre kazandığınızı zannediyorsunuz. Öyle mi?"

"Bu sözlerinizle ne demek istiyorsunuz?" diye bağırdı Govarkov.

Hotyaintsev, kocaman kırmızı bir elmayı andıran yüzünü ekşiterek Govarkov'a baktı.

Roza: "Siz, eski Narodniklerin kendini beğenmişliğine dönmektesiniz," diyordu. "Kendinizi, sıra dışı ve yalnız kendine özgü yasalarla yaşayan bir ülkede sanıyorsunuz."

Hotyaintsev, esef duyduğunu açıkça belli ederek: "E-e, bu doğru değil," dedi.

"Doğru değil mi? Hayır doğru. 1905 yılına dek, hatta seksenli yıllardan başlayarak dikkatinizi daha çok Avrupa'nın ve genel olarak dünyanın yaşamına çeviriyordunuz. Şimdi ise Avrupa ve hükümetin güttüğü dış siyaset sizi ilgilendirmiyor. Bu ise suç işleyen bir siyasettir; suç işliyor çünkü aptalca. Askerlerin, İran'a gönderilmesi ne anlama geliyor? Ya Balkanlardaki karanlık oyunlar? Onun yanında Polonya'ya, Finlandiya'ya, Musevilere karşı güdülen milliyetçi siyasetin güçlendirilmesi nedir peki? Siz bunları hiç düşünüyor musunuz?"

Samgin, fark edilmeden ve kimseyle vedalaşmadan ayrıldı. Şemyakin'in kur yapışını, bir kedininkini andıran gözlerindeki uysal ışığı görmek, Taisya'nın onun konuşmalarına dikkatle kulak kabarttığını fark etmek çekilmez bir hale gelmişti.

Samgin: ‘Dronov, şu kedi görünümlü adamdan gazete için dilene dilene para alacak ve karşılığında kadından vazgeçecek, alçak,’ diye kesin olarak karar verdi. Bu kararın, onu umduğundan daha çok üzdüğünü ve isyan edecek gibi bir duyguya kapılması-na neden olduğunu kabul etmeyi hiç istemiyordu. Samgin, gurunun zedeleyen bu başarısızlığından uzaklaşmak için çaba harcamaya başladı. ‘şu Musevi kadın haklı. Dış siyaset konuları üzerine eğilmek gerekiyor. Evet.’

Ardından, Yelena’nın evinde bulunmanın Dronov’un evinde bulunmaktan daha güzel olduğunu düşündü, Yelena ile olası bir birliktelik, Taisya ile birlikte yaşamak kadar rahat olmayacaktı.

‘şımarık birisi. Onunla birlikte sürdürülecek yaşam çok gürültülü ve kaotik olabilir. Ama o aptal birisi değil. Ayrıca onun yanında kendini rahat hissediyorsun...’

Günler, haftalar, aylar sanki giderek artan bir hızla geçiyordu. Bu izlenimin nedeni, Prozorov’un sağlık durumunun onu artık hiç çalışamayacak bir duruma getirmesinden ve bu yüzden oldukça kabarık sayıda taşralı müşterinin işlerini halletmek için Klim İvanoviç’in sıkça Novgorod, Pskov ve Vologda’ya gitmek zorunda kalması olabildi. Taşra, Klim’in eskiden gözlemlediği gibiydi; yine aynı temkinli liberal avukatlar, yine aynı sıkıcı müşteriler, otellerde beceriksizce hizmet eden uşaklar, sıkıcı, yaşamdaki küçük ayrıntıların esareti altında kalmış, hiçbir özelliğı olmayan kent sakinleri ve tıpkı eskiden ve her yerde olduğu gibi, Petersburg mahkemeleri odasının hizmetinde çalışan arabacıların at yeminin pahalılığından şikayet etmeleri...

‘Rus Halkı Birliğı’nin yayınladığı yerel gazetelerin tekdüze sesleri dikkate alınmadığında, 1905-7 yıllarının olaylarını yaşadıktan sonra taşranın bir şekilde değişmiş olduğunu söylemek güçtü; ancak insanlarda bolca ve çeşidi artırarak yemek yeme hakkına ilişkin bilincin güçlendiğini fark etmemek de olanaksızdı.

Baharda, Yelena kocasını yurtdışına götürdü, yedi hafta sonra ise Samgin ondan: ‘Anton vefat etti, cenazesi burada gömülecek,’ yazılı bir telgraf aldı. Birkaç gün sonra Yelena, başındaki

saçları daha da canlı bir renge boyatmış olarak geri dönmüştü; saçlarının rengi onun için alışıldık olmayan sade elbisesiyle hiç mi hiç uyuşmuyordu ve Samgin, Yelena'yı sinirli yapan şeyin özellikle bu saç rengi olduğunu düşündü. Ancak daha sonra, Fransız Yaşam Sigortası Birliğinin, Yelena'ya, Prozorov'un kendisi için yaptırmış olduğu sigortayı ödemediği anlaşıldı.

Yelena öfkeyle: "Şeytan bilir, ne istediklerini!" diye söyleniyordu. "Şu sevimli Fransızlar parayı ne kadar da seviyorlarmış. Yanımda manevi miras belgesi vardı, konsolos da uğraştı ama ödemiyorlar işte!"

Ardından daha uzlaşmacı bir tavırla ekledi:

"Daha doğrusu ödüyorlar, ama elli bin frank eksik ödemek istiyorlar, bense iki yüz bin frankın tamamını almak istiyorum."

Ardından da mutluluk dolu bir ifadeyle gülümserken:

"Burada da altmış bin ruble alacağım. Bu şekilde yaşayabilirim, değil mi?" diye sordu.

Sonra da, Samgin'e işlerin tamamını üstlenmesini, Prozorov'un eski davalarından alacağı ödemelerden kendisine dörtte bir hisse ayırmasını önerdi.

Genç kadın, Samgin'in yüzüne dikkatle bakarak: "Dörtte biri çok mu?" diye sordu. Samgin daha önce yarısını alıyordu ama dörtte bir oranının yeterli olduğunu söyledi.

Yelena güldü.

"Şaka yapıyordum ben, sevgili Klim İvanoviç. Hiçbir şey istemiyorum. Açgözlü birisi değilimdir. Anton'u, benim yararına olacak şekilde yaşam sigortasını yaptırmak konusunda ikna etmiştim, bu doğru! Ama kendini madem satıyorsun, ucuza gitmek gerekiyor. Değil mi?"

Samgin, omuz silkerek: " 'Kendini satmak' ne anlama geliyor?" diye sordu ve Yelena'nın sözlerinden kızacak kadar rahatsız olduğunu göstermeye çalıştı, ancak Yelena gülümseyerek elleyle çevresinde bir hareket yaptı ve etekliğine vurarak:

"İşte bu. Lütfen kibar olmaya çalışmayın, yapmacık olmayın sevgili dostum, buna gerek yok! Ben bedelini bilen biriyimdir," dedi.

Evet onunla iletişim kurmak rahat ve kolaydı. Yaşam ise yeni-

den beklenmedik olaylarla endişe yaratmaya başlamıştı. Stolipin, Kiev’de öldürülmüştü. Dronov’un dairesinde konu ile ilgili aşırı derecede hırçın bir tartışma başlamıştı; öldüren kimdi: Korumaları mı yoksa Eser partisinin teröristleri mi? Tartışmanın hırçın bir niteliğe sahip olması Samgin’i şaşırtmıştı; terör olaylarının genellikle yarattığı sevinci bu olayda fark etmiyor, tartışanların hemen hepsinin bakanın öldürülmesine sevinmediklerini ve hatta bundan üzüntü duyduklarını anlıyordu

Bu ruh halini değerlendiren Tagilskiy, çenesindeki fırçayı andıran sakalı okşayarak şöyle dedi:

“Azef, korumadaki Eserlerin ve partideki polis bölümünün tek temsilcisi değildi. Söylenenlere göre, ateş eden kişi, daha önce suçunu itiraf eden bir provokatörmüş; ayrıca, sorgulanırken: ‘yaşam anlamsız değildir ama anlamı köfte yemeye indirgenmiş durumda; öyleyse ben bin köfte daha yesem de, yarın asılacağım için köfteleri artık yiyemesem de önemli değil,’ dediğini söylüyorlar; Sazonov’lar ve Kalyayev’ler buna benzer sözler söylemediklerine göre, ben kendime Bay Bogrov’un davranışını polis teşkilatının küçük bir yanlışı olarak değerlendirme izni veriyorum.”

Tagilskiy’nin sakin ve küçümseyen bir tavırla yaptığı kısa konuşma, çevredeki ortamı yatıştırdı, Nogaytsev ise, Samgin’in daima yapmacık notalar yakaladığı kendine özgü bir sevinçle açıklamada bulundu:

“Çok doğru!.. Bunun resmî merciler arasındaki bir konu olduğu ortada! Dağılma demektir, evet. Lopuhin’in davranışı, bildiğiniz gibi o kadar da... övgüye layık bir şey değil!”

Bunu söyledikten sonra Nogaytsev bozuldu ve hemen bağır-maya başladı:

“Siz, Marya İvanovna’nın Rasputin’le ilgili neler öğrendiğini bir dinleyin.”

Orehova, Sibiryalı mujiğin sefahat alemlerini ve bu sırada Çar ailesine yakınlığına, Çariçe üzerindeki etkisine ilişkin övünerek yaptığı konuşmaları, olayı kendisi görmüş gibi anlatmaya başladı.

Tagilskiy: “Tüm bunlar normal bir biçimde işleyen devlet düzenine pek benzemiyor, değil mi?” diye sorarken, Samgin’e bir elinde çay bardağı ötekinde ise bisküvi ile yaklaşıyordu.

“Evet, bir tür saçmalık işte,” diye yanıtladı Samgin.

“Ama orduyu büyütüyoruz, deniz filosunu yeniden oluştuyoruz. Genç adam komik şiirler okuyor, duyuyor musunuz?”

Solgun yüzlü, siyah saçlı, siyah takım elbiseli, altın sırma gibi görünen kravat takmış genç adam, yüksek alnını kırıştırarak, gergin bir tavırla yüksek sesle şiir dizeleri okuyordu:

“Sığınıyoruz yaşam korkusundan
Manastırlara ve eğlencelere,
Yurdumuz için hizmet etmeye,
Ve kitaplardaki yalanlara.”

“Perm kentinin valiliğini ya da il yöneticiliğini yapan acayip uzun, Polonya soyadlı bir babanın oğlu. Babası, büyük bir bürokratmış. Söylenenlere göre iki kez intihar girişiminde bulunmuş. Benim ve sizin kaderinizde yaşamdaki böyle insanların yerini almak yazılı.”

Samgin, temkinli bir kavırla: “Pek iç açıcı bir perspektif değil,” dedi.

“Öyle mi? Bense, biliyor musunuz, bakan olmayı istiyorum. Vitte, kariyerine tren yolu makasçısı gibi bir görevle başlamış...”

Şair, gözleri yarı kapalı, ayakları üstünde yavaşça salınarak, sağ eli cebinde, sol eliyle havada hareketler yaparak şiirini okumayı sürdürüyordu:

“Hiçbir yerde sığınacak yer bulamadan
Sözlerin sis perdesi ardına saklanıyoruz.”

Tagilskiy, oradan uzaklaşırken: “Aptal,” diye iç geçirdi.

Tagilskiy’nin davranışı endişe vericiydi ve bu davranışta Samgin’in onurunu zedeleyici bir şeyler de vardı.

Tagilskiy görüldüğü kadarıyla, taşradayken, burada sürdürmek istemediği ilişkiyi kurmak için çaba harcamıştı. Şimdi neden istemiyordu acaba?

‘Oradayken, günah çıkartıyor, kendisini liberal olarak gösteriyordu; burada ise Dronov’un evindeki görüşmelerle yetiniyor; evime gelmedi ve gelmeye de istekli değil. Diyelim ki, onu davet etmedim. Ancak yine de..’ Ayrıca, Marina davasında sonuna dek

anlatılmamış gibi duran birtakım şeylerin gizliliği, onu özellikle huzursuz ediyordu. ‘Burada, Tagilskiy, benimle konuşmaktan bile kaçınıyor sanki.’

Yeni yılı, 1912 yılını Samgin, Yelena’da karşıladı.

Yelena’nın evinde en az elli kadar insan toplanmıştı. Bayan tiyatro sanatçıları, avukatlar, genç edebiyatçılar, iki mayın mangası subayı, balık etli ve tıpkı kaygana gibi al yanaklı genç karısıyla, boynunda nişanı olan yaşlı bir adamcağız vardı; gençler çoğunlukta; son modaya göre giyinmiş, kısa boylu gençler de vardı. Konuklar üç odayı tıklım tıklım doldurmuştu, ortalık gürültülü, ara verilmiş bir tiyatronun fuayesini andırıyordu; ancak arada bir, tıpkı orman tavuğu gibi oldukça renkli giyinmiş ev sahibesinin uzun süren ricaları ve: “Dikkat! Silencia!” sessiz olun! Sözü sanata bırakalım!” bağırıışlarından sonra, konuklar isteksizce ağızlarını kapatıyor, sanatçılar ve konuşmacılar sanatlarını sergilemeye başlıyorlardı.

Kısa boylu, kan kırmızısı ipeğe sarınmış, elbisesinin altında kırmızı küçük ayakkabıları ve bir keçininkini anımsatan komik ayaklarıyla, kuru ve zayıf bayan sanatçı Krasnohatkina, minik, kara gözlerini tavana kaldırıp, elleriyle kör gibi havayı yoklayarak hüznü bir biçimde şiir okuyordu:

“Bizler tutsak edilmiş hayvanlarız
Olabilmiş yüksek sesle bağırıyoruz.”

Krasnohatkina’yı alkışladılar, o da Yeruhimoviç’le birlikte şarkı söylemeyi seve seve kabul etti; Yeruhimoviç’in kulağa hoş gelen, kıvrak, bariton bir sesi vardı ve eşlik eden Krasnohatkina’nın sesi umutsuzca dilekte bulunuyordu:

“Ah gece! Şeffaf örtünle,
Unutulmanın iyileştiren iksiriyle
Bir an önce, huzursuz ruhu sar,
Ve tıpkı bir ananın yaptığı gibi
Çocuğunun ağlamasını dindir!”

* Sessizlik (Latince).

Yine alkışlar geldi, ama artık hoşnut olmayan sesler:

“Beyler! Neden bu kadar çok hüzün var ki?” diye söylenmeye başlamıştı.

Piyano çalan, genç ama saçları dökülmeye başlamış, fraklı, iri yeşil taşlı kravat iğnesi ve aynı yeşil taştan kol düğmeleri olan bir adam: “Doğru!” diye bağırdı.

“Kahrolsun hüzün!”

Boynunda nişan asılı yaşlı adamcağız, beyazlamış, küçücük top sakalını okşayarak gençlere ısrarla:

“Biz, Napolyon’u ve Avrupa ordularını yendiğimiz yılın yüzüncü yıl dönümü olan, bin dokuz yüz on iki yılına giriyoruz, temsili yönetimlerin yedinci yılını karşılıyoruz, öyle değil mi? Harika bir adım attık ve artık...”

“Doğru!”

“Neşelenelim, çocuklar.”

“Koro!”

Yaşlı adam, ısrarla: “Fransa ile dostluk ilişkilerimiz bu büyük tarihi gerektiği gibi kutlamamıza engel olacak,” diyordu; gençler ise itişip kakıştılar ve sıkı bir kalabalık haline gelerek, kükrercesine:

“Uzak, çok uzak bir ülkeden...” diye haykırmaya başladılar.

Taşlaşmış gibi görünen yüzünün tek bir kasını bile kıpırdatmayan Yeruhimoviç, net bir sesle:

“Övgülerin yağdırıldığı emek uğruna

Neşeli özgürlüğün uğruna

Toplanmışız buraya...”

diye eşlik ediyordu.

Sivri burnu üzerinde tel gözlük bulunan, kızıl saçlı genç bir çocuk, koronun önüne atlayarak: “Yeter, kahrolsun cahilce şarkılar! Hangi uzak ülkeden toplanmış olabiliriz ki? Hepimiz Rus’uz ve hepimiz Rusya’mızın başkentindeyiz,” dedi.

“D-doğru!”

“Piyanist! ‘Dalgalar Kadar Hızlı’yı çal!”

“Dalgalar’ı rica edelim!”

Yeşil taşlarla süslü adam, başını ve ellerini sallayarak tuşlara vurdu, Yeruhimoviç bu kez tek başına söylemeye başladı; Samgin

ise bu gencin, karamsar sözlerle şarkı söylerken insanlarla alay ediyor olabileceğini düşündü:

“Her saatin bitimiyle
Mezara gideceğimiz yol kısadır!”

“Yahu, ne diyelim şimdi,” diye bağırdı yan odadan birisi, “yeni yılı böyle şarkılarla karşılamak...”

Çevredekiler: “Çar II. Nikolay’ın dediği gibi, ‘Fazlasıyla doğru’” diyerek destek çıktılar.

Ancak, Yeruhimoviç hiç bozulmadan şarkı söylemeyi sürdürüyordu:

“Öldüğünde, dünyada hiç yaşamamışsın gibi,
Toprağa gömecekler seni
Çürüyüp gidecek, dirilemeyeceksin...”

“Yeter!” diye bağırdı birkaç kişi birden, bu seslerin içinde kadınların sesleri baskın çıkmıştı ve yine kızılımsı saçlı, sıska, tuhaf modelli, çamur renginde ve sırtı küçük kemerli bir ceket giymiş olan genç bir adam ortaya atladı. Ayakları üstünde fır dönüp, vücudunun kıvraklığını göstererek, kollarını sallayan bu genç, öfkeyle:

“Dinlerken insan utanıyor! Üç kuşak boyunca gençler bu aptalca, anlamsız şarkıyı söyleyip durdular. Bu tuhaf gençliğin, demokrasinin siyasi hareketlerine aktif bir biçimde katılırken, yenilmiş olanların şarkısı ‘Nogayeçka’dan başka neden savaşı hiçbir şarkı yaratamadığını anlayamıyorsun,” dedi.

“Bravo!”

“Harika bir söz!”

“Doğru-u,” diye onayladı piyanist, belirgin bir sevinçle.

“Bravo!”

Konuşan alkışlandı, alkışlar konuşmasına engel olsa da, genç adam alkışların cılız sesini bastırmaya çalışarak bağıırıyordu.

Yeruhimoviç’in sesi duyuldu:

“Sen, Alyebyev, ‘Satirikon’da sakinleri güldüreceğine, Rue de Lile’in rolünü alsaydın, daha iyi olurdu.”

“Yeter bu kadar tartışma!”

“Kötümserlikle gençlik, bir araya gelebilen unsurlar mıdır?”

“Evet!” diye bağırdılar. “İntihar edenlerin çoğu genç insanlardır...”

“Yeter!”

“Haydi hep birlikte ‘Eski Dünyadan Vazgeçelim,’ şarkısını söyleyelim.”

“Vazgeçmeyi bir dene istersen, salak,” diye homurdandı kızgınlıkla Yeruhimoviç; terlemiş yüzündeki bakır gibi gözleri, Samgin’e dik dik ve onu önünden çekmek istercesine bakıyordu.

Bu insana bir söz söylemesi gerekiyordu.

“Sesiniz kulağa çok hoş geliyor,” dedi Samgin.

Öğrenci: “Karakterim ise hoş değildir,” diye yanıtladı.

“Öyle mi?”

“Evet.”

Samgin, konuşmayı sürdürmeye çalışmadan: ‘Kaba birisi ve hiç akıllı değil,’ diye karar verdi.

“Marseillaise”yi söylemeyi kabul etmeyerek:

“Döküyor kadife kaftanına

Acı gözyaşlarını, genç yiğit,”

şarkısını söylemekle yetindiler.

Prozorov’un yazışma memurunun çalıştığı odada açık büfe kurulmuştu; oradan zevkle kanepeleri çiğneyen insanlar geliyor, bunları bitirdikten ve dudaklarını yaladıktan sonra canlanarak söz düellosuna giriyorlardı.

Gürültü giderek artıyordu; sözcüklerin, kıvılcımların ateşten fırlaması gibi uçtuğu birkaç tartışma odağı oluştu. Komşu odada birisi, neredeyse isterik bir biçimde:

“Manevi yoksulluğun yaygınlaşması için çalışan, özgürlüğü kısıtlayan, rasyonalizmi çarpıtanlar kahrolsun!” diye bağıırıyordu.

Kuyruklu piyanonun yanında, uzun boylu, beyefendi görünümlü, kıvrık ak saçlı, yaşamdan usanmış yüzlü ünlü bir avukat-şair yüksek sesle nutuk çekiyordu.

“On dokuzuncu yüzyıl, kötümserliğin yüzyılıdır, edebiyat ve felsefede, hiç bu yüzyıldaki kadar kötümser yazara rastlanmamıştır. ‘Bu olayın kaynağı nedir?’ sorusunu ortaya atan kimse yoktur. Bunun nedeni ise çok açıktır: Materyalizm! Evet, neden budur! Materyalist kültür, mutluluk yaratamıyor, yaratamıyor işte. Ruh, eşyaların sayısından, çok güzel bile olsalar, tatmin olmamaktadır.

Böylelikle işte burada, Marx'ın öğretisi önünde aşlamayacak bir engel ortaya çıkmış oluyor.”

Yeruhimoviç, abartılı bir nezaketle, aşırı mütevazılığın çatışması üzerine Ukraynaca bir fıkra anlatıyordu. Abartılı nezaket sahibi olan kişi, liberal düşünce anlayışına sahip bir insandı, mütevazılık özelliğini ise Yeruhimoviç, bir ülkenin tarihini nitelemek için uygun görmüştü. Tarih, meslek olarak, Romanov hanedanının teyzesi gibi yaşayan orta yaşlı, içmeyi ve yemek yemeyi sevmesine karşın, dürüstçe, dul olarak yaşayan bir teyzeydi. Mütevazılıkla, aşırı nezaket arasındaki ilişkinin özü, birinin acizliğine, ötekini de girişim yetersizliğine bağlıydı. Olay, üçüncü ve oldukça küstah bir kişinin gelip, teyzeye tecavüz etmesiyle, onu hamile bırakmasıyla ve bu olayın neticesinde kendisini doğanın kanununu yerine getirmiş olarak hissedenden teyzenin gereksiz kişilere: “Defolun haydi, aptallar!” diye bağırmasıyla son buluyordu.

Klim İvanoviç'in yanında, oturduğu sandalyenin üzerinde sallanıp duran, uzun, sıska ve saçları bir dahinin saçları gibi dağılmış, edebiyatçı Orlov oturuyordu; kendi ifadesiyle, bu insan “Narodniklerin son klasiklerindendi”; bu nitelemeyi “Borsa Haberleri” dergisinin anketinde kendini tanıtmak için yapmıştı. Biraz uğultulu, kalın bir sesle, bir eliyle dizini okşayarak, sigara tutan diğer eliyle ise havada hareketler yaparak, mütevazı giyimli, komik rollerin sanatçısı, güzel olmayan genç bir hanıma:

“Aptalları haşhaş yedirip büyütüyorlar. Köylü kadının bebeğiyle uğraşacak, onu emzirecek zamanı yok. Kadın haşhaş tohumunu çiğner, ondan bir emzik yapar, bebeğin ağzına verir, çocuk emer ve uykuya dalar. Evet. Haşhaş uyku vericidir, ondan morfin ve opium yaparlar. Yani narkotik maddedir.”

Kadın: “Her şeyi biliyorsunuz, her şeyi!” diye iç geçirerek hayranlıkla gülümsüyordu.

“Başka türlü olabilir mi? Oradakiler, Marksizmi tartışıp duruyorlar, ama onlara köylü bir kadının nasıl yaşadığını bir sorun isterseniz. Onu bilmezler. Kitap kurtları. Sofu adamlar.”

Kitap düşkünleri, Samgin'in arkasında o sırada James'in *Dinsel Deneyimin Çok Yönlülüğü* ile Duprele'in *Mistisizm Felsefesi*

arasındaki benzerlikleri tartışıyorlardı. Kuyruklu piyanonun yanında, ünlü avukat:

“İzin verin! İngilizler Shakespeare’i uydurdular, bizde ise Leonid Andreyev var,” diye öfkeyle söyleniyordu.

Yan odada, çok neşeli birisi vaatte bulunuyordu:

“Bekleyin! İtalyanlar, Türkleri bir ezip geçsinler, Karadeniz’de komşumuz olsunlar, Çanakkale Boğazı’nı açsınlar, görürsünüz...”

“Sonra da biz onları ezip geçeriz...”

“Ne zannediyordunuz ki? O da olur!”

Samgin’in yanına Yelena geldi, fısıltıyla, gülümseyerek:

“Sıkılmadınız mı?” diye sordu.

“Hayır.”

“Bunu içtenlikle söylüyorsunuz, değil mi?”

“Gayet tabii.”

Parmağını ona doğru tehditkâr bir tavırla sallayan Yelena sate baktı.

“Masaya geçme zamanı geldi,” dedi.

Avukat ve şair adam ustaca Yelena’nın koluna girdi ve omzu üzerinden birisine ikna edici bir tavırla:

“Japon savaşının sonunda, 1905 ve 1907 yılında gerçekleşmiş olan olaylar, bize bir yanardağ üzerinde yaşadığımızı göstermiştir; evet, evet, bir yanardağ üzerinde!” dedi.

Akşam yemeğinin yeneceği masa, yemek salonunda boydan boya uzanıyor, konuk salonunda devam ediyordu; onun dışında duvarların yanında dört kişilik birkaç küçük masa daha vardı. Elektrik lambalarının soğuk ışığının etkisini azaltmak için lambalara kırmızı ve turuncu kâğıttan küçük abajurlar takılmıştı, böylelikle masalardaki cam ve gümüşler daha sıcak bir ısıltı yayıyor, insanların yüzleri ise daha yumuşak ifadeli ve genç görünüyordu. Frak giymiş iki yaşlı hizmetkâr ve kemerli burunlu, çingeneye benzeyen bir oda hizmetçisi servis yapıyordu. Yelena Prozorova sandalyenin üzerinde duruyor ve neşeli bir halde emirler yağıdırıyordu.

“Bayanlar yerlerini ve onlara eşlik edecek beyleri seçsin.”

“Bu adil değil! Her bayana iki ve hatta galiba daha fazla bey düşüyor.”

“Ya fazlalıkları ne yapacağız?”

“Elbet bir yer bulunur.”

“Masanın altında mı?”

“Hizmet edenlerin sayısı az, o yüzden kendi kendinize servis yapmanızı rica ediyorum,” diye bağıırıyordu Yelena; Samgin ise o sırada akıl yürütüyordu:

‘Kadınların ona saygısı yok, onların gözünde o, küçük bir şarkıcı, yaşlı bir adamın sevgilisi. Ancak o, bu durumla iyi baş ediyor.’

Bıçak ve çatalların metal tıkırtıları, camların tiz sesi, söz ve ifadelere daha büyük bir canlılık kazandırmış gibiydi. Alyabyev, kızıl saçlı başını sallayarak söylev veriyordu:

“Temsili yönetimin mükemmel olmadığını var sayalım. Ancak Almanya örneği, Reichstag’da işçi sınıfı temsilcilerinin sayıca artması, bize bu sistemin gelişebilecek durumda olduğunun yadsınamayacağı sinyali veriyor.”

“Bu tartışma dışı bir konu!” diye bağırdı birisi.

“Almanya, dünyanın ilk sosyalist devleti olacaktır.”

Alyabyev’in tel gözlüğünün camlarında kızıl ışıltılar yanıp sönmüyordu.

“Temsilcilere dayalı yönetim, gençleri siyasetle uğraşma zorunluluğundan kurtarıyor. Siyaset, Faustları Don Kişot yapar, insanoglu ise varlığı itibariyle hep Faust’tur.”

Samgin’in karşısında oturan ve bir parça domuz jambonuna özenle hardal süren piyanist: “Doğru söylüyorsunuz,” dedikten sonra da, birkaç kez onaylayan bir tavırla, al yüzünde bir gülümsemeyle, saçları iyice yatırılmış kafasını salladı.

Piyanistin sol tarafında “son klasik yazar”, onun yanında komik rollerin bayan sanatçısı, sağ tarafında ise iri yarı, şişman bir şair oturuyordu. Samgin, o iri yarı genç adamın, daha 1905 yılı öncesinde bir sonesinde Kariot’lu Yahuda’nın, herkesin bildiği, ancak o ana kadar hiç kimsenin onaylamadığı davranışını, iyi bir şeymiş gibi gösterdiğini anımsadı. Belleği, Azef’in,* Yahuda’nın kine benzeyen eylemini ve siyasi ihanete ilişkin diğer olayları

* Eser partisinin örgütleyicisi, tanınmış provokatör.

anımsadı. Ve istem dışı bir düşünceyle, yirminci yüzyılda Yahuda'nın, davranışı açıklanabilen ve haklı gösterilen bir kahraman olarak şiirde ve nesirde boy gösterdiği aklına geldi.

'Oradik Gedber, Leonid Andreyev, Golovanov, İsveçli bir kadın, Alman Draizer,' diye düşünüyordu Samgin; düşünüyordu, çünkü tartışmaları dinlemek sıkıcıydı; düşünürken de insanlara daha dikkatli bakıyordu.

Şairin yanında, sinirli bir biçimde kasılarak çatalıyla önündeki balığı didikleyen kızıl saçlı Alyabyev her an masadan fırlayacakmış gibi oturuyor ve yanında oturan, mor ipeklere sıkıca sarınmış ciddi görünümlü hanımefendiyi itekleyip duruyordu. Hanımefendi ise ona:

"İtekleyip durmasanıza, Mitya!" diyordu.

Samgin'in yanında oturan adam, dudaklarını şapırdatarak, kulağına düşünceli bir tavırla:

"Bizim kuşağımızda fikir birliği daha çoktu... Artık insanlar... daha değişken olmaya başladı. Belki de, daha özgür düşünceli oldular, ha? Haydi, acı İngiliz votkası içelim..." dedi.

Acı votka ve değişik bir votka daha içtiler; Klim'in yanında, kel ve kendisi gibi avukat olan, kara kaşlı, tiyatro oyuncusu tıraşlı, umursamaz yüzlü bir adam akıl verip duruyordu:

"Şeker hastalığına konyak iyi gelir, bağırsak rahatsızlıklarında ise frenk üzümü votkası."

Yeruhimoviç, şiir okuyordu, sesinde komik bir hüznün vardı ve iç geçirerek:

"Çok fazladır, majesteleri
Yaptığınız aptallıkların sayısı!"

diye okuduğunda, masada oturanların yarısı, sevinçle katıla katıla gülmeye başladı.

Samgin: 'Gülmek için pek büyük bir nedene gereksinimleri yok,' diye düşündü.

"Sessizlik!" diye bağırdı birisi.

Şöminenin üzerindeki saat, acele etmeksizin, hüznün verici bir sesle, biten yılın anısına çalmaya başladı. Herkes gürültü yapmamak için özellikle çaba göstererek yerinden kalktı. Saat içerisinde-

ki yayın harekete geçirdiği tekdüze on iki vuruş duyulduğu sırada Samgin, kendi kendine sitem ederek düşündü:

‘İşte bir yıl daha, iz bırakmadan geçip gitti...’

“Yaşasın” bağırışları duyuldu, kadehler tokuşturulurken ortalık çınlayan cam sesleriyle doldu ve insanlar ağır geçen bir dakikayı atlattıktan sonra, birbirlerinin yeni yılını kutluyor, bağırıyorlardı:

“Konuşma yapılsın! Bayanlar baylar, Platon Aleksandroviç’ten rica edelim... Konuşma yapılsın!”

Ünlü avukat, insanları konuşmacı yeteneğiyle sevindirmek istemeyerek, uzun süre direndi, ancak sonunda kalktı, aklar düşmeye başlamış asi dalgalı saçlarını düzeltti, elini yüreğinin üzerine, yeleğinin düğmeleri arasına yerleştirdi ve kadeh tuttuğu sağ elini yukarıya kaldırarak, konuşmaya Latince bir tümceyle başladı; sözleri, dinmemiş gürültüde eriyip gitmişti.

“... demiş Marcus Avrelius. Aynı düşünceyi, ama farklı sözlerle Seneca da ifade etmiş ve her ikisi de Zenon’a ait olan düşünceyi yinelemiştir.”

“Öyleyse sen de söze Zenon’dan başlasaydın ya,” diye söylendi, Yeruhimoviç.

Platon Aleksandroviç’in gözleri iri, tıpkı bir kadının gözleri gibi güzel, bakışları anlamlıydı; gözlerini, dilini kullandığı kadar rahat ve ustaca kullanabiliyordu. Sustuğu zaman gözleri, bakımlı yüzüne hayal kırıklığı ifadesini verir, kadınlara baktığında ise, iyice açılarak, gizli acıların yordduğu ve acı çektiği bir ruh barındıran insanın yardım isteyen gözlerini anımsatırdı. Bu adam, kadınların gönüllerini çalan, aile mutluluğunu yıkan birisi olarak ün yapmıştı; kadınlardan söz etmeye başladığında yüzü karanlık bir ifadeyle asılır, laciverte çalan gözbebekleri koyulaşır ve bakışında ağır ve acı veren bir şeyler belirirdi. Ahlak felsefecilerinden söz ettiği şu sırada, gözlerini kısmış, onlara kibirli bir gülümseme kazandırmış, bu da kızarmış yüzünün görünümüne çok yakışmıştı.

“Eski çağ felsefesi dönemi üzerine yaptığım bu anımsatma konuşmasından ötürü affınıza sığınıyorum. Bunları Stoacıların, Hıristiyan ahlakının oluşumuna yaptıkları etkiyi anımsatmak için söyledim.”

Felsefe üzerine yapılan küçük konuşma, giderek uzun bir söy-

leve dönüşebilme belirtileri taşıdığından, Samgin dinlemekten sıkılmış ve konuşmacının inimiklerini takip etmekten giderek hoşlanmamaya başlamıştı. Samgin, dikkatini kadınları incelemeye yöneltti; sayıları on beş kadar olan bayanların tamamı, güzel konuşan Platon'un etkileyici sesiyle ve anlamlı gülümsemesiyle âdetâ donakalmıştı.

Yelena'dan başka herkes donakalmıştı. Kabarık bir biçimde yaptırılmış kızıl saçları, canlı, keskin gözleri, canlı renkli giysisi ile Yelena, sıradan kuşlar kümesine bir rastlantı sonucu gelmiş olan yabancı bir kuş gibiydi; sakallı ve şişman bir adama, parmaklarını sessizce şakırdatarak, gülümseyerek ve göz kırparak bir şeyler anlatıyordu. Adam ise genç kadını dinlerken gülmek için kendisini zor tutuyordu; gülüşünü tutarken yüzü gerginlikten kıpkırmızı kesilmişti ve sakalının içinde saklanmış gibi duran ağzı görülmesin diye elindeki peçeteyi bastırıyordu. Bu adamın neredeyse tamamen kel kafası öylesine parlaktı ki, gülüşünün kemikleri ve derisi arasından çıktığı sanılabiliirdi.

Samgin, adamı onaylarcasına: 'Modayı umursamıyor. İnsanları da öyle,' diye düşündü.

"Ve işte sonunda, yüzyıllar boyunca süregelmiş olan, ruhun büyümesine sınır getirme çabasının bizi sosyalizme götürdüğünü ve eşitlik gibi korkunç bir unsurun hakimiyeti altına girmekle karşı karşıya bıraktığını görüyoruz. Bayanlar, baylar! Burada hiçbirimiz, Tanrı'ya şükür, eşit değiliz! Hiçbirinizin benim gibi olmak istemediğinden eminim, tıpkı benim içinizden herhangi bir insanı, o insanın bir dâhi olması durumunda bile yinelemek istemeyeceğim gibi. Hepimiz çiçekler, metaller, mineraller ve tıpkı doğadaki her şey gibi benzersiz varlıklarız ve her birimiz kendi sıra dışılığı konusunda alçakgönüllüdür ve benzeri olmayan kişiliği onun için değerlidir. Bu yüzden yeni yıla girerken ilk kadehi, bireysel çeşitliliğe, ruhun gelişim özgürlüğüne kaldırmaya davet ediyorum."

Yeruhimoviç, sesini daha bir kalınlaştırarak: "Amin" dedi. Ancak bu alay dolu sözleri, herkesin katılınamasına karşın, yine de gürültüyle yayılan bir 'yaşasın' sözüyle bastırıldı. Avukat şarabını içince Yeruhimoviç'e, 'hodri meydan' der gibi bakmaya baş-

lasa da, Yeruhimoviç o sırada şampanya kadehine kırmızı şarap koyma işine tam anlamıyla konsantre olmuştu. Bu arada Alyabyev yerinden fırladı ve hızlı olduğu kadar da tiz bir sesle konuşmaya başladı:

“Saygıdeğer hocamızın ve meslektaşımın konuşmasını saygıyla karşılamakla birlikte, şu unsura dikkat çekmek zorunda olduğumu belirtmeliyim...”

Tam olarak neyi ve kime belirtmek zorunda olduğu anlaşılmadan Alyabyev’in sesi gürültüde eriyip gitti; çünkü herkes artık oldukça çakır keyifti ve insanlar başkalarını dinlemektense kendileri konuşmayı yeğliyorlardı.

“Komisarjevskaya’yı gereğinden fazla övmüşler...”

“Amân Tanrım, ne kadar da korkunç şeyler söylüyorsunuz... Onu anlamadılar ve gördüğüm kadarıyla hâlâ da anlayamıyorlar...”

“Jores, Alman işçilerin savaş açılmasına izin vermeyeceklerinden emin...”

“Ya işçilerin kendileri bundan eminler mi?”

“Komisarjevskaya romantik dramlarda oynaması gereken bir sanatçıdır, ancak kendisini kanıtlayamadan sönüp gitti, çünkü yeteneğini gerçekçi oyunlarda oynayarak harcamak zorunda bırakıldı. Gerçekçilik, sanatımızı yok etmektedir.”

“Ah işte bu doğru! Bu ülkemizin şansızlığı...”

Yeruhimoviç, elindeki çatalla havayı deşercesine, karamsar bir tavır takınmış, konuşuyordu.

“Makro uzayda kuyruklu yıldızlar, mikro uzayda bakteriler, mikroplar barınmakta, ya biz insanlar nasıl yaşayalım? Ha? Nasıl yaşayalım, diye soruyorum?”

Alyabyev, ona: “Bu söyledikleriniz maskaralık!” diye bağırdı, Yeruhimoviç ise çevresine bakınarak:

“Öyle mi dersiniz?” diye sordu.

Göğsünde nişanı olan yaşlı bir adamcağız, amirane bir sesle, neredeyse bağırarak söze karıştı:

“Bu doğru, doğru! Hastalıklar artıyor, evet, evet! Bizim Maliye Bakanlığımızda geçen sene içerisinde ölen kişi sayısı...”

Hanımı anınsatmak istedi:

“Ama hepsi de yaşlı insanlar...”

Söylediğini düzeltmek istercesine, hemen:

“Senden çok daha yaşlı insanlar,” diye ekledi.

Beyaz tenli ve sarışın bir genç adam:

“Aman Tanrım! Yeni düşünce açısından ne kadar da yoksuluz... Kartallarımız nerede?” diye yaralı bir tavşan gibi inlemeye başladı.

O sırada birisi kafasını kapı üzerindeki perdenin ardından uzattı ve kırılgan bir tavrıyla:

“Ya Merejkovskiy’i, Lev Şestov’u, Vasiliy Vasilyeviç Rozanov’u unuttunuz mu?” diye karşı çıktı.

Samgin’in yanında oturmakta olan bir bey, uyuklarcasına: “O saygıdeğer, tarihi yönlendiren bir kişilik,” diye söyleniyordu.

Ünlü avukat: “İngilizlerin Shakespeare’i, Byron’u, Shelly’si ve en sonunda Kipling’i var; bizde ise Leonid Andreyev ve ipsiz sapsızların savunucusu var, o kadar,” diye anlatmaya çalışıyordu.

“Ama bu Dostoyevskiy’den ve onun *Ezilenler* eserinden...”

“Bizim edebiyatçılarımız anayurtlarını sevmez, Rusya’dan nefret ederler...”

Ağlamaklı ve kulak tırmalayacak kadar tiz bir ses, gürültüyü aşarak oraya ulaşıyor, yavaş yavaş onun sesini bastırıyordu; bu ses, masanın bir ucundan, ev sahibesinin yanında duran, fraklı, sıska bir adamdan geliyordu. Adamın kel kafası bir yumurtayı andırıyordu, burnu büyüktü, sivri, kırılmış sakallıydı. Bu insan ev sahibesinin saçları boyalı kafası üzerinde elini sarsarak ve diğer elinde tuttuğu peçeteyi sallayarak bağıırıyordu:

“Avrupa’nın önünde utanç verici bir konuma düşmüş bulunuyoruz! Adı sanı olmayan, üçkâğıtçı, adi herifin teki olan Rasputin, Çariçenin kendisine yazdığı mektupla övünüp duruyor ve Çariçenin, kendisini yalnızca onun omzuna başını yaslayabildiği zaman iyi hissettiğini herkese açıklayıp duruyor. Bunu yazan Rusya Çariçesidir, öyle mi yani? Bu şarlatan, Çar ailesini ‘benimkiler’ olarak adlandırıyor, öyle mi?”

“Rasputin’le ilgili türlü görüşler vardır...”

“Palyaçoları, tuhaf insanları, delileri kendilerine yakın insanlar olarak görenler yalnızca Rus çarları değildir...”

“Hayır, söylememe izin verin! Saraylılar ona hizmet ediyor, bakanlar sözünü dinliyor, öyle değil mi?”

Bu adamcağız öylesine sinirli ve ağlamaklı bir sesle bağıyordu ki, duyanlar, Rasputin’in bu insanı şahsen kışkırdığını ya da yerini aldığını düşünebilirdi; insanlar onu uyarmaya başladılar, birisi ise:

“Boş verin Rasputin’i...” diye bağırdı.

Ancak adamcağız inlemeyi, haykırmayı sürdürüyordu. Samgin birisinin eliyle omzuna dokunduğunu hissetti. Bu Yelena’ydı.

“Sevgili Klim İvanoviç, bir şeyler söylemeniz. Sizi az tanıyorlar ve bu yüzden dinleyecekler. Şu saçmalıkları birisinin kesmesi gerekiyor. Sonra da masaları çekecekler, dans ederiz... değil mi? Buyrunuz!”

Samgin, farkına varmadan, her zaman kendine izin verdiğinden daha fazla içmişti. Kafasında hoş bir uğultu duyuyordu; daha da hoş olan şey, oradaki hiç kimsenin henüz kendisinin söyleyebileceğinden fazlasını söylemediği, kendisinin bilmediği bir şey de söyleyemediğinin bilincinde olmasıydı. O daha varlıklı, daha güçlüydü. Ve bu insanların önünde konuşmak için sıra dışı bir cesarete gereksinimi yoktu. Masanın üzerinde sigara dumanının gri bulutu dalgalanıyor ve bu bulutun içerisinde değişik yüzler yüzüyor, bulanık gözler ışıldıyordu; çevredeki her şey dumanlı ve yumuşaktı, bir rüyayı andırıyordu. Samgin kalktı, çatalla kadehe bir süre hafifçe vurdu ve insanların susmalarını beklemeden mahkemede konuşur gibi sert ve işbilir bir tavırla konuşmaya başladı:

“Bayanlar baylar! Burada söylenmiş olanların en önemlisi Faust ve Don Kişotla ilgiliydi. Bu çoktandır bildiğimiz bir konu, Turgenev’in konusudur. Ancak burada bu konu, daha farklı açıdan, çoktan ortaya konması gereken biçimde kondu. Evet bizi Don Kişot olarak yetiştiriyorlar. Çocukluğumuzdan başlayarak, ailemizde, okulda, edebiyat eserlerinde durmadan toplum, halk, devlet, hukuksal düşüncelere ve adalete özveriyle hizmet etmenin kaçınılmazlığı aşılarmaya çalışılıyor. Bize net ve açık olarak tek

bir bakış açısı gösteriliyor; bu da, babaların tanrılarına ve gele-
neklerine kurban ettikleri, İncil'deki İshak adındaki gencin yaşam
perspektifidir...”

Gürültünün giderek azaldığını hisseden Klim İvanoviç Samgin
yüreklendi ve sesini alçalttı, çünkü yüksek sesle konuşmaya baş-
ladığında biraz zayıf olan sesinin fazlasıyla kuru ve çatlak çıktığı-
nı biliyordu. Sigara dumanının perdesi ardından, onu dinleyen in-
sanların gözlerini kendisine hareketsiz, ölçercesine odakladıkları-
nı görebiliyordu. Samgin, cesaretlendiğini sezdi ve yaşamında ilk
kez cesaretin ne kadar da güzel bir şey olduğunu kavradı.

“İshak’ın bir koyunla değiştirilmiş olduğunu biliyorsunuz.
Günümüzde, koyunları Tanrı’ya kurban etmek için kullanmıyor-
lar, yünlerini tıraş ediyor ya da derilerinden napa dikiyorlar. An-
cak eski idollere bir yenisi, yani işçi sınıfı katılmıştır ve insanların
kurban edilmesinin kaçınılmazlığına var olan inanç hâlâ canlı
kalmaya devam ediyor. Ben, Lenin’in öğretisi doğrultusunda, sos-
yalizmi işçi sınıfının diktası yoluyla gerçekleştirip gerçekleştire-
meyeceğimiz sorusunu ortaya atıyor ve bunu çözmeye çalışıyor
değilim. Bu konu benim bilgi alanımın dışında, çünkü ben Don
Kişot değilim, ancak kuşku götürmez bir gerçektir ki, saygıdeğer
ve çok yetenekli bir kişi olan Platon İvanoviç’in düşüncesini ve
duygularını çok iyi anlayabiliyorum; bu duygu, eşitliğin korkunç
hakimiyeti karşısında duyulan kaygıyı dile getiriyor. Benim söyle-
mek istediğim şey, bir pironizm unsuru, Faust’un sahip olduğu
dünyayı eleştirel bir tavırla inceleyen bir düşünme unsuru olarak,
sağduyumuzun, baskı yapılarak bir tür inanç unsuruna dönüştü-
rilmeye çalışıldığı gerçeğidir. Ancak mantıktan hareketle ortaya
çıkmiş ve duygu desteğinden yoksun olan inanç, insanın içinde
parçalanmaya, onun içsel bir bölünme yaşamasına neden oluyor.
Rus aydın kesimine özgü kararsızlık, ilkelerin kolay değişebilme-
si, düşüncelerde fikir birliğine varma güçlüğü, inançların kolayca
değişebilmesi gibi özellikler, işte bu parçalanmanın sonucudur.”

Klim İvanoviç Samgin, söylediklerinin fazlasıyla özgün, her şe-
yiyle kendisi tarafından yaratılmış olduğundan; bilinçli yaşamının
sonucu olarak dile getirildiğinden kesinlikle emindi. Samgin, o sı-

rada 'aklının soğuk gözlemlerini ve gönlünün acılı anılarını' dile dökerken bunu güzel ve parlak bir biçimde yaptığını sanıyordu. Cesarete kapılarak, ifadelerinde alışkın olduğu temkinli tutumunu kaybederken, aynı zamanda, birilerinden öç almanın tatlı duygusunu da yaşıyordu.

"Temel kriterlerin sağlam temellerinden yoksun olması sonucunda, Petr Struve'nin Marksizminin yerini, yine kendisinin üretmiş olduğu Pan-slavistçe yurtseverlik almış; yine ona ait olan 'Eleştirel Notlar Derlemesi'nin yerine 'Aşamalar' derlemesi geçmiş; sosyal demokratlar iki karşıt fraksiyona ayrılmış, teröristlerin, merkez komitesindeki provokatörlerin ve genel olarak siyasi provokatörlerin sayısı artmış, ihanet olayları sıklaşmıştır..."

Samgin, konuşmasını sürdüremedi, çünkü dinlemekten usanmış ve içkili olan insanların sözleri giderek daha sık duyulmaya başlamıştı:

"Sözünü ettiğiniz Don Kişot ve Faust, Dostoyevskiy'de rastladığımız Tanrı ve Şeytan'ın ta kendisidir..."

"Doğru söylüyorsunuz."

"Yetmişli yıllarda tarihin ivme verici gücü olarak, bireyi kabul ediyorlardı..."

"Elli kadar birey asılarak idam edildiğinde ise..."

"Söyledikleriniz saçma!"

"Neden saçma olsun ki?"

"Yirmi yıl geçince, kurtuluşun, sayısı bilinmeyen yığınların iradesinde saklı olduğu düşüncesini yaymak için uğraşmaya başladılar..."

"Doğru söylüyorsunuz!"

"İzin verin, doğru olan nedir?"

"Bayanlar baylar! Konuşmacıya teşekkür edelim..."

Başta ev sahibesi olmak üzere on beş kişi kadar konuk, hep birlikte Samgin'in konuşmasını alkışlıyorlardı; Klim, eğilerek selam veriyor ve alkışların onu havaya kaldırarak sallanmasına neden olduğunu sezer gibi oluyordu. Ünlü avukat elini sert bir biçimde sıkarken, sevecen bir tavırla:

"Hayran kaldığımı belirtmeliyim, ne kadar da olgun düşünceler..."

Frak giymiş olan uzun burunlu insan, neredeyse isterik bir tavırla piyaniste:

“Siz neredeyse elli kez ‘doğru söylüyorsunuz’ dediniz, peki bunun nedenini açıklamayacak mısınız?” diye soruyordu.

Samgin’in net olarak anımsadığı son şey; Yelena’nın çakırkeyif bir halde yanına gelip koluna girerek:

“Ben siyasetten hiç mi hiç anlamam, ama siz canım, onlara harika bir biçimde hadlerini bildirmişsiniz... Şu Platon var ya, siz ona inanmayınız. Aptalın tekidir ama kurnaz birisidir de. Üstelik tatlı yemeyi de çok seviyor. Haydi gidelim, az sonra ben konukları eğlendireceğim,” dediği idi.

Yelena, kuyruklu piyanonun yanında duruyor, piyanist neşeli bir motif çalarken genç kadın daha da neşeli bir tavırla şarkısını söylüyor, sözlerine fazlasıyla riskli hareketler, göz kırpmalar, bir kedi gibi kıvrak hareketler katarak, canlı renkteki eteklerinin altından hızlıca havaya kaldırdığı bacaklarını göstererek eşlik ediyordu.

“Evet, güzel yaşamayı bilen biri idim ben!

Neredesin, ey tutkulu gençlik?

Beyaz elim, neredesin?

Sütun gibi bacağım, neredesin?”

Dinleyenler: ‘Br-ravo-o!’ diye bağırıyor, cınlayan, neşeli sesi bastırıyorlardı.

“Pif paf! diye duyuldu

Kadrilin nakarat sesi,

Pif paf! Ansızın

İyice coşturdular beni!”

Birisi, ağlar gibi bir sesle: “Olağanüstü!” diye bağırdı.

“Pif paf! Hey yaşamım!

Pif paf! Tanırım ben

Şöyle ya da böyle insanları,

Evet, biraz tanırım onları!”

Nişan takmış yaşlı adamcağız, anlamlı bir biçimde kıs kıs gülüyor:

“Hiç solmamış çiçek gibi! Ah, Tanrım...” diye söyleniyordu. Yelena, bacağına omzunun üzerine kadar kaldırarak:

“Resimden çıkma gibi giyinmiş
Moda düşkününe, ayakkabımın ucuyla
Burnunun üzerindeki gözlüğünü atmakla
Gününe göstereceğim, seve seve.”

diye şarkı söylüyordu.

Özel bir heyecan veren bu şarkının etkisi altında, Samgin, daha sonra evine kadar yürümüş ve öğleden sonra uyandığında, hemen Yelena’yı anımsamıştı.

Bir gün sonra, Samgin’in çalıştığı ve müşterileri kabul ettiği Prozorov’un çalışma odasında Yelena, deri kanepenin üzerinde yarı uzanmış bir halde şunları anlatıyordu:

“Aslında siz o gece çok güzel bir konuşma yapmışsınız. Siz çok... dinç ve cesaret dolu birisiniz.”

Samgin Yelena’nın yanına gitti, kanepenin kenarına oturdu ve elinden geldiğince sevecen bir sesle:

“Siz ise ‘Beranger’i çok güzel söylediniz,” dedi.

“Öyle mi? Hoşunuza gittiğine sevindim.”

Daha rahat bir biçimde uzandı, göz kırptı, parmaklarını şaklatarak:

“Bu benim için tıpkı bir dua gibi. Nasıldı Latincesi? Credo kvia absurdum* değil mi? Anton, bu şarkıya tahammül bile edemezdi. O bir ahlakçıydı, yazık oldu adamcağıza...” dedi.

Ardından, Samgin’in birkaç dakika öncesinde düşünmediği ve arzulamayı bile aklına getirmediği bir olay gerçekleşti. Bir süre sessizce gözleri kapalı bir halde uzanarak bekledikten sonra, genç kadın iç geçirdi ve alçak sesle gözlerini hafifçe açarak:

“Olaya basit bir biçimde yaklaşalım isterseniz. Bize hiçbir biçimde yükümlülük getirmeyecek ve sıkmayacak, öyle değil mi? İstersek yineler, istemezsek de unuturuz, ne dersiniz?” diye öneride bulundu

Samgin aceleci bir tavırla: “Harika,” diye yanıtladı.

* Doğru, çünkü saçma.

Yelena: "Öpün beni," diye emretti.

Yelena'nın esnek düşünme tarzı Klim İvanoviç'in fazlasıyla hoşuna gitmiş ve bu kadını gözlerinde fazlasıyla yüceltmmişti.

'Evet, bu Alina değil, tabii. Sade, yapmacıklığın gölgesi bile yok. İsteri krizine tutulmuyor...'

Yelena ile ilişkisinin sağlam olamayacağı bilinci, Klim'i bir bakıma üzdü, içinde kızgınlığa benzer bir duygunun ortaya çıkmasına neden oldu, ancak bu duygular çabucak yok oldu ve yerine, sakin ve dirayetli Taisya'ya içinde duymakta olduğu çekim gücü kaybolmak şöyle dursun, daha güçlü bir hale geldi. Ancak Taisya ile konuşmak için bir türlü olanak bulunamıyordu ve Samgin, genç kadının nedense daha da sessizleştiğini ve insanlardan kaçır bir hale geldiğini gözlemlemeye başladı. Samgin, Taisya'nın kendisine artık soru sorar gibi bakmadığını ve kendisiyle baş başa kalmaktan kaçındığını fark ediyordu. Klim, Taisya'nın o sırada İvan Dronov'dan kendisine taşınma sorusunu çözümlemeye çalıştığından enandı ve kararını duymak için acele etmiyordu. Üstelik söylenecek olan son sözün kendi beklentileri doğrultusunda olacağından da emindi.

'Dürüst bir kadın işte,' diye düşünüyordu Klim.

Samgin, Taisya'ya ilişkin kendi kafasında oluşturduğu basit ve net görüşü değiştirebilecek herhangi bir şey fark etmiyordu. Kadın, Dronov'a bir şeyler borçlu olduğundan ona minnet duygusuyla hizmet ediyordu; onun her kusurunun ve birlikte yaşamının geleceği için iyi olmayacağının bilincinde olmasına karşın, sahibini değiştirmesi kendisi açısından utanç verici ve güçtü.

Samgin, kendisine: 'Son yıllarda Varvara çok kötü davranmış olsa da Anfimyevna yine de başka bir yere çalışmaya gitmemiști,' diye anımsattı, sonra da Taisya'nın, Remington marka daktilosunda yazmayı öğrenebileceğini düşündü.

Samgin, Şemyakin'in davranışlarından rahatsız olmakla birlikte, Dronov'un kendisine engel olmak için kesinlikle direnmeyeceğinden emindi; ayrıca Taisya'nın siyasete karşı duyduğu ilgiden de hiç rahatsız olmuyordu.

'Bunun nedeni can sıkıntısı. İyi yürekli oluşundan kaynaklanıyor. Ancak bunun zamanı değil.'

Klim bir gece, geç saatte yanına yarı sarhoş bir durumda gelen Dronov'u gördüğünde fazlasıyla şaşırmıştı; İvan sarsılmış bir halde kafasını sallayarak hırıltılı bir sesle:

“Toska gitmiş. Anlıyor musun?” dedi.

Samgin fkeden kprecek gibi olduğunu sezerek irkilmişti. O sırada masasının başında Gotlib Kuncler'in, Fyodor Petlin'e açtığı 15.000 rublelik tazminat davasının üzerinde çalışıyor ve ertesini gün mahkemede konuşma yapmaya hazırlanıyordu. Davayı kazanması durumunda oldukça büyük bir ücret alacaktı. Samgin kızgın ve emin bir tavırla İvan'a gzlgğnn üzerinden bakarak:

“şemyakin'e gitti, değil mi?” diye sordu.

Dronov bir koltuğu önüne çekti, tek eliyle koltuğun arkalığına tutunurken, öteki eliyle hiçbir şey söylemeden masaya buruşturulmuş bir zarf fırlattı. Samgin, zarfı elinde tuttuğu makasla kaldırdı ve tuttu. Zarf nemliydi.

“Dışaridaki hava çok mu nemli?”

Dronov: “Kahrolası yağmur yağıyor... Yağmur,” diye söylenmeye devam ediyor, kafasını sallayarak gözlerini kırpıştırmayı sürdürüyordu.

Samgin, rakamları anımsatan iri harflerle yazılı yazıyı: ‘Seni terk ediyorum,’ diye okumaya başladı. ‘Tanıdıklarından, tüm bu gevezeliklerden ve koşuşturmalardan usandım. Buna neden gereksinim duyduğunu anlamıyorum, anlayamıyorum işte. kğitiler, işsiz güçsüz dolaşanlar, en çok da onlar evrende toplanmış. Sana iyi davrandığımı, çok dostça ve tüm içtenliğimle yaklaştığımı biliyorsun, ancak son zamanlarda bana artık gereksinim duymadığını ve hiç mi hiç saygı beslemediğini görüyorum. şemyakin'in bana nasıl da kur yaptığını görüyorsun, o alçak bir herif ve ben bir alağın bana nasıl davrandığını grmene karşın, aldırış etmemene çok kırgınım. Aslında onun yüzüne tokadı ben kendim de patlatabilirdim, ancak senin onunla evirdiğin işleri bilmiyorum ve onlara karışmayı da istemiyorum; yine de bu işlerden hoşlanmadığımı bilmelisin. Ayrıca, giderek daha çok içiyorsun. Sen iyi bir insansın, özünde iyi bir insan olduğunu biliyorum, ancak ben senin konuklarını yedirmek, içirmek zorunda olmaktan ve

bunların benim için yapılmasından ötürü utanç duyuyorum; Ben daha başka bir işe yarayabileceğimi düşünüyorum, ciddi bir yaşam istiyorum. Elveda İvan. Kızma bana. Taisya.”

Samgin mektubu okudu, sonra uzağa fırlattı ve birkaç saniye boyunca hor gören bir bakışla Dronov’u tepeden tırnağa süzdü. İvan da rutubet içinde, biçimini kaybetmiş görünüyor, sürekli koltuğun arkalığına tutunurken burnunu çekiyor, iç geçiriyor ve gözlerini kırptıyordu.

Samgin: ‘Aptal, ağlamaya hazır gibi duruyor,’ diye düşündü ve yargıç gibi bir ses tonuyla:

“O haklı. Sen evinde bir tür birahane, bir tür tren garı gibi bir şey açmışsın. Ya da olabildiğince yeteneksiz insanların toplandığı bir tür kulüp gibi bir şey. Sen burayı siyasi tartışmaların yapıldığı bir salon gibi görüyorsun. Ama o haklı...” dedi.

Dronov, başkasına ait gibi bir sesle: “Yaptığı alçaklık değil mi?” diye aniden sordu; koltuğu biraz kaldırıp yere vurdu. “İlk başta bu durumdan hoşlanıyordu, değişik insanlar geliyor, her konuda konuşuyorlardı...”

“Hiçbir şeyden anlamadan,” diye ekledi Samgin.

Dronov, biraz kendine gelerek: “İşte bunu söylerken atıyorsun, kardeşim,” diye itiraz etti, kaba olmamak için de “Yanılıyorsun,” diye düzeltti. “Yaşayan varlıklar, anlamaları gereken her şeyi anlıyorlar. Hamam böcekleri, fareler... sinekler, köpekler, inekler de anlıyor. İnsanlar her şeyden anlıyor. Bana içecek bir şey versene,” diye rica etti; ancak ev sahibinin isteğini yerine getirmek için acele etmediğini görünce, ricasını yinelemeden konuşmasını sürdürdü:

“Toska her şeyden anlardı.”

Samgin, intikam alırcasına: “O senin için fazlasıyla iyi bir kadındı,” dedi.

Dronov, alnını ovuştururken: “Bunu biliyorum,” diye kabul etti. “O kardeşim... Evet. O benim için ana yerine geçen birisiydi. Söylediğim şey komik mi geliyor? Hayır, komik değil. Öyleydi,” diye söylendi ve daha da ayık bir tavırla yeniden konuşmaya başladı: “Sana çok büyük saygı duyuyor ve senin... bir şeyler söyle-

meni, açıklamanı bekliyordu. Ardından yeni yıl partisinde bir konuşma yaptığını öğrenmiş...”

Dronov, yan ceplerinin yerinde olup olmadıklarını kontrol etmek istercesine hareketler yaparak sustu.

“Peki sonra ne oldu?” diye alçak sesle sordu Samgin.

“Ne mi?”

“Konuşma?”

“Ah, evet! Üzüldü. Senin bir Bolşevik olup olmadığını sorup durdu.”

“Sen de beni ona bir Bolşevik gibi mi gösterdin?”

Dronov başıyla ‘evet’ anlamında bir hareket yaptı, cebinden küçük bir kitapçık çıkardı.

Samgin: “Kuşkusuz, konuşmamı aktaranlar söylediklerimi çarpıtarak anlatmışlardır,” diye uyardı.

“Onu bilemem.”

Dronov, kitapçığı avucuna vurdu ve:

“İşte bankada hesabımda kırk iki bin rublem var. On yedisini kumarda kazandım, dokuzunu orduya fiyatını katlayarak sattığım kemer derisi işinden sağladım, on dört bini de küçük biriktirmeler yaparak topladım. Şemyakin yirmi beş bin vereceğine söz verdi. Az ama, yine de... Semidubov da veriyor. Gazete çıkacak. Ruhumu Şeytan’a satarım gerekirse ama gazete çıkacak! Yeruhimoviç hiciv yazarıdır. O, Doroşeviç gibileri cebinden çıkarır. Sert, zehir kıvamında bir adam. Gazete çıkacak, Samgin. Ama Toska... ah, kahretsin... Gidip bir yerde akşam yemeği yiyelim, ne dersin?”

Samgin akşam yemeği önerisini reddetti, ancak içinde bir umutla yine de:

“Belki yine de döner?” dedi.

Kitapçığı cebine sokarken, Dronov: “Hayır sanmıyorum. Nereye gittiğini biliyorum çünkü... Onu yönlendiren Roza’ydı,” diye homurdanıyordu

Dronov giderken Samgin’i Kuncler ve Petlin davasıyla uğraşamayacak kadar kötü bir durumda bıraktı. Bir sigara yakarak, parmaklarıyla kalın dosyaya kızgın bir biçimde vururken, Taisya’nın endamlı figürünü, dik göğüslerini, sakın, kendinden emin

davranışlarını ve az hareketli olsa da güzel yüzünü, dikkatle bakan merak dolu gözlerini yeniden hayal edebilmek için gözlerini kapattı. Elini göğsüne koyduğunda genç kadının sakin ve komik: “Sizi orada ilgilendiren şey nedir?” diye sorduğunu anımsadı. Başka bir kez, Taisya’nın beklenmedik bir biçimde elini alarak, avucuna baktıktan sonra:

“Çok yaşayacaksınız, yaşam çizginiz uzunmuş,” dediğini anımsadı.

‘Marina’dan daha az ilginç, ama neredeyse onun kadar güzel. Musevi kadın onu Bolşeviklerin yanına yerleştirecek, oradan yalnızca hapse ya da sürgüne gidebilir. Sanırım Yevgeniy Richter, güzel bir kadının, aptal değilse, sosyalizme inanmayacağını söylemişti. Taisya ise aptal bir insan.’

Ancak bu düşünce onu rahatlatmadı.

Samgin, Taisya ile ne kadar rahat ve huzur dolu bir yaşam kurabileceğini düşünerek: ‘Yine de, ben de bir Don Kişot’um, hayalciyim, yaşamı kendime göre hayal etme eğilimim var. Ancak yaşamın aslında hayallere tahammülü yoktur, yok,’ diye kendisini inandırmaya çalışıyordu.

Klim İvanoviç Samgin’in hayal gücü pek o kadar da geniş değildi, ancak bu eksikliğini bilmesine karşın, bu özelliğini meziyetleri arasında sayıyordu. Yeni yıl partisinde yaptığı konuşmadan sonra, kendisini sosyalist basını izlemek zorunda görmeye başladı ve biraz güç de olsa, oldukça düzenli bir biçimde; “Naşa Zarya”, “Delo Jizni”, “Zvezda”, “Pravda” gibi gazeteleri gözden geçirmeye başladı. İlk iki gazete ağır, hiçbir kalıba sığmayan dili ve diğer iki gazeteyle ayrıntılara takılarak sürekli yaptıkları skolasitik tartışmalarıyla Samgin’in sinirine dokunuyordu. Samgin bu küçük gazetelerin güçsüz olduklarını, okurların üzerinde gereken etkiyi yaratamayacaklarını düşünüyordu; gazete yazılarının biçimi tartışmanın ideolojik özünü yadsırken, konuyu dağıtıyor, öfkenin, coşkusunun yerini, genellikle eski yoldaşlara karşı güdülen kişisel, önemsiz kırgınlıklar alıyordu. Bu gazeteler genelde, eğitimsiz mujiklerin ülkesi olan Rusya’nın devrime değil de reformlara gereksinimi olduğuna inanan bir grup aydınının yayınladığı kü-

çük gazetelerdi; çünkü devrim yalnız ve yalnız “acımasız ve merhamet nedir bilmeyen bir ayaklanmayla” mümkün olabilirdi ve daha önce, Samgin’in gençliğinde Daniel Mordovtsev’in ve diğer halk yanlısı yazarların yansıttığı gibi, “Rus halkının siyasal hareketi” olarak değerlendirilecekti; bu yazarlar, Samgin’in de anladığı üzere, bu olaylardan yalın, anlaşılır ve ikna edici bir biçimde söz etmeyi bilmiyorlardı.

Klim İvanoviç Samgin bu gazetelerde yazılan her türlü düşüncüyü daha ikna edici, açık ve keskin bir ifadeyle anlatabileceğinden emindi.

Bolşeviklerin gazeteleri Samgin’i daha fazla rahatsız ediyor ve bunun dışında da düşmanlık içeren bir endişeye kapılmasına neden oluyordu. Bu gazetelerin yazılarında Samgin, onu kendi kendisiyle kavga ettirmenin dışında, her türlü değerlendirmeleriyle birlikte edinmiş olduğu düşünce biçiminin yanlış olduğuna ikna etme çabası görüyordu. Bu gazeteler imalı, alaycı sözler ediyor, kullandıkları dilin kabalığı ve aktarılan düşüncelerin tek yönlü oluşu insanı rahatsız ediyordu. Gazetelerin materyalleri sosyal bir felsefe ışığında ele alınıyor ve bu “ifadeler sistemini” çözme işi Samgin’in tartışma yeteneğini aşıyordu.

Klim İvanoviç, küçük düşüncelerin ustasıydı; ancak bununla birlikte geniş düşünmeyi ve bu “ifadeler sistemi”nin karşısına kendisine ait olan tek bir sözcükle dikilebileceğini biliyordu ve bu sözcük:

“İstemiyorum!”du.

Ne zaman Bolşeviklerle ilgili düşünmeye başlasa, Bolşevizm, önünde sessiz ve sakin, tıknaz Stepan Kutuzov olarak canlanıyordu. Yurtdışında bu öğretinin babası yaşarken, Samgin yine de bu öğretiyi hayal ürünü bir “ifadeler sistemi” olarak nitelemeyi sürdürüyor, Vladimir Lenin’i ise yalnızca bir aydın, kitap düşkünü ve yurdunda yaşama hakkından yoksun bırakıldığı için kızgın bir kişi, gerçek bir insan olmaktan çok yalnızca bir ses olarak hayal edebiliyordu.

‘Garşın ya da Gleb Uspenskiy gibi isterik birisidir, herhalde. Bir Don Kışot’tur kuşkusuz.’

Kutuzov, somut, çoktan beri tanıdık bir olguydu. Yakınlarda bir yerde ve bir örgütçü olarak çalışıyor olmalıydı. Onunla yaptığı her görüşmede, Kutuzov, önemini giderek daha çok kavrayan, öğretmek ve eyleme geçmek hakkına sahip olduğuna inanan bir insan izlenimi bırakıyordu.

Son görüşmeleri Samgin'in bu izlenimini fazlasıyla güçlendirmişti.

Yelena'nın evinde yaptığı konuşmadan iki gün kadar sonra, Yelena lütufkâr bir gülümsemeyle:

“Bildiğiniz gibi, Klim İvanoviç, konuşmanız büyük ses getirdi. Ben siyasetten herhalde bir hindinin anlayacağından daha fazla anlıyor değilim; Don Kişot'u kalın bir kitapta yapılmış komik resimlerden, Faust'u operadaki biraz aptal birisi olarak tanırım, ancak ben de konuşmanızı beğendim,” dedi.

Yelena gülümsedi, biraz düşündü ve şöyle bir değerlendirme yaptı:

“Söylediklerim, tıpkı bir süre kentte yaşamış olan kendi halindeki bir mujiğin köylülere nasıl düşünceleri gerektiğini öğretmesi gibi. Bu size kırıncı gelmiyor, değil mi?”

Samgin: “Aksine 'oldukça gururumu okşuyor,” diye yanıtladı.

“Bizim yazlığımızda böyle bir mujik vardı, komik bir biçimde şöyle sözler söyleyip dururdu: ‘Kentte hep müzik çalarlar ve her insan kendi müziğine alışmıştır,’ derdi.”

Yelena daha sonra:

“Laptevo-Pokatilov sizi evine davet ediyor, onun kim olduğunu biliyor musunuz? Delinin tekidir, ancak çok ilginç birisi! Soylu, ev sahibi, varlıklı, sanırım burada belediye başkanlığı da yapmış. Şarkıları sever, özellikle Fransızca olanları, hepsini tanıyormuş: Oterot'u, Fugere'i, İvet Gilbert'i, ünlü olanların hepsini. İlginç bir evi var, yemek salonunun tavanı leğen gibi ve değişik motiflerle süslü; Pokatilov bunu ‘Boyar tarzı’ olarak nitelendiriyor. Bir oda dolusu porseleni var, orada harika ve narin şeyler görmek olası,” dedi.

Samgin, gülümseyerek: “Beni ne yapacakmış peki?” diye sordu; Yelena:

“Sıra dışı insanları sever. Gidelim mi?” diye sordu. Göz kırparak: “Ben de eski bir dost olarak davetliyim,” diye de ekledi.

Ve işte Klim Ivanoviç Samgin büyük bir odadaydı; odanın tavanı uzun bir kubbeyi andırıyordu ve canlı renklerde eski Rus desenleriyle süslenmişti.

Odanın köşesinde, masanın yanında iki kişi oturuyordu: Biri si, soyadı Yunan soyadını andıran ünlü bir profesördü; Samgin bu profesörün konferanslarını bir zamanlar dinlemiş olsa da, güç olan soyadını bir türlü anımsayamadı. Bu profesörün yanında İngilizlerin karikatürlerde çizilen görünümüne benzer, uzun, kemikli yüzlü, yanaklarına kadar favorili bir adam oturuyordu. Bir eliyle masaya dayanan, diğer elini ise ceketinin düğmesi üzerinde tutan kısa boylu, dağınık saçlı bir adam ayakta duruyor ve hafifçe öksürerek, zayıf bir sesle konuşuyordu:

“Böylelikle, gördüğümüz gibi...”

Bu insanın yüzü gri, buruşuk ve korkmuş gibiydi; konuşurken birisinden yakınan bir görünümü vardı.

Samgin, sanayicilerin ve özellikle Moskovalı olanların, Du-ma’nın soyluların çıkarını güden siyasetini sert bir dille eleştirdiklerini biliyordu. Konovalov’un, Ryabuşinskiy’lerin evinde, ekonomi ve dış siyaset konulu görüşmeler yapıldığından haberi vardı; orada Piotr Struve’un ve adı saklı tutulan ancak Menşevikler arasında isim yapmış bir insanın konuşma yaptığını da biliyordu. Bu odada tüccara ya da fabrikatöre benzer insanlar yoktu. Burada toplanmış olanları Samgin ya şahsen ya da fotoğraflarından tanı-yordu, aralarında pek ünlü olmayan profesörler, edebiyatçılar vardı; yakışıklı, solgun yüzlü, ağır, siyah şapkayı anımsatan gür saçlı, hüzünlü Narodniklerin son klasiklerinden Leonid Andre-yev, top sakalını sıvazlayarak oturuyordu; “Sovremenniy Mir” dergisinin yayın yönetmeni Nogaytsev, Orehova, Yeruhimoviç, Tagilskiy, Hotyaintsev, Alyabyev ve daha başka Samgin’in tanı-madığı şık giyimli, değişik saç modeli olan hanımlar vardı; hanım-lardan birisinin saçları, kulakları ve yanakları üzerine taranmış bir haldeydi ve yüzü çirkin derecede dar ve sivri görünüyordu. Bu

bayanların hepsi de orta yaşlı, otuzu geçkin kadınlardı; birisi ise kır saçlı, dudakları kaprisli bir biçimde bükülü, elinde küçük not defteri tutan yaşlı bir kadındı; bu bayan not defterini bir yelpaze gibi kullanarak esmer ve küçük yüzünün çevresinde sallayıp duruyordu. Yelena, bir yerlere kaybolmuştu.

Odanın sonunda, duvarın yanında, işçi grubunu andıran yoğun bir kalabalık vardı. Aralarında ciddi görünümlü, sakallı olanlar çoğunlukta; birisi uzun boylu ve geniş omuzlu, neredeyse yeni yetme, geniş elmacık kemikli, hareketli yüzünde bıyığı bile olmayan bir gençti; diğerinin ise boyu onun omzuna geliyordu; kıvırcık, kızıl saçlıydı.

Korkmuş gibi görünen ve giderek daha güçlü öksüren bir adam: “Ülkede sanayi hızla gelişiyor. Büyük burjuvalar kendi yayın organlarını kuruyorlar; burada ‘Slovo’, Moskova’da ‘Utro Rossii’ gibi gazeteler yayımlanıyor. Maliye bakanı başta olmak üzere, Moskovalılar, yabancı ülkelerle, öncelikle de Almanya ile ticari antlaşmaların değiştirilmesini talep ediyorlar,” diye yakınıyordu.

İnsanlar onu büyük bir dikkatle dinliyordu. Elli kadar insanın soluduğu oda, ılık ve boğucu bir havayla doluydu. Samgin, Kutuzov’un tanıdık sesi sessizliğin arasında duyulduğunda, elinde olmadan sırtını bükerek başını eğdi:

“Bu duruma, Duma’nın, hükümetin, filo ve ordu genişletme çabalarına destek verdiği olgusunu da ekleyin,” diyordu, Kutuzov.

Ardından Kutuzov, işçilerin bulunduğu gruptan ayrılarak:

“Saygıdeğer konuşmacı, acele etmeden konuşuyor ve anlaşıldığı üzere, hepimizin bildiği pek çok olayı biliyor; sizlerden düşüncelerimi açıklama olanağı vermenizi rica ediyorum. Yalnızca beş dakikam var, daha sonra gitmek zorundayım,” dedi.

Samgin omzunun üzerinden Kutuzov’a dikkatle baktı ve onun İsveç malı deri ceket giydiğini, demir yolu işçisine benzediğini, yeniden uzattığı sakalıyla omuzlarının daha dar, ama boyunun daha uzun gibi görünmeye başladığını gördü; yüzü neredeyse hiç değişmemişti, iri iri açılmış gri gözleri, bu gözlerde ise o bildik alaycı hava vardı.

‘Hâlâ aynı, ajanların onu yakalayamamaları ilginç doğrusu.’

Ardından Klim, Kutuzov’un, giyimiyle çevresinde bulunan insanlardan daha farklı görünmediğini fark etti.

Kutuzov, sigara içiyor, sakalı duman çıkarıyormuş gibi görünüyor, sözleri ise net ve anlaşılır bir biçimde duyulabiliyordu.

Kutuzov, konuşma izni aldıktan sonra: “Daha başka bir niteliğe sahip ve en az demin anılanlar kadar ilginç olgular da var,” diye anlatıyordu. “Hükümet Balkan birliğinin kurulmasında nasıl bir rol oynamıştır? Hükümetin, İtalya ve Türkiye arasındaki savaştan hemen sonra başlatılan ve anlaşıldığı kadarıyla Türkiye’nin artık tamamen yıkılmasını amaçlayan Balkan Savaşı’na yaklaşımı nedir? Yoksa burjuvazi bize yeni bir savaş ikram etmeyi mi düşünüyor? Bu savaş kiminle yapılacak? Neden yapılacak? İşte entelektüellerin düşünmeleri gereken olgular ve sorular bunlardır.”

Samgin, duvar ve tavan renginde boyanmış, neredeyse fark edilmeyen bir kapının yanında oturuyordu. Kapı sıkıca kapanmamıştı ve ardında birisi söyleniyordu:

“Dostum,” dedim ona, “bu gibi şeyleri ya sonuna kadar anlayacaksın ya da anlamayacak, gözlerin yarı kapalı bir halde yaşayacaksın.” “Ama izin ver,” diye itiraz ediyor ve diyor ki: “Ben başbakanım!” “O halde, gözlerini tamamen kapatacaksın!”

“Ah, işte bu güzel!” diye bağırdı, Yelena.

Kapının ardında sürüp giden neşeli konuşma, Samgin’in Kutuzov’u dinlemesine engel oluyordu, ancak Klim, yine de konuşmanın bazı bölümlerini yakalayabildi.

“Rus aydın kesiminin en temel özelliklerinden birisi, düşünmekte geç kalmasıdır. Fransa işçileri, otuzlu ve yetmişli yıllarda proletaryanın sınıf bilincini ortaya koyduktan sonra bile, bizde hâlâ köylünün ne kadar da sağlıklı bir biçimde çalıştığından ve fabrikada çalışmanın zekâ düzeyini ne kadar da gerilettiğinden söz edip duruyorlardı,” diye anlatıyordu Kutuzov, kapının ardında ise Yelena’nın neşeyle:

“Ben onu bir bayan arkadaşının yanında pantolonsuz olarak görmüşüm...” dediği iştiliyordu.

“Anlaşıldığı kadarıyla o, daha o zamanlarda, Jupiter Romanov’un huzuruna çıkmak için hazırlanıyor olmalıydı.”

“Çok kısa süre önce yasal Marksistlerimiz ve ardından da Menşevikler, kendileri için Brillant, Milyrant ve Viviani gibi Fransız avukatların ve diğerlerinin ne kadar çekici bir örnek sunmakta olduğunu fark ettiler. Bu kişiler ruhları itibariyle küçük burjuvaziye yakınlık duyuyorlardı; ancak sosyalizmle gözdağı verdikten sonra da proletaryayı satıp, kapitalistlerin silahı haline geldiler.”

Samgin, sakallı bir adamın bu tonda konuşmasının gereksiz olduğunu düşündü.

“İftira!” diye bağırdı birisi, ardından iki-üç kişi daha aynı sözü bağırdı, birkaçı ayağa fırlayarak, ellerini Kutuzov’a doğru sallamaya başladı.

“Buna hakkınız yok...”

“Yalan!”

“Ya ‘Vehi?’, ‘Vehi’ dergisine ne dersiniz?”

“Aha!”

“Ya ‘geleceğin küstahının’ demokrasi nitelemesi nasıl?”

“Tıpkı ‘düşünce ve inanç koruyucularının’ Hunlardan kaçması gibi, kaçıp mağaralara, bomba sığınaklarına saklanmamız gerekiyor.”

“Rusya’da bomba sığınağı yok!”

“Doğru değil, Kiev havrası, bomba sığınağıdır...”

“Odessa’da da bomba sığınakları var.”

“Rus aydınları arasında hain yoktur.”

“Dilediğiniz kadar var!”

“Siz Lev Tihomirov’dan başlayın...”

“Aydınların kahramanca yaşamları tarihte belgelenmiştir...”

“İzin verin! Konuşmacı aydın kesiminin tamamını kastetmiştir...”

Kutuzov gülerken sakalı da sarsılıyor, o da bağıırıyordu:

“İzin verin, sözümü henüz bitirmemiştim...”

“Bitirmeyin zaten.”

“Sizin gibi kılık değiştirmiş olanları tanırız!”

Küçük kapıdan Yelena çıkarak:

“Ne oldu?” diye sordu.

Peşinden, tıpkı lastik top gibi zıplayarak, yuvarlak, al yanaklı, gözleri mutluluktan parlayan bir adamcağız yuvarlanırcasına geldi.

Kutuzov elini salladı ve kalın duvarın içinde, kemerli bir tavanın altında bulunan kapıya yöneldi, peşinden birkaç kişi daha yürüdü, bağrışmalar ise giderek daha öfkeli ve alingan bir biçimde duyuluyor ve bu gürültüde Tagilskiy'nin tanıdık ince sesi, ısrarcılığıyla giderek daha fazla seçilmeye başlıyordu.

Samgin de Kutuzov'un yaptığı konuşmanın kendisine dokunduğunu, hatta moralinin bile bozulduğunu seziyordu. Canını sıkan şey, özellikle Kutuzov'la bir tartışmaya girişemeyecek kadar kendinden emin olamamasının bilincine varmış olmasıydı. Samgin, bu insanın Faust'la Don Kişot'un uzlaşmazlığını kavrayabileceğinden kuşkuluydu.

"Bolşevikmiş. Bolşevikler demokrat değiller, hayır!"

Yelena gözlerini kıstı, tavana, insanlara bakarak:

"Mantarlı böreği andırıyor değil mi?" diye sordu.

Samgin, konuşmadan kadına gülümserken, Tagilskiy'nin sinir bozucu sesine kulak kabartıyordu.

"Yaşamdaki her türlü olayın değerlendirmesi aydın kesimce yapılmaktadır, oynadığı rolü ve gerçekleştirdiği toplumsal hizmetleri de yine aydın kesimin kendisi değerlendirmektedir. Ancak biz aydınlar, bir insanın kendisiyle ilgili kötü şeyler söylemeye utandığını da biliriz."

Anında kızgın bağrışlar duyuldu:

"Bu doğru değil!"

"Tolstoy'a ait düşüncelerdir bu söyledikleriniz!"

"Bir tür demagoji, o kadar!"

Ancak Tagilskiy'nin sesini bastırmak güçtü, çünkü sesi gürültüye bir ıslık gibi saplanmıştı bir kere.

"Lütfen endişeye kapılmayınız! Ben başkalarının yaptığı büyük işleri küçük göstermek niyetinde değilim; kendi yaptığım bir iş de yok. Ben yalnızca söyleyeceğimi söylemek istiyorum, o kadar. İlk kuşaktan gelen bir aydın, mujik ve işçiye oranla oldukça belirsiz, kaygan ve dengeden yoksun bir birey olarak ortaya çıkmıştır."

“Ne kadar da çarpıcı bir buluş!”

Tagilskiy, insanları kendisini dinlemek zorunda bırakarak: “İroniyi boşuna harcamayınız, bizde ondan zaten çok az var,” diye sürdürdü. “Bizde, birçok kişinin, tıpkı Fransa’da olduğu gibi, yeterli sayıda soyluluk unvanını aileden almış olduğunu biliyorum. Onların dedeleri, papazlar, küçük esnaflar, birahane sahipleri, toprak kiralatanlar ve genel olarak kentte yaşayan küçük burjuvalardır; ancak onların babaları halka inmiş, 193’ler davasında yargılanmış, yüzlercesi hapis yatmış, Sibiry’a sürgün edilmiştir; onların çocuklarını bizler Eserler ve Menşevikler arasında sayabiliriz; ancak sayıları, memur kesimindeki aydınlar arasında, yani başka bir deyişle, gelecek yıl üç yüzüncü yılını kutlamaya hazırlanan ve hâlâ monarşik yapıya sahip devletin yapısını güçlendirenlerin arasında daha çoktur.”

Birisi: “Kısa kesin!” dedi; Tagilskiy ise: “Bu emir bana mı, yoksa monarşiyeye mi veriliyor acaba?” diye sordu.

Üç kişi gülmeye başladı.

Yuvarlak Laptev Pokatilov, Yelena’nın arkasında durmuş, güzel kokulu sigarasını içerken, kehribar ağızlığını dişlerinin arasından aldı, kadının omzuna doğru eğilerek, alçak sesle:

“Yarın beni jandarma karakoluna çağırırlarsa şaşarım,” diye söylendi.

“Siz de uslu dursaymışsınız, azizim,” diye yanıtladı, Yelena. “Bugün sizde böyle olayların yaşanacağını tahmin bile edemedim.”

Samgin’in o sırada göremediği Tagilskiy, konuşmasını sürdürüyordu:

“Burada konuşmasına izin verilmeyen sakallı insan, aslında Rus aydınlarının yeni tipidir...”

“Vardı, vardı aramızda böyleleri de!”

“Ben rastlamamıştım, Bolşevizm kendine özgü sıra dışı çizgilerle sahip.”

“Ne gibi çizgiler? Bilmek isterim doğrusu.”

Tagilskiy: “Pravda gazetesini okuyun,” diye önerdi.

O sırada yirmi kadar insan aynı anda konuşmaya başladı ve

Samgin, bu sesler arasından Alyabyev'in isterik sesini seçebildi:

"Bir cahilin önerisi işte! Hem de Bergson'un felsefe tarihinde yeni dönemi başlattığı bir çağda..."

Yelena, Laptev'e gülümseyerek bakarken "Mitya kızıyor," dedi. Adamcağız da gülümsemişti:

"Mitya, Demos'u kendi kişisel düşmanı olarak görüyor. Biz yaşlı soylular, çağdaş gençlikten çok daha sabırlıyızdır..."

Yakınlarda bir yerde yakınmakta olan Nogaytsev'in sesi Samgin'in kulağına geldi:

"Ne yani, kendi aklımız yetmiyormuş gibi artık Alman Musevi karışımı bir akılla yaşamaya mı karar verildi? Aman Tanrım..."

Gözlüklü yaşlı kadıncağız, kızgın bir tavırla elindeki not defterini sallarken, Tagilskiy'e erkek gibi, kalın bir sesle bağıırıyordu:

"İşçi kılığına girmiş olan o arkadaşınız, maceracıların aslında var olmayan hayalini betimlemeye çalışıyor. Ben, sınıf öğretisinin bir yalan olduğunu iddia ediyorum; sınıf diye bir şey yoktur, maddecilik ve Tanrısızlıkla, Şeytan'ın ayartmalarıyla, kendini beğenmişlikle, ün düşkünlüğüyle ahlaklarını yitirmiş insanlar vardır yalnızca, o kadar."

"İşte bu doğru!" diye bağıırıp duruyordu Nogaytsev. "Yaşlı Lafarge'lar, Marx'ın kızı ve damadı, yaşamlarına intihar ederek son verdiler, maddecilik dediğiniz şey budur işte!"

Tagilskiy'nin incecik sesi gürültüyü bastırarak duyuluyordu:

"Benim, dünün aydınları olan insanlara sorum şu: Ülkemiz tehlikede. Lenskiy madenlerindeki işçilere uygulanan toplu kıyımlar, yeni siyasi protesto dalgasını da beraberinde getirmiştir..."

"Oradakiler ekonomik grevlerdi."

"Hayır, ekonomi ile ilgili olanlara katılanların sayısı yüz elli binden fazla değildi; siyasi grevlere ise yarım milyon insan katıldı..."

Tagilskiy, Almanya ile savaşın başlayacağı tehdidinde bulunuyor, insanlar ona karşı çıkıyor, Reichstag üyelerinin çoğunluğunu sosyalistlerin oluşturduğunu, başkanlığını Scheidemann'ın yaptığını anımsatarak, o insanların burjuvaziye savaşma izni vermeyeceklerini söylüyorlardı.

“Ya savaşı Fransızlar başlatırlarsa?”

“Berlin işçilerinin Agadir konusunda yaptıkları yürüyüşü anımsayınız...”

“Fransızlar başlamazlar!”

“Kırk yıldır hazırlanıyor ama bir türlü başlayamıyorlar, öyle mi? Şaka mı yapıyorsunuz!”

Profesör, kurşunkalemle yavaşça masaya vurarak: “Sakin olun bayanlar baylar, sizi sakın olmaya çağırıyorum,” diye bağıyordu. Ancak ardından birisi boğuluyormuşçasına, içe işleyen bir biçimde bağırmaya, âdeta ulumaya başladı:

“Burada bulunanların hiçbirisi kutsal olan ‘yurt’ sözünü ağzına bile almadı! Ve bu korkunç bir şey, bayanlar baylar! Yurdu-muzu böylesine unutarak, bizler anayurdumuzun dışında var olmaya başlıyor ve kendi kendimizi ondan kovuyormuşçasına, atalarımızın ülkesinden soyutlamış oluyoruz.”

“Her ata, çocuğunda sevgi uyandırmayı başaramıyor.”

“Bulunduğumuz yere atalarımızın izinden yürüyerek ulaşmadık mı?”

Ancak konuşmacı kendi isterik bağırışından dolayı sersemlemiş olacak ki, itirazları duyacak halde bile değildi.

“Bayanlar, baylar” diye çağrıda bulunmayı sürdürüyordu bu insan. “Vereceğimiz...”

İnsanların artık yorulmuş oldukları anlaşılabilirdi. Küçük gruplara ayrılarak alçak sesle konuşuyorlardı; Samgin’in arkasında hararetli bir fısıldaşma oluyordu:

“Neredeyse yüz yıldan beri Fransa’nın tarihini avukatlar yaratıyor...”

“Bayanlar, baylar! Anayasacı demokratların partisine gereken neyse vermeliyiz çünkü bu parti anayurdun ne demek olduğunu biliyor, onu hissediyor ve seviyor.”

Birisi: “Milükov taraftarları artık demokrat değiller,” diye bağırdı, ancak anında birkaç kişi birden itiraz etti:

“Ama henüz burjuva da değiller!”

“Olaçaklar elbet!”

Yelena, yüzünü ekşiterek: “Bunları dinlemek sıkıcı olmaya başladı,” dedi; Laptev anında onu destekledi:

“Hem de çoktan beridir!”

İçerisi çok havasızdı, ancak insanların sayısı azalsa da kalanlar giderek daha çok bağırmaya başlıyordu. Samgin, Tagilskiy ile karşılaşmak istemediğinden kapıya doğru yavaşça ilerledi ve ancak sokağa çıktığında rahat bir soluk alabildi.

Az önce bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağmıştı; sonbahar habercisi soğuk yağmur, kara bulutların kopuk parçalarını kovalarcasına sürüklüyor, yeni doğmuş hilal arada bir bulutların içerisine dalıp çıkarken, çok kısa bir süre yolu aydınlatıyordu. Bu kısa süre içerisinde, kaldırım ve yağlıymışçasına bir parıltı saçmakta olan taşlarının ışıltısını yansıtıyor, kurşundanmışçasına donuk bir biçimde ışıldayan pencereleri de aydınlatıyor ve çevredeki her şey göz kırpmıyormuş gibi görünüyordu. İki kişi Samgin’e yetişti; birisi hamudun içerisindeymiş gibi yürüyor, omzunun üzerinde tuttuğu bakır bas trompet parlıyordu; öteki ise, sırtı bükülmüş, koltuğunun altında küçük bir kutu sıkıştırmış ve elleri ceplerinde yürürken, Samgin’i iterek:

“Bağışlayın,” diye homurdandıktan sonra: “Yine hiçbir şey olmayacak işte! Öylesine bir şeyler çalar, bir şeyler yer, içer, bir süre uyur ve yine öylesine bir gün ölür gideriz...” diye söylendi.

“Bense güzel olacak diyorum, görürsün bak,” diye yanıtladı trompetli adam.

‘Evet, bir şeyler gerçekleşecek,’ diye düşündü Samgin. ‘Savaş mı? Sanmam. Ama savaş olsa daha iyi olacak. İnsanlar arasında bir ruh birliği oluşurdu. Duma’nın yetkileri genişleyecek.’

İnsanların kalabalık oldukları toplantılara katıldığında genellikle hissettiği gibi, Samgin bu kez de, kendisini sözlerin, farklılıkların ve çelişkilerin ağırlığı altında ezilmiş hissediyordu. Ayrıca her zaman olduğu gibi, bu kez de Samgin, Laptev’deki toplantıdan insanlara karşı alıştığı bir hor görme duygusuyla ayrılmıştı.

Samgin, sigarasını çıkarırken adımlarını yavaşlatarak: ‘Ne Faust’lar ne de Don Kişot’lar,’ diye düşündü; Tagilskiy’nin, Kutuzov için söylediği: “Rus aydınlarının yeni yüzü bu adam mıdır?” sözlerini tartıyordu.

Bu düşünce onu öylesine rahatsız ediyordu ki, sonunda Kutuzov’u düşünmemek için kendini zorladı.

Durdu, sigarasını yaktı ve yavaş adımlarla ilerlemeye başladı-
ğında, kendini ikna edercesine:

‘Böyle bir tip, kendi içinde Don Kişot’un ve Faust’un özellikleri-
rini uyumlu bir biçimde birleştirmiş birisi olarak ortaya çıkabilir-
di... Tagilskiy... şu Cizvit, neyin peşinde olabilir ki? Söylediği söz-
ler herhalde dinleyenleri kışkırtma amacını taşıyordu. Bolşevizm
yandaşlarının sayısını bilmek istemiştir. Oradaki işçiler ise, ger-
çekten işçi olsalar bile, düşüncelerini açıklamış değillerdi. Belki de
onlar bu bölgenin malzemesinin tek Bolşevik unsurlarıydı. Yelena
zeki birisi,’ diye düşünüyordu.

Artık neredeyse hırçın bir ruh haliyle:

‘Silik, basit insanlar bunlar. Ama bu arada yaşam, karşı koy-
mayı gerektirecek olayların patlama sinyallerini veriyor. Karşı
koymayı gerektiriyor çünkü bireyi köleleştirme, daha da ağır bir
biçimde köleleştirme tehdidi içeriyor. Evet, evet her düşünce ifa-
de edilme hakkına sahiptir. Her birey, çağın ve ortamın baskısına
karşın, kimse için tartışma konusu olamayacak biçimde, özgürce
düşünme hakkına sahiptir,’ diye düşündü.

Klim Ivanoviç Samgin, bunu sürekli net bir biçimde anımsıyord-
du. O, herhangi bir kişinin daha önce söylemiş olduğu her türlü
sözü rahatça ve aynı derecede etkileyici bir biçimde yineleyebilir-
di. Ancak bu düşünce akımının belirli bir biçime sokulması ve be-
lirli kıyılara ve nehir gibi akarsu yatağına hapsedilmesi gereklili-
ğini seziyordu. İnsanlardan her birisinin yaşamın yüzeyinde, ken-
di dalına tutunmak suretiyle yüzdüğünü görüyor ve içinde yaşadığı
söz yağmuru ve fırtınasının verimsizliğinin, insanlara karşı olan
o bildik yarı aşağılayıcı yaklaşımını güçlendirdiğini ve bu yaklaşı-
mı kuru ve sert bir öfkeye dönüştürdüğünü fark ediyordu. Sam-
gin, geniş katılımlı toplantılarda konuşma yapmaktan çekiniyor-
du; çünkü birçok insanın konuşma sanatını ve olayları kendisin-
den daha iyi bildiğini, daha çok kitap okumuş olduğunu görüyor-
du. Kendisinden daha yetenekli insanlar vardı. Evet, ne yazık ki
böyleleri vardı. Bu nedenle Klim Ivanoviç Samgin, bunu söyleme
hakkına sahip olduğundan son derece emin olarak, yetişkinlere:

“Neden ortalığı karıştırıyorsunuz, bunlar sizin yavrularınız
değil ki?” diye bağırıabiliyordu.

Yağmur yeniden yağmaya başlamıştı. Samgin bir araba çevirdi ve deri tentenin altına sığındı. At sessizce koşuyor, sağrısı çirkin bir biçimde titriyor, araba tekerleğinin gevşemiş vidası gıcırıyordu. Yolcunun altında oturduğu deri tenteye yağmur damlaları davul çalarcasına vuruyordu.

Klim İvanoviç, kırılgan bir ruh hali içinde: ‘Ne kadar da hazin bir yaşam,’ diye düşünüyordu.

Ancak Samgin’in bu ruh hali uzun sürmedi. Yelena, her açıdan, Samgin’in tahmin ettiğinden çok daha ilginç bir kadın çıkmıştı. Aşk tekniğinde usta olan bu kadın, Klim’in şehvetini kolayca harekete geçirebiliyor ve Samgin’e daha önce hissetmediği kadar güçlü kasılmalar yaşıtıyordu. Samgin partnerinin uyarılarına gereksinim duyabilecek ve kadına ait olduğu için minnettar olabilecek erkeklerin yaşındaydı.

Yelena, Samgin’i şaşırtmış olan bir ilişkiden sonra: “Ben tutkulu sevişmeyi severim,” demişti. “Sevişmeler virtüözce olmalı, hayvanca ya da hassa subaylarının yaptıkları gibi kaba olmamalı.”

Yelena sosyetenin, hassa subaylarının, büyük bürokratların, bankacıların neşeli yaşamlarını biliyor ve bu yüzden onunla konuşmak Klim’e ilginç geliyordu. Bu kadın inanılmaz derecede çok olay, fıkra, dedikodu biliyor ve bunların tamamını, sonradan varlıklı olup da eski beylerinin aptallıklarını anlatan uşaklar gibi alaycı bir tavırla anlatıyordu.

Okumayı sevdiğinden ve o zamana dek çok kitap okuduğundan, yaşayanları ölmüş kişilerle, gerçekleri uydurulmuş olanlarla kıyaslama yeteneğine sahipti.

Yelena, parmaklarını şakırdatarak ve gözlerinde yeşilimsi kıvılcımlar parlayarak: “Ah, siz erkeklerle ilgili benim bildiğim şeylerin tamamı yazılabilse,” diyordu. Atak, sürekli canlı olan, genç bir kızinki gibi körpe bedenini canlı renklerde Çin ipeğiyle sarmalayan bu kadın, yumuşak bir top gibi odadan odaya yuvarlanırcasına dolanıyor, Fransızca şarkılar söylüyor, altın kaplamalı bakır ve tunç kapların yerlerini değiştiriyor ve tıpkı saksığan gibi şakıyordu. Bu kadının parlak şeylere olan sevdası da saksığancaydı ve kendisi de sürekli alacalı bir parıltı içindeydi.

Yelena eşyalara saygı ve sevgiyle yaklaşarak sevecen bir tavırla parmaklarıyla okşarken Samgin'e:

"Ne kadar da ustaca yapılmış olduğuna bak!" diyordu.

Klim İvanoviç, gözlüğünün arasından çirkin görünümlü Çin tanrısı heykelciğine bakarak "harika," diye onaylıyor ve Yelena'nın kendisini sınavdan geçirdiğini, zevkini sınadığını düşünüyordu.

Yelena, koşuşturmaktan yorulmuş bir halde dişleri arasında sigarasıyla yatağa uzanıyor ve çok iyi fıkra anlatırken, sesinin müzikli oyununu yüz ifadelerinin hızlı değişimleriyle renklendiriyordu.

"Bir sosyete hanımı konuğuyla birlikte evine gelir ve hizmetçi kıza: 'Salondaki mobilyayı bu denli aptalca ve anlamsız bir şekilde ne diye değiştirdiniz?' diye sorar. 'Bunu ben değil, genç hanımefendi emrettiler,' diye yanıtlar, hizmetçi. O zaman anne konuşma dönerek: 'Kızımın esprili bir hayal gücü var,' der."

Samgin nezaketle gülümsüyor, bunun gibi fıkraları anlamsız, hiciv dergilerinden çıkma gibi görüyor ve anında unutuyordu. Ancak Yelena'dan başka tür olayları sıkça duyduğu da oluyordu.

"'Medved' restoranında özel bir odada eğleniyorduk ve bir belde yöneticisi olan soylu adam, köylülere toprağın tümüyle verilmesi düşüncesini savunduğunu belirterek: 'Onlara toprağı parasız vermeliyiz,' dedi. 'Ya sizin toprağınız var mı ki?' diye sordular. 'E tabii nasıl olmasın? Ancak defalarca ipotek altına alındı ve banka bu toprakları açık artırınayla satıyor. Bense kendim için Duma'da kariyer yapabilirim, hiç de fena bir konuşmacı değilimdir,' dedi; komik değil mi?"

"Komik," diye onaylıyordu Klim İvanoviç.

"Ya bakan Goremikin'in, Suvorin'e ne dediğini biliyor musun? 'Köylülerin malikâneleri yakmaları hiç de kötü değil. Soyluları, liberallik taslamamaları için silkelemek gerek.' "

Samgin, Yelena'nın bir bakanın düşüncesini nereden öğrendiğiyle ilgilenmeden:

"Bu ne zaman olmuştu?" diye sordu.

"1905 yılında. O yıl çok fazla eğlence düzenlenmişti. Yaşlı Su-

vorin ise çok sevecen ve akıllı birisidir. Tiyatroyu da çok iyi bilir. Ancak aktörleri sevmez. Onun köylüce ve sert bir yönü var; erkek ve bayan sanatçıları işe yaramaz mutlu azınlık olarak görür. ‘Bir sanatçının kendine özgü bir duası yoktur; ancak her insanın kendi duası olması gereklidir.’ İşte bunları söylüyordu bu adam. Ben ona çok sık rastlıyordum ve tiyatrosunda oynamak istemiştim. Ancak o: ‘Hayır Lena, siz operet ve vodvil için yaratılmışsınız; ama ben opereti sevmem, tiyatromda da vodvil oynanmaz,’ dedi. O tuhaf birisi; aslında tüm Ruslar tuhaftır ve ne istediklerini anlamak olanaksızdır: Cumhuriyet mi yoksa Nuh tufanı mı istiyorlar, belli değil?”

Samgin bu öyküleri ve görüşleri dinlerken kendi düşüncelerine dalmış, sessizce sigarasını içiyor ve tüm bunların eskiden havai olan bu kadına yakışmadığını ve yakışmadığı için de kendisini bir biçimde engellediğini düşünüyordu. Ancak Samgin, bu kadının, birlikte yaşadığı kadınlar içerisinde kendisi için en rahat ve uygun kişi olduğuna giderek daha çok inanmaya başlamıştı. Taisya’nın gitmesinden dolayı çok şey kaybettiği kuşku götürürdü.

Yelena, biyografisini çok kısa ve konuşmalarına uzun aralıklar vererek anlatmıştı; Anneanesi İvonna Danjero sirkte cambazlık yapıyormuş; bacağına kırmış, daha sonra da Tambov’lu bir toprak beyiyle bir ilişki yaşayarak ondan bir kız çocuğu dünyaya getirmişti. Toprak sahibi ölmüş, anneanne ise Tambov yakınında bir moda dükkânı açmıştı. Annesi lisede okuyormuş, bitirmiş ve o sırada anneannesine itfaiye arabası çarparak ölümüne neden olmuş. Annesi lisede Fransızca ve Almanca dersleri vermiş, kız çocuğunu ise bale okuluna göndermişti. Yelena orada maliye bakanlığında daire başkanlığı yapan, yaşlı Vasiliy İvanoviç Lanen’in eline düşmüştü.

“Ondan sonra da başkalarının!” diye sade bir tavırla bitirmişti.

Samgin: “Ya annen?” diye sormuştu.

“Kırım’da veremden öldü. Fizik öğretmenini olan babam, anne-mi ben 5-6 yaşımdayken terk etmişti.”

Samgin, Yelena’nın artık temiz bir yaşantı sürdürdüğünü, eski tanıdıklarla iletişimi koparmamasına karşın eğlencelere artık ka-

tılmadığını görüyor ve Laptev'in Yelena'ya davranışlarını ölçü alarak, eğlenceyi sevenlerin de ona dostça davrandıklarını fark ediyordu.

Samgin, Yelena ile birlikte, işçilerin Lenskiy madenlerindeki çalışma bölgesinde katledilmeleri ile ilgili soruşturmanın görüşüldüğü Duma toplantısında bulunmuştu.

"Bakanlar locasında, sağ tarafta oturanlardan en baştaki Başbakan Makarov'dur, tanıyor musun?" diye fısıldıyordu Yelena. "Bir düşünsene," diye devam ediyordu fısıldamaya genç kadın, "Ben bu kaz kılıklı herifi bir Fransız bayan arkadaşımın yanında pantolonsuz görmüştüm, şimdi ise ona Rusya'yı yönetme işini devrettiler... işte bu fıkra değil de nedir?"

Yelena'nın fısıltısı, Samgin'in Paris parlamentosuyla o sırada izlemekte olduğu parlamentonun görünümünü karşılaştırmasına engel oluyor ve canını sıkıyordu. Orada, Paris'te oturan insan figürlerinin çoğunluğu tekdüze bir ağırlığa ve tıknazlığa sahipti. Oturuşları huzurlu ve rahat, tıpkı kendi evlerindeymiş gibiydiler ve Fransız halkının iradesini temsil ettiklerinden emindiler. Aralarında çok sayıda hukukçu, yasaları çok iyi bilen insanlar vardı ve hukukçular, oradaki insanların başında bulunur, onları yönetirdi. Bu insanların ayakları yere sağlam basıyordu. Uzun zaman önce örgütlenmiş partileri temsil ediyorlardı ve her parti kendi tarih ve geleneğine sahipti.

İşte o sırada Samgin, toplantıda söylenmiş olan "yurt" sözcüğünü anımsadı.

'Bu insanların 1789 yılından beri yurtları var. Onlar bu yurtlarını savaşıarak elde etmişlerdir.'

"Fıkra anlatmayı bilen birisi varsa o da Makarov'dur," diye fısıldıyordu Yelena. "Sen şu Markov'un ne kadar çirkin bir surata sahip olduğuna baksana. Bir de şu palyaço gibi davranan Purişkeviç'e bak. Tutuşmuş gibi yerinde dönüp duruyor. Pek saygın bir topluluk olduğu söylenemez, ne dersin?"

Samgin, yasa koyucu olmak isteyen bu insanları gergin bir biçimde inceleyerek: "Evet," diye onayladı.

'Nogaytsev gibi bir adam bana ne verebilir ki?' diye de düşündü.

Nogaytsev, şişman, kızıla çalan sakallı, kelleşmeye başlamış, pardösülü birisinin yanında oturmuş, koltuğunda dönüp duruyordu. Samgin, bu insanın boynunun kafasından daha geniş olduğunu ve kafasının boynuna itaat etmediğini, boynuna saplanmış gibi duran kafasının, geniş bir tabağın içinde birisinin ittiği karpuz gibi boynunun üzerinde sallandığını düşünüyordu. Bu insanın yurdu, doğup büyüdüğü il ya da beldenin sınırlarından ibaret olmalıydı. Markov, taşralı bir papaz çömezine benziyor, elmacık kemikleri, başka bir ulustan, bir Mordvin olduğunu gösteriyordu. Rodzyanko ise bir otel yöneticisini anımsatıyordu. Genel olarak, yüzü hiçbir şey ifade etmeyen ve herhalde söyleyecek bir sözleri de olmayan insanların sayısı çok fazlaydı. Anfiyi doldurmuş olan bu insanlar, fazlasıyla değişik giysiler içindeydiler ve hepsi de öğretmeni dışarı çıkmış sınıftaki öğrenciler gibi tutarsız davranışlar sergiliyorlardı. Birbirlerine doğru eğilerek, koltuklarında zıplayarak, fısıldaşıp duruyorlardı. İşte yuvarlak ve gümüşü saçlı bir başı, yeni doğan bir bebeğinki gibi kırmızı yüzü ve sıkıca birbirine yapışık sivri parlak dişleri olan profesör Milükov arkasındaki milletvekiline dönmüştü.. Milükov gülümserken yüz ifadesi ısırma hazırlanmış gibi bir görünüme bürünüyor. İşte bu insan, yurdun ne anlama geldiği konusunda bilgi sahibi birisiydi. İşte o, büyük bir insandı. Peki elini havada sallarken okuduğu kâğıdıyla yüzünü örten adamı dinleyen, fısıldaşan ve çevresine bakan bu insan topluluğunun içerisinde ona eşdeğer daha başka kim vardı ki? Onların önünde, tıpkı büyük bir kutuyu anımsatan bir yerde, bakanların altın sırmalı üniformaları parlıyordu. Bu üniformalardan birinin üzerinde, adalet bakanının gülerken titreşen top sakalı da göze çarpıyordu.

Klim İvanoviç Samgin kendisini parlamento üyesi ya da bir parti başkanı olarak bile hayal edecek kadar hırslı değildi. Ancak Lütov'un kendisi ile ilgili düşüncesini anımsadığında, hayal gücünü pek de zorlamadan, birden kendini hükümet üyeleri locasında oturmuş durumda, oldukça net bir biçimde görebildi.

İşte sonunda: "Böyleydi ve böyle olacak" sözleri duyuldu. Bu sözler kızgın, hırçın bir gürültü kopardı ve sol taraftaki sıralarda-

ki monarşi yanlılarının yüksek sesli alkışlarıyla karşılandı. Söylenenleri özellikle yüksek sesle alkışlayanlardan birisi de, ayakta dikilen, alkışlarken kollarını geniş geniş açıp kavuşturan ve küçük kafasını aşırı derecede şişman boynundan atmak istercesine sallayıp duran pardösülü adamdı. Nogaytsev başını omuzlarının içine çekmiş, sırtını kamburlaştırmış, ellerini önündeki kürsüye atlamaya hazırmış gibi dayayarak oturuyordu. Salondaki insanların tamamı, salon birisinin darbesiyle sarsılıyormuşçasına hareket ediyordu. Bu sözleri, birinci sınıf bir otelin saygın uşağını andıran yüz ifadesine sahip bir bakan söylemişti. Ve bu sözleri yüzünü ekşiterek, bir kahin tavrıyla söylemişti.

Yelena: “Ah gevez! Bu sözleri Leonid Andreyev’den almış,” diye fısıldadı; nedense bir şeylere sevinmiş, hatta Samgin’i dirseği ile dürtmüştü.

Samgin yeni yıl partisinde yaptığı konuşma sırasında gösterdiği cesareten ötürü duyduğu hazzı anımsadı ve bu sözleri söyleyen bakanın az önce işte böyle bir duygu içinde olduğunu düşündü. Ardından Paris komününü ezen kişi olarak tarihe geçmiş general Galife’nin parlamentoda “katil” haykırılarıyla karşılaştığında ayağını yere vurup: “Katil mi? Buradayım!” dediğini anımsadı. Ah, nasıl da bağırırmaya başlamışlardı!

Yelena, Samgin’in kulağına: “Şu Makarov’un ne denli aptal olduğunu bir bilebilseydin!” diye arı gibi vızıldıyordu. “Şu Nabokov’a eğilmiş olan Şura Protopopov ise eğlenceli bir adamdır. Nabokov, fazlasıyla zarif bir erkek. Ama genelde herkesin ne kadar da biçimsiz ve renksiz görüldüğüne bir bak...”

Klim İvanoviç onaylayan bir bakışla başını eğdi. Evet, aslında bu insanlarla, kambur kızın konuştuğu kararlı ses tonuyla konuşabilmek için sıra dışı bir yürekliliğe sahip olmaya gerek yoktu. Samgin’in gözleri önünden, yarı unutulmuş yaşam kareleri, birbirini izleyerek, bir yerlere düşüp kayboluyormuşçasına geçiyordu.

İşte polis, Moskovalı üniversite öğrencilerini maneje doğru kovalıyor; köylü erkek ve kadınlar silonun girişindeki kilidi parçalamaya çalışıyorlar; çan kulesine çanı kaldırıyorlar; “Yaşa, yaşa” bağırırlarıyla mavimsi gri giysiler içerisindeki Çarı binlerce Mos-

kovalı ve aynı biçimde Nijniy Novgorod'u karşıyor. Her türlü toplumsal kesimden insan diz çökmüş, kışlık saray önünde "Tanrım Çarı Korum" ilahisini söyleyerek "Yaşa, yaşa" diye bağırarak toplanmıştı. Ancak bu Çar genel kaniya göre aslında bir hiçti. Yeteneksiz, iradesiz, Alman karısının ve belki de bir katilin soyundan olan, kim olduğu belli olmayan Sibiryalı bir avarenin yönettiği bir insandı. İşte, nihayet, on binlerce Moskovalı, kırmızı bayraklar altında devrimci Nikolay Bauman'ın çiçeklerle süslenmiş tabutunun peşinden yürüyor, sonra da jandarmalar tarafından taranarak öldürülüyorlar.

'Burada, diz çökenlerin, taranarak öldürülenlerin ve öldürme emrini vermiş olanların temsilcileri bulunuyor. Bu insanlar, kitle olarak, tıpkı çarları kadar yeteneksiz ve iradesizler; insanlar, yalnızca teğmen rütbesindeki Napolyon Bonaparte gibi birisinin başlarına geçmesi durumunda bir güç haline gelerek tarihi yaratmaya başlıyorlar. Evet, "Bu hep böyleydi, böyle de olacak." '

Yelena, milletvekillerinin soyadlarını söyleyerek karakteristik özelliklerini saymayı sürdürüyor, Klim İvanoviç ise başını onun yüzüne doğru eğip kulağını ona yaklaştırarak söylediklerini dinliyormuş gibi bir ifadeyle aklından hızlıca şunları geçiriyordu:

'... Biraz cesaret ve sade, anlaşılır bir slogan gerekiyor: "Fransa gerçek bir yurt, babaların ülkesi." Bu slogan, doğdukları yerlerin sanayi ve ticaretini geliştiren ve ekonomilerini yöneterek Afrikalıları, Hintlileri, Çinlileri kendileri için çalışmaya zorlayan ve bunu kuşaktan kuşağa durmadan yapan burjuvazinin anlayabileceği bir slogandır. Her İngiliz için beş Hintli çalışır. Peki, "Yurdu-muz Rusya," sloganı, babalar ve oğullar arasındaki sürekli bir parçalanma dramının yaşandığı, neredeyse geçen her on yılın, aydınları, altmışlılar ve yetmişliler kuşağı, Narodnikler, Marksistler, Tolstoycular, mistisizm düşkünleri olarak sınıflandırdığı bir ülkede olası mıdır?..'

Klim İvanoviç, içinde bulunan ve rahat bir biçimde soluk almasına engel olan bir çıbanın patladığı duygusuna kapılmıştı. Devlet Duması'ndan böylesine rahatlamış ve cesaret dolu bir ruh hali içerisinde çıkmıştı; birkaç gün sonra, aynı ruh hali içinde, ünlü bir avukatın salonunda şu konuşmayı yapıyordu:

“Birkaç ay sonra Romanovlar Rusya üzerindeki hakimiyetlerinin üç yüzüncü yıldönümü nedeniyle bir kutlama düzenlemek niyetindeler. Devlet Duması bir kutlama için beş yüz bin ruble ayırmış durumda. Peki biz aydınlar, bu kutlamaya nasıl bir yaklaşım sergilemeliyiz? Bu üç yüz yılın ne gibi olaylarla dolu olduğunu anımsamamız gerekmez mi?”

Samgin, konuşmasını, fazla yüksek sesle olmamasına özen göstererek, yaşı ilerledikçe biraz kuru olan sesinin yüksek notalarda daha keskin ve kulak tırmalayıcı bir biçimde duyulduğunu unutmadan yapıyordu. Konuşurken coşkulu ifadelerden kaçınıyor, heyecana kapılmamaya dikkat ediyor ve kendi açısından özellikle önemli olduğunu düşündüğü şeyleri söylediğinde sesini alçaltarak, bu biçimde dinleyenlerin ilgisini daha çok arttırdığını düşünüyordu. Samgin konuşurken gözlüğünü çıkarmıştı; miyop gözlerinin parıltısının ve ifadesinin, sözlerinin gücünü vurguladığını düşünüyordu.

Romanov soyunun kısa tarihçesini anımsattı ve bu sülalenin son ferdinin büyük Petro’nun kızı Yelizaveta Petrovna olduğuna işaret ederek, ondan sonra Rus İmparatorluğu tahtına Alman kökenli düğ Holstein-Hottorp’un geçtiğini vurguladı. Samgin kimi dinleyenler için bu tarihi olgunun yeni bir bilgi olduğundan emindi; ona yanılmıyormuş, dinleyenlerden bazılarının bunu duyunca şaşırmış gibi gelmişti. Bu cahilliklerini aşağılayan bir gülümsemeyle değerlendiren Samgin, konuşmasını daha yürekli bir tavırla sürdürdü. Razin’den Pugaçov’a kadar Rusya’da gelmiş geçmiş halk ayaklanmalarının tamamını ve bu arada Kondrat Bulavin ayaklanmasını da saymıştı. Bulavin’in Don Nehri Kazaklarından olduğunu ve ayaklandığını bilmekle birlikte, bu adamın ne istediği ve örgütlediği hareketin nasıl oluştuğu hakkında diğerlerinden daha fazla bir bilgiye sahip değildi.

Samgin bir doktor tavrıyla dinleyicilere: “Genç Mihail Romanov, Boyarlar tarafından aptal olduğu için Çar seçilmişti,” diyordu. “Bu ailenin tek akıllı Çarı I. Petro’dur ve zamanında bu öylesine sıra dışı bir olguydu ki, alt tabakadaki halk, Tanrı’nın gönderdiği bir insan olarak kabul edilen Çarı, Hıristiyan düşmanı

Şeytan'ın oğlu olarak gördü; Boyarlar'dan bazıları ise onu Çariçe ile zina yapan Patrik Nikon'un oğlu olarak düşündü." Çariçelerin hüküm sürdükleri yılları kısaca anımsatarak, Aleksandr, I Nikolay ve diğer iki Aleksandr'ın çarlık dönemlerini anlatan Samgin, sonunda: "Şu an, başta bulunan II. Nikolay'ın, Mihail Romanov'la akrabalık derecesinin yalnızca ikisinin de aptallıklarıyla sınırlı olduğunu düşünebiliriz," dedi.

O sırada Samgin ara verdi. Fincanından bir yudum çay aldı. Sağ şakağını serçe parmağının tırnağıyla kaşdı ve derin bir iç geçirmeyle konuşmasını sürdürdü:

"Böylelikle, yurdumuz Rusya, haklarında herhangi bir biçimde olumlu söz söylenmesinin güç olduğu insanların üç yüz yıllık hakimiyetini kutlamak üzeredir. Anayasamıza uygun olarak başa geçmiş olan Çarımız Hodinka olayıyla yönetime başlamış, 9 Ocak 1905 yılı Kanlı Pazar ve son olarak da Lena nehri boylarındaki madenlerde meydana gelen işçi öldürme olaylarıyla sürdürmüştür."

Birisi, odanın karanlık bir köşesinden: "Moskova ile savaşı unuttunuz," diye bağırdı.

"Hayır, unutmadım," diye yanıtladı Samgin. "Ben her şeyi anımsıyorum. Ancak monarşinin en önemli etkinlikleri üzerinde duruyorum."

"Hem de ne önemli!"

"1905 yılı Moskova olaylarını iyi bilirim. Ancak benim de bu olayla ilgili kişisel bir düşüncem var. Burada bunu ifade etmem durumunda, bizi şu an seçmiş olduğum konudan fazlasıyla uzaklaştırır."

Uzun boylu, ince sivri sakallı ve yay gibi kıvrık bıyıklı bir adam, karamsar ve tehditkâr bir tavırla: "Lütfen sözünü kesmeyin," diye uyardı. Bu kişi Samgin'in karşısında oturuyor ve durmadan çoktan soğumuş fincanında yüzmekte olan bir çay çöpünü yakalamaya çalışıyor, ancak bir türlü başaramıyordu.

Klim İvanoviç Samgin konuşmasına devam etti. Halkın 1904'te olduğu gibi, üç yüzüncü yıl kutlamaları nedeniyle Saray Meydanı'na giderek Çarın önünde diz çökmesi karşısında duyduğu endişeyi bir soru biçiminde dile getirerek:

“Biz Ruslar yalnızca çarların, valilerin değil, öğretmenlerin önünde de diz çökmeye meyilliyiz. Şunu anımsayın:

Ey öğretmen! Adın karşısında
Sessizce diz çökmeme izin ver!”

Köşede konuşan adam: “Yanlış alıntı yapıyorsunuz” diye hoşnut bir tavırla uyardı.

“Dizlerimizin üzerine ne kadar kolay bir biçimde çöktüğümü zü fark eden Japonya, bu eğilimimizden yararlandı; daha sonra da yalnızca kendi çıkarlarına olan ticaret anlaşmasını imzalamaya bizi zorlayan Almanlar. Bu anlaşmanın süresi 1914 yılında bitiyor. Hükümet orduyu büyütüyor, donanmayı güçlendiriyor, silah sanayisinin gelişmesini teşvik ediyor, bu öngörülü bir stratejidir. Balkan Savaşları, Rusya’nın katılımı olmaksızın asla gerçekleşmemiştir.”

“Bana öyle geliyor ki, monarşi, üç yüzüncü yıl dönümünde bize hediye olarak savaşı verecek.”

Köşede oturan adam, Samgin’in sözünü teklifsizce keserek: “En küçük zafer bile aslında bize büyük bir zarar getirebilir,” diye bağırarak: “Konuşmam bitmiştir,” demesine neden oldu.

Konuklar susmuş, ev sahibinin ne söyleyeceğini bekliyordu. Ev sahibi, hindi gibi heybetli bir tavırla ayağa kalktı, kırılmış kıvrıkcık saçlı sanatçı kafasını salladı, sol eliyle mavileşmiş tıraşlı yanağını sıvazladı ve parmağıyla sigarasının külünü küllüğe düştürmeye çalışırken, kulağa hoş gelen bir bariton sesle konuşmaya başladı:

“Çok ilginç bir konuşma. Yalnız olumsuz olan tek yanını belirtmek isterim. Tarihe biraz fazla yer vermişsiniz.” Alçak sesle ve yorgun bir tavırla iç geçirerek: “Ah! Bayanlar baylar, şu tarih var ya!” dedi: “Tarihi kim bilebilir ki? O henüz yazılmamıştır bile, hayır yazılmamıştır! Tarihi, yaşamın anlamını arayıp da bulamayan insanları avutmak için, roman gibi yazmışlardır. Bunu söylerken kastettiğim şey, ne yaşamın geçici anlamı ne de üstün konumda olan yarının bize dikte ettirdikleridir; anlatmaya çalıştığım, varlığıyla dünyayı bu denli yoğun bir biçimde dolduran insanın var oluşundaki anlamdır. Tarihi, bir ulusun, bir ırkın, bir impara-

torluğun yaptıklarını haklı çıkarmak ve övmek için yazarlar. Sonuç olarak tarih, atalarımızın yaşadıkları talihsizliklerin, acıların ve işledikleri zorunlu cinayetlerin anı kitabıdır. Tarihi dikkatle okuduğumuzda, İncil'den daha ikna edici bir biçimde bize şunu telkin eder: Birbirinize karşı sevgi dolu olun.”

Ardından, yorgun bir tavırla gözlerini kapayarak başını salladıktan sonra, güzel bir el hareketiyle sigarayı, tıpkı ıskartaya ayrılan bir kartı atarcasına küllüğe fırlattı; derin bir iç geçirdi, enerjik bir biçimde güzel başını kaldırdı ve konuşmasını sürdürdü:

“Bu dünyaya damgasını vurmuş insanların yaşamlarını anlatan tarih, gerçek tarihtir ve o tarihi, tüm insanlığın mutluluğuna ilişkin hayallere kapılmak istemeyen herkes öğrenmelidir. Bu dünyanın en büyük insanları arasında bir tane bile mutlu olmuş insan tanıyor muyuz? Hayır, tanımıyoruz... İddia ediyorum, tanımıyoruz ve tanıyamayız da... Çünkü mutlulukla ilgili en mütevazı deneyimlerimizi bile büyük insanların hiçbiri tadamamıştır.”

Konuşmacının yüzü acıklı bir ifadeye büründü ve güzel sesinde de içli notalar duyuldu. Sesini ve sözlerini, ince ayrıntılara kadar çalışılmış ustalıkla, yetenekli bir yapımcılıkla kullanıyor, dinleyicileri beklenmedik ses tonlamalarıyla, sözlerin müzikalliliğiyle şaşırtıyor ve bunlar da var oluştaki umutsuzluğun ironi ve hüznünü, lirik bilincini ve sessiz öfkesini güzel bir biçimde ifade etmesine yardımcı oluyordu. Bu adam derin bir saygı ve hayranlıkla, Leonardo da Vinci, Jonathan Swift, Verlaine, Flaubert, Shakespeare, Byron, Puşkin, Lermontov ve daha birçok dehanın adlarını sayıyor ve bu insanlardan her birini büyük bir çilekeş olarak niteliyordu.

“İşte kilisemizin, aydınlar kilisesinin büyük çilekeşleri, İsa kilisesine mensup çilekeşlerin hiç çekmediği kadar ruhsal çile çekmişlerdir.”

Ev sahibi hüznüyle karışık bir coşkuyla. “Bayanlar baylar!” diye belirtti: “Tanrılaştırdıklarımız bile bu denli derin bir mutsuzluk yaşamışlarsa, biz insanlar olarak, yaşamdan daha ne talep edebiliriz ki? Dinlerin çoğu, çilekeş tanrılar olan Dionissos, Buda ve İsa'nın dinleri olsa bile?”

Ev sahibi, geniş alnını hafiften ovuşturarak başını salladı ve sustu; sağ kolu ise yavaşça aşağı doğru sarktı; sonunda adamın kendisi de erimiş gibi sandalyeye çöktü: Herkes, hep birlikte onu alkışlamaya başladı, köşedeki adam ise:

“Amin! Ama onun, yani gerçeğin Tanrı cezasını versin; ben yine de yaşayacağım. Tüm gerçeklere inat, yaşayacağım işte...” dedi.

Ev sahibi hüzünlü, biraz da öfkeli bir tavırla: “Siz Harlamov, her zamanki gibi olayı maskaraya çeviriyorsunuz,” dedi. “Siz modası geçmiş bir nihilistsiniz, evet öylesiniz,” diye ekledi ve sonra herkesi akşam yemeğine davet etti; Yelena daveti kabul etmedi. Samgin de ona eşlik etmek üzere evden ayrıldı. Akşamın geç bir saatiydi, kent uykuya dalarken uğultulu sesler çıkartıyordu; sokaklar ıssızdı. Gün boyunca ısınan binalar soğurken, giriş kapılarından ağır kokular saçarak soluyorlardı. Bir sokakta, ayışığı binaların yalnızca üst katlarını aydınlatabiliyor, diğer sokakta ise yalnızca yola düşüyor ve bu durum Samgin’in sinirine dokunuyordu.

“Onun, Hamlet ya da Antonios’un monoloğunu nasıl okuduğunu, bir duysaydın. Birinci sınıf sanatçıdır ve Suvorin’in, her türlü koşulunu kabul ederek onu tiyatrosuna çağırdığını söylüyorlar.”

Samgin, kendisinden memnun değildi; bu yakışıklı adamın, kara tahtadan tebeşirle yazılmış yazıyı bezle siler gibi, konuşmasını silip yok ettiğini hissediyordu. Bu durumu Yelena da kavramış görünüyor, bu nedenle olsa gerek, alınmış gibi duran Samgin’i avuturcasına konuşuyordu.

‘Aptal,’ dedi içinden Samgin ve “Şu karamsarlık oyununu sıkça oynar mı peki?” diye sordu.

Yelena, hevesle yanıt verdi:

“Hayır, aslında o neşeli bir insandır; ancak evindeyken ciddi bir tavır takınıyor. Karısıyla anlaşamıyor, evli birisi yani. Eşi çok varlıklı, bir fabrikatörün kızı. Söylenenlere bakılırsa, kocasına para vermiyormuş, kocası ise tembel bir adam, işlerle çok az ilgileniyor, şiirler, makaleler yazıyor, ‘Novoye Vremya’da yayınlıyor.”

Samgin, Yelena'yı artık dinlemeyerek, Fransa'da yaşıyor olsa, böyle bir adamın, büyük olasılıkla kimsenin bilmediği şiirler yazmayacağını, onun yerine gidip parlamento oturumlarını izleyeceğini düşündü...

'Biz tembeliz ve de meraklı değiliz,' diye anımsadı Klim ve o anda: 'O hiç kimsenin sözlerinden alıntı yapmadan konuştu, bu kendinden emin olduğunun göstergesi. Karamsarlık oyunu ise basit bir numara. Ancak, güzel konuşabildiği de bir gerçek. Kendimi toparlamak zorundayım,' diye karar verdi; zamanın önünden, içerisindeki her şeyi hüsrarla bitirecekmiş gibi kayıp geçtiğini seziyordu. Ancak olayların hızlı değişimi, Klim İvanoviç'i fark edilir biri haline getiren yavaşlıkla uyum sağlayamıyordu. Avukat kesimindeki tanınmış kişiler, Samgin'e saygıyla selam veriyor, birçok toplantıya davet ediliyor, konuşma yaptığında insanlar onu dikkatle dinliyordu; tüm bunlar gerçek, ancak tatmin edici olmaktan uzaktı. Samgin, başkalarının düşüncelerini çok iyi bir biçimde geliştirebiliyor ve onları sıkça, pek de özgün olmayan alıntılarla destekleyebiliyordu; belleğinin kapasitesi bitmek tükenmek bilmiyordu. Ancak Samgin, bilgisinin düzenli bir sisteme oturtulmadığını ve belirgin bir düşüncenin kıstaslarına göre gelişmediğini seziyordu. Samgin, belirli düşüncenin, olguları düzenleme biçimi olduğunu, aklın mekanik faaliyetinin sonucu olarak ortaya çıktığını düşünmeye alışmıştı; insanlığın özünün, gizemli niteliklerde kök saldığına inanıyordu; bu nitelikler, yasa koyucu Jonathan Swift, Lord Byron, Prens Kropotkin ve bunlar gibi sıra dışı yeteneğe sahip insanların nitelikleriydi. Bu özellik, duygusal alanda derin bir biçimde saklıydı ve insanoğluna tarihin, dönemin ve sınıfının farklılıklarından sıyrılarak, mutlak düşünce özgürlüğünü ve bağımsızlığını sağlamaktaydı. Klim İvanoviç Samgin bu düşüncenin artık bir temel oluşturduğunu ve yeni olmasa bile en azından ince ayrıntılarına kadar düşünülmüş ve bizzat kendisi tarafından olgunlaştırılmış olduğunu kavırıyordu. Ancak Samgin, o da kendisi sahip olduğu sürece, bu güzel düşüncenin kısır kalacağını görebilecek kadar akıllıydı. Bu düşünce de aklın yüzeysel, mekanik bir faaliyetinin sonucu gibi görünmekle birlikte, yeteneksiz in-

sanların bile başarabileceği olgu düzenlemesini dengeli bir ifadeler sisteminde toplamaktan acizdi. Biyografilerini bildiği yetenekli insanların tamamı gibi, Samgin de yaşamdan ve insanlardan hoşnut değildi ve içinde tıpkı bir çıban gibi, kendinden duyduğu rahatsızlığın giderek arttığını sezebiliyordu. Bu rahatsızlık önüne endişe verici bir soru çıkarmıştı:

‘Yoksa ben, yaşam boyu olduğum gibi kalacak kadar duygusal açıdan yoksul biri miyim?’

Samgin çocukluğunda nasıl değerlendirildiğini, gençliğinde ve Varvara ile yaşadığı ilk yıllarda ne kadar dikkat çeken birisi olduğunu anımsıyordu. Bu durum onu az da olsa teselli ediyordu.

Yelena bir arkadaş topluluğuyla, gemiyle Volga nehrinde geziye çıkmıştı; ardından Kislovodsk’a gidecek, Samgin’i orada bekleyecekti. Evet, onun da maden suyuyla tedavi olması ve bir süre dinlenmesi gerekiyordu; artık yorgundu. Ancak Samgin, fazlasıyla tanınan bu varlıklı kadınla ilişkisini gözler önüne sermeyi pek de istemiyordu. Bu kendisine zarar verebilirdi. Yelena’nın geçmişi unutulmamıştı ve kadın da unutulması için hiç mi hiç çaba göstermiyordu. Bu yüzden gelişini ertelediğini bildiren telgraflar göndererek, Samgin sonunda Yelena’nın Odessa üzerinden İskenderiye’ye, oradan da Marsilya üzerinden Paris’e sonbahar sezonu için gitmesini bekledi. Ve o zaman Kislovodsk’a giderek orada beş hafta kadar kaldı ve acele etmeden Tiflis, Bakü, sonra da Hazar yoluyla Astrahan’dan geçerek, Volga yoluyla Nijniy’e ulaştı; orada fuarı gezdi, monarşinin üç yüzüncü yılını kutlamaya hazırlanırken kentin nasıl temizlenmeye başladığını gözlemledi ve aynı amaçla Kostrama kentine de uğradı. Bu yerler ilgisini fazlasıyla çekmişti. Çok çalışıyor, sıkça taşraya gidiyordu; Prozorov’dan almış olduğu davalar bitmeden kendisine ait bir müşteri çevresi oluşmuştu; hatta Samgin, İvan Harlamov adında tuhaf davranışları olan birisini yanına yardımcı olarak almıştı. Harlamov neredeyse hiç durmadan dişleri arasından ısıklık çıkarıyor, sıkça kendi kendine, çok sevecen bir ses tonuyla:

“Görmüyor musun Vanya, bu davanın neresi temyizlik?” di-yordu.

Bu adam geniş omuzlu ve koca kafalıydı. Siyah saçları arkaya doğru sıkıca taranmıştı ve birbirlerine yapışarak yüksek alnını, gür kaşlarını ve derin göz çukurlarındaki vişne gibi koyu renk gözlerini ortaya çıkartmıştı. Kemikli yüzünün teni grimsiydi. Sol yanağında yirmi kapiklik demir para büyüklüğünde kadifemsi bir ben vardı; kemerli burnu aşağıya doğru bir çengel gibi kıvrılmıştı; dudakları ise kalın ve kıpkırmızıydı.

Harlamov'un tuhaflıklarından birisi de devrim karşıtı edebiyatta olan düşkünlüğüydü. Harlamov değişik birçok broşür ve roman biliyor, bunlar konusunda ısrarla patronunu bilgilendirmeye çalışıyor:

"İşte Klim İvanoviç, günümüzün en ilgi çekici olayı Lopatin'in 'Veba' romanı. Hepsini okumaya gerek yok, birkaç sayfasını işaretledim, size komik gelecektir!" diyordu.

Samgin, bu insanı anlamaya çalışarak verdiklerini okuyordu:

"Presnia'daki isyanı anımsayan yaşlı fabrika işçileri temsili devrim mahkemeleri düzenliyor ve resmi üniformalı her insanı kurşuna diziyorlardı."

Samgin, yardımcısının ıslık çalarak çalışmakta olduğu odaya doğru: "Dinleyiniz Harlamov, bu aslında bir yalan," diye bağıırıyordu.

"Evet, bu Lopatin'de zaten her şey yalandır."

"Böyle kitaplarla neden ilgileniyorsunuz?"

"Öğreniyorum," diye yanıtlıyordu Harlamov. "Peki, Rodionov'un *Bizim Cinayetimiz*'i, Mereşkovskiy'nin *Hasta Rusya*'sını, Lokot'un *Milliyetçiliğin Savunması*'nı, Stolipin'in *Söylevler*'ini okudunuz mu?.."

Harlamov, övünürcesine, onlarca kitap adı sayıyordu. Samgin yatıyor, sigara içiyor, dinliyor, boş, işe yaramaz insanların fark edilmek, başkalarından dikkat sadakası almak için tuhaf davranışlara baş vurduklarını düşünüyordu.

'Bunu söyleyen Nikolay Konstantinoviç Mihailovskiy'dir, 'dikkat sadakası' sözleri ona aittir.'

Samgin uzun öykü üzerinde çalışmayı bırakmıştı; elinde on yedi sayfa, posta kâğıdına yazılmış, Marina ve Bezbedov'un karak-

terlerini anlatan notlar vardı; Samgin, Bezbedov'un cinayeti gerçekleştiren kişi olmasına karar vermişti. Bezbedov'u cinayeti gerçekleştiren kişi olarak ortaya çıkaracak ve ardına gizemli bir figür olarak Craighton'u yerleştirecekti; bunları gerçekleştirdikten sonra Samgin kenti betimlemeye başlamış, ancak ortaya, Brockhaus sözlüğündeki maddeler gibi, kuru bir makale çıkmıştı.

Bazen Dronov çıkıp geliyordu; hemen her seferinde, içkili, coşkulu, çapaçul giyimli, gözleri kırmızılaşmış, göz kapakları şişmiş bir haldeydi.

"Toska'yı Konstromskaya ilinde bulunan Buy kentine göndermişler. Oraya eskiden sürgüne bile göndermezlerdi; nasıl bir kent olduğunu Şeytan bilir; iki bin üç yüz nüfusu varmış. Yalnızmış orada, Polonyalı bir adamı da oraya göndermişler. O da sade bir insan olmuş, arıcılıkla uğraşıyormuş. Toska ise fena değilmiş; sıkılmıyormuş ve kitap göndermemi istiyor. Ona yeni çıkmış kitapların tamamını gönderdim ancak yaranamadım! Bana: 'Benimle dalga mı geçiyorsun?' diye yazdı. Gördüğün gibi... siyasete iyice bulaşmış olmalı..."

Dronov, gazete yayınlanması konusunda artık konuşmuyor, Samgin'in sorusu üzerine ise:

"Ne gazetesi şimdi ya, Allah kahretsin! Kardeşim ben paramı bir işe yatırdım ve kaybettim," dedi.

Samgin: 'Yalan söylüyor herhalde,' diye düşünerek:

"Kumarda mı kaybettin?" diye sordu.

"Çimento, kerpiç almıştım... inşaat malzemesine büyük talep vardı, kâr ederek satmayı umuyordum, çimentoda kazıkladılar..."

Dronov, Taisya'yı anlattığı sırada, Samgin, Agafya'nın yemek salonunda çay takımıyla gürültü yapmayı bıraktığını fark etti. Dronov gittiğinde ise Samgin çilli kadına:

"Tosya'nın başına gelenleri duydunuz mu?" diye sordu.

"Duydum."

Ev sahibi hizmetçisine baktı ve bir şeyler daha söylemesini bekledi. O da bunu anlayarak, hızlı hızlı:

"Ne yapalım, her yerde yaşanır, yeter ki insanın ruhu canlı olsun... Benim bir hemşehrime vardı, sürgüne yarı cahil olarak git-

miş, döndüğünde ise gazetelerde küçük köşe yazıları yazmaya başlamıştı...” dedi.

‘Bu kadın Amfimyevna değil, tabii,’ diye düşündü Samgin.

“Tek hizmetçi” görevini bu kadın kusursuz görüyordu: Lezzetli yemekler pişiriyor, daireyi temiz ve düzenli tutuyor, kendisi de davranışlarına dikkat ediyor, durmadan ev sahibinin gözleri önünde bulunarak onu rahatsız etmiyordu. Genel olarak başka bir kadınla değiştirmek için bir neden yaratmasa da, Samgin bunu yapmayı istiyordu. Kendi evinde yabancı bir insanın varlığını hissediyordu; üstelik bu, çok yabancı, aptal olmayan, olguları ve sözleri kendi başına değerlendirebilecek güçte bir insandı.

Bir akşam Dronov, Tagilskiy’le birlikte içkili bir halde gelmişti. Samgin, Tagilskiy’i altı ay kadar görmemiş ve ziyaretine şaşırarak bozulmuştu. Ancak bu insanın görünümüne dikkatlice baktığında, içinde kötü niyetli bir merakın uyanmakta olduğunu sezdi. Tagilskiy, iyi değildi ve neredeyse tanınmayacak kadar değişmişti. Yuvarlak hatlı sıkı vücudu diriliğini ve hafifliğini yitirmiş, gri, ilginç kesimli takım elbisesi fazlasıyla bol gelmekle birlikte, hareketlerindeki eskiden fark edilmeyen sakarlığı ortaya çıkarmıştı. Yuvarlak yüzü zayıflamış, çökmüştü; gözleri ise, Samgin’in daha önce görmediği biçimde, acınacak bir ifadeyle bakan köpek gözlerini andırıyordu. Tagilskiy eskiden de Dronov’a benzeyen, onun gibi yuvarlak yapılı, gür sesli birisiydi. Ancak eskiden bu benzerlik İvan’ın sakarlığını daha çok ön plana çıkarıyordu; şimdi ise Tagilskiy’nin yanında Dronov göze daha hoş görünmeye başlamıştı.

Tagilskiy, dudaklarını şapırdatarak, içkili bir sesle, sözler arasında anlamsız boşluklar bırakarak, anlatıyordu:

“Kiev’de Musevilerin Hristiyan kanı kullanmalarıyla ilgili soruna ciddiyetle yaklaşmaya başlıyorlar.” Dizlerine vurarak katıla katıla gülmeye başladı. “Bu Romanovların jübilelerine yakın bir zamanda fazlasıyla yerinde bir konu. Siz Samgin, Musevi karşıtı mısınız? Öyle ise kendinizi Musevi yanlısı olarak ilan etmeniz gerek, anlayabiliyor musunuz? Dronov karşıt, siz ise yandaş. Bense iki taraftan da değilim; duruma göre ve çıkarıma uygun biçimde takılacağım.”

Dronov, sandalyede sallanırken: “Bu olayın toplumda bir çatlak daha yaratmak için başlatılmış olduğunu düşünüyor,” diye açıkladı.

Tagilskiy: “Aynen öyle!” diye bağırdı. “Birliği ortadan kaldırmak, ayırmak. Aptalca bir şey bu: Toplum diye bir şey yok ki! Kimi ayıracağız!”

Dronov: “İçecek bir şey yok mu?” diye sordu; ev sahibi: “Evet, yok!” diye yanıtladığında: “Az sonra olacak!..” diyerek mutfığa gitti.

Samgin, Dronov’un bu başına buyruk hareketlerine itiraz edecek zaman bulamamıştı. Üstelik bu yeni bir şey de değildi. Daha önce de İvan kendi sevdiği şarabı alması için Agafya’yı defalarca dışarı göndermişti.

Dudaklarını şapırdatıp, gözlerini kısarak, cildi sarkmış yüzünü değişik mimiklerle kasarken, Tagilskiy söyleniyordu:

“Toplum, halk uydurma kavramlardır; bunlar bizde uydurmacıdır. Siz bakanların, halkın temsil kuruluğu olan parlamentoyu sabote ettiği başka bir ülke görmüş müydünüz hiç? Bizde sabote ederler. Birkaç aydan beri bakanlar Duma’ya gelmiyorlar. Devlet memurlarının bu ahmaklığı kimseyi öfkelenlendirmiyor da. Hiç kimseyi. Sizi de öfkelenlendirmiyor aslında, siz...”

Tagilskiy, tiz bir sesle, Samgin’i parmağıyla tehdit eder gibi yaparak güldü. Ardından da derin derin soluyarak:

“Biliyor musunuz, ben akıllı olduğunuzu ve bu yüzden kendinizi sakladığınızı sanırdım. Ancak siz kendinizi sıkarak susuyorsunuz. Çünkü akıllı biri değilsiniz ve bunun ortaya çıkacağından korkuyorsunuz. Ben ise anladım, sizin nasıl bir...” dedi,

Samgin, sarhoş adamın sözlerine pek de alınmayarak: “Öyleyse kutlarım sizi,” diye yanıtladı.

“Siz gücenmeyin olur mu? Ben de aptalım. Zotova davasında tek hamlede kariyer yapabilirdim.”

“Nasıl yani?” diye sordu Samgin, elinde olmadan. Tagilskiy’e doğru yanaştı ve sesini alçalttı.

Tagilskiy, sayıklarcasına: “Yapabilirdim işte. Paraya da kordardım,” diye anlatıyordu.

“Kimin öldürdüğünü öğrenebildiniz mi?”

Tagilskiy, elleriyle koltuğun kenarlıklarına dayanmış bir halde her an kalkacakmış gibi öne eğilerek oturuyordu; dudaklarını yalayarak Samgin’in yüzüne bulanık gözlerle bakıyor ve söyleniyordu.

“Biliyordum,” dedi başını sallayarak. “Bu basitti. Öldürme amacı soygun olamazdı. Ne kalıyordu? Kıskançlık mı? Olanaksızdı. Daha başka? Rekabet olabilir. Rekabet edecek insanı aramak kalıyordu. Anlaşıldı mı?”

“Evet, ama kim olabilirdi?”

Samgin bir ad duymak için acele ediyor ve Dronov’un yanında Tagilskiy’nin bu konuyla ilgili konuşmayacağını düşünüyordu.

“Reel olarak öldüren kişi, aşağılık ancak saygın insanlardan oluşan bir topluluğun cezalandırılmayacağı vaadinde bulunarak esin kaynağı oldukları Bezbedov’dur.”

“Şu davayı mı anlatıyordun?” diye sordu Dronov, içeri girer, ken; iç geçirdi ve ev sahibinin yanına otururken alnını kaşıdı. “Bu iş, eline batmış bir kıymık gibi onu durmadan rahatsız ediyor,” dedi ve parmağıyla Tagilskiy’nin omzuna vurdu. Tagilskiy ise konuşmasını sürdürüyordu:

“Bezbedov’un evini yargıç satın almış; hem de kuşku uyandıracak kadar ucuza mal ederek. Ural Dağları’nın ötesinde bir yerlerdeki maden cevheri bulunan topraklar Popov soyadında bir mühendise kiralanmış ya da satılmış, ancak bu kişi başkalarının kullandığı birisi.”

Klim İvanoviç’in belleğinde, Berdnikov’un cıvık, her tarafa tükürük saçan gülüşü canlandı:

“P-fu-bu-bu-bu.”

Bu insanı anımsaması doğaldı ama Samgin, Berdnikov’un ne kadar geçmişte kaldığına ve onu sakın bir biçimde nasıl düşünebildiğine şaşırdı. Gülümsedi ve geçmişten daha da uzaklaşarak:

‘Marina ile ilgili bu olay, hiç de kendimi düşünmeye alıştırdığım kadar önemli değilmiş,’ diye düşündü.

Dronov, umursamaz bir tavırla elini sallayarak: “Boş ver,” dedi. “Kim bu konuyu ilginç bulabilir ki; yalnız, varlıklı bir dul ka-

din yaşıyormuş, varlıklı olduğu için onu vurmuşlar, sahipsiz kalmış mal varlığı hazineye geçmiş. Hazine de bu mal varlığını satıyor, işte bu kadar. Boş ver!”

Tagilskiy: “Dronov, sen aptalın birisisin,” diye karşı çıktı; ayılmış gibi koltuğun kenarına eliyle vurduktan sonra: “Hırsız kadın Çeberyak tarafından öldürülmüş olan Yuşinskiy soyadındaki hırsızın Museviler tarafından öldürülmüş olduğuna ilişkin ortaçağı anımsatan dava ile Zotova’nın öldürülmesi davasını yan yana getirip, önce başyargıç ve valinin damadı olan insanı tanık olarak çağırmış olsalar, bu tanığın soruşturma esnasında sanığa dönüşeceğinden eminim...” dedi.

Dronov, yemek salonunun kapısına doğru beklenti dolu bir bakış atarak, dişlerinin arasından: “Bu bir masal,” dedi. Sonra da: “Bu bir hayal,” diye ekledi.

“... Şüpheli kişinin ölümüyle, kapatılması olanaksız dava, yasal olmayan bir biçimde sona ermiş oldu; çünkü dava süresince, cinayetin gerçekleştirilmesinde Bezbedov’dan daha çok çıkarı olacak insanlarla ilgili belgeler bulunuyordu.”

“Aman cehenneme kadar yolun var!” diye bağırdı Dronov, ayağa fırlayarak. “Bir kaz gibi insanı bıktırıyorsun! Vak-Vak-Vak... Ülkemiz savaşmak istiyor, asıl cinayet budur. Eve-e-t! İzvolks, 1908’de Suvorin’e, kiminle olursa olsun, Rusya’nın başarılı olacak bir savaşa gereksinimi olduğunu söylemişti. Şimdi ise bu, birçok bakanın, monarşistin ve diğer... nihilistlerin düşüncesi.”

Kısa adımlar atıp odayı adımlarıyla ölçercesine bir ileri bir geri yürürken, Dronov kızgın bir biçimde oflayıp pufluyor, elleriyle kalçalarını ovuşturarak ve arada bir yemek salonuna bakarak konuşuyordu:

“Cephe gerisini hazırlıyoruz, kahrolası... üç yüzüncü yıl neden kutlanıyor ki? Çarların it oğlu it tebasına baştakilerin yüce eserlerini anımsatmak için. Kiev’de büyük Rusya sanayi fuarı yapılacak.”

Tagilskiy: “Savaş mı? Varsın olsun,” dedi, uyuşuk bir tavırla. “Bir tür felaket gerekiyor, bu savaş ya da devrim olmalı...”

“Hayır, devrim yaygaracılığı yapma! ‘Sözden bir şey çıkmaz’ görüşü de doğru değil. Olgular sözleri destekliyorsa, ortaya bir

şeylerin çıkması kaçınılmazdır. Evet... Haydi, ev sahibi, bizi şarap içmeye davet et..."

"Ben çay içerim," dedi Tagilskiy.

"Çay da olur, gidelim!"

Tagilskiy koltuğunda kıpırdandı ancak kalkmadı, Dronov ise ev sahibinin koluna girerek onu yemek salonuna götürdü; masanın üzerindeki lamba, öfkeli gibi fokurdayan iyice parlatılmış semaveri, iki şişe altınimsı şarabı, yemek takımının cam ve porse-lenlerini aydınlatıyordu.

Dronov, şarabı kadehlere doldururken, alçak sesle: "Onu getirdiğim ve burada emirler verdiğim için kusuruma bakma," dedi.

"Özür dilemesen de olur," dedi Klim İvanoviç.

Dronov iç geçirerek: "Önemli bir adam oldun," dedi. "Gideceğin yolu seçmişsin... bu çok açık. Ben ise darağacımdaki ilmekte hâlâ sallanıp duruyorum. Şimdilik geniş, henüz sıkılaşmaya başlamadı. Ancak huzursuzum. 'Sen yukarı tırmanırsan Şeytan da seni bacağından yakalar,' derler. Toska mektuplara yanıt vermiyor, ne oldu acaba? Kaçmış olmasın? Öldü mü acaba?"

Samgin, Dronov'u dikkatini vermeden dinliyor, Berdnikov'un sanık sandalyesinde, öldürmeye azmettirme suçundan yargılanışını görmenin güzel olacağını düşünüyordu! Konuklarını düşünüyordu: Ne kadar da kolay bir biçimde yaşamın darbelerine, olguların, düşüncelerin etkisine boyun eğiyorlardı. Kendisi, düşünceleri ve olguları hastalıklı ve anormal biçimde algılayan bu gibi insanlara kıyasla üstün ve bağımsız bir kişiydi.

' "Yaşama tıpkı bir sancı gibi katlanıyoruz". Bu sözler kimindi acaba?"

Dronov yan odaya başını uzatarak baktı, sonra da gülümseyerek:

"Uyumuş. Bunun sonu kötü olacak, herhalde alkolizme varacak. Kariyerini şu öldürülme olayıyla bozmuş," dedi.

"Bozmuş mu?"

"Ya, evet. Görevdeyken yaptığı birtakım yanlışlar sonucunda yargılanma uyarısı bile almış. Banka işinde de başarısız olmuş: Birisinin ya ayağına ya da diline basmıştır. Yine de acıyorsun, akıl-

lı bir insan! İçini boşaltmak için sürekli bana gelir. Sence başka ülkelerde insanlar böyle içlerini boşaltırlar mı?”

“Bilmiyorum.”

“Sanırım, bu yalnız bizde var. Harika bir şeydir ‘içini boşaltmak,’ tıpkı huzursuzluk yaratanı polise teslim etmek ya da hasta kadını akıl hastanesine göndermek gibi bir şey. Duyunca komik geliyor insana. İşte insan içini böyle boşaltır ve içi boş, ruhsuz biri olarak yaşar. İçinde ruhu yokken dinlenir.”

Dronov’un sesi, öfkeli ve yakınan olmak üzere iki ayrı ses gibi duyuluyordu. Kısa kesilmiş bıyıklarının sert kıllarını tırnaklarıyla sıkıp duruyor, parmaklarıyla bir kulağını çekiyordu. Gözleri şaşkınlıkla masanın üzerinde dolaşüyor ve şarap kadehinin içine arada bir göz atıyordu.

“Dün gelecekte çıkacak savaşın nedenleri ile ilgili bir söyleşiye katıldım. Konuşmacı pek tanınmamış bir adamdı. İri dişli biriydi, ancak dişleri alelacele, eğri büğrü bir biçimde yapılmıştı. Okuduğu söylev... belirsiz, hedefi net olmayan bir yazıydı. Daha çok bilgi vermeye yönelik, ‘işte size olgular, çıkarımları ise kendiniz yapınız,’ havasındaydı. İran’da, Balkanlar’da, Çanakkale’de, Basra Körfezi’nde, Moğolistan’da güttüğümüz siyaseti anlatıyordu. Bana göre ortam, şöyle bir çıkarım yapılması için hazırlanmıştı: Avrupa’nın kolonisi olmak istemiyorsak, sınırların genişletilmesi için özenli bir biçimde çalışmalı, başka bir deyişle, sömürge siyasetine ağırlık vermeliyiz. Evet, kahrolası...”

Tek eliyle yüzünün hizasında kadehi tutmuş, diğeri ile Samgin’in sigarasından gelen dumanı kendinden uzaklaştırmak için hareketler yaparken, Dronov biraz sustu, iç geçirdi, şarabından içti.

“Orada Gurko da vardı. Karamsar ve hırçın bir ruh hali içinde felaket tellallığı yapıyor, Napolyon’luğa soyunmuşçasına konuşuyordu. Lidval’le yaşadığı olay ve yulaf hırsızlığından sonra şu Gurko’ya yaşam pek kolay gelmiyordur doğrusu. Şu budala Ekimci Stratonov ona, beynine kazırcasına ‘Bize güçlü bir adam verin,’ diyormuş! Nogaytsev aniden kendini monarşist ilan etmiş, bu yaptığına ‘dini bayram öncesi inançlı olup çıkmak,’ derler. Rezil herif!”

Şarap şişesini kadehe tutturamayınca, Dronov ağır bir küfür savurdu ve giderek öfkeli bir tavırla konuşmasını sürdürdü:

“Tam bir söylev verdi. Dedğine göre, soylu kesim Tanrı tarafından yaratılmış, çünkü Tanrı en düzgün insanları seçmiş ve onları kendi bilgeliğiyle süslemiş. Sosyalizm ise burjuvazi ve tezgâhçılar tarafından işçi aristokratların kandırılması ve korkutulması için uydurulmuştur ve bu nedenle bir yalandır. Orada genç subaylar da vardı. Bakanın kardeşi Maklakov, evcilleştirilmiş bir kediye benziyor. Ayrıca Şingarev ve Nabokov da vardı. Guçkov da oradaydı. Pek çok can sıkıcı şey de vardı. Söyleşi bitince yirmi kişilik bir grup akşam yemeğine gitti. Akşam yemeğinden sonra da edebiyatçıların tartışması alevlendi. Kedi katili Kuprin, Leonid Andreyev’le kapıştı, Muyjel ağladı ve genel olarak karman çorman bir ortam oluştu...”

Dronov yine biraz sustu, ardından ansızın sandalyesinden fırlayarak tiz bir sesle:

“Sessiz sessiz oturuyorsun... Bu halin söylenenleri onaylamaktır! Ne diye susuyorsun ki... Ah Samgin... Cehenneme kadar yolun var...”

Klim İvanoviç: “Kendine gel! Sarhoşsun sen,” diye ciddi bir tavırla yanıtladı.

Dronov: “Cehenneme kadar yolun var,” diye yineledi, sandalyeyi ayağıyla itti ve olduğu yerde sallandı. “Ne yapalım yani, sarhoşum... sen ise ayıksın... O halde ayık kal... Şeytan görsün yüzünü.”

Dronov sandalyelerin arkalıklarına tutunarak yan odaya geçti ve Tagilskiy’i çekiştirerek bağırdı:

“Gidelim... Hey! Uyan... Gidelim!”

Samgin dişlerini iyice sıkmış, masada oturuyor ve sarhoşların gitmesini bekliyordu; her ikisi de tıpkı köpek gibi hırıltılar çıkarak evden ayrılır ayrılmaz Agafya’nın gelmesi için zile bastı ve:

“Dronov bir kez daha gelirse, ona kendisini görmek istemediğimi söyleyin,” diye emir verdi.

Kadının kuş gagalamış gibi duran yüzü kızarır gibi oldu, çiçek bozuğu hastalığından neredeyse hiç kalmamış kaşları titredi, gözleri iri iri açıldı ancak dudaklarını sıkıca yummıştu.

Klim İvanoviç: ‘Bunu istemiyor. Protesto ediyor,’ diye düşündü ve sert bir tavırla:

“Duydunuz mu beni?” diye sordu.

“Nasıl duymam, duydum.”

“Vermeniz gereken yanıt, ‘emredersiniz’ ya da ‘peki’ idi.”

Agafya, bir an durakladıktan sonra: “Emredersiniz,” diye yanıtladı, sonra da gitti.

Klim İvanoviç Samgin: ‘Evet, onun hesabını görmek gerekiyor,’ diye karar verdi. ‘Büyük olasılıkla yarın şu adi herif özür dilemeye gelecektir. Son zamanlarda, Sanço Panza’ya bile fazla gelecek kadar teklifsiz olmaya başlamıştı.’

Ancak Dronov gelmedi ve Samgin onu “Viyana” restoranında görünceye kadar olayın üzerinden bir aydan uzun bir süre geçti. Bu restoran, gazetelere, insanların tiyatro oyunlarından sonra ünlü yazarların tamamını “Viyana” restoranında görebileceğini belirten ilanlar veriyordu. Samgin bu fazlasıyla sıra dışı restorana gitmeyi istiyordu; bu restoranda kadın şarkıcıları, erkek dansçıları, fıkra anlatanları ve illüzyonistleri değil, özellikle edebiyatçıları sahneye çıkarıyorlardı.

İşte Samgin, sigara dumanı dolu geniş bir salonun köşesinde, üzeri cılız bir palmiye ağacının dalıyla örtülü küçük bir masada oturuyor ve geniş yelpaze biçimindeki yaprağın altından çevreyi gözlemliyordu. Gözlemlemek güçtü; masaların üzerinde grimsi dumanın dalgaları salınıp duruyor, insanların yüzlerini seçmek güçleşiyor, bu yüzler duman içerisinde âdeta yüzüyor ve eriyordu; herkesin gözü renksiz ve donuktu. Ancak konuşmaların oluşturduğu gürültü iyice duyulabiliyor, herkesin duyabildiği sözleri Samgin de seçerek, Balzac’ın “Şagren Derisi” eserinde betimlediği, bir bankacının evindeki akşam yemeğini anımsıyordu.

“Bayanlar, baylar! Burada dinsizlik giderek kökleşiyor...”

“Lev Tolstoy için kadeh kaldırmayı öneriyorum.”

“Ama o öldü.”

“Ölümü ölümle düzelt.”

“Bana göre Kuprin daha yeteneklidir, bizim değerli...”

“Boş ver, onun ölümü hiçbir şeyi düzeltmedi.”

“Sen bilgisizliğinle övünme istersen, düzelt sözü burada ‘yemek’, ‘öldürmek’ anlamına geliyor!”

“Öyle miydi ya? Teşekkür ederim! Bense senin aptal olduğuna inanmazdım.”

“Dinsizler aforoz edilsin, kahrolsun, yok edilsin!”

“Peki! O halde bizim değerli Leonid’in...”

“Kadeh kaldırma alışkanlığı kahrolsun!”

“Bayanlar baylar, ışık çocuklarının üstünlüğü daima yüzyıl evlatlarının üzerindedir, biz ışık çocuklarıyız.”

“Bilgelik yok edilsin!”

“Bilgelik, neşedir.”

“Eğlenelim.”

“Hak etmiş olanlar için övgü dolu şarkılar söyleyelim...”

“Aleksandr Blok için kadeh kaldırmayı öneriyorum.”

“Neden? Bırak, kendisi içsin.”

“İzin ver! Bilim...”

“Yalnızca teknik olarak yararlıdır.”

“Doğru! Bilim adamları illüzyonisttir...”

“Mistikle, atomistik arasındaki fark nedir? Ato!”

“Bizim lisedeki fizik öğretmeni, havasız ortamda farklı ağırlıklara sahip nesnelerin düşme hızlarının eşit olduğunu kanıtlamazdı.”

“Ya tıbbın acizliğine ne dersiniz?”

“Bayanlar, baylar! Hepimiz uzayda yaşamaya gönderilmiş günahkâr melekleriz.”

“Kötüdür! Kahrolsun!”

“Söz hakkı istiyorum! Aşk üzerine söylenecek birkaç sözüm var...”

“Annene, babana mı?”

“Otuz yaşından daha yaşlı olmayan başka bir anneye.”

Kalın, coşkunun bir ses duyuluyordu:

“Beylis davası*, tıpkı Dreyfus davası gibi...”

“Kiev siyasetini yok edelim. Kendi siyasetimizden gırtlığımıza kadar doyduk.”

* 1913'te bir çocuğun Musevi Beylis tarafından sözde dinsel amaçlı öldürülüşü üzerine çarlık yönetimince açılan ünlü dava -ç.n.

“Akıllıca olanları, küçük ama ölümsüz olanları ekiniz!”
 “Müsaadenizle! Devrimi ne diye yaptılar?”
 “Kaliban’a insan çehresi kazandırmak için.”
 “Milyonlar akıllı değildir.”
 “Haklısınız!”
 “Akıllı olan paradır, küçücük beş kuruşluk para...”
 “Benim kastettiğim para değil, insanlar.”
 “Dikkat!”
 “Haklısınız, milyon, aklın almayacağı bir şeydir.”
 “Yüce olan akılsızdır.”
 “Bravo-o!”
 “Tanrı gibi.”
 “Evet! Yüce olan akılsızdır, Tanrı gibi; yüce olan sarhoşluk vericidir. Akıllıca olan nedir? Gerçek midir sizce?”
 “Ha-ha-ha! Gerçeğin cehenneme kadar yolu var.”
 “Gerçek akılsızcadır, yapay olarak yaratılıyor.”
 “Bunu yapan Duma’daki bakanlardır.”
 “Bakanlara söz yok.”
 “Öncelikle Kaliban’a insan çehresi kazandırınız.”
 “Onlara dokunduğunuzda düşüyorlar.”
 “Almanya, sosyalist bir ülke haline geliyor.”
 “Tanrım! Bu kaderin acı kadehinden bir yudum almaktan bizi koru.”
 “Bu konuda şaka yapılmaz!”
 “Biz şaka yapmıyor, dua ediyoruz.”
 “Biz ağlıyoruz...”
 “Kahrolsun siyaset!”
 “Bayanlar, baylar eğer...”
 “Yaşam pahalalanıyor...”
 “Ve de daha çok sinir bozucu olmaya başlıyor.”
 “Siz yığınları yok ediniz! Bu sayısız, korkunç olan belirsizliği...”
 “Kal-liban’ı!”
 “Ben ise Komissarjevskaya’nın dahiyane olduğunu iddia ediyorum...”
 “Baksana, ben kaz siparişi verdim. Ka-az! Vak-vak-vak, anladın mı?”

“Bayanlar, baylar en çağdaş ve trajik şarkı ‘Yüzüğümü Kaybettim’ şarkısıdır; vardır öyle bir yüzük, bu yüzük benim gibi insanları, benzer olanlarla birleştiriyor...”

“Ücretlerin yükseltilmesi konusunda bir tartışma açmak gerekli.”

“Bekle! Hiçbir şey anlaşılmıyor, pazardaymış gibi bağırıp duruyorlar.”

“Ben yüzüğü kaybettim, kendime benzer olanları göremiyorum...”

Samgin’in oturduğu masanın yanında canlı renklere bürünmüş bir hanım yüksek sesle:

“Biz esir düşmüş hayvanlarız,
Gücümüz yettiğince bağırıyoruz.
Kapılar sıkıca kapanmış...”

diye şarkı söylüyordu.

Üstü başı dağılmış, kara gözlü, pembe yüzlü gencecik bir adam kadına: “Yeter... Yapmayın,” diye rica ediyordu. Rica ediyor ve kadının elini okşuyordu. “Şiirlere gerek yok! Yalın ve dürüstçe konuşalım.”

Bu kadının yanına uzun boylu, kel kafalı bir adam kibirli bir tavırla yanaştı, eğildi, adamın gür sakalı dekolte omza yayıldı. Kadın irkildi, kel adam ise net bir biçimde:

“General Bogdanoviç, Yalta’daki belediye başkanı Dumbadze’ye, Rasputin’i suda boğarak öldürmesi için emir yazmış. Bu kesin!” dedi.

Kadın: “Bunu sen nereden biliyorsun,” diye sordu; “Sen” kelimesini fazlasıyla vurgulamıştı.

“Generalin karısından...”

“Yine mi o bataklığa gitmiştin?”

“Ama, canım benim...”

Genç adam ayağa kalktı, pek kendinden emin olmaksızın ayaklarını yere sürüyerek Samgin’in oturduğu masaya yaklaştı, dağılmış saçları palmiyenin yaprağına takıldı ve gülümseyerek Samgin’e:

“Bağışlayın,” dedi.

Ardından yüzünü ekşiterek:

“Hiçbir şey yok, bu onun silahıdır. Şairin dünyada yapacağı hiçbir şeyi yok. Anlıyor musunuz?” dedi.

Samgin’in yüzüne ıslak gözlerle bakıyor, gözyaşları al yanaklarına süzülürken sigarasını yakmaya çalışıyordu; ancak sigarasını kırınıştı ve ona incelercesine bakarak söylendi:

“Onun kılıcıdır. Kılıç, top. Topla ve kılıçla. Kılıçla doğrarız. Sözler düşünceleri yok eder. Bunu Tütçev söylemiş. Düşünceleri yok etmek gerekiyor. Tamamen yok etmek... Düşüncesizlikte arınmak...”

Palıniyenin arasındaki masada, Dronov, Samgin’e sırtı dönük olarak, saçları tutam tutam havada duran, kızıl sakallı, uzun kollu, ince sesli bir adam da Samgin’i görebilecek biçimde oturmuştu.

Adam garsona: “Bir şişe Margat şarabı getir, canım,” diye emretti, sonra da Dronov’a: “Ya siz?” diye sordu.

“Ben beyaz ‘Graf’ şarabı içerim.”

“Evet, bu kadar. Ve çabucak getir.”

Sonra Dronov’a döndü:

“Bu, lise öğrencisi içindir. O, zamanı, emeğin hesabını ödeme ölçüsü olarak alır, öyle değil mi? Ancak ben üç yıldır on sekizinci yüzyıl müzisyenleriyle ilgili kaynak toplamakla meşgulüm. Bir marangoz ise makine yardımıyla bu yıllarda on altı bin tane sandalye yapmış. Marangoz sandalye başına bir kuruş almış olsa bile zengin olmuştur. Ya ben? Bense sefil gezginin biriyim. Gazeteler için eleştiri yazıları yazıyorum. Yurtdışına gitmem gerekiyor ama param yok. Kitap bile satın alamıyorum. İşte böyle, canım benim...”

Dronov, karamsar bir tavrıla: “Yalnız, işçi sorununu çözmek gerekiyor,” dedi.

“Gerekmiyor mu? Öyleyse siz halledin,” diye önerdi, kızıl sakallı adam. “Şarabınızı için ve halledin, karar vermek için sarhoş olmak gerekiyor... ya da gözleriniz kapalı olacak...”

Dronov sandalyesinde döndü çevresine bakındı, gözleri Samgin’in gözlüğüne takıldı. Dronov kalktı, eski arkadaşına elini uzatarak, iyi niyetle ve belirgin bir memnuniyetle:

“Aha! Sen burada mıydın?” diye sordu.

Samgin konuşmadan elini uzattı. Dronov ise sandalyesini çevirerek oturdu:

“Tagilskiy’i duymuş muydun? Okudun mu?” diye sordu. “Geçen çarşamba günü ‘Birjevka’ gazetesinde yazdılar, kendisini vurmuş.”

“Ölmüş mü?”

“E, tabii! Yazık oldu, sevimsiz ama akıllı birisiydi. Akıllılar genellikle sevimsiz olurlar zaten.”

Samgin dürüstçe kendini dinlemeye başladı. Tagilskiy’nin intihar haberi, içinde ne gibi duygu ve düşünceler uyandıracaktı?

Samgin içinde tek bir düşüncenin belirmediğini anladı. Onun için sevimsiz ve hatta bir biçimde tehlikeli olan bir insan sonsuza dek yok olmuştu. Bu hiç de kötü değildi. Dronov ise Klim’in moralini belirgin bir gülümsemeyle şunları söyleyerek yükseltmişti:

“Sen de öyle pek sevimli biri değilsin, ama fazlasıyla akıllısın.”

‘Ona boşuna kızmışım,’ diye düşündü, Dronov’u incelerken. ‘O kendini bilmez olsa da içten bir insan; bu içtenliği belli bir düzeye vardığında küstahlığa dönüşüyor. Ayrıca o gün... sarhoştı...’

Kızıl sakallının yanına şişman bir adam yanaştı ve onu peşine takarak bir yerlere götürdü. Sarhoş genç yok olmuştu. Yan masadaki kadının yanına uzun boylu, zayıf, koca burunlu, solgun yüz-lü, tel gözlüklü, cılız top sakalı belirsiz renkte bir adam yaklaştı. Bu adam yanındaki altınimsı renkteki kalın örgülü saçlı, al yanaklı kızı omzundan itiyordu.

“İşte canım, takdim etmeme izin veriniz. Sahne hayalleriyle yanıp tutuşuyor...”

Onun sözlerini birisinin haykırışı bastırdı:

“Zaman için bir hiçim -kendim için ölümsüzüm” bunu söyleyen, sizin tanımadığınız olağanüstü şair Baratinskiy’dir. Ölümün trajik şiirselliğini, daha önce hiç kimsenin başaramadığı kadar derinden hissetmiştir.”

O sırada Dronov, Sanço Panza görevine yeniden başlayarak orada bulunan insanların adlarını ve unvanlarını saymaya başlamıştı.

“Buradakilerin çoğunluğu Andrey Beliy’in nitelemesiyle, bir tür ‘işe yaramaz insanlardır’. Ancak edebiyatta gürültü kopartanlar da onlar; burada kimlerin ünlü olduğunu onlar belirliyorlar.”

Dronov, aldırılmaz bir tavırla, isteksizce ve biraz da sıkıntıdanmış gibi konuşuyor, sözlerinde yarı sarhoş ve gürültücü bu insanlara karşı öfke sezilmiyordu. Edebiyatçıları kendi sözleriyle değil de, eleştiri yazılarında, parodilerde, alaycı yazılarda ve fıkralarda, yine onların birbirleriyle ilgili söyledikleri sözlerle tanımlıyordu.

Samgin, kısmen tanıdık olan bu nitelemeleri öfkeli bir sevinçle dinliyor ve insanları işe yaramaz olarak görmekten giderek büyük bir haz almaya başlıyordu.

Dronov, karamsar bir tavırla: “Savaş başladığında, onlar kendilerini gösterecekler!” dedi.

Samgin, bir süre sustuktan sonra: “Savaşın kaçınılmaz olduğundan, nasıl bu denli emin olabiliyorsun?” diye sordu.

Dronov, Samgin’e baktı, omuzlarını oynattı.

“Sence, Alman Esdekler mi engel olacaklar? Onların bir güç oluşturdukları bir gerçek. Aslında savaşmak isteyen yalnızca Almanlar değil... Fransızlar da, bizler de... Demokrasi budur,” dedi, gülümseyerek.

“Seninle demokrasiyi konuştuğumuzu anımsıyor musun?”

“Evet.”

Dronov sandalyesinde doğruldu, çevresine bakındı ve sinirli bir tavırla:

“Bataklıkta kurbakalar gibi bağırp duruyorlar. Yıllardan beri, edebiyat üzerine yapılan söyleşilerde ana temayı ölümün oluşturduğuna dikkat ettin mi?” diye sordu.

Samgin başını eğerek:

“Ciddi bir konu bu,” dedi.

Dronov’un göz zevkini bozucu yüzü, ani bir mimik değişikliğiyle kasıldı.

“Nereden çıkardın ciddi olduğunu? Uydurma bir şey, o kadar. Ölüm hiçbir sorumluluk getirmiyor, istediğin gibi yaşa! Yaşam ise aksi bir bayan gibidir; siz, it oğlu itler, nasıl yaşadığınız üzerinde düşünmeyi istemez misiniz? İşte asıl konu bu.”

Samgin: “Senin, ahlakçı olman çok gülünç,” diye hoşlanmamış bir tavırla uyardı.

Dronov, alınmadan: “Demek ki, bir ortamın adamıyken başka ortama burnunu sokmamak gerekiyor,” dedi ve güldü. “Ah, seni aristokrat seni! Hayır, ölümle yapılan bu oyun, beni öfkeliyor. Yemin ederim ki, bu aşağılık bir oyun. Avukat olan Andreyevskiy adlı bir şair, geçenlerde, *Ölüm Üzerine Kitap* adlı eserinden bölümler okumuştı; bir kitap yazıyor, düşünsene! Kendine iş edinmiş. Görmüş olduğu cenazelerin tamamını betimliyor. Bakanın ‘dul kardeşi’ Stolipin, okuyanları dinlemiş, ‘saçma ve bayağı’ olduğunu söylüyor. Ya sen Klim İvanov, savaş başladığında ne yapacaksın?” diye ansızın sordu Dronov ve yüzü yine iki, üç saniyelğine çirkince şişti, gözleri donuklaştı, tüm vücudu gerilerek hareketsiz kaldı.

Samgin: “Dürüst insanlar ne yaparsa aynısını ben de yapacağım,” diye sakın bir tavırla yanıtladı.

Dronov: “Evet, tabii ki,” diye belirsiz bir mırıldanmayla karşılık verdi; ancak ardından da, fazlasıyla ısrarcı bir tavırla: “Bu yanıt sayılmaz, dürüst insanların kim olduğunu Şeytan bilir. Ben dürüst birisi miyim? Haydi söyle!” dedi.

Samgin: “Tabii ki,” diye teselli eder bir tavırla yanıtladı; konuşmanın büründüğü nitelikten ve Dronov’un o sırada salondaki sarhoş insanların sözlerini yakalamasına engel olmasından rahatsızdı; içeride az kişi kalmıştı ancak daha fazla gürültü yapıyorlar ve birisinin sesi gürültüyü bastırarak şöyle bağıırıyordu:

“Mereşkovskiy’nin öngörüsünü anımsıyor musunuz?

Anlaşılmıyor konuşmalarımız,
Bizler ölüme mahkûmuz;
Bunlar çok yavaş sürecektir baharın
Çok erken beliren habercisidir.”

“Duydun mu işte?” diye sordu, Dronov.

“Evet, ancak bunlar şiirdir; şiirin anlamını yönlendiren, ritm ve uyaktır. Artık eve gitmem gerek...”

Dronov da konuşmadan ayağa kalktı ve başını eğerek masadaki kibrit kutusunu bir yerden başka bir yere koyarak bir süre oyalandı. Sonra:

“Ben biraz daha oturayım,” dedi.

Samgin, kaldırımında yürürken: ‘İşte Kaliban’ın ufak kopyası,’ diye düşünüyordu. ‘Görmemiş. Kendisine bir yer bulamıyor, tüm numaraları da bundan kaynaklanıyor zaten. Aslında yapması gereken iş, su tesisatçılığı, çilingirlik ve alafranga tuvalet tamirciliği. Bu olmazsa, yapabileceği iş, sebze dükkânında yöneticilik. O ise siyaset oyununa soyunmak istiyor.’

Sağanak yağmur durdu; taze havayı solumak güzeldi; yağmur, bu kent için alışılmış olmakla birlikte, doğal olmayan çürük kokusunu yok etmişti. Ay parlak bir ışık saçıyor, meydanın Arnavut kaldırımı taşları ipektenmişçesine ışıldıyor, taşların arasında, cam kurtçuklar gibi küçük su birikintileri kıvrılarak akıyordu.

Samgin: ‘Aydın mavi gümüşü,’ diye şiiirden bir dizeyi anımsadı; adımlarını yavaşlatarak altın miğferli Çarın at üzerindeki heykeline hoşgörüle baktı.

Samgin: ‘Bu, krallarla soylu kesim arasındaki çatışmanın en kötülerinden değil. Kral ve soylular,’ diye içinden yineledi ve bir örnek bulmaya çalıştı. ‘Kral, en iyi soyluları yok ederek tahtı ele geçirmiş. Otuz yıl tahtta hüküm sürmüştü. Puşkin’in kaderini elinde tutmuş.’

Bir saat boyunca bu denli saçmalık dinledikten sonra, Samgin kendini bir bilge gibi hissediyor ve alışılmadık derecede olumlu bir ruh hali içinde olduğunu fark ediyordu. Restorandaki insanların bağırarak ifade ettikleri, toz haline gelecek kadar ufaltılmış düşünceler Klim’e bildik geliyor ve kendisini bu düşünceleri yönlendiren kişi gibi görüyordu. İnsanların aptallığının ve bayağılığının kendisini yücelttiğini, insanların kaderleri üzerine düşünmeme hakkını verdiğini hissediyordu. Samgin, değişik toplantılara zamanla daha sık katılmaya başlamıştı; tartışmalara katılmıyor, düşünce uyuşmazlıklarına karışmıyor, kısa ve ciddi konuşmalar yapıyor ve eğer her insanın düşünce özgürlüğü hakkına sahip olduğu kabul edilecek olursa, bu özgürlüğün her insana karşısındakinin düşüncesine saygı duyma zorunluluğu da getirdiğini vurguluyordu.

‘Yaşam gerçeği açısından, her birimiz birer davacı konumundayız ve her birimiz kendi benliğinin çıkarlarını, bulunduğu orta-

mın baskısı karşısında savunur. Maddi çıkar savaşımında insanlar, kimi zaman, kişisel düşman durumuna düşerler; ancak yaşam, tümüyle ceza davalarına ve medeni davalara indirgenemez ve var oluş savaşımı kuramı, ruhun yüksek istemlerini ezmemelidir, insanın kendi kendisini tanıması gibi kutsal bir eğilimi yok etmemelidir.’

Bu düşünceyi değişik biçimlere büründürerek, bir sürü alıntıyla süslerken, Samgin, bu düşüncenin yıpranmışlığını ve eskimişliğini sözcükler aracılığıyla ustaca saklıyor, insanların kendisini dikkatle dinlediklerine ve saygı duyduklarına ikna oluyordu. Samgin, “kendisine karşı dürüsttü” ve kendisine yönelik dikkate ve saygıya, pek de aldırmadan, ucuz bir karşılık verdiğinin farkındaydı; bu tutumundan ötürü insanlara karşı tavrı giderek saygıdan daha da yoksun hale geliyor, olgun bir insanın genç insanlarla yaptığı konuşmalara özgü, hoşgörölü bir niteliğe bürünüyordu. Genel olarak oldukça huzurlu ve rahat bir yaşam sürdürüyor, insanların farklı derecede, içtenlikle endişeye kapıldıkları her şey, kendi öneminin ve popülaritesinin artırımı için bir araç haline geliyordu.

Ocak ayının sonunda Yelena geri döndü ve ilk görüşmelerinde, şaşkınlığını gizlemeden:

“Düşünebiliyor musun, senin yokluğunda sıkılıyordum! Evet, evet. Sen öylesine tuzlu... ekşili, ferahlatıcı birisin ki,” diyor, bir yandan da öpüyordu. “İnsanların her türlü aptallıklarına uyum sağlamışsın ve onları engellememeyi çok iyi biliyorsun; bense engelleyici olmayan insanları öylesine seviyorum ki.”

Klim İvanoviç ‘Akıllı kadın,’ diye düşünürken kendisini uyarıyordu; bu uyarı ilk kez yaptığı bir şey değildi; Yelena’nın komplimanı Samgin’in gururunu pek okşamasa da, yine de genç kadını görmekten hoşnuttu. Her zamanki gibi canlı renklerde, yünlü, yumuşak bir şeyler giymiş olan Yelena, kedi yavrusu gibiydi. Kanepe, dişleri arasındaki sigarayla yarı uzanmış bir halde, sağ elinin parmaklarını şıkırdatırken heyecanla anlatıyordu:

“Paris’te bize karşı büyük ilgi var, ancak içinde bulunduğumuz durumu onaylamıyorlar! Kiev’deki şu aptalca Musevi mahkeme-

sinin varlığı hoşlarına gitmiyor. Kokovtsov, Berlin’de, Duma ve basının halkı temsil etmekten uzak olduğunu, bakanların Duma’ya karşı yaklaşımını tümüyle yadırgadıklarını söylemiş. Ben oradayken siyaset çevrelerine rastlantı sonucu katıldım. Eski bir bayan arkadaşım bir avukatla evlendi; adam parlamento üyesi, ateşli bir yurtsever ve Almanlardan nefret ediyor. Şişman birisi, çok çabuk kızıyor, kıpkırmızı kesiliyor ve insan ister istemez öfkesinden çatlayacağı düşüncesine kapılıyor. Bayan arkadaşım da Kostromalı ve safın teki; Fransızca’yı tıpkı koyun gibi konuşuyor, kocası ise deli gibi gülüyor. Bana, Rus dilinin zor olduğunu söyleyerek yakınıp durdu. Kan, çatı, inek, yuvarlak, daire, güzel, uysal, sıçan, sıkı,* diye sayarak böğürüp duruyordu. Rusçayı çok iyi anlayabiliyor. Bizim Duma’da, uğursuz sayı olarak kabul edilen on üç kişilik sosyalist grubun bulunmasına ve onların da aralarında anlaşamamasına, geriye kalanların ise Sibirya’ya sürülmüş ya da yurtdışına göç etmiş olmalarına sevinip duruyordu.”

“Savaşla ilgili konuşmalar da var mı?” diye sordu Samgin.

Yelena, emin bir tavırla: “Fransızlar daima savaştan konuşup dururlar,” diye yanıtladı; gülümseyerek parmaklarını Samgin’in kemikli parmaklarına doladıktan sonra açıkladı: “Çok fazla avukat var; sizin mesleğiniz ise saldırmak ve savunmak. Fransız avukatın ise sıradan müşteri kitlesinin yanında bir de belle France patrie** var.”

Samgin bir öğretmen tavrıyla: “Anayurt, şakaya gelir bir şey değildir,” diye vurguladı.

Samgin’in elinin ağırlığını ölçercesine elinde sallayıp duran Yelena, konuşmasını sürdürdü:

“Neyi savunacağını pek umursamayan insanlar var olmalı. Bu daireye taşınmadan önce, kocamla Boseyna’ya sokağında bir binada oturuyorduk; o binada Meiendorf muydu, yoksa Meienberg miydi, yani Meien’li soyadı olan bir prenses ya da barones kiracı olarak oturuyordu. İşte bu barones, küçük köpeğinin giriş merdivenlerini pisleme hakkını savunur dururdu, mesela...”

* Bu sözcüklerin hepsi Rusça’da ‘K’ harfi ile başlar.

** Güzel Fransa, anayurt.

Klim İvanoviç Samgin, Yelena'nın neşeli gevezeliğini hoşnut bir tavırla dinliyor olsa da, alegorik anlamın bulunabileceği fıkraları dinlemekten hoşlanmıyordu. Bu yüzden, Samgin, kadının konuşmayı bırakarak, onun için olduğu kadar, kendisi için de daima zevk verici olan uğraşa geçmesini sağladı.

Samgin, yeni ve büyük olayların gerçekleşmek üzere olduğunu anlıyordu. Onun için hüküm sürmekte olan hanedanın üç yüzüncü yıl kutlamalarının Moskova ve Petersburg'da fazlasıyla mütevazı geçmiş olması önemliydi; kutlamalara 1613 yılı olaylarına aktif olarak katılan Yaroslavl, Kostroma, Nijniy Novgorod gibi taşra kentleri daha fazla önem vermişti. Ancak taşranın genelinde de kutlamalar daha çok resmi, isteksiz bir biçimde yapılmış, kilise ayinleri ve yürüyüşlerle sınırlı kalmış ve monarşi yanlısı "Rus Halkı" ve "Mihail Arhangel" topluluklarının oluşturdukları baskı altında gerçekleştirilmişti; bu toplulukların yönetimlerinde polis, ruhban kesiminin ve bazı yerlerde de kent yönetiminin, çoğunlukla da tüccar kesimin büyük güç sahibi olduğu biliniyordu; bunlar sanayi burjuvazisinin temsilcisi değildi; "Halkın", Çar II. Nikolay'ın yeteneksiz yönetimini doğru değerlendirdiği ve yönetimi döneminde meydana gelen büyük olayları, yani Hodinka'yı, 9 Ocak Moskova Savaşı'nı ve Lena nehrinde işçilerin kurşuna dizilişiyle, sayısız köylü ve işçi öldürme olayını unutmadığı düşünülebilirdi. Romanovların akrabaları olan Avrupa kralları da, bu yıldönümüne fazlasıyla temkinli bir yaklaşım sergilediler. Anlaşıldığı kadarıyla, Çarın ve büyük burjuva kesimini temsil eden Duma'nın ilişkilerini dikkate almışlardı. Genel olarak, mutlakiyet düzeninin yalnızca siyasi ve manevi açıdan değil, fiziksel olarak da dönemini kapatmış olduğu ortadaydı; zira tahtın varisi de tedavi edilemeyecek bir biçimde soy bozukluğu hastalığını taşıyordu. Ayrıca, çarlığı tamamen yok ederek yerine cumhuriyet yönetimini getirecek olan bir savaşın patlak vereceği de çok net biçimde anlaşılıyordu.

Klim İvanoviç Samgin, gelecekteki konumunu net olarak hayal edecek kadar gerçekçi bir insan değildi. Bunu yapmak için çaba da göstermiyordu. Ancak, kim bilir kaçınıcı kez, bir partiye katıl-

ma zamanının gelip gelmediğini kendisine soruyordu. Ancak var olan partilerin içerisinde, Samgin, yeterince iyi örgütlenmiş, kendisine hak ettiği konumu kazandıracak bir parti göremiyordu. Katılabileceği partiler, böyle bir konumu sağlamadıkları gibi, Vıborg'a yaptığı ziyareti, itibarını lekelemek için koz olarak kullanabilirlerdi.

Samgin, Duma faaliyetlerini özenle takip ediyor, toplantıları izliyor ve partilerin tamamının yeniden yapılandığını, genel olarak da sola kaydıklarını düşünüyordu. Ka-de konferansı, seçmen hakkının demokratikleştirilmesi, devlet şurasında reform yapılması, bakanlıktan sorumluluk talep edilmesi gerektiğini kabul etmişti. "Oktyabristler", "solcular", "Zemskiler" de "sağcılar" olarak bölündüler. "Oktyabrist" Guçkov, toplum huzurunda "hükümetin ülkeyi felakete sürüklediğini" iddia etti. Kongreler de önemsiz sayılmazdı; Kâhyaların on gün süren kongresi yanı sıra, öğretmenlerin ve ziraat emekçilerinin konferansları da gerçekleştirilmişti. Dronov coşarcasına:

"Demokrasi kıpırdanıyor!" diyordu.

İvan Dronov, giderek daha varlıklı biri olmaya başlıyordu; bu, giydiği iş adamı tarzı takımların çeşit ve kalitesinden ve de anlatıklarından anlaşıyordu.

"Tagilskiy'nin bir karısı varmış, hem de nasıl biri, bir bilsen!" Dronov, gözünün tekini kapattı ve ince sesle uzun bir ıslık çaldı, "Kadın tam bir biçim ve çağdaşlık düşkünü; davranışlarında doğal olan hiçbir şey yok; ölüyormuş gibi bir sesle konuşuyor. Onunla, 'kitap satılır' ilanı sayesinde tanıştım. Kitaplarsa, harika kardeşim. Hep bizim klasikler ve de Shelle ya da Shnelle tarafından ciltlenmiş, Şeytan bilir neydi o adamın adı? Kadın benden yedi yüz rubleyi söke söke aldı. Ben ona merhum kocasını tanıdığımı söyledim, o ise yalnızca: 'Öyle mi?' diye sordu o kadar; başka tek bir söz bile söylemedi onunla ilgili, adi kadın!"

"Senin evlenmek gerek," diye önerdi Samgin.

Dronov şaşırarak:

"Nasıl yani? Ya Toska? Ben, kardeşim, onu kurtaracağım, yakın bir zamanda. Bana bu konuda kesin olarak söz verdiler," dedi.

Samgin, İvan'a inanmayarak: "Bolşeviklerin arasına katılacaktır o," diyerek takıldı. Dronov, soru sorarcasına Samgin'e bir süre baktı ve ansızın:

"Katılsa ne olur ki? Ben de onunla giderim. Edebi yayınlar çıkartırız. Kalın kitaplar," dedi.

Dronov, kısa süre önce sigara içmeye başlamıştı ve bu ona hiç yakışmıyordu; kısa boylu, yusuvarlak birisiydi ve ağzında sigarasıyla semaveri andırıyordu. O sırada da, sigarasını beceriksizce yakarken yüzünü buruşturuyor ve konuşmasını sürdürüyordu:

"Biliyor musun, ben bizim işçilerin Lenin'in peşinden gideceklerini düşünüyorum, çünkü proletarya diktasının gerekliliğini fazlasıyla ikna edici biçimde kanıtıyor..."

Samgin, kendi görüşlerini bu denli hassas konularda ortaya koymaktan bilinçli olarak çekinirdi; ancak İvan'ın hali nedense sinirine dokunduğundan, dayanamayarak dişlerinin arasından:

"Gerekliliklerin karşısında olanaksızlıklar var ve bu durum sağduyunun geliştirilmesi açısından fazlasıyla yararlı bir şey..." dedi.

Dronov, yeniden endişe dolu gözlerini Samgin'in yüzüne soru sorarcasına dikti, Samgin ise kendisi için bile beklenmedik bir biçimde, görüşlerini şöyle tamamladı:

"Lenin, kendi fraksiyonunu yasadışılığa mahkûm ediyor."

"Hım," diye ses çıkardı Dronov; sigarasının dumanı boğazına kaçtığı için hırıltılı bir biçimde öksürmeye başladı.

İşçi sınıfını, Klim İvanoviç Samgin, imparatorluk bünyesinde yaşayan farklı azınlıkları düşündüğü ölçüde, yani çok az düşünüyordu; bu azınlıklar "Andijan isyanı" gibi ender olarak gerçekleşen olaylarla kendilerini anımsatıyorlardı; kuşkusuz, işçiler aslında daha fazla, özellikle her kurşuna dizilişlerinde düşünülüyordu. Bu düşünceler gelip geçiciydi ve bilincinde insanların baskı altında tutulması ve öldürülmesi üzerine kurulmuş yaşamdan dolayı sorumluluk duyma düşüncesi uyandırmıyordu. Ancak, Almanya'da sosyal demokratların Reichstag'da çoğunluğu elde ederek Shaideman'ın başkan koltuğuna oturmasından sonra, Klim İvanoviç Samgin, Jores Wanderwelt, Branting, Pablo Iglesias, Yevge-

niy Debs, Babel gibi artık tarihe mal olmuş insanların ortaya çıktığı bir dönemde yaşamakta olduğunu anımsadı. Bunu anımsadığında bile adını bu insanlarla aynı sıraya yazdırma isteği duymadı; ancak işçi sınıfıyla ilgili yorumlarında temkinli olması gerektiğini seziyor ve bu gibi durumlarda: “Sonradan su içilebilecek kuyuya tükürme,” mantığıyla hareket ediyordu. Bununla birlikte Samgin bu atasözünde aslında “kendin” sözünün ıskalanmış olduğunun farkındaydı ve böylelikle başkalarının su içebileceği kuyuya tükürmenin aslında serbest olduğunu kavrayabiliyordu. Dronov’a, Lenin’in devrimci proletarya sınıfını yasadışı olmaya mahkûm ettiğini söylediğinde, Samgin, bu konudaki umudunu ima etmişti ve bu yüzden sonradan kendisine sitem etti.

1914 yazına doğru Klim İvanoviç Samgin, giderek daha hızlı ve yoğun bir gelişim içerisinde olan ve gerçeklere karşı ciddi ve eleştirel bir tavır alan insanlar arasında oldukça fark edilir biri haline gelmişti. Klim Samgin’le ilgili genel bir kanı oluşmuştu:

“Akıllı bir insan,” diyorlardı.

Samgin, bu insanların, eleştiri görünümünü altında, başkalarının yaşam gerçeklerinin boynunu sağa ya da sola çevirme girişimlerini ve niyetlerini kısıtlama ya da yok etme isteğini gizlediklerini, bu çevirme hareketinin çok sert, eleştirmenleri kenarda, boşlukta, umuda ve hayallere yer olmayacak biçimde tutma niyeti taşıdığını anlıyordu. İçinde bulunduğu ortam, kendini beğenmiş, dilenci pratiğine sahip avukatlardan; Şemyakin tipindeki karnı tok, ancak mesleğinden bıkmış, yaşamın sıkıcılığının ezdiği orta okul öğretmenlerinden; Fransız devrimi tarihini, Madame Rolland’ın notlarını okuyan, hoppalıkla siyaseti birbirine karıştıran kadınlardan; henüz ün düşkünü olan, ancak sanatın toplumsal sorumluluğu konusundaki yaklaşımlarında kudurmuş gibi davranan eleştirmenlerin saldırısına ve ısırtıklarına hedef olmamış genç edebiyatçılarından, “Bohem” olarak adlandırılan kişilerin temsilcilerinden; Duma’nın suskun, şu ya da bu partiye kayıtlı, ancak yapılan programların farklı isteklerini karşılayabileceğinden pek emin olmayan üyelerinden oluşuyordu. Onlardan sıksa, çıkık alınlı, çilekeş

görünümlü birisi, siyasete karşı yaklaşımını çok belirgin bir biçimde dile getiriyordu:

“Yaşadığımız biçimiyle, siyaset, yaşamın köklü sorunlarının yanından geçip gidiyor. Siyasetin temeli istatistiktir; ancak istatistik, örnek vermek gerekirse, cinsel ilişkileri, boşanma durumunda çocukların durumunu, yetiştirilmesini ve genel olarak aile yaşamı sorunlarını etkilemez.”

Bu insanların neredeyse tamamı, konuşmalarına: “Biz demokratlar olarak... Biz, Rus demokrasisi olarak...” sözleriyle başlıyorlardı.

‘Raznoçinets tanımı yozlaşmıştır,’ diye akıl yürütüyordu Samgin. ‘Raznoçinets, bir tüccarın yanında değil, bir soylunun yanında iyi durabilir. Soylularla eşit konuma ulaşmak için toprak sahibi olmak gerekiyor. Burjuvalarla eşitlik ise daha kolay elde edilebiliyor.’

Bu insanların arasında çok sayıda sinir hastası vardı; bunlar Freud okuyorlardı ve “kendilerini tanıdıklarından”, özellikle de sıra dışı olduklarından emindiler. Bu insanların tamamı, gerçeklerin üzerinde olabilmeyi arzuluyordu ve neredeyse tamamı hiçbir partiye üye değildi; çünkü parti disiplin ve programlarının, “manevi anayasalarının” özgünlüğüne yok edici bir biçimde yansımasından çekiniyorlardı. Bu insanların sosyal değerlendirmeleri Alyabyev tarafından yapılmıştı:

Alyabyev: “Bizler, ülkenin son rezerve gücüyüz,” diye belirtmiş ve sözlerine karşı çıkan da olmamıştı.

Bu insanların yaptıkları toplantıların birisinde Samgin şunları anımsamıştı: Gençliğinde yasadışı epigram, karikatür, sansürün yasakladığı köşe yazılarının koleksiyonunu yaptığında, bir yazının ön baskı kâğıdında “soydaş” yazısı, kısaca ‘sümüklüler’ anlamına gelen “sopleki” biçiminde yazılmıştı; redaksiyonu yapan dikkatli ya da dalga geçmeyi seven sansürcünün ise “e,” ünlüsünü “ja” ünlüsüyle değiştirmiş ve böylelikle yalnızca yazım yanlışını düzeltmekle yetinmişti. Samgin içinde komik olan şeylere düşkünlüğünün ve komik olanı daha da çarpıcı hale getirme eğiliminin arttığını fark etmeye başlamıştı.

İnsanların acizliğini gözlemlemek, Klim İvanoviç Samgin'i üzen bir şey olmamakla birlikte, sevindiren bir şey de değildi. Samgin çoktandır bu gözlemin normal olduğu düşüncesini kendine kabul ettirmişti. Bu nedenle, temmuz ayında nehir gibi akan yoğun bir gösterici topluluğu, Nevskiy caddesinden, Kışlık Saraya doğru, hanedanlık yılları boyunca tebalarının kanını acımadan dökmesi ve kayıtsız cesareti nedeniyle Çara duyulan hayranlığı belirttiğinde de Samgin üzülmemişti. Binlerce insanın ritimden yoksun, ağır ve tekdüze adımları, Nevskiy köprüsünün ahşap zeminini üzerinde kendine has bir gürültü yaratıyor, bu ses cadde temeline tahta sırkılar çakıldığı izlenimi veriyordu. Yol boyunca boğuk bir uğultu yayılıyor, insanların şapkasız kafaları üzerinde, çok sesli, ulumayı andıran şu sözler duyuluyordu:

“Tanrım, insanlarını koru...”

“Ya-şa-sın!”

“Dindar imparatorumuza nice zaferler nasip eyle...”

“Ya-şa-sın!”

Kalabalığın önünde, gülümseyen yüzlerini mutlulukla gökyüzüne doğru kaldıran, yüzleri tanıdık Duma milletvekilleri, üniformalı, altın sırmalı, kırmızı şeritli pantolon giymiş generaller, uzun saçlı rahipler, altın kaplama düğmeli beyaz ceketli öğrenciler, üniformalı öğrenciler, güzel giyimli kadınlar yürüyordu; şişman kişiler, lastiktenmişçesine hoplayıp zıplayarak ilerlerken, yanlarında yoksul giyimliler de yürüyor, ellerinde bastonlarla yaşlı insanlar, başlarında çiçekli örtülerle kadınlar sallanarak ilerliyor, birçoğu istavroz çıkartıyor ve ağızlarını açmış, öndekilerin kafaları üzerinden öne doğru bir yerlere bakarken, çevreyi bağırışlarla ve ulumayı andıran seslerle dolduruyorlardı. Binaların pencere ve balkonlarına kadınlar ve çocuklar doluşmuştu; onlar da bağırıyor, ellerini sallıyor, belki de çoğunlukla fotoğraf çekiyorlardı.

‘Morituri te salutant,’ diye düşündü Samgin ve anında tereddüt ederek: ‘Hayır, bu doğru değil,’ diye içinden düşüncesini düzeltti.

Samgin'in arkasında birisi: “İşte Çarın halkla bütünleşmesi,” dedi.

“Öyle olduğu kuşku götürür ya... Ancak bu yürüyüşün ansızın toplumun geneline yayılmış bir hareket olduğu ortada...”

Yelena, alçak sesle bir şeyler söylüyor, ancak Samgin onu dinlemiyordu ve yalnızca: “Her insan birtakım şeyleri savunmaya alışmıştır,” sözlerini yakalayabildiğinde, genç kadına ters bir bakış attı. Yelena, Samgin’in koluna girmişti, hafifçe makyajlı yüzünde endişe ve hüznün gölgesi vardı; Yelena’nın yüzüne, kalabalığın çıkardığı ve bu kalabalığı şeffaf bir bulut gibi kaplayan gri toz çökmüş gibiydi.

“Ah, Paris’e boşuna gitmemişim,” diyerek iç geçirdi Yelena. “Burada, artık Şeytan bilir, neler başlayacak...”

Samgin: “Bu sağlıklı bir sarsıntı yerine geçebilir,” dedi bir doktor tavrıyla. “Tıpkı tuzla suyun karışımı gibi; karışımı sallamazsan tuz kristalleşmez...”

Yelena, öfkeli bir tavırla: “Hayır, ben tuz değilim ve birilerinin beni sallamasını istemem,” dedi.

Samgin, kalabalıktaki tanıdıkları incelerken sustu. İşte kalın ipekli kumaştan ceket giymiş Nogaytsev, coşku ve terden parlayan bir yüzle insanları iterek koşuyor; İeronimov, kararsız bir biçimde, sol elinin parmaklarıyla kulağını tutmuş, başını eğerek yürüyor; Pılnikov, kafasında değişik bir şapka bulunan beyaz giysili, uzun boylu bir hanımla kol kola geçiyor; Stratonov, kendini beğenmiş bir tavırla, elinde kalın bastonla yürüyor, yanında ise kelleşmeye başlamış, rengi belirsiz top sakallı Purişkeviç kasılıp duruyor; et kombinâsından gelmiş bayram giysili kasabı andıran şişman Markov da ilerliyor, işçilerden oluşan gruplar fazlasıyla göze batıyordu.

Samgin: ‘Kindar değiller,’ diye düşündü ve ardından alaycı bir tavırla birisine: ‘Proletaryanın anayurdu yoktur, değil mi?’ diye soracak gibi oldu.

Samgin’in oturduğu sokakta, neredeyse penceresinin karşısında, beş katlı bir bina inşa etmekte olan taş ustası işçiler, yaklaşık otuz kişilik bir grup halinde geçti; hepsi de Brüsov’un şiirinde olduğu gibi “beyaz önlüklüydü”. Samgin, işçileri, önlerinde yürüyen, zayıf mı zayıf, kel kafalı, bir maymunu andıran kıvrıkcık sa-

kallı küçük yüzlü ve tiz, çilekeş sesli, yaşlı ustabaşını görünce tanıyabildi.

Bu yaşlı adamcağız uluyormuşçasına korkunç küfürler savurarak durmadan bağırıp çağırdığından, çevre sakinlerinin şikayeti üzerine polise çağırılmış, ancak karakolda üç gün üç gece kadar kaldıktan sonra, dördüncü gün sabah erkenden, çalıştığı yere ansızın dönerek yeniden, kulak tırmalayan bir sesle:

“Asalakla-a-r, Şeytan döller-i-i...” diye ulumaya başlamış ve küfür dolu sözleri yeniden ortalıkta yankılanır olmuştur.

Bu yaşlı ustabaşının peşinden bir taş ustası daha yürüyordu. Bu işçi, uzun boylu, geniş omuzlu, sarığı andıran kıvrıkcık, altın renginde gür saçlı, biçimli sakallı, al yanaklarında ve berrak mavi gözlerinde hoş bir gülümseme olan birisiydi; bu adam Samgin’in pence-relerine başkalarından daha yakın çalışıyor ve Samgin sıkça, adamın resmi yapılacak kadar güzel vücudunu seyredip duruyordu.

Tekdüze, kül rengi gri giysili kız ve erkek çocuklar, küçük adımlar atarak geçtiler; bu grup öksüzler yurdundan olmalıydı. Bunların ardından postacılar, tren garı hamalları, bir hastanenin kadın hastabakıcıları, gümrük memurları, silahsız askerler yürüyüp geçiyorlardı; kalabalık ilerlerken bu topluluğun sonunda, yürüyüşü harekete geçiren etken, yani atlı polis birliği göze çarpıyordu.

Yelena, amirane bir tavırla: “Medved restoranına gidelim,” dedi. “Çok fazla toz yutmuş olsam da, yine de yemek yemek istiyorum.”

“Medved”te insanlar “yaşasın” diye bağırıyor, tokuşturulan kadehler çınılıyor, şişelerinden çıkarılan mantarlar patlıyor ve burada toplananlar, tren garında birisini yolcu etmeye toplanmış insanları andırıyordu. Samgin, telaşlı gürültüye kulak kabarttı, hızlıca gözlüklerini çıkarttı, başını eğerek gözlüğünün camlarını silmeye başladı.

Yelena, parmaklarını şıkırdatarak: “Tanıdık bir ses duyuyorum,” dedi.

Samgin de kulak tırmalayan, tatlı tatlı konuşan sesi tanıdı; kulağına saplanırcasına bir sesle konuşan bu adam, Zahar Petroviç Berdnikov’dan başkası değildi.

Berdnikov: “Bizler insan sevgisiyle savaşır, insanları besleyerek kazanırız. Orta Asya’nın tamamını şeker ve çiçek baskılı basma kumaşla elde etmişiz...” diyordu.

Samgin, gözlüğünün altından, başını pek kaldırmayarak köşeye baktı, orada defne ve palmiye yaprakları arasında, tavana doğru yükseliyormuşçasına, balonumsu bir vücut ve kızılımsı kocaman kabarcığı andıran bir yüz parlayıp duruyor; küçük, iğneleyici bakışlara sahip gözler ışılıtlar saçarak çevreyi süzüyordu. Berdnikov, sol elinde bir şarap kadehi tutmuştu; sağı eliyle göğsüne vurup duruyor, bu vuruşlardan, hamura vuruşları andıran boğuk bir ses yayılıyordu.

“Alman dediğimiz adam demirle, çelikle, makinelerle ve en önemlisi akılla savaşıyor! A-kıl, diyorum!”

“Anımsadım, bu adam Berdnikov. Dünyada az rastlanan sefahat düşkünlerindendir...”

Samgin, Yelena’yı değıl, yan masada oturmuş iki kişinin alçak sesle yaptığı konuşmayı dinliyordu; konuşanlardan biri zayıf, kel, uzun bıyıklı, altın dişli, öteki ise iri burnu üzerinde mavi camlı gözlük bulunan, ak sakallı, geniş alınlı biriydi.

“Zahar, aslında ağı takılmış,” diyordu altın dişli adam.

“Kurtulur. Bağılantıları var.”

“Ne bağılantıları, sen de! Bizde her hafta bakanlar değışiyor. Duma’da ise birbirlerini kıskananlar kol geziyor.”

“Bir şey olmaz. Savaş, ticareti yıkan bir şey değıldir.”

Sustular, Berdnikov’un yanında bulunan birisi, çılınca:

“Mujikin gereksinimlerini karşılayın!” diye bağırdı.

Altın dişli adam, saate bakarak: “Demek, bir süre bekletmek gerektiğini düşünüyorsunuz?” diye sordu. Daha sonra da alçak sesle:

“Acele etmemiz için bir neden yok. Mitya’nın gelmesi gerekiyor, onun ne öğrendiğini dinleyelim bakalım,” dedi.

Yelena kızarak: “Neden böyle dalgınsın?” diye sordu.

Samgin: “Dinliyorum,” diye açıkladı ve Berdnikov’un iğneleyici bağırışını duydu:

“Hümanizm yanlısı radikal aydın kesimimiz, tarihin önüne

geçmek için durmadan çaba harcamıştır. Aydın kesimimiz tarih yapmayı Karl Marx'tan değil, Yemelyan Pugaçov'dan öğrenmiştir...”

“Duma kapatılsın!..” diye bağırdı birisi.

Yelena: “Susuzluğumuzu giderdik artık,” diye belirtti. “Hayır ama, burada duramayacağım, burası çok havasız! Ben temiz havaya çıkmak, adalara gitmek istiyorum,” diye kaprisli bir tavırla açıkladı.

Samgin de oradan ayrılmak istiyordu, Berdnikov’la yüz yüze gelmek zorunda kalabileceği düşüncesi onu huzursuz etmişti, ancak Yelena ona engel oluyordu. Adalara gidememesinin nedenini açıklayamadan, yan masaya sarışın, kıvrıkcık saçlı, al yanaklı genç bir adam yaklaştı ve alçak sesle bir şeyler söyledi.

Yaşlı adam, genci: “İşte size Zahar,” diye övercesine tanıttı. “Siz boyuna geçirilmiş ipten söz ediyorsunuz, ama onun bizi ne kadar aştığına bir bakın...”

Altın dişli adamın yüzü birden soldu, büzüldü, kollarını iki yana çaresizce açtı.

“Akla gelir miydi ki...”

“Evet, bu bir darbe! En az üç yüz bin ruble alacak bu işten, daha az değil...”

“Ancak, izin verin, Miron Vasilyev, ona bunu kim söylemiş olabilir ki?”

“Her yere uzanabilecek eli var...”

Altın dişli adam, sandalyesinden fırlayarak bağırdı:

“Sen söylemişsindir, alçak herif! Sen!”

Adam yüksek sesle ağır küfürler savurdu ve bunun üzerine salona sessizlik hakim olmaya başladı.

Yelena, artık sabrı taşmış bir halde: “Haydi gidelim,” diye yineledi.

Sokakta ayrıldılar. Samgin eve yürüyerek gitti. Yoldan, faytonlar hızla, rüzgâr gibi geçiyordu; faytonlara subaylar binmişti ve hepsi de, Samgin’in ilk subayda fark ettiği gibi, bakışları gururla yukarı doğru çevrili, elleri dizleri arasına yerleştirmiş kılıçların kabzalarında oturuyorlardı.

‘Berdnikov,’ diye düşünüyordu Samgin; gözlerinin önünde canlanan görüntüsüne: ‘adi herif, sabıkalı...’ sözlerini ekliyordu.

Samgin, şişman adama artık makinemsi bir biçimde kızdığını, kırgınlığa kırgınlıkla yanıt verirken böyle yaptığını fark etti. Aslında, Berdnikov’a karşı bir kızgınlığı yoktu; yalnızca hafif bir tiksinti duygusu kalmıştı.

‘Bu çok önceden olmuş bitmiş bir şey ve fıkraya çok benziyor.’

İsakiyevskiy meydanının olduğu yönden, askeri bandonun bakır çalgıları gürültülü sesler çıkarıyor, insanlar o yöne doğru, gruplar halinde aceleyle yürüyordu; bir ara atlı jandarma birliği geçti; çok sayıda beyaz üniformalı polis göze çarpıyordu; Kazan katedrali önünde Çara bağlı olan halk toplanmıştı. Samgin bir gruba, neler konuşulduğunu duyabilmek için yaklaştı, ancak rütbeli bir polis nezaket dolu olmakla birlikte kararlı bir tavırla:

“Baylar, dağılın!” dedi.

Şemyakin, Samgin’in dirseğine dokunarak: “Merhaba,” dedi; sonra da elini başına geçirmiş olduğu yazlık şapkaya uzattı. “Ne yapalım, kötü anılardan bu noktada uzaklaşmamız gerekiyor herhalde? İşte size savaş...”

“Ben savaş falan istemiyorum,” diye sert bir tavırla yanıtladı Samgin.

“Öyle mi? Hayır, ben savaşı, zamanı gelmiş ve fazlasıyla yararlı bir şey olarak görüyorum; savaş ulusların özelliklerini ortaya çıkarır, onları birleştirir...”

Şemyakin yüksek ve tok bir sesle konuşuyordu ve üzerinden öylesine yoğun bir parfüm kokusu geliyordu ki, söylediği sözler de parfümlenmiş gibiydi. Şemyakin sokakta, odadakine kıyasla daha yakışıklı, ancak daha az ciddi görünüyordu; açık mor giysisi aşırı derecede şıktı; pahalı olduğu hemen belli olan yazlık panama şapkası güzelce bükülmüştü, tutacak yeri fil dışından bastonu, parmağında siyah taşlı bir yüzük vardı.

Şemyakin: “Savaş toplum katmanlarındaki farklılıkları yok eder,” diyordu. “İnsanlar barış içinde yaşayacak kadar akıllı ve kahraman değiller; ancak düşman karşısında sevgi, kardeşlik, kaderle oyun oynarken ve onu yenerken de birlik olma gerekliliği bilinci oluşmak zorundadır.”

Demir parmaklığın sokaktan ayırdığı küçük tozlu bahçede, bir grup çocuk, omuzlarında sopa ve küreklerle uygun adım yürüyordu, önlerinde mızıka çalan on yaşlarında bir çocuk, yanlarında ise kareli etek giymiş, gözlüklü bir kadın yürüyordu.

“Seryöja, uygun adım yürü!” diye bağıırıyordu kadın. “Bir, ki, bir ki!”

Şemyakin: “Alman sosyalistler, bizim öğretmenlerimizdir,” diye homurdanıyordu; “Daha geçen yıl silahlanma için yeni vergilerin konulması lehinde oy kullanmışlar...”

Bir ara sokaktan, bacadan dumanın çıkması gibi, birbiri peşi sıra hızlıca ellerinde ikonlarla, Çarın, Çariçenin, taht varisinin portreleriyle insanlar çıkmaya başladı; ardından insanları atıyla itip kakarak, ellerindeki kamçıyı sallayarak onları korkutmaya çalışan siyah sakallı bir atlı polis subayı gelerek:

“Size bu işi bırakmanız söyleniyor! Ge-ri! Geri yürüyün, marş!” diye bağırdı.

Şemyakin: “Rusya kıpırdanmaya başlamış,” diye bir türlü susmak bilmeden anlatıyordu; ceketli, basma kumaştan gömlek giymiş insanlar tarafından bina duvarına itilmiş bir haldeydi; bu insanlardan, ak sakallı, geniş omuzlu, elinde kalın sopa olanı, alınmış bir tavırla Samgin’i incelerken:

“Biri şöyle, öteki böyle diyor, hiçbir şey anlayamıyorsun! Zaman ise geçiyor!” dedi.

“Siz nereye gidiyorsunuz?” diye sordu Şemyakin.

“İşin gerçeği, biz de bilmiyoruz.”

“Peki sizler kimsiniz?”

“Her cinsten insanlarız.”

“Kent parkı, toplanma yeri demektir.”

“Bizler kaldırım ustasıyız.”

Elinde sopa olan adam, Samgin’e: “Savaşın nedeni nedir, beyefendi?” diye sordu.

“Manifestoda açıklaması var.”

Samgin, kaldırımdaki itiş kakışı fırsat bilerek Şemyakin’den uzaklaştı, tam o sırada davul sesleri duyuldu, tiz sesli bir düdük acı acı ötmeye başladı ve sokaktaki sivilleri tıpkı bir pistonun bu-

harı itmesi gibi duvara yapıştırarak, saray birliklerinin uzun boy-
lu askerleri önde alay bayrağı, ayaklarıyla rap rap sesler çıkara-
rak geçmeye başladı.

“Preobrajenskiy birliği,” diye saygıyla açıkladı birisi, başka bir
ses ise:

“Semyonovskiy birliği,” dedi.

“Çocuklarımız! Ortodoks, İsa sevgisiyle dolu askerlerimiz, ya-
şa-sın!”

Bu çağrıya aşağı yukarı on kişi katıldı. Samgin’in önüne geç-
meye çalışarak onu itip duran gri önlüklü, “Kızıl Haç” kolluklu
bir kadın, yüksek sesle:

“Aslında asker olanlar, hep Musevi ve Tatardır ya...” dedi.

Anında, Samgin’in yanında duran, kısa bacaklı, beyaz önlük-
lü, hasır şapkalı bir adam, kadının arkasından bağırdı:

“Ordudaki herkes vaftiz edilir, aptal kadın!”

Kadın, adama doğru un gibi beyaz yüzünü döndürerek: “Ap-
tal sensin!” diye yanıtladı. “Vaftiz eden sen miydin yoksa?”

“Dur, dur bakalım! Böyle konuşmaya nasıl cesaret edersin?..”

Samgin, bir ara sokağa saptı, şapkasını çıkardı ve mendille ter-
li şakaklarını silerken:

‘Cahil insanlar... Böyle insanların uğruna...’ diye düşündü.

Düşünce bir türlü biçimlenmedi; öfkeli ruh hali buna engel ol-
muştu.

Samgin, polisin üç hafta önce Fransa Cumhuriyeti başkanının
geçişi öncesi sokaklarında yaptığı hazırlıkları anımsadı. Tüm so-
kağın bahçe temizlikçileri polise çağırılmış, daha sonra iki gün bo-
yunca polisler evleri gezerek bir şeyler kontrol etmişlerdi; üç evde
arama yapıldı, birisinde bir üniversite öğrencisini tutukladılar; bir
polis güpegündüz ahşap gereçlerin tamir edildiği tamirci dükkân-
ından Agafya’nın arkadaşı, yaşı belirsiz, kel, tıraşlı ve bir kato-
lik papaza benzeyen Benkovskiy soyadlı adamı karakola götürdü.
Sabahın erken saatlerinde inşaat çevresindeki çiti lacivert bir bo-
yayla boyadılar, ardından sokağı suyla yıkadılar ve bir yerlerden,
düzgün giyimli, ciddi görünümlü, çoğunluğu sakallı yirmi otuz ki-
şilik bir grup getirdiler. Aralarında gençler de vardı ve hepsi de

neşeli bir oyuna giriştiler. Sokaktan geçen insanları durduruyor onların üzerine yürüyerek bu insanların yeni boyanmış olan çite yapışmalarını sağlıyor, böylelikle insanlar giysilerinin sırt ya da yan taraflarını kirletmiş oluyorlardı.

Günün ortasına doğru, sokağın başında endişeli bir polis ıslığı duyuldu ve bu ıslığa uyarcasına sokaktan parlak bir araba kayar gibi hızlıca geçti. Arabanın içinde kafasında silindir şapka bulunan şişman bir adam oturuyordu, karşısında iki altın sırma giysili subay vardı, üçüncü subay şoförün yanındaydı. Sokakta görevli adamlardan bir bölümü sokaktan geçiyormuş rolü oynadı, başka bir grup pencerelerden dışarı bakanları takip eden işsiz güçsüz takımını canlandırdı. Klim İvanoviç Samgin ise pencerenin ardından bakarken, şişman Bay Poincare'nin, aslında Romanovların üç yüzüncü yıl dönümüne bir yıl önce gelmesi gerektiğini düşündü.

Yan odada Agafya vardı; Klim üzerinde sabahlık ve terlikle odadan çıktığında, hizmetçi kadın dirseklerine kadar çıplak kollarını göğsünde birleştirerek onu neşeli bir gülümsemeyle karşıladı.

Samgin: "Fransa Cumhuriyeti'nin başı olan insanı gördüğünüzze mi seviniyorsunuz?" diye sordu.

"Adamın başı görünmüyor-ki zaten, silindirlik şapkasından çizmelerine kadar koskocaman bir göbek var, o kadar," diye yanıtladı kadın. "Çarın tıpkı sıradan bir tüccar gibi sivil olması komik. Bir de kafasında siyah bir kova gibi şapkası var ya, daha gösterişli olması için aslında başka bir şapka giyse iyi olurdu, papaz şapkası mesela; yoksa şuna baksana, bizdeki polis şefi daha iyi giyimli."

Samgin, bu kadınla konuşmak için kendine ender olarak izin verirdi, yine de bu çilli kadın giderek daha laubali, ısrarcı olmaya başlamıştı. Ancak işini hâlâ kusursuz yapıyor ve değiştirilmesi için hiçbir gerekçe yaratmıyordu. Samgin, mutfakta bir erkeğe rastlayabileceğini umuyordu, ama Benkovskiy dışında bir kez bile yabancı bir erkek görmemekle birlikte, yine de bazı erkeklerin gelip gittiğini biliyordu. Agafya sigara içmezdi, Benkovskiy de öyle, ancak buna karşın mutfakta hep tütün kokusu hissediliyordu.

İki gün kadar sonra, Yelena, Samgin'e kaz tüyüyle kabaca çizilmiş bir karikatür gösterdi. Kılıç ve süngülerden oluşturulmuş karede, Poincare'nin yüzüyle bir bomba yapılmıştı; karenin köşe-

lerinde ve en üstte, ortada, yarı silinmiş Nikolay Romanov baskılı bir demir para vardı; diğer paraların üzerinde yaban domuzunu andıran İngiltere kralının kafası, altta Belçika ve Romanya kralarının kafaları yer alıyordu. Karikatürün altında: “Karedeki nokta” başka bir deyişle, Fransızcası: “Poincare” yazısı vardı.

“Harlamov bir süreliğine verdi,” dedi Yelena. “Onda hep böyle ilginç şeyler bulunur.”

Klim, onaylamayan bir tavırla: “Gençliğimde ben de bu gibi... kurşunkalem ve kaz tüyünün yaramazlığı sonucu oluşan eserleri toplayarak eğlenirdim,” dedi; ancak artık bu tür yaramazlıkların, bunu yapan insanlara karşı içinde neredeyse düşmanca bir duygu uyandırdığını eklemedi. Aynı duyguyu, Harlamov, sıradan yurttaşlara özgü tutuculuğa ve devrim karşıtı ruh haline karşı tavrıyla uyandırmaya başlamıştı. Harlamov, yavaşça ısıklık çalışması ve kendi kendine alçak sesle konuşmaları, hatta pürüzsüz, tıpkı dökme demir gibi kapkara bir şapka görünümündeki saçları ve genel havasıyla tuhaf, hatta belirsiz kuşku uyandırıyor: Bu insanın saçlarını boyatan, başkasının pasaportuyla yaşayan bir Eser, terörist, aşırı eğilimleri olan ya da sürgünden kaçan biri olduğu düşüncesi akla geliyordu. Ancak Yelena, Harlamov’un, Prozorov’un yeğeni olduğunu biliyordu; Harlamov’un babası, Kursk’ta yaşayan bir veterinermiş, annesi ise 1907’de tutuklanmış ve daha sonra hapisteye ölmüş.

Samsonov’un birlikleri bozguna uğramadan birkaç gün önce, Harlamov, Samgin’e bir sigara kâğıdını göstererek:

“İlgilenir misiniz?” diye sordu.

Samgin, Remington daktiloyla yazılı şiiri okudu:

“Vazgeçelim dostlar, Marksizmden

Vazgeçelim, yüce, kutsal olan doktrinden.

Bizim için daha değerli, şövenizmin Tanrısı

İstemeyiz sınıf kavgası!

Kalk, ayaklan, ey yurtsever Esdek,

Yürü yabancı düşmanın üzerine,

Vur, Proleter Almanı.

Bizler, yürüyeceğiz, yeni kardeşlerimize,
Katılacağız, Guçkov'un komitesine
Umurumuzda değil insanların çılgılık ve lanetleri
Umurumuzda değil Marx'ın öğretileri.

Kalk, ayaklan v.s.

Aynı sözleri bize Georgi Plehanov
Shaideman, Vandervelde ve Ged bağıırır
Devlet Duması'nda ise Buryanov
Onların saçmalıklarını tribünden anlatır.

Kalk, ayaklan v.s.

Bırakalım özgürlüğün kızıl bayrağını,
Üç renkli bayrağa cesurca sarılalım
Sonra ise proleter birliklerimizi
Alman işçileriyle dövüşmeye yollayalım.

"Kötü," dedi Samgin.

"Neden kötü olsun!" diye yanıtladı, Harlamov.

Samgin: "Kaba," diye ekledi.

Harlamov, omuz silkerek ve özür dilercesine: "Çok ilkel," dedi.

Klim İvanoviç, kendi kendine: 'Dalga mı geçiyor?' diye sordu;
Harlamov'un alt dudacağının üsttekenden daha kalın olduğunu ilk
kez fark etmişti ve bu görünümünün ona tiksinen bir adamın yüz
ifadesini kazandırdığını görüyordu; bu adamın gözleri az hareket-
liydi ve teklifsiz bir bakışla ileriye doğru bakıyordu. Samgin he-
men, Harlamov'un sözlerinde daima ikili anlama gelebilecek ima-
lara sıkça rastlandığını anımsadı.

Almanya Büyükelçiliği'nin yağmalanışını, Harlamov şöyle ak-
tarmıştı:

"Sevimsiz stili olan taş binayı yıkıyorlardı. Yan binaları da yı-
kabilecek güçteydiler. Polis izin vermiş olsa, Kışlık Saraya da za-
rar vereceklerdi. Tanıdık bir polis memuru bana: 'Savaş daha ye-
ni başladı, ama yağmalamalardan söz edilmeye başlandı bile; az

Önce bu adamı tutuklamışlar; insanlara, binanın üst yönetimin izniyle yıkılmakta olduğunu, çünkü levazımcı olan bina sahibinin, kırk bin asker çizmesi çalarak Almanlara sattığını' anlatıyordu. Elçilik çatısından tunçtan dökme bir heykel grubunu aşağı attıklarında ise yaşlı bir adam açıklamada bulunmuştu: 'Aslında Aniçkov köprüsünden de çıplak tunç gençleri atsalar iyi olurdu.'

Samgin, sert bir tavırla:

"Siz bu olayda halkın öfkesi gibi bir unsurun yer almadığını mı söylemek istiyorsunuz?"

Harlamov, suçlu bir tavırla: "Ben kızgınlık gibi bir şey fark etmedim," diye yanıtlamış, alay ettiğini artık hiç saklamadan da eklemişti: "İnsanlar üst yönetimin izniyle eğlenip duruyorlar yalnızca, o kadar."

"Bu doğru değil tabii, yalnızca bir şaka!" diyerek savunmuştu Samgin. Harlamov ise yine:

"Gazeteciler kızıyorlar; onlar için duygularını toplum önünde açıklama yasağı getirdiler, söz haklarını ellerinden aldılar, arabulucu 'Reç' gazetesini bile kapattılar," diye eklemişti.

Samgin için, ülkenin tamamında yurtsever duygu patlamasının yaşanmakta olduğu açıktı; Japonya ile yapılan savaşın başlarında benzer olayları gözlemleyememişti. Şimdi ise liberal burjuvazi, oy birliğiyle "Çarın halkla bütünleşmesi" kararını almıştı. Devlet Duması, hükümetle aralarında var olan anlaşmazlıkların tamamını rafa kaldırmış, üniversite öğrencileri yurtsever duygularla sokak gösterileri yapmaya başlamıştı; taşradan Çara yüzlerce telgraf geliyor, bu telgraflarda, savaşmaya hazır olduğundan ve insanların savaşın kazanılacağına inançlarının tam olduğundan söz ediliyordu; gazeteler "Tevtonların* hırçınlığını" anlatıyor; edebiyatçılar şiir ve düz yazılarında Almanlar'ın sonunun geldiğini söyleyerek bu ulusa tehditler savuruyor ve her yerde Don Kazağı Kuzma Krüçkov'un kahramanlığından, kılıçla doğradığı ve mızrakla şişlediği on bir Alman atlı süvarisinden söz ediyorlardı.

Harlamov: "On bir kişiden, on tanesini, herhalde sivil insanların savaşçı bir cesaret kazanmaları için uydurmuşlardır," dedi.

* Tarih öncesi Alman kabilelerinin tamamına verilen ad.

‘Kendini ön plana çıkartmak istediğinden, kuşkucu rolü oynuyor,’ diye değerlendirdi Samgin. Yelena’nın giderek daha sık, Harlamov için:

“İlginç bir adam. Eğlenceli biri. Tuhaf bir adam,” demesi Samgin’in hoşuna gitmiyordu.

Samgin: “Bizde tuhaf adam çoktur, onlardan yoruluyorsun,” diyerek uyardı. Birkaç gün sonra da Yelena’dan şu sözleri duydu:

“Yetenekli biri! Dün bana, operet tarzında bir şeyler okudu, çok komikti! Orada, dindar bankacılardan oluşan bir koro insanı gülmekten çatlatacak bir biçimde:

‘Yakın olan birisinin kemiklerini sıyırmak

Ne kadar da güzel bir şeydir!’

diye söylüyordu.”

Samgin: “Bugünlerde eğlenmek pek de uygun bir davranış değil,” dedi, Yelena ise kendinden emin bir tavırla karşı çıktı:

“Hayır, özellikle bugünlerde her zamankinden daha neşe dolu yaşamak gerekiyor! Bu arada, sen borsa oyunlarından hiç anlar mısın? Ben perşembe günü, sekiz bin kazandım, ancak bunun tehlikeli olduğu konusunda uyarıyorlar, altın ve altından eşyalar almak gerektiğini söylüyorlar...”

Klim İvanoviç: “Evet, tabii ki altın,” diye umursamaz bir tavırla onayladı.

Bu kadının yaptıkları onu ilgilendirmiyor, Harlamov’u övmesi ise kıskançlık uyandırmıyordu. Samgin, savaşın önünde ne tür ufuklar ve yollar açtığı sorusu üzerinde düşünüp duruyordu. Bu savaş silah altına o denli çok insanın alınmasını sağladı ki, kuşkusuz uzun sürmeyecek, yıllar boyunca savaşmak için mali kaynaklar yetmeyecekti. Kuşkusuz, müttefikler, Avusturyalılarla Almanları yenecekti. Rusya, Akdeniz’e çıkışı sağlayacak, Balkanlardaki konumunu güçlendirecekti. Bunların hepsi öyle olsa da, peki ya o, yani Samgin, neler elde etmiş olacaktı! Kendisini fark edilir bir konuma getirmeye kesin karar verdi. Böyle bir kararın zamanı çoktan gelmişti.

‘Bunu, kendi yaşam deneyimime saygı adına gerçekleştirmek zorundayım. Bu, insanlardan ve dünyadan saklamaya hakkımın

olmadığı bir değerdir.’

Ancak bu gibi çözüm seçenekleri onu tatmin etmiyordu. Samgin, tüm yaşamı boyunca kendisini huzursuz eden bir şeyi yalnızca insanlardan değil, kendisinden de saklamaya çalıştığını seziyordu. Kendisini mevki düşkünü olarak görmüyor ve insanlara hizmet etmek zorunda olmadığını seziyordu; insanlardan kaçan birisi değildi, yine de insanların çoğunu işe yaramaz görüyor, bazılarının ise kendisine organik olarak düşman olduklarını seziyordu. Samsonov ordusunun, Doğu Prusya’da bozguna uğradığı haberlerî gelmeye başladı; Samgin kendisini, verdiği kararda aceleci davranmış olmakla suçladı. Birkaç gün sonra Yelena, parmaklarını şıkırdatarak ona bir fotoğraf gösterdi:

“Ne kadar da ilginç, baksana!” dedi.

Fotoğraf bulanıktı, ilk bakışta çözmek güçtü; fotoğrafta bir sokak, sokakta taştan iki küçük ev görünüyordu; pencere doğramaları ve camlar kırılmış, ev kapısından, taşlı girişe doğru birinin bacakları uzanmıştı, sokağın tamamı kırık mobilyalarla doluydu; bir yere kapağı koparılmış kırık bir piyano atılmıştı; sokağın ortasında kesilmiş bir akça ağaç ya da kestane ağacı duruyordu ve ağacın önünde bir ateş yakılmıştı; ateşin içinde piyano kapağı, önünde ise, Voltaire tarzı büyük koltukta ayaklarını bir daktilonun üzerine koymuş, tüfeğini bacakları arasına yerleştirmiş bir Rus askeri oturuyor ve ateşe bakıyor, arka planda iki asker, bir atın koşumunu takarken ya da çıkarırken flu olarak görünüyordular.

Yelena: “Bu fotoğrafın altına, ‘galip’ sözcüğü yazılabilir, öyle değil mi?” diye sordu. Samgin ise kızgınlıkla:

“Ben, bu... düzensizliğin bilinçli olarak, fotoğraf çekilmesi için oluşturulduğundan eminim. Bunu yapanlar astsubaylardır, savaş muhabirleridir,” dedi. Yelena karşı çıktı:

“Hayır, bu fotoğrafı çeken doktor Malinovskiy. Başka bir soyadı daha var, o da Bogdanov’dur. O doktor olarak çalışmadı, ancak çok bilgilidir. Kocamla birlikteliğimin ilk yılında evimizde konferanslar verirdi. Çok mütevazı, ancak dalgın birisidir.”

Yelena, hoşnut bir ifadeyle omuzlarını ve göğsünü oynatıp,

parmaklarını şıkırdatarak:

“Biliyor musun, şu savaş çok ilginç bir olay, insanın heyecandan soluğu tutuluyor! Sabah uyanır, acaba kim kimi yendi, diye düşünürsün. Gazeteleri de, eğlenceli bir dostunu bekler gibi beklersin,” dedi.

“Yenilgiye uğramış olanlar için bu durumun eğlenceli olacağını sanmam,” diye akıl veren bir tavırla uyardı Samgin, Yelena ise felsefeci tavrıyla:

“Öyleyse savaşmadan sorunlarını halletsinler,” diye yanıtladı.

Birkaç gün sonra ise Yelena şaşkınlıkla:

“Harlamov’un, savaşa gönüllü olarak katılacağına inanabiliyor musun?” dedi.

Samgin, Yelena’nın şaşkın sözlerinde sevincin hangi nedenle ortaya çıktığını anlayamadı.

Bu yüzden de:

“Buna neden seviniyorsun ki?” diye sordu.

Yelena:

“Benim biraz Fransız olduğumu unutuyorsun,” diye yanıtladı.

Bu haber Samgin’in fazlasıyla canını sıkıyordu; çünkü o, Harlamov’u, Novgorod illerinden birisine yollamayı düşünüyordu. Harlamov, orada, Pesoçnoye mezrası sakinlerinin, toprak sahibi bayan Levaşeva’nın tarlalarını ve otlaklarını yasal olmadığı halde kullanmaları konusunda açılan davayla ilgilenecekti. Toprak sahibi Levaşeva ölmüştü; varisi, Devlet Duması’nda milletvekili olan Nogaytsev, eski bir plan bulmuş ve Prozorov’a vekalet vererek mezra sahiplerinden davacı olma işini devretmişti. Prozorov soruşturma açmış ve yerel mahkemede davayı kazanmıştı. Ancak hukukçular odası, mahkeme kararını onaylamamıştı; aynı zamanda, yerel manastır, dava konusu toprağın bir bölümü üzerinde Levaşeva’nın bağış belgesini takdim ederek, topraklar üzerinde hak iddia etmiş ve köylülerin üç yıl boyunca toprakları manastırdan kiralık olarak kullandıkları kanıtını da ortaya koymuştu.

Bu kargaşanın sonunda, Anisim Frolenkov adında bir köylü, manastırın üzerinde hak iddia etmediği otlakları, Nogaytsev’in yerel mahkeme kararından hemen sonra kendisine sattığını, ma-

nastırın ise bu otlakların kuru otlarını, Frolenkov'un, Nogaytsev'e verdiği senetle ödenmiş gibi göstererek kullandığını bildirmişti. Klim İvanoviç Samgin, eskiden de, bu işin karanlık olduğunu ve Prozorov'un davaya bakmayı kabul etmekle düşüncesizce davrandığını anlamıştı; birkaç gün önce Nogaytsev yanına gelmiş ve Samgin'i, bu işin peşini bırakmak gerektiği konusunda kesin olarak ikna etmişti. Nogaytsev korkmuştu ve bu halini gizlemeye çalışmıyordu:

"Azizim, gereksiz bir duygusallıkla davrandığımı kabul edelim. Ben iş adamı değilim ve kanunların ayrıntılarını bilmem. Beklenmedik bir mirastı bu, biliyor musunuz, bense varlıklı biri değildir ve bir ailem var! Aile, insanı bu gibi işlere girmek zorunda bırakıyor... O plan benim aklımı karıştırmıştı. Şimdi ise plan denen şeyin, öylesine bir varsayım olduğunu anlayabiliyorum."

Nogaytsev, bugün, nedendir bilinmez, daha bir temiz, saçları taralı, giysileri güzelce ütülü ve mütevazıydı; giysisi üzerindeki tüm düğmeleri sıkıca kapalıydı ve bir saat önce hamamdan çıkmış gibiydi. Konuşurken sakalını, kalçalarını, kalın ceketinin yakalarını sıvazlıyordu; iyi niyetli yüzünde bir şaşkınlık, bir acındırma ifadesi, gözlerinde ise düzenbazca bir gülümseme fark edilebiliyordu.

Samgin kızgın bir tavırla Nogaytsev'e tam olarak ne istediğini sordu.

Nogaytsev, cırlak bir sesle, yoğun bir biçimde kızarak: "Barış istiyorum!" diye kararlı bir tavırla açıkladı. "Bir Duma üyesi için bu günlerde... böyle bir zamanda, köylülerle kavgaya girmek yakışıksız bir davranıştır... anlıyor musunuz? O yüzden ben sizden, köylülere gidip, onlara uzlaşma önerisi götürmenizi çok rica ediyorum. Yoksa, bilirsiniz, gazeteler öğrenecek, bunu haber yapmak için kullanacaklar. Böylesi ise sessizce, barışçıl..."

'Bu hiç de fena bir öneri değil,' diye düşündü, Samgin. 'Üstelik bu Prozorov'dan aldığım son dava.'

Samgin bu davayı sonuçlandırarak, Yelena ile aralarında kaçınılmaz olan görüşmelere son verebileceğini hoşnut bir ruh hali içinde düşündü. Bu kadın artık aşırı yakınlığı ile biraz canını sıkı-

yor, hatta teklifsiz ve saygısız davranışlarıyla onu incitiyordu.

Ve işte Samgin, tekerlek vidaları gevşemiş bir faytonda, Boro-
viçi'den Ustüjna'ya giden kötü yolda sallanarak yol alıyordu; si-
sin arasından çıkan soğuk, çiseleyen bir yağmur dizlerini ıslatıyor,
arabanın deri tavanı sallanarak Samgin'in başına çarpıyordu;
Samgin şemsiyesini açtı ve dizlerini kapatacak biçimde öne doğru
çıkardı, şemsiyenin ucu arabanın her sallanışında yaşlı arabacının
sırtına dokunuyor, yaşlı adam ise hırıltılı bir sesle:

"Hadii, yürü, yürü!" diye atına bağıırıyordu.

At güzeldi, iyi koşuyor, durmadan bağırarak zorunda bırakmı-
yordu ve böyle bir atın böylesine yıpranmış bir arabaya koşuldu-
ğunu görmek şaşırtıcıydı.

Yol kenarındaki ağaçlar yüzercesine geçiyor, sonbahar rüzgâ-
rının yapraksız bıraktığı siyah dallar sallanıp duruyordu; gövde-
lerinin yan kısımları beyaz olan saksağanlar, telaşla çevrede uçu-
şup duruyor ve durmadan ötüyorlardı; çatırtılar çıkaran arabayı
karşıdan gelen yoğun bir bataklık kokusu karşılıyor ve uğurluyor,
çevredeki nem, insanın derisine saplanıyor ve ağır bir hüznle, ak-
lına sıra dışı düşünceler getiriyordu. Nogaytsevlerin, Frolenkovla-
rın ve Pesoçnoye mezarının sakinlerinin davaları, Fransa'nın ku-
zeyinde gelişen ve "Dünyanın Atinası" sayılan Paris'in yok olma-
sı tehlikesini getiren dramla karşılaştırıldığında neydi ki! Alman-
ların zafer kazanmaları durumunda, Fransızlar yalnızca maddi
açıdan yağmalanmakla kalmayacak, aynı zamanda kendilerinden
daha az yetenekli bir millet karşısında diz çökmek zorunda kala-
caklardı. Evet, bu tüm Avrupa'ya vurulmuş bir darbe olacak ve
kuşkusuz insanlığın tamamına yansıyacaktı. Almanların devrim-
den kaçınarak, kendi Napolyonlarını yaratmaya ve Avrupa'nın
tamamını ele geçirmeye yönelik bir amaçla hareket etmeleri ola-
nak dahilindeydi. Aynı zamanda, Japonya da Asya'yı ele geçirme-
ye başlayacaktı. İleride insanlık ırkların savaşımı tehlikesiyle kar-
şı karşıya kalacaktı. Bunların tamamının, milyonlarca gezegenin,
binlerce devasa yıldız takımının arasında, uçsuz bucaksız bir ev-
rende olup bittiğini anımsamak, bunlarla karşılaştırılınca, dünya-
nın, yalnızca elli altmış yıl ömrü olan insanoğlunun üzerinde ya-

şadığı belki de bir zerrecik olduğunu düşünmek...

Bu gibi düşünceler Samgin'in aklına pek sık gelmezdi ve daha çok, uzaydaki insanın "dünyevi acılarının" ya da yalnızca onu yaratmış olan yazarın bilebileceği nedenle karamsar düşünce yapısına ve "ifadeler sistemine" sahip kahramanların yer aldığı eserleri okuduğunda ortaya çıkıyordu. Klim İvanoviç, bu gibi düşünceleri sevmiyor ve her tür programlanmış düşünce sistemi gibi, bunların da kendisini etkisi altına almasından çekinerek üzerinde düşünmekten kaçınıyordu. Ancak yine de Samgin bu düşünceleri bir köşede tutuyor, insanı gerçeklerden uzaklaştırma ve üzerine çıkarma özelliklerinden ötürü de önemli görüyordu. Samgin, insanların, "izafiyet kuramından", güneş içindeki sıcaklık oranından, Samanyolu'nun bir yay mı yoksa bir spiral mi çizdiğinden ve yerkürenin gelecekte yanacağından ya da donacağından söz ettiklerinde, birbirlerine daha akıllı göründüklerini çok iyi fark edebiliyordu. Kendisi de farkında olmadan, bir anda, bu modaya uygun düşüncelerin değerini, sonsuza dek geçerli olmak üzere şu sözlerle saptamış oldu:

"Tüm bunların şöyle ya da böyle olduğunu kabul edelim; ancak, bu sorunları çözmeden de yaşanabilir."

İşte bu saatlerde, çevreyi çok kısıtlı gösteren sis perdesi içinde ve fayton demirlerinin kulak tırmalayan sesleri eşliğinde Samgin, ilk kez ve seve seve insanoğlunun var oluşu konusunun bir bilmece ve bu bilmecenin de anlamsızlığa fazlasıyla yakın olduğu kanısına vardı. Samgin, fiziksel yorgunluk ve hüznü bir ruh hali içerisinde akşama doğru, küçük, yere çivilerle çakılmışçasına birbirine sıkıca yaklaştırılmış görünen yapılarla dolu, şurada burada on beş kadar sivri çan kulesine sahip kilisenin bulunduğu küçük bir kente gelmişti. Suskun arabacı, atını kararlı bir tavırla ne oldukları anlaşılmayan, küçük demirci dükkânlarının önünden sürüyor, karanlıkta ocaklardaki kömürün ışıkları fark ediyor, çekiçlerin tekdüze sesi yayılıyordu; gri görünümlü nehrin kıyısında da gürültüyle çalışılıyor, odunlar kesiliyor, baltalar bileniyor, bir şeyler gıcırıyor ve hızlı bir tempo içerisinde aceleyle şu duyuluyordu:

Ey, dubinuşka, öf çek!

Eh, yeşil yeşil de kendisi gider!

Çekeriz, çekeriz

Sonra da öf çekeriz!

“Yürü, yürü yürü! Koşarak yürü, haydii!”

Alacakaranlıkta, yirmi kadar adam, kıyıdan nehre, yeni inşa edilmiş sarı bir “Tihvinka”yı* indiriyorlardı.

Samgin: ‘Hâlâ eski, basit bir yaşam sürüp gidiyor,’ diye düşünüyordu. ‘Avrupa’nın gerisinde kalmışız. Üstelik onun yaşantısına engel de oluşturuyoruz. İnsan fazlalığıyla korkutuyor, zenginliğimizle kıskandırıyoruz.’

Samgin, koltuğun üzerinde oturmuş, ayaklarını daktilonun üzerine koymuş askeri anımsadı.

‘Vahşiler, yabaniler,’ diye düşündü.

Samgin, gürültünün etkisiyle biraz canlanarak: “Otele gidelim,” dedi. Arabacı sakın bir sesle:

“Neden söylüyorsunuz ki? Ben nereye gitmeniz gerektiğini biliyorum!” dedi.

Arabacı atı, iki katlı, beş penceresi sokağa bakan bir evin girişinde durdurdu; pencerelerin panjurları, ince oyma işçilikle süslenmişti, mavi doğramalar çiçek resimleriyle bezeliydi ve duvar kâğıdı yapıştırılmış gibi görünüyordlardı. Uzun boylu, sakallı bir adam kapının önündeki merdivene çıktı ve eğilerek selam verirken, sevecenlikle:

“Buyrunuz efendim! Yorulmuş olmalısınız, değil mi? Olka gel! Çabucak...”

Adam gözden kayboldu, uzun boylu, endamlı, kalın saç örgülü ve güzel dudaklarının neredeyse fark edilmesini engelleyecek kadar al yanaklı Olka çıkıp geldi. Olka da konuşkan biri değildi ve: “Bu kimin evi?” sorusuna:

“Ev sahibinin,” diyerek yanıt verdi.

İşte Klim İvanoviç Samgin, aydınlık, temiz, kıvrımlı “Viyanatarzı sandalyeler” ile dolu, duvarları fazlasıyla kızıl mantarı andıran çiçekli duvar kâğıdıyla kaplı bir odadaki masada oturuyordu.

* Keresteden yapılma bir deniz aracı.

Duvarlardan birinin önünde cam dolap vardı; üst rafı çay takımlarıyla tıka basa doldurulmuştu; ortalarında boyalı ince camdan yapılma, üzerinde kilise bulunan bir sürahi duruyordu. Arka duvarda şekerden yapılmış paskalya yumurtaları asılıydı; ayrıca yeşil kurdeleli, iri, ahşap ve kırmızıya boyanmış yumurtalar da vardı. Geriye kalan iki rafta ise kutular, küçük çekmeceler, geniş servis tabakları, birisi ayı biçiminde boş şişeler ve benzer şeyler diziliyordu. Diğer duvarda iki taş baskı asılıydı; birisi “kutsal aile”yi, diğeri ise eşi, taht varisi oğlu ve kızlarıyla Çar II. Nikolay’ı gösteriyordu; bu resim, Çar sülalesinin üç yüz yıllık hakimiyetinin yıldönümü için basılmış olanlardandı. Duvarda asılı resimlerin arasında, tabutu andıran kızıl ağaç kutulu antika İngiliz malı saatin sarkacı sessizce sallanıp duruyordu. Ön köşede beş ikon asılıydı; ikisi gümüş çerçeve ve bezden yapılma üzüm desenli kaplamalar içerisindeydi. Masanın üzerinde bir semaver kaynıyor, ancak çay servisi yapmak için hiç kimse gelmiyordu ve ev, herkes uyuyormuşçasına sessizdi.

Samgin şaşkınlık içerisindeydi: ‘Bu otel değil, o halde tüm bunlar ne anlama geliyor?’

Ancak, güzel görünümlü, Varavka’nın kıskanabileceği kadar görkemli, açık renk gür sakalları olan adam yeniden belirdi:

Adam, yüksek sesle ve masadaki semaverin karşısına geçerek: “Buyrun, çay içmeye,” diye davet etti.

Samgin: “Bağışlayın, beni size hangi nedenle getirdiklerini anlayamıyorum?” dedi.

Yakışıklı adam: “Doğru yere, telgraf üzerine getirdiler,” diyerek Klim’i yatıştırmaya çalıştı. “Bay Nogaytsev, sizi karşılamak için araba yollamamız ve yardımcı olmamız için bir telgraf çekmişti. Bizim buradaki araziler oldukça ıssızdır. İyi atları ise savaş için aldılar. Adım, Anisim Yefimov Frolenkov, hizmetinizdeyim.”

Frolenkov, gerilmeden, rahat konuşuyordu, sesi bir kadın sesi gibi biraz incedi; ancak bu ses güzel, yapılı vücuduna ve güzel yüzüne çok yakışıyordu. Nogaytsev’in işine karışması, Samgin’de bazı kuşkular uyandırmış olsa da, Frolenkov bu kuşkuları anında yok etti.

“Ben, gemi inşaatçısıyım; Mokşa kayıklarını, Tihvinkaları ve de her türlü ev kullanımı için kapacak yaparım. Affınıza sığınarak, eşimin ailesinin yanına, yarın bizim de gitmemiz gereken Pesçoçnoe’ye gittiğini söyleyeyim. Kendisi ikinci eşimdir, daha geçen baharda evlendim. Annemle yani kayınvalidesiyle gitti. Bir oğlum askere yazıcı olarak alındı, diğeri ise burada bana yardımcı oluyor. Damadım eskiden öğretmendi, Vinopolka’da oturuyordu, onu da savaşa gönderdiler, kızım da onunla birlikte Kızıl Haç’ta hemşirelik yapmak üzere gitti. Vinopolka’yı kapattılar. Aslında, söylenene bakılırsa, hazine oradan bir buçuk milyar gelir sağlıyormuş.”

“Sanırım bir milyar.”

“O da az para değil... Savaş, herhalde büyük paralara mal olacak, değil mi?”

Frolenkov, yanıt beklemeden konuşmayı sürdürdü:

“Şu uzamış işi sonlandırmaya karar vermeleri iyi oldu; o para Pesçoçnoe köylülerinin iflas etmelerine neden oluyordu. Köy muhtarı burada hapis yatıyor, yerel yargıç onu bir aylığına içeri attı; işini sıkı tutabilen bir adamcağız değil de ondan. Siz, efendim, merak etmeyiniz, ben Pesçoçnoe’de tanınan birisiyimdir.”

Samgin: ‘Ne kadar da hoş bir adam,’ diye düşündü. ‘Üstelik, görüldüğü kadarıyla da, hiç aptal değil...’

“Şu siyaseti, biz saf insanlar pek anlamayız. Nasıl oluyor da savaş giderleri artırıyor, gelirleri ise azaltıyor, öyle mi? Aslında, biliyor musunuz, şarap olmadan iş güzel yürümüyor! Bazen, insanlar biraz yorulunca, onlara bir kova şarap sözü verirsin, onlar da yeniden canlanarak çalışmaya başlarlar. Biz savaşı kazanınca, tüm zararlarımızın karşılanması isteyeceğiz. Yeter ki bir an önce olsun! Bir iki darbe vurduktan sonra ‘zararlarımızı karşılayın’ deriz, yoksa bir kez daha vururuz, ona göre.”

Samgin, Samsonov ordusunun yok oluşunu anımsattı.

“Ha, evet, yanlış bir hamle yapmışlar. Ne yapalım, olsun, bizde yeterince insan var.” Frolenkov düşündü, gözlerini kırptırarak: “Aslında pek acele etmemek gerekiyor, savaşın da kendine has özellikleri var. Bu hep böyledir ya, bir taraftan zarar edersin, diğer yandan da kazançlı çıkarsın.”

Samgin: “Bu işin neresinde kazanç görüyorsunuz?” diye sordu.

“Nasıl desem ki, açıklaması güç! Ama nasıl söyleyeyim? Bakıyorsun da, bizde insan çok, toprak az. Tok bir yaşam için, insanlara arazi yetmiyor. Sibirya’ya köylüler kendi istekleriyle gitmiyor, zorla yerleştirmeye ise yukarıdakiler... cesaret edemiyorlar, sanki? Bağışlayın! Düşündüğümü söylüyorum işte.”

Samgin, ilgiyle ve onaylayan bir tavırla: “Lütfen,” dedi. “Ne kadar içten olursanız o kadar iyi.”

Frolenkov, içten bir gülümsemeyle: “Hem baş başa konuşuyoruz,” diyerek sürdürdü konuşmasını. “Biz konuşuruz, konuştuğlarımız da bizde kalır, öyle değil mi?”

“Aynen öyle,” diye onayladı Samgin ve ‘çok akıllı,’ diye düşündü.

Bu insanın her şeyi Klim’in hoşuna gitmişti; berrak mavi gözleri, geniş, hafif gülümsemesi, yanaklarındaki sıkı, al cildi, hepsi de çok hoştu. Çok derin olmayan dört kırışık, alnına nota satırları gibi, düzenli bir biçimde yerleşmişti.

‘Açık bir yüz, buna denir işte,’ diye karar verdi Klim.

Frolenkov’un lacivert gömleğiyle iyice belirginleşen gür sakalı hoştu. Bu adamın, çayı bardak altlığına doldurmadan direk fincandan içmesi de Samgin’in hoşuna gitmişti. Bu insana zevkle baktıkça, Samgin kafasında yeni düşünce kabarcıklarının kolayca oluşmaya başladığını seziyordu:

‘Mujik-aristokrat. Uşkuyniklerin, toprağı işlemeye açanların torunu. Sadko. Vasili Buslagev. Dejnev gibi bir adam bu. Tevtonların, köleleştirmek, yok etmek istedikleri bir ırkın insanı...’

“Benim söylemek istediğim şey şu; köylüler işsiz güçsüz oluşlarından ötürü ayaklanıyor, bu yüzden de yönetimdekiler onları falakaya yatırıyor, kurşuna diziyor, hapse atıyorlar. Bunları yapmaya cesaretleri var. Fazla olanları Sibirya’ya ya da Asya’ya yerleşime göndermeye ise cesaretleri yetmiyor! İşte bunu anlayamıyorum! Bu nasıl olur? Öldürürken acıymıyorlar da, topluca alıp başka bir yere yerleştirmeye bir türlü karar veremiyorlar? Burada benim köylü aklımı siyaset karıştırıyor. Yaramazlık yapıyor siyaset, bence. Ne dersiniz?”

Frolenkov'un gözleri biraz daraldı, rengi koyulaşır gibi oldu.

Klim İvanoviç, dinlemek için can atarak: "Zoraki yerleşimlerle ilgili düşünce, oldukça sıra dışı," dedi.

Frolenkov gülümseyerek, ders verircesine: "Beş yıl geçti ve köylüyü düşünmeye alıştırdım," dedi. "Onlar düşünmeyi öğrendiler, ama benim konuşabileceğim birisi yok ve sizin gibi bir konuk da benim için bayram gibi bir şey. Bizim küçük kentimiz eskiden beri üretkendir; küçük gemiler yapıyoruz, bataklıktan demir çıkartıyoruz, çivi ve her türlü ufak madeni ıvır zıvrı üretiyoruz, marangozculukta ün salmışız." Frolenkov sustu, iç geçirdi ve sakalını iki eliyle açıp, yüzünden çıkartmak istercesine ekledi: "Genel olarak, yaşama ilgi duyuyoruz. Burası ıssız bir yerdir; çevrede bataklıklar, göller, çaylar, Mologa, Çagodoş, Kovj, Pes nehirlerinin kolları, şurada burada ormanlar var; bunların tamamı, az da olsa geçimimizi sağlıyor. Ancak yerimiz dar geliyor; bu darlık sorunu, hem kilisede hem de hamamda aynı. İçtenlikle söylemek gerekirse, buradaki halk vahşidir. Özellikle gençler. Duyduğum kadarıyla, yurtdışında, evde fazlalık oluşturan gençleri zencilerin, Amerika yerlilerinin yanına gönderiyorlarmış; bizde ise onlar evde oturarak kalabalık oluşturunuyorlar... Şimdi de gençleri savaşa gönderdiler, böylelikle ortalık biraz sessizleşti..."

"Grev oluyor muydu peki?" diye sordu Samgin.

"Hayır, bizde artık grev yapılmıyor; sarhoşluklar, kavgalar ise işleri çıkmaza sokuyor!"

Frolenkov berrak gözlerini açarak saate baktı ve ayağa kalkarak:

"Bağışlamanızı rica ederim! Yoldan geldiniz, dinlenmeniz gerekiyor; işte, yan odada her şey hazır. Bir şey gerekli olursa, Olka'yı çağırınız," dedi.

Frolenkov, sararmış, sıkıca birbirine yapışık dişlerini gösterecek gülümsedi:

"Toplum önünde vaaz veren kardeş Demid bize gelmiş; duymuş muydunuz adını? Harika birisi olduğunu anlatıyorlar. Onu dinlemeye gidiyorum," dedi.

Samgin kendini dinlenmiş hissederek:

"Ben de gelsem, olur mu?" diye sordu.

“Lütfedin, buyrun tabii!” diye yanıtladı Frolenkov, sevinerek. “Buraya çok yakın, neredeyse bitişikte.”

Birkaç dakika sonra, Samgin kendini elliye yakın insanın toplandığı bir odada buldu; içeridekilerin otuz kadarı sandalyelerde, sıralarda, üç pencerenin pervazında oturuyor, geri kalanlar, birbirleriyle omuz omuza yapışık bir vaziyette ayakta duruyorlardı. Frolenkov aralarından kendisine güçlkle yol açarken, ciddi ve güç sahibi biri gibi:

“Kenara çekil! Yol ver geçelim...” diyordu.

Oda herhalde bir yazıhane görevi görüyordu; tavandan sarkıtılan iki lamba insanların başlarını aydınlatıyordu; duvarlarda çerçeveli “belgeler”, en uzaktaki arka duvarda ise Çarın portresi asılıydı.

Frolenkov, Samgin’i ilk sıraya geçirdi, kel, yaşlı bir adamcağzın kulağına bir şeyler fısıldadı, o da itaatkâr bir tavırla kalkarak yerini verdi. Samgin oturdu, camları buğulanmış gözlüğünü sildi, yeniden taktı ve hemen başını önüne eğdi; küçük bir masanın arkasındaki duvara sıkışmış bir halde, üzerinden atlamaya hazırlanıyormuşçasına elleriyle masaya dayanmış, sırtı bükük, göğsünün üzerine siyah bir haç nakşedilmiş, düğmeleri açık beyaz gömleğiyle ak saçlı Diomidov oturuyordu. Masanın üzerinde, daha da uzamış ince ve kırılmış sakalına dokunan, büyük, altın ya da teneleden yapılmış, gümüş bir zincire asılı bir haç sallanıp duruyordu.

Diomidov, donuk ve ifadesiz bir sesle ve hüznü bir tavırla:

“Bizim hem Çarımız, hem de Tanrımız olan, barış dağıtıcı, barışsever, ölümü Pontius Pilatus’tan alan, acılar içerisinde ölen ve gömüldükten sonra dirilen İsa’nın evlatları olan sizler...” diyordu.

Diomidov’un beyaz gömleği, kuru kemikli yüzünün toprak rengi cildiyle, dişsiz, kapkara görünen, çevresi seyrek kıllardan oluşan bıyıklarla kaplı ağzıyla büyük bir tezat oluşturunuyordu. Konuşmacının mavi gözleri eski parlaklığını yitirmiş, artık bir yeni yetmenin gözleri gibi küçük görünüyordu; ancak bunun nedeni, gözlerin iyice çukura kaçması olabilirdi.

Samgin: ‘Beni tanıyacak mı acaba?’ diye düşünüyor ama Diomidov’un kendisini tanımasını hiç istemiyordu. Ardından,

Klim'in aklına, bu insanın kendisini bilinçli olarak Vasiliy Blajen-nıy ikonuna benzetmeye çalıştığı düşüncesi geldi.

"İsa'nın köleleri olan bizler, dünya kargaşasında bocalarken, ondan uzaklaştık, onu inkâr ettik. Bizi buna iten nedir peki?"

Diomidov doğruldu ve ellerini havada sallayarak, bu dünyanın "acınacak cilvelerinden," "zekânın başkalarını hor görme alışkanlığından," "bilimin kendi bildiğini okuyan tutumundan," "nefsin ruh üzerindeki utanç verici ve ölümcül zaferinden" söz etmeye başladı. Diomidov'un konuşması, dualarla, ilahilerle, kilise yayınlarından bolca yaptığı alıntılarla süslüydü; ancak bazı sözleri kilise bilginlerinin sözlerinden alınmaydı.

"Akıl, yanındakine besleyeceğin sevginin katilidir..."

"Söz, kendi yankısını bir gerçek olarak mı kabul eder yoksa?"

Samgin, Diomidov'un, mahkemede savcıların küçük suçlardan söz ederken kullandığı tutkusuz, sıradan ve mesleki ses tonunu kullandığını fark etti.

'Yine de, inançlarına ve Tanrısına sadık kalmış,' diye düşündü.

Odada bir tür ekşi nem kokusu vardı. Samgin'in yanında, gözleri yarı kapalı, iri, şişman, kırmızı yüzlü, yelekli bir adam oturuyordu. Bu adam vaizin yüksek sesle söylediği neredeyse her tümceden sonra, yavaşça gırtlığını temizliyordu ve iki kez homurdanarak:

"Söyler misin, lütfen..." demişti.

Diomidov öfkeyle haykırarak konuşmaya başladı:

"Almanlar, dünyadaki en okumuş ulus olarak biliniyorlar. Yeni şeyler icat ediyorlar, tuvalet klozetini de onlar buldu. Onlar da Hristiyan. İşte bize savaş açtılar. Neden? Bunu kimse bilmiyor. Biz Ruslar, yalnızca insanların yaşamlarını savunmak için savaşıyoruz. Bizde yalnızca I. Petro, Hristiyanlarla toprak genişletmek için savaşmıştı; ancak o Çar Tanrı'nın düşmanıydı ve halk onu bir İsa düşmanı olarak algıladı. Bizim çarlarımız, daima putperestlerle, Müslümanlarla yani Tatarlarla ve Türklerle savaşmışlardır..."

Karanlık bir köşeden neşeli, güzel bir ses:

"Halkla da savaşmışlardır..." dedi.

Dinleyenler, konuşmadan kıpırdandılar, bir şeyler daha bekliyor gibiydiler ve sonunda bekledikleri oldu, hüznü dolu bir ses:

“Bir Türk de huzur içinde yaşamayı ister, doğrusu,” dedi.

Üçüncü bir ses ise anımsattı.

“Ya Japonlarla ne diye kavgaya giriştiler?”

Samgin’in yanında oturan şişman adam kalktı ve elini sallarken, ağır bir sesle:

“Sessiz olun, dinleyenler!” dedi.

Ancak köşeden bağırtilar gelmeye başlamıştı bile.

“Ne var yani? Evet dedim! Doğruyu söyledim...”

Klim’in arkasında beliren Florenkov: “Gürültü yapanlar, demirciler, çivicilerdir,” diye belirtti. “Belki de buradan gitmek istersiniz?”

“Evet, isterim aslında...”

Şişman adam hiç sıkılmadan: “Yaşlı adamın söyledikleri sıkıcı,” dedi ve kollarını masaya dayamış, olduğu yerde sallanarak sesin kesilmesini beklemekte olan Diomidov’a dönerek:

“Seni, saygıdeğer konuşmacı, Pskov kentinde, 1903’te dinlemiştim; o zaman zehir gibi konuşuyordun!” dedi.

Diomidov, adama yan gözle baktı ve sakalını sallayarak çevresini saran kadınlara döndü; kadınlardan uzun boylu, aşırı zayıf olanı, bağırarak bir sesle rica ediyordu:

“Söyle bize babamız, Çarın yanında beliren o iş bitirici köylü kimmiş?”

Köşeden kızgın bir biçimde bağırıyorlardı:

“Biz aptallara akıl vereceğine, savaşa, kurşun yağmuru altına, savaşınamaları için yalvarmaya gitmeliymişsin...”

“Doğru söylüyorsun!”

“İyi atlarımızın tamamını toplayıp götürdüler...”

Samgin, gitmek için acele ediyordu; Diomidov ise ona daha dikkatli bakıyordu ve tanıyacak gibiydi. Ancak gidemedi. İri yarı, sakallı adamlar Frolenkov’un çevresini sardılar, Diomidov ise sol elindeki kâğıtları havada sallayıp sağ elini, Samgin’e uzatırken, yavaşça:

“Selam, Klim. Sen misin Klim? Her erkek ve her kadın kendisidir. Ha-ayır, beni kandıramazsın... hayır!”

Birisi bağırırdı:

“Kâğıtlardan okuyarak vaaz veriyor bu! Baksanıza, kâğıtları var... Aman sende, meğerse boş bir adammışsın!”

Frolenkov, geniş bir gülümsemeyle Samgin’e döndü:

“İzin verirseniz tanıştırayım, bu bizim kent başkanımız, hayvancılıkla, kaz yetiştiriciliğiyle uğraşan Vasiliy Petrov Denisov.”

Üçü birlikte girişteki merdivene, güzel ayın parladığı soğuğa çıktılar; ay yoğun, yağlıymış gibi görünen çamurun parlaklığını, çok sayıdaki su birikintisinin donuk yüzeyini, iki katlı kerpiç ev dizisini, canlı renklere boyanmış kiliseyi iyice aydınlatıyordu. Denisov, Samgin’in elini, geniş, yumuşak ve sıcak eliyle sıktı:

“Söyleyin bakalım, evimde akşam yemeği yemeyi kabul eder miydiniz?” diye sordu.

Florenkov arkadaşını: “Sohbet ederiz,” diyerek destekledi.

Samgin kabul etti. O zaman Denisov, kalın kolunu Samgin’in koltuğu altına sokup koluna girdi:

“Don bastırıyor!” diyerek konuğunu sokağa doğru, havaya kaldırırcasına yürütmeye başladı.

Sokağa çıktıklarında Samgin, Denisov’un içeride olduğundan daha iri görüldüğünü fark etti. Bu durum:

‘Ondan benim gibi iki tane adam çıkabilirdi,’ diye düşünmesine neden oldu.

Frolenkov ayaklarıyla çamura basarak yürürken:

“Çiviciler yine sorun çıkarttılar! Bu adamları ne yapacaksın?” diye söyleniyordu.

Kent başkanı, kendinden emin bir tavırla: “Bir şeyler yaparız,” diye vaatte bulundu.

On dakika sonra, yarı karanlık, etrafı sandıkla, kapacak dolaplarıyla dolu bir odada oturuyorlardı. Denisov odaya bir göz attıktan sonra vaklar gibi bir ses çıkardı ve gözden kayboldu; Frolenkov ise, başkentten gelmiş konuğa sevecen bir tavırla bakarak:

“Bu arada, insanların geçimlerini nasıl sağladıklarını da görüyorsunuz. Bizde vaaz verenlerin sayısı çoktur. Kardeş İvanuşka Çurikov, papaz İoann Kronştadskiy de gelmişti...” dedi.

Üçüncü bir insanın adını anırınsamaya çalıştıktan sonra, Frolenkov, temkinli bir tavırla:

“Lev Tolstoy da geldi. Şimdi herkes Sibirya köylüsü Grigoriy Rasputin’in büyük bir güce sahip olduğunu söylüyor, duyduunuz mu?” diye sordu.

Samgin: “Rasputin’in önemi abartılıyor,” diye yanıtladı ve bu sözleriyle yakışıklı adamın fazlasıyla sevinmesine neden oldu.

“Biz de burada öyle düşünüyoruz, yalan söylüyorlar! Bizde gerçeği abartmayı pek severler. Örneğin çiviciler, yaşamın yoksulluğundan yakınıp duruyorlar ama kendileri marangozlardan daha çok kazanıyor. Marangozlar ise onlar için: ‘Demirciler bizden daha iyi yaşıyor,’ diyorlar. Gizli birlikler kuruyorlar... İşçi halkla uğraşmak zordur. Her türlü emek ürününe aynı değeri biçmek gerekiyor aslında...”

Bu arada Denisov geldi; bedeni, kapının tamamını dolduruyordu:

“Buyrunuz!” diyerek içeri davet etti.

Masada çok sayıdaki tabağın, geniş bir servis tabağının ve şişelerin arasına yerleştirilmiş iki ispiro lambası, beyaz bir ışıkla odayı aydınlatıyordu. Denisov, Samgin’i omzundan tutarak, pek de uzun boylu olmayan, üzeri siyah kurdeleli kırmızı giysili, biraz şişmanca bir kadına doğru götürdü.

“Eşim, Marya Nikonorovna, bu ise kızım Sofya.”

Kızı, annesinden bir baş kadar uzun, omuzları daha geniş, balık etli, çok kalın saç örgülü, al yanaklı birisiydi; iri, şefkat dolu gözleri, Samgin’e hizmetçi kız Saşa’yı anımsattı.

Frolenko: “Çocuklarımdan birisinin vaftiz anası,” diye belirtti, sonra da Marya Nikonorovna’ya dönerek: “Hadi vaftiz ana, ver emirlerini!” dedi.

Samgin’i genç kızın yanına oturtular, o da hemen Klim’e dönerek:

“Yaşlı adamı beğendiniz mi?” diye sordu

“Ben bu meslekteki insanlara pek ilgi duymam,” diye yanıtladı Samgin.

“Ben de öyle. Konuşmaları da kötü. ‘Barışı veren,’ diyor ama bu söz aynı zamanda ‘ezmek’ sözünü de anımsattığı için, İsa dünyayı ezmış gibi bir anlam çıkıyor. Bizdeki fiiller çok acımasızdır:

Vermek, ezmek...”

“Hayır, biraz bekle,” dedi genç kıza babası. “Önce içelim.”

Ancak kız beklemiyor, güzel, tok bir sesle konuşmasını sürdürüyordu:

“Petersburg’da ne güzel konuşurlar ama! Her şeyi anlamasan bile dinlemesi güzel.”

Karı koca ile vaftiz baba, ellerinde kadehlerle, konuklarına gururla bakıyorlardı, ancak bu uzun sürmedi; Denisov kararlı bir tavırla:

“Haydi bakalım, hayırlısıyla, yemeğimize otlu votka içerek başlayalım!” dedi.

Otlı votka, öylesine sert çıkmıştı ki, Samgin’in soluğu kesildi ve gözleri karardı. Bu votkanın üzerine sivri biber turşusu yemek gerekti. Ardından içilenlerin mideye yerleşmesi için “Riga balzamlı” normal bir votka içerek üzerine Solovetsk ringa balığı yediler.

Denisov: “En lezzetli ringadır; tat olarak dünyada bir numaradır,” diyerek anlatıyordu. “Almanlarda ‘Bismark’ ringası var, o ringa bunun yanında saman tadı verir! Şu an acı İngiliz votkasının tadına bakmak zorundayız.”

Acı votkayı da içtiler. Masaya, kaz içinden yapılma çorba geldi, Frolenkov dizlerini zevkle ovuşturarak olduğu yerde sallandı ve:

“En sevdiğim çorba!” dedi.

Denisov ise:

“Bizde eski geleneğe uygun olarak akşam yemeği, öğle yemeği kadar doyurucu olur. Gereksinimden değil, zevk için yemek yiyoruz.”

Oldukça büyük üç kadeh içtikten sonra, Samgin içinde hoş bir hüznün hissetti. Sıra dışı bir şeyler söylemek istiyor, ancak belleği tuhaf, belirsiz sözler yaratıyordu:

“Evet, işte o...”

Ayrıca, genç Sofya sorularıyla konuşmasına engel oluyordu.

“Siz, Merejkovskiy’nin, imparator Julian’la ilgili romanını

* Rusça’da ‘vermek’ ‘davet,’ ‘ezmek’ ise ‘davit’ fiiliyle karşılanır.

okudunuz mu? Ya Kingsley'in *İpatia*'sını? Ben tarihsel romanları çok severim: *Ben-Hur*, *Kamo Gredeşi*, *Pompei'nin Son Günleri...*"

Bu konuşmalar Sofya'nın yemek yemesine engel olmuyordu ve Samgin, kitap okumaktan da yemek yemek kadar zevk alıyorsa, bu kızın gerçekten de çok fazla okuyor olabileceğini düşündü. Genç kızın annesi yemeğini öylesine büyük bir dikkatle yiyordu ki, o anda bu kadının ne ilgi alanının ne de düşüncelerinin, tabağının ötesine geçemediği bir bakışta anlaşılabilirdi. Frolenkov ve Denisov, karınlarını hızla doyuruyor, arada sırada, birbirlerine birkaç söz söylüyor ve hallerinden Denisov'un yakındığı, Frolenkov'un ise avutmaya çalıştığı anlaşılıyordu.

"Asker her şeyi yiyip bitirecek."

"Askere kaz veren olmayacak."

"Kazlarımızı yiyen bir işkembe de bulunur, elbet."

Oda, insanın ruhunu okşayan, güzel kokulu ılık bir havayla doluydu; bal kokusunu andıran bir koku, insanda kendisini tamamen bu kokuya kaptırma ve soluma isteği uyandırıyor. Klim İvanoviç Samgin, çevresinde oturan iri yapılı insanlara bakarak birisinin:

"Rusya'mız bitmez tükenmez güce sahip bir ülkedir..." "Hayır, kitap, hayal ve güzel söz düşkünü olan bizler bu yurdun kaderini belirleyemeyiz; bu yurdun kaderini belirleyen, daha başka, görülmeyen, gönülleri ve zekâları yalın güçler de var, elbette..." dediğini işitiyordu.

Genç Denisova, kaygılı bir tavırla:

"Üç Yiğit" tablosunun reproduksiyonları satılıyor mu?" diye soruyordu.

Samgin, yanıtlamaya zaman bulamadan, genç kızın babası ona dönerek:

"Biz burada savaştan yakınıp duruyoruz. Savaş işlerimize zarar veriyor. Ben aralık ayında, Almanlara on bin kaz satacaktım..." dedi.

Frolenkov içten bir gülümsemeyle: "Benden de atları aldılar. Kereste taşımacılığını yapamıyorum ancak acil siparişlerim var.

İşte, bizim işler bu merkezde,” diye belirtti.

“Biz Tanrı’nın sevdiği insanlar değiliz,” diyerek ağır ağır iç geçirdi Denisov. “Sen tepeye tırmanmaya çabalarsın, Şeytan ise seni bacağından yakalar, bırakmaz. Bu savaşa hangi nedenle girildiğini anlamak olası değil!”

Frolenkov: “Evet, anlamak güç,” diye onayladı. “Almanlar ne istiyor olabilirler? Nereye varmak istiyorlar? Onları yıkıp geçeriz. Ticaret yapıyorduk, iyiydi. Almanlar bizde diledikleri kadar özgürdüler! Onlardan bizde hem general, hem yönetici, hem fırıncı, ne istersen var, canın nasıl istiyorsa öyle yaşa. Bize savaş nedenini söyler misiniz? Kral, Çarın yaptıklarından mı rahatsız ya da başka bir neden mi var?”

Samgin, ev sahibesine:

“Sigara içebilir miyim?” diye sordu; annesinin yerine, biraz alınmış bir tavırla, kızı:

“Lütfen içiniz, bizler eski kafalı insanlar değiliz,” dedi.

“Bizler aydın insanlarız,” dedi Frolenkov, gülümseyerek. “Ben de gençliğimde sigara içmiştim, ancak dişlerim çürümeye başlayınca bıraktım.”

Denisov’un eşinin, her şeyi takip eden küçük, buz mavisi gözleri kırmızı yüzünde durmadan hareket ediyordu. Kısacık kolları, masanın üzerinde hızlı ve emin bir şekilde dolanıp duruyor, bu kolların lastik gibi her yöne uzayabileceği, masanın öteki ucuna bile ulaşabileceği izlenimi uyanıyordu.

Ev sahibi Samgin’i alçak sesle: “Lütfen yiyiniz,” diye ikna etmeye çalışıyordu. “Rica ediyorum, yiyiniz!”

Samgin, sigarasını yakıp, savaş nedenlerini açıklamaya başladı. Bu nedenler üzerine ciddi bir biçimde düşünmese de, büyük bir istekle söze başladı:

“Almanlar, topraklarımızın genişliğini, bu toprakların zenginliklerini eskiden beri kıskanıyorlar...”

Denisov, yüksek sesle hıçkırarak: “Genişlik de ne genişlik ama? Hep bataklık ve orman,” dedi; Frolenkov ise neşeyle söylediklerini onayladı:

“Zenginlikler ise bizim için gerekli.”

Bu sözleri duymazdan gelen Samgin, Almanların Slavlara yaklaşımlarını anlatmaya başladı ve konuşurken birden, Almanlara karşı düşmanca bir duygunun içinde hızla alevlenmeye başladığını fark etti. Samgin, hiç böyle bir duygu yaşamamıştı ve böyle bir duygunun içinde bir yerlerde saklanıp durduğunu ve aniden ortaya çıktığını fark ederek rahatsız olmuştu.

“Onların tarihçileri, bilim adamları sıkça, Slavların, Almanlar için bir tür gübre, kaba bir tabirle, hayvan pisliği olduğunu ve bize Amerikalıların zencilere davrandıkları gibi davranmaları gerektiğini savunuyorlardı...”

Frolenkov, Denisov’u dirseğiyle dürterek: “Şu işe bak!” diye şaşkınlıkla bağırdı. Denisov hıçkırdı ve:

“Onlar, sonuçta bilim adamıdır...” diye söylendi.

“Hayır! Ben buna alınıyorum! Bu düşünceye katılmıyorum ben...”

Klim İvanoviç Samgin konuşuyor, konuşurken de kendi söylediklerini dinliyor, söylediklerine inandığından emin oluyor ve arada bir susarak hızlıca şöyle düşünüyordu:

‘İnanmak zorunda olduğum bir zaman gelip çattı ve ben de bu gerekliliğe boyun mu eğiyorum acaba? Hayır, öyle değil, bu doğru değil; gölgesi olmayan, beraberlerinde çelişki de yaratmayan sözcükler de vardır. Bu sözler “yurt,” “anayurt” sözcükleridir... Anayurt şu anda tehlikede.”

Bu sözlerin ve düşüncelerin arasından, Samgin, Denisov’un ısrarlı mırıldanışını duyabiliyordu:

“Almanlar ticarette düşmanca davranışlar sergilemezler; ticarette titizdirler.”

Frolenkov, kadehlere bal kokulu, açık sarı bir votka doldururken: “Aman sen de, vaftiz baba, ne kadar da safmışsın!” diyerek karşı çıkıyordu. “Senin için ticaret olsun da! Kentin tamamını satmaya hazırsın...”

“Kentler satılmaz,” diye bozuk bir sesle yanıtladı Denisov; kızı ise o sırada Samgin’e, Henryk Sienkiewicz’in, tarihi, Dumas Baba’dan daha iyi yansıtabildiğini kanıtlamaya çalışıyordu.

Altın renkli içkiden iki kadeh içince, Klim İvanoviç, dilinin ağırlaştığını, bacaklarının neredeyse tutmadığını ve hareket ettiremediğini fark etti.

‘Kalkıp nasıl gidebilirim ki bu halde?’ diye düşünürken, Sofya’nın ince sesiyle, ısrarla:

“Dumas, doğa görünümelerini tamamen gözardı ediyor...” dediğini duyabiliyordu.

Denisov ise uğultulu bir sesle:

“İncil’de ‘Öldürme!’ yazıyor,” diye haykırıyordu.

Florenkov: “Bunu söyleyen kimdi peki?” diye neşeyle soruyordu. “Asıl soru da bu ya; bunu söyleyen kimdi?”

“Bunu söyleyen Tanrı’dır!”

“Tanrı farklı şeyler demişti. O Navin’li İsa’ya daha farklı sözler söylemiştir: Vur, ben gökyüzündeki güneşi durduracağım.”

“Tanrı hiç de böyle şey söylemedi!”

“Kime vuracağını daha iyi görebilmen için, güneşi durduracağım.”

Sofya: “Siz, vaftiz baba, karıştırıyorsunuz,” diye ikna etmeye çalışıyordu.

Ardından her şey bir anda söndü, eridi, yok oldu.

Klim İvanoviç Samgin, bilincine, karnında duyduğu keskin bir acıyla uyanarak kavuştu; bu acı, bağırsaklarında bir yığın cam kırığının gürültüyle hareket ettiğini düşündürüyordu. Kaz tüyü yorganlar içerisine tıpkı bir hamura gömülür gibi gömülmüştü; dışarıda güneş, dalları kırağı dolu ağaçları iyice aydınlatıyordu; ev derin bir sessizlik içerisindeydi; karnındaki ağrı dışında hiçbir şey duyulmuyordu. Samgin inledi, acının dışında utanma duygusu da rahat vermiyordu. Bir anda sanki duvar kâğıdı patladı, bir bölümü yana doğru açılırken, kâğıdın arkasında bir kapı belirdi ve Denisov içeri girerek:

“Aha!” dedi ve bu sözle yeni, güçlüklerle geçecek olan bir günü başlatmış oldu. Denisov konuğunu tuvalet görevi görebilecek nitelikteki lavaboya geçirdi. Oradaki tuvalet, bir su tankının varlığı sayesinde gerçek bir alafranga tuvalet niteliğine sahipti. Bu aletin yanında en az birincisi kadar uygarca bir düzen daha vardı: Bu bir küvette ve içine doldurulmuş su düşünceli davranılarak ısıtılmıştı bile.

İri ve hantal görünen adam, çok ustaca, hızlı hareketlerle küvete suyu doldurdu, çarşaf, havlu, iç çamaşırı getirdi ve bu arada:

“Hava sıcaklığı eksi on bire indi, çok şükür!” dedi.

Ardından utanç duyan konuğunu teselli etmeye bile çalıştı:

“Siz medovuhanın etkisindesiniz. İstedğin kadar yersin, yine de o içki, fırça gibi içini kazır. Almanlar, dört kadehten fazlasını kaldıramıyor, kafayı buluyorlar. Aslında medovuha dizginleyen bir içkidir. Karımın bildiği sırra göre hazırlanıyor; içkinin yapılma yöntemi onun ailesinden geliyor. Ben bile bu işin sırrını bilmiyorum, yalnızca sertlik derecesini bilirim, o da fazla değil, 65-70 derece.”

Samgin, çay içmeye çıktığında, semaverin başında yalnızca kent başkanını, lacivert gömlek, kızıl yünlü yelek, siyah kışlık kuşaştan çok geniş bir şalvar ve kürk ayakkabı giymiş olarak buldu. Denisov’un şişman kırmızı yüzüne, seyrek, gri sakalı pek yakışmıyordu; çıkıntılı kafasındaki gri saçları da cılızdı. Küçük, şiş, sarı gözleri iyi yürekliliğini yansıtıyordu.

Samgin: “Ev halkı uyuyor mu hâlâ?” diye sordu.

“Benimkiler mi? Ha-ayır, geç oldu, saat on bire geliyor. Kızım provaya gitti; burada tiyatro sevenler var, polis müdürünün karısı yönetiyor. Karım ise evde bir yerde, evin öteki bölümünde olmalı.”

Samgin, üzgün bir tavırla: “Rahatsız mideyle o mezraya nasıl gidebileceğimi bilmiyorum,” dedi.

“Gitmeniz gerekmiyor ki aslında! Frolenkov iyi akıl etmiş, siz yorgunsunuz, nasıl gideceksiniz? O yetkilileri almak için at gönderdi, akşama varırlar. Siz gitmiş olsanız, sabah, altı gibi yola çıkmanız gerekirdi. Neye karar verdiniz, bende mi kalacaksınız, yoksa Frolenkov’un evine mi geçmek istersiniz?”

Samgin’in midesi dışarı çıkacak kadar iyi değildi; bu nedenle, Denisov’un evinde kalmayı yeğlediğini söyledi.

Denisov: “Lütfedin! Onur duyarım,” diye sevinerek yanıtladı, hatta sandalyeden kalkıp konuğuna doğru eğilerek selam verdi. Bunu yaptıktan sonra da:

“Buradakilerin bir bölümü savaşın neden çıktığını bir türlü anlayamıyor. Kuşkusuz, dün sizin de söylediğiniz gibi, Almanlar, Rusları sevmez; ama burada konu Almanlar değil ki. Büyük tica-

ret bağlantıları olan adamın sevmek gibi bir gereksinimi yoktur ki. Bağışlayın, ama bizim anlayışımıza göre tüccar ticareti sever, fabrikatör de fabrika üretimini. Vaftiz baba Frolenkov, gemi inşa etmeyi sever. Onun örneğin, sığ sulardan geçebilecek bir yük teknesi inşa etme düşüncesi var; tekne suyun üzerinde kaysın, dibe fazla girmesin diye, anlıyor musunuz? Herkes işini sevmeli... evet. Ben, örneğin, kaz ticareti yapıyorum. Benim kazlarım Minsklilerin, Litvanyalıların olduğu yerde yaşar ve beslenirler; o dediğim yerler Almanya'ya yakın," dedi.

Denisov arada bir susarak konuşuyor, her sustuğunda yanaklarını şişiriyor ve dudaklarını öne doğru çıkararak, ağzından var gücüyle üflüyordu.

Denisov, bu üflemleri, "mide ekşimesi," diyerek açıkladı. Bu adamın ağır, ifadesiz sesi, gergin bir biçimde duyuluyordu, bu nedenle de, kent başkanının sözlerin anlamına değil, yalnızca sesinin gücüne güvendiği sanılabiliirdi. "Bizim buralarda, Çarın Almanlardan, Türklerle savaşı engelledikleri için öç almak istediği söyleniyor. O zamanlar, Çarımızın dedesi, İstanbul'u almak için elini uzatmış, Almanlar ise buna engel olmuşlar. İngilizler o zamanlar Almanlarla birlik olmuşlar, şimdi ise karşılar ve Çara şöyle denmiş: 'Sen İstanbul'u al alabilirsen, biz buna karşı değiliz, yeter ki Almanları hakla.' Fransızlar da öyle, onlar artık tam, 'ne istiyorsun al da, bizi Almanlardan kurtar,' diyorlar..."

Denisov'u dinlemek sıkıcıydı ve Klim İvanoviç Samgin, bu adamın aralıksız ve tekdüze konuşmasını durdurabilecek bir şeylerin gerçekleşmesini sabırsızlıkla bekliyordu. Ev, dingin, ılık bir sessizlikle doluydu, yalnızca bir kez, belirsiz bir yerden bir kadın sesinin:

"Git, şu it oğlu ite söyle..." sözleri duyuldu.

"Karım, tartışıp duruyor," diye açıkladı Denisov. "Şu işçiler tam bir baş belası, gerçek bir baş belası yani!"

Ağır ağır iç geçirdikten sonra ise:

"Merhum babam bana: 'Hizmetçin, senin önünde, tıpkı bir rahibin papazın önünde dolaştığı gibi dolaşmalı,' derdi. E-evet... Şimdi ise işçiler iyice haydutlaştı; hep kırıp döküyorlar ortalığı; onun dışında da hayvan gibi yemek yer ve uyurlar, o kadar," dedi.

İşte o anda Samgin, ev sahibinden kurtulabilmek için iyi bir bahanesi olduğunu anımsadı ve yükümlülerin gelişinden önce dosyalardaki birtakım belgeleri gözden geçirmek zorunda olduğunu söyledi.

“Buyrunuz, buyrunuz,” diye aceleyle yanıtladı Denisov. “Küçük valizinizi, vaftiz baba buraya göndermişti zaten...”

Samgin: ‘Düşünceli bir davranış,’ diye düşündü. O anda, aydınlık bahçeye ve sokağa bakan iki pencerenin, köşede saksı içerisinde büyük bir bitkinin, Yakobi’nin “Niva” ödülü alan ve Çarçe II. Katerina ve İsveç prensini gösteren tablosunun bulunduğu odada çevresine bakınıyordu. Tablo geniş, yeşil bir kanepenin üzerinde asılıydı; pencerelerin pervazları üzerinde kuş kafesleri vardı. Kafeslerin birinde görkemli, kıvılcıqlı göğüslü bir şakrak kuşu çırpınıp duruyor, öteki kafeste ise, hoş görünümlü, gri, küçük bir kuş kederli bir halde ince çitanın üzerinde oturuyordu.

Samgin: ‘Bu bülbül olmalı,’ diye düşündü.

Geçip kanepeye oturdu, sigarasını yaktı ve gözlerini kısarak düşüncelere daldı. Ancak, midesi rahatsızlık veriyor, düşünmesini engelliyor ve düşünceleri belirsiz sözlerle bürünüyor:

“Evet, işte onlar...”

Samgin’in belleği, görmüş olduğu yirmi kadar taşra kentini gözleri önüne getiriyordu. Bu kentler gibi, Rusya’da yüzlerce kent vardı. Denisov ve Frolenkov’a benzer insanların sayısı ise yüz binlerce olmalıydı. Onların çoğu eyalet kentlerinin sakinleridir. Cahil insanlar olmakla birlikte, yine de akıllı ve çalışkan insanlar... Zanaat ve küçük çaplı ticaret onların elinde bulunuyordu. Köyler de onların ellerindeydi; bu insanlar yaşadıkları yerleri ürettikleri mallarla donatıyorlardı.

Klim İvanoviç: ‘Bu insanların fabrika işçilerinden sayıca fazla olduğu tartışma götürmez. Bunu kesin olarak öğrenmek gerekiyor,’ diye karar verdi; karnında bir şeylerin gök gürültüsü taklidi yaparcasına guruldamakta olduğunu fark ederek bu sese kulak kabartıyordu. Önemli düşüncelerin akışını keserek her yarım saatte bir tuvalete koşmak küçük düşürücü bir durumdu. Ancak, Samgin, kanepeye her döndüğünde, düşünceleri de ona dönmüş oluyordu.

Samgin, lisenin ve özellikle de üniversitenin bu insanlardan kendine özgü özellikleri alıp götürdüğünü, aslında bir ulusun gerçek çehresinin, dilin, düşüncenin ve günlük yaşamın bu özgünlüğünde olduğu kadar, tarihsel geçmişin izlerini özünde barındırmakta olan her unsurda saklı olduğunu düşündü.

‘Edebiyatımız, olumsuz karakterleri ve olayları yansıtarak, bu insanların önünden, onları ele almadan geçmiş oluyor. Bu ise, eleştirel, ahlak dersi veren sanatın en büyük kusurudur. Bizim sanatımız içten içe ahlak güden bir sanattır.’

İçeriye yusuvarlak ev sahibesi, elinde tepsiyle girdi ve kayganayı andıran dış görünümüyle tezat oluşturan, ıslık çalar gibi, kuru bir sesle:

“İşte, et suyundan içiniz bakalım, midenizi mutlaka düzeltir!” dedi.

Samgin, et suyunu içti ve on dakika kadar sonra kendini, içinden yağlanmışçasına, daha huzurlu hissetti.

Neşeli, yanakları kızarmış Frolenkov, yanında üç köylüyle döndüğünde hava kararmaya başlamıştı. Birisi, Frolenkov gibi uzun boylu, geniş alınlı, kızıl saçlı, protez bacaklı ve kocaman tüylü elinde baston tutan bir adamdı; sert ve koca burunlu yüzü biçimli tıraş edilmiş bir sakalla çevriliydi; gözleri kalın kaşların altına saklanmış gibiydi; pehlivanı anımsatan gövdesini lacivert kaftanı sarıyordu. İkinci adam daha kısa boylu, kel, ak sakallı, karga burunluydu; pamuk dolgulu yarı kaftan ve çatı kaplama demirini andıran bükülmeyen bir deriden yapılma çizmeler giymişti.

Samgin, üçüncü köylüye dikkatle bakarken: ‘Bu adam gibi çok insan var,’ diye düşündü.

Üçüncü köylü, kadın bluzu giymiş, beline halat gibi kıvrık bir şal bağlamıştı, ayaklarında gri keçe çizmeler vardı. İlk bakışta bu adam arkadaşlarından daha kısa boylu görünüyordu; ancak bunun nedeni omuzlarının çok geniş olmasıydı. Baş, şapka gibi görünen beyaz kıvrık saçlarla kaplıydı; aynı beyazlıktaki sakalı da yüzünü sımsıkı kaplıyor, bu sakalın içinden düzgün, tıpkı ağaçkakan kuşunda olduğu gibi büyük bir burun çıkıyor, kara gözleri parlıyordu. Bu adam insanı daha ilk bakışta, karmakarışık tüy yı-

ğının anımsatan görüntüsüyle şaşırtıyordu. Delinmiş bluzundan pamuk parçaları çıkıyor, karnında şalın saçakları görünüyordu. Sanki birileri onu bu denli geniş ve köşeli olmasın diye yontmaya çalışmış, ama başaramadığından bu adamcağız da öylece pürüzlü ve yongalarla kaplı kalmış gibiydi.

“Demek hepimiz buradayız,” diye belirtti, Frolenkov. “İşte yetkililer bunlar...”

Saçları dağınık köylünün kara gözleri Samgin’in yüzünde rahatsız edici bir biçimde hızlıca dolaştı, gözleriyle karşılaşınca da huzursuz edercesine durdu.

“Bu Japon savaşı kahramanı Dudorov, Stepan, bu bizim bilge adam Yegerev, Mihaylo Stepanov...”

Gür saçlı köylü, gür bir sesle: “Ben de Lovtsov, Maksim’im,” dedi. “Şu ikisi, davayı yürütmekle yetkili, topluluğumuz beni uzlaşma konusunda görevlendirdi.”

Köylü, arkadaşlarını küçümseyen bir el hareketiyle gösterdi; adamlar kapının her iki yanında, koruma gibi durmuştu.

Denisov, isteksizce: “Oturun,” dedi; köylüler söz dinler bir tavırla oturdular, Lovtsov ise iki adım kadar ileri yürüdü, ayaklarını yere, sağlam olup olmadığını denemek istercesine sürttü ve konuşmasını sürdürdü:

“Gevelememek, kurnazlık yapmamak için, ben doğruca...”

“Dursana sen, acelen ne?” diye bağırdı Frolenkov.

“Hemen talebimi söylüyorum işte, nedir koşullarınız?”

“Aman Tanrım!” diye bağırdı Frolenkov.

“Hey sen Anisim, yakalanmış balık gibi çırpınıp durmasana! Vaftiz babadan örnek al, mezarlıktaki dökme demir heykeli gibi oturuyor baksana.”

“Sen Lovtsov, sataşmayı bıraksan iyi olur!” diye önerdi, Denisov.

“Ben mi sataşıyorum? Ben yalnızca bay avukata neden gönderilmiş olduğumu açıkladım...”

Lovtsov, sesini yükselttiğinde sesi kısılıyor ve hırıltılı çıkıyordu. Bu köylü, ellerini belindeki şala takarak, dirseklerini yana doğru açarak duruyordu. Yüzündeki kıllar, göz zevkini rahatsız

edici bir biçimde hareket ediyor, bu yüzden büyüyormuş gibi görünüyor, dikkatli bakışı Samgin'i huzursuz ediyordu.

"Benim vekili olduğum kişi, Pesoçnoe mezarası için açmış olduğu davadan vazgeçmeyi öneriyor, onun karşılığında da mezra sakinleri Nogaytsev'e açtıkları davadan vazgeçecekler."

"Bu kadar mı yani?" diye sordu Lovtsov.

"Evet. Bu kadar."

"Kolay iş. Ya bizim zararlarımız ne olacak? Zararlarımızı kim karşılayacak?"

Samgin, merakla: "Zarardan kastınız nedir?" diye sordu ve anında ayrıntılı bir açıklama aldı.

"Zarardan kastettiğim para miktarıdır. Sizden önce, bu işi üç yıldan daha uzun süre boyunca uzatmış olan avukat da, göz-lüğünün altında utanmaz gözlerini saklardı..."

Frolenkov: "Şu konuşmaya bak, ortalığı karıştıran bu işte!" diye neşeyle vurguladı.

"Bizden 1160 ruble para çekti, bu bir! 950 ruble için imzalı senetlerimiz var."

"O avukat öldü," diye anımsattı Samgin.

Saçları dağınık köylü: "O zaman biz de onun varislerini ararız," dedi. "Bizler, otlakların dört yıllık kullanımı için hakkımız olan parayı almak istiyoruz. Otlak kiracısı, işte bu!"

Lovtsov, başıyla Frolenkov'un olduğu yönü işaret etti. Neşeli, yakışıklı adam ise, elini Lovtsov'a doğru tahkir işareti yaparak uzattı, ancak Lovtsov, buna karşılık yalnızca başını sallayarak, hızlı ve sakin bir biçimde:

"Biz her şeyi hesapladık," dedi.

"Ben de öyle," diye yanıtladı Frolenkov.

"Bay Nogaytsev'den, giderlerimiz, yasal olmayan dava, rahiplerle kavgamız ve sahte planlarından gördüğümüz zarar karşılığında beş yüz ruble tazminat almak istiyoruz."

Samgin: "Tüm bunlar, taleplerinizin tamamı... safça ve bunların hiçbir dayanağı yok," diye köylünün sözünü kesti; saçları karışık köylünün üzerine diktiği kara gözlerinin ısrarlı ve sabit bakışlarına artık dayanamayarak öfkelenmek üzere olduğunu hisse-

diyordu. “Nogaytsev, davayı geri alıyor ve size iki yüz ruble ödemeyi kabul ediyor. Bilginiz olsun, bunu yapmasa da olur...”

Lovtsov: “Ödeye-ce-k-tir!” diye sakın bir tavırla karşı çıktı. “Frolenkov da ödeyecek.”

“Yok ya?” diye oyun oynarcasına sordu Frolenkov.

“Mutlaka ödeyeceksin, Anisim! 1930 ruble söz konusu. Sen samanı bizden polis zoruyla almış olsan da, yine de çalıntı sayılıyor...”

Florenkov: “Bakın, nasıl konuştuğunu görebiliyor musunuz?” diyerek yakındı. “Ah sen, Maksim, ne zaman adam olacaksın, çalgın hamamböceği seni?”

Samgin, konunun, Nogaytsev’in davasını çekmesi ve iki yüz ruble ödemesiyle son bulduğunu söyleyerek yerinden kalktı.

“Bunun dışında hiçbir konuda konuşamam ve konuşmam da,” diye kararlı bir tavırla açıkladı.

Florenkov, sakat adamla Yegerev’e: “Ya siz neden susuyorsunuz?” diye ciddi bir tavırla bağırdı.

“Biz ne yapalım? Bizler tanık gibiyiz,” diye alçak sesle yanıtladı Yegerev. Dudorov ise:

“Bize inanmıyorlar, Maksim’i gönderdiler işte,” diye ekledi.

Lovtsov: “Beni, sizler korkak olduğunuz için gönderdiler, benim kimseden korktuğum yok; şimdiye dek yeterince korkutup durdular zaten,” dedi.

Denisov da ayağa kalkmak istedi, ancak yalnızca elini salladı.

“Mutfağa gidin, Yegerev, orada çay içersiniz.”

Lovtsov ise saygın insanlara arkasını dönerek:

“Siz yapamazsınız değil mi? Anlıyorum, sizler karşı tarafsınız. Biz size karşı kendi avukatımızı tutarız,” dedi.

Gittiler. Frolenkov, arkalarından kapıyı sıkıca örttü ve Samgin’e dönerek:

“İşte, iyi olmadı mı...” diye sordu.

Ancak Denisov onun sözünü asık bir yüzle keserek:

“Keşke, sen, vaftiz baba, onları bana getirmeseydin. Benim bu işten çıkarım yok. Şimdi benim de bu saçmalığa bulaşmış olduğum konusunda konuşmalar başlayacak...” dedi.

Frolenkov gülerek: “Sen sanki bu işe karışmadın mı?” dedi. “İşte, Klim İvanoviç, şu köylünün nasıl bir karakteri olduğunu gördünüz mü? Evi barkı yok, hiçbir şeyi yok, yeter ki ortalığı karıştırırsın! Aslında, neredeyse her köyde buna benzer bir iki ruhsuz adam vardır. Bu köylü hapislerde de süründü, ağır çalışma kamplarına da gönderildi, şimdi de polis ona doğduğu yerden ayrılma yasağı koymuş. O yaşamayı hiç bilmez, yalnızca çevredekilere zarar veriyor o kadar. Böylelerinden köy zarar görüyor işte.”

Denisov, karamsar bir tavırla: “Bu hep 1905 yılının suçu... Moskova ortalığı allak bullak etti,” diye ekledi.

“Doğru söylüyorsun!” diyerek onayladı, Frolenkov. “Moskova bize karşı, Rusya’ya karşı çok suçlu... Tanrı tanığımdır ki öyle!”

Denisov: “Orada neler söylediğini dinlesek mi acaba?” diye önerdi; ağır ağır ayağa kalkarak yavaşça odadan çıktı, giderken de homurdanıyordu:

“Sen, Anisim, yine de onları benim yanıma getirmekle hata etmişsin...”

Frolenkov, Samgin’in yanına, kanepeye oturarak, alçak sesle: “Olsun, sabredersin,” diye yanıtladı. “E-eyet, Moskova... 1906 yılında, eskiden bu bölgede yaşamış olan köylü Postnikov, Sergey geri döndü. Bu adam üç yıl boyunca Moskova’da bahçe temizliği işinde çalışmıştı, ondan önce sessiz sakin bir adamdı, yumuşak başlıydı... Ancak burada öyle işler karıştırmaya başladı ki, onu anında tutukladılar, Novgorod’a götürdüler ve orada idam ettiler. Aceleyle getirilerek yapılmıştı o iş; günün bir saatinde mahkûm ettiler, ertesi gün ise infaz yerine getirildi. Ben onun davasında tanık olarak dinlenmiştim; çok şaşırmıştım! Bu adam, öyle saçı başı dağınık bir halde duruyor ve yargıçlarla büyük bir güç sahibi gibi konuşuyordu.”

Frolenkov, yumuşak sakin bir sesle anlatıyor, sakalını her iki eliyle okşuyor, yeleğinin üzerine yerleştiriyormuş gibi yapıyor, al yanaklı yüzü iyi niyetle gülümsüyordu.

Samgin ‘Bana, tıpkı genç birisiymişim gibi akıl veriyor,’ diye sevecenlikle düşündü.

“Tabii, Moskova Duma’yı tartıştı durdu. Duma tabii ki... yarar getirebilir. Her şey insanlara bağı. Bizden Nogaytsev, Duma’ya girdi. Onun mal varlığına 1905’te köylüler biraz zarar verdiler, o da korkup topraklarını Denisov’a sattı; yeni yetişen orman arazisini de ben satın aldım. Ama şimdi Nogaytsev yine toprak beyliğine soyunuyor... Böylece ortalığı birbirine kattı. O aslında dindar birisi; Kont Tolstoy’un öğretilerine inanıyor ama açgözlü. O kadar açgözlü ki, bize komik bile geliyor; açgözlü ama beceriksiz.”

Kapı yavaşça açılmıştı, kent başkanı içeriye göz attı, parmağıyla ‘gel’ işareti yaptı; Frolenkov kalktı, gülümseyerek Samgin’e göz kırptı.

“Davet ediyor işte. Gidelim,” dedi.

Koridora çıktılar, köşede büyük bir dolabın yanında durdular; duvarın çok yukarısında bir kare pencere yapılmıştı, pencereden dolabın kapaklarına ışık düşüyor ve Lovtsov’un sesi net bir biçimde duyulabiliyordu:

“Sen Yegerev, benden on yaştan daha büyüksün, ama bakıyorum da daha aptal gibisin. Belki de sen bunu yaşamın daha kolay olması için yapıyorsundur, ha?”

“Boş versene Maksim, senin konuşmalarını biz biliriz...”

“Bir mujik onlara hiç inanabilir mi ki? Sen onların bizi düşündüğünü hiç gördün mü? Onların tek düşüncesi, mujiğin derisini yüzmektir. Sen onlardan nasıl bir çıkar sağladın ki? Onlardan bir çıkarımız yok, yalnızca gücümüzü harcamış oluyoruz.”

Samgin, pencerenin altında konuşmaları gizli gizli dinlemenin yakışksız olduğunun farkındaydı, ancak Frolenkov geniş sırtıyla onu duvarla dolap arasına sıkıştırmıştı. Duvarın arkasında oturanların çayı fincan altlıklarından yudumlarken çıkardıkları ses, bıçağı bilemek için kerpice sürtüşleri ve yaşlı bir kadının:

“İçsene çayını sen, gezeze! Dikkat et yine seni polise yollarlar yoksa,” dediği işitiliyordu.

Yağlı, boğucu mutfak kokuları pencereden yoğun bir biçimde geliyordu.

“İşte Dudorov’un, çocukların okulda söylediği gibi, ‘kilise ve

anayurt uğruna' bacağına kestiler. İşte yeniden mujiklerin başlarını, kollarını, bacaklarını koparmaya başladılar; neden peki? Savaşı kimin yararı için başlattılar? Sen ya da Dudorov için mi?"

Florenkov: "Tam bir köpek!" diye neşeyle fısıldadı. Klim İvanoviç Samgin Florenkov'un sırtıyla duvar arasında durduğu yerden sıyrıldı ve odaya dönerken:

'Evet, zararlı bir köylü bu. Hem de "Slav pınarları Rus denizine dökülüp birleşecek mi, yoksa bu deniz de mi tükenecek" sorusunun ortaya atıldığı şu günlerde...' diye düşündü.

Denisov, odanın ortasında, yere bakarak, karnında birleştirdiği ellerinin baş parmaklarını yavaş yavaş döndürerek duruyordu; Samgin'e bakınca, başını salladı:

"Bir yararı olmaz, Maksimka ile bir uzlaşmaya varılmaz!" dedi.

Samgin: "Ben, Pesoçnoe'ye gitmeyi, orada köylülerle doğru-
dan konuşmayı düşünüyorum," diye açıkladı. Denisov, canlandı, kollarını açtı ve kalçalarını sıvazlayarak, kendinden emin bir tavırla:

"Yine bir yararı olmaz. Mujikler yasalardan anlamazlar; yasalara aykırı yaşamaya alışmışlar. Nogaytsev de sizi boşuna rahatsız etmiş, Tanrı üzerine yemin ederim ki öyle, gerçekten boşuna! Uzlaşmanın ne anlama geldiğini kendiniz bir düşünün. Uzlaşmak, çıkarlarını satmaktır. Siz, Klim İvanoviç, bu işi bana ve vaftiz babaya devrediniz, bizler uzlaşmayı sağlama yolunu buluruz," dedi.

İçeri Florenkov geldi ve gülümseyerek:

"Küfürleşiyorlar. Bir şişe içtiler ve ağız dalaşına giriştiler," dedi.

Denisov, öfkeli bir tavırla: "İşte şarap da böyle bir şey; yasak koydular, bu sefer de her yerde ev üretimi votka yapmaya giriştiler ve ispiroto içiyorlar," diyerek söze başladı. Florenkov neşeli ama biraz da kıskanç bir tavırla:

"Manastır ise sessizce, şişesi beş rubleden satış yapıyor," dedi.

Şık giyimli Sofya: "Çay içmeye gelin, haydi bakalım!" diyerek onları davet etti ve Samgin'in koluna girerek, merakla sormaya başladı.

“Siz, aydın kesimin dinsel düşünce yollarına yönelmesinin, bu kesimi Hegel ve Marx felsefesinin sisli ortamından kurtardığı düşüncesine, bu kesime daha yurtsever bir nitelik kazandırdığına ve bunun Merejkovskiye sayesinde gerçekleştiğine katılıyor musunuz?”

Denisov, kızının sırtına hafifçe vurarak: “Neyi sorduğun bile anlaşılmıyor!” diye coşkuyla haykırdı. Frolenkov, onun coşkusu-
nu yüksek sesle gülerken:

“Bazen, şu gençler toplanır ve konuşmaya başlarlar! Oturup dinlersin ve gerçekten de inanamazsın! Tüm sözler Rusçadır ama anlamı yakalamak olanaksızdır,” diyerek destekledi.

Klim İvanoviç Samgin, bu genç kadının, öz ve ruhani babasının coşkularına karşı kayıtsız kalmadığını görebiliyordu; Sofya’nın al yanaklı yüzü, kendinden hoşnut bir biçimde parlıyor, yuvarlak ve küçük gözleri mutlu bir tavırla kısılıyordu. Samgin, çok soru soran insanları sevmezdi. Bu, balık etli, kaz tüyü yastığı gibi yumuşak genç kadın da hoşuna gitmiyordu ve Klim, babalarının, kendisinin Sofya’nın sorusuna yanıt vermesine engel oluşuna, kızın az önce sorduğu soruyu unutarak yeni bir soru sormasına sevindi.

“Siz Profesör Pılnikov’u tanıyor musunuz? Evet mi? Ne kadar da akıllı ve yetenekli birisi, öyle değil mi? Geçen sonbaharda bize av için gelmişti... bizim buradaki gölde bir sürü yaban kazı yasar...”

“Ha, evet, yaban kazları,” diye inanmaz bir tavırla söze karıştı Denisov. Kızı ise anlatmayı sürdürüyordu:

“Üç kişiydiler; biri şairdi, şöyle iri yarı, yemek yemeyi seven bir adam, diğerinin ise kim olduğunu bilmiyoruz.”

“Biliyoruz,” dedi Frolenkov. “Memuriyetten atılmış mevki sahibi bir adamdı; soyadı Tagilski’yi.”

Samgin: ‘Aynı soyadı taşıyan biri miydi acaba?’ diye düşündü, ancak yine de: “Nasıl biriydi?” diye sordu.

Genç kız, alnını buruşturarak: “Sevimsizdi,” dedi. Samgin, elinde olmadan, onaylayan bir tavırla başını salladı.

Florenkov, vaftiz kızının sözlerine katılarak: “Şöyle kısa boy-
lu, hasta görünümlü, kır saçlı, suskun birisiydi,” diye ekledi.

Genç kız yeniden akıllıca sorular sormaya başladı ve kadından artık iyice rahatsız olmaya başlayan Samgin, sonunda kısa bir konuşma yaptı:

Nazik olmaya çalışarak: “Siz çok şeyi merak ediyorsunuz,” diye söze başladı. “Ancak bana öyle geliyor ki, günümüzde herkesin ilgisi savaşa yoğunlaşmalıdır. Ülke olarak pek de başarılı savaştığımız söylenemez. Bizim savunma bakanımız, basında savaşa hazır olduğumuzu ilan etmişti, ancak daha sonra bunun doğru olmadığı ortaya çıktı. Bu durumda bakanın, sorumlu olduğu konuda yeterince bilgi sahibi olmadığı anlaşıldı. Aynı şeyler, ulaştırma bakanının görevine yaklaşımı konusunda da söylenebilir.”

Yol yapımlarının, savaştaki savunma amaçlarına uygun olmadığına işaret ederek, maliye bakanının etkinlikleri konusunda temkinli sözler söyledi.

“Borç içinde, Fransız bankerlerden alınan parayla yaşıyoruz. Yirmi milyar frank borç verdiler.”

Eğitimli genç kızın ağzını kapatmak için konuşuyordu, ama kısa süre sonra çok başarılı bir prova yaptığını fark etti; onu buna inandıran iki kaynatanın kımıldamadan, gergin bir dikkatle, donmuş gibi kendisini dinlemeleriydi. Frolenkov öylesine taş kesilmişti ki, bir elinde ballı çay kaşığını, diğer elinde fincanı tutarken kaşığı ağzına götürüp götürmeme konusunda kararsız kalıyor, bal eriyor ve masa örtüsüne damlıyordu; sessiz bir kadın olan eşi bir şey fısıldadığında ise yanıt olarak öfkeyle dişlerini gösteriyordu. Denisov, sandalyenin arkasına iyice yaslanarak gözlerini iyice açmış, öylece oturuyordu; iri kolunu kızının yuvarlak omuzlarına atmıştı ve iç geçirip duruyordu. Bataklıklar arasında kaybolmuş olan bu üçra kentin ileri gelenlerinin belirgin dikkati, Klim İvanoviç’in güzel konuşma isteğini artırıyor ve onu umutlandırıyordu. Bu tür milyonlarca insanın yaşadığını da kendisine anımsatarak daha cesur ve kararlı konuşuyordu.

“Bunlara bir de bizde mevcut, ancak Avrupa’da olmayacak, fantastik ve utarılacak şeyi de ekleyin. Rasputin’i kastediyorum. Büyük olasılıkla, onun Çariçe ve Çara yaptığı etki konusunda söylenenlerin yarısı uydurma ve dedikodudan ibaret. Ancak yine de

ortada bir gerçek var: Bu da Çar ailesinde bir rol oynadığı... Az eğitilmiş, karanlık ve satılık bir tip. Bir zamanlar marangoz olan genç konuşmacıyı dün dinlediniz mi? Bu adam, acınası, nasıl derler, aklı karışmış bir insan. Ama dürüst, Tanrı'ya içtenlikle inanan, insanları seven bir kişi. Rasputin ise hiç de böyle birisi değil."

Frolenkov daha fazla susamadı ve elindeki çay kaşığını fincana koyarak sakalını tuttu, yerinde sallandı, altındaki sandalye gıcırdamaya başladı.

"Doğru sözün güzelliğini görebiliyor musun?"

"Ne yapabiliriz ki?" dedi üzülerken Denisov. "Ah Tanrım, ah..."

Klim İvanoviç, bir doktor tavrıyla: "Yaşama karşı ilginizin alanını genişletmelisiniz," diye öneride bulundu. "Sizler çok sayıdaki eyaletin, kazanın, üretici köylerin sakinisiniz, gerçek Rusya sizsiniz... gerçek sahipleri sizlersiniz, milyonlarınız büyük bir güç oluşturuyor. Bu ülkeyi milyonerler, memurlar değil, özellikle sizler yönetmelisiniz, siz demokrasisiniz... Duma'ya, Nogaytsev gibileri göndermemeli, oraya kendiniz gitmelisiniz."

Frolenkov, sızlanan bir sesle: "Ya işlerimiz? İşlerimiz ne olacak ya?" diye sordu.

Denisov, kızgın bir tavırla, inler gibi: "İşlerimiz çıkmaza giriyor!" dedi. "Şu savaş var ya... huzur vermiyor ki! İşler huzur ister."

"Mujikler orada, mutfakta kaldılar," diye anımsattı, Frolenkov.

Denisov, karamsar bir tavırla ve yine inler gibi bir sesle: "Onları cehennemin dibine yollasana," dedi. "Gecelemek için hana gitsinler. Yarın konuşuruz de, yarın! Siz Klim İvanoviç, bu işi tamamen bize bırakın. Biz Nogaytsev'e söyler... yazarız. Bu çok basit bir iş. Siz merak etmeyin. Biz köylüyü iyi tanırız!"

Frolenkov, karısını köylülerin yanına gönderdi, kendisi de kalktı ve yan odaya geçerken:

"Vaftiz baba, gelsene buraya!" dedi.

Babaların gidişini fırsat bilen genç Sofya, anında:

"Rodionov'un 'Bizim Cinayetimiz' kitabını okudunuz mu?" diye sordu.

“Hayır,” diye soğuk bir tavırla yanıtladı, Samgin.

Sofya, sıcaktan bunalmıştı. İçerideki sıcaklığın ve çayın etkisiyle yanakları iyice kızarmıştı ve genç kız serinlemek için işlemeli mendilini toplu yüzüne sallıyordu.

Samgin: ‘Hizmetçi kız gibi,’ diye düşündü, genç kız ise acele ediyormuşçasına, hızlı hızlı konuşuyordu:

“Harika bir kitaptı o. Rodionov, Boroviçi’de kaza yöneticisidir. Orada kendi köylülerini öylesine korkunç bir biçimde anlatmış ki, kendisi de Boroviçili olan Profesör Pılnikov: ‘Tüm bunlar doğru, ama Rodionov’un yapmak istediği kölelik hukukunu yenden yürürlüğe koymaktır’ demişti. Söyler misiniz, kölelik hukukunu yeniden yürürlüğe koymak mümkün değil mi?”

“Siz yürürlüğe konmasını mı istiyorsunuz yoksa?”

“Ben siyasetten anlamam, hoşlanmam. Ancak bu durumda işler, köylüler için sonuçta bir şeyler yapmak gerekiyor herhalde...”

Kapıdan bakan Frolenkov:

“Stukolka oyunu oynar mısınız?” diye sordu.

“Hayır.”

“Ya rams?”

“Sanırım o oyunu biliyorum.”

“O zaman buyrun! Akşam yemeğine kadar oturalım, oynayalım.”

Klim İvanoviç, yaptığı konuşmadan memnun kalmıştı, vaftiz babaları da giderek daha çok beğeniyordu; seve seve oyuna katıldı, oyunda şanslıydı, 83 ruble kazanmıştı, ama kazandığı paraları cebine koyduğu anda, aklından:

‘Rüşvet vermişler gibi oldu. Aslında ne diye rüşvet olsun ki? Ben kimi zaman insanlara haksızlık yapıyorum,’ diye geçirdi.

Ardından doyurucu bir yemek yediler, iyice içtiler. Samgin, kendinden geçmiş bir halde uyumaya gitmiş ve ertesi gün öğleye doğru Denisov tarafından uyandırılmıştı.

Denisov: “Kalkmalısınız, yoksa treninizi kaçıracaksınız,” diye uyardı. “Yoksa bizimle bir gün daha kalmaz mısınız? İyi anlaşılabildiğimiz bir insansınız! Akşam yemeği için, biz birilerini toplayabiliriz; beş on kişi kadar, konuşmak için, ha?”

Samgin, bu denli saygın insanlarla tanıştığına çok sevindiğini, ancak kalamayacağını, çünkü Riga'ya gitmek zorunda olduğunu söyledi.

“Hep savaş işleri değil mi? A-ah, savaş, savaş.”

Samgin, Boroviçi'ye kadar, rahat, yumuşak yaylı faytonda sallana sallana gitti, trene tam kalkacağı sırada yetişti; Novgorod'da ise, daha önce yaşadıkları, yeniden, daha yoğun bir biçimde yinelendi.

Subayların doldurduğu kafede, kısa boylu, tıraşlı, Katolik rahip yüzlü yaşlı garson, Samgin için defne ağacının altındaki küçük masada yer buldu. Masanın üçte biri bir sıra tabakla kaplıydı. Yaşlı garson, boş alana yeni tabak takımını yerleştirdi; bunu yaparken Riga üzerine gidecek trenin geç kaldığını, istasyona ne zaman varacağını da belli olmadığını, istasyonun alelacele cepheye gönderilmekte olan Sibirya askerlerini taşıyan trenlerle dolu olduğunu, üstelik burada Petrograd'a giden iki hastane treninin bekletildiğini bildirdi.

“Polonya'dan kaçan mülteciler de burada ayak altında dolaşarak duruyorlar...”

Samgin: ‘Kentleri dolaşan birine neleri haber vermesi gerektiğini iyi biliyormuş bu adam,’ diye düşündü, sonra da:

“Düzensiz bir ortam değil mi?” diye sordu.

Yaşlı adamcağız: “Kendi içimizde bocalıyoruz, bakınca insanın içi bir kötü oluyor,” diye yanıtladı.

Alışılmış çatal bıçak sesi bu kez daha farklı duyuluyordu; bu sese, kılıç kınlarının çıkarttığı askeri bir metal gıcirtısı karışmıştı. Dışarıda, peron üzerinde, askeri bandonun bakır çalgılarından marşlar yükseliyor, âdeta inleyen ve gıcırdayan bu müziği arada bir, manevra yapan trenlerin ani düdüklere ve işaretçilerin uyarı sinyalleri bölüyor, yakınlarda bir yerden askerlerin söyledikleri şarkı duyuluyordu. Kılıç kınlarının asıldığı kemerleriyle bedenleri sıkılı subaylar, aşırı derecede rahat ve gürültücü davranışlar sergiliyorlardı. Ortalıkta çok sayıda kadın ve çiçek vardı; şampanya şişelerinden fırlayan mantar sesleri duyuluyordu; restoranın ortasındaki büyük masada, frak giymiş, yüksek alınlı, kel, ayrık sakallı bir adam dikiliyor ve başının üzerine, yükseğe kaldırdığı kade-

hi tutarken bir şeyler söylüyordu. Samgin, yalnızca birkaç sözcük yakalayabildi:

“Bizim hatamız... gerekmezdi... Biz 71 yılında da bunu yapabiliydik... ve küçük devletlerden oluşan bir grup yerine, Almanya’yı elde etmiş olduk.”

“Sa-akin ol, babacım!” diye bağıırıyordu genç ve çınlayan bir ses. “Prusyalıları, ilkel yaşamlarına döndüreceğiz. Yaşasın bizim ordumuz, ya-şasın!”

‘Yaşasın’ sözcüğünü tek bir ağızdan olmasa da, seve seve bağırانlar vardı. Biri önerdi:

“Majestelerinin sağlığına içelim...”

“Bırakın!”

“Nede-en?”

“Kimdi buna cesaret eden?”

“Bir birahane Çara övgü düzülecek bir yer değildir!”

“Doğru!”

“Hayır, izin verirsiniz...”

Kendinden geçmiş bir gülümsemeyle, defne ağacına, kısa boy-lu ve sıska bir subay yaklaşarak ağacın bir dalını kırmak için çabalamaya başladı. Bu subayın üstü başı yepyenydi; kemerleri ve tokaları ışıldıyor, iri gözleri parlıyordu. Esmer, sivri burunlu, siyah ve top sakallı yüzü, Samgin’i:

‘D’Artagnan,’ diye düşünmeye zorladı.

Subay çok sarhoştı, yerinde sallanıyor, ellerinin hareketlerini kontrol edemiyor, defne dalı bir türlü kopmuyordu; bunu yapamayınca, kınındaki kılıcını çıkartmaya başladı. Samgin, subayın defne ağacını kesmeye başlaması durumunda neler olabileceğini düşünerek oturduğu sandalyeden kalktı... Aceleyle oradan uzaklaştı ve pencerenin önünde durdu.

Yaşlı garson koşarak subayın yanına geldi:

“İzin verirsiniz ben çakıyla keserim,” dedi.

Subay, gülümseyerek adama baktı ve:

“D-defol!” diye homurdandı. Kılıcı kaldırdı, arkaya doğru biraz sendeledi ve ağacı kesti; birkaç yaprak döküldü, kılıç masadaki tabaklara çarptı.

Klim İvanoviç'in yakınında bir şey öfkeli bir ses çıkardı ve hırladı; Samgin pencereden dışarı baktı; arada yalnızca çift camlı çerçevenin bulunduğu sokakta, korkunç mimiklerle yüzlerini kasan, sakallı ve kocaman dişli yüzler görünüyordu. Samgin, subayın kılıcından korkmamıştı ama bu iki yüz irkilmesine neden oldu. İşte bunlar artık iki değil, beş, ondu ve sayıları giderek artıyordu. Dişlerini göstererek, inanılmaz bir hızla çoğalıyorlardı. Bu iki kişi, ellerini havada sallayarak birbirlerine sıkıca yapışmışlardı ve kaldırım taşı gibi gri insan yığınının içeride duyulmayan bir biçimde gülmesine neden oluyorlardı. Bu insanlar giderek daha yoğun bir biçimde, pencerenin üzerine geliyorlardı; neredeyse camları patlatarak, restorana dalacaklardı.

Birkaç saniye boyunca Samgin kendisini bayılacakmış gibi hissetti. Uluyan, insan gülüşüyle alakası olmayan, orkestra borularının inleyişini, tren ısıklarını ve işaretçilerin düdüklerini bastıran sesi, kulaklarıyla duyar gibiydi.

İki yapılı jandarma, huzursuzluk çıkartan genç subayı, şişman bir subayın eşliğinde restorandan çıkarıyordu; yaşlı garson, kırık tabak parçalarını toplarken söylene söylene anlatıyordu:

“Her gün bu gibi huzursuzluklar oluyor. Bugün ikinci kez oluyor, başka bir adamı yine böyle karakola götürdüler; o da, bayanların tuvaletine girmiş ve cinsel organını oraya giren hanımlara göstermeye başlamış.”

Samgin, yan gözle pencereye baktı, yüzündeki ve boynundaki teri silerek: “Bana kahve verin, kahve,” diye rica etti.

Büyük masada askeri ve sivil giysili erkekler ve kadınlar, ellerinde kadehlerle, çılgınca bir sesle, birbirlerini sağır edercesine ve anlaşıldığı kadarıyla, yalan yanlış söylediklerini, müziği falsolu notalarla saptırdıklarını fark etmeden, ayağa kalkarak “Tanrım, Çarı Korum” ilahisini söylüyorlardı. İnsanların kendinden geçmişçesine söylemesi, “güçlü devlet” sözlerinde ansızın kesildi. Biri, avazı çıktığı kadar:

“İmparator ordusunun gücü konusunda nasıl kuşku duyabilirsiniz?” diye haykırdı.

Yaşlı garson yanına gelip kahvesini getirince, Samgin: “Pencelelere perde asmak gerek,” dedi.

“Perdeleri hastane için çıkartıp aldılar. Aslında yenilerini asmak gerekiyor. Askerlere votka vermiyorlar, ama subaylar gördüğünüz gibi yalnızca şampanya içmekle kalmıyor, daha sert içkiler de kullanıyorlar...”

Samgin arada sırada huzursuz bir ruh haliyle pencereye bakıyordu. Platformdaki asker sayısı azalmıştı, ancak üç kişi camlara iyice yaklaşmış, duruyordu; net görünmeyen, biçimden yoksun yüzleri artık hareketsizdi; ancak az önce ifadelerini çarpıtan sessiz gülüşten arta kalan bir tür çirkin ifade yüzlerinden hâlâ silinmemişti.

‘Anayurtlarını savunmak üzere toplanmışlar,’ diye düşünüyor-du Samgin. ‘Onlara göre anayurt kavramı nasıl bir anlam taşıyor olabilir ki?’

Bu ilginç soru, aniden ve çok önemli bir olgu olarak Samgin’in karşısına çıkmıştı ve Klim İvanoviç, aceleyle yanıtını buldu:

‘Kitleden gelen birey, anayurt kavramını algılayacak kapasitede değildir.’ “Bizler Rus değil, Samaralıyız,” diye düşünüyorlar. Anayurt, aydınlardan oluşan gücün anlayışıdır. Anayurt tarihi bilgisi yoksa, bu bilinç de yoktur.’

Restorandaki insan sayısı azalıyor, içerideki kadınlar birbiri ardına ortadan kayboluyor ama gürültü yine de artmaya devam ediyordu. Bu gürültü uzak bir köşeden, ciddi görünümlü sivillerin, üç subayın ve uzun boylu, kel, dişleri arasında sigara ve sol yanağında çarpı biçiminde siyah bir yara bandı olan levazım üniformalı adamın bulunduğu yerden Samgin’e kadar ulaşıyordu.

Adam: “Bizim okumamız gerekiyor; okumamız, savaşmamız değil,” diyordu. “Bizler yalnızca Türklerle savaşmayı biliyoruz, ama onlara vurmamıza da başkaları engel oluyor...”

“Bismark dedi ki...”

“Dedi ve öldü...”

“Hepimiz öleceğiz zaten...”

Samgin: ‘Tarih, aydın kesimin kültürel çalışmalarının bir ürünüdür. Tabii ki öyle. Sınıfların tarihte oynadıkları yerlerle ilgili öğreti mi? Bu, toplumsal çelişkileri kuramsal olarak açıklamamanın sonuç vermeyen çabalarından biridir. Tarihi yazan burjuvalar ve proleterler değil, üçüncü bir sınıftır,’ diye düşündü.

Belleği Samgin'e: 'Gri giysili sınıf mı yoksa?' diye yersiz bir biçimde anımsattı.

Samgin, fincanın kenarlarıyla sınırlanmış kahvesinin oluşturduğu küçük, siyah daireye bakıyor ve giderek aceleci bir tavırla, kafasını kurcalayan bu soruya yanıt bulma çabasının yanı sıra, gürültü arasından değişik sözler yakalamaya özen gösteriyordu.

'Benim için, anayurt kavramı olmadan, tam bir yaşam sürdürmek olanaksız.'

Birisi ikna edici bir tavırla: "Bayanlar baylar! Anımsatmama izin verin, burası siyasi tartışmalar yapmak için uygun bir yer değil," diye bağırdı.

Samgin içinden: 'Kendi kendinle tartışmalar yürütmek için de öyle,' diye ekledi ancak farkında olmadan tartışmayı sürdürdü. 'Söyledikleri doğru değil; Paris yaşantısı, Petersburg yaşantısından daha güzel.'

"Biz Polonya'da Museviler bizi sattığı için kaybettik. Bu konuda gazeteler henüz yazmasa da, konuşmalar başını almış gidiyor."

"Gazeteler Musevilerin elinde zaten..."

Tavuk yumurtası biçiminde, kel kafalı, kırmızı yüzlü, seyrek ve kır top sakallı bir adam, incelen bir sesle: "Tanrı tarafından anayurdundan yoksun bırakılmış bu ulusun ihaneti artık belirginleşmiştir," diye öfkeyle bağırıyordu.

"Kahretsin! Ancak, söyler misiniz, bir toprak sahibi olarak, mülkümün çıkarları ile ilgili konuşma hakkım yok mu yani?"

"Konuşma hakkınız yok. Savaş günlerinde yurtdaşların tüm haklarına, yasal olarak majesteleri imparator el koyar."

Kulakları tırmalayan bir çan sesi duyuldu ve ardından:

"Riga'ya gidecek tren istasyona yaklaşıyor..." diye bir bağırış duyuldu.

Döşemede hareket eden sandalye ve masaların karmaşık gürültüsü, tabakların çınlayan sesi duyuldu; biri isterik bir sesle:

"Bayanlar baylar! Bu kader anında..." diye bağırdı.

"Neden kader anı olsun ki, kahrolası?"

On dakika kadar sonra Samgin ikinci sınıf vagonda oturuyordu. Vagon eskiydi, uzun yıllar kullanıldığından, gıcırdayıyor, uğul-

tulu sesler çıkartıyor ve raylardan fırlayacakmış gibi aşırı derecede sarsılıyordu. Vagonun bu gıcırta ve titremeleri, Samgin'de insanlarla ağzına kadar dolu vagonun hafif ve güvensiz olduğu izlenimi yarattı. Vagonda üç lamba yanıyordu; ikisi kapıların yanında, bir tanesi ise vagonun ortasında cılız bir ışık yayıyor, koltuklarda üçer üçer oturan insanları aydınlatıyordu; insanlar sallanıyor ve bu da vagonun sallanmasına insanlar neden oluyorlarmış gibi bir izlenim yaratıyordu. Samgin'in yanında oturan iriyarı, şişman, kızıl deri mont giymiş, göğsünde kırmızı haç ve başında yine kızıl bere bulunan kadın, Klim İvanoviç'in omzuna arada bir çarpıyordu; kadın, dizleri üzerindeki küçük valizi her iki eliyle tutuyor, başını kanepenin arkalığında bir o yana bir bu yana çevirerek, burnuyla ılık çala çala soluk alarak uyuyor, iri, gevşek cüssesi sarsılıyor, trenin sıçrayışları kadını uyandırıyor ve her uyanışında kadın alçak sesle yalvarırcasına:

"Aman Tanrım, pardon..." diye söyleniyordu.

Pencerenin yanında pardösülü, başında ipek takke bulunan bir adam, sigara içerek oturuyordu; adamın kırılmış sakalı duman çıkarıyor gibiydi ve karşısında oturan, Danimarka cinsi bir köpeğin suratını anımsatan adama patlak gözleriyle bakıp duruyordu. Köpeği andıran adamın yüzünün alt bölümü aşırı bir biçimde öne çıkık, alnı ise enseye yapıştırılmış gibiydi; onun yanında iki kişi, birisi sessizce, diğeri ise hayıflanıyormuşçasına öfkeli bir tavırla, ağzını şapırdatarak uyukluyordu. Alacakaranlık, insanların çirkin görünmesine neden oluyor ve bu durum Samgin'in ruh haline fazlasıyla uyuyordu. Samgin, kendisini yorgun, darmadağın olmuş, endişeli ve Jheronimus Bosch'un anlamsızlığına dalıyormuş gibi hissediyordu. Onlarca kiliseyle yeryüzüne çakılmış gibi görünen küçük kent, Denisov'un sıcak ve sevecen evi, akıllı, yakışıklı Frolenkov'la ilgili anılar, hüznü duyular eşliğinde aklına geliyordu.

Köpek yüzlü, kare desenli örtüye sarınmış adam, alçak sesle konuşuyordu:

"İş sahibi dediğin işini bilmeli, ama onun hiçbir şeyden haberi yok, cahil, anlayabiliyor musun? İmparatora bağlı tüfekçilerin asker yatakhanelerini kurarlarken o da vardı kuşkusuz. Hayret ve-

rici bir durum,” diyor. “Temele her türlü pisliği yığıyorlar, üzerine bir şeyler döküyorlar ve ortaya sağlam bir yapı çıkmış oluyor.”

Beyaz sakallı: “Dur, bekle,” diye çok kalın ve alay dolu bir sesle yavaşça bağırarak atıldı. “Aslında bu harika bir durum değil mi? Bu, onun devlete yaklaşımını gösteriyor!”

“Yok canım, onun ironi yeteneğinin olduğunu hiç sanmam!”

‘Çar hakkında konuşuyorlar,’ diye düşündü Samgin. Ortalık iyice sessizleşmiş, böylelikle konuşmalar daha net duyulmaya başlamıştı sanki. Kapının yanında bulunan öndeki kanepeden kuru, pek gürültülü olmayan bir öksürükle kesilen, zayıf bir ses net bir biçimde duyulmaya başlamıştı:

“Biz neredeyse bir sömürge durumundayız. Metalürjimiz yüzde 67 oranında Fransa’nın elinde; gemi yapımında Fransa’nın bizdeki yatırımları yüzde 77’lik bir orana ulaştı. Bankalarımızın anapara birikimi 585 milyon ruble; yabancı paranın bu miktar içerisindeki payı 434 milyon ruble oranında. Bu son verdiğim sayıda 232 milyon ruble Fransa’ya ait olan paradır.”

Samgin: ‘Yoksul adamın teki olsa gerek,’ diye düşündü. ‘Sayılarla kafayı bozmuş Tagilskiy’nin bir versiyonu daha.’

“Savaşmamızın nedeni Bay Puancare’nin 1871 yılının öcünü almak istemesinden kaynaklanıyor; Almanlar tarafından, kırk üç yıl önce ele geçirilen madenler açısından zengin araziye geri almak istiyor. Ordumuz kiralık ordu rolünde...”

Alçak sesle yapılan konuşmayı, öfkeli başka bir ses bölerek:

“Şimdi anlaşıldı! Siz, anarşist Lenin’in görüşlerini açıklıyorsunuz, öyle değil mi? Siz Bolşevik olarak nitelendirilenlerden misiniz?” diye sordu.

“Hayır, ben Bolşevik değilim.”

“Of, yeter! Ben yeterince okumuş bir insanım...”

“Ancak Lenin, hesabı çok kuvvetli birisidir...”

“Beklesene Igor,” diye atıldı üçüncü bir ses; dördüncü, kalın bir ses ise:

“Tartışmak için daha zamanımız olacak,” dedi.

“Lenin, dediniz, öyle mi?”

Beyaz sakallı adam, başını onaylarcasına sallayarak: “Bizde yeterince iyi hesap yürütmeyi beceremezler,” dedi.

“Temel üretim kaynağımız tekstildir, o da tamamen bizim elimizde!”

“Daha doğrusu Vtorovların ve Ryabuşinlerin ellerinde.”

“Daha başka nasıl olabilir ki zaten?”

Zayıf ses, ilk başta net olmayan bir biçimde, canlanmış başka seslerin arasında yeniden duyulmaya başladı ve Samgin şu sözlerle kulak verdi:

“Proletarya diktası olarak nitelenen hayalci düşünceyi dikkate almasak, bakanlarımız ondan çok şey öğrenebilirlerdi; çünkü o sıra dışı bilgi ve yetenek sahibi bir ekonomi uzmanıdır... Evet, bana göre, işçi sınıfının diktası da...”

Lokomotiften sert bir ıslık sesi duyuldu ve bir şeye çarpmışçasına vagonlardan uğultulu sesler gelmeye başladı, bir şeyler top gibi patladı, fren gıcirtısı duyuldu, deri montlu kadın, ayağa fırladı, valiziyle Samgin’in omzuna çarparak:

“Ah, aman Tanrım, aman Tanrım, nedir bu, ne?” diye bağır-maya başladı.

İnsanlar uyanarak ayağa fırladılar, birbirlerini iterek kapıya doğru koştular.

Samgin: “Kaza,” diyerek sırtını kanepeye sıkıca yapıştırdı; sar-sıntının, gıcirtı seslerinin ve çevredeki insanların paniklemesinin etkisiyle şoka girdiğini seziyordu. Birisi endişeli insanları sakinleş-tirmeye çalışıyordu.

“İstasyon girişinde semaforu kapatmışlar. Makinist usta biri-si...”

“Görüyor musunuz?” diyerek sitem etti kadın, Samgin’e dö-ne-rek. Siz ise “kaza” diye bağırıyorsunuz!”

“Ben bağırmamıştım.”

“Nasıl olur? Ben duydum ya! Siz Kentler Birliği’nden misi-niz?”

Kadın, anında Kentler Birliği’nin varlığının nedenini ve ne tür haklara sahip olduğunu bilmeyen bir kuruluş olduğunu söyleme-ye başladı.

Samgin, kızgın bir tavırla birliği eleştirmek için henüz erken ol-duğunu, çünkü bu kuruluşun çalışmalarına daha yeni başladığını savundu.

“Sizler bize, yani Kızıl Haç’a şimdiden engel yaratmaya, levazımcılığın önüne geçmeye başlamışsınız bile...” diye itiraz etti kadın.

Danimarka köpeği suratlı adam ise, umursamaz bir tavırla söze karışarak:

“Yerel birlikler ve Kent Birlikleri ne istediklerini çok iyi biliyorlar; onlar Milükov ordusunun yedekleridir, işte gerçek yüzleri bu. Duma’yı kapatacaklar ve ortaya siyasi bir kuruluş olarak çıkacaklar, evet!”

Samgin, isteksizce, bağlaçlarla, omuz silkmelerle, soru sormakla, söylenenlere katılmadığını belli ediyordu. Kendisi bile birliğin amacı konusunda net düşüncelere sahip değildi ve Duma dışında, demokrasinin geniş çaplı birleşimi düşüncesi hoşuna gitmişti. O zaman, kapasitesiz ve hizmet etmeyi seven belleği, iradesi dışında: “Bir yere her türlü pisliği koyarlar, üzerine bir şeyler dökerler ve ortaya sağlam bir şey çıkar,” sözlerini getirdi... Ancak böyle bir kuruluşla ilgili tartışmasına ve düşünmesine, Samgin’in beş dakika kadar önce önünden Tagilskiy’nin geçmiş olduğu konusunda huzurunu kaçırان ısrarlı düşünce engel oluyordu. Evet, bu kuşkusuz Tagilskiy’nin ta kendisiydi, ancak ebatları küçülmüştü. Tagilskiy, yavaşça, yere bakarak yürüyor, insanlar onu itiyor ve o da yerinde sallanıyor, vagonun duvarına yaslanmış duruyor ve saniyeler boyunca başını kaldırmadan, geniş tıraşlı çenesini göğsüne dayıyordu..

Tren durmuştu, uyanmış insanların öfkeli ve huzursuz sesleri giderek belirginleşiyor, Tagilskiy’nin, acele etmeksizin söylediği sözler rahatça işitiliyordu:

“Rusya’nın milli varlığı 120 milyar rubledir, yanılmıyorsam. Bu varlığa Ural’ın donanımı yıpranmış fabrikalarını ve Yekaterinburg demiryolu tezgâhlarında 1845 yılından beri çalışan matkap tezgâhıyla 1837’den beri çalışan buhar çekicini katmak gerekiyor...”

“Bunlar memurların denetledikleri hazineye ait yerlerdir...”

“Tekstilcilikte, bizde hâlâ yetmişli yılların tezgâhları kullanılıyor. Milli varlığa, köylülerin saban, tırmık gibi ahşaptan yapılma gereçlerini de katmak gerekiyor...”

Klim İvanoviç: ‘Hep sayıyor, durmadan sayıyor. Yaşamın tuhaf bir amacı var onun için, her şeyi saymak,’ diye sinirli bir halde düşündü ve Tagilskiy’nin kum gibi dökülen kuru sözlerinin hışırtısını dinlemekten vazgeçti. Tam o sırada, lokomotif kısa bir düdük sesi çıkardı, treni hareket ettirdi, yavaşça bir dakika kadar yol aldı, yine durdu; sinyal borusu, vagonların gürültüsünü, gıcır-tısını, ıslık çıkartan seslerini bastırarak keskin bir biçimde öttü, umutsuz bir ses:

“Hazır ol!” diye bağırdı.

Bu ses, kambur kızın, kızgın ince sesini yeniden anımsattı.

“Ne diye ortalığı karıştırıyorsunuz? Sizin yavrularınız değil ya!”

İşte lokomotifin düdüğü yine çaldı ve biraz öfkeliymişçesine vagonların tamamını aniden çekti; deri montlu kadın, sakallı adamın omzuna, Samgin’in ise dizine tutunmaya çalıştı.

Kadın: “Ah, aman Tanrım. Bizim makinistler çok korkunç sürüyorlar,” dedi ve biraz düşündükten sonra: “Köy yolunda gider gibi,” diye açıklama getirdi.

Kondüktör, vagondan geçerken: “Tren iki dakika sonra kalkacak,” diye ilan etti.

Dakikalar, Klim İvanoviç Samgin’e hiç bu kadar uzun gelmemişti. İleride bu uykusuz, endişe dolu geceyi sıkça anımsayacak ve özellikle o geceden sonra yaşama ve insanlara karşı yaklaşımının tümüyle biçimlendiğini düşünecekti.

Trenin ani hareket edişi, Samgin’i makinisti düşünmeye zorladı.

‘Yarı cahil bir tesisatçının eline yüzlerce insanın yaşamı teslim ediliyor. Bu insan onları yüzlerce kilometre boyunca bir yerlere götürüyor. Bu insan ansızın aklını kaçırabilir, dışarı atlayabilir, kaçabilir, kalp krizi geçirerek ölebilir. Kendi yaşamını umursamadan, insanlara duyduğu öfkeden dolayı bir intihar kazası yapabilir. O insanın bana... ve diğer insanlara karşı sorumluluğu bir kaza durumunda bir şey ifade etmez. 1905 yılında Nikolayevskaya demiryolunun makinisti, devrimci işçileri yargılama birliğinin gözleri önünde alıp götürmüştü...’

‘İnsan hakimiyeti, birey hakimiyeti bir olgu olarak sonsuza

dek sürececek bir şeydir. Sonuçta dünyayı yönetenler bireylerdir. Kitleler birbirlerini, özellikle bireylerin çıkarları yüzünden yok etme yoluna gidiyorlar. Dünya böyledir işte. Bu hep böyleydi ve hep böyle olacak.'

'Belleğimi kitap... tozlarından arındırmalıyım. Bu tozlar, yalnızca aklımın ışınlarında gökkuşağı renkleriyle parlayabiliyorlar. Her zerresi değil tabii. Onda gerçek harikaların küçük taneleri var. Bir sözün müziği, duygularımı mekanik olarak etki altına alan, yedi notanın değişik kombinasyonuyla ortaya çıkan müziğin sesinden daha değerlidir. Söz, öncelikle insanın savunma mekanizmasının silahı, onun zırhı, silah takımı, kılıcı, meçidir. Gerek-siz sözler, aklın hareketlerini ve oyunlarını güçleştiriyor. Başkalarının sözleri benim düşüncelerimi söndürür, duygularımı çarpıtır.'

Bu düşüncelerde yeni olan hiçbir şey yoktu, ama yeniden aklı-na gelirken, bu kez Samgin'in karşısına daha büyük bir netlikle çıkıyorlardı.

Şafak sökerken, tren, yavaşça, kar fırtınasının, rüzgârın uluduğu, her yerde asker kaynayan kentin yaşam kargaşasının arasına dalmıştı. Askerler garda gruplar halinde bekliyor, rüzgâr onları sokaklarda teker teker ve kalabalıklar halinde kovalıyordu. Askerler yaya, at üstünde, yeşile boyanmış at arabalarında yol alıyor, topları bir yerlere naklediyor ve yoğun kar yağışı altındaki insanlar, silahsız ya da omuzlarında tüfekleriyle, kamburumsu bir halde sırtlarında çuvalarla, gri figürler halinde şurada burada göze batıyorlardı. Kar, rüzgârın etkisiyle kaldırımdan havalanarak yüzlerine çarpıyor, bina çatılarından başlarına dökülüyor, şiddetli rüzgâr dört yol ağzlarında dönüp duruyor ve ılık çalıyordu.

Klim İvanoviç Samgin, kalın ve rahat giysiler giymişti; tarihsel bir olaya katılmaya karar vermiş bir insan gibi, cesur bir ruh hali içindeydi. Lacivert kapşonlu ve uzun asker paltolu, deriden dikilmiş Finlandiya tarzı şapkalı, kırmızı yüzlü, bıyıklı, eski bir generalin portresini andıran sıra dışı görünümlü bir arabacı, umursamaz bir tavırla Samgin'e Letonya aksanıyla otellerin hiçbirinde boş yer kalmadığını açıkladı.

Arabacının beyazlamış bıyıkları kulaklarına doğru uzanıyor-

du; adam, cüsseli ve şişmandı; üstü kapalı arabası da büyüktü; arabaya koşulmuş olan at ise sıskaydı ve küçük adımlar atarak, yaşlı bir kadın gibi koşuyordu.

Arabacı ürkütücü bir sesle:

“Oyö, oyö!” diye bağırıyor, yayalar arabacıya acımasızca küfrediyordu; bir asker ise atın yanına tüfeğinin dipçigiyle vurdu.

Uğradıkları üç otelin hiçbirinde yer bulamamışlardı; dördüncüde her odaya ikişer kişi yerleştirdiklerini söylediler. Samgin’e verilen odada, askeri giysiler her yere düzensiz bir biçimde saçılmıştı; masada kılıç ve dürbün, koltukta kemere takılı bir tabanca duruyordu; paravanın arkasında horlayan bir adam el testeresi gibi sesler çıkarıyordu. Samgin bulanık bir aynanın önünde buruşmuş giysilerini, dağılmış saçlarını düzelterek kısa bir süre durdu; yüz ifadesinin yeterince etkileyici olduğuna karar vererek alt kattaki restorana kahve içmeye indi. Yanına hemen çenesine mendil bağlamış uzun boylu bir adam geldi ve ağzını pek açmadan, dişleri arasından bir fabrikayı tahliye edenin o olup olmadığını sordu. Kahvesini getiren garsonla birlikte kızıl saçlı bir adam daha yanaşarak teklifsiz bir tavırla Samgin’in masasına oturdu, düşünceli bir tavırla tırnaklarını incelemeye başladı ve sıkıntı dolu bir sesle:

“Şekerinizle ne yapmayı düşünüyorsunuz peki?” diye sordu. “Ah, kusuruma bakmayın, bu siz değilsiniz. Daha doğrusu siz o değilsiniz... Siz hangi nedenle geldiniz? Aha! Göçmenler. Ben de öyle. Oryöl’den resmi görevle gönderildim. Göçmenleri bizim oralara, genel olarak ülkenin orta kesimlerine yollamak gerekiyor. Ancak onlar için vagon vermiyorlar, yürüyerek gidecek olurlarsa bana göre kazlar gibi donarak ölecekler. Ne yapmamız gerekiyor ki?”

Bu insan, daha farklı konuları düşünüyormuş gibi konuşuyordu. Samgin, adamın sağ kaşının üzerinde et beni bulunan yuvarlak yüzüne dikkatle baktı ve böyle bir yüze sahip sanatçıların “Boris Godunov” operasında, Dmitri rolünde oynadıklarına karar verdi.

Samgin, yalnızca kendisinin masasında tek başına oturduğunu

fark etti; diğer insanların tamamı ikiye, üçer oturuyor ve masaların üzerinde birbirlerine doğru yaklaşarak, alçak sesle konuşuyorlardı. Topların çarpışma seslerinin duyulduğu bilardo salonunun girişindeki yuvarlak masada beş subay oturmuş kahvaltı yapıyordu. Subaylar, çekinmeden gülüyorlardı; onları güldüren şey, kafası ipek takkeli, kara sakallı bir levazımcının anlattıklarıydı; kalın sesi tekdüze bir biçimde duyuluyor, yalnız arada sırada:

“Ona diyorum ki: Sayın ekselans...” sözlerini yineliyordu.

“Korkunç bir kargaşa,” diyordu, et benli adam. “Herkes bir şeyler kaybediyor, bir şeyler arıyor. Yaroslavl’dan Oryöl kentine bir vagon dolusu koton kumaş gelmiş, oradan hemen buraya gönderilmiş, burada ise anında kaybolmuş.”

“Sabun,” dedi biri Samgin’in arkasında.

Samgin’in yanında oturan adam omzunun üzerinden bakarak: “Ne?” diye ilgisiz bir tavırla sordu.

“Sabunu da çaldılar.”

“Neden çalmışlar?”

“Neden çalışıyor olabilirler? Durum ortada, spor olsun diye...”

“Neden çaldıklarını düşünüyorsunuz ki?”

“Ya nasıl düşünelim?”

Klim Ivanoviç Samgin, uykusuz gecenin yoğun izlenimleri nedeniyle kendini yorgun hissediyordu. İnsanların alçak sesle yaptıkları konuşmaları umursamaz bir tavırla dinlerken pencereden dışarı bakıyor, sabun köpüğü gibi kabaran karı, bir görünen bir kaybolan gri insan figürlerini izliyordu. Pencereden dışarı bakarken, sokaktan sakallı, sessizce gülen, kocaman dişli suratların her an pencereye yaklaşip bakabileceklerini düşünüyordu.

Samgin: “Bakar mısınız,” diyerek garsonu çağırdı. “Bir kadeh votka, bulabilir misiniz?”

Et benli adam: “Gerek yok, iki fincan ver,” diyerek iç cebinden yassı matarayı çıkartarak: “Martel konyağı. Onlar bize votka değil, ispirto ikram edebilir ancak,” dedi.

“Teşekkür ederim, ama...”

“Ne olacak? Savaştayız.”

Ardından konyağı fincanlara doldururken, adam kendini tannıttı:

“Yakov Petroviç Paltsev,” dedi. Rengi belirsiz, bulanıklaşmış gözleriyle Samgin’in yüzüne ağır, huzursuz edici bir bakış atan Paltsev başını salladı, konyağı ağzına boşalttı ve yanağının ardına bir parça şeker yerleştirerek kalın burnunu acı çekercesine buruşturdu. Paltsev’in teklifsiz tavırları, vurdumduymaz konuşmaları, bulanık gözlerinin ilgisiz bakışları Samgin’in ilgisini çekmişti; sıkıcı sesini dinlerken:

‘Kırk yaşlarındadır herhalde. Yaşamda başarıyı yakalayamamış birisi olmalı. Herhalde “her şey boş, her şeyden usandım” mantığıyla yaşıyordur,’ diye düşünüyordu.

Paltsev, gereğinden uzun ağızlık taktığı sigarasını yakarken: “Burada çok sayıda vurguncu ve dolandırıcı var,” diye anlatıyordu. “Bazıları sizin gibi yönetimin temsilcisi giysisi içinde dolaşiyor. Benim ise üniforma diktirmeye zamanım olmadı. Sizin arkanızda oturmuş olan adam, İzaksondu; İzakson ve Berman, makine, tezgâh, elektrik arnatür ve diğerlerinin ihracatıyla uğraşan teknik bir bürodur. Bu adamların ikisi de dolandırıcıdır ve yargılanmaları sürüyor.”

Paltsev yine matarayı çıkardı, konyağı fincanlara doldurdu, Samgin teşekkür ederek içti ve bu konyakta kolonya tadı olduğunu hissetti. Paltsev, kısa tıraş edilmiş kızıl, kıvırcık, astragan gibi saçlarını avuçlarıyla okşayarak, kaşlarını oynatarak uyarıyordu:

“İzakson, size yardım etmeyi önerecektir tabii; bu, sizi kandırmaya çalışacak anlamına geliyor. Beni, iki bin ruble dolandırdı bile.”

Samgin: “Peki bunu nasıl yapıyorlar?” diye sordu.

“Onlar nasıl yapacaklarını biliyorlar. Siz kâğıt oynar mısınız? Hayır mı? Bu iyi. Yoksa dün aptalın teki üç vagon dolusu ahşap levha kaybetti, Kızıl Haç’a tabutlar için bağış olarak getirdi ve kumarda kaybetti...”

Restoranda, endişe dolu, ince, bastırılmış bir konuşma sesi, durmadan bir yükselip bir alçalıyordu; bilardo salonundan topların birbirine çarpma sesleri geliyor, büfede aceleyle tabaklar tıkırdıyordu ve aniden tüm bu gürültüleri bir anda, coşku dolu:

“Yaşa-a!” diye bağırان tenor bir ses bastırdı:

“Ah, yiğit Buzulukts'lular
Şu doğru sözleri hep anımsarlar...”

Ondan fazla ses, hep bir ağızdan bir şarkı tutturdurdu:

“Bizim anamız Rusya
Tüm dünyanın baş tacıdır!”

Bilardo salonunda, seslerin ısıklıkların ve haykırışların uğultusu eşliğinde parkeye vuran topukların sesi duyulmaya başladı.

“Gazeteler gelmiş olmalı,” diye söylendi Paltsev. Kalktı ve aceleyle gitti. Samgin aceleciliğin bu insanın yapılı, ağır bedeni ve davranışlarıyla bağdaşmadığını düşündü. Klim İvanoviç, Paltsev’e mültecilerin nereye yerleşmiş olduklarını, bir yerden başka bir yere nakil işlemlerinde ne tür bir düzen ve tekniğin uygulandığını ve genel olarak bu çalışmanın özellikleri ile ilgili sorular sormadığı için kendisine kızdı. Samgin bu bilgilerin tamamını, yerel Kentler Birliği temsilcileriyle karşılaşmadan önce bilmek istiyor ve onların önüne bilgili ve kendisi gibi insanlara bağlı kalmadan çalışabilecek biri olarak çıkmayı istiyordu. On dakika kadar daha, bilardo salonundan gelen şarkıyı ve şarkıya eşlik eden bitirim ısıkları, kükrer gibi gülüşleri, dans edenlerin davul seslerini andıran ayak vuruş seslerini dinledi ve kahramanların eğlenmesine karşı olduğunu sergilercesine oturmanın uygun olmadığını düşündü. Bilardo salonuna bakmayı istiyor, ancak salon girişinde restoranda bulunanların neredeyse tamamı toplandığından bunu yapamıyordu.

Samgin kalktı, odasına gitmek için restorandan çıktı, ancak otelin giriş salonunda, önü açık, paltosunun yakası kürklü, elinde astragan şapka bulunan tuhaf görünümlü bir adam onu durdurdu. Adamın büyük, çıkıntılı yüzünde, yuvarlak, çıkık gözleri açgözlü gibi açılmış bakıyordu; başında bir bölümü beyazlamış, tutam tutam duran ve koyun postunu andıran saçlar vardı; kafası kocamandı ve boynu neredeyse görünmediği için omuzlarının üzerinde duruyor, bu nedenle de kambur görünüyordu.

Adam, alçak ve biraz hırıltılı bir sesle: “Bağışlayın,” dedi. “Adım Mark İzakson, evet! Ben bu kentte oldukça iyi tanınan birisiyim. Sizi uyarmalıyım; daha önce sizinle bir dolandırıcı konu-

şuyordu. O adam burada berberlik yapan Yaşka Paltsev'tir, evet. O dolandırıcı ve kumar düşkününü birisidir. Vurguncudur. Genel olarak adi bir heriftir, evet! Siz burada yeni birisisiniz... Uyarmanı borç bilirim... İşte benim kartım. Bağışlayın..."

İzakson arkasını Samgin'e döndü ve soran ya da bildiren bir tavırla birisine:

"Hazır," dedi.

Kartta, Samgin, daha önceden öğrendiği şu sözleri okudu:

"M. İzakson ve K. Berman, Teknik Hizmetler Bürosu."

Klim İvanoviç: 'Şu herifin alçak biri olduğu kesin,' diye karar verdi. Üzeri yoğun bir kar tabakasıyla kaplı Samgin, birkaç dakika sonra faytona binmişti; kar fırtınası aynı şiddetle devam ediyor, kar dolu bulutlar giderek daha ağır ve yoğun görünüyordu; bu durum belki de günün daha aydınlık olmaya başlamasından kaynaklanmıştı. Hızlıca uçup giden bulutların arasından, birbiri ardına askeri birlikler ilerliyor, ellerinde tuttukları süngülü tüfeklerle, kar bulutlarını, tarak dişleri gibi tarıyorlardı. Kar, askerlerin üzerine çatılardan dökülüyor, yerden yukarı doğru savruluyor ve yanlardan üzerlerine çarpıyordu; askerler ise durmadan ilerleyerek yerdeki kar tepeciklerini ayaklarıyla düzleştiriyor, konuşmadan, duyulmayan adımlarla, pencereleri karla örtülü binaların oluşturduğu derin taş yarığın içinden geçiyorlardı. Binlerce gri figürün bu sessiz hareketinde tüyler ürperten bir şeyler vardı; askerlerin omuzları, sırtları, beyaz, ince bir örtüyle kaplanmıştı ve fırtına, kırmızı bir leke gibi görünen yüzleri de silmek istiyordu sanki. Samgin, hiç bu denli öfkeli, ardı arkası kesilmek bilmeyen bir biçimde ıslık çalan ve uğultular çıkartan bir rüzgâr duymadığını düşündü.

Ardından Klim İvanoviç, bir saat boyunca, sıcak ve güzel döşenmiş bir çalışma odasında oturup, yaşlı bir süt anayı andıran iyi niyetli, çift çeneli, iri cüsseli, kocaman bir adamın yakınmalarını dinledi. Adamın bakımlı çıplak yüzü, iyice gergin, parlak ve yumuşak bir tenle kaplıydı; pembe kılcal damarların yer aldığı sakal bölgesindeki teni mavimsi bir renk almıştı; küçük, dolgun ağızlıydı; küçük yuvarlak hatlı burnuna doğru karpisli bir biçimde kalk-

miş üst dudakları vardı. Şefkat dolu mavimsi gözleri ve beyazlamış kıvrıkcık saçlarıyla bu insandaki her şey, onu erkek giysileri giymiş bir kadın gibi gösteriyordu.

Adam, çaresizce masanın üzerinde kollarını açarken, lirik soprano sesiyle, uysal olmakla birlikte, küskün bir tavırla konuşuyordu.

“Birlikteki üye arkadaşların tamamı cephede, ben ise Rus-Asya Bankası’nın yerel şube yöneticisi olarak kentten ayrılamıyorum; üstelik, sağlığım da buna el vermiyor. Bu mülteciler, Ri-ga’nın kırk verst uzağındaki boş yazlık evlere yerleştirilmişti, ancak Kızıl Haç’ın bu yazlıkları yaralıları için kiraladığı anlaşıldı ve şimdi de Kızıl Haç mültecilerin yazlıkları derhal boşaltmalarını talep ediyor.”

Konuşması, huzurlu ve akıcıydı, tavrından konuşmaktan hoşlandığı anlaşılıyordu.

“Buraya mültecileri kimin gönderdiğini anlamak tamamen olanaksız? Mülteci dediğimiz insanlar hep Musevilerden, yoksullardan, isteriklerden oluşuyor. Bağırıp duruyorlar. Çok fazla çocukları var ve bu çocuklar ölüyor; hava çok soğuk ve yiyecek bir şeyleri de yok! Bir de burada bir grup marangoz var; aslında onları Brest Litovsk’a gönderdiler, ancak oradan kovdular; müteahhit hiçbir şey ödemedi kaçmış; şimdi onlar da huzursuzluk çıkarıyor, para ve ekmek talep ediyorlar; orada ağaçları kesiyor, ocakları yakıyorlar; birkaç hizmet binasını taşlarını kullanmak üzere yıktılar; tabut imal ediyor, ticaretini yapıyorlar; mülteciler arasında ölüm oranı yüksek! Genelde de başlarına buyruk davranıyorlar. Letonyalılar da sert insanlardır, ağaçların kesimi, bahçe düzeninin bozulması... bu işler kuşkusuz yalnızca Letonyalıları üzmüyor! O yüzden siz, saygıdeğer Klim İvanoviç bu... Gordiyon düğümünü lütfen çözünüz! En önemlisi de marangozların sorunu! Onları aşırı derecede itici genç bir adam himaye ediyor; ancak bu olayı ayrıntısıyla bilen de o. Sizi karşılaması için telefon edeceğim. Soyadı Losev’dir.”

Bu yakınmaları bitiren adam, daha canlı bir ruh haliyle, pazardaki mal çeşidinin yetersizliğinden, artan fiyatlardan ve ruble değerinin düşmesinden söz etmeye başladı.

“Savaşın başında rublenin altına göre değeri 80 kuruştı, şimdi ise 62 kuruşa düştü ve giderek 50 kuruşa düşme tehlikesi gösteriyor. Aslında “Her kötü şeyin bir iyi yanı vardır,” demişler, ucuz ruble de olumlu etki edebilir... ancak yine de, biliyor musunuz... Bakanlığımızın mali politikasının... pek akıllıca olduğu söylenemez. Özel bankaların rolü hep kısıtlanmıştır.”

Giderek sesini alçaltan adam ansızın canlanarak:

“Aslında biz sizinle daha önce karşılaşmıştık! Anımsıyor musunuz? Taşrada bir yerlerde, Nijniy’de, Samara’da? Ben o zamanlar sakallıydım, tarikatçılıkla ilgileniyordum...”

Klim Samgin: “Kormilitsın!” diye anımsadı ve daha o zamanlar bu insanın kendisine kadın gibi görüldüğünü düşündü.

Maliyeci, sevinçle gülümseyerek: “Aynen öyle!” diye onayladı. “Ancak o soyad, benim takma adımdır.”

Samgin için, bu rastlantı pek sevindirici değildi; aslına bakılırsa, daha önce de, tanıdığı insanlara rastladığında sevindiği söylemezdi. Ancak o anda Samgin, fazlasıyla net bir biçimde, insanların zaman içerisinde konumları ve ifade biçimlerinin geçirdikleri kolay değişim karşısında duyduğu kırgınlığın ve nefretin yanlış olduğunu net olarak kavradı.

Samgin, Varşova’ya giden trenin vagonunda otururken: ‘Kendi kendini değerlendirirken yapılan yanlışlar, özgüven eksikliğidir. Bu olgular beni rahatsız etmemeliydi. Aksine, ben değişken olmadıktan ötürü gurur duymaya hakkı olan bir insanım,’ diye düşünüyordu.

Kar fırtınası giderek şiddetleniyor, vagonu çekiştiriyor ve sallıyordu; onu âdeta raylardan koparmak istediği düşünülebilirdi. Lokomotif, zorlanarak düdük çaldı, vagonları yavaşça yazlık yerleşim alanının peronuna yaklaştırdı. Vagondan çıkan Samgin’i savrulmakta olan soğuk kar karşılayarak anında gözlüklerine yapıştı ve onları çıkartmak zorunda bıraktı.

Uzun boylu, askeri üniformalı bir adam: “Dik-kaat!” diye kükredi; tek eliyle selam verirken, diğeriyle kılıcını tutuyordu, ancak birden korku dolu bir sesle:

“Rahat!” diye bağırdı.

Arkasında ellerinde kürekle otuz kadar asker duruyordu; koşarak kondüktör geldi:

“Bindir, bindir hadi! Posta vagonunun yanındaki vagon! Çabuk ol!” diye emretti.

Askerlerin başındaki adam: “Koşar adım, marş!” diye bağırdı.

Askerler gözden kayboldu; peronda istasyon müdürünün kırmızı yüzü figürüyle uzun boylu, sakallı bir jandarma memuru kalmıştı; bagaj vagonundan biçimsiz çuvallar fırlatılıp düşüyor, her şey çok çabucak olup bitiyordu; kar fırtınası treni itti, vagonun bağlantı yerleri gürültülü sesler çıkartmaya başladı, raylar inledi. Samgin, yüzünü kara siper etmeye çalışarak ayakta duruyordu. Tanımadığı genç bir adamı beklerken, zamanın aşırı derecede yavaş geçtiğini ve hatta geçmeden yerinde saydığını görür gibi oluyordu. Üstelik, Samgin, burada yapması gerekenlerle ilgili net bir düşüncesi olmadığını da kavrayabiliyordu. Yanına istasyon müdürü gelerek, hırıltılı bir sesle:

“Birlikten mülteci işleriyle ilgilenmek için gelen siz miydiniz? Öyleyse buyrun, onlar garın hemen arkasındaki gri binadalar,” dedi.

“Bizi, Losev adında biri karşılayacaktı.”

İstasyon şefi, çok yüksek bir sesle: “Loktev, herhalde. Mihail İvanov Loktev,” dedi; hareketsiz duran jandarma memuru ise sessiz ve geniş adımlarla Samgin’e yaklaşarak:

“Loktev kısa bir süre için buradan ayrıldı. Gri binada Ruslar var,” diye bildirdi ve karla kaplı çuvalları göstererek: “Bu pişmiş ekmek sizin mi?” diye sordu.

“Hayır. Bana eşlik edecek misiniz?”

Jandarma, Samgin’in önerisini: “Buyrun,” diyerek kabul etti ve ardından söylene söylene konuşmaya başladı:

“Bin üç yüz kişiye, dört tane çuval göndermişler; içlerinde ise on pud undan daha fazlası yoktur bile. Çalışıyorlar sözümona... Halk üç gün, üç gecedir aç.”

Garı baştan sona kadar geçtiler, derin kar birikintileri arasından yürüdüler.

Samgin, Mişa adındaki, azarlamayı sevdiği genç adamı anım-

sayarak: ‘Loktev’ diye düşünüyordu. ‘Sanırım, bu ülkenin yarısını tanıyorum.’

Aklına fazlasıyla tuhaf ve hatta kendisine kırıcı gelen bir düşünce takıldı: Yol boyunca her yerde karşısına tanıdık insanların çıkması, onun nereye gittiğini izlemek için miydi yoksa? rüzgâr bir damdan jandarma memurunun kafasına bir kar yığını düşürdü ve kar Klim İvanoviç’in yakasının arkasına ve botlarına doluştu. İki katlı ahşap binanın ön cephesinden beyaz bir duman çıkıyor, binanın içinde bir şeyler gıcırıyor ve uluyor gibiydi.

Jandarma, öfkeli bir tavırla: “Burada Polonyalılar ve Museviler var,” dedi. “Musevilerden biri ölmüş. Uluyup duruyorlar işte, duyabiliyor musunuz?”

Samgin’in girdiği odanın içerisinde ayrıca iki kapı daha vardı; ikinci kattan odanın içerisine ikiye ayrılan geniş bir merdiven iniyordu. Her iki kapıdan, etekleri tutuşmuş bir halde yeni yetme çocuklar, genç kızlar ve delikanlılar fırladı; merdivenlerden, onları iterek sakallı, aşırı zayıf, uzun giysili, takkeli, buruşuk kadife şapkalı, sakallarının üzerindeki beyaz bukleleri yanaklarını örten yaşlı adamlarla, uzun yelekli, önden bağlamalı giysili yaşlı kadınlar ciddi bir yüz ifadesiyle iniyordu; bu insanların tamamı söyleniyor, bağırıyor, iniyor, selam verirken ellerini sallıyorlardı. Lehçe ve İbranice konuşmaların oluşturduğu isterik kaosta, Samgin, Rusça sözcükler yakalıyordu:

“Çocukları ne yapacağız?”

“Biz ölüyoruz.”

“Bir ekmek parçası verseniz!”

“Bu işten anlayan Mişa, neredeymiş...”

Merdivenlerden genç, kulakları tırmalayan bir ses:

“Hiçbir şey görmemek için gözlük takıyorsunuz,” diye bağırıyordu.

Çok kafalı, tek bir vücut halinde, insanlar Samgin’e iyice yaklaşmışlardı. Üzerlerinden tuzlu balığın yoğun, kolayca sinen kokusuyla çocuk bezi kokuları gelen insanlar bağırıyordu:

“Neden kente gitmemize engel oluyorlar?”

“Savaşın çıkması bizim suçumuz mu?”

“Bizi soyuyorlar.”

“Burada hiçbir şey satın alınamıyor...”

“Bizler yoksul insanlarız.”

“Bize, ‘gidin, orada her şeyiniz olacak’ denildi...”

“Bizi zorla yurdumuzdan ettiler...”

Genç bir ses, merdivenlerden: “Sizler akıllıca, iyi şeyler yapmamızı öğütüyor, sonra da savaş açıyorsunuz,” diye bağıırıyordu. Binanın derinliklerinden, insanların başları üzerinden, sözleri uzata uzata, ölüye ağıt yakan köylü kadınların acıklı inlemelerini andıran bir ses duyuluyordu.

Klim İvanoviç, jandarma memuruna dönerek: “Y-yani, biliyor musunuz, nasıl bir durum bu!” diye söyleniyordu.

Adam, karamsar bir tavırla: “Tımarhane,” diye yanıtladı, sonra da: “Sizin Birliğin çalışma düzeni kötü,” diyerek sitem etti.

“Bu Loktev denen sersem herif nereye kaybolmuş ki? Beni karışlamak, açıklama yapmak zorundaydı.”

Jandarma biraz sustuktan sonra çok alçak bir sesle:

“Loktev, Pskov’a, oradaki jandarma yönetiminin talebi üzerine gönderildi.”

Seslerin isyankâr gürültüsü, kadınların hıçkırıklarla dolu kızgın ağlama sesleri arasından, kalın ama net bir bas ses duyuluyordu:

“Yedinci insanımız, aptallığın dehşeti yüzünden ölüyor...”

Bu sözleri söyleyen, çok uzun boylu, uzun ve sivri sakallı, yaşlı bir adamdı; bu sakal, koyu tenli, kemikli, yuvarlak kara gözlerin parladığı, sivri bir burnun titrediği yüzünden aşağı sarkıyordu.

“Biz, birkaç kuruşu kalmış olanların Oryöl’a, Ukrayna taraflarına gitmeleri için izin istiyoruz. Bizi burada soyuyorlar, aslında zaten iflas etmiş durumdayız.”

Samgin’in yanında yaşlı bir adamcağız belirdi; üzerine kırmızı bir battaniye örtmüştü ve battaniyeyi boğazının yanında tek eliyle tutarak öteki elini yukarı doğru kaldırıyor, ancak eli güçsüz bir halde düşüveriyordu. Yaşlı adamın gözyaşlarından ıslanmış kırışık yüzünde, dumanda tütsülenmiş gibi duran gözleri sürekli açılıp kapanıyordu; kırmızı göz kapakları ise yanmışçasına kıpkırmızıydı.

Samgin bu adama bakmamaya çalışsa da yine de bakmaktan kendini alamıyor ve adamın sıra dışı bir şeyler söylemesini bekliyordu; ancak yaşlı adam, arada sırada soluğu kesilerek İbrance sözleri şarkı söylercesine söylüyor, göz kapakları ise durmadan titriyordu. Ufak tefek bir kadın, dağılmış kızıl saçlarına siyah bir file tokasını bir eliyle geçirirken, öteki elini Samgin'in yüzü önünde sallıyor:

"Çocuklar neden acı çekiyor? Nede-e-n?" diye bağıırıyordu.

Uzun boylu yaşlı adam, kadının elini yakaladı ve kenara iterek:

"Çocukların böyle günleri unutmaları gerekiyor... Yeter!" diye bağırdı; kadın ise yüzünü elleriyle kapatarak, tiz bir sesle ağlamaya başladı. Pek çok kişi ağlıyordu. Merdivenlerde duranlar da bağıırıyor, yumruklarını gösteriyor, merdiven parmaklıklarının ahşapları gıcırıyor, ayaklar merdivenlere takılırken, merdiven basamaklarına çarpan ayakkabı topuklarının ve tabanlarının sesleri mermi gibi patlayıp duruyordu. Samgin, çocukların yüzlerinde ve gözlerinde daha büyük bir öfke gördü; çocukların hiçbirisi, en küçükleri bile ağlamıyor, yalnızca bebeklerin ağlama sesleri duyulabiliyordu.

Samgin, merakla: "Bu durumda ne yapabiliriz ki?" diye sordu. Jandarma memuru, Samgin'e ters ters bakarak:

"Onları Oryöl'a gönderelim, orada bu işi çözerler. Buradaki-lerin maddi durumları yine iyi, en azından her gün yemek yiyebiliyorlar, diğer yazlık evlerde ise..." dedi.

"Zavallı bir halk," diye söylendi Samgin.

Memur ise: "Bunlar kaçakçı ve ajan..." dedi.

Bağıırışlar ve ağlama sesleri Samgin'in sinirlerini germiştir; iç-rideki koku giderek ağırlaşıyor, soluk almayı güçleştiriyordu; ancak ona en çok acı veren, ayaklarında soğğun neden olduğu keskin bir acı duymasıydı; parmakları ateşte iyice ısıtılmış penslerle sıkılıyor gibiydi.

Samgin bu durumu jandarmaya anlattı, adam ise:

"Bahçeye inin oradaki fırında Rus marangozlar sıcak ortamda yaşıyorlar," diye önerdi.

“Burada otel yok mu?”

“Oteller yaralılara bırakıldı.”

Geniş pastane fırını, hoş ekşilikte ılık bir havayla doluydu. Kardan tamamen kapanmış üç pencerenin camından alçak tavanlı yapıya çok az ışık girebiliyordu; Samgin, grimsi alacakaranlıkta, fırın barakasının da bir sürü insanla doldurulmuş olduğunu sandı. Ancak içerideki insan sayısı yirmiye geçmiyordu; beşi, büyük çalışma masasına geçmiş kâğıt oynuyor, yedi kişi de çevrelerini sarmış oyunu izliyordu; alçak fırının kenarında saçı dağınık iki kafa göze çarpıyor, köşede ise görünmeyen birisi, yavaşça, üzgün bir sesle, mızıka eşliğinde, hüznü bir şarkı söylüyordu; hamur tezgâhının üzerinde kollarını başının altında birleştirerek uzanmış olan iri yarı, kıvrıkcık saçlı bir adam, şarkıya ısıklık katıyordu. Fırının bacasında, inişli çıkışlı soluklar alarak ısıklık çalan rüzgârın sesi duyuluyordu.

“Bende bey var, kahrolası!”

“Maça yedilisi ve iki kahpe!”

“Onlu ile papaz, şeytan...”

Yaşlı, ufak tefek bir adamcağız: “Sessiz olun,” dedi; dizlerinden onarmakta olduğu giysileri atıp, elindeki iğneyi üzerindeki sarı gömleğin göğsüne yakın bir yere iliştirdikten sonra neşeyle:

“Güzel bir gün Semyon Gavrilîç!” diyerek selamlaştı.

Memur, çevresine bakınarak: “Keşke kışın tamamı bugünkü kadar soğuk olsa; Almanlar soğuktan donarak ölseler,” diye söylenerek:

“Bölme duvarını yaktınız mı?” diye sordu.

“Biz o bölmeden küçük tabutlar yaptık.”

“Başkalarının malını yok ettiğiniz için hesap vermek zorunda kalacaksınız.”

“Veririz hesabımızı. Bu konuda hesap vermek kolay; savaş her türlü yok oluşun açıklanması için yeterli bir nedendir.”

Jandarma: “Krasnobay, onların sorumlusu sayılır,” diye karamsar bir tavırla belirtti ve saatine bakarak: “Ben gara gidiyorum,” diye ekledi. “Gerekirse, beni çağırması için birini yollayın.”

Samgin, ahşap sıranın üzerinde oturarak şosonlarını çıkartma-

ya uğraşıyordu. Şosonlar botlara yapışmış gibiydi ve ayak parmakları çok acıyordu. Sevecenlikle gülümseyen sarı gömlekli, yaşlı bir adam Samgin'in çabalayışını izliyor, iri parmaklarını gümüş üzerine Kafkas işlemeli kemerinin içine sokmuş, asker gibi "hazır ol" da duruyordu. Yeni düzeltilmiş sakalına ak düşmüş, sivri burunlu, gözleri fıldır fıldır biriydi.

Kumarbazlar, oyunlarına ara vererek Samgin'in botlarını çıkarmak için harcadığı çabayı izlemeye başladılar. Yalnız şarkıcının ince sesi ve akordeon, birbirine uyumlu, can sıkıcı bir ses çıkarmayı sürdürüyordu.

Yaşlı adam: "Çıkıyorlar mı?" diye derdini paylaşırcasına sordu.

Bu soruda Samgin bir tür alay sezmiş, yaşlı adamcağızı kurnaz ve yapmacık bulmuş olsa da, isteksizce, ama yine de bu sözleri söylemek zorunda olduğunu hissederek:

"Yardım edemez misiniz?" diye söylendi.

Yaşlı adam: "Leksey, buraya gelsene," diye seslendi. Kıvrıkcık saçlı adam, tahta tezgâhtan sessizce aşağıya atladı ve çömeldi; Klim İvanoviç'i pantolonunu da tutarak bacağından hızlıca çekti ve Samgin olduğu yerde zıplamak zorunda kaldı.

Yaşlı adam yine sevecen bir sesle, Samgin'i iyice sinirlendirerek: "Yavaş ol, Leksey, bacağına koparacaksın," dedi. Şosonlar nihayet çıktı ve Samgin ayağa kalktı.

"Teşekkür ederim."

Aleksey, borazan gibi bir sesle: "Rica ederim," diye yanıtladı. Bu adam bir metre doksan santim boyunda, geniş omuzlu ve al yanaklıydı; orta çağ tablolarındaki melekleri anımsatıyordu.

Samgin, çimento zeminin üzerinde yürürken, rahatsız olmuşcasına: 'Ne kadar da yakışıklı bir adammış,' diye düşündü.

Yaşlı adam: "Birlikten mi geliyorsunuz?" diye sordu.

"Evet."

İhtiyar, adamlarına dönüp, sol elinin dört parmağını gösterek: "Bu dördüncüsü," dedi. "Mihail Loktev'in yerine mi gönderildiniz? Mülteciler için mi diyorsunuz? Biz de şu mültecilerin ta kendisiyiz zaten; hatta daha da kötüsü."

Adam olduğu yerde hoplayarak kolayca masanın kenarına oturdu ve çok rahat, uyumlu bir sesle konuşmaya başladı:

“Daha kötüsü, çünkü Musevilerle alay edilmesine izin veriliyor, Polonyalılar ise tutsak gibiler; biz Ruslar ise devlete bağımlı insanlarız.”

Samgin, adamın yanından geçerken, ayağıyla topuklarına basarak yürüyor, ayaklarını yere birkaç kez vurarak ısıtıyor ve soğuşun vücuduna dağıldığını hissediyordu. Yaşlı adam ise o sırada anlatıyordu:

“Onlar, Polonya’da, Kızıl Haç için çalışıyor, barakalar inşa ediyorlarmış, müteahhit zimmetine para geçirmiş, kaçmış, onları da ayak işlerinde çalıştırılmak üzere sevk etmişler, günde bir buçuk rubleliğine.”

“Kendi evinde yemek yiyince ucuz oluyor. Yani, ne olur ne olmaz diye bizi uyarıyorlar: ‘savaş var, bildiğiniz gibi, kardeşleriniz savaşıyor, öyleyse siz de açgözlülük etmeyiniz,’ diyorlar. Neyse, nerede kaybetmemiştik ki zaten?”

Anlatanın yanında, ondan daha uzun boylu, iri gözlü, kel, üzerine kalın, pamuk dolgulu mont geçirmiş, dizine kadar gelen gri keçe çizme giymiş, uzun, kemikli yüzlü kızılımsı, rengi atmış sakallı birisi durmuştu. Titiz yaşlı adamcağız, coşkuyla, sayılar vererek konuşuyordu:

“Kırk üç gün, 1225 ruble alacakken, harcırah olarak bize tüm bu süre içerisinde yalnızca 305 ruble verdiler. Üstelik: ‘Libava’ya gidin, orada hesabınız kesilecek ve iş alacaksınız,’ dediler. Libava’da ise, ne olur ne olmaz, diye para belgesini elimizden aldılar ve bizi mülteci olarak kayda geçirip buraya gönderdiler.”

Kel, yaşlı adam, kalın bir sesle: “Bize iyi davranmadılar efendim,” dedi; kollarını çapraz biçimde birleştirerek geniş avuçlarını omuzlarına koymuştu. Bu insanın ağır sesi, farklı yankılar uyardırmıştı. Biri alçak sesle söylenerek:

“Çalışanları tıpkı savaş esiri gibi ezip duruyorlar...” dedi.

“Halka acıyan yok.”

Başka birinin kulak tırmalayan sesi ise:

“Halk patatestir!” dedi.

Kel adam, sağ elini havada sallayarak: “Ey siz, oradakiler!” diye haykırdı. “İş konuşuyoruz burada, susun biraz, şu akordeon da sussa aslında.”

Ancak onu dinlemediler, masada oturan marangozların arasında hızlıca bir tartışma alevleniyor, kulak tırmalayan ses ısrarla:

“Halk patateştir, onu hem bey yer hem de tavşan,” diyordu.

“Tavşan yemez, kurt yer.”

“Sen onu külahıma anlat, tavşan da yer, kütür kütür.”

“Böcek de yer.”

“Halk herkesten çok kendi kendini yiyor.”

Düşkün görünümlü yaşlı adamcağız çalışma arkadaşlarının başına gelen şanssızlıkları anlattığı sırada, Klim İvanoviç Samgin, soğuşa ve her türlü rahatsızlığa katlanmasının ve güçlü bir düşünmana karşı yurduna yardım sorumluluğunu üzerine almasının nedeninin bu insanlar olmadığına karar verdi. Yaşlı adamcağızın coşkulu anlatışında ve sahte sevecenliğinde iğneleyici bir hava sezdi ve ‘göründüğü kadarıyla’ ve ‘ne olur ne olmaz diye’ sözlerini durmadan yinelemesini ise, açık bir yapmacıklık ve eski halk hi-kâyelerinde geçen sözler olarak algıladı. İşte bu insanlar, aptalca bir tartışmaya başlamışlardı. Konuşmaları, Gleb Uspenskiy’nin yazılarında geçen diyalogları anımsatıyordu.

‘Kuşku uyandıran yaşlı adamın teki...’

Ayakları ısınmıştı; fırının nemli sıcaklığı paltosunun düğmelerini açmasına neden olmuştu. Samgin banka oturdu ve ciddi bir tavırla:

“Peki burada ne yapıyorsunuz, neden bir yerlere çalışmaya gitmiyorsunuz?” diye sordu.

Samgin’in soruları tartışmayı aniden böldü ve sessizliğin içinden, yüksek olmayan bir ses:

“Sormayı akıl etti...” diye alaycı bir sesle söylendi.

Düzgün görünümlü yaşlı adam, masanın üzerinde bir at üzerindeymişçesine hoplarken: “Ben bu olayı size açıklamaya çalışayım,” diye söze başladı. “Her gün yemek yemeye alışmışlar, yiyecekleri bir şey olsun diye kaygılanıyorduk. Yapılacak işleri üçe ayırdılar, küçük depoları ise yakacak olarak kullandılar, bazı

ağaçları kestiler. Bizim işlerimiz, jandarmanın da dediği gibi, açıkçası, yasal değil. Ancak burada çocuk sayısı fazla; bu çocuklar soğuktan rahatsızlanıyor ve hatta bazıları ölüyor; biz de onlara tabut yapıyoruz. O işten de geçimimizi sağlıyoruz. Geçen çarşamba Polonyalı bir kadın doğum yapamadan öldü, bu sabah da yaşlı bir adam vefat etti... Öylece geçinip gidiyoruz işte.”

Bu adamcağız artık alay ettiğini gizlemeden konuşuyor, Samgin ise yüzünün öfkeden kıpkırmızı olmaya başladığını ve bu öfkenin kendisini ısıttığını hissediyordu. Sigara yakmış, anlatıcıya güzel sözleri için sert bir karşılık verebileceği anı beklemeye başlamıştı. Yaşlı adamcağız ise yeniden nefes alarak konuşması sürdürdü:

“Burada bulunmamızın nedeni, mülteci olarak kayıtlara geçtiğimiz için başka yere gidemememiz. Tabii gidebiliriz aslında, ancak bunun için kazanmış olduğumuz parayı almamız gerekli. Bizi buraya kadar bedava getirdiler. Daha sonra, Riga’dan itibaren gizli bir ticaret başlıyor. Oryöl kentine giden trene binmek için bizden elli ruble kadar para istiyorlar; bu çok para, zaten yoklukta beş ruble bile çok paradır.”

Samgin, ciddi bir tavırla: “Bu doğru olamaz,” diye yanıtladı. “Mültecileri bedava taşıyorlar.”

“İşte sizden önceki Mişa da öyle düşünüyordu ve hatta bu anlaşmazlık yüzünden tartışmaya bile girmişti; ancak jandarma onu ortalıktan kaldırarak mahzene falan kapattı, bizi ise: ‘Mihail Loktev sizi kışkırtıyor mu?’ diye sorguya çekti. İşin ne kadar öngörülü biçimde ayarlandığını görüyor musunuz?”

“Sizlere herhalde... saçma sapan şeyler anlatmıştı.”

“Öyle bir şey fark etmedik,” diye yanıtladı yaşlı adamcağız.

Güçlü kuvetli ve yakışıklı Aleksey ise, sitem dolu bir tavırla:

“O, savaşın ulusal bir aptallık, Almanların da sersem insanlar olduklarını söylemişti...”

Yaşlı adam: “Bunu, Alyoşa, sen rüyanda görmüşsün,” diye sevecenlikle yanıtladı. “Kimse ondan böyle sözler duymadı.”

“Bunu genç adam kendisi uydurdu,” dedi yaşlı adam; gözlerini gülümsemenin oluşturduğu kırışıklıklara saklayarak Klim’e

döndü: “Mişa ise gerçekten de işi bilen birisiydi; bizler Kızıl Haç’a şikayet dilekçesini bastık. Bize sekiz yüz küsur ruble parayı ödeyin, dedik. Kızıl Haç, evrakları istedi! Biz kabul ettik. Mişa ise ‘hayır, yalnızca kopyalarını verebiliriz...’ dedi. Resmi işlerin kurnazlıklarını çok iyi biliyordu...”

Coşkulu, ince sesi, kel ve yaşlı adamın öfkeli kalın sesini bastırmaya yetmiyordu:

“Seni aptal seni, sussan da büyüklerin konuşmalarına karışmasan. Savaş saçma değildir ve 1905 yılında insanları ne biçim ezip geçti; işte şimdi de dikkat et aynı şeyler olacak... Savaş korkunç bir şeydir...”

Klim İvanoviç Samgin, tüm bu konuşmalara son verme zamanının geldiğine kanaat getirdi.

“Savaş, tarih açısından kaçınılmaz bir olaydır,” diye konuyu bilen bir tavırla gözlüğünü çıkarıp camlarını mendille silerek konuşmaya başladı. “Savaş, halkın sayıca ve nitelik olarak arttığının belirtisidir. Savaşın temel nedeni rekabettir. İçinizden her biri daha iyi yaşamayı istediği gibi, her devlet ve her halk da bunu ister.”

“Halk patatestir,” dedi kulak tırmalayan ses.

Samgin: “Ancak, kimi zaman insan yanılarak kendisini başkalarından daha değerli sayar,” diye devam etti; bu insanların kendi akıllarının algılayabileceği nitelikteki gerçeği kabul etmeleri için pek de fazla uğraşmanın gerekli olmadığını düşünüyordu. “Ne yazık ki Almanlar, bu dünyanın en iyi insanları olduklarını düşünürler ve biz Slavları değersiz ve onlara boyun eğmek zorunda olan bir ulus gibi görürler. Yazarları, hükümdarları ve gazeteleri, bu yanılgıyı kırk yıl boyunca Almanların beyinlerine kazıdılar.”

“Biz gazeteleri okuyan insanlarız,” diye söze karıştı, düzgün görünümlü yaşlı adam. “Bunun yanında gazeteler temkinli yazılar da yazar.”

Yaşlı adam bu kez, yorulmuşçasına, daha yavaş ya da isteksizce konuşuyordu. Ayrıca sözlerinin arasında Samgin başka birine ait sözler de yakalamıştı.

‘Hayır bu gözlüklü, Loktev’den daha boşboğaz biri...’

“Siz ‘öngörülü’ ve ‘anlaşılan’ sözlerini boşuna kullanıyorsunuz,” dedi Klim İvanoviç sinirlenerek. “Bu sözlerin anlamını tam olarak bilmiyorsunuz.”

Yaşlı adam: “Sözler nedir ki?” diye iç geçirerek itiraz etti. “Söz, nasıl söylersen söyle, söz olarak kalır; ama bizimle ilgili konudan saptıysak da, bayım, yarına dek çok zamanınız var...”

Samgin: “Neden yarına kadar?” diye endişeyle sordu.

Yaşlı adam ona Riga’ya giden yalnızca bir tren olduğunu ve yarın kalkacağını söyledi. Bu haber Samgin’i âdeta sersemleştirmişti. Onun akıl verme isteğini yok ederek, çok önemli bir dizi soruyu aklına getirdi.

“Peki ben nerede yemek yiyip içeceğim, yatacağım?”

“Uyumak için fazla yere gerek yok,” dedi teselli edercesine yaşlı adam. “Size çayımızdan ikram edebiliriz, eğer tiksizmezseniz. Alyoşa, Foma, hadisenize, semaverleri koyun, zamanı geldi!” Yaşlı adam Samgin’in önünde onu neredeyse duvara yapıştıracak kadar yakın duruyor, hoşnutsuzluk ve kuşku uyandırarak:

“Çingeneler gibi dolaşıp duruyoruz, ancak her türlü ev gereçlerine sahibiz; iki semaveri Musevilere çalışarak onlardan aldık; her türlü yumuşak kırık dökük mobilyayı da... Mülteciler böyle mal varlıklarına değer vermezler, yeter ki canlarını kurtarsınlar,” diye anlatıyordu.

Fırın, Klim İvanoviç’in sırtına doğru sıcak bir hava yayarak kuru ve hoş bir ılık havayla sarıyor, ılık hava uykusunu getiriyor, barışçıl bir ruh haline sokarak bu insanların arasında kalmak zorunluluğunu kabul ettirirken, aklına hızlı ve kopuk düşünceler getiriyordu. Tren garına diz boyu kar içerisinde, rüzgârın itiş kakışları arasında yürümek içinden gelmiyordu, ama tren garında memurlardan birisinin yanında geceleseyebilirdi.

Samgin, içinden gülümseyerek: ‘Her türlü rahatsızlığa katlanmak, üzerime aldığım sorumluluklar arasına giriyor,’ diye düşündü; tüm bunların yanı sıra Osip onu meraklandırıyor, içinde seven yaşlı adamın otoritesini sarsına isteği uyanıyordu.

‘İşte böyle kurnaz, yarı cahil bir insancık yaşama ne katabilir ki? O çalışma grubunun otoritesi, kendi açısından “açıklayıcı bir

beyefendi". Başkaları için evler inşa ediyor, kendi evi var mıdır ki acaba? Genel olarak, "açıklayıcı beyefendiler" başkaları için, "yaşam hocası" olarak vardılar. Bu her zaman asalaklık değil, ancak her zaman için, İsa ve "ifadeler sistemi" adına yapılan zorbalıktır.'

Fırın barakasındaki insanlar canlanmıştı; kıvırcık saçlı Alyoşa ve sivri yüzlü, zayıf yeni yetme Foma, ocak yerinde iki semaveri hazırlıyor, fırındaki külleri temizliyor, köşede birisi emaye kupalarla gürültü yapıyordu; kel ve yaşlı adam, yuvarlak ekmeği bıçakla ve eşit dilimlerde kesiyor, birkaç kişi masayı siliyor, sıraları çekiyor, çıplak ayaklar yerdeki taşın üzerinde ses çıkartıyordu; fırının üzerindeki ranzadan geniş pembe gömlekli, kemer-siz iki adam indi; ikisinin de saçları benzer biçimde dağılmıştı, adamlar aynı anda ve aynı hareketleri yapıyormuşçasına çizmele-rini, napalarını giydiler ve bahçeye çıktılar. Olup bitenlerin tamamı, tütün dumanıyla dolu mavimsi alacakaranlıkta gerçekleşirken, rüzgârın bacadaki inlemesi, uğultusu ve ısılgı giderek daha net duyulmaya başlıyordu.

Samgin, insanların gürültülü uğraşlarını izlerken, onlar için okulların, kiliselerin, hastanelerin yapıldığını, öğretmenlerin, din adamlarının, doktorların çalıştığını düşünüyordu. Bu insanlar daha iyi birileri olmak üzere değişiyorlar mı? Hayır, onlar bu yıla kadar geçen yirmi otuz yıl içinde nasılsalar, şimdi de öyleydiler. Fırın barakasının bir köşesi yerden tavana kadar içinde marangoz aletleri bulunan küçük ahşap kutularla doldurulmuştu. Balta, testere, kazma, at arabası, tarım makineleri, kapacak, giysi üretiyorlar. Cam yapıyorlar. Sonuçta, savaşlar da bu insanlara toprak ve iş vermek amacıyla yapılıyor.

'Kuşkusuz bu düşünce, hem safça hem de inançsız bir akıl yürütme olarak algılanacaktır. Bu düşünce, her türlü liberal ve sosyalist kıstasları karşısına alıyor. Ancak bu düşüncenin aydın kesimi yönlendirmesi de olasılık dahilindedir. İnsan topluluğunun hiyerarşik yapısı, biyolojik yasaların temellerine uygun olarak düzenlenmiştir. Kurtçuklar bile birbirinin aynı değildir...'

Düşünceler istem dışı, otomatik olarak ve karamsar bir ruh hali eşliğinde oluşuyordu.

Alacakaranlığın nemli havasızlığında odun kömürünün yoğun kokusu hissedilebiliyordu. Düşünceler, Samgin'in kendini bir otel odasında hayal etmesine ve aynı zamanda marangozların konuşmalarına kulak vermesine engel değildi.

Kel ve yaşlı adamın derinden gelen bas sesi, öfkeyle çıkıyordu.

"Sen, Osip, sözcüklerle oynuyorsun, o kadar! O ise, doğru söylemiş: 'savaş gerekli bir olaydır, Tanrı tarafından gönderiliyor,' demiş."

Ciddi görümlü adam: "Tanrı'dan söz açılmamıştı," diyerek karşı çıktı.

"Biz çok az şey söyler ve çok düşünürüz. Sen de her şeyi olduğu gibi anlatmazsın; herkesin kendince ancak başkalarına göre farklı doğruları var. Halk..."

Baykuş gözlü, orta yaşlı, yüzü kırmızı, kızıl sakalları uzamış bir köylü: "Halk patatestir!" diye cırlak bir sesle haykırdı.

Kel işçi: "Aman be, canın cehenneme! Takmışsın tek bir söze. Deli gibisin sen, Semyon!" diye kızgın bir tavırla haykırdı.

"Bekle sen, Grigoriy İvanoviç," diye rica etti Osip.

"Ne diye bekleyeyim? Sen beni dinle: Tanrı, Musevilere nasıl bir öğüt vermiş? Düşmanını yedinci nesline kadar yok et, işte olay bu. Yani herkesi, teker teker yok et. Ediyorlar zaten. İncilin anlatığı halklar, yeryüzünde yaşamıyorlar..."

"Aslında Grigoriy, bizler patatesiz! Ne istersen bizden onu yaparsın..."

"Ancak 1905 yılında halk yine de..."

"Atların kuyruklarını kesiyordu."

"Bıraksana şaka yapmayı sen, Semyon! Çok akıllıca baş kaldırıyorlardı o zaman..."

"Sen de baş kaldırdın mı?"

"Ben mi? Hayır, ben o zamanlar..."

"Neden katılmadın?"

"Demek ki bir nedenim vardı..."

"Sen nedenin ardına saklanma, açık söyle, neden ayaklanmaya katılmadın?"

"İzin ver, açıklayayım!"

“Ah, seni gidi patates!”

Samgin’in ayakları dibindeki ocağın olduğu yerde, Aleksey ve Foma alçak sesle konuşuyorlardı.

“Mişa olsaydı, bize açıklayabilirdi...”

Masaya geçmiş olanlar bağrıışmayı sürdürüyorlardı:

“Ayaklanmalar 1905’e kadar da vardı. Varlıklı köylüler, toprak beylerine çok kin beslerlerdi.”

“Kendileri toprak beyliği yapmayı istiyorlardı.”

“Varlıklılarla ilgili bu sözleri size söyleyen Mişa mıydı yoksa?..”

“Ne yani, doğru değil mi?”

Osip, lacivert emaye kupayı havluyla silerken: “Hayır, Mişa doğruları anlatıyordu,” diye söze karıştı.

“Sessiz sakın bir genç, ancak korkusuz bir zekâsı var...”

“Ha, evet. Ben onu dinlerken şöyle düşünüyordum: Sen, alçak, yirmi yaşında bile değilsin, ben ise kırk beş yaşındayım!”

“Okumak buna denir işte.”

“Aynen öyle. O da anlayabiliyor bunları, ama biz seninle kendi kaderimizi düşünmek için zaman bulamamışız...”

“Geç kalıyoruz...”

Marangozlar masaya geçiyordu ve sakallı yüzlerin oluşturduğu bu grup, Samgin’e, Novgorod istasyonundaki restoranın penceresinde gördüğü kocaman dişli, sakallı yüzleri anımsattı.

‘Benim yanımda, beni görmüyorlarmış gibi görüş belirtiyorlar. Ben ise asker gibi giyinmişim...’

Osip, Samgin’in yanına gelerek kibar bir tavırla:

“Masaya buyrun,” diye davet etti.

Bunu söyledikten sonra, elini havada tutarak atı yürütüyormuş gibi bir hareket yaptı. Samgin, Osip’in yapılı vücudunun ve becerikli ellerinin hareketlerinde de, sevgi dolu konuşmalarında ve hoş sesinde fark edebildiği aynı uysal yapmacıklığı gözlemliyordu; ancak buna karşın, Osip yine de kaba ve ters davranışlarda bulunan Lovtsov’u ve genel olarak da kötü niyetli insanları anımsatıyordu.

Osip, “Buyrun, alın, afiyet olsun,” diyerek Samgin’in önüne

bir kupa çay, iki kesme eker ve bir dilim ekmek koydu. “Biz çalışırken dört kez yemeye alışmışız: Sabah, le, ikinci zamanı ve işte şimdi olduğu gibi, yedi ile sekiz saatleri arasında da akşam yemeği yeriz.”

İki semaver masada buharlarını şavurarak duruyor, semaverlerin her birinin yanında, mavimsi alacakaranlığı sönük bir ışıkla aydınlatan stearin mumları ışıldıyordu.

Kel Grigoriy İvanoviç, ekmek ve sudan ne kadar iyi anladığını göstermek istercesine, ekmeğin aşırı ekşi, suyun ise aşırı tuzlu olduğunu söyleyip duruyordu; masanın karşı ucunda kızıl saçlı Semyon huzursuzluk çıkartarak, sağ gözü üzerinde göz lekesi olan, geniş omuzlu köylüye bağırıyor:

“Ayaklarında arıklarla cennete gidemezsin, ha-yır!” diyordu.

Osip, ansızın gür bir sesle: “Benim merak ettiğim bir konu var efendim, sizce insan yeryüzünde bir konuk mudur, yoksa nimetlerin sahibi mi?” diye sordu. Bu soru marangozların konuşmasını anında kesti ve Samgin, büyük bir bölümünün kendisine beklentiyle baktıklarını fark ederek, bu sorunun bu kişiler için ilginç ve bilinen bir soru olduğunu hemen kavradı. ay kupasını elleriyle kavrayarak:

“İnsanoğlunun yeryüzündeki yaşamı o denli kısadır ki, kuşkusuz onu bu dünyada bir konuk olarak görmek gerekir,” dedi.

“Ne?” diye sevinerek havlarcasına bağırdı kel Grigoriy. “Sana dedim ya...”

Osip elini havada yavaşça sallarken: “Dur, bekle!” diye neşeli bir sesle rica etti. “Peki, ya insanı kısa yaşamıyla sınırlı ölçülere göre değerlendirirsek, nasıl olacak? İnsan nasıl bir varlık olur? Örneğin bazıları, insanın yeryüzünün sahibi olduğunu kanıtlarla açıklıyor...”

Grigoriy: “Sahipler de kıyamete kadar duran konuklardır,” diye ekledi, sonra da Samgin’e dönerek: “O, beyim, isyanı haklı çıkartmak için böyle diyor. İşin aslı-bu! O aslında bir tür dinsiz, bölücü m ne diyorlar buna. Tanrısal olana göre değil de, kendi içinden ne geliyorsa onu düşünüyor. Ortalığı karıştırıyor işte... Uzun süredir değil, yalnızca iki aydır bizimle birlikte.”

“Grigoriy İvanoviç, yanıtı duymamıza izin ver!” diye yumuşak bir sesle rica etti Osip. “Ne dersiniz, insan kendi yaşam sınırları içinde kimdir?”

Samgin, biraz duraksadıktan sonra: “Kendi gücünün sahibi,” diye yanıtladı ve bu yanıtının felsefeci işçiyi bozduğuna, kel adamı ise sevindirdiğine kanaat getirdi.

Kel adam: “Aha,” diye bağırdı ve yüksek sesle katıla katıla, Osip’i parmağıyla göstererek gülmeye başladı. “Anladın mı şimdi? Her insan kendisinin sahibidir, onun üzerinde ise Çar ve Tanrı var. İşte böyle!”

Herkes susuyordu. Osip sıradan kalkmak istediği halde bunu yapamıyormuş gibi yerinde hareket ediyordu.

“Demek öyle,” diye söyleniyordu Osip. “Kendi gücünü yüceltebilen, bilimden anlayan kişi her şeyin sahibi, geriye kalanlar ise konuktur.”

Ancak coşkulu ve atılgan tonlu sesi hemen duyuldu:

“Demek ki ben konuğum ve buradaki kardeşlerimizin tamamı da konuk. Öyle mi? Peki ya bize ikram edilen şey ne? Konuklar dilenci değiller ya, haksız mıyım? Biz dilenci miyiz? Hiçbir zaman olmadık! Kuruşumuz varsa, dilenciye kendimiz veririz. Bizler işçiyiz, işçi gücüyüz... ve işte bizi savaşıla ağırlıyorlar...”

Bilimle ilgili sözleri duyan Samgin; bu sözleri kendine sataşma olarak algıladı.

“Bilimlerin, bilim adamlarını daha varlıklı kıldığı doğru değildir. Müteahhitler, profesörlerden daha rahat bir yaşam sürdürüyorlar, az okumuş bir köylüden varlıklı fabrika sahipleri ve benzerleri ortaya çıkıyor. Yaşamdaki başarı, insanın yetenekleriyle ilgilidir.”

Osip gürültüyle soluk alarak:

“Ben öngörümü kullanarak şöyle söyleyeyim; sizinle tartışmak bize düşmez tabii. Bizler, görüldüğü kadarıyla okumamış insanlarız, daha doğrusu, kendi içimizden düşünüyoruz...”

“Ne diye biz, biz deyip böğürüyorsun?” diye tehditkâr bir sesle bağırdı Grigoriy İvanoviç. “Burada sana katılan kim var? Nerede o?”

Masanın sonunda oturan kısa boylu bir adam: “Ben katılıyo-

rum işte,” diye yanıtladı; daha iyi görünebilmek için de ayağa kalktı; uzaktan Samgin onun genç biri olduğunu düşündü; seyrek ve düz sakal tutamları kulaklarından çenesine iniyordu; sakalı çenesinde daha bir gürdü ve alacakaranlıkta mavimsi görünüyordu.

“İşte ben, beyefendinin yanında söylüyorum; onun söylediklerine, Osip’in söylediklerine katılıyor, senin dediklerini onaylıyorum. Seni ise jandarmayla olan bağlantın ve Mişa’ya yaklaşımın açısından zararlı biri olarak görüyorum... Ah sen, yaşlı şeytan!”

Başını semaverin ardından uzatan kızıl saçlı Semyon, keskin bir sesle:

“Ben de sana söyleyeyim, aşağılık sürüngen...” diye söze başladı.

İki üç ses daha söylenmeye başladı, biri sert bir tavırla:

“Grigoriy, seni yönetici olarak seçmedik, ama burada emir vermeye kalkışıyorsun...” dedi.

“Osip Kovalev, aslında senden daha fazla okumuş ve iş konusunda daha becerikli.”

Uzun boylu, yaşlı kel adam, masanın üzerine eğilerek parmaklarıyla kupaya yapışınıştı ve sivri sakallı başını sağdan sola sallayarak, anlaşılmayan kızgın bir sesle, önünden kemiği alınmaya çalışılan bir köpek gibi söyleniyordu.

Kovalev kalktı, orkestra şefi gibi ellerini kaldırdı ve güzel bir sesle söze başladı:

“Durun kardeşlerim! Doğrusunu söylemek gerekirse, ben sizin yöneticiniz olmak için çaba harcamıyorum, buna gereksinimim yok, benim başka bir isteğim var... Ayrıca konu dışı tartışmaya da girmeyelim. İşi ele alalım.”

Osip yanında oturan Samgin’den biraz öteye çekildi, saygıyla ona doğru eğildi ve kibar bir tavırla rica etti:

“Sayın beyefendi, Kızıl Haç’tan paramızı almamız ve buradan kurtulmamız için yardımcı olunuz...”

Masada bulunan herkes birbirine daha da yaklaştı, bazıları kalktı ve beklenti içinde beyefendiye bakmaya başladı. Klim İvanoviç Samgin, kendinden emin ve emredercesine bir tavırla, erte-

si sabah elinden gelen her şeyi yapacağını, ama artık dinlenmek istediğini, önceki gece iyi uyuyamadığını ve başının ağrımaya başladığını belirtti.

“Burası dumanla dolu. Havasız.”

“Haydi çocuklar, işe başlayın!” diye önerdi Osip Kovalev.

Beş dakika kadar sonra Samgin, hamur tezgâhının çekildiği köşede yatıyordu bile. Tezgâhın üzerine bir napa serdiler, temiz havlulara, yumuşak bir şeyler sararak yastık yaptılar.

Klim İvanoviç, bu insanlardan, onların küçük kaygılarından ve cahilce tartışmalarından uzak kaldığına seviniyordu.

Samgin: ‘Çoğu kimsenin yaşamını vaatlerin uyandırdığı umutlar yönlendiriyor. Bu hep böyleydi ve daha farklı olacağını hayal etmek oldukça güç,’ diye düşünüyordu.

Bu tezgâhın üzerinde yatmak rahatsız ediciydi, tezgâhın kapağı gıcırıyor, köşelerinden biri ise yavaşça bir şeye vuruyordu.

Samgin birilerine küskünlük duyarak ve kendisine acıyarak: ‘İşte böyle yaşamak zorunda kalıyorum,’ diye düşünüyor, ama aynı zamanda da gurur duyuyor; bu gurur, yurduna hizmet ederken daha başlangıçta uğradığı başarısızlık duygusunu azaltıyordu.

Fırın barakasında bastırılmış sesler dalgalanıyor, marangozların bir bölümü uyumak için kendilerine yerde yatak hazırlıyordu. Grigori İvanoviç fırının üzerindeki ranza gibi yere tırmanmıştı; ocakta semaveri ısıtıyorlardı; birkaç kişi masaya geçmiş, kulağı delercesine konuşan sesi dinliyordu.

“Birlik gerekli bir şeydir, patates ise birliği toprağa gömüldüğünde sergiler. Bizim köyün altmış üç hanesi var, ama varlıklı bir yaşam süren yalnızca Yevsey Petrov Kojin’dir; karnı doymak bilmeyen, kolu her yere uzanan, aklı her şeye çalışan bir mujik. Üç kişi daha var, onlar onun yardımcısı gibidirler; tıpkı albayın emir subayları gibi. Şu, Yevsey, daha ilkbaharı yaşarken sonbaharda nelerin olup biteceğini, yaşamın nasıl süreceğini ve bu yaşantının bedelinin ne olacağını bilir. Ondan tohum için para istersin, verir...”

“Bu numaralar, bilindik şeylerdir.”

“Aynen öyle. Benim amcam seksen yedi yaşında; kölelik hukuğu geçerliyken, köylülerin beylerinin yanında daha iyi bir yaşam sürdürdüklerini anlatıyor...”

“Bunu yaşlıların çoğunluğu söyler zaten...”

“Tamam işte. Peki Osip, birlik dediğin nasıl oluşacak ki?”

Samgin: ‘Akıllı mujik,’ diye düşünerek umutsuz konuşmayı onayladı.

Bir mumu söndürdüler, öteki kızıl saçlı marangozun bakır renkli başını, onu dinleyenlerin taşlaşmış yüzlerini ve semaverin ardından bakıp duran Osip’in başkalarından daha net seçilen gümüşü top sakallı yüzünü aydınlatıyordu. Osip, ekmeğini çiğniyor, çayını yudumluyor, hareket ediyor, diğerleri ise kımıldamadan oturuyordu. Samgin birkaç saniye Osip’e baktıktan sonra gözlerini kapattı, ancak, Osip’in alçak sesle yaptığı konuşma uyumasına engel olmuştu.

Kendini yorgun hissetmesine karşın bir türlü uyuyamıyordu. Fırın barakasına ekşimiş hamur, kuzu derisi, bağırsak gazı kokusu sinmişti. Biri sözcükleri yutarak uykusunda konuşuyor, bir diğeri horlarken, kâh uluyor, kâh ısıklık çalıyor ve bacadaki uluyan rüzgârı taklit ediyormuş gibi sesler çıkartıyordu; uyumayan marangozlar ise alçak sesle kendi aralarında konuşurken, Samgin arada sırada birbirine karışan sözcükleri yakalayabiliyordu.

“Yasa... Kâr... Orman cini, hayvan değildir sonuçta.”

Osip’in ince sesi:

“Birine varlıklı olmak için toprak gerekiyor, öteki için bu bir zorunluluk...”

“İnsanın ayakta durmasını sağlayan topraktır.”

“Evet, tabii ya...”

Samgin, cildinde batınalar hissediyor ve bu batmaların böceklerden kaynaklanabileceğini tahmin ediyordu.

‘Bu marangoz ve Musevilerle işi ne? Neden zamanını ve gücünü bunlara harcıyor? Halka hizmet! Bolşevikler!’

Klim İvanoviç’in başı gerçekten de gürültüden şişmişti, ağzında metalik, ekşimsi bir toz tadı vardı.

“Ben çok yaşlı biri değilim, yalnızca elli bir yaşındayım, saçımın beyaz olması ise geçen zamandan değil, yaşamın güçlüklerinden kaynaklanıyor.”

Samgin bu sözlere içinden: ‘Senin yaşamın zamanın dışında geçmedi ki?’ diye karşı çıktı.

“Babam, demirci ustasıydı: Asi yaradılışlı, insanlarla anlaşılmayan biri olduğundan, derneğin kararı üzerine Sibirya’ya gönderdiler; eskiden öyle bir düzen vardı işte: Mujik dünyaya kafa tutuyorsa, onu zararlı birey olarak Sibirya’ya yolluyorlardı. İşte babam da Sibirya’da kaybolup gitti, sonsuza kadar. Babamı gönderirlerken ben artık büyümüş, ilçe okulunu bitirmiştim. Teyzem beni yanına aldı, ardından da benden kurtulmak için manastıra verdi, orada rahibe bayan arkadaşı vardı. Manastırdan ben geleceği öngörerek kaçtım, yılan gibi, gizlice Novgorod’a gittim ve orada Asaf Andreyiç adında bir marangozun yanına girdim. O adam çok bilge bir insan ve kendi işinde büyük bir ustaydı ama aynı zamanda da iflah olmaz bir alkolikti. On yedi yaşıma kadar beni öldüresiye döverdi; öyle ki, bir gün suda boğularak intihar etmek istedim, beni son anda kurtararak kendime getirdiler. O adam ise beni döver sonra da teselli ederdi: ‘Ben bunu kızgınlığımın değil, örnek olsun diye yapıyorum. Sana doğrusunu söyleyeyim, Oska, seni eğitmek için acı vermekten başka bir yöntemim yok, ama aslında bir yöntem olmalı ve onu sen kendin ara, bul,’ derdi. Ben ise doğal olarak aptal biriydim ve bu aptallığım oldukça uzun sürdü; votka içer, kızlarla fingirder, hiçbir şeyi düşünmezdim.”

Fırın barakasında ortalık giderek sessizleşiyordu; fırının üzerindeki yatakta birisi artık horlamaya başlamıştı ve bacada uğuldayan rüzgâra ulurcasına eşlik ediyordu. Masanın çevresinde oturan yedi kişi, birbirlerine daha da yaklaşmış, bunlardan ikisi başını masaya koymuştu; küre biçimindeki semaver bu grubun üzerinde hem görkemli hem de komik bir biçimde yükseliyordu. Sigaraların küçük kırmızı ışıkları parlayarak Aleksey’in yakışıklı yüzünü, Semyon’un bakır renkli yanaklarını ve bir diğerrinin kuş gagası gibi uzun burnunu aydınlatıyordu.

“Düşünmeye Paris’te başladım; oraya bizi, seksen kişilik grupla Dünya Fuarı’nda Rusya pavyonunu kurmaya gönderdiler. Bizden dört kişi, orada farklı hastalıklardan, ama en önemlisi de şaraptan öldü. Beş kişi de orada kalarak dönmedi. Paris, kardeşlerim, gerçekten de inanılmaz güzellikte bir kent; bizdeki kentlerin

tamamını, hatta Petersburg'u bile gölgede bırakıyor. Öncelikle o kent, neşe dolu; oradaki işçiler de öyledir. Herhalde yeryüzünde büyüklükte ve güzellikte benzeri olmayan bir kent. İşte orada, soyadı Jan olan Rus bir adam yanımıza gelir, Rusya'yı sorardı. Ben o zamanlar 'pavyon' sözünü bile doğru dürüst söyleyemez 'polivyon' derdim. İşte bu Jan, babam gibi Rusya'dan yukarıdakilerin yasalarına uygun olarak sürülmüş. Derin yaşam bilgisine sahip bir insandı!"

Klim İvanoviç Samgin, gülümsedi.

"Daha sonra bizim Rusya'da da böyle insanlarla karşılaştım; kendilerinden hiç söz etmez, işçi sınıfının geleceği hakkında konuşturlardı."

"Kimi insanlar patatesi ekmekten daha çok sever..."

"Onlar, tüm dünya halklarının, köylü ve işçilerin hakimiyeti ellerine geçirmelerini istiyorlar. Fransız, Alman ve Finlandiyalıların, herkesin yani..."

"Bu çocukça bir düşünce..."

"Dur biraz, Semyon Pavliç."

"Ne diye bekleyeyim? İnsanın canı sıkılıyor bu sözleri duyunca. Her halkın, kendi çarı, kralı, kendi toprağı, yurdu var... Sen askerlik yaptın mı? Asker yeminini bilir misin? Ben yaptım askerliği. Japonlarla savaşmaya gitmiştim, şansıma savaş bitti o sırada. Ha, dünyadaki insanların tamamı toprağı, yurdu olmayan Museviler gibi olsa, o zaman iş daha başka olurdu. İnsanlar, canım benim, toprağı basarak yürürler, toprak da onları ayaklarından tutar, kendi toprağından kaçamazsın."

Birisi karamsar bir sesle: "Bu doğru," diye yanıtladı.

"Bu toprak ne senin ne de benim; ama yine de senle ben bu topraktaki patatesiz..."

Samgin, uykuya dalmak üzereyken, onaylarcasına: 'Ne kadar da akıllı biri,' diye düşündü; duyduğu son sözler Osip'indi:

"Böylesine süründüğün bu ülke, yurdun olabilir mi?"

Klim İvanoviç derin ve uzun bir uyku çekmişti; dinç bir halde uyandı; onu uyandıran Osip'ti.

"Gara gitme zamanı geldi. Size kar getirdim, yüzünüzü yıka-

yın. Çay da hazır. Ben de sizinle geleceğim, orada işim var.”

“Harika,” diye yanıtladı Samgin; sert yataktan dolayı sızlayan omuzlarını ve bedenini ovuşturdu.

Riga’ya kadar farklı vagonlarda yolculuk yaptılar, Riga’da ise Samgin Kormilitsin’e etkileyici bir rapor verdi; türlü kavga ve tatsızlık olasılıklarından hatta bunların kaçınılmazlığından söz ederek onu korkuttu ve mültecileri zaman geçirmeden Oryöl kentine yollaması gerektiği konusunda ikna etti; Osip’i ona teslim etti ve bu gezinin ona vermiş olduğu her kazanımı anımsayarak ve değerlendirek, aynı akşam Petrograd’a gitmek üzere yola çıktı.

Bu günlerde görmüş olduğu insanlardan, özellikle yakışıklı Frolenkov’un heykeli yapılacak kadar güzel figürü ön plana çıkarıyordu. Bu insanın becerikli, kendine güvenen hareketlerini anımsamak çok hoştu; bu adam bu hareketlerin her birine, tam gerektiği kadar güç harcıyordu. Frolenkov’un demircilerden söz ederken ve Lovtsov’un kaba sözlerini dinlerken takındığı tavır da fazlasıyla anlamlıydı.

‘Akıllı ve cesur bir adam. Fransa’da olsa, kentinin temsilcisi olarak parlamentoya girerdi. Lovtsov ise bir köy serserisi, o kadar. Kurnaz köylüler, onu gereksiz bir insan olarak güç işlerde öne sürüyor ve hiç acıymıyorlar.’

Samgin’in belleği, ilintisiz bir biçimde, düşüncelerinin arasından, ekmek deposunun yağmalanma olayını, fırıncı Kubasov’u ön plana çıkardı. Kubasov’un yanında başka figürlerin de ortaya çıkacağından çekinen Klim İvanoviç, durumu öngörürcesine şöyle düşündü:

‘Köyün acıdığı birilerinin var olduğunu sanmıyorum... Belki de köy, yalnızca öne çıkardığı insanlardan kurtulmak için bunu yapıyor... Onların izzeti nefsiyle oynuyor ve bunu bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde yapıyor.’ Samgin köylülerle ilgili Çehov’un ve Bunin’in öykülerini avunurcasına anımsadı...

Ancak anılarla dolu belleğinin mekanik çalışması, bahçe temizlik görevlisi Nikolay’ı, dikkatli, kurnaz Osip’i, Nijniy’deki Sibirskaya limanındaki hamalları, kısa bir süre için aklına takılmış olan onlarca asi insanı gözlerinin önüne getirdi; bu geçit töreni,

Novgorod istasyonundaki askerlerin sakallı, iri dişli yüzleriyle son buldu. En sonunda ise *Bizim Cinayetimiz* adlı karamsar kitabı anımsamak da fazlasıyla doğaldı. Bu anıların tamamı onu üzüyor ve hatta öfkelenmesine neden oluyordu; Klim Samgin ise öfkelenmeyi sevmeyen biriydi.

Klim, hüznülenerek kendi kendine: ‘Yaşam, bir nehrin adanın çevresinde aktığı gibi çevremi sarıyor, bu suya kapılıp gitmemi istiyor,’ dedi; ancak bu öylesine ani olmuştu ki, bunu kendisi değil de dışarıdan birisi fısıldamış gibi algıladı. Belleğinin gözü önüne getirdiği kişiler, karşısında düşmanca duruyorlardı.

‘Kutuzov, Poyarkov, Yakov yoldaş... İşte bu tür insanlara umut bağlıyorlar. Brüsov onları Hunlar olarak adlandırdı. Lenin, bir Atilla’dır...’

Samgin’in kızgınlığı artıyordu.

Samgin, aklından hızla: ‘İlkel insanların gücüyle yapılan bir devrim. İnsanlığın hiç görmediği bir çılgınlık. Düşman önünde duyulan çılgınlığın benzeri. Kazakların hayali. Razin, Pugaçov; her ikisi de Kazaktı; başına buyruk hareketlerini kısıtlayan Moskova’ya bir devlet örgütleyerek karşı çıktılar. Yekaterina, Zaporjye’yi yok etmeyi iyi akıl etmiş,’ diye geçiriyor, bu düşüncelerin onu teselli edemeyeceğini de seziyordu.

Petrograd Samgin’i eriyen karlarla ve sisler içinde karşıladı; toprağın üzerindeki her şey ıslak, ince bir tabakayla kaplı gibiydi; bu tabaka soluk almayı güçleştiriyor, düşünceleri söndürüyor, insanın kendisini çaresiz hissetmesine neden oluyordu. Evde onu tatsız bir haber bekliyordu. Agafya, her zamanki gibi kollarını göğsünde birleştirerek, hastaneye hastabakıcısı olarak çalışmaya gideceğini bildirdi.

Samgin, öfkeyle: “Çok yazık,” diye söylendi. Bu çilli kadın “tek hizmetçinin” işini çok iyi yapıyor, yemeğe ise o kadar az para harcıyordu ki, Samgin’den hiç para çalmadan, bakkallardan aldığı bahşişlerle yetiniyor olmalıydı.

Samgin: “Hastanede ne kadar ücret alacaksınız?” diye sordu. “Ben size aynı miktarı ödeyebilirim.”

Agafya, omuzlarını okşarken, gülümseyerek: “Ben para için

gitmiyorum,” diye yanıtladı. “Siz de savaş için para karşılığı çalışmıyorsunuz ki,” diye ekledi.

Samgin’in içinden, bu kadının hiç de aptal olmayan yüzüne bakarak, gücenebileceği bir şey söylemek, yeşilimsi gözlerindeki gülümsemeyi söndürmek geldi. Samgin, Anfimyevna’yı anımsadı ve aklına parlak bir düşünce geldi:

‘Bu toplumun yapısında, kişisel karar verme, özgürce hareket etme hakkından yoksun bırakılmış insanlar da olmalı.’

Agafya, gülümsemeyi sürdürerek: “Ben sizin için aşçılık okulundan bir bayan buldum,” dedi.

Kadın, efendisini, aklına gelmiş olan düşüncenin anlamlılığı karşısında şaşkına uğramış bir halde bırakarak gitti. Bu düşünceyi yorumlamak, törpülemek gerekirdi.

‘Ev hizmetçilerinin toplumsal rolü nedir? Bu rol, tabii ki aydın, düşünce sahibi insanı evini temiz tutma ile ilgili düşüncelerden kurtarmak, toz, çöp ve kiri yok etmektir. Anlam itibarıyla bu fiziksel enerjinin oldukça saygın bir işbirliği...’

‘Bir tür sosyal soru-yanıt kitabının, kültürel süreçlerde gerekli olan değişik bağlantı ve rolleri açıklayacak, birtakım özverilerin kaçınılmaz olduğunu anlatacak bir kitabın gerekli olduğu ortada. Her insan belirli durumlarda özveride bulunur...’

Ancak o sırada Samgin, babasının Abraham’ın kurban verme olayını anlatışını anımsadı ve kızgın bir tavırla sigarasını yaktı.

Agafya yerini alacak olan yeni kadınla geri döndü. Yeni kadın biraz şişmanca, al yanaklı, kalkık burunlu biriydi; yuvarlak gözleri berrak değil, bir tür mavimsi tozla kaplıydı sanki; konuşurken iri dudaklarını dilinin ucuyla sık sık yalıyordu, sesi yavaş ve yumuşaktı. Samgin onu beğendi.

Ertesi gün, Birlik üyelerinden birinin evinde yapılan toplantıda Klim İvanoviç gezisiyle ilgili rapor veriyordu. Duvarları bir sürü porselen eşyanın süslediği büyük yemek salonunda, Samgin’i yirmi kadar bayan ve erkekten oluşan bir topluluk dinliyordu. İnsanların hepsi de etkileyici ebatlardaydı; içlerinden yalnızca birisi çok zayıftı, ancak onun da yerküre maketi gibi bir göbeği vardı;

bu adam uzun bacaklarının üzerinde durarak kara saçlı başını yavaşça sallıyor, elleri ceplerinde, kara sakalının çerçevesi içindeki solgun ve şiş yüzünü ekşitip duruyordu. Bu adamın dikkat çekmesinin bir nedeni de, önünde durduğu dolabın bir rafında, omzunun üzerinde duran uzun, geniş karınlı sürahiye benzemesiydi.

Samgin'e sevecen bakışlar atan Nogaytsev uzun masada, tam karşısında oturuyor, sakalını parmaklarıyla okşuyordu; yanında, kalın dirseklerini masaya koyarak toplu omuzlarını kaldırmış bir halde, papaz çömezi saçlı ve biraz küstah bakışlı bir adam oturuyordu. Samgin, bu kokarcanın kine benzeyen küçük gözbebeklerini ve kırmızı kılcal damarlarla dolu kirli göz aklarını bir yerlerden tanıdığını düşündü.

Klim İvanoviç Samgin, marangozların durumunu oldukça ciddi bir biçimde tanımladıktan sonra, bunun fazlasıyla önemsiz bir olgu olduğunu fark ederek buna derinlik kazandırması gerektiğini sezdi.

"Bu insanların haklı öfkelerini genç bir propagandacı ateşlemeye çalışmış, ancak onu tutuklamışlar," dedi.

Nogaytsev'in yanında oturan adam: "Herhalde asteğmendir," dedi. "Asteğmenlerin tamamı sosyalisttir."

Gözlüklü bir bayan: "Bu abartılı bir düşünce!" diye kararlı bir tavırla bağırdı. "Benim oğlum da asteğmendir."

"Siz kadetsiniz,* aydınların çocukları ise babalarından daha sol görüşlü olurlar ve bu demektir ki..."

Sürahiye benzeyen, uzun boylu adam yerinde sallandı ve kalın bir sesle:

"Konuşmacının konuşmasını bölmeyelim..." dedi.

Samgin, pek de zengin olmayan hayal gücüne güvenerek, Musevi mültecilerin soğuk yazlık evlerde, çocukları ve yaşlılarıyla, ekmeksiz ve aşsız kaldıklarını anlatmaya başladı. Kırmızı gözlü, güçsüz düşmüş, elini bir türlü kaldıramayan ihtiyarı anlatırken, Samgin insanların konuşmasına olan ilgisinin azaldığını fark etmeye başladı; bu durum onu sesini yükseltmeye itti, ancak bir-iki dakika sonra, papaz çömezi saçlı adam, yankılanan bir sesle gırtlaklığını temizleyerek:

* Demokratik anayasa yanlısı parti üyesi -ç.n.

“Beni Musevi yandaşı yapamayacaksınız,” diye belirtti.

Kel kafalı, sakalı grimsi yüzüne düzensizce yayılmış gibi görünen bir adam kulağını tutarak aceleci, küskün bir tavırla ve tatsız bir sesle konuşmaya başladı:

“Evet, lütfen yapmayın! Ne diye ortamı gerginleştirelim? Cepheden onlarla, yani Musevilerle ilgili endişe verici söylentiler geliyor.”

Şişman kadın kalın bir sesle: “Ajandır onlar,” dedi.

“Evet, gördünüz mü işte? Liberal şablondan vazgeçmeliyiz...”

Kel adam, endişeli, aceleci ve nedense yılışık bir tavırla: “Savaştan önce kaçakçıydılar, şimdi ise ajan oldular. Bizim uyumlu tavırlarımız, İsa’nın öğretilerinde var olan insan sevgisinden kaynaklanmıyor,” diyordu. “Sonuçta “ne Hellin ne de Yuda’ya minnet ediniz” denildiğinde, bu sözlerle herkesin Hıristiyan olması gerektiği mesajı verilmişti...”

“Beylis davası, bu insanların birbirlerine ne kadar bağlı olduklarını göstermiştir..”

“Ya Dreyfus davası?”

Samgin, beklenmedik ve çok sesli olmakla birlikte insanların hemfikir olduğu öfke patlaması karşısında şaşkına döndü; üstelik daha çarpışmaya başlamadan kaybeden biri olduğunu kavradı. Samgin, insanların giderek birbirlerini coşturduklarını gözlemleyerek ayakta duruyor, parmaklarının titremesini saklamak için kalemle oynuyordu. İnsanlar artık birbirlerine bağırmaya bile başlamıştı; kokarca gözlü, kalkık burunlu adam, eliyle masaya sağır edici bir ses çıkartarak vurdu ve bu vuruşun etkisiyle kadehler birbirine çarparak tiz bir ses çıkardı.

Genç bir ses:

“Yerleşik yaşama geçmelerini sağlayarak bu insanları iyice bozan yine sizsiniz...” dedi.

“Roma’da getto vardı...”

İnsanlar kâğıt oyununda koz atarcasına birbirlerine laf atıyorlardı.

“Azef!”

“Rasputin!”

“Heyne!”

“Disraeli!”

“Yağmalama olaylarını kınamalıyız...”

“Yağmalamalar Almanya’da da gerçekleşti.”

Sürahiye benzeyen adam, cınlayan ve amirane bir ses tonuyla:

“Bu... kargaşaya son vermeyi öneriyorum,” diye söze başladı.

Adam masaya doğru yıkılacak gibi oldu, ama anında ellerini pantolonlarının ceplerinden çıkartarak arkasında birleştirdi, sırtını doğrulttu. “Bizler burada, Musevi sorununa yaklaşımımızı gözden geçirmek için toplanmadık. Bu sorunu çözmekle zamanımızı harcamamalıyız; önümüzde başka, daha önemli ve trajik bir sorun, acılı yurdumuzun karşı karşıya kaldığı bir sorun var. Bu sorunu düşünürken ve çözmek için çaba gösterirken, objektif düşünmeliyiz... Tartışmasız, Musevilerin arasında da ajanlar, tıpkı Rusların arasında olduğu gibi çıkabilir. Ulus olarak Musevi ajanların oranının, Rus ajanların oranıyla karşılaştırıldığında, sayıca daha çok olduklarını kabul etsek bile, bu durumu coğrafik konumla açıklayabiliriz; bu da Musevilerin sınır boylarında yaşadıkları gerçeğiyle bağdaştırılabilir. Ancak ben Boduen de Kurtene’in acı bir alay yüklü şakasını da anımsıyorum; ona göre, bir Rus hırsızlık yaparsa ‘hırsız çaldı,’ derler, ama bir Musevi hırsızlık yaparsa: ‘Hırsızlık yapan Museviydi,’ diye özellikle belirtirler.”

Samgin, birinin fısıldadığını işitti:

“Duydunuz mu? Kanına Musevi kanının karışmış olduğu ortaya çıktı.”

“Onda mı Musevi kanı var? Hiç olur mu? Ya prenslik unvanı...”

“Unvan Musevilik bulaşmadığını garantilemez. Yüce prens Aleksandr Mihayloviç’in annesi bir Museviyle yaşamış...”

Bir yerlerde alçak sesle zil çalıyor, kapı yumuşak vuruşlarla çarpıyor, yemek salonuna insanlar yavaş adımlarla giriyordu.

Uzun boylu adamın sesi, sakın ve kendinden emin bir biçimde duyuluyor, giderek daha fazla eşek arısı vızıltısını andırmaya başlıyordu.

“Bununla birlikte ordumuzda onbinlerce Musevi bulunduğunu

da unutmamak gerekiyor. Dikkatsiz, yakışksız söylentiler basına sızarsa, bu durum orduda çok olumsuz bir yankı yaratabilir.”

“Ustaca döndürüyor lafı...”

“Liberal! Onların taktiği korkutmaktır.”

“Meclis üyesi beş sosyalist milletvekili kürek cezasına mahkûm edildiyse, bunun, kötülüğün kökünün kazınmış olduğu anlamına gelmediğini unutmamak gerekiyor. İç düşmanlarla savaşma çağrısı yapan kurum, Azef ve Bogrov olaylarında, çalışma tekniklerine belirli ölçüde gölge düşürmüş olsa bile, yine de düşman güçlerin hamleleri ve amaçları konusunda yeterince bilgi sahibidir; bu düşman güçler, işçilerin protestolarına ve yürüyüşlerine zemin hazırlıyor ve yenilgi siyasetinin anarşist düşüncelerini yaymaya özen gösteriyorlar. Ben, konuşmacının, mülteciler arasında da propaganda ile uğraşanların var olduğu yönünde verdiği bilgiyi fazlasıyla önemsiyorum...”

Klim İvanoviç Samgin, kendini biraz rahatsız hissetti.

‘Bu konuyu anlatmasam da olurdu aslında. Ancak ben propagandacının adını söylemedim ki.’

Ardından kendine hemen sordu:

‘Neden susacakmışım ki?’

Yanıt aramaya zamanı yoktu. Samgin’in arkasında, salonun köşesinde, birileri fısıldaşıyordu:

“Aman, nasıl da korkutuyor...”

“Eve-et... Ancak yine de, biliyor musunuz...”

Konuşmacı, arkada birleştirmiş olduğu kollarını yavaş bir hareketle öne getirerek bu kez göğsünde birleştirdi ve vızıldayan sesiyle konuşmasını sürdürdü:

“Ne yapabiliriz ki? Burada bulunan konuklardan bazıları, yaymak için çaba gösterdiğim düşüncüyü önceden duymuşlardır. Bu düşünce, çok basittir. Kent ve kaza birlikleri, tarihi olayların ortamında, Devlet Duması’nın felce uğradığı süre içerisinde, etkinliklerini onun yerine sürdürme yükümlülüğünü üstlenmeli ve güçlerini birleştirmelidirler. İlerici insanlardan oluşturulan tek bir birlik olarak, bu kurum, Duma karşısında geniş ve her kesimi kapsayan özelliğe sahip bir konum elde etmiş olacaktır. Bu birlik,

Duma kapıları dışında kalmış olan değerli, sağduyulu düşünebilen insanların tamamını bünyesinde toplayacaktır. Kısacası, bu birlik, küçük memurlardan, eğitilmiş işçilerden ve benzeri insanlardan oluşan geniş bir yelpazeye sahip bir topluluk olarak ortaya çıkabilir. Böyle bir birliği oluşturmakla bizler, Milükov'un tabiriyle, 'soldaki eşekleri' üzerinde durmakta oldukları zeminden yoksun bırakarak, ülke çapında en iyi insanları bir araya getirme olanağını elde etmiş olacağız."

Kokarca gözlü, şişman adam: "Solcuları kastediyorsunuz herhalde?" diye sordu. Konuşmacı, adama hiç bakmadan ve ses tonunu değiştirmeden:

"Yoksa siz, kendinizi ve parti arkadaşlarınızı, daha kötü insanlarla aynı kefeye mi koyuyorsunuz?"

Prens sustu, ancak iki üç kişi alkışlamaya başlayınca, elini yasaklayan bir hareketle kaldırdı.

"Birkaç söz daha söylemek isterim. Musevilerin yetenekli propagandacılar olduğu herkesçe çok iyi bilinir. Bu yüzden Musevileri izole edilmiş bir biçimde yerleştirmek, yani onları köylülerin yaşadığı, nüfusun yoğun olmadığı bölgelere yönlendirmek gerekiyor."

Genç bir ses:

"Peki orada ne yapacaklar ki?" diye kızgın bir tavırla sordu.

Burnu basık olan:

"Bir iş bulurlar elbet," diye yanıtladı.

"Musevilerin açlıktan öldükleri bir efsanedir..."

Samgin, uzun boylu konuşmacının düşüncesini ve konuşma biçimini çok beğenmişti. Endişe dolu, vızıldayan konuşmasında, her sözünün insanlara verilebilecek en değerli armağan olduğuna ve tek bir gerçeği anlatmakla güç bir görevi yerine getirdiğine içtenlikle inandığı fark edilebiliyordu. Klim İvanoviç, konuşmacıdaki dış görünümün inancıyla uyum içinde olmadığına bir an için üzülmedi bile. Bu adam, ateş kızılı saçlara, dünya zevklerine karşı ilgisiz, kansız bir yüze sahip olsa ve geniş jestler yapabilse daha etkileyici görünebilirdi. Tatlı tatlı konuşan, kel, yaşlı bir adamcağız ara verildiğini bildirdi; insanlar masadan kalktılar ve anında kü-

çok gruplar halinde toplandılar. Samgin, insan sayısının neredeyse iki katına çıkmış olduğunu fark etti. Yanına, kırmızı yanaklı, şişman adam yaklaştı:

“Tanıyamadınız mı? Stratonov. Siz de efendim, yaşlanmışsınız. Ben ise hastayım, şekerim var.”

Stratonov, hastalığın adını zevkle, önem veren bir tavırla telaffuz etti ve sonra da mavimsi dudaklarını yaladı. Basık burunlu görünmesinin nedeni, yanaklarının şişerek iyice gerilmesi ve burnunun yanaklarının arasına gömülmesiydi.

Stratonov, Samgin’in yüzünü, arsız ancak artık bulanıklaşmış gözlerin bakışıyla incelerken: “1905 yılının hayallerinden vazgeçmiş olduğunuzu duymak sevindirici,” dedi. “Yavaş yavaş ayılıyoruz. Almanlara teşekkür etmeli, vuruyorlar bize. Aklımızı başımıza getiriyorlar. Sınıfsal devrimin hayallerini kurarken, düşman komşumuzu unuttuk, o ise kendini anımsatmakta gecikmedi.”

Altın çerçeve gözlük takmış bir bayan yanlarına yaklaştı, tek bir söz bile söylemeden Stratonov’un koluna girdi ve bir yere götürmeye çalıştı.

Stratonov, ağır ağır yürürken: “Neredeye gidiyorsun sen, nereye?” diye söylendi.

Samgin’in yaşadığı bir sonraki tatsız olay, Tagilskiy’e rastlamasıydı. Tagilskiy’i askeri memur giysisiyle, omuzlarında altın sırmalı apoletlerle yeniden görmek Samgin’i kızdırmıştı.

“Ben ise gazetelerde, sizin...”

“Hangi gazetelerde?” diye sordu Tagilskiy.

“Anımsamıyorum.”

“Bu, yalnızca Petersburg gazetelerinden birisinde yayımlanmıştı. Gazete beni öldürmek için acele etmiş.”

“Ne diye bunu yaptınız ki?”

“Sarhoşluk sonucu olan bir olaydı. Savaşıyoruz, ha?” diye sordu Tagilskiy, kirpi gibi tıraşlı başını sallayarak. “Kabus! 1912 yılında Vanovskiy, ordunun korkunç bir durumda olduğunu söylemişti: Üniformalar kötü ve yetersiz, tüfekler eski; top sayısı yeterli değil, makineli tüfek hiç yok; asker yemeklerini müteahhitler veriyor ve bu yemekler iğrenç, yemek kalitesinin yükseltilmesi için

para yok; krediler gecikiyor, asker alayları borçtan kurtulamıyorlar. Tüm bunlar dururken, Almanlara karşı ikinci bir bozgunndan Fransa'yı korumak için savaşa atıldık.”

Tagilskiy, oldukça yüksek sesle konuşurken parmağıyla Samgin'in belindeki kemere dokunuyor, onu geri adım atmaya zorlayarak duvara iyice yaklaşmasına neden oluyordu; duvarın yanında Nogaytsev ile durmadan gülümseyen yaşlı adamcağız fısıldaşarak ve karşılıklı gülüşerek konuşuyorlardı.

Tagilskiy, Samgin'in Petrograd'da daha önceki karşılaşmalarına kıyasla çok değişmişti. Yüzü erimiş, kurumuş ve ince kırışıklardan oluşan gri bir ağla kaplanmıştı. Tagilskiy'nin durmadan başını yana doğru çevirmesi ve sol omzuna yaklaştırmak bir şeye kulak kabartan endişeli bir kuş gibi durması, boynunun zedelenmiş olduğunu düşündürüyordu. Ancak gözlerinin keskin ışıltısı ve sert sesi, Samgin'e, başsavcı yardımcısı olan ve Marina Zotova'nın karanlık öldürölme olayını araştıran Tagilskiy'i anımsatıyordu.

Klim onun teklifsiz konuşmalarını dinlerken: ‘Bu adam beni bu davaya zorla sokarak, daha sonra onun içinde boğmaya mı çalıştı yoksa oradan kurtardı mı?’ diye düşündü.

Tagilskiy: “Struve'nin *Siyasetteki Eros* yazısını anımsıyor musunuz?” diye sordu ve dişlerinin parlaklığını göstererek geniş bir el hareketiyle salondaki dinleyicileri gösterdi. “Bunlar Eros kalıntısı kişiler değiller mi, ha?” diye sordu.

Nogaytsev: “Diliniz, hak edilmeyen sözler söylüyor,” diyerek iç geçirdi.

Tagilskiy: “Bu dil Novoye Vremya'da çalışmak için uygun mu?” diye sordu. Durmadan gülümseyen yaşlı adamcağız iki kez başını bir aşağı bir yukarı sallayarak Tagilskiy'i çekik gözlerle süzdü ve uysal bir tavırla:

“Bizim yayınıımızda sosyalistler çalışmaz,” dedi.

“Neden? Sosyalizm, savaşa para yardımında bulunduktan sonra artık korkunç değil. Plehanov'un Milükov'la birlikte, kol kola bir durumda tarihe geçtiği ülkemizde özellikle korkunç değil.”

Yaşlı adam acele etmeden yapışmış gibi durduğu duvardan sırtını çekti ve hiçbir şey söylemeden uzaklaştı.

Tagilskiy, gülümseyerek adamı tanıttı: “Menşikov. Kuşkusuz, ‘basın eşkıyaları ve kalem üçkâğıtçıları’ arasında en büyük simalardan birisi olduğunu biliyorsunuzdur. Brokhaus sözlüğünde, onunla ilgili olarak, manevi açıdan duyarlı bir insan olmakla birlikte, gerçeği bulmanın içten özlemiyle yanıp tutuştuğu yazıldı.”

Nogaytsev parmaklarıyla sakalını okşayarak, hoşgörölü bir gülümsemeyle, sesini yükseltmeden:

“İkiyüzlölük suratından akıyor, sahtekârın teki!” dedi.

“Tolstoycu,” diye ekledi Tagilskiy. Nogaytsev, sakalları arasından puflayarak uzaklaştı, Samgin ise o sırada bu insanın kadife, yumuşak tabanlı çizmeler giydiğini fark etti.

Tagilskiy, yine Samgin’e dönerek: “Geçenlerde yine böyle bir toplantıda, Struve ile karşılaştım,” dedi. “Bu adam kendi kişiliğine uygun bir biçimde, gündüz ışığında hiçbir şey göremeyen baykuş gibi kör kalmaya devam ediyor. Bana ne düşündüğümü sordu. Ben de şöyle dedim: Bey yemiyle beslenmiş atların satın alınabildiği gibi, görüşler de belirli bir para karşılığında sahip değıştirebiliyor olsaydı, ‘Vehi’ dergisinde kullanılan bana ait her görüş başına size beş kapık öderdim.”

Samgin, ciddi insanların Tagilskiy’e kötü kötü baktığını çoktan fark etmiş ve bu adamın yanından kendisinin de uzaklaşması gerektiğini kavramıştı. Ancak ayrılmak için adım attığında, Tagilskiy koluna sarılarak:

“Nereye gidiyorsunuz? Bekleyin burada akşam yemeği yenilebiliyor, hem de çok lezzetli. Soğuk mezelerden oluşan bir akşam yemeği ve yanında hiç de kötü olmayan şarap,” dedi. Geniş bir jestle duvardaki süsleri göstererek: “Bu kap kacakların sahipleri, iyi niyetli ve geniş görüşlü insanlardır. Evlerinde kimin yemek yediğini ve ne söylediğini umursamazlar; bu insanlar tarihte rol oynayacak kadar varlıklıdır; savaşı ise tarihin temel anlamı, kahramanları ortaya çıkaran ve yaşamı güzelleştiren bir olay olarak görürler,” diye de ekledi.

Tagilskiy, Samgin’in kafasında eski kuşkuları uyandırmıştı.

‘Küstah davranışlar sergiliyor ve rezalet çıkarmak istiyor, başarısızlıklarından ötürü insanlara kızıyor olsa gerek. Belki de bu, onun gözünde, kendini topluma karşı aklama yöntemidir.’

Ancak bu varsayımı yok etmeden, bir varsayım daha belirdi:

‘Ya o bir ajan, bir gözlemciyse. Azef rolü oynamak için bir radikalın yaptığı kariyeri yapıyor. Ancak gerçek ne olursa olsun, onun güzel yaşamı alaya alışı, küstah bir insanın kendine yakıştı-rabileceği bir davranış; bu, Merejkovskiy’nin de eserinde yazdığı gibi, genelev ve birahane sahibi bir insanın oğlu olan bireyin, kül-türel yaşamı yadsıması.’

Tagilskiy, sesini alçaltmak gereğini duymaksızın: “Ah, işte bi-zim bilge adam da geldi; daha önce söylenmemiş sözleri dinleye-lim,” dedi.

Bilge olarak nitelediği insan, siyah, küçük top sakallı, kısa boylu bir adamdı. Bu adam sandalyede oturuyor ve yerinde hop-layarak, kollarını sallayarak, kendini elleriyle yoklayarak, acele ve keskin bir sesle:

“Ancak birden, bu aptal İvanuşka’nın, yüzyıllardır adil çar öz-lemiyle yaşayan halkın Çar-İvanuşka’sına dönüşmesi kutsal bir hayal olabilir mi?” dedi.

Küçük çizgilerden oluşan ve kara sakallarla yoğun bir biçimde örtülü yüzü, durmadan hareket içinde olan gözbebekleri ve vücu-dunun kasılmaları, bu insanın maymuna benzemesine neden olu-yordu. Konuşma tarzı ise, bu insanın aynı anda hem inandığını hem kuşku duyduğunu hem de korku içerisinde kıvranmakta ol-duğunu gösteriyordu.

“Halkın sesi, Tanrı’nın sesi midir? Hayır, hayır! Halk yalnız-ca somut, maddesel olandan söz eder; ancak halkın gizemli dü-şünmesi, Tanrı hakimiyetini hayal etmesi de söz konusu! Bunlar kutsal düşünce ve hayallerdir. Kutsallık yapmacıklığı gerektirir, evet, evet! Kutsallık maske gerektirir. Biz, İsa adına meczup, deli, ruh hastası numarası yapan birçok mübarek ve saf insan görme-dik mi? Onlar bunu, kendilerine karşı çıkmamamız, kutsallıklarını bayağı gülüşümüzle alaya almamamız için yaptılar...”

Konuşmacıyı, yaklaşık on kişilik bir grup sessizce dinliyor, arada bir, fark ettirmemeye özen göstererek kimin karşı çıkacağı beklentisi içinde birbirlerine bakıyorlardı. Adam ise sürekli konu-suyor, yerinde hoplayarak, yalvarırcasına ellerini birleştirerek,

kollarını iki yana açarak, havaya sarılarak, küçük avuçlarıyla havayı kavrayarak hareket ediyor, küçük kara gözleri, bir ara neredeyse kulaklarına kadar ulaşıyor, daha sonra burun deliklerine inerek sakalının içine saklanıyor, âdeta yüzünde dolaşıyordu.

Samgin, adamın sözlerinin endişe dolu çınlamasını büyük bir dikkatle dinlerken: ‘Onda Bosch’a benzer, grotesk bir şey var,’ diye saptamada bulundu.

“Ve belki de şu Sibiryalı mujikle ilgili duyduğumuz her türlü utanç verici olay, onun nasıl biri olduğunu zamanından önce çözmememiz, acınacak tartışmalarımıza, partilerimize, derneklerimize katmamamız, dinsizliğimizin bataklığına çekmememiz içindir... Baylar, aslında şu sıralar bir destan gerçekleşmekte...”

Tagilskiy:

“Güzel konuşuyor, köpek, ikna edici konuşuyor!” dedi ve aynı anda göbekli, uzun bacaklı adamın vızıldayan sesi duyuldu:

“Değerli ve saygıdeğer beyefendiye günümüzde, bu masallar ne kadar güzel olsa da, masallara harcayacak zamanımızın olmadığını söylemeliyim. Size ocak ayından itibaren, Devlet Duması’nın, kararlı bir biçimde hükümetin faaliyetlerini eleştirmeye başladığını anımsatmama izin verin. Hükümetin bu faaliyetleri, ulusal varlığımızı tehdit eden güçlü düşmanla savaştığımız böylesine trajik günlerde, hiçbir biçimde kabul edilemeyecek faaliyetlerdir. Bu düşman, devletimizi köleleşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakıyor. Sizlerin, taşra yönetiminde giderek artan yolsuzluklardan haberiniz vardır kuşkusuz; bu yolsuzluklar senato soruşturmalarının başlatılmasına neden olmuştur; ayrıca, bildiğiniz gibi, Moskova’daki Alman yağması olayı ve Goreminin sorunu hakkında da soruşturma başlatıldı; Serbest Ekonomi derneği kapatıldı ve buna benzer başka önlemler alındı. Tüm bunlar, cephelerdeki başarısızlıkların yarattığı ağır izlenimi güçlendiriyor.”

Konuşmacı büyük bir basınçla yangın tulumbasından çıkan suyun sesini andıran bir sesle, giderek daha öfkeli bir tavırla konuşuyordu:

“Sizler, Duma’nın altı parlamento fraksiyonunu öncü bir birlik haline getirmeyi kolaylıkla başardığımızı biliyorsunuz. Köyün

ve kentin, toprak ve fabrika sahiplerinin önünde tek bir düşman var. Yurtseverler olarak, biz bu ülkenin gerçek ilerici güçlerinin tamamının, birliğin önemini gerektiği gibi algılayacakları umudunu taşıma hakkını kendimizde görüyoruz. Biz yalnızca umut besleme değil aynı zamanda talep etme hakkımızın olduğunu da düşünüyoruz. Bu yüzden ben sizin, edebi açıdan esprili, ancak siyasi açıdan kuşkusuz zararlı olabilecek ve neredeyse Rasputin'i haklı çıkaracak konuşmanızı, özellikle bu insanın kirli ve yıkıcı etkisinin arttığı bir dönemde, üzüntü içinde dinledim."

Tagilskiy: "Gösteririm sana!" diye söylendi; dudaklarını yalayıp ve ellerini ceplerine sokarak kuş yakalamaya uğraşan kedi gibi dikkatli bir biçimde konuşmacının üzerine yürümeye başladı; Samgin ise olayı önceden kestiren bir insan tavrıyla girişe yöneldi, orada Tagilskiy'i dinledikten sonra, her an gidebileceğini düşündü. Ancak Tagilskiy tek bir söz bile söyleyemedi, çünkü şişman hanımefendi:

"Bayanlar baylar, lütfen masaya buyrunuz! Tanrı'nın verdiği rızkı lütfen tadınız..." diye bağırdı.

Bu anı bekleyen yalnızca Tagilskiy değildi. Konukların tamamı yemek salonuna doğru ilerledi. Samgin, gelişmeleri destekleyen birliği ve böyle bir birlikte nasıl bir yer alabileceğini, Tagilskiy'i ve bu akşam duymuş olduklarını düşünerek evine gitti. Bu düşünceleri birbirleriyle uzlaştırmak, sıkıca bağlamak, yararlı olan unsurları bulmak, yararsız olanları ise unutmak gerekiyordu.

Zaman, insanı şaşırtacak denli hızla akıp gidiyordu. Soyut oluşturma uygun bir biçimde geçip giderken, sıcak tartışmaların akışında, sözcüklerin oluşturduğu dumanda, ardında hiçbir iz, ne kül ne de katran bırakarak yok oluyordu. Klim İvanoviç Samgin çok şey görmüş, çok şey duymuştu ve çevresindeki olayların kapsamlı akışı üzerinde bir başına, asılı gibi kalmıştı. Olgular önünden ve bazen de içinden geçiyor, onu yaralıyor, hakarete maruz bırakıyor, kimi zaman korkuya kapılmasına neden oluyordu. Ancak, yine de her şey geçip gidiyor, o ise sarsılmaz bir biçimde yaşamın gözlemcisi olarak kalıyordu. Samgin, kendi iradesine ve bağımsız

olduğu bilincine karşı saygısının giderek pekiştiğini fark ediyordu. Kendisini olaylara kayıtsız bir insan olarak niteleyemezdi, çünkü onun kişiliğini doğrudan ilgilendiren her olgu aslında heyecan duymasına neden oluyordu. İşte, bundan on yıl kadar önce yaşamış olduğu bir olay yineleniyordu.

Savaş giden bir yük treni Pskov yakınlarında, raylardan çıkmıştı. Bu trenin vagonlarından üçü, şeker, Arnavut darısı ve askarlere verilecek armağanlarla doluydu. Bu üç vagon ne raydan çıkanlar ne de sağlam kalanlar arasında bulunabilmişti. Klim İvanoviç Samgin'e mucizevi olayı soruşturması için öneri geldi, çünkü resmi yargı soruşturması, yüzüncü kuruluş yıldönümü vesilesiyle hediyeleri göndermiş olan Birliğin taleplerini karşılamıyordu.

Soruşturmayı yürüten bir taşra memuruydu; fazlasıyla sıra dışı bir görünüme sahipti; uzun boylu, sırtı hafifçe kamburlaşmış, koca kafalıydı; saçları yeni kavga etmişçesine tutam tutamdı ve kırıksıklarla çizgi çizgi olan alnını gür, gümüş rengi kaşlar hüznülü bir biçimde süslüyor ve paslanmış demir rengindeki gözlerini neredeyse örtüyordu. Kemerli, şahin burnu, sıkı ve kalın, neredeyse metalden dökme gibi görünen ve tütün dumanından sarardığı hemen belli olan bıyıkların arasına saplanmış gibi duruyordu. Bu insan, albaydan daha aşağı olmayan rütbedeki bir subay görünümüne sahipti.

Memur kendisini: "Yevtihiy Ponormov," diye tanıttı ve elini Samgin'e isteksiz ya da kararsız bir tavırla uzattı. Ziyaretçisinin hangi nedenle gelmiş olduğunu öğrendiğinde ise: "Size iyi bir haber veremeyeceğim; bu kahrolası vagonların nereye gittiğini Şeytan bilir," dedi.

Sesi kaba, renksiz, belirsiz bir tonlamaya sahipti, konuşmasında ise üzüntülü bir hava vardı ve Ponormov, görevi insanları sevindirmek olduğu halde bu durumda görevini yerine getirememenin üzüntüsünü yaşayan bir tavırla konuşuyordu.

"Kazanın meydana geldiği yerin yakınlarında bulunan köy sakinlerinin vagonları yağmaladıkları, hatta kondüktörü döverek kafasını kırdıkları, ateşçiyi de yüzünden yaraladıkları anlaşıldı; ama yine de vagonları da bu insanlar çalmış olamaz ki. Alıp ce-

hennemin dibine götürmüşlerdir herhalde. Dördü kadın olmak üzere yedi kişi tutuklandı. Kadınlar, efendime söyleyeyim, olaylardan ötürü aşırı hırçınlaşmış durumdalar! Bu durum, bilirsiniz, çok... hoş değil.”

Samgin, askerlerin trene eşlik edip etmediklerini sordu.

“E, tabii! On bir kişiydiler. Soruşturmayı yürüten askeri savcı, yağmaya yardımcı olduklarını saptayınca askerleri tutuklamış. Bilirsiniz işte, kadınların yakarışları, gece meydana gelmiş bir olay ve saire. Ee-vet. Hırsızlığın her türlü bu aralar çok yaygın. Hırsızlık ve dolandırıcılık.”

Samgin, hırsız ve dolandırıcıları bulup ortaya çıkartmak için yaptığı çalışmalarda sırtını kamburlaştırmış olan bu insanın çoktan yorulduğunu ve yaptığı işe aşırı derecede umursamaz bir yaklaşım içinde bulunduğunu görebiliyordu.

“Soruşturma kayıtlarını görebilir miyim?”

“Aslında buna izin verilmiyor, ancak savaş durumu ve sizin resmi göreviniz... Sanırım, olur.” Ponormov, daha canlı bir ruh hali içerisinde konuşmaya başladı: “Bu arada, siz nerede kalıyorsunuz? Henüz hiçbir yerde mi? Evet! Valiziniz garda mı? Aha!”

Sonra sesinde bir tür coşkuyla:

“Burada kalabileceğiniz hiçbir yer yok. Kent mültecilerle, yaralılarla, savaşıma ara vermiş olanlarla, vurguncularla, dolandırıcılarla, her türlü çapulcu ve pislikle dolmuş durumda. Ancak sizi sevindirebileceğim bir haberim var; buradaki sakinlerin tamamı, varlıklı olanlar bile, oda kiralatarak kazanç sağlıyorlar. Ufak tefek ve değerli eşyaları saklıyor, kendileri ahırlara, banyolara, bahçelerdeki çardaklara taşıyorlar. Benim ev sahibim de bu tür insanlardan. Onda da kalabilirsiniz, ancak kiraya verdiği odada artık bir subay kalıyor; o adam asteğmen, yaralı ve de aptalın teki. Yanında çay ve kahve de vererek, öğle ve akşam yemeği için bu bayan yirmi beş ruble alıyor. Paranın değeri düşük.”

Samgin, orada kalmayı kabul ettiğini söylediğinde, sorgu yargıcı âdeta şaşırarak:

“Aslında burada ne yapacaksınız ki? Ancak sanırım bu beni ilgilendirmez. Ev sahibesini çağıralım,” dedi.

Sigarayı ağzının sağ köşesinden sol köşesine geçirdikten sonra, Ponormov telefon ahizesini kaldırarak:

“Evet. Hemen gelsin,” dedi.

İçeriye kısa boylu, becerikli görünümlü, kızıl saçlı, yeşil önlüklü, oyuncak bebek gibi al yanaklı ve gri gözleri saf bakışlı ev sahibesi girdi.

“Polina Petrovna Vitovt,” dedi Ponormov, kadını tanıtarak.

Ev sahibesi çok sevecen bir tavırla gülümsedi, sonra da Samgin’i, pencereleri, fiçılarla dopdolu bir bahçeye bakan odaya götürdü. Klim İvanoviç, önceki gece çok kötü uyumuştı; Petrograd’dan kalkan tren çok yavaş yol alarak istasyonlarda uzun süre beklemişti; neredeyse her istasyonda yığınlarca asker, köylü kadın, üstü başı dağınık yaşlı köylüler dolaşıyor, küçük akordeonlar iğrenç ve tiz bir sesle inliyor, ulur gibi bir sesle şarkılar söyleniyor, dansın monoton sesi duyuluyor ve vagon pencerelerinden içeri yedek askerlerin sakallı suratları arada bir bakıp duruyordu. Demir gıcirtısı ve uğultusuyla, şarkıların ıslık ve çığlıklarıyla, bağırışlar ve küfürlerle, küçük akordeonların zorlanan, tekdüze ulumalarıyla geçen bu günü anımsamak bile insana yorgunluk veriyordu. Klim İvanoviç, ceketini çıkarttı, yatağa uzandı ve neredeyse anında uyudu. Belirsiz bir gücün tuhaf bir biçimde onu baş aşağı tutarak kaldırmak istemesiyle uyandı. Samgin başını biraz kaldırıncaya ayaklarının olduğu yerde başka bir baş gördü; subay apoletlerinin arasına, kalın ve çok geniş omuzlar üzerine yerleşmiş kapkara bir baştı bu. Samgin hızlıca ayaklarını topladı, yere indirdi ve telaşla:

“Ne yapıyorsunuz? Ne istemiştiniz?” diye sordu.

Subay, yüksek sesle ağzını şapırdatarak ve doğrularak: “Kitabım, burada kitabım olacaktı,” dedi. Sesi soğuk alınlığından ya da ses tellerinin zedelenmiş olmasından ötürü hırıltılıydı; vücudu yapılı, göğüs kafesi genişti; boynunda küçük, beyaz bir haç sallanıyordu; dar alnının üzerinde fırça gibi saçları dikilmişti.”

Adam, Samgin’in karşısına geçerken: “Astsubay Valeriy Nikolayev Petrov,” dedi. Klim İvanoviç de kendisini tanıttı, elini uzattı, ancak subay başını sallayarak:

“Sizin elinizi sıkamam,” dedi.

“Neden?”

“Siz oturuyorsunuz, ben ayaktayım. Bir subayın sivilin karşısında uzatılmış elle durması görülmüş bir şey midir?”

Karşısında tıraşlı, kalın dudaklı, Moğol gözlü, geniş burunlu bir yüz gören Samgin, yumuşak bir ifadeyle: “Ben miyopum, üstelik yeni uyandım,” dedi.

Subay, kollarını arkada birleştirirken: “Bunu bana açıklamamız gerekirdi,” dedi.

“Açıklıyorum işte.”

“Geç kaldınız. Siz bana, liberal ya da sosyalist düşünceye sahip, İlçe ve Kent Birliklerinde saklanarak bize ayak bağı olan sivil memurlar gibi sıradan bir davranış içinde olduğunuzu düşünmem fırsat verdiniz...”

Petrov, hırıltılı ve ıslık çıkartan sesini giderek yükseltiyordu:

“Siz yurdunu savunan insana karşı saygısızlığınızı, konuşurken gülümsediğinizde ortaya koydunuz; bu saygısızlığa benim de tabanca kurşunuyla yanıt verme hakkım var.”

‘Yapar hiç kuşkusuz,’ diye düşündü Samgin ve endişesini bastırmaya çalışarak, yatıştırıcı bir tavırla: “Evet, bugünlerde ordunun saygıyı hak ettiğini düşünüyorum doğrusu...” dedi.

Petrov, zevkle ağzını şapırdattı.

“Bugünlerde mi dediniz? 1906-1907 yıllarında devrimcileri yok ederken hak etmemiş miydi yoksa?”

Samgin: “Tabii ki o zaman da öyleydi,” diye telaşla ekledi.

Astsubay Petrov: “Bu sözleri duyduğuma sevindim,” diye yanıtladı. “Sevindim,” diye yineledi. “Yoksa... Ben düello yapma taraftarıyım. Ya siz?”

“Böyle bir sorunu çözmek durumuyla karşı karşıya hiç kalmamıştım. Ancak, sanırım savaş zamanında düellolar zaten yasak, öyle değil mi?”

Subay, ısrarlı bir tavırla: “Evet. Ama neden?” diye sordu.

Samgin, şakaklarının terlediğini hissederek: “Bu çok normal,” diye yanıtladı. “Sivil bir insan düello çağrısında bulunuyor ve siz... yüksek bir değer taşıyan bir insan olarak, onun attığı bir kurşuna maruz kalmış oluyorsunuz...”

Subay Petrov gözlerini kamaşmışçasına kırpıttı, dudaklarını şapırdattı, kalın dudaklarını geniş bir gülümsemeyle açarak, Samgin'e kısa parmaklı elini uzatarak, onaylayan, hatta sevinçli bir tavırla:

"Bravo! Elinizi sıkabilir miyim... Akıllı bir insana rastlamak-tan mutluluk duydum... İçelim! Bira içersiniz değil mi? Harika bir bira," dedi.

Petrov parmağıyla duvara vurdu, içeri şişman, soluk sarı saçlı bir kadın geldi.

"Bira," dedi Petrov, kadına iki parmağını göstererek. "İki bi-ra! Hiçbir şey anlamıyor, inek. Şu küçük halkların ne işe yaradık-larını Şeytan bilir. Onları Sibirya'ya sürmek gerek, derim ben! Ge-nel olarak Sibirya'ya başka yerlerde doğmuş olanları yerleştirme-li. Biliyor musunuz, şu Litvanyalılar, Estonyalılar, Çuhonlar, sınır boylarında yaşıyor ve Almanlara yakınlık duyuyorlar. Hepsi de devrimci. Biliyor musunuz, 1905 yılında Riga'da harp okulu öğ-rencileri Litvanyalıları, kuduz köpekleri vurur gibi silahlarla bir güzel taradı. Aferin subay öğrencilere, iyi atıcılar..."

Korkunç olan bu tanışma giderek daha sıkıcı ve rahatsız edici olmaya başlamıştı. Astsubay Petrov, Klim Samgin'le omuz omuza oturuyor, eliyle dizine vuruyor, dirseğiyle, omzuyla itiyor, bir şeyle-re seviniyor, Samgin ise yanındaki insanın anormal ve dengesiz ol-duğuna giderek kanaat getiriyordu. Petrov'un çok çekik Moğol gözleri, nedense doğal olmayan bir biçimde göz yuvalarında hare-ket ediyor ve tıpkı balık pulları gibi parlıyordu. Samgin, subay Tri-fonov'u anımsadı; o adam bundan daha az tehlikeli ve saf birisiydi.

'Öteki ayyaş, başarısız biriymi, bu ise ruh hastası, deli, kendini kahraman olarak gören birisi.'

Şişman kadın bira ve tuzlu ktır tabağı getirdi. Petrov, kılıcıyla sağa sola çarpıp gürültü yaparak, kılıcın takılı olduğu kemerini, üniformasını çabucak çıkardı ve ipek, çizgili iç gömleğiyle kal-dıktan, kasları görülecek biçimde gömleğin kolunu sıyırdıktan sonra, Samgin'e:

"Teselli edici bir görüntü değil mi?" diye sordu. "Orduya içe-li! Petrograd'da neler oluyor, anlatın bakalım? Rasputin kimdir ve bu dedikodular ne anlama geliyor?"

Ancak sorularının yanıtını beklemeden, gömleğini pantolonunun içinden çekti, sol yanını açtı ve kırmızı yara izine parmaklarıyla vurarak gururla açıkladı:

“Süngüyle! Süngüyle yaralanmak için, düşmanla yüz yüze çarpışmak gerekiyor, değil mi? Evet, cephedeki bizler, kendimize acımayız, siz cephe gerisinde kalanlar ise... Siz, Almanlardan daha büyük düşmansınız!” diye bağırdı Petrov; bira bardağının dibiyle masaya vuruyor, ağır küfürler savuruyor ve Samgin’in karşısında durarak kollarını bir yüzücü gibi sallıyordu. “Siz siviller, cephe gerisini ordunun düşmanı yaptınız. Evet, bunu yapan sizlersiniz. Neyi mi savunuyorum? Cephe gerisini. Ancak insanları çarpışmaya götürürken, ben enseme bir kurşun ya da sırtıma bir süngü darbesi yiyebileceğini hep anımsıyorum. Anlıyor musunuz?”

“Subayların, askerler tarafından öldürüldükleri bazı olayları duymuştum,” diye başladı söze Samgin; bunları subayın yanıt beklediğini görünce söylemek zorunda kalmıştı.

“Haa, demek duydunuz?”

“Evet, ama buna inanmıyorum...”

“İnanmamak safça bir davranıştır. Siz herhalde rol yapıyorsunuz, yapmacık davranıyorsunuz. Bir subayın çarpışmaya götürdüğü askerlerin arasında, aynı subayın 1907’de kırbaçladığı dört askerin de bulunduğunu bir düşünün. Ayrıca, neredeyse her birlikte, devrim yıllarında kırbaçlanmış ya da kurşuna dizilmiş işçi ve köylülerin akrabaları vardır.”

Böyle haince olasılıkların olabileceği düşüncesi Klim İvanoviç için çok yeniydi ve onu şaşırtmıştı.

Klim, bir anda: ‘Kutuzov gibi insanlar Nemezida’yı mutlaka anımsayacaklardır,’ diye düşündü ve subaya:

“Ben daha önce bunları hiç düşünmemiştim,” dedi.

“Demek düşünmediniz? Ya şimdi ne düşünüyorsunuz?”

Klim İvanoviç kollarını açtı ve çok içten bir bir tavırla söze başladı:

“Bu durum, subayların cesaret ve kahramanlıklarını neredeyse iki katına çıkartmış oluyor. Yurdu savunmak...”

“Bir kurşunun alnına, bir diğerrinin ensene gelmesi tehlikesiyle

yaşayarak, değil mi? Evet mi? Demek öyle?”

Samgin bu ısıklı fısıltıyı: “Eve-et,” diye uzatarak yanıtladı.

Subay Valeriy Nikolayeviç Petrov, Samgin’in yüzüne baktı, ellerini omuzlarına koydu ve duygu dolu bir tavırla:

“Sizi öpmeme izin verin, canım!” dedi.

Petrov’un kalın dudakları, Samgin’e öylesine sıkı ve uzun süreyle yapışmıştı ki, Samgin’in neredeyse nefesi kesilecekti; bu iğrenme duygusu, Petrov’un sert, uçları kesilmiş bıyıklarının batmasıyla daha da güçleniyordu. Subay sol elinin serçe parmağıyla gözlerindeki yaşları siliyor, hıçkıran bir şekilde gülüyor, ağzını şapırdatarak:

“Teşekkür ederim, canım! Ne durum ama, ha? Bu arada benim alayım, 1905 yılı devriminde etkin rol oynamıştı, anlıyor musunuz?” diyordu.

Petrov, sağ elinde bira bardağını tutmuştu; eli titriyor, biranın dökülmesine neden oluyordu; Samgin bacaklarını sandalyenin altına saklıyor ve sözcüklerin hırıltılı tınısını dinliyordu:

“Ancak albayımız, daha Tambov’dayken, biz subaylara, takımlarda daha önce kırbaçlanmış ve siyasi açıdan güvensiz olanları saptamamızı ve onları öncelikle, keşif amacıyla kullanmayı... genel olarak, anlıyorsunuz değil mi? O adam, gerçek bir baba-komutandır! Savaşı herhalde ordu komutanı olarak tamamlayacak.”

Petrov, çok uzun süre komutanını, karısını, alay kurmayını anlatıp durdu; akşam olmak üzereydi; açık pencereden, sineklerle birlikte belirsiz sesler geliyor, uzaklarda bir yerde orkestra “Carmen” çalıyor, fıçı yığını ardındaki yan bahçede ise kızgın bir insan, askerlere şarkı söylemeyi öğretirken, çılgın bir kızgınlıkla bağıırıyordu:

“Aptal! Tempoyu dinle! Bir, ki, sol, sol! Haydi söyleyin, bir, ki!”

Kulak tırmalayan incecik bir tenor ses:

“Yaşamayı hak eden,
Ölmeye daima hazır olandır,”

diyordu.

“Koro, söyle!”

Koro, yüksek sesle, ama uyumsuz bir biçimde “Poltava Yakınlarında” şarkısının müziğiyle:

“Ortodoks Rus askeri,
Saymadan vuruyor düşmanını...
Hey müzik daha yüksek sesle
Çal, zaferimizin şarkısını...”

“Kesin aptallar!”

Subay, arada bir ayağıyla yere vurarak: “Ben iki yüz otuz kişiyle çarpışmaya girdim, o kadar kişiden altmış iki kişi kaldı!” diye anlatıyordu.

Samgin, onu dinlerken bu konuşmanın ne zaman ve nasıl biteceğini tahmin etmeye çalışıyordu.

“Yüz seksen altı... on yedi...” diye duyabiliyordu Samgin. “Savaşı yapan bizleriz, genç subaylar. Bizler, bizden nefret eden köylülerin önünde savaşıyoruz; soylular ise, siz aydınların Çara, soylulara ve Tanrı’ya karşı kışkırttığı işçilerin önünde saf tutar...”

Petrov, olduğu yerde tek bacağı ansızın kısalmış gibi sallandı, sıkıca alnını ovuşturdu, ağzını şapırdattı, düşündü.

“Sizi kaşetmiyorum; genel olarak sivillerden, aydınlardan söz ediyorum. Benim kuzenim bir devrimciyle evliydi. Maden mühendisliği öğrencisiydi, kafalı bir adamdı. 1907’de bir yerlere sürdüler... Şeytan bilir nereye. Dinleyin, Çarla ilgili ne düşünüyorsunuz? Şu, yankesici Rasputin ve Çariçe ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Tüm bunlar saçma, değil mi?”

“Sanırım, kısmen doğru...”

“Kısmen,” diye yineledi, hoşnut kalmamış bir tavırla Petrov. “Peki bu kısım ne kadar büyük?”

“Kesin olarak söylemek güç.”

Subay Petrov yatağa oturdu, kılıcını aldı, yarısına kadar kınından çıkardı ve yine yerine bıraktı; çelik, tok bir sesle çınladı; Petrov bu hareketi yeniden yaptı ve daha da gürültülü bir çınlama duyulunca, kılıcı yana fırlatarak:

“İnsan sıkılıyor yine de. Kâğıt oynar mısınız? Hah! Şu savcı da oynuyor. Karısı da öyle... Onlara gidelim, bizi yenecekler,” dedi.

Samgin, ‘hayır’ diyecek cesareti bulamadı, bunun için bir ne-

den de yoktu; o da sıkılıyordu. Uzun süre ve sıkılarak kâğıt oynadılar; önce Preferans, ardından Stukolka. Oyun süresi boyunca, savcı yalnızca bir tümce söyledi:

“Sonuçta, sen mi oynuyorsun, yoksa kâğıtlar mı seninle oynuyor anlamak olası değil.”

“Olaylar da öyle,” diye ekledi subay.

Bir yığın posta pulu ve kâğıt para kazanınca, kızıl saçlı kadın çekinerek gülümsedi:

“Daha fazla oynayamam,” diye açıkladı.

“O zaman yine bira getir,” dedi savcı. Kadın gitmişti, Devyatka oynamaya başladılar.

Petrov durmadan bira içiyor, sarhoş olmuyor, yalnızca kedi gibi miyavlıyordu:

“Yaşamayı hak eden...

Ölmeyi daima, ba-ba-ba-ba...

Ne oraya, ne de buraya ve hiçbir yere

Hepsi saçma...”

Petrov umursamaz bir tavırla oynuyor, anlamsız risklere giriyor, çok kaybediyordu. Ağır, kızıl ağaç taklidi mobilya ile döşenmiş odanın ortasında oturuyorlardı. Kitaplığın üzerinde neredeyse tavana varacak kadar yüksek bir yerde Mickiewicz* büstü vardı, geniş halı desenli kanepenin üzerinde “Jan Sobiecki Viyana Yakınlarında” gravürü asılıydı. Bahçeye bakan iki pencereden biri açıktı; orada bulunan ıhlamur ağacının yaprakları neredeyse fark edilmeyecek, güç duyulur bir biçimde hışırdıyor, odaya ıhlamurun eczayı andıran kokusu doluyor, karanlıkta yolunu şaşırmış, kaynağı belirsiz sesler işitiliyordu. Samgin, Devyatka oyununa katılmaktan vazgeçti ve subayın az hareketli yüzünü gözlemlerken, bu yüzün çarpışma anında nasıl bir ifadeye sahip olabileceğini gözünde canlandırmaya çalıştı; önde Almanlar, arkada mujikler vardı o ise onların arasında yalnızdı ve subayın durumunu düşünmek üzüntü vericiydi.

‘İki ölüm arasında tek başına ve sonuçta sağ kalıyor.’

* Polonyalı ünlü şair ve ulusal kahraman.

“Söyler misiniz?” diye sordu Samgin, “Çarpışmaya giderken, savaş resimleri yapan ressamların tablolarında olduğu gibi, siz de kılıcınızı kınından çıkarır mısınız?”

“Çıkarırım, çıkarırım,” diye söylendi subay, paraları sayarken. Kılıcını da tutarım, Saşka’yı da Maşka’yı da tutarım, evet, evet! Ve de yürümem, koşarım. Ve bağırırım. Kılıcını da sallarım. En önemlisi, kılıcı sallamak, hareket etmektir! Biliyor musunuz, ben bir siperde harika sözler yakaladım; bir asker, başka bir askere, öfkeden köpürmüş bir halde: ‘Ne diye canlı gibi hareket edip duruyorsun, aptal?’ diye bağırıyordu.”

Subay, sandalyede sallanarak, hırıltılı sesiyle kahkaha atarak gülmeye başladı:

“Güzel bir bon mau* değil mi? İşte bu! Olaylar işte böyle etki bırakıyor insanın üzerinde...”

Subayın gülüşüne, uğultulu, puflayan sesiyle katılan, Ponormov:

“Banko,” dedi.

Sonra da bankoyu topladı. Subay Petrov ayağa kalktı, ellerini masanın üzerinde çırparak:

“Hepsi bu kadar,” dedi.

Ardından dişlerinin arasından alçak sesle bir ıslık çaldı, kanepeye gitti, oturdu, esnedi ve yana doğru düştü.

Savcı kâğıtları toplarken, yarı fısıldayan bir sesle: “İşte böyle, ikinci hafta,” dedi. “Hastaneden çıktıktan sonra dinleniyor. Yaralı ve sarsılmış.”

Petrov artık horluyordu.

“Burada ev sahibi ve çok saygın bir kişi olan il başkan yardımcısının oğludur. Ailesini Volga’ya gönderdi; evini uygun bir fiyatta, askeri idari birimine kiraya verdi. Savaştan sağ çıkamayacak; kalbinde sorun var.”

Subayın ıslıklı horlamasında ürkütücü bir şeyler vardı ve bu izlenimi yargıcın fısıldamaları artırıyordu.

“Bu Mickiewicz,” diyordu Ponormov. “Karım, Polonyalıdır.”

Hava aydınlanmaya başlamıştı. Samgin, Ponormov’a iyi gece-

* Güzel söz (Fransızca).

ler diledi, odasına gitti, soyundu ve yatağına uzandı; aşırı konuşkan ve sıkıcı, yalnız, düşmanların sıkı çemberi içerisinde görevlerini yerine getiren insanları, kendisini düşünmeye başladı; kendisine acıyarak, izlenimlerinin ağırlığını birbirlerinin omuzlarına teklifsizce, öç alırcasına yükleyen insanları düşündü. Klim İvanoviç Samgin olarak, hiçbir zaman yaşamdan yakınmak, içinden geçenleri, özel sırları paylaşmak için kendisine izin vermezdi. Bunu Marina Zotova ile birlikteyken bile yapmayı uygun görmemişti. Petrov içeri girerek gürültülü bir biçimde esnedi ve çekinmeden, gürültü yaparak soyundu. Yatağa pijamayla oturmuş, her iki eliyle kılı göğsünü kaşırken Samgin'e:

“Uyuyor musunuz?” diye sordu.

“Hayır.”

“Laf aramızda, aslında yaşam anlamsızdır, azizim. Tamamen anlamsızdır; ne kadar liberallik taslamaya çalışsak da bu böyledir. Evet, evet, evet. İyi geceler.”

“Teşekkür ederim,” diye yavaşça yanıtladı Samgin; subayın yaşamla ilgili sözlerine fazlasıyla şaşırmıştı; bu sözler kahramanın mesleği, ruh hali ve dış görünümü ile çelişiyordu ve beklenmedik oluşu ile bir bakır çanın kenarına vurulan darbeden tahta sesi çıkmasını andıran bir etki yaratmıştı. Klim İvanoviç, belirli bir süreden beri, yorgun olduğu, başarısızlıklar yaşadığı saatlerde kendisine, anlamının belirsizliği konusunda yaşama sitem etme izni veriyordu. Ancak, bu, bir zamanlar Varvara ile yaptığı tartışmalar da onu incitmek için kullandığı abartılı sitemlere benziyordu. Tagilskiy'nin yaşamda kendisi için demokrasi yanlısı bir aristokrat rolü biçtiğinden beri yaşamının anlamsız olduğu konusunda ciddi düşüncelere kapılamıyordu. Subay ise bu konuda çok ciddiydi.

“En önemlisi Tanrı'nın var olmadığını bilmektir, dostum!” diye söyleniyordu subay; sigarasını yaktıktan sonra eski alışkanlığını tatmin edercesine kâh göğsünü, kâh göğsü kadar kılı bacaklarını itinayla kaşımaya başlamıştı. “Anlayabiliyor musunuz, Tanrı yok. Voltaire'e göre ya da her neyse şu adamın adı, olduğu için değil. Neyse, canı cehenneme! Ben Tanrı'nın var olmadığını mantığa ya da bir kanıya dayanarak söylemiyorum; aslında gerçekten

de yok. Bunu sezebiliyorum, fiziksel, fizyolojik ya da her ne biçimde olursa... Kısacası... çocukken içimde bu konuda sağlam bir inanç oluşmuştu; Nijniy Novgorod'da, Minin ve Pojarskiy adına dikilmiş heykeli biliyorsunuzdur. Aynısından Moskova'da da var. Ancak Novgorod'daki daha güzeldi. Oraya Harp Okulu'nda okumaya gittiğimde baktım ve heykel yoktu! Daha önce var mıydı ki? Hiçbir zaman olmamıştı. İşte Tanrı da öyle..."

Samgin demirlerin çıkardığı gürültüyle uyandığında subay artık odada değildi. Top arabaları, Arnavut kaldırımı yollardan uğultuyla, çanların yükselen sesleriyle tartışarcasına geçerken yayılan gürültü o denli fazlaydı ki, odadaki havayı bile titretiyormuş gibi bir izlenim oluşuyordu. Kahve içerlerken savcı, kente Petrograd'dan getirilmiş topların resmi geçidinin izleneceğini anlattı. Çanların çalma nedeni ise o günün pazar oluşuydu ve kiliseler öğleden sonraki ayın için çağrı yapıyordu.

"Eşim kiliseye gitti," diye gereksiz yere belirtti savcı. Ardından da, ciddi bir tavırla, kaybolan vagonların burada değil, cepheye daha yakın bir yerlerde aranması gerektiğini söyledi.

"Evet, öyle, ama büyük olasılıkla orada da bulamayacaksınız," diye umursamaz bir tavırla ekledi adam. "Erzakları inanılmaz bir biçimde, kolayca alıyorlar. Çalanlar, vurguncular, levazımcılar, askerler ve genel olarak bu işten hoşlananlar."

Ancak savcı, vagonların Litvanya'da bir yerlere gönderilmiş olabileceği olasılığı üzerinde duruyordu. Samgin, bu insanın kendisinin, yani Samgin'in ortadan yok olmasını arzu etmesi için nedenleri olduğunu düşündü. Ancak savcı, Samgin'e, eşinin erkek kardeşi olan jandarma subayına ilgilenmesi için mektup yazabileceğini söyledi.

"Size çok yardımcı olabilir," dedi.

Birliğin işleriyle ilgili ilk gezi Samgin'de fazlasıyla tatsız bir izlenim uyandırmıştı. Ancak yine de o cepheye daha yakın bir yerlere gitmeyi ve mümkün olursa askerleri iş başında, yani savaşırken görmeyi görev sayıyordu.

Ve işte Samgin bir yığın eski tren rayı üzerinde kocaman, küçük yapraklarının üstü açık yeşil, içi ise demir rengi olan devasa

bir ağacın gölgesinde oturuyordu. Bu tuhaf, hafif yapraklar, çevredeki her şeyin sallanıyor olmasına karşın tamamen hareketsizdi; biraz bulanık olan gökyüzünde, gözleri kamaştırarak geniş ve küçük tepeciklerle dolu ovayı aydınlatan güneş, sıcaktan eriyor gibiydi. Ovayı bir taraftan demiryolunun yükseltisi, diğer taraftan da küçük ağaçlı orman sınırlıyordu; orman daha önceleri yükseltiye kadar uzanırken, şimdi ondan yalnızca farklı yükseklikte gövdeler kalmıştı, bunlar tüm ovanın içerisinde sarkık veziyette duruyordu.

Demir yolu yükseltisi Samgin'den yüz adım ötede akan nehir ile kesilmiş, köprünün demir parmaklığıyla hapsedilmiş gibiydi. Demir parmaklığın altından civa kadar parlak nehir hızlıca akıyordu. Nehir geniş değil, bataklıktı; kıyılardan bir tanesi kamışlarla dolu sık bir sazlıktı. Öteki kıyı ise kumluymuş ve kıyı boyunca gözün görebildiği geniş alanda askerler yıkanıyor, yürüyor, yüzüyor, atlarını yıkıyor, üç yerde uçlarında balık ağı olan sopalarla balık yakalıyor, birbirlerinin göğüslerini, bacaklarını, sırtlarını ılık, kıvamlı nehir çamuru ile ovuşturuyorlardı. Askerlerin sayısı oradaki kütük ve tepeciklerden daha çoktu; yere yatmış olsalar yer görünmez olacaktı gibi bir izlenim uyanıyordu. Bir yerde tıpkı sirkte olduğu gibi askerler birbirleriyle güreşiyor, başka bir yerde bir barakanın çatısını yeşil dallarla örtüyorlardı. İleride, orman girişinde yuvarlak sıırıklardan yapılmış barakayı yıkıyorlardı; çadırlar, sonbahar renklerindeki yeşil ve solgun ağaç dallarıyla örtülüydü; etrafta böyle dallardan yığınlarca vardı; toprağın içine gömülmüşler, tümsekler ve kütükler arasındaki yolu oluşturmuşlardı. Alayın seyyar mutfaklarının bacalarından ve çevrede yanan ateşlerden duman yükseliyordu. Samgin önce yaklaşık sekiz, daha sonra ise on bir ateş kümesi sayabildi, ardından saymayı bıraktı. Daha başka küçük ateşler de vardı. Üzerlerinde çaydanlıklar kaynıyor, yanında ikişerli üçerli gruplar halinde askerler oturuyordu. Askerler beyaz ve grimsi gömlekler içindeydi. Birçoğu ise çıplaktı ve çamaşırlarını onarıyordu. Askerlerin büyük bir bölümünün çevrede tek başına dolaştığı, sanki insanlarla konuşmaktan kaçındıkları fark ediliyordu. Duman ağır ve yavaş bir

biçimde yerden yükselerek sıcak ve nemli havaya karışıyor, insanların üzerinde gri bir bulut asılı gibi duruyordu. Duman, bataklık ve insan pisliği kokuyordu. İnsanlar bağılıyor, onların anlaşılma-
yan bağırıları da sanki bir uğultu bulutu oluşturunuyordu. Askerle-
rin marşı tempolu çalıyor, başka bir yerden hüznün dolu bir köy
şarkısı duyuluyor, küçük akordeonlar metal gıcirtısı çıkararak ça-
lıyor, baltalar vuruyor, bir yerlerde görünmez davulcular prova
yapıyordu; tren yolundan üç adım ötede insanlar kalabalık bir da-
ire oluşturmuşlardı; dairenin ortasında iki kişi dans ediyor ve ko-
ro avazı çıktığı kadar eski bir şarkıyı bağırarak söylüyordu.

“Köy mujikleri

Adiler, domuzlar, aptallar

Ah Kalina, vah malina

Parmaklar kesiyor, dişler koparıyor

Kimse Çar ordusuna gitmek istemiyor

İstemem! Kalina, hey malina.”

Koroyu yöneten asteğmen Harlamov'du. Samgin onu daha ön-
ce görmüş ve konuşmuştu. Devrim karşıtı edebiyatı okuyan, iğne-
leyici fıkraları seven ve moda düşkünü olan bu adam fazlasıyla
zayıflamış, boyu daha da atmış, belirsiz renkteki sakalları uzamış,
ancak fıkralara ve gösterişe olan düşkünlüğünden hiçbir şey kay-
betmemişti.

Kendini nasıl hissettiği sorulduğunda: “yurtseverlik alıştırmaları
yapıyorum,” diye yanıt vermişti.

“Savaşıyor musunuz?”

“Düşmanla bire bir temasa geçmedim. Uzun ve ıslak bir çu-
kurda oturup, tüfeklerle yaptığımız atışlarla haberleşiyoruz. Düş-
man makineli tüfek ve tahrip gücü yüksek silahları kullanmayı
yeğliyor. Onlar da süngü, dipçik ve yumruklarla yapılan kahra-
manca savaştan yana değiller.”

Böylesine alaycı ve bayağı bir tarzda konuşurken, Harlamov
sürekli gözlerini kısıyor, dudaklarını ısırıyor, ancak onun alaycı
konuşmalarındaki yapmacık tümcelerin arasında, ara sıra başka
niteliğe sahip sözler de duyuluyordu.

“Benim görevim, insanların görevlerini tam olarak yerine getirmelerini sağlamaktır: Saçma konuşmalar yapmamalı, gerektiği zaman ateş etmeli, firar etmemelidirler.”

“Peki, firar ediyorlar mı?”

“Düşünebiliyor musunuz, seve seve ve bunun cezasının ölüm olduğunu bile bile firar ediyorlar.”

Harlamov, Samgin’e cephenin daha da yakınına gidemeyeceğini söyleyen ilk kişiydi.

“Cepheyi yeniden oluşturmak için birliklerin yeniden dağılımı yapılıyor; sizler bu sözlerin ne anlama geldiğini tabii ki anlıyorsunuz. Birliğimin daha önce yerleştiği hat, cephenin gerisine kaydırılıyor.”

Geniş bir el hareketiyle Harlamov, askerlerin dağılmış olduğu ovayı gösterdi.

“Cephe gerisi budur işte. Burada dinleniyorlar. Askerlik yaptığım birlik buraya özellikle dinlenmek için gönderildi; ancak, anlaşıldığı kadarıyla, dinlenmekte olan başka birlikler gibi, biz de daha da gerilemek zorunda kalarak, bataklıkların olduğu bölgeye yönlendirileceğiz.”

Samgin, dinlenmek için böylesine nemli ve sıkıcı yerin hangi nedenle seçilmiş olduğunu sordu.

“Bu konuda bilgim yok. Gördüğünüz gibi, tren yolunun öteki tarafı kuru, kumluk bir zemin; orası bir zamanlar iğne yapraklı ağaç ormanıydı, Kızıl Haç’ın seyyar hastaneleri ve her türlü üniteleri bu orman artığının ardına yerleşmişti. Nehirde, pembemsi sargı bezi tamponları ve genel olarak cerrahların kullandığı tıbbi atıklar görülebiliyordu. Ancak askerler suyunu içtikleri nehrin bu denli sıra dışı kirlenmesini protesto ettiler.” Birkaç saniye sustuktan sonra Harlamov:

“Siz Anton Tagilskiy’i tanır mısınız?” diye sordu.

“Birkaç kez ona rastlamıştım.”

“Onun da Kentler Birliği ile bir ilişkisi var mı? Bu konuda ne biliyorsunuz? Görevi gereği giymesi gereken üniformayı giymiyor, genel olarak erzak işleriyle uğraşıyor ve sanırım gizlice müfettişlik yapıyor. Her şeyi bilir, her şeyi hesaplar.”

“Rakamları sever,” diye belirtti Samgin.

“Aynen öyle! Fazlasıyla ilginç ve zeki bir insan. Subaylar onu çekemiyor ve hatta polis teşkilatıyla bir ilişkisi olduğunu söyleyip duruyorlar. Askerlerle yaptığı konuşmalardan anladığım kadarıyla bu haksız bir suçlama.”

“Peki böyle konuşmaların yapılmasına izin veriliyor mu?”

“Hangi konuşmaların?” diye safça sordu Harlamov. Ancak Klim İvanoviç bu saflığın yapmacık olduğunu anladı.

“Sivillerle konuşmaları kastediyorum.”

Harlamov, gülümseyerek: “Bu, konuşmaların ne olduğuna bağlı,” dedi. “Örneğin sosyalizmle ilgili konuşmak yasaktır, Çarla ilgili konuşmak da.”

“Ah, demek öyle! Tagilskiy o konuda mı konuşuyordu?”

Harlamov hemen ciddi bir tavırla karşı çıktı: “Hayır, ben özellikle bu konuda konuştuğunu söylemedim zaten. O askerlerin merak ettiği, yaşama ilişkin küçük ve önemsiz konularda konuşmalar yapıyor.”

Samgin: “Peki subayların ona karşı tavırları olumsuz mu?” diye sordu.

“Evet, tıpkı tüm sivillere olduğu gibi.”

Samgin, soğuk bir tavırla: “Ancak herkesten ajan diye kuşku lanılmaz,” diye yanıtladı; sonra da, elinde olmadan aynı soğuk tavırla: “Onu savcı yardımcısı olduğu zamanlardan tanırım,” diye de ekledi.

Harlamov, alçak sesle: “Öyle mi?” dedi.

Bu konuşmadan iki saat sonra Samgin, Tagilskiy’nin öldürülüşüne tanık oldu. Subay yemekhanesi olarak kullanılan barakada çay içiyordu. Bu uzun barakada on kadar insan vardı; ikisi pencerenin yanında konsantre olmuş bir biçimde satranç oynuyor, biri mektup yazarak arada bir gülümsüyor ve tavana bakıyordu. İki kişi köşede oturmuş resimli dergi ve gazeteleri gözden geçiriyor, masaların birinde şişman, boynu ve göğsü madalyalı bir subay kahve içiyordu. Yanında diğerleri oturuyor ve onlardan ince, kara bıyıklı, kedi yüzlü biri yaşlı adamın gülümsemesine neden olacak bir şeyler anlatıyordu. Samgin, az önce süvari yüzbaşı Ru-

şits-Striyskiy ile konuşmuştu. Bu adam öylesine devasa bir vücuda sahipti ki, bu denli ağır ve iri insanı taşıyabilecek atı hayal edebilmek bile güçtü. Adamın kafası çok gür, kıvrıkcık ve aklaşmış saçlarla kaplıydı. Al yanaklı yüzünü koyun gibi bakan gözleri, kırmızı burnu ve gür, kalın, arasına akların güzelce serpiştiği bıyıkları süslüyordu. Samgin'i dinledikten sonra adam yeraltından geliyormuş gibi kalın, iyi niyetli ve kibar bir sesle:

"Boş verin canım! Bu çözümü olanaksız bir dava, iki üç gün önce olsaydı belki halledilebilirdi. Şimdi ise yavaşça geri çekiliyoruz. Erzak yüklü trenleri gidilebilecek her yere gönderiyorlar ve biz kendimiz bile neyin nerede olduğunu bulamıyoruz. Mühimmatı çabucak toplamamız gerekiyor, asıl önemli olan konu bu; hatta birtakım teçhizatı yakmamız bile gerekebilir," dedi.

Tam o sırada Tagilskiy geldi. Açık kapıdan girince arkasından kapıyı öylesine hızlı çarptı ki, Samgin'in arkasındaki barakanın ince duvarları titredi, pencerelerin camları inleyerek tiz sesler çıkardı; ancak kapı daha sonra aynı hızla yeniden açıldı ve Tagilskiy'nin peşinden uzun boylu, kızıl saçlı, elinde kamçı olan bir subay içeri girdi.

Subay: "Lütfen sorumu yanıtlar mısınız?" diye bağıyor, ayaklarını, bir fıçı içerisindeki uğultuyu andıran gürültüde bile mahmuzlarının sesi duyulabilecek kadar hızlı vuruyordu.

Tagilskiy, masaya oturarak ve çevresindeki kapları bir kenara iterek: "Lütfen beni rahat bırakınız," diye bağırdı. Samgin, Tagilskiy'nin ellerinin titrediğini fark etti. Şişman, boynunda ve göğsünde madalyaları olan top sakallı subay, ciddi bir tavırla:

"Lütfen gürültü yapmayın! Sorun nedir?" diye sordu.

Kısa saçlı subayın yüzü grileşmiş, bir tür ölü yüzü gibi mavimsi bir tona bürünmüştü; kasılmadan oluşan mimikler bu yüzün biçimini bozuyor, adam acı çekiyormuşçasına gözlerini kapatmaya çalışsa da, gözleri yine de faltaşı gibi açılıyordu.

Subay: "Dün bu beyefendi yağın Almanya'ya gideceğini bildiği halde, Sibiryalı yağ üreticilerinin ürettikleri yağı Japonlara sattıkları konusunda bizi ikna etmeye çalışmıştı," diye anlatıyor, elindeki kamçıyla arada sırada çizmesine vuruyordu. "Bugün de

beni ve yüzbaşı Zagulayev'i, 'siz suçsuz insanları mahkûm ediyorsunuz,' diyerek suçladı..."

"Evet," diye bağırdı Tagilskiy, sandalyesinden fırlayarak. "Siz firar edenleri değil, deli olanları kurşuna dizdiniz."

"Susun!" diye bağırdı şişman subay. "Size bunu söyleme hakkını kim verdi?.."

"Böyle firarilerden burada onlarca var, işte dolaşıyorlar! Onlar hasta. Akıllarını kaçırmışlar, nereye gittiklerini bilmiyorlar..."

Masalarda yalnızca satranç oynayanlar kalmıştı; geriye kalanlardan altısı acele etmeden masaya yaklaşıyor, Tagilskiy'nin karşısında, şişman adamın yanında dikiliyorlardı. Samgin hepsinin de Tagilskiy'e öfkeli, kaşları çatık bir tavırla baktıklarını ve yalnızca bir tanesinin umursamazca dişlerini kürdanla kurcaladığını gördü. Kızıl saçlı subay Tagilskiy ile yan yana duruyor, Tagilskiy'nin iki katıymış gibi görünüyordu... Subay bir şeyler söyledi, Tagilskiy yüksek sesle:

"Evet. Ben bir hukukçuyum ve söylediğim sözlerin farkındayım; aynen dediğim gibi, sizin yaptığınız psikolojik durumları normal olmayanları öldürmektir..."

Subay elindeki kamçıyı yukarı doğru savurdu, Tagilskiy ise yerinde hoplayarak tiz bir sesle: "Bunu yapmaya hakkınız yok!" diye bağırarak büyük bir güçle subayı itti. Subay sendeledi, kamçısı tok bir ses çıkararak yere düştü. Yaşlı adam nefesi tıkanarak yerinden fırladı ve:

"Süvari yüzbaşısı Ruşçits..." diye bağırdı.

O anda tabanca sesi duyuldu. Samgin, Tagilskiy'nin titreyerek yüzünün rengini yitirdiğini, sonra olduğu gibi sandalyeye çöktüğünü, ardından sandalye ile birlikte yere düştüğünü, tabanca sesinden sonra ortalığı saran sessizliğin içinde sandalye ayağının gıcırtyla kırıldığını net bir biçimde gördü. Şişman subay, pek yüksek olmayan bir sesle:

"Ah yüzbaşı Velyaminov, siz hep böyle..." diye haykırdı.

Kızıl saçlı subay tabancasını masaya bıraktı, kılıcının kemerini çözdü ve kılıcı masaya bıraktıktan sonra Ruşçits'e:

"Emrinizdeyim, süvari yüzbaşısı..." dedi.

Şişman subay: “Nasıl kendinize hakim olamadınız!” diye öfkeli bir sesle haykırdı.

“Suçluyum,” dedi Ruşçits sesini alçaltarak; böylelikle sesi daha da tok çıkmaya başlamıştı. Samgin’in belleğine yerleşen son şey, Tagilskiy’nin buruşmuş takım elbisesiyle masanın altında yatışı ve çatık kaşlı sarı yüzüydü.

Samgin kalkmak isterse kendisinin de yere düşeceğini sezer gibi oldu.

Kendisine: ‘İnsanların öldürülmesini ilk kez görmüyorum,’ diye anımsattıysa da bunun bir yararı olmadı. Samgin, masanın üzerine eğilmiş, iğrenç soğuk çayı içerken alçak sesle yapılan konuşmaları dinliyordu.

“Sivil insanlara savaş döneminde askeri soruşturma yapılabilir miydi?”

“Ne diyorsunuz dostum, 1906-1907 yılında devrimcileri nasıl yargılıyorlardı sizce?..”

“Ah evet doğru! Unutmuşum.”

“En önemlisi bu olayın duyulmamasıdır...”

“Askerler...”

Samgin bir anda yanında iki subayın belirdiğini fark etmedi; içlerinden birisi:

“Hepimiz, başta generalimiz olmak üzere, bu üzücü olayı başkalarına anlatmamanızı rica ediyoruz,” dedi.

“Evet. Anlıyorum.”

Subaylar birbirinin sözünü keserek konuşmaya başladılar:

“En azından burada kimse bilmesin.”

“Özellikle alt rütbeliler arasında.”

“Ben askerlerle muhatap olmuyorum,” diye yanıtladı Samgin.

“Bunu intihar olarak açıklayabiliriz,” diye sevecen bir tavırla önerdi subaylardan birisi; bir diğeri ise:

“Bu adamı tanır mıydınız?” diye sordu.

“Evet, tanırdım.”

“O sizinle aynı Kent Birliği’nden değil miydi?”

“Yakından mı tanıyordunuz?”

Samgin: “Hayır yakından değil,” diye yanıtladı ve istem dışı

bir biçimde: “Bundan 1.5-2 yıl kadar önce gerçekten de intihar teşebbüsünde bulunmuştu. Gazetelerde yayımlandı,” dedi.

Diğer subay: “Bu harika!” diye sessizce sevinerek atıldı ve aynı ses tonuyla:

“Mükemmel! Gazeteyi ve tarihini anımsıyor musunuz?” diye sordu.

“Hayır, anımsamıyorum.”

“İşte bu kötü! O zaman susacağınıza söz veriyor musunuz?”

“Evet, evet,” diye yanıtladı, Klim İvanoviç.

Ardından subaylardan biri topuk selamı vererek:

“Saygılarımı sunuyorum!” dedi.

Diğer subay da topuk selamı verdi, ancak hiçbir şey söylemedi. İkisi birlikte çok hızlı bir biçimde masalarına doğru gittiler.

Samgin kalktı, barakadan çıktı, raylar boyunca yürümeye başladı; istasyondan 1.5 verst kadar yürüdükten sonra rayların üzerine oturdu ve orada dağılmış askerleri seyrederek beklemeye başladı. Ardından Klim İvanoviç için hiç de kolay olmayan bir soru kafasını kurcalamaya başladı. Bu, subay Petrov’un mu yoksa Anton Tagilskiy’nin mi daha kahraman olduğu sorusuydu.

Tagilskiy’nin ölümü, Samgin’i canlı ve sağlıklı bir insanın gözler önünde bir cesede dönüşmesiyle etkilese de, birahane ve genelev sahibinin oğlunun ölümü, kendisinde ona karşı herhangi bir acıma hissi ya da sevecen duygular uyandırmıyordu. Klim İvanoviç, bir zamanlar Tagilskiy ile Marina’nın öldürülmesi üzerine yaptığı konuşmaları hâlâ anımsıyordu.

‘O zamanlar benimle çok karanlık ve aşağılayıcı bir oyun oynamıştı; tipik bir maceraperest ancak şanssız birisiydi; kahramanlık özlemi içerisinde böylesine anlamsız bir biçimde ölmesi doğaldır.’

Samsonov’un ordusunun dağılışındaki sonra bir edebiyatçının evinde yapılan küçük toplantıda Tagilskiy’nin şöyle bir konuşma yaptığını anımsadı:

“Ben herhangi bir işçiden çok daha fazla proletarya yanlısı olan aydınlardanım. Çok yüksek teknik eğitime sahip olmasa da, çalışan insan yalnızca fiziksel enerjisinin efendisi olmakla kalmaz,

aynı zamanda teknik bilgisini bir tür gerçek ve apaçık bir yarar olarak görebilir. Ben diploma sahibi bir hukukçu olarak, toplumun mevcut sosyo-politik düzenine, bireylerin yaşamlarına ve kişisel mal varlıklarına yapılabilecek saldırılara karşı savunuculuk görevi üstleniyorum. Ancak içimde bu düzeni koruma bilincinin yok olduğunu, bu düzeni düşman gibi gördüğümü biliniz. Bu düzenin beni yozlaştırdığını hissediyorum.”

Karşı tezi savunmakta olan Aleksey Gogin aldırılmaz bir tavırla: “Nasıl yani? Demek ki siz anarşistsiniz,” demişti. Gogin, sekiz yıl önce olduğu gibi yine şık giyinmeyi seven, parlak gözlü bir adamdı, ancak şimdi bu parıltıda karşısındakini hor gören, alay dolu bir bakış vardı. Güzel, yumuşak sesi, kendini beğenmiş ve kararlı bir biçimde duyuluyordu. Gogin, fark edilir bir biçimde kilo almıştı. Böylelikle hoş bir ifadeyle çatılmış kaşları, ‘bakımlı yüzünü daha da anlamlı kılıyordu.

“Anarşist olabilirim, ancak bu basit ve hatta bayağı olan kuramı bilmemden kaynaklanmıyor...”

Gogin: “Öyle mi?” diye güvensiz bir şaşkınlıkla sormuştu.

“Evet öyle. Siz yurtseversiniz ve yenilgiye uğrayanları sert bir biçimde eleştiriyorsunuz. Sizi çok iyi anlıyorum; siz bankada çalışıyorsunuz. Orada ileride müdür ve hatta gelecekte belki de Rusya Cumhuriyeti’nin maliye bakanı olabilirsiniz. Sizin savunabileceğiniz değerleriniz var. Ben ise bir birahanecinin oğluyum, tabii ki tıpkı sizin gibi ve diğer insanlar gibi, aziz yurdumun bir yurttaşım ve bu yüzden bir birahane ya da genelev daha açabilirim. Ancak ben hiçbir şey açma taraftarı değilim. Ben, toplumun kabul etmediği bir insanım, anlayabiliyor musunuz? Toplum dışında yer alan birisiyim.”

“Tıpkı bir çocuğun süt dişi gibi mi? Ya da?” diye sormuştu, Gogin.

Tagilskiy: “Nasıl düşünürseniz,” diye yorgun bir ifadeyle yanıtlamıştı. Edebiyatçı ise, güzel ama az hareketli yüzündeki kaşlarını çatarak konuyu bilen, alay dolu bir tavırla şöyle demişti:

“Sözlerinizde ölüm çağrısı duyabiliyorum; siz adım adım intihara yaklaşıyorsunuz.”

Tagilskiy sessizce omuz silkmişti.

‘Hayır, tabii ki Tagilskiy bir kahraman değildi,’ diye düşündü Klim İvanoviç Samgin. ‘Davranışı bir umutsuzluğa kapılmanın sonucunda ortaya çıkmıştı. Kendini öldürmeyi denedi, başaramadı; o zaman da başkalarının onu öldürmelerini sağladı... Birinci kuşaktan aydın diyerek kendini nitelese de, o acaba gerçekten bir aydın mıydı? Gözümün önünde şimdiye kadar kaç kişi öldürüldü acaba,’ diye ansızın anımsadı ve bir süre hiçbir şey düşünmeden, bir tür gururla ya da yalnızca bir şaşkınlıkla bu olguyu değerlendirdi.

Samgin: ‘Çok geniş deneyimlerim olmasından övünç duyabiliyim,’ diye düşünmeyi sürdürüyor, yüzlerce gri figürün hareket etmekte olduğu ve üzerlerinde çok sesli bir bulutun dalgalandığı ovaya bakıyordu. Bu anlamsız koşuşturmalara bakmak, sesini dinlemek, ama kendi düşüncelerinin, anılarının süzgeci ardındaki hiçbir şeyi duymamak olasıydı.

Samgin gerçekten de bunları düşünürken yanına uzun asker paltolu, eli bastonlu bir askerin geldiğini fark etmemişti. Asker alçak sesle:

“Beyefendi, okuyabileceğim bir gazeteniz var mı?” diye sordu.

Samgin aceleyle çevresine bakındı; hiç kimse yoktu, yalnızca yüz adım ötede üç asker yavaş yavaş yürüyordu.

Samgin: “Yok,” diye sert bir tavırla yanıtladı. Asker gürültüyle iç geçirdi ve tahtası çürümüş rayı elindeki bastonla kurcalarken yeniden:

“Siz Kentler Birliği’nden misiniz?” diye sordu.

Samgin: “Evet,” diye yanıtladı, sonra da yanıtlarının kırıcı olacak denli kısa olduğunu fark ederek:

“Yaralı mısın?” diye sordu.

Asker: “Romatizma rahat vermiyor. Buradaki siperlerde acımasızca etkisini gösteriyor. Bu bölge nemli, bataklıklar da çok fazla,” diyerek söylendi; bir soru daha bekledi ama soru gelmeyince bastonunu sallayarak, dertleşircesine: “Çoktandır size, işte şuradan bakıyorum; bir insan tek başına oturmuş, bizim kötü giden işlerimizi düşünüyor...”

Samgin susmayı sürdürüyordu; asker bir kez daha uzun ve gürültülü bir biçimde yeniden iç geçirdi ve bastonuna dayanarak istasyon yönünde uzaklaşmaya başladı. Arkasında anlaşılmas bir öfke bırakmış, bu da tuhaf düşünceleri alevlendirmişti:

‘Bu yarı vahşi, yarı cahil insan kitlesini eğitmek için ne kadar değerli güç ve inatçı bir çaba harcanıyor. Aslında bu tür insanlar, yaşamaya yardımcı olmaktan çok engel oluyorlar.’

Klim İvanoviç bu düşüncelerin komik çelişkisini beyninin bir parçasıyla fark ediyor olsa da, bunlara engel olmuyordu; bu düşünceler içinde bir mantar kavı ya da kuru bir parça gibi çürüyor, tahıl ambarının yağmalanması, çanın kaldırılması olayını; Novgorod istasyonundaki sakallı ve dişlek adamdan, buradaki yeni kesilmiş kütükler ve kuru dallar arasında koşuşturan yüzlerce askere kadar, pek çok insanı belleğinde canlandırıyor.

Yürümekte olan üç asker Samgin’e yaklaşıyorlardı. Samgin kalktı ve hızlıca, az önce yanından ayrılan askerin peşinde yürümeye başladı. Asker ise beyefendinin peşinden geldiğini zannederek durdu ve beklemeye başladı. O zaman Klim İvanoviç uygun bir yer seçerek demiryolu yükseltisinden indi ve kente doğru yürümeye başladı. Yol yükseltisinin bu yanındaki görünüm daha hoştu ve diğerine oranla insan sayısı azdı. Nehir, tepelerin bulunduğu ovanın içerisinde dolanarak akıyordu ve ova küçük selvi ağaçlarıyla bezenmişti; şurada burada çam ağaçlarının bakır renkli gövdeleri yükseliyordu. Ağaçların gür, yeşil dalları altında beyaz çadırlar, sarı barakalar, ne olduğu belirsiz, üst üste toplanmış, çadır beziyle örtülmüş sandık kümeleri, her yerde Kızıl Haç işareti görünüyordu; şurada burada hemşirelerin beyaz figürleri görünüyor, ahşaptan yapılma küçük yapının kapısında, leylak rengi giysisi içerisinde bir papaz oturuyordu. Bu kadar karmaşanın içerisinde onu görmek çok hoştu. İstasyondan kente giden yol taşlarla kaplıydı. Bu yol nehrin akış yönünün tersine, kıyıya paralel olarak devam ediyor ve sık çalılıkların ya da sık selvi ağaçlarının arasında kayboluyordu. Kente yarım verst kadar kala, çalılıkların arasından lacivert gömlekli, kemersiz, omzunda tuttuğu uzun ve esnek bir demir parçasıyla bir asker, onun arka-

sından da Harlamov belirdi.

Harlamov, alçak sesle ve endişeyle: “Duydunuz mu?” dedi. “Yüzbaşı Velyaminov, Tagilskiy’i öldürmüş.”

Klim İvanoviç, yan gözle askerin kirli yüzüne bakarak: “Kazayla mı?” diye sordu.

“Hayır, canım! Tartışıyorlarmış...”

Asker, bıyıklarını hareket ettirdi ve neredeyse hiç fark edilmeyecek bir biçimde başını salladı.

Samgin Moskova’yı, 1905 yılını, sokaktaki barikati anımsadı ve ‘Yakov’ diye düşündü. ‘Yakov yoldaş bu...’

Harlamov ise birilerine sitem ederek:

“Tagilskiy firarileri değil, hastaları yargılayıp kurşuna dizdiklerini haklı olarak iddia ediyordu. Bu Velyaminov ise orada yargıçtı,” dedi.

Samgin, ciddi bir tavırla: “Siz... yargılamada bulundunuz mu?” diye sordu.

Yakov yoldaş da Harlamov’a:

“Gidebilir miyim efendim?” diye sordu.

“Evet, haydi git, git...”

Yakov yolun karşısına geçti, omzundaki demir parçasının sallanması onu daha hızlı yürüyormuş gibi gösteriyordu. Şapkayı çıkartıp yüzünü serinletmeye çalışan Harlamov, telaşlı ve morali bozuk, hiç kendininkine benzemeyen bir sesle konuşuyordu:

“Neredeyse her topçu ateşi, psikolojik travmalı insanların ortaya çıkmasına neden oluyor. Sersemlemiş insanlar gözlerinin görebileceği yere yürüyor. Bazıları çok uzağa gidebiliyor, onları yakalıyor ve firari damgasını yapııştırıyorlar! O insan ise hiçbir şey anlamıyor hatta anlamlı konuşmayı bile unutmuş ve kesinlikle kendinde değil!”

Samgin dinlerken, subaylara cinayetin nasıl olduğunu anlatmama sözü verdiğini anımsadı. Ancak bu olay artık bilindiğine göre, subayların olayı kendisinin yaymakta olduğunu düşünebileceklerini fark etti.

Samgin, bir öfkenin içini daralttığını sezerek: “Siz bu... askeri uzun süredir mi tanıyorsunuz?” diye sordu. Bir tür şaşkınlıkla ve

sorar gibi Samgin'in yüzüne bakan Harlamov, Yakov'u at arabaları, alay mutfakları ve diğer gereçlerin tamiratını yapan bir usta olarak tanıdığını söyledi.

"Oldukça akıllı bir insan, okumuş birisi. Neden?"

Samgin: "Onun yanında bu... Tagilskiy ile ilgili olayı anlatmanız doğru muydu?" diye sordu ve hemen soru biçiminin uygun olmadığını fark etti.

Harlamov, gözlerini iri iri açarak: "Bu çok güzel bir olay!" diye atıldı. "Ancak o bunu benden daha önce biliyordu; o orada çalıyıyor."

Klim İvanoviç Samgin oldukça ciddi bir sesle:

"Eğer önceden biliyorsa o zaman iş başka! Genel olarak, bizim için üzücü olan şu günlerde, sıradan askerlerin gözlerinde subayların otoritesini zedelememeliyiz..."

Harlamov, gülümseyerek ve uzatarak: "Aha, aha," dedi. "Demek siz düzen savunucusunuz?"

Samgin: "Evet," diye cesurca yanıtladı ve hemen pişman oldu.

Harlamov, alaycı tavrını gizlemeyerek: "O zaman bu... gerçekten de durumu değiştiriyor," dedi. "Ancak biliyor musunuz ben 1905 yılında yüzbaşı Velyaminov'un, Pskov olayında astsubay olarak görev aldığını ve Aleksandrovskiy Parkı önünde insanları kurşuna dizmiş olan birliğin komutanlığını yaptığını biliyorum. Pskov alayı, yurt savunması açısından önemli bir hizmet daha yapmış, 1831 yılında Polonyalı isyancıları bastırmıştı..."

Klim İvanoviç Samgin, Harlamov'un konuşmasını bir soruyla böldü.

"Bu ne demek oluyor peki? Orduyu dağıtmamız gerekiyor, öyle mi?"

Harlamov apaçık bir şaşkınlıkla gözlerini iyice açtı, kemerli burunlu yüzü iyice kızardı. Birkaç saniye dudaklarını yalayarak sustu ve ardından palyaçoluğa olan eğilimini göstererek bir topuk selamı verdi. Yüzünü çirkin bir gülümsemeyle buruşturdu, eğilecek selam verdikten sonra:

"Zamanınızı almayayım!" dedi, hızlıca Samgin'e sırtını döndü ve gitti.

Samgin, gözleriyle Harlamov'u izleyerek: 'Küstah herif,' diye düşündü. 'Soytarı. Operet şaklabanı. Kesin nihilisttir. Anarşist.'

Hızlıca gitmekte olan Harlamov'un arkasından bakarken, Samgin, sigarasını yaktı ve 'devletin düşman darbeleri altında parçalanması tehlikesi önünde herkesin tek bir yumruk olarak birleşmesi ve yıkılmaz bir granit duvar oluşturması gerekirken,' bu adam gibi sorumsuz heriflerin; Yakov, marangoz Osip ya da Tagilskiy gibi insanların, toplumda yıkıcı düşünce tohumları ektiklerini düşünüyordu. Süvari yüzbaşısı Ruşçits-Strıyskiy'i anımsamak bu durumda doğal olacaktı, ancak Klim İvanoviç kendini bu noktada tehlikede hissederek korktu.

Samgin bir süredir çevresindeki olayların aleyhine geliştiğini düşünmeye başlamıştı. Olaylar onu tıpkı bir çuval gibi silkeliyor, çevresinde gördüğü ve anımsadığı her şeyi karmaşık ve yorucu, çok sesli bir kaos haline getiriyordu. Samgin, kısa süreli olarak, bir saatliğine hatta on dakikalığına, kendi yaşamsal deneyiminin anlamsızlığını, ruhunda düşünce ile amacın birleştirici unsurdan yoksun oluşunu endişeyle hissediyordu; bunun ardında da yaşamın anlamsız olduğu düşüncesi gizleniyordu. Birçok şey, daha sağlam ve açık düşüncelerin oluşmasına engel olacak denli gereksiz, hatta tamamen anlamsız görünüyordu. Klim İvanoviç Samgin, net nitelemelerden kaçınıyordu; bu tür yeni ve net olguların, kendisine yabancı olan bir ruh hali ve bir türlü sahip olmadığı bir kararlılık gerektirdiğinin bilincindeydi. Samgin içinde ansızın beliren, süvari yüzbaşısı Ruşçits-Strıyskiy'e Harlamov ve Yakov ile ilgili bilgi verme isteğinin, Harlamov'a Tagilskiy'nin yargıç yardımcısı olduğunu bildirmesinden daha farklı olmayacağını anlıyordu. Böylesine ani niyetler giderek daha fazla ortaya çıkıyor ve bunları kişisel antipati ile değil, başka bir şeyle açıklamak gerekiyordu. Klim İvanoviç Samgin bu açıklamayı bulamamıştı, çünkü aramaktan kaçınıyordu.

Genç selvi ağaçlarının gölgesinde, uzun bacaklı, sırtı çukurlaşmış bir at, köylü arabasına koşulmuş olarak duruyordu. Atın tüyleri bir zamanlar beyaz olsa da, tozlanmış kirli gri bir renge ve sarımtırak lekelere bürünmüştü; büyük kemikli kafası güçsüzdü ve

toprağa iyice eğilmişti. Çökük göz çukurlarında bulanık, nemli gözleri donuk bir parıltıyla bakıyordu.

Samgin hayvanın karikatürize edilmeye değer hüznü dolu figürünü inceleyerek durdu. L. Tolstoy'un *Kumaşçı*, Kuprin'in *Zümrüt* öykülerini anımsadı ve buradan kalkacak ilk trenle gitmesinin en doğru karar olacağını düşündü.

'Subaylar, Tagilskiy olayını benim anlatmış olduğumu düşünceler kuşkusuz...'

Selvi ağaçlarının gölgesinden tıpkı atı gibi karikatürize edilmeye değer yaşlı bir adam çıktı; o da uzun boylu, sırtı hafifçe kambur, tozdan grileşmiş keçe kumaştan gömlek giymişti; neredeyse dizine kadar çekilmiş aynı kumaştan yapılmış pantolonu, paslı demir rengindeki bacaklarını iyice belirginleştiriyordu. Kalın ve tuhaf bir biçimde düz kıllardan oluşan gri sakalı, yüzünden tıpkı ipelik gibi iniyor, gözleri, beyazlamış kaşlarının altından neredeyse görünmüyordu. Samgin'e büyük bir pipo gösteren yaşlı adam, biraz alçak sesle, neredeyse isteksizce:

"Kibritiniz var mı efendim?" diye sordu.

Köylü, kibrit kutusunu Samgin'in elinden aldı. İki kibritle özenle piposunu yaktı, kutuyu da pantolonunun cebine attı.

"Kibritimi geri verseniz," diye önerdi Samgin. Yaşlı adam parmaklarını pantolonunun cebine dokundurarak başını salladı:

"Bana hediye etseniz ya," dedi.

Samgin'i baştan ayağa süzdükten sonra köylü ansızın:

"Bu savaştan bir iş çıkmaz yahu... Çıkmaz işte. Bizim Stariy Yasen köyünde tahılları biçtiler, sonra da yaktılar. Aynısını Halomeriy ve Udroye köylerinde de yaptılar; tamamını yakmışlar! Alman'ın eline geçmesin diye. Köylü adam ağlıyor, karısı ağlıyor; neden ağlıyorlar ki? Gözyaşı ile ateşi söndüremezsin ki," dedi.

Köylü, düşünceli bir tavırla konuşurken toprağa, Samgin'in ayaklarına bakıyor, piponun gözleri yakan yeşilimsi dumanı, sözlerine eşlik ediyordu.

"Ormanı kesiyorlar, hem de bu çevrede artık yüzyıl boyunca hiç insan yaşamayacakmış gibi. Toprağı küstürüyorlar efendim! İnsanları öldürüyorlar, toprağı küstürüyorlar. Bunu nasıl anlayalım?"

Yaşlı adama bir şeyler söylemek gerekiyordu ve Samgin:
“Siz burada ne yapıyorsunuz?” diye sordu.

“Ben yaralılara ot götürüyorum. İşte burada karımı bekliyorum. Paraları o teslim alıyor. Ama paranın da artık hiç anlamı kalmamış... İşte, işler kötü efendim. Yaşamak sıkıntı veriyor...”

Samgin: “Sabretmek gerek,” diye sağduyulu bir öneride bulundu. “Herkes zorlanıyor,” diye ciddi bir tavırla ekledi. Ardından da kendinden emin bir tavırla: “Yakında tüm bunlar sona erecek ve yeniden huzur dolu bir yaşam süreceğiz...” dedi.

Samgin, parmaklarıyla kasketine dokundu ve oradan uzaklaşmaya başladı, yürürken kızgın bir tavırla birine itiraz edercesine: “Cahil insanların fikir yürütmeye başlamasıyla bu ülkenin bir kazanımı olacağından kuşku var,” diye söyleniyordu..

Samgin hızlı adımlarla yürüyordu; dönüp arkasına bakmak, yaşlı adamın ne yaptığını görmek istedi, ancak yaşlının peşinden yürümeye başlayacağından korkarcasına dönüp bakmadı. Düşünceleri de aceleyle belirip kayboluyor, sanki birbirini kovalıyordu.

‘Harlamov herhalde çevresindeki insanların düşünmesini istiyor; bunu hangi amaçla yapıyor olabilir ki?’

‘... Köylüleri ve işçileri siyasi olaylar üzerinde düşünmeye zorlamak, hırslı insanların yaptığı bir davranıştır. Onlar bir oyunu kaybedince, rövanşı almak isterler.’

Bir saat sonra Samgin, vagonun açık bölümünde beyaz kabarcıklar gibi çadırlarla dolu ovalara bakıyordu. Kendini çok kötü hissediyor, geçirdiği sinirsel şok fiziksel güçsüzlüğe neden oluyor, bağırsakları gurulduyor ve ne olduğunu anlamadığı bir gürültü kulaklarında çınlıyor, gözlerinin önünde şaşkınlıkla irkilen Tagilskiy’nin yüzü bir görünüp bir kayboluyor, Harlamov’la ilgili düşünceler sinirini bozuyordu. Tüm bunlar çok yoğun bir ishalle son bulmuştu. Samgin dizanteriye yakalandığı korkusuyla beş gün kadar bir istasyonda, demiryolu hastanesinde yatmış, Petrograd’a döndüğünde de birkaç hafta boyunca evinden çıkmamıştı.

Cepheye yaptığı başarısız geziler, içinde sakallı askerlere, marangozlara ve Musevilere karşı kötümser bir öfke uyanmıştı. Bu

öfkede, giyimleri ne olursa olsun, haki gömlek, keçe kumaşı ya da çiçekli pamuklu kumaş olsun, herkese karşı düşmanca bir şeyler vardı. Eskiden Musevilere karşı umursamaz bir yaklaşımı vardı; Beylis davası, ona göre, ülkeyi olumsuz gösteren bir davaydı, ülkeyi temsil edenler ise o ülkenin aydınlarıydı; hükümetin anti-semitizmine, aydınlara birçoğu gibi aynı yaklaşımda olduğunu ve bu yaklaşımın doğru olduğunu düşünüyordu. Ancak cepheden Musevilere karşı hayvansı bir nefretin zehir saçan dalgası gelmeye başladığında Samgin:

‘Gerçekten de, neden Museviler bizde bu denli büyük mevkiler elde ediyorlar?.. Neden Tatarlar, Gürcüler ve Ermeniler bu mevkilere gelmiyor?’ diye düşünmüştü.

Samgin Gürcü ve Ermenilerin orduda görev aldıklarını, hatta generalliğe kadar yükseldiklerini anımsadı. ‘Bizde Musevi generaller yok. Ama İngiltere’de Museviler sıkça Lord olabiliyor. Hatta Hindistan valilerinden birisi bile Museviydi.’

İsa’ın kişiliğinde Musevilik, tüm Avrupa’nın tamamında benimsenen ve Katolik kilisesinin tüm dünyada yaydığı dinin kurucusuydu. Musevilik, Karl Marx’ın kişiliğinde, yeryüzünde paranın ve emeğin çıkarlarının uzlaşmazlığına, sınıfsal nefretin büyümesinin kaçınılmazlığına, toplumsal devrim felaketinin önlenemeyişine ilişkin yıkıcı öğretinin tohumlarını ekmekteydi.

‘Sonuç olarak anti-semitizm konusunun temellerine ilişkin soru karanlık bir sorudur ve ben bunu çözmek zorunda değilim. Aslında, bireyin sosyal görevi olarak anılan unsur nedir, bu görev nerede başlar ve bunun sınırları nereye kadar uzanır?’

Petrograd’a geldiğinde kendisini evindeymiş gibi hissediyordu. Petrograd’da yaşam giderek daha yoğun, endişe yaratıcı ve özellikle kazanma azmini tetikleyici bir çılgınlığa bürünerek insanların kudurmuş hırsını köpürtüyordu. İvan Dronov, bu köpüren hırs dalgalarında, bir görünüp, bir kaybolarak, takla atarak, görüldüğü kadarıyla içtiği şaraptan çok yaptıklarının başarısından kaynaklanan bir sarhoşlukla yüzüyordu. Samgin ona birkaç ay rastlamadı. Hatta anımsamayı bile. Ancak bir gün Granovskiy tiyatrosunun fuayesinde verilen arada, Dronov, Samgin’in hızla yanına geldi, dirseğin-

den yakalayarak sarstı; neşe dolu gözlerle Samgin'in gözlüğünün altına bakmaya çalışarak, şarap kokulu soluğuyla, buluşmadan duyduğu sevinci ifade ettikten sonra, o sabah Petrozavodsk'dan geldiğini ve Murmansk yolu için yapacağı teslimatı anlattı.

“Dört kişi beraber çalışıyoruz. Nogaytsev, mühendis Popov, seni tanıyormuş, bir de yine mühendis olan Zausaylov ile birlikte çalışıyoruz. Şirketin adı ‘Zausaylov ve Popov Teknik Hizmetler Şirketi’. Harika insanlar! Sanayinin bohem yaşamını temsil eden neşeli insanlar! Ya sen Kent Birliği temsilcisi misin? Cephede işler nasıl, ha? Dinle, yemek yemeye gidelim mi? Konuşuruz, ne dersin?”

Dronov içkiliydi. Saçlarını kısa kestirmiş, bıyıklarını tıraş ettirmiş, yüzü şişmiş, tıpkı balon gibi olmuştu. Burnu neredeyse fark edilmeyecek kadar küçülmüştü; şişman, etli dudakları öne doğru çıkmıştı ve henüz çiğnenmemiş, yutulmamış yiyecekleri gösterir gibi altın dişlerini arada bir gösteriyordu. Kızıl kaşlarının altındaki şehla gözleri, sağa sola kayarak, olduğu yerde dönerek, fırl fırl hareket ediyordu. Onunla konuşmak ilginç olacaktı. “Yevropeyskaya” oteline gittiler. Otel kalabalık ve gürültülüydü. Güzel ve pahalı giysiler giymiş pek çok kadın vardı. Küçük bir telli çalgılar orkestrası çalıyor, masaların arasında iki çift hareket ediyordu, ancak dans ettiklerini ilk bakışta anlamak olanaksızdı Sahnenin yanında, elinde kadehle, Çar Petro'ya benzerliğinden ötürü ‘tunç süvari’ olarak anılan Duma üyesi Valyay-Markov duruyordu. Parmağını yukarıya, omzunun üzerine kaldırmış, bir şeyler söylüyor, ancak onun sözleri değil, yanında duran pek de uzun boylu olmayan adamın sözleri duyuluyordu.

Adam: “Biz maddi kültürü hor görüyorduk,” diye bağırıyor ve Markov'un duyulmayan sözlerini yineliyor gibi görünüyordu. “Bizler için, dünya edebiyatını, anarşik kuramları, hiç kimsenin taklit edemeyeceği olağanüstü bir baleyi yaratmak, şiir yazmak, bomba atmak daha eğlenceli uğraşlardı. Bizler, yaşamayı öğrenmeden eğlenmeyi öğrenmiş... terörü de eğlencelerin arasına katmıştık...”

“Bu galiba Şulgin,” diye sabırsızca söyleniyordu Dronov. “Akıllı biri olduğunu söylerler... Peki günümüzde akıllı olmak nedir? İşte sorun bu!”

Birisi, sarhoş bir sesle: “Tüm yüzyıl boyunca bizler monarşiye karşı savaştık,” dedi. Sırtı fazlasıyla uzun, kalçaları yokmuş gibi görünen bir kadın ise yanlış alıntı yaparak:

“Bizler Rusya’nın korkunç yıllarının çocuklarıyız,
Sefalet yıllarında doğmuşuz...”

diye bir şiir okuyordu.

Samgin diğer sesler arasında, Berdnikov’un çok iyi anımsadığı ince sesini birden fark etti.

Berdnikov, şarkı söylercesine ve ikna eden bir tavırla: “Bu bir saçmalıktır, saçmalık!” diyordu. “Bizde ‘kaçan topluluk’ olarak anılan bir tümen vardır. İşte o topluluk Almanlardan sürekli ka-
çıp duruyor. Hayır ya, ne iftirası? Siz askerlere sorun, onlar söylediklerimi doğrulayacaklardır.”

Dronov, saygılı bir ifadeyle: “İşte sana bir kurt!” dedi. “Bu Berdnikov, tanınmış bir kişilik, yargılanması gereken bir insan, çok akıllı biri. Ona devletteki bakanlar bile saygı duyar.”

Samgin, masanın üzerine eğilerek omuzlarını kaldırmış bir halde dinliyordu.

“Ne istiyorsunuz peki? Savaşın başından beri ordunun tamamını bir bataklığa soktuk. Almanlara teslim ettik. Tüfek yetersiz, top yok, uçak sayısı... Askerler tüm bunları bizden daha iyi biliyor.”

Markov: “Bu iğrenç konuşmaları kesmenizi öneriyorum,” diye öfkeli bir biçimde bağırdı.

Berdnikov: “Ha, buyrun,” diye kabul etti ve Samgin yan gözle sola doğru bakarken, Berdnikov’un kocaman göbeğini kolayca masaların arasından geçirdiğini, girintili çıkıntılı yüzünü iyi niyetle parıldayan bir gülümsemeyle aydınlatarak başı dik yürüdüğünü gördü.

Uzun boylu, kara sakallı, yelekli bir adam, insanların kafaları üzerinden Markov’a:

“Gerçeği bilmek gerekir! Askerler, bir Alman öldürebilmek için bizden üç kişinin öldüğünü biliyorlar...” dedi.

“Yalan!”

“Sinirleniyorlar,” dedi Dronov iç geçirerek. “Berdnikov ise çok

sakin, görüyor musun? Dört milyon çizmeye ihtiyaç var. Deri ise onun elinde; ben onun gibilerinden nefret eder, ancak saygı duyarım. Senin gibilerini ise severim ama saygı duymam, tıpkı kadınlara olduğu gibi. Sen alınma, ben kendime de saygı duymam.”

Samgin ciddi bir tavırla Dronov’un yayvan yüzüne baktı ve onu ayıltacak bir şeyler daha söylemek istedi. Ancak bunun yeri ne:

“Tosya nerede peki?” diye sordu.

“Tosya’ya saygı duyarım. Saygı duyduğum tek kişi. Rostov’da, Don’da yaşıyor. Geçenlerde onun gönderdiği birisi, bir not getirdi. Notunda 130 rublesini vermemi istiyordu. Ben 300 verdim, bende çok para var. Gönderdiği adam ise şöyle... balta gibi bir herif. Eskiden bende geceliyordu. Daha önce de Tosya’ya gelirdi. Tirkov mu, Tolçkov mu, öyle birisi işte...”

“Poyarkov,” diye birden düzeltti Samgin.

“Belki de öyledir. Onu benden saklıyor da olabilirdi. Hatta eski sevgilisidir diye düşündüm; ancak o, dedim ya, kurutulmuş balık, Papaz Avvakum gibi bir herif.”

Samgin, her zaman olduğu gibi, insanların konuşmalarını, yani bilgeliğin kaynağını gergin bir halde dinliyordu. İnsanların sayısı azalmış, salon boşalmıştı; geniş salonda yalnızca üç çift dans ediyor, kemanlarla viyolonseller alçak sesle, zavallıca ancak ısrarlı bir biçimde çalıyor olsalar da, insanların sesleri giderek daha yüksek ve coşkulu duyuluyordu.

Samgin, yanağı siyah bantla kaplı bir subayın, kollarında cezbedici bir biçimde salınan, sırtı beline kadar açık, uzun boylu kadınla dans edişini izlerken, bilge insanlar çevresinden ulaşan bazı sözleri alışkanlık kazanmışçasına yakalıyordu. Samgin çoktan beri, ilk kaynağından, insanların ağzından duyulmuş olan bilgeliğin daha doğru, kitaplarla gazetelere kıyasla daha içten olduğuna karar vermişti. Samgin, en içten bilgeliğin sarhoşların bilgeliği olduğunu düşünme hakkına sahip olduğu inancındaydı; son zamanlarda ise insanların tamamının sarhoş olduğunu düşünmeye başlamıştı.

Kısa boylu, yuvarlak yüzlü, kedi gibi seyrek bıyıklı, kemerli

burnu üstünde tel gözlüğü titreyen bir adam, “bayanlar, baylar!” diye haykırıyordu. “Bayanlar, baylar,” diye daha da ısrarlı, ikna edici, ince bir sesle bağırdı adam. “Bizler hastalığın nedenini arar ve onu özellikle belirleyici olan bulgulardan ortaya çıkarırız. Bu durumda bulgular Rasputin’i işaret ediyor. Ancak bu komik, bayanlar baylar, komik. Rasputin küçük bir sivilce, önemsiz bir doku iltihabıdır.”

“Bu kötümserliktir!”

Dronov: “Duyuyor musun?” diye sordu. Klim İvanoviç ‘evet’ anlamında başını salladı.

Konuşmacı sesini alçaltarak: “Önümüzde bir ikilem var: Ya bölünmüş bir dünya ya da ordunun tamamen bozguna uğratılması ve devrim; köylülerin gerçekleştireceği bir devrim, Pugaçev isyanı gibi bir şey!” dedi; anında iki kişi ona bağırırmaya başladı:

“Biliyor musunuz dünya...”

“Söyledikleriniz insanı çileden çıkarıyor!”

Dronov, kalın dudaklarını şarap kadehine götürürken: “Sinirleniyorlar,” dedi. “Biliyor musun, devrimin gerçekleşebileceğine çok insan inanıyor! Bu bir gerçek. Nogaytsev Norveç’e giderek, ne olur ne olmaz diye orada ev bile satın almış. Sence gerçekleşebilir mi?”

Samgin: “Hayır,” diye ciddi ve kararlı bir tavırla yanıtladı daha sonra da: “Lütfen dinlememe engel olma,” dedi.

Dronov: “Ben ise kardeşim, devrimin şerefine içeceğim,” diye söylendi. “Devrim bir çözümdür, kargaşanın çözümü, kişisel... ve genel olarak...”

Küçük konuşmacının yanına uzun boylu bir hanım yaklaştı ve eliyle omzuna dayanarak gövdesini zarafetle eğdi, konuşmacının kulağına bir şeyler fısıldadı, adam kalktı bayanın koluna girdi, subayın yanına yürüdü. Dronov gözlerini kırparak adamın arkasından baktı:

“Kızlara gidelim mi?” dedi.

Samgin öneriyi kabul etmedi. Yelena’da kalıyordu. Orada neredeyse her akşam değişik türden insanlar toplanıyor ve olaylar nedeniyle üzgün ve yorgun bir halde bağırıp çağırıyorlardı.

“Ah, bu savaş ne zaman bitecek?” diyenlerin sayısı fark edilir bir biçimde artıyordu.

Çevrede Nogaytsev dolanıp duruyor, sevecen gülümsemeler dağıtırken, emin bir tavırla:

“Evet, evet! Toplar güllerini uzağa atabiliyor ama savaşın sonu görünmüyor. İşte size Alman teknolojisi!”

Nogaytsev insanları teselli etmeye çalışırken doçent Pılnikov ise kuşkuları artırıyordu. Pılnikov, cephede asker yazışmalarının denetleyicisi olarak çalışmış, daha sonra apandisit ameliyatı için geri dönmüş ve bir ay boyunca hastanede yatmıştı; çok zayıflamış, yüzünde açık renkte bir top sakal uzamış, yumuşacık yüzü biraz kuruyup çökmüş, gözleri daha geniş açılmış, anlamsız, üzüntü dolu bakışlarla donuklaşmıştı. Sustuğunda çenesini sıkıyor, kulaklarının yanındaki sakalı durmadan rahatsız edici bir biçimde hareket ediyor, ancak yine de çok az susuyor ve konuşmayı yeğliyordu.

Pılnikov, alçak sesle, bir sır verircesine: “Sizler askerlerin köylerine, köylülerin de onlara yazdıkları mektuplarda nelerin anlatıldığını tahmin bile edemezsiniz,” diyordu. Pılnikov’u, zooloji profesörü olan asık yüzlü bir adam da dinliyordu; bu adam Yelena’ya, onun hayvanlar arasındaki yerini belirlemekte zorlanıyormuş gibi şaşkın bakışlar atıyordu. Bunların dışında, Samgin’in tanıdığı, kel, tertemiz giyimli, nişan sahibi ve uzun papaz soyadı taşıyan ufak tefek yaşlı bir adamcağız ve balık etinde, Suvorin tiyatrosunda oyuncu, süzgün bakışlı bir kadın da vardı.

“Tabii ki mektuplarda cephedeki durumla ilgili herhangi bir şey yazmak yasaktı ve mektuplar genel olarak şu kategorilere bölünürdü: Büyük çoğunluğu savaşla ilgili tek bir söz bile etmez ve mektubu yazarlar savaşa hiç katılmamış gibi bir izlenim verirdi. Geriye kalanlar ise mektuplarını yok edilmesini gerektirecek tarzda yazıyorlardı...”

Uzun yüzlü, çarpık dişli bir adam, kendinden emin bir tavırla: “Bir kısmını ise büyük olasılıkla savcılığa göndermek gerekiyordu herhalde?” diye sordu.

Pılnikov: “Evet öyleleri de var,” diye onayladı ve sesini daha da alçaltarak konuşmasını sürdürdü:

“Bayanlar baylar, korkunç bir halkımız var! Ülkenin kaderine karşı ilgisizliği, köye, toprağa olan bağlılığı, beylere yani kültür sahibi insanlara olan düşmanca tavrı korkunç. Bu düşmanca duygulardan, hiç kuşkusuz, Almanya yanlıları, kaybedenler, Bolşevikler vs. vs... yararlanıyorlar.”

Pılnikov ceketinin cebinden not defterini hızlı bir hareketle çekti ve herkese gösterdikten sonra asker mektuplarını okumak için izin istedi.

Yaşlı adamcağız, ince ve ılımlı bir sesle: “Rica ederiz,” diye yanıtladı..

Pılnikov: “Yegor amcağı sürgüne gönderdilerse, cehenneme kadar yolu var; mal varlığı hakkından mahrum edildiğinde aman fırsatı kaçırma,” diye okuyor, mektupta noktalardan başka noktalama işaretlerinin bulunmadığı konusunda uyarıda bulunuyordu.

“ ‘Vasili dededen sonra kalacak olan mirası kapmak için yaşadığı sürece ona iyi davran ve Şaşka’nın bir şey çalmaması için göz kulak ol. Çocukların her ikisi de öldüyse, bu konuda ‘bizim elimizde değil, Tanrı vermiş, Tanrı almış’ derim. Sen ise öncelikle değirmeni koru ve mutlaka sonbahara doğru, değirmen kanatlarını ince kumaşla değil, kalın keçeyle onar. Tutsak adama iyi davranma, eğer yakalandıysa varsın çalışsın it oğlu it. Bize karşı gelirken Şeytan’a uyduysa biz ne yapalım.’ İşte!” dedi Pılnikov not defterini yeniden sallayarak.

Yaşlı adamcağız, omuzunu silkerek: “Sizin neden endişelendiğinizi anlayamıyorum,” dedi. “Bunu yazan ev işlerinden iyi anlayan bir köylü.”

“Ve de çok içten yazmış,” diye onayladı, Yelena. Geriye kalanlar ise beklenti içinde susuyorlardı. Pılnikov ise hüznünlü bir tavırla gülümsedi:

“Mektubu yazan bir aşçı ve gezici mutfakta çalışıyor; şimdi de başka bir askerin mektubuna bakalım,” dedi ve yeniden yüksek sesle okumaya başladı:

“Savaş devam ediyor, biz hep geriliyoruz ve nereye varacağımız da belli değil. Ancak askerlerin savaşı kendilerinin bitirmele-

ri gerektiğini söyleyenler var. Tutsakların arasında Rusça konuşanlar da var. Birisi fabrika işçisi, Piter’de dört yıl boyunca fabrikada çalışmış. Savaşı sona erdirmenin başka yolu olmadığını açıkça kanıtlamaya çalışıyor. ‘Bunu bitirirlerse nasılsa başka bir tanesini başlatacaklar,’ diyor. ‘Savaşmak çıkarlarına uyuyor. Askerler rütbe alıyor, siviller para kazanıyor. Bir de tüm yönetimleri silahsızlaştırmak gerekiyormuş; böylelikle tüm halklar anlaşma içerisinde, kendi kendini yöneterek yaşayacakmış.’ ”

Pılnikov not defterini ceketinin iç cebine yerleştirdi. Yaşlı adamcağız ise gülümseyerek:

“Evet işte bu... Başka bir tarz! Bunlarla savaşmak gerek,” dedi. Pembe parmaklarının birinde yakut taşlı yüzük bulunan küçük elini tehditkâr bir biçimde sallarken: “Ancak öncelikle Duma’nın Çarı kızdırmaması gerekiyor,” diye sürdürdü.

Pılnikov: “Sayın efendim,” diye inler gibi söze başladı; yüz ifadesi ve hatta tüm bedeniyile, yanlışlıkla bir kadeh sirke içmiş bir insanın halini anımsatan bir hareketle: “Peki Çar karısının Alman yanlısı tutumuna ve Rasputin denen kara lekeye ne demeli?..” diye sordu.

Yaşlı adam, yumuşak bir sesle: “Profesör, herhalde siz Tanrı’nın varlığına inanmıyorsunuz ve Tanrı sizin için yok,” diye sordu, sonra da Pılnikov’un karşı çıkmasını engelleyerek: “Siz Rasputin olayına inanmamayı bir denesiniz?” dedi.

Tiyatro sanatçısı kadın: “Harika bir söz!” diye bağırды ve hemen ağzını mendille örttü. Gözlerinin içi gülüyordu.

“Bizler kötülükle ilgili çok konuşuyor, böylelikle de kötülüğün gücünü abartarak, etkisinin artmasına neden oluyoruz.”

Yelena koltukta yarı uzanmış bir halde duruyor, sigara içerken havaya ustalıkla yuvarlak duman halkaları salıyordu. Pılnikov, yaşlı adamın karşısında duruyor ve sabırsızca yavaş konuşmasını dinliyordu.

“Monarşinin ardında 300 yıllık gelenek var. Rusya’nın tamamının bu yıldönümünü daha üç yıl önce kutlamış olduğunu ve Avrupa’da bu denli uzun süreli yönetim biçiminin varlığıyla övünebilecek bir ülkenin olmadığını unutmayınız.”

Samgin bu yaşlı adamın Maliye Bakanlığı'nda önemli bir görevde bulunduğunu biliyordu. Yelena, daha önce, bu adamın bankalarla yaptığı işlemlerde büyük paralar kazandığını ve ona metresi olmasını teklif ettiğini söylemişti.

“Ona metreslik yapmam, ancak biraz parasını yerim. Şefkati seviyor ve karşılığını iyi ödüyor...”

Yaşlı adam Samgin'e bu sözleri anımsatmıştı; ders verircesine:

“Çar yalnız, dostları yok, akrabaları düşmanca davranıyor, o ise yumuşak başlı bir insan ve sevecenlikten hoşlanır...” diyordu.

Samgin, Yelena'nın yanında oturmuş, dinliyor ve gülümsüyordu. Eve döndüğünde Yelena'dan bir not bulmuştu: “Bir grupla Murmansk yolunu görmeye, oradan belki de deniz yoluyla Arhangelsk, Yaroslavl, Nijniy üzerinden dillere destan Volga'yı görmeye gidiyorum. Tatarinov sonunda ödeme yapmayı kabul etti, öpüyorum. Yelena.”

Samgin yüzünü ekşitti ve içinden Yelena'ya kızdı:

‘Üçkâğıtçı kadın,’ diye düşündü. Çünkü paralar kocasının aldığı bir davanın bedeliydi. Davayı bitiren Samgin'di ve anlaşmaya göre ödemenin yarısı Samgin'e verilecek olsa da, Yelena'nın daha önce de olduğu gibi, paraları kendisiyle paylaşmayacağını biliyordu.

Bu kadınla ilişkisi önceden beri rahatsızlık veriyordu. Ancak savaş süresince Yelena içinde düşmanca duygular da uyandırmaya başlamıştı. Yelena'nın kişiliğinde paraya karşı tutkulu bir açgözlülük belirmiş, kadın bir tür büyük spekülasyonlara girmeye başlamıştı; sinirlenerek kaba konuşmalar yapıyor, kaprisli davranışlarda bulunuyordu; Samgin'i en fazla sinirlendiren şey ise Rus olan her şeye; orduya, hükümete, aydın kesime, kendi hizmetçileri dahil herkese küçümser bir tavırla yaklaşması ve giderek daha sık ve farklı biçimlerde Fransa'nın kaderiyle ilgili endişesini dile getirir olmasıydı.

“Şu uzun toprakları olan Almanların canları cehenneme! Eğer Paris'i yıkarlarsa ben nerede yaşayacağım? Sizin ordunuz, kendisi boğulacağına, bataklıkta Almanları boğmalıydı. Sizdeki hangi arazinin kuru, hangisinin ise bataklık olduğunu bilmeyen general-

ler de ne biçim insanlar...”

Samgin karşı çıkmanın anlamsız olduğunu düşünüyor ancak Yelena’nın bu konuşmaları onu kendisinden soğutuyordu. Ancak bir gün Samgin:

“Ne yani, senin için Fransa yalnızca Paris’ten mi ibaret?” diye sordu.

“Kuşkusuz öyle ve bunu anlamayan Fransa’yı nasıl anlasın. Şöyle kıyıda köşede sıkışmış bunun gibi kentler yalnız bizde var. Ben Petersburg’un ne anlama geldiğini biliyorum. Siz o yüzden böylesine dağınık bir haldesiniz, çünkü sizin bir merkeziniz, kendi Paris’iniz yok. Bu yüzden sizdeki her şey karmakarışık, bağlantısız ve belirsiz. Örnek olarak seni alalım. Neden sen bir parlamento üyesi değilsin ya da Duma’da yer almıyorsun? Sen akıllı ve bilgilisin. Ancak hırsın nerede?”

Bu sözleri işitmek, Yelena’ya karşı düşmanca duygularını artıracak denli rahatsız ediciydi. Ancak onun evine gidip gelmek Samgin için yararlı oluyordu. Çünkü akşamları evinde cephedeki olaylardan giderek korkan insanlar toplanıyor, bu insanların endişesi adım adım dış düşmanın gücü karşısında artıyor, devrim olasılığı korkusuna ekleniyordu. Bu insanların arasında Samgin kendini bir Şeytan gibi akıllı ve çok daha önemli görüyordu. Bir yerlerden, sayıları giderek artan “gönül dostu” yabancılar ortaya çıkmaya başlamıştı. Özellikle İngilizler çoktu. Her yerde ortaya çıkıyor, herkese akıl veriyor ve genel olarak “evdeki ağabey” tavır takınıyorlardı. Samgin, Yelena’nın evinde İngiliz subayı üniformalı, dişleri arasında piposunun dumanı tüten bir adam görünce şaşırılmıştı. Pipodan gelen duman subayın yüzünü mavimsi bir dumanla sarıyordu. Öyle ki, bu adamın Mr. Craighton olduğu hemen fark edilemiyordu. Samgin onun yüzünün yuvarlak, yanaklarının sağlıklı bir kırmızılıkla dolu olduğunu anımsıyordu. Ancak şimdi yüzü uzamıştı; alt çenesi daha ağır, burnu daha büyüktü; cildi sertleşmiş, koyulaşmıştı ve daha önce sakın bir dikkatle bakan gözleri artık yorgun, özensiz ve alaycı bir gülümsemeyle bakıyordu. Craighton, kendini beğenmiş bir general havası içindeydi ve ellerini hiç hareket ettirmeden konuşuyordu. Samgin

onun yapılı vücuduna bakarken, savaştan önce de bir subay olduğunu düşündü. İngiliz, Samgin'e gülümseyerek bakıyor, ancak önce Rus'un yaklaşması gerektiğini düşünürcesine yanına gelmiyordu.

Craighton, sık ve sağlam dişlerinin arasındaki iki platin diş göstererek: "Tanıdınız mı?" diye emir verir bir tavırla sordu. Sağlık, hava, savaş üzerine yapılan kaçınılmaz konuşmalardan sonra da, nedense alçak bir sesle, Klim İvanoviç'in beklediği soruyu sordu:

"Bayan Zotova'yı kimin öldürdüğü hiç öğrenilemedi değil mi? Polisiniz kötü çalışıyor, bizim Scotland Yard olsa öğrenirdi. E, tabii! Harika bir Rus kadınıydı," diye onayladı adam. "Nasıl derler... kafası biraz bilgiyle, ancak pratik olmayan bilgiyle fazla doldurulmuştu, ancak yine de o kadının güçlü bir pratik zekâsı vardı. Bunu ben çoğu insanda fark ediyorum. Ruslar sanki pratik olmaktan utanıyorlar ve onu din, felsefe ve etikle süslemeye çalışıyorlar..."

Craighton, çok yüksek sesle, odada toplanmış değişik insanların, gerçek bir Avrupalı'nın konuşmasını hiç duymamış olduklarından emin bir tavırla konuşuyor, sözlerini net ve vurgulara dikkat eder bir biçimde telaffuz etmeye çalışıyordu.

"Geçenlerde çok ilginç bir çalışma okudum. Kitabın adı, *Ekonomi Felsefesi*'ydi. Bu kitap, Marx'ın öğretisini teolojik bir açıdan yorumlamaya çalışan ilginç ve hayali bir çalışmaydı. Sıradan bir Britanyalı böyle bir konu için kendi espri anlayışını feda etmez... bir Tefton'lu maddeciliğin dinsel bir anlam kazanması sorunu karşısında ilgi duyabilir; Almanlar, Ruslardan daha az irrasyonel değiller, ancak felsefeye olan düşkünlükleri Fransızları bir kez daha soymaları için engel oluşturmuyor. Onların Kant'ı, Hegel'i var; ancak kendilerine en yakın felsefeci Fichte, Ştirner ve Nietzsche'dir ve Almanlar, pratiğin, yaşam uğruna bir savaş, yaşamın özgürlüğü için verilen bir savaş olduğunu çok iyi biliyorlar."

Pılnikov, Yelena'ya dönerek, saygılı ve alçak bir sesle: "Aşırı Avrupa yanlısı," dedi. "Coğrafi ve entelektüel açıdan aşırı sert düşüncelere sahip bir insan."

“Ben İngiltere’nin Avrupa’nın geçmişindeki başarılarını abartma yanlısı değilim. Ancak şimdi oldukça emin bir biçimde şunu söyleyebilirim: İngiltere’nin Fransa’yı korumak için savaşa girmemesi durumunda Almanlar çoktan Fransa’yı yıkmış, yağmalamış ve aynı şeyi size... de yapmış olacaktı.”

Craighton bilgeliğini söze dökme işine ara vermek zorunda kalmıştı. Çünkü konuklar masaya davet edildi. Ancak bir süre sonra masada yeniden etkileyici sesi ve belleğe kolayca yerleşebilen sözleri duyuldu...

Craighton’u, söylediklerine karşı çıkmadan dinliyorlardı. Samgin bunu, müttefik bir devletin yurtdaşı ve konuk olmasına bağladı. İngiliz, Samgin’in o denli sinirine dokunmaya başladı ki, Klim İvanoviç tartışmalara katılmama alışkanlığından vazgeçti ve Craighton’a haddini bildirmek için uygun bir fırsat kollamaya başladı.

Ancak birden Yelena, alaycı ve meydan okuyan bir tavırla konuşmaya başladı:

“Sizler Almanları eşkiya veya hayvan olarak görseniz de, Fransa’yı yağmalamaları için Almanlara yardım eden zaten sizin hükümetiniz değil miydi? Sizler, Avusturya’ya karşı Almanları tuttunuz, Bismarck’a destek verdiniz.”

Yelena öne doğru eğilip gözlerini biraz kısarak konuşmasını sürdürdü:

“Tanıdığım bir Arap bilgini vardı. Bana şöyle demişti: Avrupa’daki İngiliz tilkidir, sömürgelerdeki İngiliz ise adı olmayan bir hayvandır...”

“Siz Bay Craighton, alınmayın; İngilizlerin pek sevilmediğini ve onların bunu hak ettiklerini biliyorsunuz. Sizin askerleriniz 102 yıl önce Waterloo’da Fransız devriminin ateşini kesin bir biçimde söndürdüler. Birleşik devletler haline gelmesine engel olduğunuz Avrupa karşısında kuşku götürür hizmetinizle gurur duyarsanız da, Napolyon’un böyle bir şey istemiş olduğundan eminim ben. Yüzyıl boyunca, ‘Aristokrat Irk’ olarak anılan, uzlaşmacılığı, sıra dışı ikiye bölümlülüğü ve Avrupa’nın kaderine karşı umursamazlığı ile tanınan sizler, komik bir biçimde kendilerini beğenmiş

insanlar olarak bugüne dek o kadar çok halkı sömürmeyi başarmışsınız ki, söylenenlere göre, diğerlerini saymasak bile, her bir İngiliz için yalnızca Hintlilerden bile beş kişi çalışıyor.”

Samgin şaşkınlık içerisinde yüz ifadesini izleyerek Yelena’yı dinliyordu. Kadının makyajlı yüzü yoğun bir biçimde kızarmıştı. Öyle ki, yüzündeki pudra belli oluyor, kan hücum etmiş boynu da kıpkırmızı görünüyor ve görüldüğü kadarıyla, kanı beynine sıçramış Yelena boğuluyor, sinirli ve tuhaf bir biçimde başını sallıyor, yüzüklerin parladığı parmaklarıyla tuttuğu şeker maşasını açıp kapatıyordu. Samgin Yelena’yı hiç bu kadar öfkeli ve heyecanlı görmemişti ve onun yanında otururken, boynunu bükmüş, başını omuzlarına çekmiş bir halde:

‘Bu iş nasıl bitecek acaba?’ diye kendine soruyordu.

Sessizlikle bitti. Craighton sigarasını yakarken meraklı bir tavırla insanlara bakıyor, birisinin karşı çıkmasını bekliyor gibiydi.

Yelena, yorgun bir tavırla iç geçirerek: “Bizi iyice birbirimize düşürmeden, siyasetle ilgili konuşmalar yapmayı bırakalım ister-seniz,” dedi.

Craighton sandalyesiyle birlikte sallanırken gülüyordu. Pıl-nikov, Yelena’ya korkuyla bakıyor, geriye kalan 5-6 kişi ise ne olacağını bekliyordu.

“Evet,” dedi bayan sanatçı ağır ağır iç geçirerek. “Birileri bir yerlerde bir şeyler yapıyor ve ansızın savaşımaya başlıyor! Bu korkunç bir durum ve biliyor musunuz, tartışılacak pek bir şey kalmamış gibi geliyor; herkes, her yerde, her konu hakkında birbirinden nefret edercesine tartışıyor.”

Samgin bu üzücü sözleri uykudaymış gibi dinliyordu. Yelena’nın makyajlı yüzüne yan gözle bakarken, Craighton’un kendini beğenmiş sözlerinin, sırf yaşlı bir adamın metresi olmayı yeğlediği için fahişe sayılmayan bu kadını nasıl bu denli etkileyebildiğine şaşıyordu. Samgin istediği zaman Yelena’yı öpüyordu ancak o, hiçbir zaman ondan siyasetle ilgili konuşmaları bir fıkra ya da dedikodu biçiminden daha farklı nitelikte duymamıştı. Samgin kendi gözlem yeteneğinin sıra dışılığına, gözlemlerinin tamlığına, değerlendirmelerinin doğruluğuna inanıyordu. Yelena’da bir şey-

lerin eksikliğini fark ediyor ve bu hiç hoşuna gitmiyordu; onu pek akıllı bir kadın olarak görmeyerek, şimdiye dek ona karşı gerektiğinden daha içten davranmıştı. Samgin Mr. Craighton'un piposundan bir tür kaşıkla külleri boşaltmasını izlerken, onun net açıklamalarını dinliyordu.

"Aslında savaş başlatan Ruslardı. Görüşmelere hırsınız karışmış olmasa..."

"Aristokrat ırk," temsilcisinin konuşmaları Samgin'i ilgilendirmiyordu. Craighton bir yabancı, rastlantı sonucu oraya gelmiş bir konuktu. Rusya'yı yönetenlerin arasına katılmış olsa, o zaman konuşmaları anlam kazanmış olacaktı. Şimdi ise Yelena'ya karşı yaklaşımını yeniden gözden geçirmesi gerekiyordu: Belki de onunla ilişkisini koparmaması gerekiyordu. Bu ilişkinin getirdiği bazı kolaylıkların varlığı tartışılmazdı. Kendisine ileride yarar sağlayabilecek insanların bulunduğu çevreyi genişletmesine yardımcı oluyordu. Yelena, saldırma ve savunma konusunda yetenekli çıkmıştı.

Değişik toplantılara seve seve katılırken, Samgin karmaşık konuşmalardan ona en mantıklı gelenleri yakalıyor ve kafasında düzenli ve uygun bir sıraya yerleştiriyordu. Cephelelerdeki karamsar olayların insanlarda giderek korku dolu endişe yarattığını ve böylelikle de korkaklıkları, haddini bilmezlikleri ve kuşkuculukları, olayları etkilemek karşısında acizlikleri konusunda içten bir tavır aldıklarını görüyordu. Samgin kendini bu insanların arasında bir Şeytan gibi görüyor, ancak insanlara yardım etmek isteyen ve yardım edebilecek bir Şeytan olduğunu hissediyordu. Her zaman olduğu gibi dengeli, az konuşan Samgin, alışkın olduğu üzere, basmakalıp sözler seçiyor, konuşma yapacak uygun fırsatları ustaca kolluyor, sert, iş bilir bir tavırla önerilerde buluyordu.

"İçinde bulunduğumuz günler, kavramların geliştirilmesi için uygun bir zaman değildir. Bizler genel anlam taşıyan objektif, net saptamaları aramalıyız. Hiç kuşkusuz, kavramları bayağılaştırmaktan kaçınmalıyız. Yönetimin değişmesi konusunda hemfikir olmakla zaten büyük bir mesafe katetmiş sayılırız. Ancak gerçekler daha güç olan bir şeyi, sağlam bir biçimde birleşmemizi gerektirmektedir. Çünkü gelişmelerin bütünü, bizi birleştirecek olguları seçmemizi emrediyor."

Samgin'in bu tür konuşmaları, yalnızca konuşarak yararlı, hatta tarihi önem taşıyan bir şey yapmakta olduklarına inanmak isteyen insanların endişelerini gideriyor, onları sakinleştiriyordu. Arada sırada ona şöyle sorular soruluyordu:

"Peki bu birlik, nasıl ve ne şekilde ortaya çıkmalı?"

Samgin "İşte tartışmamız gereken konu budur," diye yanıt veriyor ve soruyu soranın memnun olmadığını görünce de saatine bakıp gidiyordu.

Toplantıların birinde Samgin'in sözlerine, uzun boylu, kıvrıkcık gri sakallı, mavi gözleri çatık kaşlarının altında şeffaf gibi görünen, boyuna uymayan kısa ve dar, farklı parçalardan oluşan takım elbise giymiş bir adam karşı çıkmıştı. Turuncu ve siyah kareli pantolon, gri çizgili ceket, lacivert ince pamuklu kumaştan düğmesiz, kısa yakalı gömlek giymişti. Bu insanda gülünç, safça, sempati uyandıran bir şey vardı.

Adam, sözlerine: "Baksanıza," diye başladı. "Sizler aydınların birleşmesi ile ilgili konuşup duruyorsunuz. Peki kiminle birleşmek gerekiyor? Bizde hem Bolşevikler hem de Menşevikler var. Birileri Lenin'le, ötekiler Plehanov, Martov'la birlikte. Peki, sizler kimlesiniz?"

Samgin tehlikeyi sezerek hemen yanıt vermedi. Yanıtı bekleyen yalnızca bu kıvrıkcık sakallı adam değil, duvarları gardroba benzeyen kızıl ağaçtan dolaplarla kaplı, ortasında uzun bir masanın yer aldığı, zengin bir adamın salonuna sıkışmış otuz ya da kırk kişi olduğunu görüyordu. Samgin, sigarasını yakarak şöyle dedi:

"Şahsen benim için bu sorunun kökeni, enternasyonalizm ile nasyonalizmin karşıt anlamlarında yatıyor. Sizler Alman sosyal demokrasisinin savaş için kredi oylarıyla enternasyonal sosyalizme gölge düşürdüğünü, Vanderveld'in bunu güçlendirdiğini, Viviani, Milyeran, Bnian gibi insanların daha önceki tutumlarıyla, sosyalistlerin etik anlayışının ne denli güçsüz ve esnek olduğunu ortaya koyduklarını biliyorsunuz. Anlaşılamayan şudur: Bu esneklik bu insanların mı yoksa öğretinin mi bir özelliğidir!"

Mahkemede konuşma pratiği, Klim İvanoviç Samgin'i, hassas

noktaları atlama, onlardan uzaklaşma konusunda iyice eğitmişti. Bazı kavramların içini özellikle günün ve anın gereksinimlerine göre doldurmayı iyi öğrenmişti. Ve nihayet insanların, ortaya koydukları düşünce ve tümcelerden daha zayıf olduklarını çok iyi anlamıştı. Bunu, kendisini sık sık böyle hissettiği için biliyordu.

“Enternasyonalizmden söz etmek için, öncelikle ‘ulus’ kavramının ne içerdiğini açıklamak gerek. İngiltere’yi ele alalım. İngilizler ‘ulus’ kavramının içeriğini karşılamaktadırlar; aynı kandan oluşan bir halktır ve birlik halinde tek bir güç oluşturarak, başka kandan olan milyonlarca insanı kendileri için çalışmak zorunda bırakmışlardır. Bu nedenle, İngiltere’nin sosyalizmin emeklediği bir ülke olduğunu düşünebiliriz. Orada sosyalist-fabianlar var ancak bunları anımsamak bile gerekmez. Onlar bu adı Romalı komutan Fabian Kunktator’dan almışlardır; bu komutan, bilindiği üzere, kalın kafalı, uyuşuk, tutucu bir insandır ve Roma’nın düşmanlarıyla savaşmayı diğer komutanlara bırakarak, gücü iyice azaldıktan sonra onlara darbesini vurmuştur. Onu örnek alarak İngilizler XIX. yüzyılın başlarında...”

Kıvrıkcık sakallı adam, dikkatle dinleyenlere sıkılğan bir tavırla bakarak:

“İşte artık bunu neden anlattığınızı anlamıyorum!” dedi.

Samgin, şeffaf mavi gözlerin dikkatli bakışından hiç hoşlanmamıştı. Bakışındaki parlaklık kızmış kömürlerin mavimsi ışığını anımsatıyor, adamın sakalında itici, açık kollayan bir gülümseme gizleniyordu.

“Amerika’da yaşayan insanlar henüz bir ulus değiller,” diye sürdürdü Samgin. “Bu, doğal olarak, İngiliz, Alman, Musevi, İtalyan, Slav halklarıyla diğer halkların henüz tam olarak bir araya gelememiş olmasındandır. Amerika ve Rusya arasında çok fazla ortak şey var. Ancak Rusya daha az bütünleşebilmiş ve daha derin bir biçimde parçalanmış bir devlettir. Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan insanların büyük çoğunluğu, zencilerin dışında, Avrupalılardır. Bizim ülkemizde yaşayan nüfus ise elli yedi halktan oluşuyor. Bu halklar birbirlerini hiçbir şekilde anlamıyorlar. Polonyalılar Gürcüleri anlamaz, Ukraynalılar Başkirleri, Kırgızla-

rı anlamaz. Tatarlar Mordinleri anlamaz vs. vs. Merkezi kültürel bir yönetime, iyi niyetli ve enerjik aydın gücüne bu denli gereksinim duyan başka bir devlet yoktur.”

Kıvırcık saçlı adam yavaşça sandalyeden kalkarken: “İşte şimdi anlaşıldı,” dedi. Ceketinin cebinden buruşuk kasketini çıkardı, dizine vurdu ve birisine karamsar bir sesle:

“Haydi gidelim, Mitya!” dedi.

Kısa boylu, biraz şişman, yuvarlak, iyi niyetli bakışlı bir yüzü, dağınık saçları, siyah kalın kumaştan gömleği, dizine kadar çizmeleri olan bir adam Samgin’in yanından geçerken:

“Siz o kadar çok biliyorsunuz ki...” dedi.

“İnsan dinlerken utanıyor,” diye tamamladı kıvırcık saçlı.

Siyah gömlekli adam: “Eveet! Çok biliyor ama az anlıyorsunuz!” dedi ve her ikisi de parkeye ayaklarıyla at gibi vurarak kaşıya yürüdüler.

Samgin arkalarından: “Sonuna kadar dinlemeniz gerekirdi,” diye bağırdı. Mitya yanıt verdi.

“Duymuştuk, okuyoruz.”

Kızıl saçlı astsubay, elindeki bastonla yavaşça yere vurarak: “Ben onları tanırım,” diye düşmanca bir tavırla konuştu. Haki gömleğinin üzerinde beyaz, küçük haçı, yepyeni apoletleri, altın dişleri ve kemerinin tokası parılıyordu. Alyabyev, baştan ayağa değişik metallerin parıltısıyla ışıldıyor ve hatta sesi bile metalik bir biçimde duyuluyordu. Ayağa kalktı, ağır ağır bastona dayanarak, bakır renkli uzun bıyıklarını düzeltti ve suçlayan bir tavırla: “Bunlar Vıborg taraflarından gelen işçiler; orada herkes Bolşeviktir, Tanrı onları kahretsin!” dedi.

Mariya İvanoana Orehova: “İşçileri kızdırmamak gerekiyor,” diye uzlaşmacı, ancak kendinden emin bir tavırla söze karıştı.

“Ne? Kızdırmamak mı? Öyle mi?” diye bağırdı Alyabyev; insanlara inceleyen bir bakış atarak, kimin ona karşı çıkacağını anlamaya çalışıyordu. “Onları cepheye sıcak temas hattına göndermek gerekiyor, işte gereken bu. Kurşunların altına göndermek! Aynen öyle! Bu kadar tatlı tatlı, liberal konuştuğumuz ve genel olarak sözcüklerle oynadığımız yeter; sözcükler asileri zaptedemiyor...”

Tiyatro ve satranç meraklısı avukat Vişnyakov, hüzünlü bir tavırla kel kafasını sallayarak ve iç geçirerek: “Bağırmanın anlamı ne?” diye sordu. Kollarını iyice açarak: “Bağırmanın için geç kaldık,” diye kendi kendisini yanıtladı. “Her şey dağılıyor, her şey! Klim İvanoviç, çok haklı olarak, Rusya’nın farklı, birleşmesi olanaksız insanların içinde kaynadığı, ancak pişemediği bir toprak kap olduğunu söyledi.”

Orehova, yeni bir şey söylüyormuşçasına: “Çamurdan ayakları olan bir dev,” diye belirtti. Üç bayan onun söylediğine katıldı, dördüncüsü ise apaçık bir korkuyla:

“Ne yani, Cumhuriyet olunca bütün bu Buryatlar, Kalınıklar ve vahşiler Ruslarla evlenme hakkını mı elde edecek?” dedi. Bu kadın uzun boylu, karikatürize edilmeye degecek kadar sivri çeneli, uzun suratlıydı; kıkırdaklı burnunda tel gözlüğü titriyor, göğsünde Smolnıy Enstitüsü’nün eğitimci arması parlıyordu.

Aynı anda on kişi konuşmaya başladı. Alyabyev giderek daha çılgın bir biçimde bağırıyor, kazığa geçirilmiş gibi yerinde dönüp duruyor, bastonuyla yere vuruyor, bir insanı saçlarından sürüklercesine sandalyeyi oraya buraya çekiyor, sarsıyor, metal süsleri parıldıyor:

“Canilik bu, Avvakumculuk,” diye bağırıyordu.

Eski kesimli takım elbise giymiş şişman bir adam, elleriyle karnını tutarak uğultulu, yayvan bir sesle:

“Ayaklarında çarık olan kuru ottan yapılma devlet, çeliğe bürünmüş bir düşmanla savaşmaya kalktı, ha? Hiç de aptalca değil, ha? Sırf bu yüzden bu hükümet alaşağı edilmeyi hak ediyor. Ben bir liberal olmasam da böyle düşünüyorum. Hey sen, aptal kafalı, öncelikle taştan izbeler yap, çatılarını saca kapla, o zaman istersen savaşa da gir...”

Birileri şöyle bağırıyordu:

“Canlıymışız gibi hareket ediyor olsak da artık...”

Ve sonunda tüm bu bağırımları Alyabyev’in kulak tırmalayan sesi bastırdı:

“Ben tüccar değilim, soyluyum. Ancak şunu biliyorum: Tüccarlarımız, soyluların kültürünü, aristokrasinin geleneklerini be-

nimsemeyi ve sürdürmeyi çok iyi başarmıştır. Tüccarlar sanatı desteklemeye, koleksiyonlar oluşturmaya, harika bir biçimde kitap yayımlamaya, güzel binalar inşa etmeye, yatırım yapmaya başladılar...”

“Eee, biliyor musunuz? Homyakov, Moskova’dan birkaç metrelik bir alan için iki yüz bin almak istedi,” diye bağırdı birisi.

Alyabyev, kudurmuş gibi: “Söylediklerimi anlamsız sözlerle bölmemenizi rica ederim,” diye bağırdı; insanlar kavga çıkabileceğini anlayarak daha alçak sesle konuşmaya başlayınca Alyabyev de bilgeliğini daha sakın bir sesle ifade etmek zorunda kaldı:

“Sosyalizm, düşünce itibarıyla, tarih öncesine ait, bir bireyi barbarca baskı altına alma düşüncesidir.” Alyabyev sesini yüksek notalara çıkartarak ulurcasına bağıırıyor, başını arkaya atıyor, siyah saçlarının düz tutamları, köşeli alnını açıyor, ardından kulaklarının, yanaklarının üzerine düşüyor, yüzü böylelikle daracık görünüyor, dudakları, çenesi titriyor, ancak Samgin yine de bu küçük, sıska figürde oynacağı anımsatan komik bir şeyler olduğunu fark ediyordu.

“Sosyalizm hakların eşitliğini öngörmektir, ancak bu, insanların tamamının yetenekleri bakımından eşit olduklarını kabul etmek anlamına geliyor. Bizler ise Avrupa kültürünün gelişim sürecinin yeteneklerin farklılığından kaynaklandığını biliyoruz... Ben sosyalizmi de olumlu karşıladım; saf, tembel ancak açgözlü olan, putperest olan bizim köylümüzü insanlaştıracıydı... Ancak ben sosyalizmin tarım alanında ve özellikle bizde uygulanabileceğinden emin değilim.”

Samgin, bu insanın onun yerini sağlam bir biçimde ele geçirdiğini görünce oradan ayrıldı; toplantıyı terk etmek için, insanlarda pişmanlık yaratacak bir an yakalayabildiğini düşünüyordu; insanlar: “İşte en ‘önemli’ şeyleri bilen bir insan, bunları bize anlatmadan gidiyor,” diye düşünmeliydi. Samgin insanların gözünde değerinin arttığından, onların kendisine giderek beklentiyle baktıklarından ve daha dikkatli dinlediklerinden emindi. Bu kendinden emin ruh hali içinde bir tür gurur ve aynı zamanda giderek daha çok endişe yaratıyordu: bu ‘önemli’ bilgiye sahip olması gerekti-

ğini düşünüyör, ancak karmaşık deneyimi bu salt bilgiyi bir türlü oluşturamıyordu. Samgin, biriktirmiş olduğu ham bilgiden tek bir anlam çıkartmanın, buna kendine özgü biçim kazandırmanın, insanların önüne ülkenin öncü güçlerinin tamamını birleştirecek bir buluşun fikir babası olarak ortaya çıkmanın güçlüğünü her geçen gün giderek daha çok fark ediyordu.

Birkaç gün önce, üstü başı dağılmış ve her zaman olduğu gibi yarı sarhoş Dronov yakıarak şöyle diyordu:

“İş ortakları beni iki yüz yetmiş sekiz bin ruble zarara soktular. Nogaytsev ırsi bir üçkâğıtçı, neyse canı cehenneme! Ancak Zausaylov’a ve Popov’a acıyorum, biliyor musun, onlar da soyguncu ama iyi çocuklar. Zausaylov, Sologub’a göre yaşıyor. Ona göre; “yaşam, oyunumun yasasıdır”. Popov ise sümsüğün teki; zavallı bir kumarbaz, ancak sempatik bir it oğlu it. Genel olarak durum sıkıcı. En önemlisi, ne yapacağımı bilmiyorum; insanın apaçık, belirgin bir amacı olması gerekir. Benim ise bir amacım yok ki. Para mı? Para var, ancak para eriyor, bugün bir rublenin değeri kırk üç kuruş, aslında, genel olarak para benim için bir amaç değil. Toska olsaydı, ben onu baştan ayağa altına boğar, pırlantalarla dolaştırırdım; gez gezebildiğin kadar!”

“O Bolşevik mi?” diye sordu Samgin.

“Sanırım öyle,” diye yanıtladı Dronov, içmeye hazırlanırken. Yan iç cebinde, saygın insanların genellikle paraları sakladığı yerde, Dronov gümüş fileyle süslü camdan yassı bir matara taşırdı. İçinde bir tür nadir bulunan konyak vardı. Mataranın tepesinde bulunan, bardak olarak da kullanılan küçük kapağı özenle çıkarırken söyleniyordu:

“Bu matarayı hediye eden Tagilskiy’di; gazeteler intihar ettiğii konusunda yalan söylediler. Bir ay önce ise Hotyaintsev’in subay olan kardeşi onun rastlantı sonucu cephede bir yerlerde öldürülmüş olduğunu anlatıyordu. İlginç bir insandı; bizim monarşimize ve Fransız Cumhuriyeti yönetimine harcanan paraları saydı ve fark pek de büyük çıkmadı. Bu konuda frank, rubleden pek geri kalmamış. Cumhuriyet yönetiminde pek para biriktiremezsin.”

Samgin, içinden: ‘Anlatsam mı ki?’ diye geçirdi.

‘Ne diye anlatayım ki?’ İkinci soruyla birinci sorunun anlamı ortadan kalkmış oldu ve onunla birlikte de Anton Tagilskiy ile ilgili tüm anılar da silindi. Yerini, Dronov’un yeni kuşak aydın olduğu düşüncesi aldı.

Dronov, her görüşmede Samgin’e sayısız, ufak tefek saçmalıklar anlatırdı. Bu saçmalıkları çalkantılı yaşam deneyimlerinin oluşturduğu bataktan çıkarıyordu. Dronov, bu saçmalıkları toz silkelercesine üzerinden silkelerken, Samgin yine de her seferinde bu saçmalıklarda kendisi için yararlı olabilecek bir şeyler bulabiliyordu.

“Tosya bana genç bir adam gönderdi. Odessa Üniversitesi hukuk bölümü üçüncü sınıfında okuyormuş, harcını ödemediği için atılmış. Limanda hamallık yapmış, bira fabrikasında şişelere tıpa takmış, Oçakov yakınlarında balık avlamış; akıllı bir çocuk, neşeli bir insan. Onu sekreter olarak yanıma aldım.” Sağ eliyle matara-ya dokunarak düşünceli bir biçimde tırnağıyla kaşını kaşırken konuşmasını sürdürdü:

“İşte o, gerçek bir Bolşevik! Onun bir amacı var. İç savaş çıkarmak, burjuvaziyi vurmak, sosyal devrimi bu sözcüğün tam anlamıyla gerçekleştirmek, işte bu kadar!”

Samgin, umursamaz bir tavırla: “Ne yani, sen bunun gerçekleştirebileceğine inanıyor musun?” diye sordu.

“Ben mi? Ben insanlara inanırım. Genel olarak insanlara değil ama şu Kantonistov gibilerine, evet. Ben Bolşeviklere arada sırada rastlıyorum. Onlar kardeşim, şaka yapmıyor! İşçiler huzursuz, savaş karşıtı sloganlarla yürüyüşler yapıyorlar. Don nehrinde madenciler polislerle çatışmış, köylüler savaştan yorulmuş, firarilerin sayısı artıyor. Bolşeviklerin muhatap alabilecekleri bir sürü insan var.”

Dronov ağır ağır iç geçirdi ve birden öfkeli bir biçimde kalkarak: “Sen benim düşüncelerimi öğrenmek istiyorsun Klim Ivanoviç! Sen benden çok daha iyisin, her şeyi biliyorsun. Ne diye bilmek istiyorsun ki? Ne kadar aptal olduğumu ben zaten biliyorum. Sen bana neden aptal olduğumu anlamam konusunda yardımcı ol,” dedi.

Samgin: “Sarhoşsun sen,” diye yanıtladı.

Dronov alındı ve dudak bükerek gitti. Samgin, karamsar bir bakışla arkasından baktı, hatta peşinden sigara izmaritini bile fırlattı.

Samgin: 'Harlamöv da herhalde Bolşeviktir,' diye düşündü; ardından bir yayın birliğinde kulakları sağır edercesine düşüncelerini açıklayan Hotyaintsev'i anımsadı:

"Yaşamın hakimlerinin bankerler olacağını öngören Saint-Simon'du. Karl Marx ve onun yanında yürüyen diğer aklını yitirmiş hayalperestlerin dışındaki birtakım akıllı Almanların öngördükleri gibi, bu bankacılar kendi cüzdanlarına her türlü parayı dolduracak, ardından o paraları tek bir cüzdana koyacak, tüm devletlerin ve milletlerin birleşmiş paralarını tek bir çuvala yığdıktan sonra yüce gönüllülükle dünyanın tamamında çok katı biçimde ve hatta kutsal adaletin yasalarına göre üretimi ve tüketimi düzenleyecekler. Öyleyse neden korkuyoruz ve neden titriyoruz? Bankaların enerjik ve bankacıların reformist çalışmalarının olumlu sonuçlarını beklemek daha akıllıca olmaz mı? Bankacıların üzerimizden gömlek ve donlarımızı almasından korkmak safça olmaz mı? Evet, çıkarıp alacak, ama yalnızca kısa bir süre için, yığılmayı ve tekelleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla; ardından bizi düzenli bir biçimde ayakkabı, giysi, ekmek ve şarap üretmemiz için zorlayacak, giydirip donatacak, yedirip içireceklerdir. Öyle ise bir denizden öteki denize geçit veren boğazlardan ve Balkan devletlerinin Rus illeri haline gelmesinden ne diye endişe duyalım?"

Klim İvanoviç Samgin, bu konuşmanın kaba mizahında bir tür sağlıklı çekirdeğin olduğunu fark etse de mizahı sevmiyor, hiciv ona itici geliyor ve özellikle Hotyaintsev ve Harlamov'a benzer insanlara karşı düşmanlık besliyordu. Samgin onların tuhaf, yaramaz insanlar olduklarını, sözlü yaramazlıkları altında devletin yıkılması için nihilist bir tutku beslediklerini görüyordu. Harlamov, kendisini devrim karşıtı edebiyatı özenle inceleyen, Leontiyev, Katkov, Pobedonostsev'in hayranı bir kişi olarak gösteriyordu. Hotyaintsev ise tuhaf insan rolü oynuyor, gariplikleriyle insanları neşelendirmeyi seven bir kişi olarak öne çıkıyordu; ancak bir süreden beri giderek daha ısrarlı bir biçimde, en anlamsız sözlü

biçimlere fazlasıyla ciddi düşünceler giydiriyordu. Tıpkı Harlamov gibi o da “yenilmiş bir kişi” ve savaş düşmanıydı; yurdunun kaderine karşı umursamaz bir yaklaşım içindeydi. Yurdunun kaderi ise cephelerde belirleniyordu.

Gazetelerin ve toplantılardaki tartışmaların yarattığı gürültülerin, cephelerden gelen karamsar haberlerin, Çariçenin gizli bir biçimde Almanlarla barış yapma çabasıyla ilgili söylentilerin kargaşası arasında zaman çok hızlı geçiyor, günler geceleri fark edilmeyen bir hızla atlıyor, yurt, anayurt, Rusya sözleri giderek daha sık yineleniyor, sokaktaki insanlar daha büyük bir telaş ve endişeyle yürürken birbirleriyle daha kolay iletişim kurarak kolayca tanışıyor ve bunların tamamı Klim İvanoviç Samgin’e yeni bir heyecan veriyordu. Samgin bu alışılmadık heyecanın içinde tam olarak ne zaman ortaya çıktığını çok iyi anımsıyordu.

Samgin, Yelena’da gecelemişti. Yelena içkili, çok istekli ve kaptırmıyordu. Onu yormuştu. Kötü ve kısa bir uykudan sonra Samgin sabaha karşı baş ağrısıyla uyandı ve evine yürüyerek gitti.

Kentin sokak ve meydanlarında sabahtan akşama kadar askerler eğitim görüyor. ‘Hazır oool!’ komutları duyuluyordu.

Samgin bu komutu çocukluğunda, taşra kentinin sessizliğinde, uzaklardaki ovalardan yankılanırken duyduğunu anımsıyordu. Burada, devasa ülkenin tüm güçlerini yöneten bir buçuk milyon nüfuslu kentte, bu bağırış sinirli, umutsuz, üzgün, aciz bir tını kazanıyor, tıpkı bir rica ya da çaresizliğin haykırışı gibi duyuluyordu.

Samgin kulaklarına inanamayarak başını salladı ve durdu. Önündeki sokağın Arnavut kaldırım taşılarında kısa boylu insanlar, haki kısa askeri üniformalarla, bazıları ise hâlâ sivil giysilerle yürüyorlardı. Bu insanlar, öldürmeye giderlerken taşlara ya da çürümüş tahta zeminlere daha sert adımlarla basmaları gerektiğine pek inanmayarak, isteksizce yürüyorlardı.

Göğsünde haç, kolunda pazuband bulunan, kalın bir sopaya dayanıp topallayarak yürüyen uzun boylu bir asker: “Sol! Sol!” diye hırıltılı bir sesle emrediyordu. Kısa boylu insanların birbirin-

den farklı ve karamsar bir sıkıntıyla gerilmiş yüzleri aynı gibiydi; farklı renklerdeki gözleri de aynı biçimde boş boş bakıyordu.

Canlı ancak hareketleri uyumsuz insanlara kumanda etmekten yorulmuş askerler onlara ‘Hazır ool!’ diye bağıyorlardı. Bu insanlar Samgin’e ezik ve patlamış lastik top gibi boş görünüyorlardı. Sokakların aralıklarında, meydanların üzerinde bataklığı anımsatan, parçalanmış bulutlarla kaplı bir gökyüzü asılı duruyordu. Bulutların ardından donuk güneş bulanık ışığını saçıyordu.

“Hazır ool!” diye komut veriyorlardı subaylar.

Kent artık uyanmış, hareketleniyor, inşaatı bitmemiş bir binanın çevresinden iskeleleri indiriyorlar, bir itfaiye birliği işinden dönüyor, üstleri başları buruşmuş ıslak itfaiyeciler, umursamaz bir tavırla, yolda omuz omuza, uygun adım yürümeyi öğrenen insanlara bakıyorlardı. Bir binanın arkasından alaca bir atın üstünde bir subay göründü. Ardından itfaiyecilerin yolunu keserek ve demir tekerlekleri takırdayarak küçük toplar geliyordu. Metal miğferli askerler, ardından da değişik giyimli insanlardan oluşan küçük bir topluluk geçti. Önlerinde siyah sakallı, uzun boylu bir adam, elinde ikonla yürüyor, onun yanında ise yeni yetme bir çocuk omzunda tüfek taşır gibi ulusal bayrağı taşıyordu.

Samgin kaldırımında durmuş sigara içiyor, çevresini gözlemlerken tüm bunların içini çok daraltmasa da, belirli bir ölçüde canını sıkıldığını ve karamsar, hüznü dolu duygular uyandırdığını seziyordu. Göğsünde haç ve kolunda pazuband olan asker yüksek olmayan bir sesle:

“Rahat! Sigara içebilirsiniz...” diye komut verdi. Asker, topallayarak elindeki sopayı yere sapladı, yoldan kaldırıma doğru yürüdü, bir kaldırım taşının üzerine oturdu. Cebinden gazete çıkararak okumaya daldı. Samgin askerin bir ara kendisine baktığını, selam verecek gibi olduğunu, ancak nedense bunu yapmaktan vazgeçtiğini fark etti.

“Eğitim mi veriyorsunuz?” diye sordu. Asker, Samgin’e gazetenin üzerinden baktı. İsteksiz ve alçak sesle:

“Evet, işte... törpülüyorum. Ancak bir ay içinde sıradan bir in-

sanı asker yapamazsın. Kendiniz görüyorsunuz işte,” dedi.

Samgin oradan ayrıldı; ancak o günden sonra askerlerin nasıl eğitildiklerini gördüğünde birkaç dakikalığına duruyor, bakıyor, yoldan geçenlerin ve tıpkı kendisi gibi gözlemleyen insanların söylediklerine kulak kabartıyor, insanların söyledikleri Samgin’e alay dolu, öfkeli, hüzünlü ve karamsar geliyordu.

“Ne kadar da ufak tefek insanlar...”

“İri olanların tamamını vurup öldürmüşlerdir herhalde.”

“Böyle kahramanların Almanları öldürmeleri pek de mümkün değil.”

Kadınlar iç geçirerek:

“Tanrım bunlar ne zaman bitecek!” diyorlardı.

Klim İvanoviç Samgin’in gözlemleri giderek daha net ve kısa sözlere bürünüyordu:

‘Kent sakinleri orduya, askerlere kuşkuyla yaklaşıyorlar.’ ‘Görüldüğü kadarıyla ülke kaliteli, canlı güçlerini yitirdi.’ ‘Savaş insanları bıktırmış ve onu sona erdirmek gerekiyor.’

Çariçenin Almanya ile ülkeyi bölecek olan barışı sağlama isteği ile ilgili söylentiler Samgin’in çıkarımlarını doğruluyor, ancak başka nitelikteki olgularla da daha çok onaylanıyordu. Sağlıklı genç insanların sayısı fark edilir bir biçimde azalıyor, bu özellikle kentin tüm meydanlarında ‘rap rap’ ayak sesleri çıkartarak yürüyen askerlerde fark edilebiliyordu. Küçük insanların oluşturduğu kalabalık topluluklara, savaşa katılmış yarı hasta, herhalde yaralı ya da sakat subaylar, tiksinen yüz ifadeleriyle, isterik bir biçimde bağırarak komuta ediyordu... Erlerin beceriksizlikleri, anlayışsızlıkları onları hasta edecek kadar sinirlendiriyor ve subaylar, seslerini alçaltınaya çalışarak ve çevrelerine bakınarak ana avrat sövüyorlardı. Samgin gelecekte asker olacak bu insanları sopayla öldürmek istediklerini fark eder gibi oluyor ve subayların yıpranmış, bezmiş halleri onda acıma hissi uyandırıyor.

‘Ordunun aydınları,’ diye düşünüyordu Samgin, ‘Kitleleri anayurdun savunması için organize eden aydınlr.’

Belleği Samgin’e, Tagilskiy’nin öldürülme sahnesini ve yüzbaşı Velyaminov’un generalin önündeki masaya kılıcını koyarken

yaptığı etkileyici hareketi anımsatıyordu.

Bir süreden beri dairesinden çıkmadan askerlerin nasıl eğitildiklerini görebiliyordu. Eğitim, pencereleri altında sürüyor ve Samgin penceresini açtığında şu sözleri duyuyordu:

“Hazır ool! Hey sen çilli, karnını içeri çek! Hamile karı mısın? Ayak uçları, ayak uçları, Allah sizi kahretsin! Dedik ya topuklar bitişik, ayak uçları açık, çirkin surat, nasıl durduğuna baksana..? Ne diye bir omzun diğerinden daha yüksekte, ah sizi işe yaramazlar, soysuzlar. Hazır ool! Sağdan hizaya gel, uygun adım, marş... Şeytan seni nereye götürüyor, hey sen, Tambov domuzu, nereye? Hazır ool! Sağdan hizaya gel, uygun adım... marş! Bir-ki, bir-ki, sol, sol... dur! Hey bizim Tanrı'nın yaratmadığı şeytanlar, ne yapayım ben şimdi sizi, ha?”

Askerleri eğiten, geniş yüzlü, basık burunlu, kızıl bıyıklı ve sağ gözünde siyah bandaj bulunan bir askerdir. İki saat kadar askerlere yürümeyi, kısa bir dinlenmeden sonra ise süngüyle savaşmayı öğretiyordu. Samgin'in dairesi karşısındaki evin bahçesinden kuru otlarla dolu bir çuvalın sallandığı ayaklı bir aleti dışarı çıkarıyorlardı. Askerler birbiri ardına, haykırarak çuvalın yanına koşar adım geliyor, gözlerini faltaşı gibi açarak süngülerini saplıyorlardı. Bunları seyretmek hem huzursuz edici hem de komikti. Samgin Alman topçu ateşinin yıkıcılığını çok duymuştu ve bu eğitimleri görünce yıkıcı imha ateşi yapan bir düşmanla süngüyle savaşmanın anlamını kavrayamıyor, kuru ot dolu çuvala süngü saplayarak eğitim yaptırmanın utanılacak bir çaba olduğunu düşünüyordu. Samgin askerlerin bu beceriksiz sıçrayışlarını pencerelerden bakan ve yoldan geçen insanların da aynı duygularla değerlendirdiklerinden emindi. Samgin, gece yağın yağmur sonrası, rutubetli bir günün ortasında dinlenirken, sokaktan bir balalayka sesi ve alçak sesle gülüşmeler duydu. Pencereye yaklaştı, dışarıya baktı; on kadar asker sokak lambasının direğinin çevresinde sıkı bir daire oluşturmuş, balalayka çalarak kendine eşlik eden çingene gibi esmer, haki gömlekli, parlak çizmeli, incecik, eli yüzü düzgün bir gencin şarkı söylemesini dinliyorlardı. Genç çocuk alçak sesle şarkısını söylüyordu. Neşeli dans şarkısının sözlerini anla-

mak pek mümkün görünmüyor, balalaykanın sesi, ayak sesleri, gülüşler, şarkının sözlerini bastırıyordu. Ancak kulak kabarttığında Samgin iki dizeyi yakalayabildi.

“Söyleyin örneğin,
Farkı nedir erbaştan köpeğin.”

Dinleyenlerden biri, ayaklarıyla yere vurup ritm tutarak: “Haydaa” diye bağırdı. Askere alınacak olanlar alçak sesle gülüşüyor, çevresine bakınıyor ve bu bastırılmış gülüşe şöyle neşeli sözler karışıyordu:

“Birbirimizi dövmeyi biliriz
Ancak bizi dövene vurmaya cesaret etmeyiz!”

Samgin sözlerin anlamından öfkelen-di.

‘Bu çocuğun kulaklarını çekmek lazım,’ diye karar verdi.

Mahkemeye gitmesi gerekiyordu. Samgin giyindi, çantasını aldı ve iki üç dakika sonra çocuğun önünde, şaşkın ve kızgınlığı biraz geçmiş bir halde duruyordu. Çocuğun esmer yüzünde tanıdık mavi gözler tuhaf bir biçimde parlıyordu. Çocuk balalaykasını indirmiş, ucundan tutuyor ve sallıyor, yakından daha küçük ve ince görünüyordu. Tıpkı askerler gibi, çocuk da Samgin’e soru soran ve beklenti dolu bir tavırla bakıyordu.

Samgin: “Sizin neden bir asker giysisi içinde olduğunuzu sorabilir miyim?” diye ciddi bir tavırla çıktı. Çocuk güzel bir sesle:

“Ben gönüllüyüm, bandocuyum,” dedi

“Ah öyle mi? Soyadın nedir?”

“Spivak, Arkadiy,” diye yanıtladı çocuk ve yüzünü ekşiterek bu kez kendisi: “Benim kim olduğumu neden bilmek istiyorsunuz? Hem sormaya ne hakkınız var? Siz Kent Birliği’nden misiniz?”

“Kent Birliği’ndenim,” diye şaşkınlıkla yineledi Samgin. “Annenizin adı Yelizaveta Lvovna mıydı?”

“Evet.”

“O burada mı?”

Spivak: “O öldü. Onu tanır mıydınız?” diye dostça sordu.

Samgin: “Evet tanırdım,” diye yanıtladı ve daha da yakınına

yaklaşarak yarı fısıldar bir sesle:

“Sizin nasıl bir şarkı söylediğinizi duydum. Kendinizi büyük tehlikeye atıyorsunuz...”

Çocuk, balalaykasını akord ederken, yükses sesle ve şakacı bir tavırla: “Öyle mi?” diye sordu. Samgin, askerlerin ona kendilerine engel olan birisi gibi, biraz düşmanca baktıklarını fark etti. Özellikle tıknaz, kalın dudaklı, kocaman gözlü, kesilmiş kızıl bıyıklı birisiyle, gözlerini kısıp, dudağını ısırarak bakan lacivert gömlekli Musevi yüzü iki kişi ters bakışlarla Samgin’i süzüyordu. Samgin, parmağıyla şapkasına dokunarak uzaklaşmaya başladı. Arkasından:

“Kılıcsız hüsar, boş plaket gibidir,” diye bağırdılar.

Daha sonra da iki kez yavaşça ısıklık çalındı.

Samgin: ‘On altı yaşından büyük değil. Annesinin gözlerini almış. Güzel bir çocuk,’ diye düşünüyor, içini kavuran duyguları bastırmaya çalışıyordu.

‘Beni rahatsız eden neydi? Söylemem gereken şeyleri çocuğa neden söylemedim ki? O, tabii ki yenilmiş olanlar, Bolşevikler tarafından eğitilmişti. Belki de kişisel bir duyguyla, annesinin öcünü almak isteğiyle de hareket ediyor olabilir; yaşama Zimmerwald’in dış düşmanla yapılan savaşın, ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşecek iç savaşa dönüştürülmesi gerektiği sözleri uygulanabilir. Bu demektir ki, ülke teslim edilecek, yıkılacak. Bu kuşkusuz böyle olacak. Bu genç bir çocuk, bir hiç. Ancak asıl konu insan da değil, sözdendir. Ben ne yapmalıyım ve ne yapabilirim?’ Samgin, bu sorunun yanıtını aramaktan vazgeçti. Çünkü yanıtın ondan yapamayacağı bir davranışı talep edeceğini biliyordu. Adımlarını hızlandırarak başka bir sokağa geçti.

Samgin: ‘Yaşam ne kadar da anlamsız!’ diye içinden haykırdı. Bu öfke dolu sözler onu biraz rahatlatırsa da, Arkadiy’i askerlerin arasında hayal edip, esmer yüzündeki gülümsemeyi anımsayınca ansızın şunları düşündü.

‘Şu lacivert gömlekli çilli... Moskovalı, neydi adı? Bakırcının öğrencisi miydi? Evet ta kendisi. Tabii ki. Yoksa ben tanıdığım herkese yeniden rastlayacak mıyım? Bu rastlantılar ne anlama ge-

liyor olabilir? Yoksa rastladığım insanlar büyük yıldızlar gibi nadir ya da küçük yıldızlar gibi sayısız mı?”

Samgin onlarca sözün bir araya gelerek düşüncesini ve görüşünü yansıtırken kazandıkları anlamı zevkle düşünüyordu. Karşısına, yolun tamamını kaplayan bir grup insan çıkmıştı. Samgin kalabalığın çevresinde dolaşırken yola indi ve durarak dinlemeye başladı:

“Galiçya’dan geri çekiliyorduk, yol boyunca un, bulgur ve yiyeceklerin stoklandığı ambarlar, köyler yanıyordu; her şey yanıyordu! Ovalarda sayısız buğday tarlasını çiğneyerek geçtik! Aman Tanrım! Yaşamı böylesine yıkmanın nedeni ne?”

Samgin parmak uçları üzerinde yükseldi, doğruldu ve insanların kafaları üzerinden, uzun boylu, kafası sargılı, koltuk altında değneği olan bir adamın duvarın dibinde durduğunu gördü. Yanında şişman, beyaz yüzlü, koyu gözlüklü bir hemşire dudaklarını eşarbının köşesine siliyor ve susuyordu.

Asker, sivri gırtlakını ortaya çıkaracak biçimde paltosunun iki yakasını çekiştirerek: “Beyler, iyi insanlar,” diye inliyordu. “Bu yıkıcı olayın nedenini araştırmak gerekiyor; anlamak gerekiyor: Bunların nedeni nedir? Savaş nedir?”

Samgin aceleyle ileriye doğru yürümeye başladı ve şu ya da bu biçimde, savaştan zarar görmüş insanların, savaşın nedenlerini Bolşeviklerin işaret ettikleri yerde olduğunu görmeleri durumunda, nelerin olabileceğini düşünmeye başladı.

‘Yirminci yüzyılda Pugaçovculuğun ortaya çıkması, bizim gibi bir köylü ülkesinde bile pek olası değildir. Ancak her zaman daha kötü olayları beklemek ve ülkenin öncü güçlerini birleştirmek için acele etmek gerekiyor. Rusya’nın gereksinimi devrim değil, reformlardır. Devrimi toplum organizmasının hastalanmasından daha farklı bir biçimde algılamak olanaksızdır... Temsilciler yönetimi ve sosyal uzlaşmaların anayurdu olan İngiltere devrim olmadan gelişti ve dünyanın yarısını ele geçirdi. Bunlar yeni düşünceler değil. Ancak bunları pek iyi anımsamıyorlar. İngiliz liberalizminin Avrupa tarihinde son yüzyıl boyunca oynadığı rol işte budur. Bu konu üzerine bir bildiri hazırlamak gerekiyor.’

Bu düşünceler aklından geçerken Klim İvanoviç kendisini uyardı.

‘Ben anayasa yanlısı demokratların parti üyesi gibi düşünüyorum.’

Kendi kişisel yaşam deneyiminin başkalarının deneyiminden ortaya çıktığını biliyor ve genç yaşlardayken bu durumun onu incittiğini ve endişelendirdiğini, ancak daha sonra sözcüklerin baskısına alıştığını biliyordu. Bu sözcükler kendisine ait düşünceleri basitleştiriyor, mükemmel bir biçim almalarını, özgün bir güce, özgün bir parlaklığa sahip olmalarını engelliyordu. Farkında olmadan, koşullar gerektirdiğinde, kendi düşüncelerini başkalarının sözcüklerine büründürmekten vazgeçeceği konusunda kendi kendisini ikna ettiği oluyordu. Ancak özgün, benzersiz düşüncelerinin içinde eridiği bu yükten kurtulmanın gerekliliğini hissettiği gün gelip çatmıştı.

Karamsar ve alaycı bir tavırla: ‘Ben yarım yüzyılı, İngiliz liberalizminin kurtarıcı olduğunu kabul etmek için yaşamadım,’ diye düşündü. Hızlı adımlarla yürürken düşüncelerin aklına daha kolay geldiğini, sonra da aynı kolaylıkla geride kaldığını fark ediyordu. Homurtulu bir endişe caddeleri dolduruyor, insanlar yiyecek satan dükkânların önünde kalabalıklar oluşturuyor, bağırıyor, her yerde kızgın, üstü başı dağılmış kadınlardan, erkeklerden oluşan küçük gruplar birbirine sıkıca kenetlenmişçesine duruyor ve fısıldaşarak bir şeyler konuşuyorlardı. Bir at arabacısı, arabasında oturmuş, tıraşsız yüzünü ekşiterek gazete okuyor, bulanık gökyüzüne bakıyordu. Her yerde askerler göze çarpıyordu. Askerler parıldayan süngülerle tren garlarına doğru bando sesleri ve hemşireler eşliğinde ilerliyorlardı.

‘Kendime karşı dürüst olmayı istiyorsam, kötü bir demokrasi yanlısı olduğumu kabul etmeliyim,’ diye düşünüyordu. ‘Demos’, yani ayaktakımının hakimiyetini Yunanlılar ohlokrati olarak adlandırmışlardı. Halka hizmet etmek, halkı yönetmektir. Başka bir şey değildir. Bir bireyci olarak, toplumun hiyerarşik ve aristokratik düzenini doğal ve yasal olarak kabul etmeliyim.’ Bu düşünce-

* Latince halk demektir.

lerle Samgin kendine özgü bir şeyler bulmuş oluyordu ve yerel mahkeme binası önüne geldiğinde yüzünü ekşiterek, Liteyniy cad-desi boyunca Neva nehrine, orada bulunan, dumanları kararsız ve tek tük gökyüzüne yükselen ve üretim yapan fabrikalara baktı. Avukatların odasında ateşli bir tartışma sürüyordu. Beş kadar avukat, geniş yüzlü, sakallı bir avukatı duvara doğru sıkıştırarak ona:

“Sözünüzü sonuna kadar söyleyiniz!”

“Evet, evet,” diye bağıyorlardı.

“Haayır, bu tehlikeli bir düşünce!”

Adam, gür kaşlarının altından, sarı geniş sakallarının arasından, sevecen bir gülümsemeyle bakıyordu. Büyük mavi gözlerinde çekingен bir ifade vardı. İnce, neredeyse soprano sesiyle, suçlu bir tavırla:

“Söylediklerimi soru biçiminde ifade etmiştim. Bu düşünceyi savunmuyorum. Bana kalırsa, ordu biçiminde karşımıza çıkan düşmanla savaşmak, Eserlerin gerilla birlikleriyle savaşmaktan daha kolay,” dedi.

Tanınmış bir avukat ve en büyük bankalardan birinin hukuk danışmanı Vişnekov, kararlı, bariton sesiyle:

“Almanlar, sosyal demokratların iyi yurtseverler olabileceklerini göstererek, Marx’ın uluslararası öğretisini sonsuza dek lekelemiş oldular...” dedi.

“Ancak Zimmerwald...”

“Onunki yararsız bir kasılma...”

Odanın ortasında çok şişman, gri gözlüklü, dağılmış gibi görünen yaşlı bir adam oturuyor ve arada bir koltuğunun altını kaşıyarak, sözcükleri yan cebinden yavaşça çıkartırcasına, ağır ağır soluyarak konuşuyordu:

“Karenо, Hamsun’un üçlemesinin anarşist, Nietzsche yanlısı, Ibsen düşüncelerinin uygulayıcısı bir kahramanıydı, ancak bunların tamamından Storting’deki* yeri uğruna vazgeçmişti. Biliyor musunuz, bunda etkili olan düşüncelerden çok örneklerdir... Fransa, efendim Fransa, hukukçuların, yasa koyucuların hakimi-

* Norveç parlamentosu -ç.n.

yetlerini sürdürdükleri bir ülke olarak...”

Konuştugu büyük burunlu, esmer, saçları Gogol tarzı kesilmiş adam: “Evet, düşüncelerini tıpkı kadınlarını güzelce giydirir gibi, güzel biçimlere büründürüyorlar,” diye ekledi; kâğıtları hışırdatmayı bırakan yaşlı adam elini onların üzerine koydu ve konuştuğu adamı dinlemeden yüksek ve kızgın bir sesle:

“Hayır, siz bir düşünün, on dokuzuncu yüzyıla bizler Karamzin’le, Puşkin’le, Speranskiy ile başladık, yirminci yüzyılda ise Gagon, Azef ve Rasputin’e düştük... Musevi’den doğma bir soysuz, ülkenin en güçlü, ulusal denilebilecek partisini yok etti; köylülerden doğma, ne idüğü belirsiz bir adam, köy masallarına konu olan bir aptal ise tahtı yıkmaya başladı...” dedi.

“Yine de aptal olduğu söylenemez...”

Samgin, mahkemede yapacağı konuşma için hazırladığı evrakı gözden geçirirken konuşmalara kulak veriyor, en güzel sözleri yakalamaya çalışıyordu. Güzel söz ustalarını kıskanma özelliğini henüz yitirmedüğinden, kendine Gagon ve Azef’in yanında Rasputin’i anımayı akıl edemediği için sitem etti. İlk iki insan çok geniş yorumlara açıldı...

Şişman ihtiyar, burnunun üzerindeki gözlüğünü hızlı bir hareketle çıkardı, havada salladı ve ağır ağır soluyarak bağırmaya başladı:

“Hayır, bağışlayın. Plehanov yenilenleri alaya alıyor, aynı tavrı Kautzi* ve Wanderwelt de takınıyorsa, ben de yenilenlerin kafalarını kazıtmak gerektiğini söylüyorum! Evet. Kafalarının yarısını, ağır işlerde çalıştırılacak olanlara bir zamanlar yapıldığı gibi tıraş ettirmek gerekiyor! Öyle ki... herkes görebilsin ki o adam yenilendir, düşmandır! Evet, evet!”

Biri gülmeye başlayınca, yaşlı adam daha da isterik bir sesle:

“Hayır, bağışlayınız ama bu komik değil, bu toplumu iç düşünmana karşı savunma tekniğidir...”

“Kazimir Bogdanowicz haklı, bu insanlar özel bir damgayla işaretlenmelidir.”

“Duma üyesi Bolşevikleri, ağır işlerde çalıştırılmak üzere sür-

* II. Enternasyonalin Alman liderlerinden. İşçi hareketi düşmanı.

düler... ancak bundan kimler memnun oldu?”

“Yalnızca, milletvekillerinin dokunulmazlığı ilkesi kaldırılmış oldu.”

“Dün onlar, yarın ise bizler.”

“Vıborg’u anımsayınız.”

“Onlar, Parislilerin 1871’de gerçekleştirdikleri çılgınlığı yinlemeleri için Rusya’nın yenilgiye uğramasını istiyor.”

“Evet, tabii! Onlar bunu saklamıyor...”

“Bize monarşinin yıkılışı gerekli...”

“Bize değil, Rus halkının tamamına!”

“Enternasyonalizm, yurt, anayurt duygusunu taşımayan insanların öğretisidir...”

Frak giymiş insanların sayısı giderek artıyordu ve on beş kadar insan masanın çevresinde toplanarak bağırırmaya başlamıştı; yaşlı adam kollarını masanın üzerinde açarak, yüzer gibi, kıpkırmızı yüzünü yukarı doğru kaldırarak bağırımı sürdürüyordu.

“Ben tüccar değilim, soylu değilim, toplumsal sınıfların dışındayım. Ben birey haklarını, bu hakların kültürel anlamını kavrayamamış bir devlette savunarak ağır bir görevi yerine getirmiş oluyorum.”

“Toplumsal devrim, maceraperestlerin ütopyasıdır.”

“Rusları, Rusları...”

“Musevileri de. Marx, Musevi’ydi.”

“Lenin Rus’tur. Avrupalı sosyalistler, toplumsal devrimin hayalini kuruyorlar.”

Samgin, insanların seslerinde devrim karşısında duydukları korkuyu ilk kez fark etmiyordu ve daha dün kendisinin böyle bir korku taşımadığını söyleyebilirdi. İnsan topluluklarına karşı beslediği kuşku ve hatta düşmanca yaklaşım, uzun süre önce oluşmuştu. Mutsuz, ezilmiş halkla ilgili konuşmalar, Samgin’i daha ilk gençliğinde bıktırmıştı. Aynı biçimde Samgin, yürüyüşlerin ve genel olarak toplumsal hareketlerin bir sonuç getirmediği konusunda da zamanla ikna olmuştu. 1905 yılında isteği dışında olaylara katılışı, kitlelerin gücüne kuşkuyla yaklaşmaya başlamasına neden olmuştu. Samgin, Moskova ayaklanmasının amatörce bir

oyun olduğuna uzun süre önce karar vermişti. Çağın istemlerine uyararak, Marx'ın, Plehanov'un, Lenin'in kitaplarına da göz gezdirmişti kuşkusuz; bu çalışmaya çok az ve isteksizce zaman ayırmış, ancak harcadığı zaman da, dünyanın kültürel gelişim sürecini yeni bir biçimde yansıtan felsefeye katılmamak için yeterli olmuştu. Hayır, tarihi yaratanlar hiç kuşkusuz, insanların körü körüne inandıkları düşüncelerle bir araya gelerek oluşturdukları toplumsal sınıflar değil, bireyler ve kahramanlardı ve bu konuda İngiliz Charles'le, gerçeğe Alman Musevisi Marx'tan daha yakındı. Marksizm, birey ve tarihin önemini sınırlandırmakla kalmıyor, bunları neredeyse tümüyle yok ediyordu. Böyle bir ruh hali, Klim İvanoviç Samgin'de oldukça sağlam bir biçimde yerleşmiş, içinde, önder, kahraman, günlük gerçeklerin baskılarından bağımsız kalabilen bir insana özgü özellikleri geliştirmeyi görev bilmişti.

Ancak bir yıldan beri Samgin, içinde, nedenlerini saptamaktan kaçındığı belirsiz bir endişe seziyordu. Bugün ise, meslektaşlarının endişeli konuşmaları arasında frak giymiş insanların çaresiz haykırımlarını dinlerken, kendisi için dost ve düşman olarak gördüğü yeni insanları saymaya başladığını fark etti. Arkadiy Spivak, Yakov yoldaş, Harlamov, evet, kuşkusuz Harlamov da dostların arasındaydı. Herhalde baskı altındaki halkı savunan Tagilskiy de Lütov gibi dengesiz bir figür olmalıydı. Makarov, haydut İnokov, Poyarkov, Tosya ve birçok kişi daha. En sonunda da eski tanıdığı Kutuzov. Güçlü ve insanı varlığıyla ezen Kutuzov. Bunların tamamı toplumsal devrimin gerekliliğine inanan, fabrikalarda, orduda propaganda yapan, siyasi yürüyüşler düzenleyen, iç savaş hayalleri kuran insanlardı.

'Tarihi yaratan kahramanlardır... Yüreklilerin çılgınlığı... Harlamov...' diye düşünüyordu Samgin.

Mahkemedeki davada rakibi olan, Nifont Yermolov buram buram parfüm kokarak yanına geldi; yakışıklı, zengin, bakımlı, tıpkı bir kadın gibi al yanaklı, ela gözleri mahmur bakan, bıyıkları yukarı doğru kıvrılmış, kır ve üçgen sakallı bir adamdı.

"Değerli Klim İvanoviç, bana bir iyilik yapabilir misiniz, dava-

yı erteleyemez miyiz? Az sonra küçük bir davam, ardından da danışmada çok önemli bir toplantım var, çok rica ediyorum!”

Yermolov, pembemsi parlatılmış tırnaklı elini uzattı.

Samgin, öneriyi memnuniyetle kabul etti, çünkü o sırada müşterilerinin haklarını savunmaya hiç istekli değildi. Çantasına evraklarını yerleştirdi ve evine gitti. Mahkemede olduğu süre içerisinde hava değişmişti. Denizden esen nemli, sonbahar habercisi rüzgâr, binaların çatıları üzerindeki kirli bulutları sürüklerken, onları Liteyniy caddesinin koridoruna sokmak için çabalamaya başladı; rüzgâr insanları göğsünden, yüzlerinden, sırtlarından itiyor, ancak insanlar rüzgârın çabasına aldırmadan, hızlıca yürümeyi sürdürerek, binaların bahçe girişlerinde ve kapılarında kayboluyorlardı. Samgin, otuz kişilik bir grup halinde, cezaevi konvoyunun ellerinde kınlardan çıkartılmış kılıçlarla eşlik ettiği tutuklu topluluğunun önüne geçti; tutuklulardan biri kısa boyluydu ve koltuk değnekleriyle ayaklık üzerinde yürüyormuş gibiydi. Tutuklu kambur görünüyor, rüzgâr ılık çalıyor, hışırtıyla uçuşuyor ve kılıçların mavimsi uçlarını sivrileştirircesine:

“Hazır-o-ol!” diye fısıldıyordu.

Ardından caddede bir cenaze yürüyüşü başladı.

Bu bir savaş kahramanının cenazesiydi; metal borular cenaze marşı ezgileri çalıyor, siyah atlar ve bataklık kurbağaları gibi yeşilimsi askerler püskül ve saçakları sallanarak ilerliyor, tek eliyle arabaya tutunmuş, baştan ayağa siyah giysiler ve uçuşan tüller içerisinde uzun boylu bir kadın taşlaşmış adımlarla yürüyordu. Rüzgâr kadını parçalara ayırmak ya da yukarıya, bulutlara fırlatmak istiyor gibiydi. İnsanlar, telaşla ve endişeli yüzlerle, kahramanın cenazesine, tutuklulara ve birbirlerine dikkat yöneltmeden günlük işlerine gidiyorlardı. İşte yaralılarından oluşan bir grup daha geçiyordu; önlerinde gözlüğü altın çerçeveli, iri, şişman bir hemşire yürüyordu. Samgin, bu kadına daha önce rastladığını düşündü:

Klim İvanoviç Samgin: ‘Harlamov,’ diye düşünüyor, belleğinde Harlamov’un, Yelena’ya Bolşeviklerin ne yapmak istediklerini açıklarken kullandığı alay dolu, şakacı sözleri canlanıyordu: “Yanabilen her şey, ancak yanabileceği sıcaklığa ulaştığında ve yeter-

li oksijen ortamında yanmaya başlar. Bu iki ortamdan yoksun bırakılması durumunda, elde edebileceğimiz sonuç yanma değil, çürüme olur. Çürüme, Marx'a göre, işçi sınıfının yanmaya başlaması, dünyayı yangın yerine çevirmesi için gerekli bir süreçtir. Günümüzde işçiler ve köylüler yeterince ısıtıldı, oksijen görevini ise çok iyi bir biçimde Bolşevikler görüyor, bu yüzden işçi sınıfı alev almak üzere." 'Harlamov gibi şakacı insanlar, Bolşeviklerle benzer düşünceleri paylaşan insanlar. Herhalde o da, Tagilskiy gibi birinci kuşaktan aydındır. Tıpkı Dronov gibi. Bunlar, geleneklerden yoksun, okullarında aldıkları bilginin dışında, ülkelerinin tarihleriyle hiçbir bağlantısı olmayan, rastgele insanlar.'

Samgin, 'aşçı' çocuklarının liseye gitmelerine engel olmak isteyen bakan Dalyanov'u anımsadı; ancak bu noktada düşüncelerindeki biraz katı dönüş, belirli bir tereddüde düşmesine neden oldu ve dairesinin kapısını açarken, kendini haklı çıkarmak için çaba gösterirken:

'Endişeye kapılmam, yirminci yüzyıl nihilistlerinin beni aşma çabalarından kaynaklanmıyor aslında...' diye düşündü.

Ancak bu düşünce, âdeta kendiliğinden eğik bir düzlemde kayıyor gibiydi:

'Roma'nın sonunu, yine Romalıların yetiştirdiği barbarlar getirmişti.'

Ardından, Brüsov'un Hunlarla ilgili şiir dizeleri ve sosyalist milletvekillerinin kürek cezasına mahkûm edilmeleri gelmişti; bunları daha önce de birçok kez düşünmüştü.

'Beş kişiyi ağır çalışmaya mahkûm ettilerse, bir başka beş yüz kişi bu kararı kendilerine meydan okuma olarak algılayacaktır.'

Masanın önünde oturmuş, başını tek eliyle tutarken, Samgin yeşil masa örtüsünün üzerinde, sigaradan gelen mavimsi dumanın yayılışını izliyor, üzerine üflediğinde duman kayboluyordu. Düşünceleri de tıpkı bu hafif duman gibi yayılıyor ve başka düşünceler aklına geldiği an, aynı hızla kayboluyordu.

'Düşüncelerin sağlam, düzgün bir ip gibi güçlü bir hale getirilmesi için bir iş gerekiyor... Bir örümcek, ağını, kesin bir amaca ulaşmak için örer.'

Aşırı derecede rahatsız edici olan bu düşünceler içlerinde ra-

hatsızlık verici bir tür sitem gizliyor ve yaşamın anlamsız olduğunu fısıldıyor gibiydi ve Samgin, bu düşünceleri yanlış insanlarla ilgili düşüncelerine hızla dönerek bir kibrit gibi söndürüyordu.

‘Gagon, Azef, Rasputin. Kim olduğunu kimsenin bilmediği rahip İliodor. İçişleri Bakanlığı’na Protopopov’u aday olarak gösteriyorlar.’

Samgin, Protopopov hakkında söylenenleri anımsadı. Bu insan siyasi düşünceleri belirsiz, hatta pek de eğitilmiş olmayan, ancak iş bitirici, kıvrak zekâlı, atılgan birisiydi ve bu atılganlığında bile sağlıksız bir şeyler vardı. Küçük Simbirsk soylularından bir taşralı olan Protopopov, Paris’te Polonyalı devrimci Podlewski tarafından öldürülen general Silverstov’un ölümünden sonra bir kumaş fabrikasını miras olarak almıştı. Genelde ne olduğu belirsiz ve değersiz bir insandı.

‘Ülkenin tüm sağlıklı güçlerini harcadığı görülüyor... Milükov’un partisi –bunlar on dokuzuncu yüzyılda biriken şeyler ve burjuvaziyi örgütlemeye yönelik şeyler. Bu partiye üye olmalı mı? Kendini onun programıyla sınırlamak, iş adamlarının yönetimine tabi olmak, onlar arasında kişiliğini yitirmek...’

Kendisi için de beklenmedik biçimde, partiye girmeyi ilk kez düşünüyor ve bu da endişeli ruh durumunu güçlendiriyordu.

‘Partiler de çevredeki her şey gibi yıkılıyor,’ diye düşündü ve sigara izmaritini küllüğe acımasızca bastırdı.

Son zamanlarda düşüncelerini gözden geçirirken, sık sık aralarında çok akıllı başında olanlara rastlıyordu; örneğin iplik iği, örümcek ağı bu tür düşüncelerdendi; o zaman da kendisini öyle yüksek bir konuma getiriyordu ki, bu yüksekliğin tehlikeli olduğunu ve bu konumda kalmak için bunları bazı eylemlerle güçlendirmek gerektiğini hissediyordu. İnsanlara gücünün tartışılmazlığının kanıtını ve onların dikkatini üzerinde toplamak hakkına sahip olduğunu ortaya koyabilmeliydi. Ancak her defasında, toplantılarda hazır bulunduğunda, öfkeli konuşmaların, sinirli tartışmaların insanlarda bir endişe, yarın kaygısı uyandırdığını, onların da kendisi gibi güçlerini ortaya koyma niyetinde olduklarını, ancak bu güçlerine güvenemediklerini hissediyordu. Çevresinde hiç-

bir partiye bağılı olmayan insanların çoğunluğu oluşturduğunu, bu insanların da, kendisi gibi, bağımsız oldukları için gururlandıklarını, siyasete katılmadıklarını vurguladıklarını ve siyaseti eleştirme hakkından olabildiğince yararlandıklarını görüyordu.

Böyle insanların sayısı giderek artıyordu. Bazen Samgin, bu tür insanların sayısının aşırı yüksek, ancak kendisinin de onların arasında en yetkin ve fark edilir bir kişi olduğu konusunda ikna oluyordu. Özellikle, o günden kısa bir süre sonra İvan Dronov'un onu götürdüğü, Leonid Andreyev'in dairesinde yapılan toplantı, bu konuda çok karakteristikti.

İvan Dronov, hep biraz içkili ve daha da içmeye hazır, pahalı ama özensiz giyinen, saçları dağınık, renkli kravatı sola doğru kaymış, iri çeneli yüzü biraz kasılan birisiydi. Dronov'un ruh hali son bir yıl içerisinde fazlasıyla değişkenlik gösteriyordu; İvan, giderek daha çok yerinde duramayan, bir türlü huzura kavuşamayan ama bazen de ruh hali baskı altında, tamamen çökmüş, hüznü dolu ve içinde doldurulamayan bir boşluk taşıyan birisi gibi dolaşıyordu. Klim İvanoviç, Dronov'u bilgi veren, olayların nabzını tutan, güncel olayların ısı değerlerini ölçen bir aygıt olarak görmeye alışmıştı; ancak bu yeteneğini giderek yitirdiğini ve Samgin'in hem göremediği hem de anlayamadığı bir engelin üzerinden atlamak istediğini ve genel olarak artık yalnızca kendisiyle ilgilendiğini fark edebiliyordu. Böyle bir ruh hali içerisinde Dronov, kaşları çatık, suçlar gibi sitemkâr bir bakışla baktığından daha da itici görünüyordu.

Samgin: "Akşamdan kalma mısınız?" diye soruyor, Dronov ise: "H-hayır, öylesine... Yorgunum," diye yanıtlıyordu.

Ancak, bazen de İvan neşeli bir dehşet içinde çıkar gelirdi -böyle bir ruh hali mümkünse tabii. Çok konuşur, arada bir güler, komik bir halde kendini yoklar, çekiştirir, tırnaklarıyla yeleğinin düğmelerine vurur, çuvaldan saçarcasına havadisleri dökerdi.

İvan, Samgin'in odasında, kendisinden hoşnut bir tavırla: "Hayır, Klim İvanoviç, sen bir düşünsene!" diyordu. "Başbakanın, Gakebuş, Leonid Andreyev, Korolenko ve Gorkiy'nin katılımıyla toplum önünde konuşmalar düzenleme düşüncesinin başka bir yerde uygulandığını görmüş müydün? Gakebuş'a yüz bin,

Andreyev'e söylediği satır sayısına ödenen ücretin dışında altmış bin, Korolenko ve Gorkiy'e satır başına birer ruble ücretle. Burası senin için Avrupa değil! Bu dünyanın en komik olayı, çok gülebileceğin bir şey!"

Ardından Dronov, tuhaf bir olay anlattı; Leonid Andreyev'in evinde, birkaç gün boyunca, kaçak olarak bir Bolşevik saklanmış. Bolşevik ev sahibiyle kavga edince Leonid Andreyev tabancasıyla ona ateş etmiş. Dronov, daha önce anlattıklarıyla hiçbir bağlantısı olmaksızın, subayların lüks bir birahane de Rasputin'i dövdükleri ve saraylı soyluların, tahttan Çar Nikolay'ı indirerek yerine Mihail'i getirmek istedikleri konusunda dedikoduların dolaştığını söyledi.

Dronov, neşeli bir tavırla: "Beni getirselermiş tahta!" dedi, sonra da Şalyapin'i taklit ederek, detone bir biçimde sürdürdü konuşmasını:

"Ben olsaydım, onlar için çarlığı yönetir!

Hazinelerini harcar, paralarını tüketir!

Canım nasıl isterse yaşardım;

Hakimiyet zaten bunun için değil midir!.."

"Neye seviniyorsun?" diye sordu Samgin.

Dronov: "Aslında... bilmiyorum ki!" dedi, kendini koltuğa bırakarak; artık biraz daha rahat ve düşünceli bir tavırla konuşuyordu: "Belki de bu bir sevinç değil, korkudur. Biliyor musun, ben hep sarhoş olan ve genel olarak hiçbir işe yaramayan, ancak yine de aptal olmayan bir insanım. Evet. Dediğim gibi, insanlara bakıyor, birilerinin siyaset yaptığını, diğerlerinin yakışsız davranışlarda bulunduklarını görüyorum; son zamanlarda o kadar çok hırsız türemiş ki, Almanlar gelmiş olsa yağmalayabilecekleri bir şey kalmadı gibi! Almanlara acımıyorsun, onlar bunu hak ediyor! Onların cezalandırılması, Fransızların mutluluğudur. Ancak yine de Rusya'ya yazık."

Dronov, koltuktan tıpkı bir top gibi fırladı ve bardağa şarap doldururken, emin bir biçimde:

"Bizdeki devrim devasa boyutlara ulaşacak Klim İvanoviç. İşte işçilerin savaş karşıtı yürüyüşleri de başlamış, bunu biliyor

muydu? Yiyecek sıkıntısı da başlamış; ekmeğin tamamını orduya yedirdiler. Ah, ah, bu işin sonunda Avrupalılar kendi aralarında anlaşarak barış yapacak, Rusya'yı küçük parçalara böldükten sonra da kemiklerinden etlerini sıyırmaya başlayacaklar,” dedi.

Bu konuda üç dakika kadar daha konuştuktan sonra, Samgin'e bir bakanlık gazetesinin kuruluşuyla ilgili toplantıya gitmeyi önerdi. Klim İvanoviç teklifi kabul etmedi; neredeyse her gün yapılan, insanların endişelerini giderme gereksinimlerini karşıladıkları bu gibi toplantılar ona yorucu geliyordu. Samgin, bu endişelerin, herkesin kaçınılmaz felaketi öngörmesinden kaynaklandığını fark ediyordu. Ayrıca yapıları itibarıyla bu toplantılara katılanlar giderek daha büyük çeşitlilik gösteriyordu. Samgin'in özellikle hoşuna giden nokta, toplantılara katılanlar arasındaki yansız ve parti tutmayan kitlenin, gün geçtikçe reformist ve devrim yanlısı olduğunu saklamayan insanların katılımıyla büyümesiydi. Samgin, partilerin ufalandığını, dağıldığını ve bir tür örgütlenme sürecinin yaşandığını düşünüyordu. Dronov'un “gotsliberdan” olarak nitelediği, Harlamov'un, ise çoktan beridir “hainliğin mütevazı Ortodoks Alman öğrencileri” olarak tanımladığı Menşevikler; demokratik anayasa partisinin üyeleri; hatta Stratonov, Alyabyev gibi Ekim Devrimi yanlıları; salonların köşelerine saklanan profesör Platonov; Myakotin, Peşehonov, hasta numarası yaparak öksürüp duran “Novoye Vremya” dergisinin yazarı Menşikov gibi renksiz figürler ve daha birçok ünlü kişi bu toplantılarda boy göstermeye başlamıştı. Genel olarak ortalığa düşünce özgürlüğü hakimdi. Taşralı Kadet partisi üyesi Advokatov: “Avrupa'nın anladığı biçimiyle bizde demokrasi var mıdır?” sorusunu ortalığa attı ve yarım saat içerisinde Rusya'da demokrasinin var olmadığını kanıtladı. Onu da herkes gibi çok dikkatli bir biçimde dinlediler; her insanın net ve kesin olan, teselli edici, tarihi belirleyecek, birlik sağlayan sözler söylemek ya da duymak istediği fark edilebiliyor, Samgin'e ise tüm bunlar yalnızca sıradan bir:

“Hazır-o-ol!” sözcüğü halinde duyuluyordu.

Özellikle Leonid Andreyev'in dairesinde yapılan konuşmalardan birisi, Samgin için hiç unutamayacağı ağır bir anı olarak kalmıştı.

Pencereleri Marcovo Polye'ye bakan büyük odada ilginç, saçları kulaklarına doğru taranmış hanımlar, terzilerin ustalığını sergiliyormuşçasına güzel ve şık giysili genç beyler, saygın avukatlar ve edebiyatçılar toplanmıştı; oda, insanlar buraya daha yeni taşınmış ve eşyalar henüz yerleştirilememiş gibi, sıcak bir ortamdan yoksundu. Samgin, pencerenin yanına oturmuştu. Dışarıda, sonbaharın kapalı havasına özgü, öylesine bir sessizlik hakimdi ki, ev, uzaklarda, kent dışında bir yerlerdeymiş duygusu veriyordu. Ayrıca, her zaman olduğu gibi, ıssızlığı iyice vurgulamak istercesine, yağmur suyu borusuna arada bir çarpan bir tel sesi de duyuluyordu.

Biraz boş odada, sesler aşırı derecede yüksek ve öfkeli duyuluyor, insanlar masanın çevresinde ikişer üçer kişilik gruplar halinde dağınık oturuyordu. Masada, büyük bir semaver buhar bulutu içinde duruyor, kömürün kokusu hissediliyor, zarafetten yoksun, kaba hareketleri olan siyah saçlı bir bayan çayı dolduruyor ve ortalıktaki karbonik asit kokusunun bu kadından geldiği izlenimi oluştuyordu.

Yakışıklı ama yüzü az hareketli, kadife bir mont giymiş ev sahibi, başını kavga edercesine sallayıp duruyordu; bir eli masanın üzerindeydi; diğeriyle arada bir uzun saç tutamlarını kulağının arkasına atarak:

“Ben, yalan söylemiş ve söylemeyi de sürdüren bir insan olmak niyetinde değilim. Yalnızca korkak ya da aklını kaçırmış olanlar, düşmanlarının evlerini yaktıkları bir gecede halkların dostluklarından söz edebilir,” diyordu.

Masanın öteki ucunda oturan ve kararmış bir yağlıboya tablonun ağır çerçevesi altında, masanın ucuna yapıştırılmış gibi duran kumral saçlı bir adam: “Bu gibi düşünceleri savunanlar evsiz barksızlardır,” dedi.

Edebiyatçı, gür ve koyu renkli kaşlarını bir kaldırıp, bir indiriyor, bu hareketiyle yüzüne canlılık katmaya çalışıyordu.

Andreyev: “Yurdumuz tehlikededir, işte sabahtan akşama kadar bağırarak zorunda olduğumuz konu budur,” diye önerdi, sonra da sözcüklerin bileşimlerini hiç zorlanmadan oluşturarak

konusmasını sürdürdü: “Yurdumuz tehlikededir, çünkü halk onu sevmiyor ve savunmak istemiyor. Bizler halkı ustalıkla yazdık, onu içten bir anlatım kullanarak betimledik, ancak gerçekte onu tam olarak hiç tanıyamadık ve daha henüz, halkın yurdunun kaderine umursamaz bir tavır takınarak öcünü almakta olduğu şu sırada tanımaya başlıyoruz.”

Köşeye yapışmış gibi duran adam, nezaketten yoksun bir tavırla: “Ne kadar da saçma sözler bunlar,” diye söylendi. Onun bu sözleri Samgin’in tanıdığı bir avukatın sorusunu engellemiştir. Avukat:

“Peki, ya Yahudileri yağmalayanların ülkesi olan Rusya’nın açtığı cephelerde Rusya’ya duydukları sevgi uğruna ölen Yahudiler için ne diyeceksiniz?” diye sormuştu.

Edebiyatçı, bilgiç bir tavırla: “Ben, başka dinden, başka topraklarda doğmuş insanların, kendilerini sömürmekte olanların çıkarlarını savunmalarına şaşırmıyorum. Romalılar, dünyayı kölelerinin güçleri sayesinde ele geçirdiler, bu hep böyleydi, hep böyledir ve böyle kalacak!” dedi.

“Ah, kehanette bulunmayalım lütfen! Anlayın işte, bir Musevi kendisini ırkının düşmanı olarak gören ulusun çıkarları için savaşıyor.”

Aşırı kilolu olmaya meyilli, iri, solgun yüzü belirsiz bir top sakalla süslü yayın yönetmeni Jerusalimskiy bu sözlerle karşı çıktı.

Sönük ve sıkıcı bir ifadeyle: “Bağırarak kuşkusuz gereklidir,” dedi. “İlk başta ‘yaşasın,’ diye bağırıyorduk, şimdi ise ‘imdat’ diye bağırarak zorunda kalıyoruz. Biz bağırırken Almanlar bizi yakamızdan yakalayarak müttefiklerimize karşı yürümeye zorlayacaklar. Ya da müttefiklerimiz bizim adımıza Almanlarla barış yapar ve bize: ‘Alın Polonya’yı, Ukrayna’yı; canınız cehenneme, batıklıkta kaybolup gidin! Yeter ki bizi rahat bırakın’ derler.”

Tıknaş, yüzü pürüzlü, yine edebiyatçı bir yazar, gırtlığını temizleyerek ve hafifçe öksürerek, avucuyla cılız, kırılmış saçlarla kaplı başının tepesini ovuşturarak:

“Almanlarla devletin bölünmesine neden olacak görüşmeler yazın yapılmıştı bile,” diye belirtti.

Konuşma yavaş, isteksiz sürüyor, insanlar temkinli, düşüncele-
rini dışa vurmaktan kaçınarak konuşuyorlardı. Bu belki de, bir-
birlerinin önünde aynı düşünceleri, sıkça yinelemekten yorulmuş
olmalarından kaynaklanıyordu. İnsanların çoğunluğu, düşüncele-
rinin doğruluğunu ve derinliğini kanıtlamaya çabalarken kendi
kitaplarından alıntılar yapan, ancak nedense alıntıların anlamları-
nı yerinde kullanamayan edebiyatçının konuşmalarıyla çok ilgi-
leniyormuş havasındaydılar. Gri görümlü, yaşlı bir kadıncağız,
alçak sesle, uzun boylu, şişman, saçları kulaklarını kapatacak bi-
çimde taranmış gözlüklü bir kadına:

“Çok sinirlidir. Geceleri uyumaz, hep düşünür, bir şeyler ya-
zar ve demli çay içer,” diye anlatıyordu.

Yalnız arada bir, kararmış tablonun altındaki köşeden, gide-
rek daha sık, hoş olmayan, iğneleyici sözler duyuluyor ve tıpkı
ipek kurdelenin çözülmesini andıran, kuru ve ince bir ses çevreye
yayılıyordu:

“Biliyor musunuz, yüz elli milyonluk halkın kaderinin bir kişi-
nin, hem de Grişka Rasputin gibi birisinin davranışlarına bağlı ol-
ması insana komik bile geliyor...”

Köşelerden duyulmakta olan bu gibi seslere Samgin giderek
daha dikkatli kulak kabartmaya başlamıştı; ancak bu kez, dinle-
mesine ev sahibi engel oluyordu. Andreyev, çok koyu çayının şe-
kerini karıştırırken yüksek ve kendinden emin bir sesle:

“İnsanlar, yalnızca uzaydaki var oluşlarının trajikliğini, evren
içerisindeki yalnızlıklarının korkunçluğunu kavradıktan, çözüle-
meyen sırların demir parmaklıklarına dokunarak bu parmaklık-
lardan tek çıkış yolunun bulunduğunu, onun da ölüme gitmek ol-
duğunu anladıktan sonra kendilerini kardeş gibi hissedebilirler,”
diyordu.

Andreyev, çay kaşığıyla çayı tattı ve yeterince sıcak ya da tatlı
olmadığını görünce, fincandaki sıvının yarısını çalkalama suyu-
nun koyulduğu bardağa döktü, fincanını semaverin önüne çektik-
ten sonra, ikna edici, barışçıl ve törensel bir tavırla:

“Sosyalistler ve Bolşevikler insanları herkesin tok olabileceği
bir noktada birleştirme hayalini kuruyorlar. Hayır, hayır! Bu saf-

ça bir düşünce. Bizler, tok olanların birbirleriyle çatıştıklarını da görüyoruz, işte gözlerimizin önünde savaşıyorlar zaten! Hep savaştılar ve daha da savaşıacaklar! İnsanların tok olduklarında huzur bulacaklarını düşünmek, o insanlara hakaret etmek demektir,” dedi.

Köşede oturmakta olan adam: “Bu sözler bir tür balık felsefesidir, Tanrı üzerine yemin ederim ki öyle!” diye bağırdı; ayağa kalkarak, elini havaya kaldırdı, parmaklarıyla kızılımsı, dağılmış saçları düzleştirmeye çalıştı. “Biliyor musunuz, bu sözleri dinlemek bile komik geliyor...”

“Lütfen, sözümü bitirmeme izin verin,” diye kibar bir tavırla rica etti edebiyatçı.

Kızıl saçlı adam, yüksek sesle ve kararlı bir tavırla: “Hayır, son sözü artık ben... yani daha doğrusu ben değil, işçi sınıfı söyleyecek,” diye açıklama getirdi ve çevresini sarmakta olan insanların yanından uzaklaşarak ev sahibine yaklaştı ve ona hitaben konuşmaya başladı:

“Siz zaten sözünüzü bitirmişsiniz! Sizin yazınsal öğretiniz artık en son noktaya, yani ölüme ulaşmıştır. Şimdi noktanızı koyunuz. Tarihte yeni başlangıç yapmış olanlara söz ve iş yapma hakkı verilir, evet, evet!”

Gri görünümlü kadını, Samgin’e dönerek: “Aman efendim, ne kadar da sevimsiz biriymiş bu adam,” dedi. “Leoniduşka, aslında onunla tartışılmasından hoşlanmaz. Çok sinirlidir, geceleri uyu-maz, hep bir şeyler üretip yazar, hep düşünür ve demli çay içer.”

“İşçi sınıfı tok olmak ve eğitim görme hakkını kazanmak istiyor. Bağışlayın, ama bunun için yönetimi tok olanların elinden koparıp almak zorunda. Koparmak. Savaşarak! İşte böyle. İş, üzerinde bir ruble ya da yüz ruble yazan, ancak gerçek değeri bir kuruş olan paraların insanlar için aynı olduğu bu duruma getirdiler. Artık posta pulları bile para yerine geçmeye başladı. Bankaların sanayi üzerinde hakimiyet sağlaması, mali sermayenin tekelleşmesi, yapılan işin paraya, anlamsızlığa, budalalığa dönüşmesi demektir. Hakimiyeti elinde bulunduran bankerler ve milyonerlerdir; Şeytan canlarını alsın, işçi sınıfını birbirlerine düşmanlık

besleyen gruplara böldü... baksanıza, nasıl bir savaş çıkardı; siz ise çay içip, balık felsefesi üretiyorsunuz... Hiç utanma duygunuz yok mu sizin?”

Konuşmayı kızgın bir biçimde kaşlarını çatarak ya da aldırılmaz bir tavırla gülümseyerek izleyenler vardı; Samgin’in önünde oturan, kafası tıraşlı, tümüyle gri görünümlü adam ise balık yakalamış gibi:

“Hah, işte bu, işte bu...” diyerek söyleniyordu.

Edebiyatçı, sırtını sandalyesinin arkasına dayadı, yakışıklı yüzü öfkeli, gri bir hal aldı; gözleri sanki biraz daha derinleşti, dudağını ısırarak ağzına çarpık bir görünüm verdi; masadaki kutudan bir sigara alınca, semaverin yanında oturan kadın alçak sesle: “Sigara içmeyi bırakmıştın!” diye anımsattı. O zaman Andreyev sigarayı ıslak, bakır tepsiye fırlattı, başka bir sigara aldı ve yaktı; konuşmacıya çatık kaşlarının altından, sigarasının dumanı arasından bakmaya başladı. Konuşmacı orta boylu, dar göğüs kafesli, gri ceketli, yakasız koyu renk gömlekli, geniş kemerli, dağınık gür saçları yüzünden başı boyuna göre büyük görünen, yüzü çok çilli birisiydi. Samgin birkaç saniye içinde bu adamı tanıdı:

‘Lavruşka. Bakırcının öğrencisi,’ diye düşündü.

“İşte bu parayı elinde tutanların, para tüccarlarının huzuru ve refahı için, benim uzaya bir yerlere, evrenin derinliklerine, cehennemnin dibine gitmemi istiyorsunuz...”

Saçları kulaklarına doğru taranmış kadın: “Anımsatınama izin verin, burada bayanlar var,” diye alıngan bir tavırla uyardı.

“Görüyorum! Ne olmuş yani?”

“Daha kibar konuşmanız gerekiyor...”

“Burada kibar olmayan hiçbir şey söylemedim ve söylemeye niyetim de yok,” diye kabaca belirtti konuşmacı. Sol elini havada sallayarak: “Açık konuşuyorsam da, öyle olması gerektiğini bilin; artık Kadetler bile cesurca konuşmayı deniyorlar,” diye ekledi; sağ elinin baş parmağını kemerinin içine sokmuştu; geriye kalan dört parmağı ise hızlıca hareket ediyor, bir yumruk halinde sıkılıyor, açılıyor, aynı zamanda alaca yüzündeki bakır rengi küçük bıyıkları da hareket ediyordu.

“Ben kendi isteğimle buraya gelmedim, beni akıllı konuşmalar dinleyeyim diye çağırdılar.”

Ensesi tıraşlı adam: “Kim çağırdı, kim?” diye alçak sesle sordu.

“Akıllıca sözler yerine ise yalnızca çılginca laflar duyuyorum, bağışlayın! Sınıflı bir toplumda, uzay ve sırlarla ilgili olarak yalnızca zihinleri bulandırmak amacıyla konuşulur; bunun başka bir nedeni yoktur, çünkü uzaylar ve sırlar, burjuvazinin kazancını arttırmamaktadır. Bu uzay konularıyla bizler, toplumsal sorunları çözdükten sonra ilgileneceğiz. Ayrıca o konuları, yalnızlıklarının ve savunmasızlıklarının bilinciyle korkuya kapılmış olan bireyler değil, bir dilim ekmeği nasıl elde edeceğim düşüncesinden kurtulmuş milyonlar çezecek, işte böyle! Dünyaya hapis olmuşluğumuz, ‘ölümün dünyada kol gezdiği’ ve bizim güneşin altında ‘tutsak hayvanlar’ oluşumuz ve de bunun gibi bir sürü konu üzerine, Piotr Sologub, sizden daha güzel, ancak tıpkı sizin kadar ikna edici olmaktan uzak bir biçimde yazıyor.”

Konuşmacı sustu, alt dudağını yaladı, yeniden elini salladı ve kapiya doğru:

“Eh haydi, elveda!” diyerek yürüdü.

Kapiya gidinceye kadar, içeride bulunanlar suskun kaldı; yalnızca saçları kazınmış olan, gürültülü bir biçimde soluk alarak:

“Hah, gitti işte,” diye fısıldadı.

Konuklar, merakla ev sahibinin ne söyleyeceğini bekliyordu. Andreyev, sonuna kadar içmediği sigarasını fincan altlığına tıpkı bir mum gibi koydu ve ince dumanını takip ederken, onaylayan, bilge tavrıyla:

“İlginç bir çocuk. Tüm dünyada aynı güzel havayı yaratmak isteyenlerden...”

Bir zamanlar, provokasyon suçlamasıyla karşı karşıya kalan bir devrimcinin gazeteci kardeşi destekledi:

“... daha derinden, yeraltından gelen, canı sıkıldığı an mutluluğu tekmeleme hakkını kendisinde gören bir insanın varlığını unutarak,” diye ekledi.

Edebiyatçı, güzel başını iki yana sallarken: “Evet, Dostoyevs-

kiy'nin insanını, edebiyatın, betimlemeye cesaret ettiği en özgür insan tiplemesini unutarak,” dedi. “Ancak, Dostoyevskiy'den daha öteye, yalnızca yaşamın trajik oluşu duygusunun verdiği son özgürlüğe yönelmek gerekiyor... Evrendeki yalnızlığın yanında Moskova'daki yalnızlık ne anlam taşıyabilir ki? Yalnızca madde- nin var olduğu, Tanrı'nın bulunmadığı boş bir ortamda?”

Samgin, içeride bulunan insanların, ev sahibini nezaket icabı, dikkatsizce, yavaşça söylenerek ve homurdanarak dinlediklerini fark edebiliyordu. Ev sahibi de bunu fark etmiş olmalı ki, başını eğerek sözlerini kesti ve işte o zaman öfkeli konuşmalar başladı.

“Gördünüz mü adamı?” diye sordu, kare enseli gri adam. “1906 yılının haydutlarından! Öyle değil mi?”

Hoşnutsuzluklarını en çok dile getirenler hanımlardı; şişman olan, acı çekiyormuş gibi yüzünü ekşiterek konuşuyordu:

“Kullandığı dili fark etmiş miydiniz! Ne kadar da bayağı söz- ler kullanıyordu, değil mi?”

Daha ufak tefek olan başka bir bayan, ilkinin söylediklerine katılırken, omuzlarını neredeyse kulaklarına kadar kaldırarak:

“Materyalist düşüncelerle zehirlenme, şaşırtıcı bir hızla yayılı- yor...” diye yakınıyordu.

Her zaman olduğu gibi, bu kez de birbirinin sözünü keserek, başkalarının söylediklerine dikkat vermeden, kendi düşüncelerini duyurmak için acele ederek herkes aynı anda konuşuyordu. Pü- rüzsüz, trikoyu andıran kırmızı bir giysinin içine sıkışmış esmer, kalın dudaklı, büyük burnu üzerinde tel gözlük bulunan bir ka- dın, göğsünden çıkan ve kulağa hoş gelen bir sesle, düşüncesini kanıtlamaya çalışıyordu:

“Biz bunu gerçekçiliğe borçluyuz; gerçekçilik yaşamı soğuttu, insanları âdeta toprağa bastırdı. Gerçekçi edebiyat dergilerindeki yeşilleşmeye başlamış can sıkıntısı ve küf, insanları ruhsal açıdan sefil hale getirdi. İnsanı kendi özgün haline, derin duyguların, bü- yük esinlerin kaynağına döndürmek gerekiyor...”

Ev sahibi, konuşmaları dinliyor, sigarasını içiyor ve konuşma- ların temposuna eşlik eder gibi başını sallıyordu.

Samgin, Lavruşka'nın karşısına çıkmasına şaşırmamış, yalnız-

ca bu tür rastlantılarla yıldızlar arasında yaptığı kıyaslamayı anımsamıştı.

‘Bunların sayıları az mı, çok mu? Artık çok gibi...’

Şişman kadın, teatral bir tavırla: “Aman Tanrım, kim bu, nereden?” diye sordu. Cildi pürüzlü edebiyatçı, gırtlığını temizleyerek hafif hafif öksürdü ve şöyle yanıtladı:

“Bu genç şair, şiirler yazıyor, hatta sanırım Bolşeviklerin yayımladıkları gazetelerde yazıyor. Onu ben getirdim. Göstermek için...”

Andreyev, onaylayan bir tavırla başını salladı:

“Evet, ben ‘Güzel Hanım’ı, ‘Rastlantı Sevinci’ni yazan şairin yerini kimlerin almakta olduğunu görmek istedim. İşte gördüm. Ama duyamadım. Şiirlerini okumasını sağlayamadık.”

Bir kadın: “Aman Tanrım, Tanrım! Nereye varacak bu işin sonu?” diye dramatik bir tavırla sordu.

Samgin, her zaman yaptığı gibi, kısa tümceler kurmaktan bile kaçınarak konuşmaları dinliyor, sigarasını içiyor ve susuyordu. Pencerenin camlarında sigara dumanı dolaşüyor, dışarıdaki karanlıkta ne olduğu belirsiz soğuk ışıklar saklanıyor gibiydi; bazen küçük bir ışık yanıyor, kayarak bir kuyruklu yıldız gibi yok olurken, kentin ucundaki yaşamı değil de, uçsuz bucaksız bir karanlığın uçurumunda var olabilecek yaşamın varlığını anımsatıyordu. Samgin, kendini kıvamlı, ılık ve ekşimsi bir sıvıyla dolmuş gibi hissediyordu; bu sıvı dalgalanıyor, içinde bir çıkış arayarak kaynaşıyordu.

“Biz hiçbir yere gitmiyoruz,” dedi Samgin. “Aklımız karışmış bir halde yerimizde sayıyoruz; devasa, çok renkli ülkemiz ise, tüm ağırlığıyla yatay bir düzlemde, giderek daha fazla gıcırdayarak yıkmaya yaklaşıyor. İleride bizi felaket bekliyor.”

Samgin sustu, çevredeki insanların kendisini dinleyip dinlemediklerine baktı. İnsanlar dinliyordu. Ender yaptığı konuşmalarında, Samgin, sesini yükseltmez, ciddi bir tavır takınır, alıntı yapmaktan, başka insanların düşüncelerini anımsatmaktan kaçınır, bu düşünceleri başka sözlerle sunarken, sonuçta insanların onun özgün bakış açısını ve kanılarını kabul ettiğinden emin olurdu.

Şimdi de başarılı oluyor gibiydi: Klim Ivanoviç Samgin'i dikkatle ve neredeyse hiç itiraz etmeden dinliyorlardı.

"Bizler aydınız, ruhen soylu insanlarız, demos aristokrasisiyiz; önde durmalı, dümenin başında, el birliğiyle, partilere dağılmadan, tek bir kültürel-siyasi güç, ancak öncelikle kültürel bir güç olarak öncü olmalıyız. Bizler mal sahibi, çıkar peşinde koşan insanlar değiliz..."

"Büyük çıkar peşinde koşuyoruz," diye yüksek olmayan bir sesle ekledi biri, ancak başka bir ses anında, ciddi bir tavırla:

"Bu doğru değil!" diye uyardı.

Samgin, her zamankine kıyasla bu kez daha içten konuştuğunu sezerek, sözlerini sürdürdü:

"Ben mülkiyete karşı değilim, hayır! Mülkiyet bireyin temelidir. Kültür ise bireysel çalışmaların ürünüdür; bu düşünce sanatın tüm güzelliği ve pozitif bilimlerin gücüyle kanıtlanır. Büyük mülk sahipleri hakimiyetinin yok edici, yaratıcı olmaktan çok, yıkıcı olduğunu görmek için Bolşevik, Rus tarzı Marksist ya da anarşist-Marksist olmaya gerek yok. Savaş, bize onların çılgınlıklarını göstermektedir. Ancak bir mülk sahibi grubu daha vardır ve onlar çoğunluktalar; onlar halka yakın yaşıyor ve biçimden yoksun maddenin, maddesel kültür ürünlerine, eşyalara dönüşmesinin neler mal olduğunu biliyorlar; ben ücra taşramızın küçük mal sahiplerinden, eyaletlerdeki kentlerin mütevazı çalışanlarından söz ediyorum; sizler bu gibi yüzlerce insanın var olduğunu biliyorsunuz."

Samgin, figürleri niteledi ve sonra düşmanca duygulara kapılarak:

"Bu sağlıklı ortamdan çıkmış edebiyatçılarımız, şöhrete yönelirken, taşrayı ve Rusya'nın ücra köşelerini, düşüncesizce ve karikatürize edilmiş bir biçimde betimliyorlar..."

Andreyev, beklenmedik bir anda ve büyük bir öfkeyle: "Oralarda Tühiler, vahşi suratlı, insanı andıran korkunç varlıklar yaşıyor," dedi. "Onlara hizmet etmem için beni ikna etmeye çalışmayınız, gitmem! İnsan acı çekmek için doğar ve tıpkı kıvılcım gibi yükseklerle yönelir, ancak ben tüm Avrupa'nın imparatoru ol-

mak isteyen Napolyon ile birlikte yok olmayı, cahil Yemelyan Pu-
gaçov ile kalmaya tercih ederim.” Andreyev, bunu söyledikten
sonra, Latince:

“Dixi!”* diye bağırdı.

Bu sözleri sanki insanların dilini çözmüş, herkes uykudan
uyanmışçasına konuşmaya başlamıştı. İlk konuşan yayın yönet-
meni oldu; ileyle grimsi top sakalını ovuşturan Jerusalimskiy:

“Bu sözleri anlayabiliyorum. Demokrasi geç kalmış gibi, evet!
Biz, işçilerin kapitalistlerle çatışmaya girmelerinin arifesindeyiz,”
dedi.

“Bizim için, bizim ülkede, bu söyledikleriniz zamansız bir ge-
lişme olacaktır...”

“Ancak gerçekleşmesi de kaçınılmaz gibi...”

Gri görünümlü adam edebiyatçıya doğru eğilmiş, onu dizinden
yakalamış ve yakışıklı, karamsar bir biçimde kaşları çatık yüzüne
bir köpek edasıyla bakıyordu:

“Siz, canım benim, fazlasıyla akıllı, dâhi olan...” diyerek coş-
kuyla bir şeyler anlatıyordu.

Kırmızı giysili esmer kadın, şişman hanımla tartışıyordu.

“Bize bir önder gerekli,” diye bağıyor, şişman olan ise kızar-
mış yüzüne doğru mendil sallarken:

“Her birey kendi duygu ve düşüncelerinin önderi olmalıdır...”
diyordu.

“Aynen öyle: Önder diyorsanız! Zahar Petroviç Berdnikov...”

“Onunla karşılaşmıştım...”

“O, Almanlarla müttefik olmamızdan yana; Almanlarla birleş-
memiz durumunda, Avrupa’nın tamamının boğazını sıkmış ola-
caktık! Bunu anlamamız gerekmiyor mu?”

“Boğaz sıkmaya gerek yok...”

“Neyi anlamamız gerekiyormuş? Antant devletleri bankaları-
mızdaki paranın yüzde 60’ına sahipler, Almanlar ise yalnızca yüz-
de 37’sine! Onur kırıcı, değil mi?”

Samgin’in karşısında yayın yönetmeni duruyor ve yeğininin
düşmesini çeğiştirerek:

“Bolşevizm, iflas etmiş toplumsal demokrasinin başvurduğu

* Ben derim ki -ç.n.

bir davranıştır. Wanderwelt'in ne dediğini biliyor musunuz?"

"Tanrı ne verdiyse buyrunuz yiyelim," diye öneride bulundu yaşlı kadın. "Yiyeceklerde de artık kıtlık yaşanıyor ya! Bir de çok pahalılar, çok pahalı..."

İnsanlar yan odaya geçti, Samgin ise pahalı ve kıt yiyecekleri yemeyi reddetti ve hiç kimseyle vedalaşmadan evine gitti. Kendini iyi hissetmiyor, insanların özellikle değerli ve özgün düşüncelerini ifade etmesini engellemesine kızıyordu. Daha önce düşüncelerini sesli olarak açıkladıktan sonra, Samgin, söylediklerinden hangilerinin en fazla ilgi uyandırdığını, hangilerinin ise fark edilmediğini görebiliyor ve bu durum da düşünceleri arasında seçim yapmasına yardımcı oluyordu. Bu kez konuşulanlara kulak kabartırken şöyle düşünmüştü:

'Düşünce hakimiyeti, görüldüğü üzere tükenmiş, öfkeli duyguların zamanı gelmiş...'

Samgin, evden meydana çıktığında, içindeki boşluk duygusu yok olmuştu. Karanlıkta taşlaşmış gibi görünen Letniy Sad parkının ağaçları arasından beyaz binanın sönük lekesi, Neva nehrinin öteki kıyısında yanan ışıkların sarı parıltıları görülebiliyordu.

Kent, gelecekte neler olacağını duymak ister gibi susuyordu. Gece soğuktu, griydi; sokak lambalarının beyaz ışıkları titriyor ve sönecekmiş gibi kırmızılaşıyordu.

'Duyguların olduğu yerde felaketler yaşanıyor... Bu insanların tamamı güçsüz ve acınacak halde. Ne yapabilirler? Onlar felaketler için yaratılmamışlar. Andreyev, var oluşun trajedisini fazlasıyla fizyolojik, yüzeysel bir biçimde anlıyor; trajiklik duygusunu bağışlatıyor, çirkin bir biçimde basitleştiriyor. Trajiklik, demokrasinin olgularından birisi değildir; trajiklik, hep sıra dışı insanların yarattığı bir olgu olmuştur ve olacaktır.' Samgin, Andreyev'in konumunu, insanlara kendi düşünce ve inanışlarını ısrarla aşılarmaya çalışan "açıklayıcı beyefendi" olarak saptamıştı. İvan Dronov'un ve Tagilskiy'nin hiçbir şekilde gereksinim duymadıkları ruh durumları ve düşünceler vardı. Tagilskiy'i Dronov'un yanına yerleştirmiş, Samgin bir buluş yaptığını sezerek adımlarını bile yavaşlattı.

‘Her ikisi de birinci kuşaktan aydındır. Kutuzov da öyle..’

“Açıklayıcı beyefendiler” arasında Kutuzov özellikle en olumsuz duygular uyandıran kişiydi. Kutuzov, Petrograd’da çalışmayı sürdürüyordu ve Samgin kısa bir süre önce onun bir konuşmasını dinlemişti. Olay, yayınevi kurmakta olan Şemyakin’in evinde yaşanmıştı. Şemyakin, Samgin’i kâğıt üreticisiyle imzalanacak anlaşmanın hazırlığı için çağırmıştı. Samgin, daha evin girişinde paltosunu çıkarırken, alaylı tonlamalarla dolu tanıdık sesi fark etti. Kutuzov, yayıncının kabul odasında konuşuyordu. Odada kuyruklu piyano, geniş, halı desenli bir kanepa, deri koltuklar ve çok sayıda çiçek saksısı vardı. Kutuzov, piyanonun önünde oturuyor, arkasındaki klavye dişlerini gösterircesine sırtıyor, Kutuzov’un başı, arkasında ona çarpacakmış gibi duran açık piyano kapağından net bir biçimde yansıyor. Kutuzov’dan başka, odada birkaç kişi daha vardı.

“Ordumuz artık dağıldı ve biz devrim arifesindeyiz. Bunu söylemek için mesih olmaya gerek yok; fabrikalara, işçi barakalarına uğramak gerek. Yarın olmasa bile, bir sonraki gün devrim alevlenecektir. İşçilerin ayaklanmalarını fırsat bilerek, burjuvazi monarşiyi yok edecek ve işte o andan sonra, yeni bir şeyler başlayacak. Burjuvazi, askerlerin ve generallerin yardımıyla örgütlenmeyi başarabilirse, işçi sınıfı, karşısında Çar ve çevresindekilerden daha tehlikeli bir düşman bulacaktır.”

Samgin, masanın üzerine eğilmiş, dikkatli bir bakışla konuşmacıyı takip ediyordu. Kutuzov’un her özelliği Samgin’i öfkelen-diriyordu; üzerindeki göğüs ve omuz yerleri iyice gerilmiş, boynuna kadar iliklenmiş tuhaf ceket, Kutuzov’a tren makinisti görünümünü kazandırıyor, gür ve sert kıllardan oluşan sakalı, kısa tıraş edilmiş saçları, büyük kaba hatlara sahip, cildi rüzgârdan yıpranmış yüzü, hayvan satıcısına benzemesine neden oluyordu. Ancak, Samgin’i özellikle öfkelen-diren özelliği, çoktan beri tanıdığı, kırıcı bir gülümsemenin yansıdığı alaycı bakışlı gözleri ile kendinden emin, sert sesiydi. Sözleri, her şeyi anlayabilen ve öngörülerde bulunma hakkına sahip olduğuna inanan bir insanın sözleriydi.

“Proletaryanın kendi sorunu var. Onun öncüleri, burjuva reformlarının işçi sınıfına hiçbir şey veremeyeceğini anlıyorlar ve onların istediği, eskimiş monarşiyi tok ve semirmiş insanların cumhuriyetiyle değiştirmek değildir.”

Kutuzov, tek eliyle sakalını okşadı, öteki eliyle, alnından ense-sine doğru saçlarını düzeltti.

“Bana sorulan soru şu: Aydınların ne yapması gerekiyor? Bu çok net: Sermayenin hizmetinde kalmak, kapitalistlere tam bir hareket ve konuşma özgürlüğü tanıyacak reformlarla yetinmek. Aynı biçimde net olan başka bir konu, aydınların, proletarya ile toplumsal devrime gitmesidir. Evet ya da hayır, bu seçenekler arasında karar vermelidirler; üçüncü seçeneği mantık olanaksız kılarsa da, psikoloji, olasılıklar arasında görür. Bu nedenle, Menşeviklerin, Eserlerin ve hatta halkçı sosyalistlerin mevcudiyeti mantık dışıdır.”

Kutuzov’u sessizce dinliyorlardı ve Samgin, dinleyenlerin Kutuzov’a karşı olumsuz duygular içerisinde olduklarından emindi. Yayımcının karısı yavaşça şöyle diyordu:

“Kısacası korkunç bir durum... Onun öncü Bolşeviklerden biri olduğu söyleniyor... Onlar arasında albay gibi bir rütbeye sahipmiş. Kocam az sonra gelecek, onu bekliyorlar, telefon etmiş-tim.” Kalın, dengeli, ifadesiz bir sesle konuşuyor, görüldüğü kadarıyla eşinin odasının kapısını kapatıp kapatmaması gerektiğini düşünüyordu. Bu, uzun olmayan, ancak çok endamlı olduğundan uzun boylu görünen, güzel yüzünde çocuklara özgü anlamsız ifade taşıyan bir kadındı ve laciverte çalan gözlerinde soru soran bir bakış vardı.

Samgin: ‘On sekiz yaşlarında olsa gerek,’ diye düşünerek içinden Şemyakin’e: ‘Hayvan,’ diye sövdü.

Birisi, ilgiyle: “Bir aydın için, işçi sınıfıyla birlikte yaşamak neden daha kolay olsun ki?” diye sordu.

Kutuzov şöyle yanıtladı:

“İşte bu, net ve kurnazca yöneltilmiş bir soru! Ancak ben proletaryanın, aydınlara marmalat yedireceğini sanmıyorum. Ancak şunu söyleyeyim: Artık işçi sınıfının çalışma ve üretim deneyimle-

rinin artacağı ve genişlik kazanacağı teknik koşullar ortaya konulmuştur bile. Burjuvazinin sınıfsal budalalığı, sermayenin kültürel gelişimle ilgilenmemesinde ortaya çıkıyor; fabrikatör bir mal üretir ancak kendi evindeki tüketicinin kültürel eğitimiyle ilgilenmez; fabrikatör için en kusursuz tüketici, sömürgelerde yaşayan dır. Proletarya ev sahibidir, özellikle de bizim proletaryamız; sahibi olduğu devasa mal varlığının sanayi-teknik örgütlenmesi için çok büyük bir çalışma başlatmalıdır. Böyle bir çalışma için, onlarca, hatta yüzlerce, yüksek düzeyde, bilimsel ve entelektüel açıdan gelişmiş kalifiye insanlara gereksinim duyulacaktır. Marmalatla ilgili sorunu boş bırakıyorum.”

“Marmalat mı? Sanırım, marmelat demek gerekiyor,” diye söylendi yayıncının karısı. “Çay içer misiniz?”

İnsanlar birer birer diğer odaya geçerek kayboluyorlardı ve sonunda arkalarında, mavimsi duman bırakarak tamamen kaybol-
dular. Samgin, çay içmeyeceğini söyleyerek:

“Şu az önce konuşan, kitap yayınlamayı mı öneriyor?” diye sordu.

Kadın: “Evet, kocam çok satılan kitaplar olduğunu söylüyor; sanırım satın almış bile... Rasputin, Bolşevikler... Besarabyalı toprak sahipleri,” diye konuşurken, soru sorarcasına Samgin’in yüzüne bakıyordu. Tüm bunlar, yeraltından, şu... Neydi adı? Hani lavların kalıntısı olan?”

“Mağma mı?”

“Evet, mağmadan çıkıyormuş gibi. Her şey tuhaf bir biçimde korkunç.”

Genç kadın, bacak bacak üzerine atmış, sol ayağını yavaşça sallayarak ve uzun ağızlıklı ince sigarasını içerek oturuyor, ifade-siz sesi yavaş ve neredeyse şikayet edercesine yankılanıyordu.

“Ben yalnızca iki yıldır buradayım, Kişinev’de yaşıyorum, orası da korkunç bir yer. Ama burada... Alışmak çok güç geliyor. O kadar iğrenç, kötü bir nehir var ki. Bir de herkes devrimin gerçekleşmesini istiyor.”

Şemyakin geldi: Bu kez, Samgin onun daha da yakışıklı ve bakımlı olduğunu düşündü; yanında Dronov vardı ve Şemyakin’e

sanki onun gösterişli görünümünü vurgulamak için eşlik ediyor gibiydi. Dramdaki baş oyuncu tavrıyla eldivenlerini çıkarırken, Şemyakin, neşeli bir biçimde:

“Son haber: Toplu taşıma araçları tamamen devre dışı!” dedi. “Tamamen,” diye de ekledi ve elini havaya kaldırarak, çarpı işareti yaptı. “Lokomotiflerin dörtte biri iyi bir tamirat gerektiriyor, yüzde kırkının ise, küçük de olsa, sürekli bakıma gereksinimi var.”

İyice buruşturulmuş eldivenlerini açarken, karısı Şemyakin’e kaşlarını çatarak bakıyordu; alnında derin bir kırışık belirmiş ve Samgin bu kez kadının otuz yaşlarında olabileceğini düşünmüştü.

Dronov, genç kadına: “Orada gürültü yapanlar kim?” diye dostça sordu. Kadın:

“Yazarlar ve bir kişi daha.” Kadın kocasına döndü: “Şu Bolşevik...” dedi.

“Haa! Ama ondan bir şey olmaz ve genel olarak hiçbir iş çıkmaz! Matbaacı ve kâğıtçı çıldırmış olmalı; o kadar korkunç koşullar öne sürüyorlar ki, tüm paramı önceden vermek ve bana ne zaman yüzer yüzer geri vereceklerini beklememek daha iyi olacak. Hayır, ben herhalde Japonya’ya gideceğim.”

“Git,” diye onaylayan bir tavırla gülümsedi, Dronov. “Paraları bana ver, ben yayınevini kurarım, sen ise buradan git ve zevk sefa içerisinde yaşa. Ben işi kurup, yurdumuzu düzene kavuşturur ve sana telgraf çekerim; ‘Dön, her şey tatlı tatlı yaşamak için hazır,’ derim, Şeytan görsün yüzünü!”

Şemyakin, gülümseyerek: “Soytarı,” dedi. “Evet, Klim İvanoviç, matbaa ve kâğıt konusundaki sözleşme görüşmelerinin ertelenmesi gerekiyor...”

“Çay içmeye gidelim,” diye önerdi genç kadın. Samgin, Kutuzov ile karşılaşmak istemediğinden öneriyi kabul etmedi, oradan ayrılarak kısa kış gününün karanlık soğuğuna daldı. Varlıklı beyefendiye yapılmış verimsiz ziyaretinden ötürü biraz kızgın olan Samgin, hızlı adımlarla yürüyor, önünde, insanları yakalamak istercesine sırayla fenerler yanmaya başlıyordu.

Samgin’e arkadan yetişen Dronov, su samuru şapkasını çık-

rip yüzünü silerek: “Kimden kaçyorsun?” diye sordu. “Bir restorana girip bir şeyler içelim, konuşmamız gerekiyor!” diye talepkâr bir tavırla öneride bulundu ve onay beklemeden yeniden konuşmaya başladı:

“Japonya’ya gitmeye hazırlanıyor. Gidecek, yanında da büyük paralar götürecektir, öküz herif! Stratonov, bir sürü para topladı ve Altaj’a sözde tedavi görmeye gitti, o da herhalde Japonya’ya gidecek. Bazıları İsveç’e gidiyor.”

Samgin: “Sen hep paradan söz ediyorsun,” diye kızarak uyardı.

“Evet, evet, ben hep paradan söz ederim! Sesleri güzeldir, don, din, don-bo-om, kafaya vurur gibi. Ben geç kaldım, sanırım, bu paralar altın değilse değer yitiriyorlar... Kardeşi gördün mü?”

“Hangi kardeşi?”

“Dmitri’yi? Görmedin mi? Şuraya girelim...”

Bir restorana girdiler, köşedeki masaya geçtiler; Samgin sabırlı bir biçimde susuyor, Dronov’un konuşmasını beklerken, ağabeyini kaç yıldır görmediğini, onun nasıl değişmiş olabileceğini düşünüyordu. Dronov, acele etmeden şarap seçti, peynir siparişi verdi, sonra da:

“Glintveyne ister misin? Burada onu çok güzel yaparlar,” dedi.

Samgin, sigarasını yakarken, sabırsız bir biçimde başını sallayarak:

“Dmitri’yi nerede gördün?” diye sordu.

“Bende geceledi; Tosya gönderdi. Çok yaşlanmış, çok! Siz mektuplaşmadınız mı?”

“Hayır. Ne yapıyormuş?”

Dronov gülümsedi.

“Bilmiyorum, sormadım. 1909’da Tomsk’ta tutuklanmış ve üç yıllığına sürgüne gönderilmiş; kaçma girişimi nedeniyle, Berezov’ta kalmak üzere iki yıl daha vermişler.”

Samgin: “Kaçmaya mı çalışmış?” diye sordu; kaçma girişimi kardeşiyle ilgili düşünceleriyle bağdaşmıyordu.

“İnanmıyor musun yoksa?”

Samgin sustu.

“Senin adresini istedi, verdim.”

“Bunu yapman doğal.”

Dronov, düşünceli bir ifadeyle: “Tosya, Yaroslavl’da çalışıyor,” dedi.

“Bolşeviklerle mi?”

“Anlaşıldığı kadarıyla, evet.”

Konuşma bir türlü başlayamıyordu. Samgin, Dronov’a sorabileceği soruları bulamıyor, geçmişindeki kişilerle sürekli yüz yüze gelmesi ona eziklik duygusu veriyordu..

‘Dmitri... Nitelsiz, yeteneksiz... Neden? Kardeş, Anne.’

İnsanın ne kadar da yalnız olduğu aklına geldi, yaşın ilerlemesiyle aile bağları bile zayıflıyor, gücünü kaybediyordu.

Dronov, sessizce şarap içiyor, bazen dudaklarını çarpıtıyor, gözlerini kısıyor, gülüyor, alçak sesle:

“Dinliyor musun?” diye soruyordu.

Evet, Samgin konuşmacının anlattıklarını dinliyordu.

“Ben sanatın, yüce amacını, anlaşılmayan bir dille konuşmaya başladığında yerine getireceğini iddia ediyorum, bu tıpkı kilise Slavcasının ya da Katoliklerde Latincenin uyandırdığı, gizem karşısındaki heyecan duygusunu yaratacaktır.”

Bu sözleri söyleyen konuşmacı, yüksek ancak donuk bir sesle konuşuyordu; şık giyimli, pek uzun boylu olmayan bir insandı. Siyah saçlarını arkaya doğru taramış, köşeli yüksek alnını ortaya çıkarmıştı; derin göz çukurlarında koyu renk gözleri vardı; yanaklarının derisi sarımtırak, üzerinde tıraş edilmiş koyu bıyık çizgileri olan dudakları ince ve çenesi sivriydi. Konuşurken, elleriyle sandalyenin arkılığına tutunuyor, sandalyeyi sallayarak ve kendisi de sallanarak ayakta duruyordu. Bu insanı, birleştirilmiş iki masada üç genç kadın, iki üniversite öğrencisi, genç bir harp okulu öğrencisi, geniş omuzlu, denizcilik okulu üniformalı bir sporcu ve şişman, kumral saçlı, kırmızı yüzlü, gözlerinin içi gülen genç bir adam dinliyordu. Dinleyenler sinirliydi, katılmadıklarını, onaylayan ve protesto eden sözlerle belirtiyorlardı.

“Evet, evet, iddia ediyorum: Sanat soylu ve soyut olmalıdır,” diye ısrarla anlatıyordu konuşmacı. “Bizler, gerçekçiliğin, pozitivizmin ve rasyonalizmin tek bir şeytanın, başka bir deyişle, ma-

teryalizmin maskeleri olduğunu anlamalıyız. Ben futürizmi destekliyorum. Futürizm ne de olsa, geçmişin insanı üzen bayağılı-ğından uzaklaşmak amacıyla yapılan bir sıçramadır. Geçmişin zehrini tatmış olan babalarımız bu yüzden sembolizmi anlayamamışlardır...”

Dronov, kadehteki beyaz şarabı sallarken: “Tosya da bir yerlerde böyle konuşuyordur. Yarın ona gideceğim,” dedi ve tehdit edercesine: “Nasıl bulacağımı biliyorum,” diye ekledi. İç geçirerek ve Samgin’in konuşmacıyı dinlemesine engel olarak: “Dmitri İvanov, ilginç şeyler anlatıyordu,” diye sürdürdü.

Samgin, sıcak şarabın son damlalarını yuttu, kalktı ve Dronov’a başıyla sessizce selam vererek gitti.

Dmitri, sabah dokuzdan sonra gelmiş, o sırada Klim İvanoviç henüz giyinememişti. Giyinirken, Samgin biraz aralık olan kapıdan kardeşine baktı. Dmitri, kollarını arkasında birleştirmiş bir halde kitaplığın önünde duruyordu; kamburlaşmış omuzlarında uzun, dizlerine kadar uzanan lacivert ceket, askıda asılı gibi duruyordu; siyah pantolonu çizmelerin içine sokulmuştu.

“Makinist. Vagon makasçısı gibi görünüyor...”

Kardeşine yaklaşması, az da olsa, güç olmuştu. Yerdeki halı ve Klim’in ayağındaki yumuşak kışık ayakkabılar, adımlarının ses çıkarmasını engelliyordu ve Dmitri, ancak kardeşi “Merhaba!” dediğinde dönüp arkasına baktı.

Dmitri, hızlıca Klim’in boynuna sarıldı, yanağından öptü ve hızlıca iterek hapşırdı. Bu çok tuhaf olmuş, Dmitri’nin grimsi yüzü kırmızılaşmıştı:

“Bağışla... kolonyan...” Dmitri iki kez daha hapşırdı ve: “... Çok sertmiş,” dedi.

Klim Samgin masaya yaklaştı ve kahvelüğün altında ispiрто ocağını yakarak: “Yaşlandık artık!” dedi.

Dmitri: “Önemli değil, yaşarız!” diye canlı bir tavırla yanıtladı, sonra da gülümseyerek: “Sen iyi görünüyorsun!” diye övdü.

Klim Samgin, kardeşiyle karşılaşmasının bir yerden tanıdık geldiğini, benzer sahneyi bir romanda okuduğunu düşündü; orada hapşırmalar olmasa da, yine de böyle rahatsız edici, sıkıntılı bir olay yaşanmıştı.

Klim, kardeşine daha dikkatli bakarak: “Haydi anlat bakalım,” diye önerdi. Görüldüğü kadarıyla Dmitri saçlarını yeni kestirmiş, tıraş olmuştu; yüzü halktan birinin yüzü gibi görünüyor, fırça gibi beyazlamış bıyıkları, rüzgârdan yıpranmış yüzü, yaz sonundaki kamplarda kalmış askerlerin yüzlerini andırıyordu. Bu kaba hatlı yüzü, gri ve mavi karışımı gözler aydınlatıyordu; çocukken Klim kardeşinin gözlerine koyun gözü derdi.

“Kaldığım yer rahat değil. Can sıkıntısı veriyor. Çevrene bakıp yönetimin budalalığına, yaşamı söndürmeye yönelik aptalca yöntemlerine şaşıyorsun. Bir süre sonra ise bu topraklara daha dikkatli bakıp, aslında toprağın insanı özlediğini fark ediyorsun, inan ki öyle! Bir de rüzgâr sana şöyle fısıldıyor gibi: Haa, geldin mi? Haydi başla bakalım...”

Klim: ‘Hâlâ hayal kuruyor, şairane duygular besliyor,’ diye düşündü. Dmitri çok uğultulu, ancak peltek peltek, buruşturulmuş gibi gelen sözlerle, dili ağrıyormuşçasına konuşuyordu.

Klim: “Ne kadar da tuhaf konuşuyorsun,” dedi.

Dmitri: “Dişlerden dolayı böyle oldu,” diye açıkladı. “Yaroslavl’da iki protez taktırdım, neredeyse kazandığım paranın tamamını bu yenileme için harcadım... Doğal dişlerimi iskorpit hastalığı yok etti. Orada sebze çok az bulunuyor, et de az, geyik eti bile yok. Yalnızca balık, yine balık var. Havalarda balıklara uygun, kuru iklime alışmış insanı küstürüyor. Yeryüzü bataklıklarla kaplı, hava yağmurlu. Bir de ortalık mantar kaynıyor... Sosva ırmağı, tek kelimeyle canlı balık cenneti. Kırk verst ötede ise Ob nehri var, orası da balık krallığı gibi bir yer,” diye anlatıyordu; belirgin bir zevkle kahvesini içiyor ve nedense sol elinin yumruğunu masaya sıkıca bastırıyordu.

Dmitri kısaca ve bir baltayla figürleri biçimlendirircesine, yerel bir tüccarın oğlu olan, Kama nehrinde seferler yapan ve Eserlerle işbirliği yaptığı için doğduğu yere gönderilen buharlı geminin kaptanını anlattı.

“Kocaman, kıllı, kızıl, yüksek sesle konuşan, sakalı papaz çömezini anımsatır biçimde neredeyse karnına kadar uzanan, çok güçlü, masal kahramanı gibi bir adamdı. Babasıyla kavga edince, yedi pudluk ihtiyarı havlularla bağlar, merdivenlerden çatıya çı-

kendi düşünceleriyle dolduruyor,' diye ısrarla yineliyordu.

Dmitri: "Bu insanlar işlevi olmayan bir tür tek hücreli organizmalar gibi," dedi ve içtenlikle gülmeye başladı. "Bu, biliyor musun, benim unvanım; bu adı bana Poltava'da bir Marksist arkadaşım vermişti. Ben o zamanlar, anımsarsan, reformist yaklaşımlara sahiptim ve Bolşevizmle aram kötüydü. İşte böyle, bir gün tartışırken o arkadaşım bana şöyle demişti: 'Siz Samgin çok şey biliyorsunuz, ancak bu bilgi sizde işlevsiz kalıyor. Siz, giysi dikmek için iyi bir kumaş almışsınız ama giysiyi dikme beceriniz yok ve genel olarak siz tek hücreli bir organizmasınız, işlevi olmayan bir canlı.' Ben buna karşı çıktım: 'İşlevi olmayan organizma yoktur!' dedim. O ise direterek: 'Hayır var ve siz işte böylesiniz!' demişti. Çok güldürmüştü beni o zaman; ancak o günden sonra düşünmeye, ardından da ciddi olarak Marx'ı incelemeye başladım; böylelikle onun tarih felsefesinin her türlü burjuvazi sosyolojisini ve diğer anlaşılması güç konuları ortadan kaldırdığını anladım. Sonra Lenin ortaya çıktı, bana göre o büyük bir siyasetçi-düşünür..."

Dmitri sustu, sigara dumanını dağıtmak için hareketler yapmaya başladı, sonra da:

"Çok sigara içiyorsun," diye uyardı ve "Senin partiden uzaklaştığını söylüyorlar, doğru mu bu?" diye sordu.

Klim Samgin, bu soruya soruyla yanıt verdi:

"Bunu kim söylüyor?"

"Tosya, Antonida..."

"Ben hiçbir zaman parti üyesi olmadım... herhangi bir parti üyesi olmadım ve bu hanımla siyasetle ilgili hiç konuşmadım."

"Yok ya, o bir hanım değil, hayır," diye söylendi Dmitri, Klim ise bu konuda konuşmanın sürmesini engellemek için:

"Marina'nın öldürüldüğünü biliyor musun?" diye sordu.

"Evet, biliyorum, nasıl bilmem! Stepan söyledi. Hâlâ kimin ve neden yaptığı belli değil mi?"

"Hayır."

Ellerini ceketinin ceplerine sokarak kardeşinin başı üzerinden pencereye bakan Dmitri: "İlginç," diye alçak sesle söylendi; dışarıda ıslık çalan rüzgâr, kar tanelerini dağıtıyordu.

Klim: "Senin bir ailen var, değil mi?" diye sordu.

Dmitri: “Hayır, hayır,” diye hızlıca yanıtladı, hatta başını olumsuz anlamda salladı.

“Ancak sanırım, sen bir şeyler anlatmıştın...”

“Olmadı. Onun, yani karımın çok sayıda akrabası çıktı, amcaları toprak sahibi, kardeşleri memur; liberal düşünen insanlar, ancak onlar ayrılıkçı olunca, ezilen halkın temsilcisi olan benim üzerime... tıpkı arılar gibi üşüştiler, durmadan vızıldayıp durdular! O da öyle. Aslında o iyi bir kadın. İlk zamanlar bana Tomsk’a hüznün dolu mektuplar bile yazmıştı. Ne de olsa onunla neredeyse üç yıl yaşadım. Evet. Çocuklarıma üzüliyorum. Onun bir erkek çocuğu ve kızı vardı, harika çocuklardı! Erkek olan şu an on beş yaşında, Yulya ise artık on yedisinde. Onlar benimle iyi geçinirlerdi...”

Dmitri bu sözleri çok hızlı söyledi, sustuğunda ise fincanı Klim’e doğru itti ve kardeşinin kahve dolduruşunu izlerken, şaşkınlık ya da üzüntüyle:

“Biliyor musun, seni bir partili olarak düşünmeye alıştım. 1905 yılında bana Bolşevik olmadığını söylediğinde, gizlilik için bu yola başvurduğuna karar vermiştim...” dedi.

Konuşmanın uzamasından Klim’i, Dronov kurtardı. Ivan, oda ya sırtına ağır bir darbe almışçasına koşarak girdi, elinde tuttuğu şapkayı havada salladı ve kulak tırmalayan bir sesle:

“Geçen gece Purişkeviç, Prens Yusupov ve Romanov sülalesinden Prens Dmitri Pavlov, Rasputin’i öldürmüşler,” dedi.

Birkaç saniye boyunca her üçü de sustu, ardından Dronov, iki kardeşe bakıp, şapkasıyla paltosundan karı silkelerken, beklenti içinde:

“Ne diyeceksiniz bakalım?” dedi.

Ivan’ın, güç durumunda olduğu bir anda ve de böyle bir haberle çıkıp gelmesine sevinen Klim Ivanoviç Samgin, gülümseyerek:

“Bu olay dünya çapında bir olaymış gibi bağırıyorsun,” dedi.

“İlginç,” dedi Dmitri; ikinci kez bu sözü alçak sesle telaffuz ediyordu. Dronov ise paltosunu çıkarırken küskün bir sesle:

“Nedir bu, operetin son sahnesi mi yoksa? Şöyle düşünün, dün onlar Rasputin’i öldürdüler, yarın ise Çar Nikolay’ı öldürecekler.”

Dmitri, elini umutsuzca salladı, pantolonunun cebinden zincirsiz gümüş saati çıkardı ve saate bakarak, yavaş ve bıkkın bir tavırla:

“Romanovların sayısı fazla, hepsini yok etmeye zamanları yetmez; onlardan biri korkarak; Guçkov Milükovlara: ‘Tahta beni geçirin, sizin talimatlarınıza uyacağım,’ diye öneride bulunabilir.”

Klim, uzlaştırmacı bir tavırla: “Sıradan bir olay değil bu, tabii ki,” dedi. Dronov, heyecanla ellerini ovuşturarak yerinde zıplıyor, gizlemeye çalışıyormuşçasına gözlerini oynatıyordu. Samgin onu izliyor, neden korktuğunu ya da hoşnut olduğunu anlayamıyordu.

Dmitri, kardeşine elini uzatarak:

“Gitmeliyim,” dedi.

Dronov da Dmitri’nin peşinden giderek, Klim Samgin’e düşünmek için zaman tanıdı.

‘Dmitri’ye, ‘arada sırada uğra’ demem gerekiyordu ya da o tarz bir şey. Ancak bir kardeşe kardeşini ziyaret etme izni vermek anlamsız olacaktı.’ Klim, girişte duyulmakta olan konuşmaya kulak kabartarak: ‘Biz kavga etmedik ki,’ diye kendisini teselli etti.

Dronov: “Onu nasıl bulacağım?” diye soruyordu.

Dmitri, isteksizce yanıt verdi:

“Dedim ya, doktor İzakson size yolu gösterecektir.”

“Aha...”

Geri döndüğünde Dronov, hızlıca:

“Nasıl buldun onu, ha?” diye sordu.

Samgin ne diyeceğine karar vermeden, Dronov bir duvardan ötekine, tıpkı kapana kısılmış bir fare gibi koşuşup durarak, ellerini ovuştururken:

“Ben onu mütevazı biri olarak anımsıyorum. Hep konuşup dururdu, huzur bulamazdı. Her halinden devrim düşüncesine kapılmış olduğu belli oluyordu. Devrim... insanı hazırlıklı olmaya yöneltir. Sağcılar, solculaşıyor, ilerici grubun gün geçtikçe nasıl da etkili olmaya başladığını fark edebiliyor musun?” dedi.

Kör gibi koltuğa çarpan Dronov sonunda oturdu ve avuçlarıyla dizlerine vurarak, meraklı ve rahatsız edici bir biçimde gözlerini Samgin’in yüzüne dikti ve Klim İvanoviç’i:

“Kent ve Taşra Birlikleri feshedildi,” diye anımsatmak zorunda bıraktı.

“Ya sakinler? İşçiler?”

“Devrimi yapan sakinler değil. İşçiler ise şu an cephede.”

Dronov, ağır ağır iç geçirerek, dudaklarını şapırdattı.

“Cephelerde de durum iyi değil. Dmitri İvanov, neredeyse tüm gece boyunca bana olayları anlattı. Belirtiler iyi değil. Rasputin’in öldürülmesi de şaka değil! Hayır, değil...”

Samgin gülümseyerek: “Ne diye korkuyorsun?” diye sordu.

Dronov: “Ben de bilmiyorum ki,” dedi. “Belki de korkmuyorum.”

Dronov kalktı, çevresine bakındı, kanepeden şapkasını aldı ve içine bakarak, omuzlarını kaldırıp:

“Yarın Yaroslavl’a gidiyorum. Tosya’yı görmek için. Komik değil mi?” dedi.

“Pek değil.”

“Evet. İlk ve tek. Ben onunla, harika yaşadım. Neredeyse üç yıl boyunca; üstelik kısa bir süre sonra elli yaşıma gireceğim. Kırk yıl kadar ben... utanılacak bir durum...”

Samgin, hem alaycı hem de soğuk bir tavırla: “Senin böyle... ağlamaklı bir tonda konuşacağını tahmin etmezdim,” dedi.

Dronov, paltosunu giyerken: “Dmitri İvanov moralimi bozdu,” diye söylendi, sonra gırtlığını temizledi ve daha anlaşılır bir biçimde: “Biliyor musun, Klim İvanov, yaşamın anlamını bulmak kolay değil.”

Sonunda Dronov, Samgin’i yorgun ve kızgın bir ruh hali içinde bırakarak gitti. Klim İvanoviç, çalışma odasına geçti, eyalet mahkemesinde kaybettiği davanın temyiz evrakını hazırlamak için oturdu, ancak bir türlü çalışmaya konsantre olamadı. Dışarıda rüzgâr ılık çalıyor, giderek yoğunlaşan karı savuruyor ve kar, camlara, soğuk ve endişeli düşünceler getiriyormuşçasına dokunuyordu.

“Evet, yaşamın anlamını bulmak kolay değil... Anlama giden yolların üzerinde yığınlarca söz, dağ gibi anlamsız sözcük birikintileri var. Sanat, bilim, siyaset, Trimutri, Sankta Trinita, Kutsal Üçlü. İnsan hep bir şeyler için yaşar ama kendisi için yaşamayı bil-

mez; bu bilgeliği ona hiç kimse öğretmemiştir.’ Samgin, insanla ilgili, Kumov’un ilginç sözlerini: ‘Henüz insana rastlamadım,’ dediğini anımsadı.

‘Dmitri, yaşamın anlamını siyasette, Bolşevizmde bulmuş. Bunu, onun gibi yeteneksiz insanların son sığınağı olarak algılayabiliriz. Başarısız insanlar için bir sığınak. Başarısız insanların çokluğu Rus aydın kesimine özgü bir durumdur. Bu kesim, kendisine daima bir araç olarak bakmış; hiç kimse ona kendini bir amaç, dünyanın en değerli olgularından biri olarak görmeyi öğretmemiştir.’

Samgin oturmuş sigara içiyordu. Oturmaktan yorulunca odadan odaya dolaşmaya başlayarak düşüncelerini birbirine uyumlu hale getirmeye çabaladı; böylelikle akşamın alacakaranlığına kadar zaman geçirdi, sonra da Yelena’ya gitti. Dışarıdaki hava soğuk değildi; yumuşak kar sesleri yumuşatıyor, yalnızca fısıltıyı andıran hışırtılar duyulabiliyordu. Sokağın iki ucuna doğru hızlıca, birbirlerinden farklı insanlar yürüyor ve sanki hepsi de olabildiğince az konuşmak ve az ayak sesi çıkartmak için çaba harcıyordu.

Yelena’nın evinde, her zaman olduğu gibi, akşam çayı için konuklar toplanmıştı. Profesör Pılnikov ve uzun boylu, sıska, gri keçi sakallı, yüzü dumanda kararmış gibi görünen bir adam vardı. Yelena onu neşeli bir haykırıyla karşıladı:

“Rasputin olayını duydunuz mu? İşte bu güzel bir numaraydı! Tanışınız,” dedi.

Kel adam, kendisini “Voinov,” diye derin ve kalın bir sesle, isteksizce tanıttı. Samgin, adamın soğuk ve sert elini sıkarken karşısında tuhaf, mavimsi dumanla örtülüymüş gibi görünen gözler gördü; bu gözlerin donuk bakışı, uzun kıkırdağı belirgin burnunun ucuna yoğunlaşmış gibiydi. Adam iyice büküldü, oturdu ve uzun bacaklarını sanki kopacakmış gibi dikkatli bir biçimde uzattı. Dar omuzlarında french ceketi, ayaklarında golf pantolon, kalın spor çoraplar ve çirkin, kalın tabanlı botlar vardı.

Pılnikov, tüylü, yeşil ve bu yüzden ağaç mantarıyla kaplıymış gibi görünen sıvil bir elbise giymişti. Aşırı zayıfladığı hemen göze çarpıyordu. Siyah, gümüş kapaklı not defterini havada sallarken, Yelena’ya endişeyle:

“Ben neredeyse üç yıl boyunca asker mektuplaşmalarını denetleyen birisi olarak çalıştım; bu yüzden ordunun ruh hali evrimini çok iyi biliyor ve size: ‘artık bir ordumuz yok,’ diyorum,” dedi.

Yelena gözlerini kısarak Samgin’in önüne bir fincan çay bırakırken “Limonumuz kalmamış,” dedi; ağzındaki sigara tütüyordu. “Limonun yalnızca İtalyan elçisinden alınabileceğini söylüyorlar. Nerede kalmıştık?”

Pılnikov, sandalyesinde zıplayarak telaşla konuşmasını sürdürüyordu:

“Vasilii Kirilloviç bu işi bir yıldan beri yapıyor ve o da söylediklerimi onaylayacaktır; savaşabilecek kimi birlikler olsa da, tam olarak bir ordumuz yok!”

“Evet,” dedi Voinov; başını eğerek ve bir parmağıyla french ceketinin yakasını çekerek, acı çekiyormuş gibi yüzünü ekşitti.

Yelena sigarasını çalkalama kabına atarak Samgin’e döndü ve: “Bu adamlar beni korkutuyor,” dedi. “Geldiler ve ‘askerler topraktan başka hiçbir şey düşünmüyorlar, savaşmayı istemiyorlar ve bizde bir devrim gerçekleşecek,’ dediler.”

“Değerli arkadaşım, abartıyorsunuz!”

“Hiç de değil. Artık korkuyorum. Devrim değil, Paris’e gitmek istiyorum. Ancak ben kime, ‘Hey, siz, lütfen hiç devrim yapmayınız ve de savaşmayı kesiniz!’ diyeceğimi de bilmiyorum.”

Yelena şaka yapıyordu, ancak Samgin onun kızgın olduğunu anlayabiliyordu; makyajı ustaca yapılmış yüzü gülümsese de, gözlerinde sert bir parıltı fark ediliyordu; küçük kulakları şişmiş ve morumsu renkte kan hücum etmişti.

Kısa boylu, aynı ölçülerde kırmızı küçük kumaş parçalarından yapılmış tuhaf giysili Yelena, bir tür ender rastlanan kuşu andırıyordu.

Pılnikov konuşmasını: “Çok zarif bir biçimde şaka yapıyorsunuz,” diye ısrarla böldü, ancak Yelena konuşmasına izin vermedi.

“Ciddi konuşmalar yapmamı mı istiyorsunuz? Boş versenize!”

Ardından Yelena, avuçlarını yumruk yaparak ve küçük yumruklarını masanın üzerine koyarak, sert bir tavırla:

“Bildiğim kadarıyla askerler devrim yapmaz. Fransızlar, Almanlarla savaşmaya giderlerken, şu şarkıyı söylüyorlarmış:

Bizler yürüyor, yürüyor, yürüyoruz
Tıpkı hayvanlar gibi mezbahaya gidiyoruz
Onlar bizi tıpkı fare gibi öldürecek
Bismark ise buna gülecek!”

Şarkı sözlerini Fransızca söyledikten sonra, Yelena konuşmasını sürdürdü:

“Öyle de oldu, Almanlar onları ezip geçtiler, ancak onlar da Paris’e dönünce hiç vakit geçirmeden komüncüleri kurşuna dizdiler. İşte size askerler! Sanırım aynı durum bizde de olacak. Olur mu, olmaz mı göreceğiz. Yine de, bugüne kadar sürekli askerlerden şikayet edilmesinden, bana da bulaştırılmaya çalışılan bu devrim korkusundan fazlasıyla yoruludum. Ben iyimserim ya da nasıl derler, kaderciyim. Devrim olacak mı? Demek ki olması ve sizi yerinizde sarsması, devrim için de devrime karşı da, hangisini seçerseniz seçin, bir şeyler yapmaya zorlaması gerekiyor. Anlaşıldı mı?”

Samgin, içinden Yelena’yı alkışlıyor, ellerinin bunu yapmak istercesine kaşındığını fark ediyordu.

‘Bu kadın Alina değil tabii ki, kendini kurban ve acı çeken biri gibi göstermeye çalışmıyor...’

“Evet,” diye üzgün bir tavırla başladı Pılnikov, şakağını kaşırken. “Ancak, biliyor musunuz...”

Voinov, bacaklarını topladı, büktü, yine açtı, ayağa kalktı ve yavaşça, biraz da kekeleyerek ve içinden yoğun, ağır sözcükleri sıkıp çıkartırcasına konuşmaya başladı:

“Savaş, tarihin genel, ilkel, uzlaşmaz bir biçimde algılamamızı öğrettiği çelişkileri acımasız bir biçimde ortaya koymuştur. Kültürü yaratan bir azınlık ve bu süreçte mekanik, emirlere uyan rolü üstlenmiş bir çoğunluk vardır. Bu insanlar otomatik hareketlerde bulunur. Onlar fiziksel güçtür. Ancak aynı zamanda onlar, Spartaküs, Stenka Razin’dır. Neredeyse yaşamı bitmek tükenmek bilmeyen bir Razin’dır. Kendini ve karısını altın takılarla süslemeyi isteyen bir vahşi. Yalnızca bunu isteyen birisi. Evet, bunu. Nietzsche adlı dâhi bir düşünür, on dokuzuncu yüzyıl sonunun Prometheus’u olarak, ilk kez mantığın ve tarih felsefesinin yanlış algılandığını gerektiği gibi kavramış ve bize göstermiştir. Aynı biçimde yaşamın anlamını da...”

Voinov, french ceketinin yakasının ardına işaret parmaklarını koydu, yakasını iki yana çekştirerek bir saniyeliğine gözlerini yumdu, bu hareketleri zorlanarak yaptığı konuşmasını bölmeden gerçekleştirmişti.

“Aydın, devrimci kahraman olarak kabul ediliyor. Övülüyor ve yüceltiliyor. Ancak etkinliklerinin anlamı itibariyle o bir kültür hainidir. Niyet açısından bir kültür düşmanıdır. Yurdunun da düşmanı. Kuşkusuz bu insan da kendini bir birey olarak tanımlıyor. O, dünyanın temelini yani Arşimet’in dayanak noktasının, kişiliğin üstünlüğü olduğunu hissetmektedir. Evet. Ancak bu düşüncesi yanlıştır. Birey, kitlelere dayanmadan, ancak onu çiğneyerek büyümeli ve yükselmelidir. Aristokrasi ve demokrasi. Bu hep böyleydi ve böyle olacak.”

Voinov, Yelena’ya doğru adım attı; masaya elini dayayarak, ciddi bir tavırla ona döndü:

“Biz bir felaketin arifesindeyiz. Şaka yapmak artık cinayettir...” dedi.

Kadın, gülümseyerek: “Cinayet kadar ciddi mi?” diye sordu.

“Evet, cinayet kadar ciddi. Ayrıca, demokrasi yaşamını karamsar bir biçimde yansıtan sanat da cinayettir. Gerçek sanat, trajiktir. Trajik olan, kitlelerin yaşamda ezilmeleri sonucu ortaya çıkar, ancak bu durum sanatta hissedilmez. Shakespeare’in Kaliban’ı için trajedi anlaşılmaz bir şeydir. Sanat daha soylu ve dinden daha anlaşılmaz olmalıdır. Daha doğrusu, ibadetten de anlaşılmaz olmalıdır. Halkın Latinceyi ve kilise Slavcasını anlamaması iyidir. Sanat anlaşılmaz ve korku verici bir dille konuşmalıdır. Ben Leonid Andreyev’in sanatını onaylıyorum.”

Yelena: “Bense ona tahammül edemiyorum ve hiç okumuyorum,” diye oldukça sert bir tavırla belirtti. “Genel olarak sizin söyledikleriniz benim için fazlasıyla bilgece. Ben devrimci değilim, roman, dram yazmıyorum, yalnızca yaşamayı seviyorum, işte bu kadar.”

“Ben de bu sözlerinize katılamayacağım,” diye belirtti, Pılnikov; ancak biraz kararsız bir tavırla:

“Siz ne düşünüyorsunuz, Klim İvanoviç?” diye sordu.

Samgin, biraz bekleyerek: “Marx’la ilgili konuşmalar yapıldı-

ğında, Nietzsche'yi anımsamak doğaldır," diye yanıtladı, ardından da: "Dinlemeye devam edelim," diye önerdi.

Samgin, Voinov'un söylediklerine karşı tutumunu tam olarak saptayamıyor, ancak yine de düşüncelerinin farklı zamanlarda ve giderek daha sık onun düşünce çizgisine yaklaştığını fark ediyordu.

Samgin, "Yalnız Yaşayan Adam ve Ayı" masalının öğretisini anımsadı: "İyilik yapmak isteyen aptal, düşmandan daha tehlikelidir."

Voinov, insanları yeniden kendisini dinlemeye zorladı; konuşma biçimi, bu insanın daha önce hiç duyulmamış sözler söyleyeceği düşüncesi uyandırıyor, ancak sürekli aynı şeyleri yineliyordu. Pılnikov, onaylayan bir tavırla başını sallarken, Voinov'un sözlerine, arada bir kısa sözcükler ekliyor, arkadaşının yuvarlak konuşmasını biçimlendirmeye çalışıyordu.

Samgin, Yelena'ya: "Kim bu adam?" diye yavaşça sordu. Kadın, semaverdeki yansımasına bakarak, parmağıyla kaşlarını düzeltirken, alçak sesle:

"Sanırım taşralı bir memur; bir kitap yazmış ya da yazıyormuş; baletler için denildiği gibi, yeni parlayan bir yıldız. Pılnikov, böylelerini... her türlü adamı bana getiriyor, çünkü karısı ona siyasetle uğraşmayı yasaklıyor; o ise evimde bu gibi toplantıların yapılmasından hoşlandığını düşünüyor..."

Yelena, sözlerini gülerek bitirdikten sonra, araya genelevlerle ilgili kaba ama anlamlı bir şaka sıkıştırdı ve sonra da daha önemli konulara geçti.

"Dinleyin beyefendi, peki paralara ne olacak? Altın almak gerek. Sen antika altın eşyalardan anlar mısınız?"

Hayır, Samgin altından anlamazdı, ancak bugün Yelena'yı çok beğendiğinden, onun hoşuna gidebilecek bir şey yapmak istedi ve bu işten anlayan bir insanı gönderebileceğini söyledi.

"Adı İvan Dronov'tur, onu size yarın, ya da iki gün sonra göndereceğim..."

Bir kadın, tıpkı tiyatro sahnesinde yürür gibi içeriye girdi. Üzerinde kürklerle bezenmiş bir giysi vardı; peşinden kansız yüzlü, şık giyimli bir üniversite öğrencisi geliyordu. Kadın içeriye girer girmez yiyecek kıtlığından ve hâlâ bulunabilen yiyeceklerin pahalılığından yakınmaya başladı.

“Kilosu on iki rubleden!” diye güzel gözlerinde dehşet dolu bir ifadeyle bağıırıyordu. “On sekiz ruble! Genel olarak yalnızca Yeli-seyev’den ya da hassa subayları kantininden yiyecek alınabiliyor...”

Pılnikov o sırada ciddi bir tavırla öğrenciyi sorgulamaya başlamıştı bile:

“Yaşamınıza yön veren hocalarınız kimler? Şahsen değil, ama...”

Öğrenci uyumlu bir tavır ve ince bir sesle:

“İlgiyle okuduğum eserler Rozanov, Lev Şestov ve Merejkovskiy’nindir... Yabancılardan ise Bergson, sanırım.”

Voinov, bireyin üstünlüğüne ilişkin sözcükler telaffuz etmeyi sürdürüyor, Samgin’e yeniden Kumov’un konuşmalarını anımsatıyordu:

“Kışlık Saray’ın mahzenlerinden alınma şarap ve şeker satan bir kadın var, herhalde bir uşağın karısı. Kadın elinde bir sepetle evleri geziyor. Sattığı şekerler bozuk ama şarap bir harika! Hep, Bordeaux ve Bourgogne. Kadını size göndereceğim.”

Yelena: “Şu Andronov muydu, Antonov muydu, her kimse, çok kötü bir dolandırıcı değildir umarım?” diye sordu. Samgin teselli eden bir tavırla:

“Hayır, hayır,” diye yanıtladı.

Voinov, uğultulu sesiyle konuşmasını sürdürüyordu:

“Sosyalistler bireyin kitlede erimesi gerektiği düşüncesini savunuyorlar. Bu mistik bir düşüncedir. Simyacılıktır.”

Voinov’un yardımına, peşinde koşar gibi Pılnikov’un ince sesi yetişiyordu:

“İnsanın ilkel hale dönmesi, kültürel yaşantının yüzyıllar boyu verdiği eğitimle biçimlenmiş insanın, kültür tarihi ve sosyolojinin ilkel insan sürüleri olarak tanımladığı hale dönüşmesi...”

Klim İvanoviç Samgin, kendisini dünyadaki tüm bilgece kitaplardaki söylenenlerin hepsini bilen bir insan gibi hissediyordu. Bu düşünceler şimdi Pılnikov ve Voinov tarafından çok kez ve kopuk kopuk yineleniyordu. Samgin, insanın yaşamın baskısı karşısında söyleyebileceği sözlerin tamamını; insanın kurtuluşunu, toplumun sınıfsal yapısının değişiminde gören insanların söyledikleri ve söyleyebilecekleri sözlerin hepsini bildiğinden emindi.

Klim İvanoviç Samgin, Voinov'un ve Pılnikov'un konuşma biçimine uygun olarak, içinden: 'Dmitri Samgin, insanlığın kurtarıcısıdır,' diye düşündü. Öğrencinin, bu iki bilgenin konuşmalarını dinlerken, aşırı beyaz yüzünü sık sık ikisine döndürdüğünü fark ederek gülümsedi.

Samgin, insanları giderek daha anlamsız, işe yaramaz kabul ettiğini, savaşın insanları bastırdığını, ezdiğini görür gibiydi. Herhangi bir insanla karşılaştırıldığında kendini fazlasıyla varlıklı, çok büyük deneyim sahibi birisi olarak görüyordu ve bu deneyimin, onu içinde barındıran insanı aydınlatarak parlaması için başka ortamlara gereksinim duyuyordu. Ancak dinlemeyi bilmeyen ve gördüğü kadarıyla kendisinden daha iyi, daha cesur konuşan insanlarla konuşmak yarar getirmeyecekti. Yine de deneyimi Samgin'e ağır geliyor, kendini çürüme evrimi geçiren birisi olarak hissediyor ve yaşam yeni olaylar açısından yoğun olmasına karşın, sıkılıyordu. Her şey tanıdık, her şey bıkkınlık vericiydi. Bir tür darbenin, felaketi bildiren çan seslerinin, insanları korkutacak, dürtecek, başka bir ruh haline sokacak bir endişenin gerçekleşmesini, belirsizliğin artık sona ermesini istiyordu.

Son artık yaklaşıyor gibiydi; ancak dengeli bir yaklaşma değildi bu; bir ileri bir geri sıçramalar söz konusuydu. Kasım sonunda Duma oy birliğiyle muhalif bir tutum içine girmiş, ancak hemen ardından "İlerici Birliğin" bölünmesi gelmişti. Hükümet kent ve eyalet birliklerini feshetmişti. Samgin için, Ivan Dronov olayların dalgalanışını ölçen bir unsur olarak rol oynamayı sürdürüyordu. Dronov, Samgin'in yakınlarında yaşıyor ve neredeyse her gün, para avına çıkarken Samgin'e uğruyor ve ateş edercesine, ona anında yeni haberleri, söylentileri, dedikoduları aktarıyordu. Bir gün Samgin ona:

"Ne yaptığını söyleyecek misin, Ivan?" diye sordu.

"Para yapıyorum."

"Ne olacak peki?"

"Hiçbir şey."

"Yani?"

"Ne yani?" diye kızgın bir tavırla yanıtladı Dronov. "Malı bir yerden alıyor, başka yere üzerine kâr edeceğim şekilde fiyat koy-

rak satıyorum. Beş, on bin ruble koparırım, sonra bakarsın biri o paraları benden koparır. Bu bir oyun. Tutku. Daha ne yapayım ki? Bu da oldukça eğlenceli bir iş.”

Dronov, iyice yaşlanmış, geniş elmacık kemikli yüzünde, kulaklarının kenarlarında, şakaklarında kırışıklar belirmiş, gözlerinin altında mor torbalar oluşmuş, daha kısa süre önce yuvarlak, gergin olan yanakları ise pelte gibi gevşemişti. Yaroslavl'dan üzüntülü dönmüştü.

“Haydi anlat bakalım, nasılmış Tosya?”

Dronov, köşeye bakarak:

“Kötü ayakkabılarla dolaşıyor. Fabrikada tütün sarıyor. Bir arkadaşıyla, cadı bir kadının harabe evinde kalıyor,” dedi.

Dronov yeleğinin düğmelerini, ceketinin yakasını çekiştirerek, üzerini yoklayarak ve komik konuşmaya çalışarak anlatıyordu:

“Cadı kadın, tanışmamızın beşinci dakikasında: ‘Neden devrim yapmıyorsunuz, neyi bekliyorsunuz?’ diye sordu. Sonra da kocasının daha geçen yıl, yedi yıl kaldığı sürgünden döndüğünü, evinde dört ay kaldığını ve ansızın öldüğünü övünerek anlattı; adamı son yolculuğuna işçi sınıfından binden fazla insanın uğurladığını söyledi. İki saat kadar benimle konuştu; ben türlü türlü şeyler geveleyip durdum ve onun beni döveceğini, kovacağını sandım. Tosya geldi, kararmış, dökme demir gibi olmuştu ama genelde de pek değişmemişti. Bayan arkadaşı kıvrıkcık saçlı, büyük burunlu, herhalde Musevi, aydın bir insandı. Onların yanında, cadının oğlu tek ayağının üzerinde dönüp duruyordu; adam taarruzlara, çekilmelere katılmış, Georgiy Nişaniyla ödüllendirilmiş. Hepsinin de tek düşüncesi, cepheadeki savaşı iç savaşa dönüştürmek; tıpkı Zimmerweld'te söylendiği gibi...”

Dronov sustu, altın bir zincirin ucundaki cep saatini sallamaya başladı. Samgin, biraz bekledikten sonra:

“Peki, Tosya ne diyor?” diye sordu.

“Herhalde düşündüklerini söylüyordur.” Dronov saatini yeleğinin cebine attı, ellerini pantolonunun ceplerine soktu. “Sen bana nasıl davrandığını bilmek istiyorsun herhalde? Baş başa kaldığımızda konuşma lütfunda bile bulunmadı. Dostlarına beni, ‘pek kötü bir insan değildir, ancak hiç kafası çalışmaz,’ gibi ifadelerle

takdim etti. Bu sözler cadının oğlunun çok hoşuna gitti; herif gülmekten neredeyse boğulacaktı.”

Fıldır fıldır gözlerini Samgin’in yüzüne sabitlemeye çalışırken, Dronov daha alçak bir sesle konuşmaya başladı ve beklenmedik biçimde:

“Sanırım ikimiz de birbirimize acıdık. Kötü ayakkabıları vardı... Onun harikulade güzellikte bacakları var, ayak parmakları çok düzgün... her biri kendine göre güzel. Genel olarak her yeriy-le güzel, ah, ah! Hafif kadın olsaydı, yüz binlerce ruble kazanırdı,” dedi. Dronov, böyle saçma sözleri nasıl söylediğine kendisi bile şaşırdı, ağzı açık bir halde Samgin’e baktı, ancak Klim İvanoviç yüzünü ekşiterek:

“Alina Telepneva’yı anımsıyor musun? O da çok güzel bir kadındı...” dedi.

“Evet. Nerede şimdi?”

“Bilmiyorum. Hafif bir kadındı. Oman’da çalışmış, zengin... ve çirkin bir adamla yaşamış, sonra adam intihar etmiş...”

Dronov, başındaki rengi atmış kızıl saçları sıvazlayarak: “Şeytan bilir, nasıl oluyor tüm bunlar,” diye söylendi. “Dadımın, sevdikleri kocalarını, çocuklarını terk eden, varlıklı ailelerden gelme çilekeş kadınları anlattığını anımsıyorum; Romalılar onlara işken-ce yapıyor, hayvanlara yem olmaları için bırakıyorlarmış...”

Klim İvanoviç Samgin, babasının ona anlattığı İncil’deki Abraham’ın kurban verme öyküsünü, kendini Don Kişot, Dronov’u ise Sanço halleriyle anımsadı ve iş bilir bir tavırla:

“İç dünyalarına yapılan baskıya karşı koyacak durumda olmayan, kaderlerine doğru yürüyen ve kendini kurban eden insanlar hep var olmuşlardır. Bunun kendine özgü bir terimi var: Mazoşizm; sadistleri, başkalarının acılarından zevk alan insanları yaratan da mazoşizmdir. Kaba bir şema içerisinde, sadistler ve mazoşistler insanların iki temel grubudur.”

Samgin, söylediklerinin ikili anlama geldiğini ve Samgin olarak onu kendinden uzaklaştırdığını sezerek sustu. Ancak o anda da kendine bir çıkış yolu buldu:

“ ‘Kim daha çok acı çekiyor?’ sorusunu soralım. Kuşkusuz, acısını daha derinden hisseden kişi. Byron, kuşkusuz, parlamento-

da haklarını savunduğu dokumacı işçilerden daha derin ve yoğun bir biçimde acı çekmiştir, bu kesin. Aynı biçimde Gaupman da, dokumacılarla ilgili dramını yazarken acı çekmiştir.”

Kahvesini içerken, Samgin konuşmasını sürdürüyordu:

“Kendini kurban etmekle kahramanlığı ayırt edebilmek gerekiyor. Romalı Kurtsiy, Roma’nın ortasında açılan yarığın içine atlamıştı; bu, hem gösterişli bir kahramanlık hem de haklı gösterilebilecek bir intihardır. Hiç kimse, Kurtsiy’in yarığa kaçınılmaz ölümün korkusuyla atladığını düşünmeme engel olamaz. Yarığa atlamasını sağlayan şey, ilk ölen Romalı olma onuru ve köleler kalabalığıyla birlikte ölmek istememek de olabilir.”

Dronov: “Evet,” diye sıkılmış bir ifadeyle söylendi. “Kimi zaman insan bir yerlere atlamayı çok istiyor...”

‘Hiçbir şey anlamamış,’ diye öfkeyle düşündü Klim İvanoviç ve sonra yadırgayan bir tavırla:

“Sanırım sen artık gereğinden fazla zıplıyor ve koşturuyorsun,” dedi.

Dronov, ceketinin düğmelerini ilikleyerek giderken:

“Çocukken yeterince oynayamamıştım. Soylu çocukları beni oyunlarına almazlardı. O yüzden şimdi eksik oyunları tamamlıyorum...” dedi.

Samgin: ‘Ne diye alınıyor ki?’ diye düşündü ve tıpkı bir dedikoduyu unuturcasına İvan’ı unuttu. Dronov, Samgin için, yalnızca önüne çıkıp değişik işlerinden söz ettiği, kârlı bir şeyler, örneğin, kâğıt alıp sattığı zamanlarda var oluyordu. Genelde alım satımla uğraşıyordu ama bir gün Nogaytsev ile, kasvetli bir bodrumda bir mizah tiyatrosu kurdu. Samgin, oraya uğradığında, sahnedeki mizahın, bir gün karısıyla birlikteyken çantasında başka bir kadının iç çamaşırını bulan bir noterin durumuna indirgendiğinden emin oldu. Tiyatro varlığını bir ay bile sürdüremeden şarkılı kafeye dönüştü. Samgin ise Dronov’a:

“Ne oldu, bu işte zarar ettin mi?” diye sordu.

“Hayır, Nogaytsev zarar etti. Bu ilk kaybedişi değil. O aptal ve açgözlü birisi; ben onu iflas ettirmek, o it oğlu itin tramvay konduktörü ya da postacı olmasını sağlamak istiyorum. Tolstoyculara tahammül edemiyorum işte.”

Dronov, enerjik ve tiksinden bir tavırla başını salladı ve ardından:

“Para gereksinimin var mı?” diye sordu.

“Neden?”

“Sordum işte. Çok param birikti. Yakında ortalıkta çok para gezecek, bir ya da iki milyar karşılığı para basmak istiyorlar...”

Klim Samgin’in paraya gereksinimi yoktu; ancak Dronov’a, bilgi veren birisi olarak çok değer veriyordu. Sabahları, üstü başı dağılmış, uykusunu alamamış, gözleri kan çanağına dönmüş bir halde geliyordu; yine bir sabah:

“İlerici kitlenin önderleri, ‘Kara Yüzler’ ve ‘Müttefikler’le, sarayda darbe yaparak Çar Nikolay’ın yerine başka birini getirme konusunu görüşüyorlar. Düşmanlar dost oluyor! Bu konuda görüşün nedir?” diye sordu.

Samgin, en basit yanıtı seçerek: “Ben buna inanmam,” dedi; ancak yine de, Dronov’un getirdiği her türlü dedikodunun genellikle doğru çıktığını, içişleri bakanı Protopopov’un Almanya temsilcisiyle tavizkâr barış görüşmeleri yaptığı haberini, basın ve Duma’da konuşulmaya başlamadan önce verdiğini anımsıyordu.

Samgin: “Bunu nereden biliyorsun?” diye sordu. Dronov, omuzlarını kepçe kulaklarına doğru kaldırdı ve umursamaz bir tavırla:

“Kadınlar. Onlar işlerden az anlar, ancak her şeyi bilirler,” dedi.

Klim İvanoviç Samgin, can sıkıntısı içinde yaşıyor ancak gün geçtikçe pek yakında önünde farklı, kendisine daha uygun bir yaşamın geniş ufuklarının açılacağını açıkça seziyordu.

Erzak kıtlığı kentte felakete dönüşmeye başlamış, işçilerin giderek daha çok öfkelenmelerine neden olmuştu. Ancak, ocak ayında Merkezi Askeri Sanayi Komitesi’nin çalışma grubu tutuklandı. Bolşeviklerin Petrograd komitesinin 6 Şubat’ta yayımladıkları, Duma’nın Sosyal Demokrat grubu üyelerinin yargılanma yıldönümü olan 10 Şubat’ta grev ve yürüyüş yapma çağrısı da destek bulamadı.

Klim Samgin: ‘Her şey gerektiği gibi işliyor, tarih mantığı çalışıyor, birini dağıtırken ötekini sağlamlaştırıyor,’ diye düşünüyordu.

Ancak 14 Şubat'ta, Devlet Duması'nın açıldığı gün işçilerin yürüyüşleri başlamış, on gün sonra ise genel grev gerçekleşmiş ve kent sokaklarında nehirdeki ilkbahar suları gibi akan, devrim yanlısı yürüyüşler başlamıştı.

Klim İvanoviç Samgin, yüreklilikle bekliyor ve gözlemliyordu. Yürüyüş yapanların koyu dalgalarının kendisini yutmasını istemediği için, uzaktan, bina köşelerinin ardından gözlemler yapıyordu. Ürkütücü bir biçimde kükreyen bu insan kitlesine karışmanın bir anlamı yoktu; Samgin işçilerin görünüşlerini ve yüzlerini çok iyi anımsıyordu; Moskova'da yeterince çok yürüyüş görmüş, "kanlı" olarak anılan ve 9 Ocak Pazar günü Petersburg'da yapılan yürüyüşü hiç aklından çıkarmamıştı.

Samgin, binaların sıkıştırdığı yolda bitmek tükenmek bilmeyen bir nehir gibi, inanılmaz derecede yoğun, erkek, kadın, yeni yetme çocukların önünden geçişini görüyor, onların uyum içindeki:

"Kalk ayaklan, damgalanmış,
Açların ve kölelerin dünyası..."

marşını duyabiliyordu.

Kadınlar: "Ekmek! Ekmek!" diye uğultulu bir biçimde haykırıyordu. Bazen insanlar adımlarını yavaşlattıklarında ya da öndeki tıkanmayı bekleyerek yerlerinde saymaya başladıklarında; arka sıralardan:

"Ne var orada? Kahrolsun! Yürüyün yoldaşlar!" sözleriyle ıslıklar ve bağırışlar duyuluyordu.

"Bu bizim son ve
Belirleyici çarpışmamız olacak..."

Koro büyüktü ve ara vermeden marşlar söylüyordu. Samgin, yürüyenlerin bu kadar düzenli bir biçimde marş söylediğini ilk kez fark etti; insanların işçi marşının korkutucu anlamını bu denli korkusuzca benimseyişlerini gördü.

1905 yılının 9 Ocağında marş söylenmemişti. Büyük olasılıkla böyle söyleyemeyeceklerdi zaten. Ancak o pazarın yinelenmesi olasılığı da yok değildi... Yürüyenlerin oluşturduğu topluluktan insanlar teker teker kopuyor, utanarak gülümsüyor ya da karam-

sar bir ifadeyle Samgin'in yanından geçiyorlar, ancak onların gittiği yönden onlarca kişi koşarak kitleye katılıyordu.

Samgin, bulanık pencerelere bakıyor ama onların ardında grimsi dumandan ve belirsiz lekelerden başka bir şey göremiyordu. Sonunda kalabalık gözden kayboldu ve yoldaki karı ne kadar düzgün ezdiği görüldü.

Samgin, evinin yolunu tutarken: 'Bu yeni süpürge, iyi temizlik yapıyor,' diye düşünerek, safça olduğunu fark ettiği düşüncelerini akışına bıraktı.

'Yaşamaya engel olan insanların sayısı, hoşlandığım ve gerekli insanların sayısından çok daha fazla. Düşüncelere yön vermek kolay, ancak çevredeki insanlardan tatminkâr bir grup oluşturmak çok güç.'

Samgin, evinde neşeli hizmetçisiyle karşılaşıyordu. Bu genç kadını çok şişmanlamış, çok parlak, tombul dudaklarıyla gülücükler dağıtmaya başlamıştı ve gözlerinde bitmek tükenmek bilmeyen bir mutluluk ışıldıyordu. Bu kadın fazlasıyla antipatikti; giderek daha teklifsiz olmaya başlıyor, ancak Klim İvanoviç ona yine de tahammül ediyordu; çünkü kadın iyi çalışıyor, ucuz ve yeterince güzel yemek pişiriyor, odaları tertemiz tutuyordu. Arada sırada Samgin ona:

"Neye seviniyorsunuz?" diye soruyordu.

"Çok ilginç olaylar oluyor, Klim İvanoviç."

"Nedir ilginç olan? Savaş mı?"

"Savaş yakında bitecek."

"Kimdir ona son verecek olan peki?"

"İşçiler ve köylüler; artık savaşmak istemiyorlar."

"Öyle mi? Peki onların savaşı bitirmelerine kim izin verecek?"

"E, bunu onlar kendileri yapacaklar."

"Ah, öyle mi..."

Onunla konuşmanın bir yararı yoktu. Samgin, bunu görebiliyordu, ancak "varoluşun sevinci" giderek onu daha çok sinir ediyordu. 27 Şubat arifesinde, dışarıdan öğle yemeğine geldiğinde, Samgin sabredmeden:

"Ne diyeceksiniz bakalım?" diye sordu.

"Devrim başlamış, Klim İvanoviç," dedi kadın, ancak dudak-

larını dilinin ucuyla yaladıktan sonra: “Doğru mu?” diye sordu.

“Olabilir. Ancak 1905 yılının 9 Ocak gününde gerçekleşmiş olanın yinelenmesi de olasılık dahilinde. O zaman nelerin olup bittiğini biliyor musunuz?”

“Evet, bize okudular.”

“Ne okudular? Kim ve nerede?”

“Aşağıda, yemekhanede, Arkaşa okudu; orada gazeteleri okuyarak açıklıyorlar, genç bir adam var, Arkaşa diye...”

Samgin, ciddi bir tavırla: “Öğle yemeğini getirin,” dedi.

Samgin, 1905 yılında edindiği deneyimi unutmamış, 27 Şubat günü sokağa çıkmamıştı. Stearin mumunun küçük bir parçasıyla aydınlatılan ısıtılmamış odanın içerisinde, gecenin geç bir saatinde pencerenin önünde durarak karanlığa bakıyordu. Dışarıdaki karanlık iki yerde yangınların ışıklarıyla eriyormuşçasına parlıyor gibiydi; yangın ışıkları her yöne doğru akarak kent üzerindeki havanın tamamını saracak gibi görünüyordu. Uzaklarda bir yerde, acele etmeden, göklere fişeklerden çıkan küçük alev topları sıcıyor ve aynı hızla binaların çatıları ardına düşüyordu.

Neşeli hizmetçi kadın, sabah kahve hazırladıktan sonra ortalıktan kayboldu. Samgin, gün boyunca balık ve peynir yedi, mutfakta bulabildiği her şeyi bitirdikten sonra da aç ve öfkeliydi. Alışılmadık karanlık terk edilmişlik duygusunu artırıyor, on beş dakikadan daha uzun süreye yetmeyecek mumun ışığını söndürmek istercesine bastırıyordu.

“Şeytan canınızı alsın...”

Aydınlatma fişeklerinin sıçrayışlarını Samgin, bayağı, ancak korkutucu bir şey olarak algılıyordu. Silah sesleri duyduğunu sanıyor, belki de bu izlenimi binada çarpan kapılardan ediniyordu. Pencere camlarını sarsarak, sokaktan iki ağır vasıta geçti; öndeki demir yüklü olmalıydı. Arkasından, içinde yirmi kadar adamın bulunduğu bir kamyon ona eşlik ediyordu; bazılarının ellerinde süngüleri donuk biçimde parlayan tüfekler vardı.

Klim İvanoviç: ‘Kimi tutuklayacaklar acaba?’ diye düşünüyordu; uzun bir süre önce çıkardığı gözlüklerinin camlarını kadife parçasıyla silmeye devam ederek, gergin bir halde kulak kabartıyor, silah seslerinin duyulmamasına anlam veremiyordu.

Klim İvanoviç'in canı çok sıkındı. Önceki gün Yelena ile sıkı bir kavga etmişti. Dronov'un, Yelena'ya getirdiği bir adamın sattığı sözde Roma İmparatorluğu dönemine ait altın paraların, çağdaş imitasyon, paraların gerçek ve antika olduğunu gösteren belgenin de sahte olduğu anlaşılmıştı; eski bir altın kadeh de altın değil, altın kaplamaydı. Yelena, ayaklarını yere vurmuş, isterik bir biçimde Dronov'un, satıcıyla bir olup onu dolandırdığını söyleyerek bağırmıştı.

Yelena: "Onun, şu sizin dostunuz olan adamın yüzü, tam bir dolandırıcı yüzü!" diye bağırıyor, Samgin'den, Dronov'u mahkemeye vermesini talep ediyordu. Yelena öylesine öfkeliydi ki, Samgin korkmuştu.

Samgin, 'bir dava açacak olursa, davada beni de sorguya çekerler,' diye düşünerek, engel olmak için Yelena'yı sakinleştirmeye çalışmıştı; o zaman Yelena ona o kadar ağır sözler söylemişti ki, Samgin ne yapacağını şaşırılmış ve donakalmıştı; daha sonra, o da sert bir biçimde ona çıkışarak oradan ayrılmıştı.

Kapı hızla çalındığında Samgin antreye gidip gitmemesi gerektiği konusunda bir süre kararsız kaldı; eline şamdanı aldı ve titrek ateşi eliyle kapatarak kapı ikinci kez çalınca kadar bekledi. O arada, tutuklanması için bir neden olmadığını aklından geçirdi ve gelenin Dronov'dan başkasının olamayacağını düşündü. Düşündüğü doğru çıktı.

Dronov, hırıltılı, tıkanan sesiyle öksürerek: "Uyuyor muydun?" diye sordu. İvan, çirkin derecede şişman, kocaman göbekliydi. Paltosunu açarken, ayaklarının önüne ağır bir torba bıraktı, ceplerinden kâğıda sarılı bir şeyler çıkarmaya ve Samgin'in eline sıkıştırmaya başladı. "Yiyecekler," diye açıkladı paltosunu asarken. "Senin şu şişman hizmetçin evinde bir lokma bile yiyeceğin olmadığını söyledi."

Samgin: "Kentte neler olup bitiyor?" diye öfkeli bir tavırla sordu.

İvan, elindeki mendille yüzünün terini silerek parmağını sol yanağına dayarken: "Devrim oluyor!" diye yanıtladı.

"Pavlovskiy alayı ve söylenenlere göre daha başka garnizonların alayları halkın, yani Duma'nın tarafına geçmişler. Halk hareketle-

niyor, polis karakolları yağmalanıyor, bölge mahkemesi yanıyor, Litovskiy Sarayı da öyle; bakanları, generalleri tutukluyorlar...”

Samgin, odanın ortasında durmuş, dinliyor ve söylenenlere inanmıyordu; Dronov ise eliyle yanağını sıvazlıyor ve acele etmeden:

“Tam bir kargaşa başını almış gidiyor. Daireme elinde tüfeklerle adamlar geldi: ‘Siz general Golombiyevskiy misiniz?’ diye sordular. Böyle bir adam yoktur herhalde,” dedi.

Samgin parmaklarıyla sakalını çekiştirerek ve Yelena ile yaptığı tartışmanın bir önemi kalmadığını anlayarak: “Polis mi, jandarmalar mı?” diye sordu.

“Ne polisi yahu? Polis saklanıyor şimdi. Sözde evlerin çatılarında oturmuş, makineli tüfeklerle insanları vurmaya hazırlanıyorlarmış... Sen hasta mısın yoksa?”

“Başım...”

“Şimdi herkesin başı dönüyor. Benim de öyle kardeşim... Biliyor musun, sana gecelemek için geldim...”

Sonra da dizine vurarak, Dronov üzgün bir tavırla:

“Açık söyleyeyim, korktum. Beş kişiydiler, ikisi üniversite öğrencisi, neyin nesi belli olmayan bir asker, bir başka adam ve elinde tabanca olan bir karı... Ben orada bir şeyler söyledim, şaka yaptım, kadın ise yüzüme bir patlattı ki!” dedi.

Samgin, beklediğinden daha farklı olayların gerçekleşmekte olduğunu sezerek oturdu. Dronov’un gelişiyse odanın içi daha soğuk, dışarıdaki hava daha karanlık bir hal almıştı.

“Bakanların tutuklanması anlaşılabilir. Ancak neden generalleri tutukluyorlar ki; eğer ordular... Ne demek halkın tarafına geçtiler? Ordular, Duma’nın hakimiyetini kabul etmiş, öyle mi?”

Dronov, başını omzuna eğdi, tek gözüyle Samgin’e baktı, öteki gözü şişmiş, neredeyse tamamen kapanmıştı.

“Yarın her şeyi öğreniriz,” dedi. “Bak mum sönmek üzere, yenisini ver...”

Dronov paketleri açıp masaya ekmek, salam, tütsülenmiş balık koyarken, Samgin’den açacak bulmasını istedi, şişeleri açtı; bu arada durmadan konuşuyordu:

“Genel olarak insanların morali iyi, aç olsalar da rahatça sohluk alabiliyor, içten bir tavırla gülüyorlar; karamsar lirizm düş-

künlerine rastlanmıyor, işini bilenler çoğunlukta. Genel olarak... sert bir başlangıç yaptılar. Konuşmacılar her yerde ‘anayurdun tehlikede olduğu’ konusunda ikna edici konuşmalar yapıyor, ‘gücün, birlik olma yoluyla’ elde edilebileceğini söylüyor ve hatta ‘kahrolsun Çar,’ diye bağırıyorlar! Yaralı askerler konuşmalar yapıyor, savaşın aleyhine konuşuyorlar; hem de oldukça etkileyici bir biçimde... Çok etkileyici.”

Samgin, mumu şamdana yerleştirmek için uğraşüyor, ancak bir türlü başaramıyordu; şamdan çok ısınmıştı ve mum eriyip düşüyordu. Dronov, ona yardımcı olmaya başladı, birbirlerine engel olarak ikisi de konuşmadan mumu sabitleştirmeye çalıştılar; daha sonra Dronov:

“Haydi, akşam yemeği yiyelim. Ben sabahtan beri hiçbir şey yemedim,” dedi.

Yine konuşmadan konyak içtiler; jambon, sardalye, somon balığı yediler. Samgin şarabından bir yudum alarak:

“Bu şarabın tadı yabancı gelmiyor,” dedi.

“Çar mahzenlerinden,” dedi Dronov. “Bayan arkadaşın beni bu hoş malı satan kadınla tanıştırdı.”

“Ona altın aldın mı?”

“Ne diye alacaktım? Antikacıyı yolladım.”

Samgin: “O antikacı, dolandırıcı çıkmış,” diye belirtti. Dronov, buna şaşırmadı:

“E, başka türlü nasıl olsun? Antikacı, hırsız demektir...”

Dronov yemeyi bıraktı, tabağı itti, büyük bir kadeh konyak içti.

İvan, huzursuz edecek kadar yüksek sesle: “İşte devrimi de göreceğ kadar yaşadık, baksana,” dedi. “Ben devrim istemiyorum, ancak tabii ki ona karşı parmağımı bile kıpırdatmam. Ancak yine de devrimin ilk tokadını benim suratım yemiş olabilir. Övünülebilecek bir armağan değil doğrusu. Biliyor musun, Klim İvanoviç, şu... general avcılarını gidince, kendimi çok kötü hissettim. Ne kadar da aptalca bir yaşantımız var. Sen ikinci katta, ben ise bodrumda, mutfakta yaşıyorduk. Siz, soylu çocuklar bana zalimce davranıyordunuz. Bir zenci, Musevi ya da Çinliymişim gibi...”

Klim Samgin’in belleği, kendisine Tagilskiy’nin üçüncü kuşak-

tan aydın olmakla ilgili sözlerini anımsattı; gözlerinin önüne üçüncü kattan gözlemlediği Paris'in yaşam manzaralarını getirdi. Gülümsedi, ancak Dronov'un gözlerinden bu hareketini kaçırmak için, gözlüğünü çıkardı ve camlarını silmeye başladı.

"Yalnızca bir insan, neredeyse yarım asırlık yaşantım boyunca, yalnızca Tosya..."

Samgin, Dronov'u dinlemeden: 'Ona, Marina'yı anlatabilirdim,' diye düşündü. Ancak Marina'nın da sonradan Bolşeviklere katılma olasılığı yok değildi. 'Yaşamın koşullarına uyum sağlayamadıkları için net bir yere sahip olmayan insanların sayısı ne kadar da çokmuş.'

Ivan Dronov ise şikayet etmeyi sürdürüyordu; sarhoş olmaya başladığı artık belliydi.

"Sayfa bağlayıcısı olan arkadaşım Dunayev, beni sürekli şöyle ikna etmeye çalışmıştı: 'Oradan buraya sıçramaktan vazgeçin, okuyun, bir süre öğrenin, işçi sınıfının davasıyla ilgilenin, bizim Bolşevik kavgamıza katılın.' "

Samgin, yanıtsız bırakmamak için: "Kanmadın mı?" diye sordu.

"Ben kanmadım, evet! Sen ise kaçındın... Neden?"

Samgin, kalkıp pencereye doğru giderken: "Bekle," diye rica etti. Saat gece yarısına yaklaşmıştı ve genelde bu saatlerde, gündüz bile sakin olan bu sokağa, taşra kentlerine özgü, huzurlu bir sessizlik çökerdi. Ancak o gece, pencerelerin çift doğramaları, aşağıdaki hareketlerin yavaş seslerini geçiriyordu. Gruplar halinde insanlar yürüyor, bir aracın motorundan ses geliyordu; bir it-faiye arabası geçti. Samgin, inanılmaz derecede ağır, camları inle-ten ve gümüşlükteki kap kacakların birbirine çarparak tiz sesler çıkarmasına neden olan bu uğultuyu duyarak pencereye yaklaştı.

Samgin, karanlıkta, yoldan kübik biçimli iki dev yaratığın yavaşça ilerlediğini gördü; bu yaratıkları silahlı insanların dalgalandıran kopuk halkası sarıyor, süngülerin parıltısı, karanlığı deşercesine, yırtarcasına dalgalanıyordu.

Samgin, o anda: 'Zırhlı araçlar,' diye tahminde bulundu. Yüksek sesle ve tuhaf bir sevinçle: "Zırhlı araçlar geliyor," dedi.

Dronov, uykulu bir sesle: "Sence ateş edecekler mi?" diye sordu. "Etmezler, bıktılar..."

Zırlı araçlar geçti. Dronov, koltukta yayılmış söyleniyordu: “Hiçbir şey olmayacak. İvan Dronov’un yüzüne bir tokat ya-
pıştırdılar ve olay bitti!”

Samgin, İvan’a baktı.

‘Alkolik olacak,’ diye düşündü.

Yatak odasına gitti, yastık getirdi ve kanepeye attıktan sonra:

“Yat,” dedi.

“Olur. Bu dediğin olur.”

Dronov kalktı, kanepeye doğru bir adım attı, kollarını öne doğru kör gibi uzattı, kanepenin üzerine suya atlar gibi atlayarak:

“Kazınmıştır kürekle derin bir çukur...”

Yaşam... anlamsız ve yalnızlık dolu...”

“Samgin, bu kimin şiiriydi?”

“Nikitin’in.”

“Kahrolası. Sen her şeyi biliyorsun. Her şeyi.”

Dronov uyudu. Klim İvanoviç de kendini, tokluğun ve olay-
ların etkisiyle çakırkeyif hissediyordu. Sigarasını yaktı, pencere-
de durdu, aşağıya, karanlığa doğru baktı; orada, tıpkı balıklar
gibi hızla ve sessizce, kaba biçimli ve yalnızca karanlıktan daha
koyu renkte oldukları için fark edilebilen insan figürleri kımıl-
danıyordu.

‘Demek devrim gerçekleşiyor. Bu yaşamımda gördüğüm ikinci
devrim olacak.’

Samgin, ertesi sabah devrimi izlemeye ve devrimdeki yerini
saptamaya karar verdi.

Sabah olunca kahve pişirdiler, yiyeceklerden arta kalanları tü-
kettiler ve sokağa çıktılar. Hava soğuktu; rüzgâr, küçük kar tane-
lerini telaşla serpiştiriyor, bir iki dakika esiyor ve sonra da, karı
toprağa ekmekte geç kaldığını fark edencesine kesiliyordu.

Samgin, Dronov’un önünde yürüyor, dikkatle çevresine bakı-
narak, alışılmadık ama artık tanıdık bir şeyler fark etmeye çalışı-
yordu. Dronov:

“Kentin ne kadar da yoksul göründüğünü fark edebiliyor mu-
sun?” diye sordu.

“Evet,” diye onayladı Samgin; aynı durumun Moskova’da

1905 yılında yaşandığını anımsadı. O zaman da caddelerde memurlar, arabacılar, lise öğrencileri, polisler, ciddi, düzgün giyimli insanlar yok olmuş, sokaklar gri bir halk tabakasıyla âdeta kirlenmişti; ama orada insanların dolambaçlı sokaklardan nereye gittiği anlaşılamıyordu; burada ise çoğunluğun tek bir yönde, aceleyle ve kendinden emin bir ruh hali içinde yürüdüğü anlaşılabiliyordu. Koyu yüzlü işçiler, silahsız askerler, üstü başı dağınık kadınlar telaşla, daha temiz giyimli insanlar ise pek de acele etmeden yürüyorlardı; Sık sık askerlerden oluşan, silahlı, ancak başlarında subayların görünmediği küçük gruplar geçiyor, asker ve işçi dolu kamyonlar ağır ağır yol alıyor, göğüslerde kırmızı kurdeleler, kollarında kırmızı bantlar fark ediliyordu.

Dronov, kocaman sakalını omzuna atmış bir bisikletlinin peşinden koşarak “Hey, hey, Knyazev,” diye bağırdı. Samgin, bir dakika kadar İvan’ı bekledi, sonra yoluna devam etti.

Kocaman, birbirine bağlanmış Viyana tarzı sandalyelerle karmaşık bir biçimde yüklü, neredeyse binaların ikinci katlarına kadar yükselen bir yük arabası geçti; arabaya koşulmuş kızıl tüylü at ve kırmızı suratlı arabacı, arabanın yükü yanında gülünç derecede küçük görünüyorlardı. Arabacının yanında, paltosunun önü açık, kasketi ensesinde bir üniversite öğrencisi yürüyor, kollarını sallayarak:

“Bir düşünsene, halk...” diye bağıırıyordu.

Arabacı, kalın, papaz çömezinkini andıran bir sesle: “Biz kendi hesabımıza ne düşünüorsa onu düşünürüz,” diye haykırıyordu. “Sen benim efendimle konuş, o senin için her türlü bilmeceyi çözer. Sana halka ilişkin bir sürü yalan da üretir.”

Arabacı mutlu bir biçimde kahrkabayı bastı; Klim İvanoviç arabacının daha başka ne söyleyeceğini merak ederek peşinden yürüdü. Ancak, kaldırımında, silah dükkânının vitrini önünde yaklaşık on kişi toplanmıştı; dükkândan yapılı, tıraşlı yüzlü, kunduz şapkalı, kol kapakları kürklü bir adam çıktı, elini havaya kaldırdı ve yüksek sesle: “Dişçiye!” dedikten sonra ateş etti. Bina bahçesine giden yolun üzerinde asılı tabeladan bir harf düştü, ateş eden kişi ise kendini beğenmiş bir biçimde izleyenlere baktı:

“Tam isabet!” dedi birisi.

Bıyıklı, kalın, montunun derisi yağlanmış bir adam, elini uzatarak:

“Bakabilir miyim, izninizle!” diye rica etti.

Baktı: “Colt!” diyerek markasını belirledi, silahı montunun cebine indirerek uzaklaşmaya başladı.

Silahın sahibi, çalanın peşinden koşmaya hazırlanarak: “N-ne-reye?” diye kükredi; ancak anında önüne iki kişi dikildi, biri yüzünü ona dönmüş, öteki ise sırtını çevirmişti.

Silahı çalınan adam: “Gördünüz mü yaptığınızı?” diye kızgın bir tavırla sordu.

Genç bir delikanlı: “Bu oyuncak sizin neyinize gerek?” diye ya-tıştırmacı bir tavırla yanıtladı; sırtı dönük olarak duran ise o sırada:

“Gordeyev, geri dön!” diye bağırdı.

Sonra silahın sahibine dönerek:

“Siz, beyefendi, kendi yolunuza gitsenize, burada yapabileceğiniz hiçbir şey yok.” Samgin’e döndü ve tepeden tırnağa süzerek: “Siz ne diye buradasınız?” diye sordu. “Dükkân çalışmıyor, gidin,” dedi.

Samgin, itaatkâr bir biçimde, seve seve oradan uzaklaşmaya başladı, silah sahibi peşinden geldi:

“Hiçbir şey anlamıyorum! Kim bunlar? Şeytan bilir!”

Samgin sokağın karşı tarafına geçerken, dönüp arkasına baktı; dükkânın önüne bir kamyon yaklaşmış, vitrinin önünde duran insanlar dükkândan koliler taşımaya başlamıştı.

“Güpegündüz soygun bu,” diye söyleniyordu, silahı çalınan adam. Samgin, hiçbir şey söylemedi, konuşmak için arkadaş aramıyordu. Adam bunu kavradı ve başka sokağa sapan yolun ayrımına gelince, alayla:

“Siz de, sanırım... onlar gibisiniz...” dedi ve binanın arkasına saparak gözden kayboldu.

Tavriçeskiy bahçesine yakın sokaklarda, insanlar yoğun olmayan, ancak düzenli bir kalabalık halinde ilerliyorlardı. Liteynıy sokağında, köprüünün yakınlarında bir yerde ya da köprüünün ardındaki Vıborgskaya sokağında, bir süre tüfek sesleri duyuldu; yanmış bölge mahkemesinin dumanları hâlâ tütüyordu; binadan yalnızca duvarlar kalmıştı, ama onların oluşturduğu devasa kutu-

nun içerisindeki ateş, açgözlülükle dolaşmayı hâlâ sürdürüyor, kalan ahşabı açgözlülükle ısıyor, arada sırada ağır bir sesle sanki iç geçiriyordu; o zaman da kıvılcımlar havaya tıpkı kelebekler ya da çiçekler gibi sıçırıyor ve hızlıca koyu gri bir küle dönüşüyordu. Yangın yerinin karşısında elli kişilik bir grup toplanmıştı; insanların neredeyse tamamı orta yaşlıydı, yaşlıların sayısı da çoktu. İnsanlar ateşin oyununu izlerken umursamaz bir tavırla, sıradan, artık hiçbir şeye şaşırmayan izleyiciler gibi konuşuyorlardı.

“Hırsızlar kundaklamış.”

“E, tabii.”

“Litovskiy sarayını da onlar yakmışlar.”

“Başka kim olabilir ki! Polis karakollarının yakılması da onların işi!”

“Siyasi mahkûmların da bu işte parmakları vardır...”

“Onların en çok nefret ettikleri jandarmalar.”

“Polis teşkilatını...”

“Onu kundaklamadılar ki.”

“Kundaklayacaklar.”

Samgin, Sergeyevskaya sokağına saparak daha yavaş adımlarla yürümeye başladı. Burada, bu sokakta, daha kısa süre önce başından kurşun yemiş yaralı subaylar, askere yeni alınmış insanları: “Hazır-o-ol!” diye bağırarak eğitiyorlardı. Tavriçeskiy bahçesinin demirleri boyunca yaklaşık yirmi kişilik bir grup yürüyordu. Ortada, üç askerin eşliğinde, iki kişi yürüyordu. Biri, şapkasız, uzun boylu, yüksek alınlı, kel, bakır parıltısı saçan geniş sakalı karışmış birisiydi ve geniş yüzü kan içerisindeydi; gözleri yarı kapalıydı ve boynunu bükmüş bir halde yürüyordu; yanında ise topallayarak, yine çok uzun boylu, kaşlarına kadar indirilmiş şapkalı, siyah napalı ve keçe ayakkabılı birisi vardı. İnsanlar, konuşmadan, ciddi, tıpkı cenaze merasiminde yürüyor gibiydiler; en arkada, herkesi yönetircesine, hoplayarak, küçük adımlarla, omzuna bir çiftte asılı, yıpranmış kalın yün kumaş paltolu, beline sıkıca kırmızı eşarp bağlanmış bir adam geliyordu. Seyrek, ancak biçimli sakalının koyu çerçevesine hapsedilmiş iri gözlü küçük yüzü, Fin tarzı şapkanın altında kaybolmuş gibiydi. Samgin, kimin ve neden tutuklandığını sordu.

Uzun boylu, hoş sesli bir adam: “Boyu daha uzun olan jandarma, ikincisinin ise kim olduğu bilinmiyor. Onları, halka ateş ettikleri için tutukladılar,” dedi. Adımlarını Samgin’in adımlarına uydurarak, bilgi veren bir tavırla: “Bu davranış, yani kendi insanlarına ateş açmak, artık ordu için bile geçerli değil,” dedi.

“Nereye götürüyorlar onları peki?”

“Devlet Duması’na, yargılamaya; Majesteleri Çar, Duma’ya düzenin sağlanması için yetki vermiş, işte o yüzden de herkes oraya gidiyor... anladığım kadarıyla, iyi ya da kötü her şey oraya gidiyor.”

Samgin, konuşanın yüzüne baktı; yüzü kemikli, sivri bakışlı, sivri burunluydu; ince kırışıklıklar yüz ifadesini hoş bir biçimde yumuşatıyordu.

Samgin: “Siz avcı mısınız?” diye sordu. Hoş görünümlü adam artık yanında yürüyor, hafifçe dirseğiyle itiyordu.

“Hayır, benim bir mesleğim var; duvar kâğıdı kaplarım ve perdecilik yaparım. Adım Fyodor Prahov; tanınan birisiyim. Avcılık meslek değil, eğlencedir.”

Klim İvanoviç Samgin, insanları sevmese de, Mitrofanov gibi sağduyulu insanları beğeniyor, bu tip insanların, tarihçi Klüçevskiy’nin çizdiği “Büyük Rus”un karakteristik özelliklerini barındırdığını düşünüyordu. Konuşkan yol arkadaşını memnuniyetle dinliyor, adam ise saygıyla, söylediklerinin üzerinde daha önce düşünmüş gibi görüşlerini açıklıyordu.

“Avcılık, hayvanca bir davranıştır, yok etmektir. Tilki, yaban horozunu ve her türlü kuşu yok ediyor; kurt, kuzuları, danaları yok ediyor ve bizi zarara sokuyor. O halde insan da, kendisini düşünerek, kurtları yok etmek zorundadır; ben durumu böyle anlıyorum...”

Tavrişeskiy Sarayı’nın demirli bahçe duvarı önündeki kalabalık Samgin’i yol arkadaşından ayırdı, sırtını girişin taş sütununa sürtünmek zorunda bıraktı, parmaklığın arkasına bir köşeye itti; orada daha az kalabalık vardı. Samgin, soluklandı, paltosunun üzerindeki düğmeleri yokladı, çevresine bakındı ve bahçe duvarı içerisindeki kalabalığın, sokaktaki insanlara oranla o kadar da yoğun olmadığını fark etti. İnsanlar duvarlara yapışmış ve saray girişinin önünde boş bir alan bırakmışlardı; ancak yine de sokak-

tan parmaklıkların arkasına geçmiyorlardı ve görünmez bir engelden çekiniyor gibiydiler.

‘Daha dün sokaklar ne kadar da ıssız ve sakindi.’

Samgin’in çevresini çoğunlukla iyi giyimli insanlar sarmıştı. Arkada, bahçe duvarının taşı üzerinde şişmanca, lacivert gözlü, küçük beyaz şapkalı bir bayan durmuştu; şapkanın astraganı altından pembe alnına siyah bukleler düşüyordu; Klim İvanoviç’in yanında, uzun boylu, kara kaşlı, yeşil tela ile işlenmiş gri montlu yaşlı bir adam duruyordu; gri, kıvrıkcık bir sakalı, kafasında tuhaf biçimli bir şapka vardı. Su samuru şapkalı, yuvarlak yüzlü, al ynaklı, hoş, altın rengi bıyığı olan bir adam insanların arasından kendine yol açarak geldi ve hırıltılı bir biçimde kadına:

“Çok doğru: Şidlovskiy, Şingarev, Şulgin, tabii ki Milükov, Lvov ve senin amcan. İlerici Birliğin Bürosu bu zaten. Yönetimle savaşmaya karar vermişler ve ordunun huzurlu bir biçimde savaşabilmesi için her türlü önlemi alacaklarmış.”

“Sakince savaşmak mümkün değildir!” diye uyardı biri.

“Pardon! Bu sözler ordunun cephede rahatça kendi işini yapması, işçilerin ise onlar için rahatça mühimmat üretebilmeleri anlamında söylendi.”

Samgin’in yanındaki sarı yüzlü, ufak tefek adam yüksek sesle: “Peki neyle beslenecekler?” diye sordu.

“Duma” savaş konusunu üstlenecek.”

Sarı yüzlü adam daha yüksek ve ısrarcı bir sesle yineledi: “Peki neyle beslenecekler?” Samgin’in yanında duran sarı yüzlü, montu tela süslü adam, sırtını bükerek bir şeyler fısıldadı.

Sarı yüzlü adam: “Neyle beslenecekleri benim umurumda değil; bugün bunun hiçbir anlamı yok,” diye açıklama getirdi ve şapkasını çıkardıktan sonra kel kafasının üzerinde salladı.

Hoş bıyıklı adamı çok kişi dinliyordu, o ise şöyle sürdürdü:

“Milükov... çok akıllıca...”

“Milükov, asker değil, bir sağlık görevlisi, onu bile...”

“Ülkenin susması gerekiyor; onun adına biz, yani Duma konuşacak. Rodzyanko başkanlığındaki yaşlı ve deneyimli kişilerin toplantısı az önce başladı...”

Bıyıklı adamın yüzü bembeyaz oldu, kel olan adama döndü:

“Dinleyin, ne istiyorsunuz siz, Şeytan canınızı alsın,” dedi.

Kadın telaşla yere atlayarak: “Gidelim, gidelim,” diyerek Samgin’i sertçe itti ve özür dilemeden, bıyıklı adamı kolundan çekti-rerek saray girişine doğru çekmeye başladı.

Samgin, montu tela süslü yaşlı adama: “Kim bu?” diye sordu. Yaşlı adam ciddi bir tavırla:

“Beyler. Ekselansları...” adam sözünü bitiremedi ve sözleri, dişlerin arasından çıkan şaşkınlık dolu bir ısıkla son buldu. Bah-çeye, homurdanarak, tıpkı bir ayı gibi böğürerek bir yük kamyo-nu girmişti; kamyonun şoför yerinde boynu sargılar içerisinde, kasketi sağ kulağına kaymış bir asker oturuyordu; yanında bir üniversite öğrencisi vardı. Arabada, onların dışında ellerinde tü-fekleri olan iki işçi, sivil giyimli, şapkasını gözlerinin üzerine çek-miş bir adam, şişman beyaz sakallı bir general ve bir öğrenci da-ha vardı. Sokaktaki gürültü artmış, “yaşasın” bağırışları bile du-yulmaya başlamıştı; bahçe duvarı içerisinde ise, “sessiz olun,” di-ye haykırıyorlardı.

Gri giysili adam, Samgin’e: “Bu ne anlama geliyor yani?” diye sordu.

Klim İvanoviç: “Tutuklanmışlar,” diye pek de emin olmadan yanıtladı ve işçilerin, sivil giyimli adamı arabadan indirişlerini iz-lerken: “Sivil giyimli olan, sanırım, adalet bakanı...”

“Peki, emir veren kim?”

Sarı yüzlü adam, yüksek sesle: “Duma,” dedi. “Kapatmak is-tediler, ama işte...”

Samgin gözlemlemeyi sürdürüyordu. Bakan, işi boş gibi hafif-ti; öğrencinin uzattığı eli hızla yakaladı, yere atladı, aynı hızla merdivenleri koşarak çıktı, sütunun arkasında kayboldu; general-le ise uzun süre uğraştılar, tıpkı fıçı gibi yuvarlak olan general, uzun süre oflayıp pufladı; arabanın içinden yavaşça kırmızı çizgi-li pantolon paçalı bacağı indiriyor, geri çekiyor, yeniden öteki bacağına indirmeye çalışıyordu. Sonunda işçi ona:

“Atlasana, ha gayret! Denize atlamıyorsun ki...” dedi.

Samgin’in yanına Dronov dikildi ve kekeleyip, hafifçe öksüre-rek, alçak sesle:

“Bir kalabalık geliyor... yirmi bin kişi kadar... belki de daha faz-

la, Tanrı tanığımdır! Yemin ederim. İşçiler. Müzik eşliğinde askerler. Denizciler. Şeytan canlarını alsın... dokuzuncu dalga gibi... Bazı yerlerde silahla ateş etmeye kalkıyorlar, bu doğru! Çatılardan..."

Dronov'un korkmuş olduğu anlaşılıyordu; omuzları bile titriyor, başını sağa sola çeviriyor, insanları inceleyerek, aralarında tanıdık birini görmeyi umuyor gibiydi ve söyleniyordu:

"Ya bu... Markov, Valgay, coşkulu, heyecanlı bir aptal; Oranien Baum'dan makineli tüfek alayını getiriyormuş. Baksana, burada güç kimin elinde?"

Montu tela süslü yaşlı adam: "Artık ben de anlayamıyorum," diyerek söze karıştı.

Samgin: "Saraya gitmek gerekiyor," dedi.

Dronov, anında kabul etti.

"Doğru! Orada bir tehlike çıkması durumunda..."

İvan, Samgin'in önünde yürümeye başladı; umursamaz bir tavırla insanları iterek yol açıyordu, ancak saray girişinde onları bir subay durdurdu ve kendisinin Duma muhafızlığını yapan birliğin başı olduğunu açıklayarak saraya girmelerine izin vermedi. Ancak onlar yine de girişin önünde kaldılar; yüksek merdivenlerden devrimi gözlemlemek daha kolaydı. Yanlarında uzun boylu adam belirdi. Rahatlatıcı bir tavırla:

"Eğer muhafız alayı varsa, demek ki yönetim hâlâ var," dedi. Dronov, ona yan gözle baktı:

"Piyade ya da avcı neferi miydiniz?"

"Aynen öyle, yirmi yedi yıl ekselansları Meklenburg-Strelitzki'nin hizmetinde çalıştım, daha başka beylere de hizmet ettim."

Adamın dikkatlerin üzerine yönelmesinden hoşnut kaldığı hemen anlaşılıyordu. Dronov'un başının üzerinde eğilerek saymaya başlamıştı:

"Kont Kapnist ya da Mihail Vladimiroviç Rodzyanko..."

Ansızın, yakınlarda bir yerde orkestra "Marseillaise" marşını çalmaya başladı; bahçenin içinde ve sokakta olan insanların tamamı, altlarındaki toprak hareketlenmiş gibi dalgalandı ve biri isterik ya da çaresizce:

"Askerler geliyor!" diye bağırdı.

Samgin, göğsüne darbe yemiş ve ayaklarının altındaki taşlar

hareketlenmiş gibi hissetti; bu o denli rahatsız ediciydi ki, fiziksel rahatsızlığının nedenini kendine açıklamaya çalışarak Dronov'a:

“Yavaş, itekleyip durma,” dedi.

“İten ben değilim,” dedi Dronov; akşamdan kalma olmanın verdiği sarhoşlukla gerildi, ağzı biraz açıldı, çenesi titriyordu. Samgin, bunu fark ederek:

‘Herhalde o da 9 Ocak olaylarının yinelenebileceğini tahmin ediyor,’ diye düşündü.

Sokaktaki insanlar hızla dağıldılar, çoğunluk, biraz da kararsız, “yaşasın” diye bağırarak müziğin duyulduğu yere gitti, azınlık ise saraydan hızla uzaklaşmaya başlayarak sağa döndü; saray bahçesinin demirleri arkasında duran insanlar ise binanın duvarlarına sıkıca yapıştılar, sarayın önündeki karla kaplı, ezilerek gri toza dönüşmüş küçük alanı terk ettiler.

Klim İvanoviç, yüzünü ekşiterek, bu küçük boşluğun, işçi oldukları kuşku götürmeyen insanların, telaşlı, endişeli yüzlerle ve konuşmadan ikişer üçer kişilik sıralar halinde geçişlerini izleyebilmesi için özellikle var olduğunu düşündü. Üst basamakta onları bir subay durduruyor, askerler ellerindeki tüfeklerle süngü çatarak yolu kapatıyordu; ancak işçiler kendilerini fabrika işçi temsilcileri olarak tanıtıyor ve subay çekingen bir biçimde omuz silkererek onlara yol veriyordu. Nefesli çalgılarla çalınan Fransa milli marşı giderek daha belirgin duyuluyor, havada homurtuyu andıran bir uğultu dalgalanıyor ve buna, piyade ya da avcı neferinin alaycı ve gereksiz sözleri ekleniyordu:

“Gerçek beyler kokularından anlaşılır, bu insanların ılık bir kokuları var, köpekler bunu anlar... Beyler, ilk atalarından beri, yüzlerce yıldan bu yana, olayların nedenlerini anlayabilmek için bilimle uğraştılar ve bu bilgiye ulaştılar ve işte Çar da onlara Duma'yı verdi, ama buraya değersiz insanlar doluştu.”

Eski askerin kıvrıkcık sakalı, eskiden tıpkı kalın kaşları kadar siyah olmalıydı; şimdi ise bu sakal beyaz, iri taneli tuzla kaplıymış gibi görünüyor, adamın sesi yüksek, ama tekdüze, tenekemsi duyuluyor, sönük gri figürü kalaydan dökme izlenimi veriyordu.

Yaşlı askeri altı kişi dinliyordu; onlardan birisi, kürklü paltonun yakasını kaldırmış, kunduz şapka giymiş, kırmızı kalın bo-

yunlu olanı, eldivenli eliyle bıyıklarını düzeltti ve iç geçirerek:

“Eh, yaşlı dostum, geç kalmışsın...” dedi.

“İşte o yüzden de üzülüyorum ya... Öğrenciler generalleri tutukluyor, bu hiç olacak şey mi?”

Samgin, yaşlı adamın konuşmalarını dinliyor ve:

‘Bu sözler sağduyunun sesine benziyor,’ diye düşünüyordu.

Bahçe demirlerinin arkasında, inanılmaz yoğunlukta bir kalabalık oluştu; ilk sıranın ortasında, elinde kıızıl bayrakla, uzun boylu, geniş omuzlu, kara bıyıklı, şapkasız, napasının sağ omzu yırtık bir adam yürüyordu. Görüldüğü kadarıyla çok güçlüydü. Bayrağın direği kalın, iki insan boyunda, kumaşı ise kadifedendi; ancak adam, bayrağı önünde kolayca, mum tutar gibi taşıyordu. Sağında ve solunda elleri tüfekli iki asker onların arkasında da iki kişi daha vardı; ilk sıralar neredeyse tamamen silahlıydı; hatta ilk sıranın en dışında yürüyen küçük Arkadiy Spivak bile omzunda süngüsüz bir silah taşıyordu. Kalabalık, bir dakika içinde sokağı doldurdu, bahçenin içine aktı, eli bayraklı adam girişin merdivenleri önünde durdu. Birisi:

“Bayrağı eğmesene, hey eğme dedik!” diye bağırdı.

Askerler, kalabalığın arasından süzgeçten geçercesine geçiyor, omuzlarında makineli tüfek, teneke ve ahşap kutu taşıyarak:

“Çekilin!” diye bağıryorlardı.

Askerlere komuta edecek hiç kimse yoktu ve muhafız alayının başındaki subaya aldırmadan, hatta onu sanki görmüyormuş gibi, sarayın kapısından içeri giriyorlardı.

Yaşlılığın etkisiyle Klim İvanoviç Samgin’in miyopu azalıyor, görme yetisi neredeyse tamamen normale dönüyordu; gözlüğü, gereksinim duyduğu için değil, alışkanlığından kullanıyordu. Yukarıdan, kalabalığı oluşturan insanların yüzlerine bakarken, buruşuk kasketlerin altındaki, boyalarla, isle kirlenmiş, tıraşsız yüzleri çok iyi seçiyor ve bunlardan tek bir yüz oluşturmak için çaba harcıyordu. Bunu bir türlü başaramayınca sinirleniyor ve başara-bilmek için daha çok çaba göstermeye çalışıyordu. Hiç yeri değilken, Bosch’un çarpık dünyası, Leonardo da Vinci’nin maskeleri, Dürer’in tablosundaki İsa’nın çevresindeki bilgelerin korkunç yüzleri aklına geliyordu.

‘Hayır, bunlar aynı şey değil, yüzlerin tamamını tek bir yüze, başların tamamını tek boyun üzerinde duran tek bir başa dönüştürmek gerek.’

Roma imparatorlarından birinin, bir kafayı uçurmak için aklından bu gibi şeyler geçirdiğini anımsadı.

‘Çılgınlığa varan tuhaflık bu. Hayır, bir önder, bu insanların Napolyon’u nasıl olmalı? Yaşamın mutluluğunu yalnızca toklukta gören insanların önderi nasıl olmalı?’

“Rodzyanko!” diye kükrüyordu yüzlerce ses. “Rodzyanko’yu ver!”

Klim İvanoviç Samgin, belleğinde önder canlandırma hayallerine o kadar dalmıştı ki, çevresinde olup bitenleri istem dışı fark edebiliyordu. Sarayın kapısından tanıdık birisini andıran avukat Kerenskiy koşarak geldi:

“Yurttaşlarımız, askerler! Sizi, Devlet Duması’nı koruma şerefine eriştiğiniz için kutluyorum. Sizi ilk devrimci muhafız alayı olarak ilan ediyorum...” diye haykırdı.

Kalabalıktan “yaşasın” bağırışları yükseldi, sırtında tenekeden mühimmat kutuları taşıyan bir asker ise, Kerenskiy’e:

“Yol versene!” diye bağırdı.

Eski asker: “Ne diye içeri makinelileri alıyorlar ki? Pencereleden ateş etmeyi mi istiyorlar?” diye anlam veremeyerek sordu.

Eldivenli adam, sağ elinden çıkardığı eldivenin baş parmağını kopararak: “Ateş etmeyecekler, yaşlı dostum, etmeyecekler,” dedi.

Merdivenin ilk basamağında duran Fyodor Prahov: “Razzyanka-a!” diye bağıırıyordu. İnsanlar onu öne doğru itiyor, adam yan dönüyor, arkasını dönüyor, birine göz kırparak ve bağırarak yerinde kalmayı başarıyordu.

“Razzyanka-a!”

Sarayın kapısından iri yarı, şişman bir adam çıktı ve her yerden duyulan, sağır edici bir sesle, hırçın bir biçimde:

“Yurttaş-lar!” diye bağırdı.

Bu adam o kadar iriydi ki, Samgin, yakın mesafede durduğunda bu adamın bir çan kulesi gibi tümüyle görünemeyeceğini düşünüyordu. Sarayın önündeki bahçede ve hatta bahçe duvarlarının ardında duran kalabalığın gürültüsü giderek azalıyordu; Rodzyanko coştukça şişman yüzü kanla doluyor, hiç kısılmayan sesi ise:

“Kaos...” diye bağıyordu.

‘A’ ve ‘o’ sesi birbirine karışarak, insan sesine benzemeyen bir “borazan sese” dönüşüyordu.

Samgin, duvar kâğıtçısı Prahov’un bacaklarını biraz bükerek yerinde durduğunu; konuşmacının hemen yanında, ancak ondan bir basamak aşağıda duran insanların yerlerinde sallandığını, eli eldivenli adamın ise paltosunun yakasını kaldırdığını, başını omuzları arasına sakladığını ve omuzlarının gülüyormuşçasına titrediğini gördü.

“Düşman Petro kentinin kapılarında,” diye bağıyordu Rodzyanko. “Rusya’yı kurtarmamız gerek; sevdiğimiz, kutsal, canımız Rusya’yı kurtarmalıyız. Sükunete çağırıyorum. Sabır... Sabreden sonunda kurtulur... İnsanları dinlemeyin... Büyük Rus halkı...”

Klim İvanoviç Samgin, Rodzyanko’yu ilk kez görüyordu; yüksek sesle konuşan, görünümünden çok iyi beslendiği anlaşılan Zaporozje Kazaklarının bu iri yarı torunu, hoşuna gitmişti. Fazla uzun konuştuğundan olsa gerek, halkın sabrı taşıtı, binlerce ağızdan “yaşasın” haykırışı yükseldi ve konuşmacının sesini bastırdı; konuşmacı, yüce halka sırtını ve kırmızı ensesini çevirdi.

Eski bir asker, hoşnut hatta gururlu bir ifadeyle: “Şu, Rodzyanko’yu yıkanırken çıplak görmek gerekiyor,” dedi. “Ya da yemek yediğinde, örneğin; işte o zaman kendi başına buyruk ve Tanrıymışçasına davranıyor.”

Samgin, huzurlu, hatta hoşnut: ‘Aptallığın ve bayağılığın kaçınılmaz karışımı,’ diye düşündü.

Eldivenli adam, sağ eldivenini yırttı, sert bir hareketle cebinden mendil çıkardı, ıslak yüzünü sildi ve kapıya doğru giderken, kör gibi insanların üzerine çıkmaya başladı. Samgin’i omzuyla itti, ancak özür dilemedi; yüzü kemikli, koyu top sakallıydı; alt dudaklarını iyice ısırmıştı, üst dudağı ise düzgün olmayan iri dişlerini açıkta bırakacak biçimde yukarıya doğru çekilmişti.

Hırçın bir biçimde böğürürcesine bağırarak, uğultu çıkararak, ateş ederek, kalabalığın ortasına doğru kamyonlar geliyor, generalleri, sivilleri taşıyor, onları dikkatle merdivenlerin önünde indiriyor ve arabalardan inen bu insanlardan her biri, kalabalığın moralini çökertiyor, gürültü giderek azalıyordu; insanların yüzleri

düşünceli, kızgın, acı acı gülümseyen ve karamsar bir hal almaya başlamıştı. Samgin alçak sesle söylenenleri işitiyordu:

“Ne yapacaklar onlara acaba?”

“Bize sormazlar.”

“Ortalık sakinleşinceye kadar bir yere saklarlar.”

“Tabii ki sonra serbest bırakırlar...”

“O zaman onlar, rahatsız edilmenin... öcünü alacaklar!”

“Onları manastırlara, kuru ekmek yesinler diye kapatmak gerekiyor aslında.”

“Ne çözüm ürettin ama.”

“Bir yere gönderilseler.”

“O”ları vurgulu söyleyen yıpranmış Fin şapkalı, derisi aşınmış siyah montlu adam: “Ya da Lagoda gölüne götürüp suda boğmalı,” dedi; şapkasını kaşlarına kadar indirmişti ve altında, beyaz ve tıraşsız sakallarla kaplı mavimsi şiş yanakları görünüyordu; astımını bastırmaya çalışarak anlatıyordu:

“Manastırlar... geçen çarşamba günü bizim karılar, Aleksandr Nevskiy katedraline çocuklar için ekmek dilenmeye gitmişler; çocuklar açlıktan ölmeye başlamışlar, onların bu halini görmeye yürek dayanmıyor. İşte böyle, katedrale gitmişler. Orada bir rahip, başkan olacak it oğlu it, alınmış; ‘Bizim burası dükkân değil, biz ekmek satışı yapmıyoruz ki’ demiş. ‘O zaman bedava verin, Tanrı aşkına. Bir çuval buğday unu verin...’ demişler. ‘Ne diyorsunuz kadınlar,’ demiş, ‘biz kendimiz insanların sadakasıyla yaşıyoruz.’ Adi herife bak! Onların depoları var! Anlıyor musunuz? Depoları. Şeker, un, Arnavut darısı, patates, ayçiçeği ve yulaf yağı, kuru balık, yığınlarca var!.. İşte size Tanrı’ya hizmet eden adamlar; böyle mi olmalılar, ha?”

Kırgın sesler adamı destekledi:

“Eve-et, hep Tanrı’ya hizmet ederler zaten, insana hizmet eden yok!”

“E, insana biz hizmet ediyor, çalışıyoruz...”

“Putilov, yine de bir insan.”

“Parviaynen...”

“Onlar gibi çok var...”

Erkek paltolu, sıska bir kadın, yüksek sesle: “Halka hizmet

eden yok işte!” dedi. “Eser partisinden başka, hiç kimse.”

“Ya Bolşevikler?”

“Bu Bolşeviklerin kendileri işçi zaten.”

“Sayıları çok mu ki?”

“Çocuktur onlar, ufak tefekler...”

“Ufak tefek olan genellikle sağlam olur, karabiber, barut gibi...”

“Baksanıza, yine tutuklananları getiriyorlar.”

Tutuklanmış bir general ve iki sivil, girişin merdivenlerinden çıktıklarında, insanlar peşlerinden dalga gibi akmaya başladı; Samgin kendisini kalabalığın akışına bırakarak sarayın kapılarından sıkışarak geçti, ardından kenara fırlatıldığını hissetti; yerde oturmuş makineli tüfeğiyle uğraşan aşkerin sırtına diziyle çarptı; asker tüfeği bacaklarının arasında tutuyor ve aletle bir şeyler yapıyordu.

“Bağışlayın,” dedi Samgin.

Asker, arkasına bakmadan: “Zararı yok, sen işine bak!” diye yanıtladı. Çelikle demirin üzerine bir şeyler çizmeye çalışarak: “Dar burası, kardeşim,” diye söyleniyordu. “Neyse ki bunlar sıkışacağımız son günler...”

Askerin çevresinde, yerde bir sürü makineli tüfek, mermi şeritleri, şerit kutuları, asker çantaları, tüfekler, askeri mühimmat torbaları, içinde koca yuvarlak taşları ya da karpuzları andıran bir şeyler bulunan çuvalar vardı. Böylesine kaotik dağılmış eşyaların üzerinde on kadar asker kıvrılmış uyuyordu.

Asker, makineliyi kurcalamayı bırakmadan: “Vikentyev!” diyerek söyleniyordu; uyuyan askeri bacağıyla iterek: “Uyan seni şeytan! Hey, anahtar nerede?” diye sordu.

Yanlarına, siyah gömleğinin üzerine turuncu yelek giymiş bir işçi geldi; hareketleri çekingen, ıslak yüzündeki gözleri çökmüş biriydi. İşçi öksürük nöbetine tutuldu, çevresine ağzındakini tükürebilmek için bakındı, uygun bir yer göremeyince, yutkundu ve hırıltılı, alçak bir sesle:

“Savöl, bir tane ekmek versene, kardeşim! Halk temsilcileri-ne...” dedi.

Asker, işçiye bakmadan: “Hayır, bunu yapmaya hakkım yok,” dedi.

“Tuhafsın sen de, halk temsilcileri işçilere...”

“Yapmam...”

Ancak o sırada makineli tüfeği tamir eden asker, bir şeyler bularak:

“Aha, işte küçük maymuncuk, değil mi? Öyle, öyle...”

Asker diz çöktü, yuvarlak, altın rengi sakalları olan hoş yüzünü yukarı doğru kaldırarak:

“Bir tanesini al,” dedi.

“İki tane olabilir mi?”

Asker, uzun kolunu kaldırıp yağ içinde kalmış yumruğunu göstererek: “Yok be,” dedi. İşçi çuvalı açtı, içinden bir ekmek çıkardı, koltuğunun altına sakladı:

“Saklasam iyi olur, kıskanacaklar,” dedi.

“Bir de iki tane istiyorsun! Al gazeteyi de, sar ekmeği...”

Klim İvanoviç Samgin, kendisini insanların kapılardan giren, tükenmeyen akıntısına bıraktı ve onlarla birlikte hızla sarayın içine, yüzlerce sesin gürültülü uğultusuna doğru sürüklenmeye başladı. Hareket ederken, en fark edilir figürleri, yüzleri, en ilginç sözleri yakalıyordu. Ucu bucağı olmayan bir koridora düştü; bu koridor Duma binasını ortadan kesiyor olmalıydı. Burası daha rahattı ve uzaklara gidildikçe ortalık daha da ıssızlaşıyordu. Koridorun her iki yanında durmadan kapılar çarpıyor, insanları birer birer ısıran gibiydi. Bu koridorun güzel döşenmiş bir restoranla bittiğini görmek tuhaftı; içinde otuz kadar hırçın görünümlü, üzgün, öfkeli insan toplanmıştı ve yalnızca birisi neşeliydi. Bu, buruşuk ev giysisi ve ayağında yumuşak ayakkabılarıyla Stratonov’tu.

Stratonov, ellerini sallayarak, Samgin’e sarılmak istercesine: “Ah, iyi günler!” dedi.

Samgin, bir adım geri attı, Stratonov’un elini yakaladı, sıktı ve onun coşkulu, alçak sesle yaptığı konuşmayı dinlemeye başladı.

“Beni ise efendim, bir kamyonun üzerinde getirdiler, evet, evet! Tutukladılar, kahrolası! Ben onlara, ‘dinleyin bu yasanın ihlalidir, ben milletvekiliyim, dokunulmazlığım var’ diyorum. Kafa tutan bir öğrenci güldü: ‘Ama biz dokunuruz işte!’ dedi. Alay ederek söyledi, görüyor musunuz? Onun yanında bir denizci eri, şöyle, biliyor musunuz, koca suratlı bir herif bana: ‘Dokunulmazmış, ya bizim sürgüne gönderilen milletvekillerimiz dokunulmaz değil

miydi?" diye bağırdı. Ne diyeceksiniz böyle adama? O bir mujik sonuçta, hiçbir şeyden anlamaz ki..."

Yanlarına ciddi görünümlü, sıkıca giyinmiş, saçları güzelce taranmış, parlayacak kadar yıkanmış, hatta biraz da rengi atmış, sili, renksiz yüzlü bir adam geldi ve küçük burnunun deliklerini iirip mavi dudaklarını tembelce oynatarak, yumuşak bir sesle:

"Sokaklarda durum nedir, ordular geliyor mu?" diye sordu.

Kısa boylu bir adam, boş bardağın iini kaıkla vurarak: "Ordu diye bir şey yok!" diye bağırdı. "Ordu, ihanet etti. Nasıl da anlayamıyorsunuz bu gereğ'i!"

"İnanmıyorum!" diye yanıtladı Stratonov, gülümseyerek. "İnanamıyorum."

Ciddi yüzlü bir adam, iman omuzlarını silkerek: "Gelmek zorunda kalacaklar..." dedi.

"Devrimi gerekletirenler askerler değil."

"Ordu yok! Cepheye gittim, gördüm... Ordu yok!"

Stratonov: "Siz inaniyor musunuz?" diye sordu. Samgin çevresine bakınarak:

"Ekmek yok. Ekmeğ'i verin, ordunuz olacak," dedi.

O anda, böyle söylememesi gerektiğ'ini kavradı ve belirsiz anlama gelecek olan:

"Genelde her şey... kendi akış yönünü bulacaktır," diye ekledi.

ık giyimli adam, net bir sesle: "Gerekli olan makineli tüfekler, ekmek değil," dedi.

İçeri birisi girdi:

"Makineli tüfekler alııyor! Admiralteystvo'da bir general direniş hareketi oluturmu. Polis ve jandarma çatılardan ateş ediyor."

Bir kenin ardından, Samgin'in Yelena'da karılatığ'i, ancak adını anımsamadığ'i yalı bir adamcağ'ız belirdi; soyadı ya Losev, ya Brosov ya da Barsov'du. Bastonunun sapını masaya bir süre vurduktan ve insanların dikkatlerini kendisine yneltmelerini sağladıkdan sonra, yalı adam ders verir gibi:

"Beyler! Böyle bir günde kişisel sempati ve görüşlerin dikkatli bir biçimde yapılması gerektiğ'ini anımsatınama izin verin," dedi. Sustu, bastonunun lastik ucuyla yere vurdu ve ak saçlı başını hüzünle eğerek: "Tabii ki, kişisel dncelerimizin, parti programımı-

zın düşmanlarca yapılan değerlendirmesine yansımaları ve onurlu ulusal amacımızın olumsuz etkilenmesini istemiyorsak... Kuşkusuz ben, 'kurtlarla yaşayan kurt gibi ulumaya başlar' diye bir şey önermiyorum; eski ve siyasi açıdan anlamlı bir atasözü öyle diyor olsa bile... Ancak siz, konuşma tonunun değişmesinin, anlamın değişmesi demek olmadığını ve sözlü tavizin, davanın başarıya ulaşmasına her zaman zarar vermeyeceğini biliyorsunuz," dedi.

Samgin, Stratonov ile daha uzun süre muhatap olmak istemediğinden, restorandan hızlıca ayrıldı; kendisiyle barışık olmayan düşünceler içerisindeydi; eve gitmek, gördüklerini ve duyduklarını orada iyice düşünmek istiyordu.

Koridordan paltosunun önü açık Dronov geçiyor, şapkasını cebine sokmuş, kollarını havada sallıyordu.

İvan, Samgin'i: "Bekle, nereye?" diye durdurdu ve anında bilgileri sıralamaya başladı: "Yönetimi geçici Duma komitesi aldı ve 1905 yılında olduğu gibi İşçi Temsilcileri Şurası kuruldu." Samgin'in yüzüne, durmadan hareket eden gözlerini dikmeye çalışarak: "Ne olacak yani, iki başlı yönetim mi olacak?" diye sordu.

Samgin, işi bilen bir tavırla:

"Ne diye? İşçi Şurası'nın, kendi mesleki çıkarları var..." dedi.

Genel Notlar

10 yıl.

Vladimir İliç'in Rusya'ya gelebileceği ile ilgili söylentiler ilk kez yayıldığında, birisi, çok hırçın bir tavırla:

"İşte bu adam, işleri iyice karıştıracak," dedi. Skorohodor:

"Tabii ki Lenin, her yönüyle bizden birisi ve gerçek bir devrimcidir. Ancak bizler gerçek devrimcinin düzeyine ulaştık mı acaba?" diye sordu.

Klim'in yanında durmakta olan köylü:

"Gelene bir bakın, bodur bir adam."

"Haydi, Tanrı yardımcısı olsun, o da bize yardım edebilsin."

"Görünüşünden, yönetmeyi bilen birine benziyor."

"Açılın! İzin verin, biz de görelim."

Orada, zırlı aracın çevresinde ise, yoğun, tek vücut bir kalabalık...

“Yaşasın sosyalist devrim!”

Alçak, ancak tüm meydanda duyulabilen bir sestir bu. Hareketlendiler.

“Ha? Duydun mu?”

Samgin, çevredekileri itip kakarak, öne doğru ilerlerken bağırıyordu:

“Yoldaş Lenin, biz hazırız. Bizler anlıyoruz yoldaş, değil mi?”

“İliç!” diyerek yaklaştı ve “Her şey yolunda, değil mi?” diye sordu.

Lenin, o kalabalığın içinde dağılırcasına kayboldu, eridi, ancak kalabalık, daha korkunç ve büyümüş gibi oldu.

Samgin, Gapon’u anımsadı.

Lenin.

Söylediği çok basit ve ikna ediciydi, durum böyle olunca, söylediğini kabul etmek daha da güç geliyordu.

Samgin için V. İ. Lenin:

Samgin için “açıklayıcı beyefendi” olan Lenin, çok sayıdaki Rus aydınından, sosyal demokratlarından birisi, Marx’ın yorumcusudur vs. Evet, görünüşü, hareketleri, sesi, soylulara özgü peltek konuşma tarzıyla “Bakunin gibi birisi.”

“Daha sonra ise: Meklerin reformculuğunun daha da sert bir biçimde eleştirilmesi, II. Enternasyonalin yöneticilerine saldırılar, onlara karşı takınılan belirgin düşmanca tavırlar... Yeni, yani özgün, taşraması, yabancı olgular.”

Kutuzov. Spivak.

“Ya Lübaşa? Lübaşa... öldü. Vefat etti. İnsan onunla ilgili böyle düşünmeyi kabullenemiyor, öldü. Boşuna yaşadı kızcağız. Eserler’in gömleklerini dikip yamadı, oysa onun fabrikalarda çalışması gerekiyordu.

Lenin düşmandır duygusu. Bu insanın adının haykırıışlarla duyulması ve binlerce insanın onun sözlerine kulak kabarttıklarını anımsamak tuhaf ve üzücü geliyordu.

Duygu: Lenin, kişisel düşman.

Bitiş.

Kırmızı kurdele ile çapraz bağlanmış siyah bluzlu, kırmızı eşarplı, kareli etekli, iri bir kadın, şapkasız ve biraz kel bir köylü-

nün yanında yürürken onun yuvarlak, sakalı tıraş edilmemiş yüzündeki açık yuvarlak ağzına mutlulukla bakıyordu.

Mujik sert bir sesle şarkı söylüyordu:

Reddediyoruz...

Son.

“Çekil! Çekil yolumdan, böcek. Hey, böcek!”

Bacağını geri attı, arkaya çekildi ve var gücüyle Samgin’in karnına bir darbe indirdi.

Kalın bir sesle:

“İşini yap, işini!” diye kükrüyordu.

“Düzenli olalım, yoldaşlar, düzenli. Düzen istiyorsunuz.”

Bir torba dolusu kemik.

Samgin.

Küçük, köşeli eşyalarla dolu kirli bir çuval gibi.

Şapkasının altından ve başka yerlerinden kan sızıyor, ayaklarının altındaki kan birikintisi giderek büyürken, erimekte olduğu duygusu veriyordu.

Kadın eğildi, parmağıyla açık gözü kapatmaya çalıştı, ancak başaramadı; o zaman eline parçalanmış mühimmat kutusunun ahşap parçasını aldı ve yanağı kapatacak biçimde yüzün üzerine bıraktı.

SON



Maksim Gorkiy 20. yüzyılın en büyük edebiyatçıları arasında sayılan ünlü Rus ve Sovyet yazarı. 1868 yılında Novgorod (Gorkiy) kentinde doğdu. 1936 yılında Moskova'da öldü. Bir mobilya ustası olan babasını erken yaşta kaybettiği için küçük yaşta annesiyle birlikte dedesinin evine yerleşti. Daha 11 yaşındayken 'ekmeğini kazanmak' için çalışmaya başladı. İlk gençlik yıllarından başlayarak Rusya içinde uzun yolculuklara çıktı; bu sırada bulaşıkçılık, hamallık, fırın işçiliği, gemi tayfılığı gibi pek çok işte çalıştı, Rusya'yı ve Rus insanını yakından tanıdı. Edebiyata ilk adımını 1892 yılında *Makar Çudra* öyküsü ile attı. Daha ilk öykülerinden başlayarak eserlerinde büyük bir iyimserlik, insanın yaratıcı gücüne duyulan sonsuz inanç ve aktif bir hümanizma göze çarpar. Rusya'nın geçirdiği çalkantıları, kapitalizmin gelişme sürecini, emekçilerin mücadelesini konu alan eserleri Rusya'da ve dünyada büyük yankı yarattı. Çarlığa karşı verilen mücadele içinde yer alan Gorkiy, defalarca tutuklanmış, uzun yıllar sürgünde yaşamıştır. *Foma Gordayev*, *Ana*, *Artamanovlar*, *Klim Samgin'in Yaşamı* gibi ölümsüz eserlere imza atmış olan Gorkiy, sosyalist gerçekçi edebiyatın kurucusu ve en büyük temsilcisidir. 30 ciltlik toplu eserleri dünyanın pek çok ülkesinde defalarca basılmıştır. Yayınevimiz Gorkiy'nin seçme eserlerini Rusça aslından ve başarılı çevirmenlerin ortak çalışmasıyla yayınlıyor.

Maksim Gorkiy, *Klim Samgin'in Yaşamı* romanını en önemli yapıtı olarak kabul eder. *Ayak Takımı Arasında* oyunu dışında, Gorkiy'nin üzerinde en çok tartışılan yapıtıdır. Gladkov, romanın güç algılandığını, kahramanın yaşamının gereksiz uzatıldığını, romanın oldukça soğuk bir hava taşıdığını, dolayısıyla başarısız olduğunu öne sürerken, Vasiliy Fedorov "özellikle güncel ve global olduğunu ve yeterince değerlendirilmediğini" belirtmiş, Rekemçuk da "bu, biz edebiyatçılar için yeni dersler alınabilecek bir kitaptır" diye vurgulamıştır.

Dünyanın en uzun romanlarından biri olarak kabul edilen *Klim Samgin'in Yaşamı* 1925-1936 yılları arasında yazılmıştır ve Gorkiy'nin son ve en önemli, aynı zamanda üzerinde en çok tartışılan yapıtıdır. Yazar, 1870'li yılların ortalarından başlayarak 1917 devrimine kadar çelişkilerle, kavgalarla ve düşünsel çatışmalarla geçen dönemin ruhsal ve entelektüel yaşamını ortaya koymakta, dönemin barometresi sayılan, toplumdaki siyasal kamplaşmaları ve sınıf bilinci gelişimini çok kesin olarak yansıtan orta sınıf Rus aydın kesimine özel bir yer vermektedir. *Klim Samgin'in Yaşamı*, Sovyet edebiyatında, destansı boyutlara varan ilk ideolojik, toplumsal-felsefi aynı zamanda da toplumsal-psikolojik bir yapıttır. Yazar, yapıtını, söz konusu dönemdeki Rus ruhsal yaşamının bir kroniği olarak tanımlamaktadır.

